

UNIVERSIDAD DE VALLADOLID
Facultad de Filosofía y Letras

Máster en Música Hispana

**El perfil profesional del txistulari
acompañante de dantza:
Grupos de dantza de las áreas comarcales de
Donostia, Oiartzunaldea y Bidasoa Behea**

AMAIA IRASTORZA OTAMENDI

Tutor:

Miguel Díaz Emparanza

Departamento de Didáctica de la Expresión Musical, Plástica y Corporal

CURSO ACADÉMICO 2024/2025

El perfil profesional del txistulari acompañante de dantza

UNIVERSIDAD DE VALLADOLID
Facultad de Filosofía y Letras

Máster en Música Hispana

**El perfil profesional del txistulari
acompañante de dantza:
Grupos de dantza de las áreas comarcales de
Donostia, Oiartzunaldeia y Bidasoa Behea**

AMAIA IRASTORZA OTAMENDI

Tutor:

Miguel Díaz Emparanza

Departamento de Didáctica de la Expresión Musical, Plástica y Corporal

CURSO ACADÉMICO 2024/2025

«Nahiz eta hil diren herri guztiak kantatzen hil ziren,
kantatzen duen herria ez dela hilko sinetsaraziko dizu»¹.

XABIER AMURIZA

¹ «Aunque todos los pueblos que han muerto murieron cantando, te hará creer que el pueblo que canta no morirá».

Agradecimientos

Quiero expresar mi más sincero agradecimiento a todas las personas que han contribuido a la realización de este trabajo; en especial a los *dantzari*-s y txistularis que accedieron generosamente a ser entrevistados, sin cuyos testimonios esta investigación no habría sido posible.

Mi agradecimiento más profundo es para Miguel Díaz Emparanza, tutor de este trabajo, por su orientación y consejo, gracias a los cuales he podido dar dirección y forma a este documento; y sobre todo por la constante paciencia con la que me ha acompañado a lo largo del proceso.

Extiendo también la gratitud al resto del profesorado del Máster en Música Hispana, por ofrecerme la oportunidad de profundizar en la temática de este Trabajo de Fin de Máster a través de las comparecencias impartidas y las tareas propuestas para sus respectivas asignaturas.

Asimismo, querría agradecer la labor de la Red de Lectura Pública de Euskadi, por facilitar el acceso a las fuentes bibliográficas que he necesitado consultar; y también a Rubén Martínez, bibliotecario del Conservatorio Profesional de Música Francisco Escudero, cuya implicación en la búsqueda de archivos y disposición para encontrar respuesta a todos los interrogantes planteados me han sido de gran ayuda para reconstruir sucesos que marcaron el complejo devenir de las enseñanzas de txistu en Donostia-San Sebastián.

Finalmente, quisiera hacer una mención especial a Leire Retegui, amiga y txistulari, por atender con interés a todas las preguntas formuladas acerca de su instrumento, siempre dispuesta a resolver las dudas que me surgían durante el desarrollo de este trabajo, y por el apoyo brindado a lo largo de las distintas etapas de la investigación.

Índice General

I.	Introducción	17
I.1.	Presentación y justificación	19
I.2.	Objetivos.....	22
I.3.	Estado de la cuestión	24
I.4.	Marco teórico.....	29
I.4.1.	El txistu: descripción y denominación	29
I.4.2.	La dantza: denominación y clasificación	31
I.4.3.	Sociología del trabajo artístico: Howard S. Becker	36
I.4.4.	Términos <i>profesional</i> y <i>oficio</i>	43
I.4.5.	Reafirmación identitaria a finales del siglo XX: Ana Gandara.....	45
I.5.	Metodología.....	53
I.6.	Fuentes.....	58
I.7.	Estructura.....	61
II.	El perfil laboral y la consideración social del txistulari	63
II.1.	El Nuevo Régimen: municipalización e influencia de la Ilustración .	65
II.2.	El renacimiento cultural y el franquismo: iconización y supervivencia.	73
II.3.	La Transición: acercamiento a la música «culta».....	82
II.4.	La perspectiva actual: opciones laborales y el papel de la dantza en la práctica txistulari	86
III.	El perfil educativo del txistulari	93
III.1.	El Nuevo Régimen: transmisión del oficio e instrucción ilustrada	95
III.2.	El renacimiento cultural y el franquismo: academias y métodos de txistu	99
III.3.	La Transición: institucionalización reglada y ramificación de ámbitos de actividad	109

III.4. La situación actual: el valor de la dantza en los centros educativos de Donostia, Oiartzunaldea y Bidasoa Behea	118
IV. La figura de txistulari en grupos de dantza	125
IV.1. La formación del sistema actual de grupos de dantza	127
IV.2. El funcionamiento actual de los grupos de dantza en Donostia, Oiartzunaldea y Bidasoa Behea	138
IV.3. El perfil profesional de txistularis acompañantes de dantza.....	146
V. Conclusiones	149
VI. Anexos.....	155
VI.1. Tablas e ilustraciones.....	157
VI.1.1. Denominaciones del instrumentista y del instrumento.....	157
VI.1.2. Grupos de dantza identificados en un inicio.....	159
VI.1.3. Grupos de dantza marcados en mapa político	160
VI.1.4. Centros de enseñanza musical encontrados.....	160
VI.1.5. Grupos de dantza seleccionados en un inicio	162
VI.1.6. Grupos de dantza finalmente entrevistados	162
VI.1.7. Txistularis acompañantes de dantza entrevistados	163
VI.1.8. Profesorado de txistu entrevistado.....	163
VI.1.9. Txistularis de referencia entrevistados	164
VI.1.10. Trabajos del tamborilero o txistulari	164
VI.2. Guías de preguntas para las entrevistas	168
VI.2.1. Objetivos de las preguntas.....	168
VI.2.2. Preguntas a dantzaris en euskera	170
VI.2.3. Preguntas a dantzaris en castellano	173
VI.2.4. Preguntas a txistularis acompañantes en euskera	174
VI.2.5. Preguntas a txistularis acompañantes en castellano	178

VI.2.6.	Preguntas a profesorado de txistu en euskera.....	182
VI.2.7.	Preguntas a profesorado de txistu en castellano	186
VI.2.8.	Preguntas a txistularis de referencia en euskera	189
VI.2.9.	Preguntas a txistularis de referencia en castellano	192
VI.3.	Transcripciones de las entrevistas	195
VI.3.1.	tr_GD1_EREINTZA_Izaro-Maddi	195
VI.3.2.	tr_GD2_ALKARTASUNA_Karlos	208
VI.3.3.	tr_GD3_TREBESKA_Andoni	224
VI.3.4.	tr_GD4_KEMEN_Amaiur-Mikel.....	240
VI.3.5.	tr_GD5_OLARRI_Manex-Ane-Ekain	250
VI.3.6.	tr_GD6_ESKOLA_Aitzol-Itzel.....	267
VI.3.7.	tr_GD7_GOIZALDI_Ane-Ane	281
VI.3.8.	tr_GD8_ERAIKI_Unai.....	299
VI.3.9.	tr_TA2_EREINTZA_Olatz	309
VI.3.10.	tr_TA3_GOIZALDI_Yago.....	317
VI.3.11.	tr_TA4_ALKARTASUNA_Julen.....	337
VI.3.12.	tr_TA5_KEMEN_Aizpea.....	347
VI.3.13.	tr_TA6_KEMEN-ERAIKI_Ander	361
VI.3.14.	tr_TA7_ERAIKI_Sergio	371
VI.3.15.	tr_TA8_ESKOLA_Eider.....	381
VI.3.16.	tr_TA9_TREBESKA_Patri	393
VI.3.17.	tr_TA10_TREBESKA_Manex.....	408
VI.3.18.	tr_TP1_ESCUDERO_Kepa	422
VI.3.19.	tr_TP2_SOINUENEA_Leire.....	445
VI.3.20.	tr_TP3-TA1_IRUN-EREINTZA_Mikel	467
VI.3.21.	TP4_MUSIKENE_Aitor A	479

VI.3.22.	tr_TP4_MUSIKENE_Aitor C	486
VI.3.23.	tr_TP5_HERRI ARTE ESKOLA_Itziar	512
VI.3.24.	tr_TP6_DONOSTIA_Jagoba	530
VI.3.25.	tr_TP7_PASAIA MUSIKAL_Mari Jose.....	547
VI.3.26.	tr_TP8_HONDARRIBIA_Gaizka.....	570
VI.3.27.	tr_TR1_Aitor Urquiza	584
VI.3.28.	tr_TR2_Jose Ignazio Ansorena	604
VI.3.29.	tr_TR3-TA11_Peio Irigoyen-KEMEN_Peio.....	641
VI.3.30.	tr_TR4_Xanti_Nazabal.....	664
VI.3.31.	tr_TR5-TA12_Aitor Arozena-OLARRI_Aitor	681
VII.	Bibliografia.....	707

I. Introducción

I.1. Presentación y justificación

Este trabajo responde a los requerimientos que exige la asignatura «Trabajo de Fin de Máster» del posgrado *Máster en Música Hispana* de la Universidad de Valladolid. A través de este estudio, se pretende arrojar luz sobre ciertas características de un grupo humano; específicamente, trata de describir la formación musical y el perfil laboral de los músicos que actualmente tocan el *txistu*² como acompañamiento durante las actuaciones de algunos grupos de danza tradicional³ vasca.

La motivación para tomar a este colectivo como objeto de estudio nace de mi pertenencia como *dantzari*⁴ al grupo Kemen Dantza Taldea de Irun. Este grupo cuenta con miembros dantzari-s y músicos; entre ellos, txistularis⁵. Sin embargo, por cuestión de disponibilidad de los músicos, se ha dado la situación de tener que contactar con txistularis no pertenecientes al grupo, o de tener que emplear música grabada, para poder llevar a cabo una actuación. Esa vivencia provocó mi interés por la relación entre la dantza y el txistu y, a partir de esa idea, empecé a pensar en la posibilidad de emplear el presente Trabajo de Fin de Máster para resolver, o al menos poner de manifiesto, algunos interrogantes que me planteaba en relación con el tipo de vínculo que se establece entre dantzari-s y músicos. A medida que avanzaba la consulta de bibliografía referencial, y con la ayuda recibida en diversas sesiones de tutoría, descarté la opción de orientar la especificación temática a cuestiones de coreología o de pedagogía instrumental del txistu, y decidí centrarme en un enfoque sociológico de la materia: el perfil educativo y laboral del txistulari acompañante de dantza actual. Durante la lectura de la bibliografía pude encontrar, de manera recurrente, una idea que me ayudó a determinar el enfoque concreto del tema: que la introducción del txistu en el sistema de

² En adelante, por el carácter central que el instrumento toma en el trabajo y la recurrencia de su empleo, el término vasco *txistu*, que hace referencia al instrumento aerófono de embocadura y de tres agujeros reconocido como tradicional en el País Vasco, se escribirá en redonda. Asimismo, las palabras derivadas de esta tampoco aparecerán en cursiva.

³ El uso que hago de la palabra *tradicional* en este trabajo corresponde a la acepción anglosajona que explica Sánchez Ekiza, según la cual, el elemento aludido se interpreta como un fenómeno que había sido generalizado en una sociedad durante un tiempo pretérito, pero que en la actualidad no conserva esa condición (2007, 350).

⁴ El término *dantzari* significa «danzante» en euskera. Las palabras *dantza* –danza– y sus derivadas harán referencia en este trabajo a «danza tradicional vasca», y en adelante no estarán escritas en cursiva, debido a su carácter central en la temática. Para la explicación del empleo de este término en euskera remito al apartado correspondiente del marco teórico.

⁵ La palabra *txistulari* deriva de txistu, y apela a la persona que toca el instrumento. De acuerdo con lo mencionado en la primera nota, esta palabra no estará escrita en cursiva.

enseñanza reglada impulsó un proceso de cambio de gran impacto tanto en cuestiones técnicas y organológicas del instrumento como en el ámbito performático del txistulari.

Por un lado, en *The History of Basque Music* (Okiñena 2019, 239), Mikel Chamizo afirma que al txistu se le ha dejado de considerar una fuente de música para dantza alrededor de los años 1980 y, seguidamente, comenta que esa misma década es la época en la que el txistu se introdujo en la educación académica reglada. Chamizo no establece una relación causal directa entre los dos datos, pero su lectura permite formular la hipótesis de que la introducción del txistu en la educación reglada influyó en la relación con la dantza, de forma que se orientaba hacia la disociación entre las dos disciplinas. Por otro lado, en la enciclopedia recién publicada por Soinuenea (s. f.)⁶, se afirma que el txistu sobrevivió durante la época de la Dictadura, en parte, gracias a la proliferación de grupos de txistularis locales que se desarrollaron en los años 1970. El dato de interés en este relato es que muchos de esos grupos de txistularis surgieron a partir de los grupos de dantza.

A través de estas fuentes, puede extraerse la conclusión de que la relación entre el txistu y la dantza es compleja: parece existir un apoyo mutuo para la supervivencia, pero también un proceso de desvinculación desarrollado durante las últimas décadas, tras siglos de convivencia. Por ello, considero que la forma en que se articulan el mundo del txistu y el de la dantza es un ámbito de estudio interesante.

El interés por la temática también se manifiesta en *Gipuzkoako dantza-maisuen puntuak eta aldairak. Oinordetza ezkutua*, investigación sobre la dantza, que expone lo siguiente: «Azterketarako eremu zabala irekitzen dela deritzogu garai bateko musika eta dantzaren arteko harremanean gertatu ahal izan diren eraldaketak aurkitu, nabarmenarazi eta argitze aldera. Izan ere, badugu susmoa inguruko (Nafarroan edo Bizkaian) beste dantza sistemetan ez bezalako neurrian sortu dela nolabaiteko disoziazioa gaur egungo Gipuzkoako zenbait dantzaeren egikeretan. Behar bada, txistularientzako doinuek estilizaziorako eta akademizaziorako hartu zuten bideak eragindakoa izan daiteke» (Sarriegi 2023, 891)⁷.

⁶ Acceso el 12 de mayo de 2025, <https://www.soinuenea.eus/es/enciclopedia/esku-bateko-ahokodun-flauta-zuzenak/er-94/>.

⁷ «Consideramos que se abre un ámbito de estudio amplio a la hora de descubrir, destacar y clarificar las transformaciones que pueden haber ocurrido en la relación entre la música y la danza de una época. De hecho, tenemos la sospecha de que en la ejecución de algunas formas de bailar de Gipuzkoa se ha

Asimismo, los artículos escritos por Jose Ignazio Ansorena en el libro *Gipuzkoa 50 urte dantzan. Goizaldi 1948-1998* y Alexander Iribar Ibabe en la Revista *Txistulariak*, invitan a ahondar en el estudio del tema: Ansorena expresa que hoy en día no se trabaja la conjunción entre dantza y música de la forma en que antaño se conseguía, y dice lo siguiente: «Txistulari onak dauzkagu, jotzaile trebeak, baina euskal dantzetan oso azaleko ezagupenak dituztenak»⁸ (1998, 19). Iribar Ibabe, bajo el sugerente título «Txistu y danza: un mundo hecho dos», expone los factores que considera que influyen en la baja calidad que advierte en el acompañamiento instrumental de txistu de actuaciones de dantza (2001, 26-30). Los dos autores perciben lagunas en las dos disciplinas, y para suplir estas, apelan a las federaciones de dantza y de txistu, así como a la educación de las personas dantzari-s y txistularis.

producido una cierta disociación, en distinta medida que en otros sistemas de danza (en Navarra y en Bizkaia). Tal vez, puede deberse al camino que la música para txistu ha tomado hacia la estilización y la academización». Salvo indicación contraria, las traducciones expuestas en nota al pie de página son de mi autoría.

⁸ «Tenemos buenos txistularis, instrumentistas hábiles, pero que tienen un conocimiento muy superficial en danzas vascas».

I.2. Objetivos

A partir de las ideas encontradas en los textos de referencia, elaboré la premisa de que los txistularis que tocan en grupos de dantza no provienen de conservatorios. Conforme a este planteamiento, los centros de enseñanza reglada tomaron como modelo la pedagogía de instrumentos de la «música culta» para diseñar el currículo de las enseñanzas de txistu, lo que no promovió la inclusión de la actividad práctica de acompañamiento de dantza en el proceso de aprendizaje de las competencias necesarias para el txistulari, porque esa práctica es específicamente propia del txistu y no de otros instrumentos del conservatorio. Por eso, la hipótesis de trabajo se sustenta sobre la afirmación de que los txistularis que aprenden en centros de enseñanza reglada no reciben un impulso por parte del sistema educativo para que desarrollen ese ámbito práctico, por lo que las personas que acompañan las actuaciones de un grupo de dantza no provienen de estos centros, de forma que no han recibido una educación instrumental profesionalizante y dedican al txistu su tiempo de ocio.

En consecuencia, el objetivo principal del trabajo es analizar el perfil formativo y laboral de las personas que actualmente tocan el txistu como acompañamiento en grupos de dantza, para comprobar la hipótesis expuesta. Para ello, establecí cuatro objetivos secundarios:

Primeramente, presentar un contexto histórico sobre la transformación del perfil social del txistulari durante los tres siglos que abarcan desde el fin del Antiguo Régimen hasta la actualidad, de acuerdo con lo recogido en diversas narrativas históricas. En esta recopilación de datos, he puesto el foco sobre el devenir de la empleabilidad del txistulari y el de la forma de enseñar a tocar el instrumento, y he prestado especial atención a la relación que ha existido durante la historia entre el txistu y la dantza.

Asimismo, me he propuesto comprobar si en las comunidades txistulari y dantzari actuales se le confiere valor a ese vínculo que históricamente se ha establecido entre las dos disciplinas centrales del trabajo. Sobre todo, si el valor que se le otorga se refleja en los centros de enseñanzas musicales de las localidades tomadas como referencia.

Además, al ser el txistu un instrumento popular tradicional academizado, he considerado interesante prestar especial atención a cómo la institucionalización reglada de la enseñanza instrumental de txistu ha contribuido al proceso de reconstrucción del

sistema cultural vasco por el que el pueblo vasco transitó a finales del siglo XX, en respuesta a una necesidad de autoafirmación identitaria.

Como último objetivo secundario, planteo conocer el funcionamiento interno de los grupos de dantza que constituyen el ámbito performático del objeto de estudio. Aunque las actividades organizadas por esas entidades no son el único contexto en el que el txistu ejecuta música de dantza, es un espacio amplio que puede aportar información muy significativa a la hora de comprender la forma en que los txistularis viven el vínculo con la dantza en la actualidad.

1.3. Estado de la cuestión

La consideración social del txistu en el siglo XVIII estuvo condicionada por la voluntad de la autoridad civil y religiosa, hecho reflejado en las fuentes directas que han llegado hasta hoy desde mediados del siglo XVIII. La documentación generada por los padres jesuitas Manuel Larramendi y Sebastián Mendiburu revela el uso que los representantes del poder hacían de la figura del tamborilero en la Gipuzkoa⁹ dieciochesca como medio de control sobre las costumbres de la población. En la obra *Corografía, ó Descripción general de la provincia Guipúzcoa*, publicada en 1882 pero escrita durante la década de 1750 (Bidador 2005, 182), Larramendi, basándose principalmente en sus propias observaciones, retrató la Gipuzkoa de su tiempo desde distintas vertientes. En esta obra, el autor dedica cuatro capítulos a la descripción de las danzas más habituales, dos de los cuales abordan aquellas que llamó «Danzas ordinarias del tamboril» (Bidador 2005, 196, 208). El autor se muestra favorable a la preservación de la danza como medio de entretenimiento y, ejecutada adecuadamente en todo momento, considera que no supone ninguna amenaza a la pulcritud moral de los danzantes. Por otro lado, el escepticismo de Mendiburu respecto a la moralidad de las danzas de las que el pueblo de Gipuzkoa acostumbraba a disfrutar en ambientes festivos generó una amplia documentación en la que se puede apreciar la responsabilidad que recaía sobre el tamborilero si se trasgredía la normativa que regulaba la corrección en la danza.

Al igual que los dos autores anteriores, Juan Inazio Iztueta tuvo como foco la danza de Gipuzkoa en una de sus obras más conocidas: *Gipuzkoako dantza gogoangarrien kondaira*. En ella también se explica el papel que el txistu adquirió en la forma de bailar. El autor analiza el cambio que percibe en la autoconcepción del tamborilero respecto a su vínculo con distintos estamentos de la sociedad. La primera publicación de esta obra, escrita en euskera, data de 1824. Más de un siglo después, en 1956, José Gonzalo Zulaica Arregui, más conocido como padre José Antonio de Donostia, o Aita Donostia, publicó la primera traducción al castellano del texto de Iztueta, en un folleto titulado *Historia de las danzas de Guipúzcoa, de sus melodías*

⁹ Las denominaciones de la provincia y de las zonas comarcales de Gipuzkoa empleadas a lo largo del trabajo son las que figuran en la versión española de la página web de las Juntas Generales de Gipuzkoa: https://www.bngipuzkoa.eus/WAS/CORP/DJGPortalWEB/territorio_historico_de_gipuzkoa.jsp?id=05&iidioma=es.

antiguas y sus versos. Sin embargo, la traducción más conocida se publicó en la *Gran Enciclopedia Vasca*, en 1968.

Otros autores religiosos que aportaron información primaria de interés en lo relativo al empleo del txistu por parte de diversos agentes de la sociedad son el sacerdote y lingüista Resurrección María de Azkue y el ya mencionado capuchino Aita Donostia. Azkue, además de ser la primera persona en transcribir a notación musical el ritmo de *ezpata-dantza* (Sánchez Ekiza 2010, 107), en su *Cancionero Popular Vasco* hace referencia al tamborilero como músico que toca las melodías para las danzas recopiladas. Las explicaciones acerca del instrumentista objeto de estudio se encuentran en los tomos III y IV de los once que componen la obra, publicada entre 1922 y 1925 en tres volúmenes. Respecto al padre Donostia, se cuenta con los diez volúmenes que recogen su obra completa. El número VIII, editado en 1994 por el Padre José de Riezu, contiene la sección titulada *Papeles de Humboldt*, en la que se puede consultar información recogida a inicios del siglo XIX, presumiblemente por el sacerdote José Antonio Egia (Ansorena 2020, 169), sobre danzas vascas y su acompañamiento musical.

Los estudios enumerados a continuación son fuentes indirectas que también tienen a la dantza como centro de atención y que dan información valiosa sobre el uso del txistu a lo largo de la historia: por un lado, el ensayo *Dantzaren Erreforma Euskal Herrian* (Bidador 2005), se centra en la influencia que las figuras de poder eclesiástico tuvieron desde el siglo XVI para controlar las expresiones culturales coreográficas de la población de Gipuzkoa, y extiende hasta el siglo XX las explicaciones sobre la consideración social de las dantza-s¹⁰ y la labor del txistu como su acompañante. Por otro lado, la tesis doctoral *Genero-identitate euskal dantza tradizionalaren eraikuntzan* (Araolaza 2020), estudia la dantza desde una perspectiva de género. Asimismo, ofrece numerosos ejemplos de la forma en que el txistu ha sido empleado como herramienta para moldear las costumbres tradicionales del pueblo vasco, y también como símbolo de la identidad cultural en el último siglo. Un reciente trabajo es *Gipuzkoako dantza-maisuen puntuak eta aldairak. Oinordetza ezkutua*. (Sarriegi 2023), en el que se propone una novedosa sistematización de las unidades de movimiento de las dantza-s de

10 Para el empleo de la palabra “dantza” en plural, añadiré la marca morfológica española de plural a la palabra, tras un guión con el que se aclara la diferenciación entre los distintos elementos de la hibridación lingüística. De esta forma, la palabra “dantza-s” hace referencia a “danzas tradicionales vascas”.

Gipuzkoa. En el análisis de las diferencias entre las formas de bailar que practican distintos pueblos, Sarriegi se detiene a explicar la relación rítmica que se establece entre la dantza y la música, y muestra especial interés por la disociación que percibe entre la forma de bailar y la forma de tocar el txistu para la dantza.

Hay que esperar hasta el tránsito entre el siglo XX y el XXI para encontrar la primera tesis doctoral dedicada al txistu (Iribar 2001, 10) defendida por Karlos Sánchez Ekiza¹¹ en el año 2000. Se trata de un documento de referencia para el estudio del txistu, ya que aborda, por un lado, elementos acústicos y técnicos del instrumento y, por otro, los cambios a los que ha sido sometido a lo largo de los siglos, en lo referente a la organología y también a cuestiones sociológicas. La parte de la tesis que trata los cambios a lo largo de la historia y toma como hilo conductor las principales formas de denominación del instrumento entre los siglos XVI y XX fue publicada en 2005 bajo el título *Txuntxuneroak: narrativas, identidades e ideologías en la historia de los txistularis*. Otro libro de Sánchez Ekiza, *Del danbolín al silbo: txistu, tamboril y danza vasca en la época de la Ilustración* (1999) se centra en la explicación de la transformación sociopolítica que aconteció en el siglo XVIII a causa de la ideología ilustrada, tanto en la figura del txistulari como en la generalidad de la sociedad vasca, y dedica parte del libro a estudiar el papel de Juan Inazio Iztueta en este cambio de paradigma. Sánchez Ekiza cuenta, además, con dos artículos en la revista *Jentilbaratz* de Eusko Ikaskuntza, en los que explica la lectura que se ha hecho de la tradición popular en el siglo XX, y toma el txistu como ejemplo en varias ocasiones (2007; 2010).

El libro *Niebla y cristal: una historia del txistu y de los txistularis* (Aranburu 2008) es, al igual que *Txuntxuneroak*, una obra de obligada consulta, ya que aborda el instrumento desde diversas perspectivas: la acústica y la organología, la familia instrumental –en comparación también con otros instrumentos europeos de similares características– y la evolución histórica localizada en el territorio vasco. Las publicaciones de Carmen Rodríguez Suso y Sabin Bikandi dan a conocer, a partir de una acotación espacial centrada en la provincia de Bizkaia¹², una situación determinada del entorno del txistulari. El libro *Los txistularis de la Villa de Bilbao* (Rodríguez 1999),

¹¹ En las fuentes bibliográficas he encontrado distintas formas de escribir el nombre de este autor: Carlos/Karlo Sánchez/Sanchez Equiza/Ekiza. En este trabajo utilizaré la forma «Karlos Sánchez Ekiza».

¹² Las denominaciones de la provincia y de las zonas comarcales de Bizkaia empleadas a lo largo del trabajo son las que figuran en la versión española de la página web de la Diputación Foral de Bizkaia: <https://www.bizkaia.eus/es/tema-detalle/-/edukia/dt/6632>.

estudia el proceso de municipalización que se ha desarrollado desde la segunda mitad del siglo XVI, y los cambios que ha habido en el modo de vida y la consideración social de la figura del txistulari hasta la actualidad. Por su parte, la tesis *Alejandro Aldekoa: Master of Pipe and Tabor Dance Music in the Basque Country* (Bikandi 2009) se centra en la contextualización política y cultural que rodeó la carrera del txistulari y maestro de danzas en el que se centra el estudio.

Otro autor contemporáneo que ha generado una vasta documentación en forma de artículos sobre la relación entre la dantza y la música de txistu es Jose Ignazio Ansorena¹³. Además, se ha interesado por las distintas formas de transcribir rítmicamente el acompañamiento de dantza, lo cual le ha permitido teorizar sobre la influencia que la estilización de la dantza y la academización del txistu han ejercido sobre la forma de ejecutar una dantza. Estas reflexiones se plasman en los artículos publicados en 1983, 1995, 2003¹⁴ y 2024.

Respecto al vínculo entre el movimiento y la música en una actuación de dantza, Ansorena se pronunció claramente en el artículo «Euskal Danbolina: Atzo, Gaur eta Bihar» (1998), en el que manifestó la falta de conocimiento práctico que percibía en la comunidad txistulari del momento. En dicho artículo explicó que, a su parecer, debería promoverse más la puesta en práctica de los aprendizajes teóricos de la enseñanza instrumental de txistu a través del ejercicio del acompañamiento de dantza, con el apoyo de las asociaciones de txistularis y dantzari-s. Otra de las pocas fuentes que abordan específicamente la temática de la relación actual entre la dantza y el txistu es el artículo «Txistu y danza: un mundo hecho dos» (Iribar 2001). El autor pone en evidencia la problemática detectada, e insta tanto a los organismos dedicados al txistu –*Euskal*

¹³ En las fuentes bibliográficas he encontrado distintas formas de escribir el nombre de este autor: Jose/José Inazio/Ignazio/Ignacio Ansorena/Antsoarena. En este trabajo utilizaré la forma «Jose Ignazio Ansorena».

Este autor realizó una gran labor de contextualización y análisis de la renombrada obra de Iztueta con las siguientes publicaciones: Ansorena Miner, José Ignacio. 1983. «Algunas Notas Previas al Estudio de la Obra de Juan Ignacio Iztueta.» *Cuadernos de Sección. Folklore* 1: 47–68. / Ansorena Miner, José Inazio. 1995. «Iztueta eta Albéniz-en musika bilduma/La colección musical de Iztueta y Albéniz». *Txistulari Aldizkaria*, no. 163 (julio–septiembre). Donostia-San Sebastián: Euskal Herriko Txistulari Elkarte. / Ansorena Miner, Jose Ignazio. 2020. «Juan Ignazio Iztueta (1767-1845). “Bizarra urdina, baina txit arina”». *Revista de lenguas y literaturas catalana, gallega y vasca* 25 (noviembre): 149-86. / Ansorena Miner, Jose Ignazio. 2024. «Iztuetaren obra aztertu ondorengo ohar batzuk. Fidararritasuna». *Soinuberri HMB* 14: 437-452. Oartzun: Soinuenea.

¹⁴ Ansorena Miner, José Ignacio. 2003. «El último Zortziko». *Txistulari Aldizkaria*, no. 195 (julio–septiembre). Donostia-San Sebastián: Euskal Herriko Txistulari Elkarte.

Las demás referencias han sido citadas en la nota anterior.

Herriko Txistulari Elkarteak– y a la dantza –*Euskal Dantzarien Biltzarra*– como a instituciones públicas –centros de enseñanza reglada– a emprender la búsqueda de una solución a la generalizada baja calidad de acompañamiento de dantza que percibe en la comunidad txistulari.

En relación con el estudio del sistema de grupos de dantza, los siguientes dos artículos explican el contexto en el que se desarrollan: por una parte, en el artículo «Música y danza tradicional vasca en la época posmoderna» (2007), Sánchez Ekiza expone la problemática que se presenta en la sociedad actual con respecto a la profesionalización y el amateurismo, y también dedica un espacio a la diferenciación entre los conceptos *popular* y *tradicional*. Ambas cuestiones afectan a la visión que se tiene de la práctica de dantza y de txistu para dantza. Por otra parte, «Dantza erbestean» (Aranzabal 2024) explica la transición del antiguo modelo de maestros de danzas al actual sistema de grupos de dantza. Asimismo, el libro *Euskal dantza taldeak Bilbon 1940-1975 bitartean* (Fundación Labayru 2024) explica las condiciones en las que se formaron los grupos de dantza de Bilbao durante la Dictadura, y ofrece información valiosa sobre las características específicas y el devenir de cada uno de los grupos identificados.

I.4. Marco teórico

I.4.1. El txistu: descripción y denominación

El txistu es una flauta recta de embocadura con tres agujeros (*Enciclopedia de los instrumentos en la música popular vasca* s. v. «Flautas rectas de embocadura de una mano»¹⁵). En opinión del padre Donostia, el primer vestigio literario sobre el txistu podría consistir en la palabra «tibia» que aparece en el epitalamio escrito en Pamplona¹⁶ en el siglo IX, dedicado a la reina Leodegundia, hija de Ordoñi I de Asturias (Ansorena Miranda 1983,41-42). Además, una de las representaciones más antiguas del conjunto instrumental de flauta recta de pico y tamboril es la que aparece en el monasterio de la Oliva, en Navarra¹⁷, que data del siglo XII (Sánchez 2023, 53). Este tipo de flauta se extendió por toda Europa durante el siglo XIII (Ansorena 2020, 167). «La dificultad estriba en señalar fechas de su nacimiento como flauta vasca» (Ansorena Miranda 1983, 42). La primera documentación que ha llegado a nuestros días sobre la existencia de músicos que tocaran este instrumento en territorio vasco es del siglo XV, referente a la corte de los Reyes de Navarra (*EIMPV* s. v. «Flautas»¹⁸). Desde entonces, la flauta de tres agujeros ha tenido mucha presencia en todas las regiones del País Vasco, con diversos nombres, materiales, modos de interpretación, estilos y funciones.

Respecto a la organología, un txistu estandarizado en la actualidad está construido por madera y metal. Hasta el siglo XIX, la madera más habitual era el boj, pero cuando llegó la importación desde África, el ébano y el granadillo prevalecieron sobre el boj. Estos dos tipos de madera confieren al txistu el característico color casi negro. Desde el siglo XX se ha empleado también el plástico, o se han construido txistus íntegramente metálicos, y hoy en día también se utilizan materiales sintéticos. El cuerpo del txistu estandarizado tiene una largura aproximada de 43 cm. Por fuera, es

¹⁵ Acceso el 12 de mayo de 2025, <https://www.soinuenea.eus/es/enciclopedia/esku-bateko-ahokodun-flauta-zuzenak/er-94/>. Debido a la longitud de la referencia, en adelante esta será abreviada de la siguiente forma: (*EIMPV* s. v. «Flautas»).

¹⁶ Las denominaciones de los municipios utilizadas a lo largo del trabajo son las que se emplean en las versiones españolas de las páginas web municipales correspondientes.

¹⁷ La denominación de la Comunidad Foral de Navarra utilizada a lo largo del trabajo es la que se emplea en la versión española de la página web de la Comunidad: <https://www.navarra.es/es/inicio>.

¹⁸ Acceso el 12 de mayo de 2025, <https://www.soinuenea.eus/es/enciclopedia/esku-bateko-ahokodun-flauta-zuzenak/er-94/>.

cónico, con 3 cm de diámetro en el extremo superior y 2 cm en el inferior. Sin embargo, el tubo es cilíndrico por dentro, con 1 cm de diámetro (*EIMPV* s. v. «Flautas»¹⁹).

Las partes en metal son la boquilla, que está en el extremo superior; el chaflán o bisel, situado cerca del orificio superior; cinco o seis anillos finos a lo largo del cuerpo de madera; dos anillos más anchos en los dos extremos del tubo; y el aro adosado al extremo inferior. El chaflán es lo que provoca la vibración del cuerpo de aire emitido por la boquilla, es lo que hace que el aire se convierta en sonido. Los anillos protegen y adornan el tubo por el exterior, y el aro inferior es para introducir el dedo anular y facilitar la sujeción del instrumento.

Las flautas de tres agujeros pueden ser tocadas con una sola mano. Por eso, los intérpretes tienen el otro brazo liberado para poder tocar otro instrumento. En el caso del txistu, generalmente la flauta es tocada con el brazo izquierdo, desde el cual cuelga un tamboril que se toca con una baqueta sujeta con la mano derecha. En la mayoría de las tradiciones en las que se toca una flauta de una mano, es habitual que con la otra se toque simultáneamente otro instrumento percusivo. Este puede ser un membranófono o un cordófono, y la forma de sujetarlo es similar a la descrita en el caso del txistu. De esta forma, mientras con una mano se toca la melodía, con la otra se hacen bases y juegos rítmicos. El tamboril es un membranófono, pero en el territorio vasco también es conocido el *ttun-ttun*, un instrumento cordófono, también percutido con una baqueta, cuyas cuerdas, que emiten intervalos de octava, quinta y cuarta justas, están paralelas a la caja de resonancia.

Hay documentación en la que el dúo de tambor y flauta ha sido considerado como un solo instrumento, de forma que la persona que toca los dos instrumentos es denominada *tamborilero*, por metonimia respecto al instrumento percusivo: «...in popular oral tradition and in a fashion similar to other areas where the pipe and tabor survived, it was the tabor that gave its name to the set, marking it as the principal instrument. The tabor was most likely considered the main instrument because it is responsible for beating the rhythm and its importance in marking out dance steps»²⁰

¹⁹ Acceso el 12 de mayo de 2025, <https://www.soinuenea.eus/es/enciclopedia/esku-bateko-ahokodun-flauta-zuzenak/er-94/>.

²⁰ «...en la tradición popular oral, y de forma similar a otras zonas donde sobrevivieron la flauta y el tamboril, fue el tamboril lo que le dio su nombre al conjunto, lo que lo marcaba como el instrumento principal. El tamboril era probablemente considerado el instrumento principal porque es el responsable de batir el ritmo y por su importancia en marcar los pasos de la danza».

(Bikandi 2009, 19). Habría que esperar hasta finales del siglo XIX para que se popularizara la palabra *txistulari* hoy generalizada (Ansorena 2020, 170)²¹, lo cual procuraré reflejar en el cuerpo de texto de este trabajo.

El txistu no es la única flauta que se conserva desde tiempos inmemoriales en el territorio vasco. También se encuentran la *xirula*, instrumento con el que el txistu comparte rasgos organológicos y la forma de tocar. Hoy en día, el txistu y la *xirula* se utilizan en ámbitos distintos de la tradición musical, y cada una ha adquirido un carácter propio. Esta diferenciación también se manifiesta en el ámbito espacial: el txistu es seguramente el instrumento más extendido de la música popular vasca, ya que hoy en día hay txistularis en la mayoría de los territorios del País Vasco, exceptuando Zuberoa²², donde prevalece la *xirula*. Además, existe otra flauta de tres agujeros, cuya documentación más antigua conocida data de inicios del siglo XVIII, de acuerdo con los escritos de Aita Donostia²³. Trata del silbote, que es de dimensiones mayores y está afinado una quinta por debajo del txistu, de forma que extiende el registro sonoro de la familia instrumental.

I.4.2. La dantza: denominación y clasificación

En la versión impresa en el año 2000 del *Diccionario de la Música Española e Hispanoamericana*, la danza se describe, de manera genérica, como una actividad de carácter universal, común en todas las culturas, que tiene la funcionalidad de expresar sentimientos y emociones. Se identifican tres tipos de danza, según su forma de insertarse en la sociedad: la de escuela, la popular y la aborígen. La de escuela se identifica con una expresión artística y pueden diferenciarse tipologías en función de la época de su consolidación. La danza popular sirve a los integrantes de la sociedad como vehículo de expresión de la festividad, por lo que debe tener un sentido práctico en la actualidad. Por último, reconoce en la danza denominada como «aborígen» un sentido

²¹ Ver anexo VI.1.1.

²² La denominación de la provincia de Zuberoa sigue las recomendaciones de la Euskaltzaindia, Real Academia de la Lengua Vasca, de acuerdo con el siguiente documento: Euskaltzaindia (Real Academia de la Lengua Vasca), 57. *araua: Euskal herrialdeen, herritarren eta euskalkien izenak*, acceso el 11 de junio de 2025, <https://www.euskaltzaindia.eus/component/euskaltzaindiarenarauak/?view=frontpage&Itemid=424&arauld=57>.

²³ José Antonio de Donostia et al., *Cancionero vasco* (Donostia-San Sebastián: Eusko Ikaskuntza, 1994), 1529.

ritual, religioso o trascendente (s. v. «DANZA (I)'). Coincide con la premisa de Sánchez Ekiza en dar preferencia a la acepción de vigencia de la palabra *popular*, y emplea el término *aborigen* para referirse a lo que Sánchez Ekiza denomina *tradicional*.

Respecto a la clasificación de los tipos de dantzas que tienen lugar específicamente en el territorio vasco, existen distintas propuestas. El propio diccionario ofrece una posibilidad, basada en el tipo de formación que se genera entre los dantzari-s y en el uso de material auxiliar (s. v. «País Vasco»). Otra opción es la de tomar como criterio de clasificación el género de las personas que interpretan la danza, como es el caso de *Euskal Herriko Dantzak*²⁴. Sin embargo, la opción más completa de la que tengo constancia es la elaborada por Jose Antonio Quijera Pérez²⁵, ya que engloba todas las opciones mencionadas, con un principio de categorización temática que encuentro acertada, y un aparato crítico que contiene una explicación minuciosa de las decisiones tomadas que aporta un gran valor al trabajo.

En el transcurso de la escritura de este trabajo, me encontré en la necesidad de redactar las palabras «danza tradicional vasca» con gran frecuencia. Por eso, propongo el empleo del término *dantza* y sus derivados para la referencia al conjunto de las tres palabras mencionadas²⁶. Esta decisión está inspirada en el uso que se hace de la palabra *dantzari* en los siguientes textos consultados: el de Barandiaran (2000, 360)²⁷, el de Rodríguez (1999, 27), el de Ansorena Miranda (1996, 78), el de Sánchez Ekiza (2007, 350), el de Enríquez (2005, 91), el de Ansorena (1983, 52, 53) y el de Sánchez (2023, 54, 55). De esta forma, siempre que haga referencia al concepto determinado de «danza tradicional vasca» como práctica contemporánea de una expresión coreográfica que la sociedad actual ha heredado desde un tiempo pretérito indeterminado, emplearé la palabra *dantza*, escrita en redonda.

²⁴ «Saillapen Orokorra», Euskal Herriko Dantzak, acceso el 13 de mayo de 2025, <https://www.dantzak.eus/bizkaia/eu/urbeltzen-saillapena.html>. Esta referencia no aporta información significativa para la mayor parte del trabajo, sino que ha sido consultada para buscar un único y determinado dato. Por ello, he decidido no incluirla en el apartado de fuentes y bibliografía del trabajo. Las referencias bibliográficas y de webgrafía ofrecidas en adelante a pie de página compartirán la característica de haber contribuido de manera puntual y superficial al groso del trabajo.

²⁵ Jose Antonio Quijera Pérez, «Saillapen sistematika euskal folklore koreografikoan», *Jentilbaratz* 7 (2001): 45-75.

²⁶ La acepción que utilizo de la palabra *tradicional* está explicada en la nota número 3 del documento, y la decisión de emplear la palabra *dantza* con este sentido está reflejada en la nota número cuatro.

²⁷ Gaizka de Barandiaran, «Danzari dantza», en *Diccionario de la Música Española e Hispanoamericana*, (Madrid: Sociedad General de Autores y Editores, 1999), s. v.

En cuanto al tipo de prácticas que engloba el término *dantza*, he de decir que al emprender este Trabajo de Fin de Máster contemplaba el sistema de grupos de dantza compuesto por asociaciones culturales, cuyo objetivo principal es preservar el patrimonio coreográfico que ha llegado a la actualidad, como únicos espacios posibles para la exposición de la dantza. Sin embargo, durante el desarrollo de la investigación, me he dado cuenta de que existen otras formas de dar vida a esta manifestación cultural. Existe la romería, un evento festivo que generalmente tiene lugar en una plaza pública, y también los grupos de dantzari-s residentes en un pueblo, cuyo funcionamiento dista del que rige el sistema de los grupos de dantza, y que se identifican como dantzari-s de la localidad, sin un nombre propio que hace referencia a la formación, como es el caso de los grupos de dantza.

En las romerías suelen interpretarse generalmente dantza-s de parejas de estructura polimórfica, dantza-s juego y dantza-s estructuradas en círculo cerrado de una sola fila y sin agarrarse de las manos, según la clasificación ofrecida por Jose Antonio Quijera (2001). La tercera forma que he identificado para presentar la dantza suele ocurrir alrededor de una fecha anual determinada en la que se celebra un evento festivo destacado, como pueden ser las fiestas patronales o el solsticio de verano. En este caso, un grupo de personas que vive en una determinada localidad practican durante un reducido periodo de tiempo una variación local de una *soka-dantza*²⁸ o una *ezpata-dantza*. Por ejemplo, en las Fiestas de Loinatz de Beasain se bailan la *soka-dantza* de niños y la de adultos, así como la *ezpata-dantza* San Martín²⁹. Este tipo de expresiones culturales suelen ser realizadas solamente en un determinado día del año.

Debido a la identificación de esta variedad de sistemas de organización de personas que dan vida a la dantza en la actualidad, he constatado que «tocar para dantza» no trata solo de tocar en una actuación diseñada por una asociación cultural,

²⁸ La *soka-dantza* es una suite ritual de distintas dantzak destinada a ser interpretada momentos especiales de significatividad social, en la que los dantzaris se disponen tomados de las manos, a modo de una cuerda (*soka* significa *cuerda*). La primera persona de la cuerda es el *aurresku* (mano delantera), y baila, entre otras dantzak, el *agurra*, actualmente muy representado separadamente de la *soka-dantza*. La última persona es el *atzesku* (mano trasera), y es el segundo integrante de mayor importancia, después del *aurresku*. Esta dantza también es conocida como *esku-dantza* (dantza de mano), haciendo referencia a la disposición de los dantzaris (Ansorena Miner 2020, 164-165). En la clasificación de Quijera, figura como dantza sin herramientas estructurada en un círculo abierto compuesto por una sola fila de personas agarradas de las manos.

²⁹ «Beasain: Loinatz 2021 helduen soka-dantza», Dantzan.eus., acceso el 11 de junio de 2025, <https://dantzan.eus/bideoak/beasain-loinatz-2021-helduen-soka-dantza>.

sino que existe música de txistu para dantza más allá de ese espacio concreto al que se restringía mi visión inicial, sesgada, seguramente, por la pertenencia a un grupo de dantza, y que un txistulari toca música de dantza en entornos que nada tienen que ver con grupos específicos de dantza. En consecuencia, algunos músicos entrevistados en el proceso de elaboración de este trabajo me hicieron ver que un concierto ofrecido por una banda municipal de txistularis en el que se ejecutan melodías de dantza-s puede albergar la noción de «música de txistu para dantza». De todas formas, en el presente trabajo me he centrado específicamente en el tipo de evento organizado por grupos de dantza, en el que se presentan dantza-s de forma folclorizada ante un público.

Cabe destacar que no todos los tipos de práctica enumerados presentan una coreografía de forma folclorizada. De hecho, los grupos de dantza organizan también romerías y están comenzando a ofrecer actuaciones cuyo formato se acerca al que ofrecen los dantzari-s locales en la plaza, ya que, en Donostia, en Irun y en Eibar se están recuperando versiones de *ezpata-dantza*³⁰ y de *soka-dantza* que se llevan a cabo en días determinados del año relacionados con las fiestas patronales y festividades religiosas, recorriendo las calles y tomando las plazas principales de la ciudad. De este modo, la performática de este tipo de actuaciones se aleja del formato de espectáculo folclorizado descontextualizado que adoptan las exhibiciones sobre el escenario, de forma que existe un movimiento de retorno al formato de presentación que las danzas rituales y solemnes tenían cuando estaban integradas en la vida social de la comunidad³¹.

No obstante, aunque pueda no tratarse de manifestaciones culturales folclorizadas, las romerías y las dantza-s expuestas en la plaza no alcanzan la condición de elementos significativos para la mayor parte de las personas residentes en el País Vasco, por lo que no pueden ser consideradas como componentes esenciales de la articulación de la vida social del pueblo. Ante la inexactitud respecto al grado de integración que tienen en la sociedad las expresiones coreográficas del legado cultural

³⁰ La escritura de la palabra «dantza» estará en cursiva cuando trata de la denominación de una dantza determinada que incluye la palabra en cuestión, como en el caso de «*ezpata-dantza*», o el de «*soka-dantza*». En estas ocasiones la palabra «dantza» no alude al concepto «danza tradicional vasca», sino que forma parte de la designación de un tipo determinado de dantza, y aparece además ligada a otra palabra en euskera que debe ser escrita en cursiva.

³¹ Información contrastada con Saioa Zabala, antropóloga y dantzari que ha trabajado escribiendo artículos en el medio digital *dantzan.eus*, dedicado a la documentación y la difusión de las manifestaciones de dantza y publicaciones relacionadas con el tema, en una conversación mantenida el 27 de mayo de 2025.

que siguen en vida, he decidido englobar todas las manifestaciones expuestas bajo el término *dantza*, independientemente de si se trata de una romería a la que puede acudir gente no perteneciente a un grupo de dantza o de un espectáculo realizado sobre el tablado.

En el caso de tener que aludir a una expresión coreográfica que tenía lugar en el País Vasco con anterioridad al siglo XX, retomaré el empleo del término castellano *danza*, ya que destinaré la palabra en euskera solamente para referirme a una práctica contemporánea, para evitar el conflicto semántico que puede ocurrir con la consideración *tradicional* de una misma danza en distintas épocas. Asimismo, me abstendré de utilizar el término *dantza* en las traducciones de las citas. Por lo tanto, aunque en esos textos la palabra *danza* haga referencia a la «danza tradicional vasca», al no ser escritos de mi autoría, he preferido emplear en las traducciones el término común *danza* de manera generalizada.

Como observación final sobre el significado de la palabra en cuestión, quisiera señalar que me ha resultado llamativa la distinción que establecen los autores Gaizka Barandiaran e Imanol Murua de los términos *baile* y *danza*: «Son muchas las referencias existentes al gusto de los vascos por la danza y el baile» (*Diccionario de la Música Española e Hispanoamericana* s. v. «País Vasco»). Jose Ignazio Ansorena explica esta distinción de la siguiente forma: «Gaztelaniaz, baile esaten zitzaion kaleetan eta antzerkietan egiten zenari; hauek kaleko moduak imitatzen zituzten eta. Danza, aldiz, handikiek egiten zutenari deitzen zitzaion; maisuen bitartez ikasten ziren edo jai handietan egiten; Korpus egunean, esaterako. Euskaraz bereizketa hori ez da ezagutu»³² (2020, 163). Siguiendo el apunte de Ansorena de que en euskera no se distinguen con distintos términos la expresión coreográfica ejecutada en la calle y la practicada por personas importantes, en este trabajo emplearé ambos términos y sus respectivas derivaciones de forma intercambiable.

³² «En castellano, se le llamaba baile a lo que se hacía en las calles y en los teatros; porque estos imitaban las formas de la calle. Danza, en cambio, se le llamaba a lo que hacían los potentados; se aprendían mediante maestros o en las grandes fiestas; el día del Corpus, por ejemplo. No se conoce esa distinción en euskera».

I.4.3. Sociología del trabajo artístico: Howard S. Becker

Para el estudio del sistema de grupos de dantza y el vínculo de interacción cooperativa que se establece entre dantzari-s y txistularis en este tipo de organizaciones sociales, me baso en las premisas que Howard S. Becker expone en su publicación *Los mundos del arte. Sociología del trabajo artístico*, de 1982, traducido al castellano en 2008 por Joaquín Ibarburu. En este libro, Becker se muestra contrario a la teoría de la reputación que comprende las siguientes cinco premisas: «1) gente con dotes especiales 2) crea trabajos de belleza y profundidad excepcionales que 3) expresan hondas emociones humanas y valores culturales. 4) La condición especial del trabajo demuestra las dotes especiales de su creador, y las dotes ya conocidas del creador demuestran la condición especial del trabajo. 5) Dado que los trabajos revelan el valor y la condición esenciales del creador, todos los trabajos que hace esa persona –pero no otros– deberían incluirse en el corpus sobre el que se basa su reputación» (2008, 389).

Becker remarca que esta concepción deposita la responsabilidad de la existencia de la obra de arte sobre la figura central del artista, sin tener en cuenta la contribución de las demás personas que participan en la creación de ese producto final. En contraposición a esta premisa, el autor comprende el arte como una actividad social, «...en el sentido de que se crea a partir de redes de personas que actúan juntas» (2008, 407-408), y analiza sistemáticamente la organización social que se estructura alrededor de la producción de una obra de arte.

El autor denomina «mundo de arte» al conjunto de personas que participan de forma colectiva en la creación de un trabajo artístico, de modo que se genera una red cooperativa recurrente y rutinaria. Para estudiar el mundo de arte, propone buscar cuáles son esas actividades cooperativas habituales, descubrir las convenciones que se generan en esa rutina, y observar cómo esas convenciones facilitan y al mismo tiempo limitan la forma que toman las obras de arte en ese mundo.

En la explicación de su planteamiento, Becker advierte del carácter problemático de las palabras mundo y arte, y explica que su objetivo principal no es clasificar tipologías lógicas de mundos de arte o diferenciar entre lo que comprende o no la categoría de «arte», ya que el contenido de esas nociones puede variar dependiendo de la perspectiva teórica desde la que se estudian. Esto se debe a que los criterios que establece una teoría del arte son arbitrarios, generalmente propuestos por estetas y

filósofos, y consensuados por los demás participantes del mundo de arte. Por eso, es difícil establecer límites entre distintos mundos de arte, o discernir claramente qué es considerado arte y qué no lo es.

Asimismo, Becker apunta que la teoría de la reputación, que según su estudio disfruta de una saludable vigencia, no es atemporal. Surge dentro de unas condiciones sociales determinadas, y está insertada en otra teoría más general que sobrepone la individualidad a la colectividad. Esta prevalencia de lo individual se expresa en el peso que recae sobre el «artista» como responsable final de la obra de arte. De esta forma, el resto de las actividades necesarias para la elaboración de un producto artístico es realizado por el «personal de apoyo» (2008, 34). El autor advierte de la connotación deshumanizadora que puede tener el término personal, así como de su intención contraria a esta idea a la hora de emplear la palabra. No pretende comprender la figura de personal de apoyo como equivalente al material objetual, sino que recuerda la naturaleza humana de esas personas y la importancia toma su voluntad en la configuración de la red de actividades cooperativas y en la forma que adopta la obra final. Asimismo, remarca la importancia que cobra el vínculo cooperativo con las personas que proporcionan recursos materiales y humanos en la definición del mundo de arte.

Becker, en su concepción del arte como actividad social, no concibe las obras de arte como productos de «...“artistas” que poseen un don raro y especial» (2008, 54), sino más bien como obras de creación colectiva entre «...todas las personas que cooperan por medio de las convenciones características de un mundo de arte para concretar esos trabajos» (2008, 55). Ilustra con el siguiente ejemplo los elementos que constituyen el mundo del arte:

Los pintores, entonces, dependen de fabricantes en lo relativo a telas, tensores, pintura y pinceles; de galeristas, coleccionistas y curadores de museos en lo que respecta a un lugar de exposición y apoyo económico; de críticos y estetas en lo que toca a la fundamentación de lo que hacen; del Estado para subsidios o leyes impositivas ventajosas que persuadan a los coleccionistas de comprar trabajos y donarlos; de espectadores que reaccionen de forma emocional ante la obra; y de los otros pintores, actuales y pasados, que crearon la que constituye el telón de fondo contra el cual su trabajo cobra sentido (2008, 30).

Becker también considera los recursos materiales y el tiempo como factores relevantes para el trabajo artístico. Los materiales pueden ser de muy fácil acceso, elaborados a partir de materia prima, o requerir habilidades técnicas específicas. El autor explica que los artistas consiguen el material y el tiempo necesarios a través de la recaudación de dinero. Para ello, algunas sociedades pueden convertirse en empresas o recurrir a prestaciones públicas, pero en otro tipo de organización, «...la gente que produce arte puede [...] producir su trabajo en el tiempo que le queda después de cumplidas sus otras obligaciones» (2008, 20).

En la concepción del arte expuesta por Becker, se identifican los roles de artista y de personal de apoyo, y a este último se le confiere un gran valor, de forma que reconoce la posibilidad de que en algunos mundos de arte se den dificultades a la hora de determinar qué actividad es la que otorga ese don especial al trabajo final. El autor explica que los mundos de arte siempre se esmeran en establecer la distinción entre lo que se toma por característico de ese mundo y lo que no, e incluye en el sistema cooperativo la figura del esteta, cuyo rol es el de establecer los criterios en los que se basa la atribución de valor a un trabajo en ese mundo de arte. «Usan *arte* como un término honorífico» (2008, 168), y establecen unos principios que indican qué se incluye en esa categoría y qué queda fuera de ella. Sin embargo, Becker, comprende los juicios estéticos como «...fenómenos característicos de la actividad colectiva» (2008, 59), por lo que estos pueden modificar sus preceptos a los cambios que se dan en el mundo del arte.

En un sistema de organización social que genera productos, el reconocimiento como «arte» es una importante vía de acceso a determinados recursos y ventajas de los que disfruta una actividad que se incluye en esa categoría. Por eso, es comprensible el esfuerzo que algunos mundos de arte emplean para conseguir ese título. Además, «...los trabajos de un medio o un estilo que no se definan como arte tienen una expectativa de vida mucho menor que la de aquellos que se definen como arte» (2008, 259).

Los juicios estéticos, además de facilitar el empleo de determinado material y el ingreso a ciertos ambientes, también fundamentan unas pautas de actuación que se convierten en costumbres: «...una estética coherente y defendible contribuye a estabilizar los valores y, de esa forma, a regularizar la práctica. [...] Al proporcionar

una base sobre la que las personas pueden evaluar cosas de forma confiable, una estética hace posible la existencia de patrones regulares de cooperación» (2008, 164).

En la coordinación rutinaria de todas las personas que conforman este sistema de cooperación para la creación de un producto final que cumpla con los estándares estéticos, se forman acuerdos que se convierten en hábitos, que a su vez constituyen convenciones en la forma de llevar a cabo la actividad cooperativa. Esas convenciones «...hacen posible una coordinación eficiente y fácil de la actividad entre artistas y personal de apoyo» (2008, 49). Cada persona que participa en la producción de la obra de arte tiene su conjunto de actividades asignado, cada vez más definido, debido a la consolidación de la convención. De este modo, surgen grupos de apoyo especializados en esas tareas, que desarrollan sus propios intereses y criterios estéticos respecto a su trabajo. Asimismo, la sistematización de las convenciones limita al artista, quien, al verse restringido por los aspectos estandarizados, siente la necesidad de romper con la rigidez de la estructura. Por eso, propone la introducción de innovaciones que conlleven la variación de distintos elementos de la red cooperativa. Estas modificaciones inducen a una reestructuración del sistema, que este asume con mayor o menor éxito.

Generalmente, los mundos de arte comienzan a tomar forma de manera local y las redes cooperativas novedosas pueden tener éxito, de manera que se integran en el mundo de arte en coexistencia con otros tipos de redes cooperativas anteriores. El nuevo sistema puede extenderse debido a su éxito y desarrollarse en un plano más amplio que el local, de forma que crece y se consolida. Por lo tanto, la distribución tiene un papel importante en la conformación de mundos de arte, además de en la atribución de reputación (2008, 158-159). De todas formas, no está especificado el grado de institucionalización que un mundo de arte incipiente tiene que alcanzar, o cuán equipado tiene que estar su aparato, para comenzar a ser tratado con seriedad por parte de las personas externas al espacio local en el que se ha generado.

El decrecimiento de un mundo de arte ocurre cuando las personas que colaboran en la creación del producto final pierden el conocimiento de cómo realizar sus tareas o se quedan sin reserva de personal que continúen con determinadas tareas. Además, el crecimiento de una variante no implica necesariamente la desaparición de otras, y una versión que mantiene sus tradiciones, puede obtener el estigma de la desactualización.

Finalmente, la muerte de un mundo de arte consistiría en la desaparición de las formas de cooperación en las que se basaban las convenciones características de ese mundo. Puede ser inducida por motivos políticos o derivar de una falta de respaldo e interés en su preservación. El Estado en el que se tiene lugar un mundo de arte participa en la red de cooperación con la imposición de leyes que pueden favorecer el desarrollo o el declive de esa organización social, de forma que la apoye abiertamente, la censure o incluso la suprima. Esto sucede porque el Estado actúa en función de sus intereses particulares, relacionados con la preservación de un orden público que aspira conseguir.

Un gobierno puede subsidiar un mundo de arte por considerar que forma «...parte integral de la identidad de la nación» (2008, 213), ya que constituye un patrimonio cultural que confiere reputación a esa nación e impulsa su unidad. De hecho, «...los trabajos artísticos perduran por más razones además de por ser universalmente apreciados. Muchos trabajos siguen gozando de mucha reputación, no porque alguien los aprecie de forma activa, tampoco porque gran cantidad de gente los aprecie de forma activa, sino porque tienen una importancia histórica» (2008, 404-405). En cambio, una entidad gubernamental puede estimar que el producto que ofrece un mundo de arte actúa en contra de los valores que promulga. Pero el hecho de que un mundo de arte sea censurado no garantiza su eliminación, ya que el intento de sofocarlo por parte de un Estado puede provocar el efecto contrario y reavivarlo, de forma que encuentre fuentes de apoyo alternativas al respaldo gubernamental.

De acuerdo con lo ya indicado, la propuesta de Becker identifica cuatro formas de orientarse hacia un mundo de arte. La clasificación de estos modelos de participación en una organización social no deriva de las características inherentes del producto final que estas personas generan, sino del grado de asunción que un mundo de arte estandarizado puede hacer de su obra. Así, el autor diferencia entre profesionales integrados, artistas rebeldes, artistas populares y artistas ingenuos.

Los profesionales integrados son personas competentes en sus tareas que están completamente involucradas en el funcionamiento del mundo de arte, y han desarrollado una cultura profesional en el transcurso de la práctica habitual. El conocimiento profundo que estas personas obtienen de esa cultura profesional posibilita su adaptabilidad a situaciones demandantes. Becker pone el siguiente ejemplo: «Los intérpretes de música bailable por lo general saben más o menos de memoria una larga

serie de temas conocidos, de modo tal que pueden producir de inmediato una versión grupal aceptable de cualquiera de los mismos, en el momento y sin tener las partituras» (2008, 81).

Cuando una persona adquiere la habilidad básica para realizar una tarea demandada en un mundo de arte, se integra en una reserva de personal, de modo que «...el personal de apoyo no es único sino intercambiable» (2008, 109). Esto quiere decir que cualquier persona competente en una actividad puede ser seleccionada para su ejecución en el proceso de creación de una determinada obra (2008, 54). De este modo, los miembros de una reserva de personal de apoyo intercambiable se conectan con determinados proyectos artísticos mediante la pertenencia a una organización o a través de una red de relaciones. Quien participa en un sistema de trabajo independiente, necesita habilidad, pero también una red de relaciones. Esta red trata de una serie de personas que confían en su competencia para la realización de una determinada tarea, por lo que recomienda a otras organizaciones el contacto de ese personal de apoyo (2008, 109-110).

De este modo, un sistema organizado utiliza sus medios económicos o de otro tipo para inducir a estas personas a participar en un proyecto determinado que lleva a cabo, y este personal de apoyo coopera con esa organización durante el periodo para el que se le contrata o se le requiere. En ocasiones, puede ocurrir que el éxito del trabajo final se le atribuye en gran medida a un trabajo de apoyo, por lo que es probable que ese participante se convierta menos intercambiable para las personas que se ocupan de la reserva de recursos humanos. Del mismo modo, es de remarcar que «...las personas que participan en la red que produce un evento o tipo de evento pueden no actuar juntas en la producción de otros eventos o trabajos artísticos» (2008, 408), por lo que la investigación se vuelve necesaria a la hora de determinar si la recurrencia de las interacciones cooperativas puede sugerir la existencia de una dinámica calificable como mundo de arte. «La organización social, entonces, no son sólo conceptos sino también descubrimientos empíricos. Tanto si hablamos de los actos colectivos de algunas personas (una familia o amigos) o de acciones de un número mucho mayor (un sistema de clase o una profesión), siempre tenemos que preguntar exactamente quiénes actúan juntos para producir qué eventos» (2008, 409).

En el sistema vigente que otorga reputación a artistas, trabajos, géneros y escuelas, hay medios que se consideran artes folk o artes populares.

Cuando decimos “arte”, solemos referirnos a algo como esto: un trabajo que tiene valor estético, comoquiera que éste se defina; un trabajo que cuenta con la justificación de una estética coherente y defendible; un trabajo al que la gente adecuada atribuye un valor estético; un trabajo que se presenta en los lugares apropiados (que está expuesto en museos, que se interpreta en conciertos). En muchas instancias, sin embargo, los trabajos tienen algunos de esos atributos, pero no todos. Se los expone y valora, pero no tienen valor estético, o tienen valor estético pero no se los expone y la gente adecuada no los valora. La generalización presente en el concepto de arte sugiere que todo eso ocurre de forma simultánea en el mundo real; cuando no es así, encontramos los problemas de definición que siempre acosaron al concepto (2008, 169).

Las artes folk se parecen al «arte canónico» en la conformación de una «...comunidad bien organizada» (2008, 286), que produce su trabajo como miembro de esa comunidad. «Quienes participan en mundos de arte específicos a menudo proceden de un sector limitado de la sociedad [...] de familias relacionadas por lazos de parentesco o amistad» (2008, 190-191). En el mundo del arte folk esto sucede de forma acentuada, porque la pertenencia a una comunidad es un elemento fundamental de ese tipo de mundo de arte. Los integrantes aprenden a hacer las tareas pertinentes «...en el transcurso de participación habitual en la comunidad» (2008, 287), ya que trata de actividades que la mayor parte de los miembros de la comunidad hacen o pueden hacer. De este modo, «...los artistas folk nos muestran cómo se puede hacer trabajos de tipo artístico (similares en todo menos en la clasificación)» (2008, 309). Para ilustrar esta situación, Becker ofrece el ejemplo de la producción de colchas. Uno de los motivos de las colcheras para crear esos productos surgía de su participación en la comunidad, y constaba del deseo de disfrutar de la compañía y del placer de ese tipo de sociabilidad. De este modo,

...el valor de las colchas residía en parte en su belleza, pero sobre todo en su invariable utilidad y en su valor como encarnación sentimental de la continuidad y la solidaridad familiar. No tenían un valor artístico, no eran trabajos que fueran objeto de una evaluación crítica ni creación de un artista conocido cuya reputación pudiera beneficiarse del valor del trabajo y darle así más valor a éste. [...] Las

colchas no eran arte porque nadie las trataba como arte. Eran la encarnación física de familias y comunidades (2008, 296).

Con este ejemplo queda claro que el aspecto social cobra una especial importancia en el «arte folk», y que el conocimiento generalizado se considera «...demasiado vulgar para servir como base de una obra de arte» (2008, 68).

Al igual que ocurre en el caso de los artistas reconocidos como tal por la teoría de la reputación, en el mundo del arte folk los trabajos que se producen cambian. «La diferencia es que a nadie le importa las variaciones de lo que producen, sino sólo las similitudes» (2008, 339). En el arte folk no hay dificultades para diferenciar dos versiones de la misma obra. Por eso, se puede pensar que se acercan más al medio artesanal que al artístico. Aun así, «...muchas artes tienen una larga tradición de formalización en la que estilizan los materiales que usan y los divorcian de las cosas y los objetos que hacen la gente en la “vida real”» (2008, 70). Además, en una sociedad puede cambiar el contenido de la cultura colectiva, de forma que un conocimiento que era compartido por la mayor parte de la comunidad puede dejar de ser generalizado. De hecho, el cambio puede ser tan significativo como para interpretarse como una pérdida de contacto con la cultura popular.

I.4.4. Términos *profesional* y *oficio*

De acuerdo con el contenido del *Diccionario de la Real Academia Española*, la palabra *profesional* puede comprenderse desde dos puntos de vista: la primera de las acepciones hace referencia a la persona que ejerce una profesión, entendida como «...empleo, facultad u oficio que alguien ejerce y por el que percibe una retribución»³³ (s. v. «profesión»); y la cuarta acepción ofrece los siguientes sinónimos: «experto, entendido, perito, técnico, conocedor, competente, canchero, profesionista» (s. v. «profesional»³⁴). Casi todos estos términos hacen referencia a la cualidad de poseer un conocimiento especializado en una determinada cuestión, lo cual se relaciona específicamente con el ámbito formativo, más allá del laboral. Por eso, en este trabajo contemplo la doble connotación de la palabra *profesional* al estudiar el perfil formativo

³³ Acceso el 1 de junio de 2025, <https://dle.rae.es/profesi%C3%B3n>.

³⁴ Acceso el 1 de junio de 2025, <https://dle.rae.es/profesional>.

y laboral del txistulari acompañante de dantza: tanto la que expresa competencia formativa en una materia como la que denota experiencia práctica en una actividad.

En cuanto a la aproximación laboral a la palabra, Becker vincula el término *profesional* a la noción de *oficio*. El autor explica que el trabajo del personal de apoyo puede considerarse *artesanía*, pero que no difiere mucho de la aportación del «artista», ya que «...la misma actividad, utilizando los mismos materiales y habilidades de forma que parecen similares, puede percibir cualquiera de los dos nombres» (2008, 311). En este sentido, recuerda la definición que hace del artista folk, cuando expresa que el producto elaborado por estos artistas y el creado por personas de un mundo establecido como artístico de manera afín a los preceptos de la teoría de la reputación puede ser el mismo, pero que el aspecto que difiere es la clasificación que se hace del trabajo (2008, 209).

Todo depende de la perspectiva desde la que se mire el producto y de los criterios del mundo de arte al que pertenece la actividad desarrollada para su producción. Por lo tanto, explica que «arte» y «oficio» no son categorías estáticas, ya que «...hacen referencia a conjuntos ambiguos de características organizacionales y estilísticas y, por tanto, no se los puede usar de forma tan clara como si se tratara de conceptos científicos o críticos» (2008, 312). De hecho, una práctica artesanal puede derivar en artística.

Becker explica que «...artesanía u oficio consiste en un cuerpo de conocimientos y habilidades que pueden usarse para producir objetos útiles» (2008, 312), e ilustra el concepto de actividad utilitaria con el ejemplo de la música destinada a ser bailada. La utilidad es un principio fundamental de la actividad artesanal, pero existe otro estándar estético en este tipo de práctica: el virtuosismo. Esto se debe a que dominar un oficio en profundidad es difícil y exige años de dedicación. Asimismo, «...el hecho de que un objeto sea útil y de que su producción exija una gran habilidad no impide que también se lo pueda considerar bello» (2008, 314). Algunos oficios desarrollan unas pautas estéticas que, si se les confiere un especial valor, «...los que participan en actividades artesanales adoptan algo característico de la definición popular del arte. Esa definición comprende el énfasis en la belleza tal como se la representa en la tradición de un arte específico, en las tradiciones e intereses del mundo de arte como fuente de valor, en la

expresión del pensamiento y el sentimiento de alguien, así como en la relativa libertad del artista de la interferencia externa en el trabajo» (2008, 315).

De este modo, surge la figura del artesano artista, que se desvincula de las limitaciones que conlleva la subordinación a un empleador en mayor medida que el artesano común, cuyo objetivo principal es el de satisfacer al comprador de su producto y conseguir un sustento económico. Esto se vincula con los conflictos estéticos que pueden surgir entre el profesional integrado de un mundo de arte con la figura del artista, debido a los intereses particulares que surgen a partir de la creación de una cultura profesional.

Respecto a la formación de las personas que participan con su trabajo en un mundo de arte, Becker dice que una habilidad puede ser aprendida de forma autodidacta, mediante la práctica, o en una escuela de oficios. En este sentido, los centros de enseñanza artística de música y danza se incluirían en la tercera opción, porque puede formar a personas que ofrecerán sus habilidades en la creación de obras de arte dentro de distintos mundos de arte. Además, pone de relieve que la confusión entre la figura de artista y la de personal de apoyo «...es crónica en las escuelas de música, ya que casi todos los estudiantes que aspiran a convertirse en virtuosos del piano o del violín terminarán, en el mejor de los casos, como integrantes del sector de violines de una orquesta sinfónica, y es probable que se dediquen a enseñar esos instrumentos en otro lugar» (Becker 2008, 102). Diferencia las escuelas cuyo objetivo primordial es formar «artistas» y las que tienen la perspectiva de preparar al alumnado para que pueda desempeñar satisfactoriamente las tareas que les exige el mundo de arte en el que participan.

I.4.5. Reafirmación identitaria a finales del siglo XX: Ana Gandara

Cuando un estado alberga una nación minorizada, niega la existencia de esa identidad y busca la homogeneización de la sociedad eliminando sus rasgos característicos (Gandara 2020, 106). En la Dictadura de Franco se mantuvo una postura totalitaria durante toda la extensión del régimen (Gandara 2020, 104), pero se identifican dos épocas diferenciadas en el estudio del grado de control que se ejerció sobre la expresión cultural: un periodo autárquico, de entre 1939 y 1959 (Okiñena 2019, 234), en el que la represión fue más aguda, y otro periodo de apertura en el que el

Régimen quiso hacer un cambio de imagen ante la mirada de los demás países. Sin embargo, ese cambio no modificó la relación que se estableció entre las naciones periféricas de la península y el poder central del Estado español, que tomaba represalias contra las comunidades nacionales que, integradas en el estado, mostraban su disconformidad con las medidas del gobierno central (Gandara 2020, 104).

Tanto Gandara (2020, 18) como Bikandi (2009, 11) y Sánchez Ekiza (2007, 348) estudian el contexto sociopolítico del País Vasco partiendo de la base de que el pueblo vasco es considerado una «nación sin estado». En sus respectivas publicaciones, Bikandi se ocupa de contextualizar el entorno en el que el txistulari Alejandro Aldekoa desarrolló su profesión, Sánchez Ekiza explica la iconización de la figura del txistulari por parte del nacionalismo, y Gandara investiga sobre el proceso de restauración de la cultura vasca que tuvo lugar a partir del periodo aperturista del régimen franquista hasta el inicio de la Transición³⁵.

Gandara explica que, a partir de 1960, en el País Vasco se dio un movimiento de reconstrucción del sistema cultural vasco, en reacción al parón sufrido debido a la dura censura recibida por parte del Estado español durante la etapa más opresiva de la Dictadura. Centra su estudio en el sistema literario y en la obra de Mikel Laboa, pero aclara que el apartado contextual del trabajo es extensible a otros tipos de arte expresión cultural.

Su investigación se basa en los preceptos de Montserrat Guibernau sobre la identidad y el nacionalismo. Así, comprende la identidad como un proceso, y explica las tres implicaciones principales de esa aproximación teórica: «...batetik, akzioen helburu, erranahi eta ingurumenaz arduratzen diren egitura kognitiboak formulatu beharra; bertzetik, erabakiak jakinarazi, negoziatu eta hartzen dituzten parte-hartzaileen arteko harremanak aktibatzea; azkenik, norbanakoak bata bertzearengan identifikatzeko aukera ematen duten inbertsio emozional garrantzitsuak egin beharra. Lur, hizkuntza, sinbolo eta sinesteetan ardazturiko inbertsio emozionalak nazionalismoaren barreiatzea laguntzeaz gain, identitatea garatzeko bulkada dira»³⁶ (Gandara 2020, 26-27). Del

³⁵ La autora ha publicado un libro que aborda los quince años que abarcan desde 1960 y 1975, pero expresa a lo largo del texto la intención de completar el trabajo con los quince años posteriores, extendiendo la horquilla temporal del estudio hasta el inicio de la última década del siglo XX, y también advierte del carácter flexible de la acotación temporal propuesta.

³⁶ «...por un lado, la necesidad de formular estructuras cognitivas que se ocupen de los objetivos, el significado y el entorno de las acciones; por otro, la activación de las relaciones entre los participantes en

mismo modo, el nacionalismo nace con la finalidad de satisfacer las necesidades de la identidad individual y colectiva, que se dividen en dos tipos: la necesidad de primer nivel consta de la reafirmación de la identidad periférica, y la de segundo nivel trata de trascender el simple reconocimiento identitario y busca iniciativas que nutran la identidad de manera más profunda que con la sola autoafirmación como comunidad. Gandara especifica que en este contexto la palabra *nivel* no indica grado de importancia, sino la fase temporal en la que se suceden los aspectos mencionados.

Asimismo, se diferencian dos facetas del nacionalismo: el de base y el ideológico. El nacionalismo de base trata de «...nazio bateko partaide sentitzeagatik nazio hori bera sostengatuko duten ekimen eta errebindikazioak»³⁷ (2020, 33), sin un movimiento ideológico unificado entre las personas que participan en esas actividades de consolidación de la nación. Por su parte, el nacionalismo ideológico sí que está ligado a un movimiento político determinado, común entre las personas se organizan y lleva a cabo actividades que promuevan tanto el sentido de nación como el reforzamiento de esa doctrina política.

Durante la historia del estudio de la nación, que se inició en el siglo XIX, ha habido distintas formas de abordar la materia. En las últimas décadas, la perspectiva de la investigación ha experimentado un cambio significativo, en el que ha cobrado fuerza la consideración de si la nación estudiada cuenta o no con una estructura estatal propia, debido a que esa cualidad influye en la forma en que esa nación se desarrolla (2020, 30). Las naciones con Estado tienen elementos institucionales que marcan las fronteras con otros Estados vecinos, tanto a nivel estructural como territorial. Sin embargo, las naciones sin Estado se encuentran en la necesidad de acudir a cuestiones culturales, abstractas, para marcar esa diferencia con las demás comunidades. Además, un rasgo clave de este tipo de naciones es el desacuerdo con la situación que viven, de forma que consideran a la estructura gubernamental en la que se le incluyen como un elemento opresor.

la comunicación, negociación y toma de decisiones; por último, la necesidad de realizar importantes inversiones emocionales que permitan identificar a los individuos el uno con el otro. Las inversiones emocionales centradas en tierras, lenguas, símbolos y creencias no solo contribuyen a la difusión del nacionalismo, sino que son un impulso para el desarrollo de la identidad».

³⁷ «...iniciativas y reivindicaciones surgidas desde el sentimiento de pertenencia a una nación y que sustentan esa propia nación».

En la construcción de la identidad nacional participan dos elementos fundamentales: la comunidad de cultura y la unidad de significado. Estos conceptos hacen referencia a un grupo de personas que comparten elementos culturales como una lengua, una memoria colectiva, tradiciones, símbolos y valores, cuya significación es común entre todos los integrantes de la comunidad. Las herramientas para conseguir una comunidad de cultura con unidad de significado son formas y recursos simbólicos (2020, 109). Las formas simbólicas son medios de expresión que hacen posible la transmisión de esos elementos culturales. Los recursos simbólicos, por su parte, son formas simbólicas que se toman para hacer un empleo de ellas con el objetivo de reforzar el carácter diferenciado de una identidad colectiva (2020, 84).

Gandara apunta que los símbolos no tienen un carácter ideológico intrínseco, sino que este se les es conferido de forma activa en determinados contextos (2020, 66), mediante su uso e interpretación. La funcionalidad es lo que permite establecer una relación entre un símbolo y un contexto determinado. Por eso, es una herramienta fundamental para el estudio de procesos relacionados con los recursos simbólicos, como son la recuperación de la tradición y su adaptación a la actualidad (2020, 57). El proceso de recuperación de formas simbólicas que tuvieron lugar en un contexto social determinado puede realizarse de dos maneras: por un lado, se contempla la reproducción, que consta del mantenimiento de esas características contextuales originales de la forma simbólica; por otro, la continuidad, proceso en el que la forma simbólica se somete a una situación de interacción y evaluación activa permanente (2020, 66), de manera que se cobra conciencia de las vivencias culturales del pasado, para que sobre esa base se configure una proyección hacia el futuro (2020, 110). Asimismo, Gandara explica que la continuidad es, junto con la diferenciación respecto a la alteridad, un elemento fundamental de la configuración de una comunidad identitaria. La causa de ello es que la construcción de la comunidad de cultura y de la unidad de significado depende de estos dos elementos; de la continuidad y de la distinción (2020, 109).

En cuanto a los encaminamientos que puede tomar una comunidad en su desarrollo, Gandara diferencia la dirección hacia delante y la mirada hacia atrás. Describe el efecto que tiene la autoconcepción colectiva en el desarrollo de la comunidad, y estudia cómo la autoconcepción colectiva afecta a los tres elementos

clave de autoestima, proyección y actividad de los agentes culturales, que articulan el desarrollo de la comunidad (2020, 97-98):

El punto de partida para una comunidad que se encamina hacia delante es la búsqueda y la adquisición de un mínimo grado de dignidad. Sobre la base de una dignidad se cimienta la autoestima individual y colectiva de los miembros de la comunidad (2020, 97-98), y ese es el motor para el emprendimiento de cualquier transformación cultural. Por eso, la dignidad es la fuente de toda iniciativa colectiva (2020, 133). La autoestima comunitaria puede encontrar una base sólida en el conocimiento del pasado, pero necesita atender a procesos posteriores para poder llevar a cabo la dignificación. Uno de esos procesos que ha prevalecido en el panorama internacional a partir de la segunda mitad del siglo XX es la institucionalización, que, en los países integrados en el funcionamiento globalizado de la actualidad, se ha convertido en elemento demostrativo de la dignidad de las comunidades (2020, 95) y, en consecuencia, la vía principal para la proyección.

Una vez alcanzado el umbral de la dignidad en el presente, la comunidad debe perdurar en el futuro. La perdurabilidad se labra desde la proyección, que es lo que da fuerzas para emprender las acciones que cambian la situación del presente para facilitar la existencia de la comunidad colectiva en el futuro. La forma en que una comunidad representa su porvenir condiciona, asimismo, su relación con el patrimonio: no se trata de depender del legado, sino de hacer una relectura activa de este, que será reinterpretado e interpreta en función de las necesidades de nuevas circunstancias del futuro en el que la comunidad tomará forma (2020, 96). Sin embargo, ni la dignidad ni la proyección existen por sí solas: requieren ser vehiculadas por agentes culturales, cuya acción constituye el verdadero motor del cambio.

Gandara contempla que la estructuración de los cimientos del sistema cultural vasco tuvo lugar entre 1960 y 1990 (2020, 18). La guerra y la Dictadura provocaron en la sociedad una necesidad identitaria de primer nivel, y la juventud vasca sintió la urgencia de recuperar la identidad colectiva (2020, 89). De este modo, ante las acciones emprendidas por el Estado en busca de la homogeneización, en el País Vasco se

utilizaron «...Erresistentzia Kulturala eta Borroka Armatua»³⁸ como principales estrategias de oposición a esa tentativa de unificación (2020, 123). El objetivo de la resistencia cultural fue la protección y el desarrollo de culturas e idiomas periféricos, con el empleo de formas simbólicas como el árbol de Gernika-Lumo, el mapa político del País Vasco de las siete provincias o la *ikurriña*³⁹. Así, las acciones de la resistencia cultural resultaron en la fractura del control estatal, al menos en el plano abstracto (2020, 125).

El hecho de ser una nación sin estado influyó en el desarrollo de la sociedad vasca de entre los años 1960 y 1975 (2020, 31). «Euskal komunitatearen azterketa garaikiderako –estaturik gabeko nazio-komunitate ororen kasuan gertatzen den gisa–, berreskuratze eta erakundetzeei behatzea nahitaezkoa da; horretan, gune nagusia ondareari loturiko prozesuak dira, hori baita izaera bereiziaren mantentze eguneratua izateko helduleku nagusia»⁴⁰ (2020, 18). En aquella época, la resurrección de la conciencia de nación ocurrió por medio de la renovación cultural (2020, 34), en busca de la identificación de un carácter básico compartido por la comunidad, no con el objetivo de inducir una doctrina determinada o generalizar una forma específica de pensar. De este modo, se dieron pasos para satisfacer las necesidades primarias de la comunidad vasca (2020, 120). Por ello, la definición del movimiento nacionalista que derivó de las necesidades identitarias del pueblo vasco se corresponde más adecuadamente con el de carácter básico que con el identitario (2020, 34).

En la comunidad vasca la vista al pasado se centró en la búsqueda de una realidad cultural compartida, en vez de en la recuperación de una colección de sucesos honorables (2020, 138). Como resultado de esa búsqueda, Gandara destaca la existencia de concursos de todo tipo de expresiones culturales, que sirvieron como vía de expresión para esa reafirmación identitaria deseada por la comunidad: «...bilaketa horren erakusgarri dira 60etan zehar argitaraturik aldizkarietan ageri diren sariketa

³⁸ «...la Resistencia Cultural y la Lucha Armada».

³⁹ La palabra vasca «*ikurriña*» significa «bandera», y hace referencia especialmente a la del País Vasco. *Euskaltzaindiaren hiztegia*, s. v. «*ikurri*», acceso el 9 de junio de 2025, https://www.euskaltzaindia.eus/es/?option=com_hiztegiabilatatu&task=bilaketa&Itemid=1693&lang=es-ES&nondik=0&zenbat=50&non=osagaiakHasi&query=ikurri&subcMota=&pos=&usgDomain=&usgGeo=&usgBeste=&usgReg=.

⁴⁰ «Para el análisis contemporáneo de la comunidad vasca –como ocurre en el caso de toda comunidad nacional sin estado–, es imprescindible examinar las recuperaciones y las institucionalizaciones; en ello, el núcleo principal son los procesos ligados al patrimonio, porque es el principal punto de apoyo para tener un mantenimiento actualizado del carácter diferenciado».

kopurua eta, bereziki, beren izana. 60ko hamarkadaren lehen erdian gailendu ziren txapelketa eta sariketek lagundu zuten euskaltasunaren bilaketa nahiz sustatzea; hura izan zen euskal dantza, abesti, kanta... zeinahi “euskal” jardunerako txapelketen edo saritzeen garai nagusia. Sariketak —eta txistulari, musikari, abeslari, dantzari eta abarren inguruan antolatutako ekimenak, eskuarki— euskal nortasuna zatekeenaren erakustaldiak ziren. Hots, “euskaltasun” erakustaldiak bulkatu eta saritzeko guneak ziren txapelketak»⁴¹ (2020, 142).

Gandara observa en su investigación la funcionalidad atribuida al legado cultural, debido a que esta mirada permite poner al mismo nivel distintos procesos de revitalización e institucionalización ocurridos en épocas distintas, por lo que es posible examinar bajo el mismo criterio el proceso de reestructuración del sistema cultural ocurrido entre 1960 y 1990 y las tentativas anteriores de reavivación del legado, como las ocurridas a inicios del siglo XX (2020, 164). Diferencia tres tipos de funcionalidad en la relación que las comunidades establecen respecto al legado cultural que toman de referencia: la teórica, por la cual el patrimonio es entendido como reserva de vestigios antiguos y se emplea como espacio para la investigación; la práctico-social, de modo que el patrimonio es utilizado para satisfacer las necesidades ideológicas, estéticas y de comunicación; y la simbólica, en la que existe una estrecha relación entre el legado y la comunidad, de forma que la comunidad siente una profunda implicación emocional respecto a ese legado.

Gandara califica de simbólica la funcionalidad que tuvo la música en los inicios del proceso de reconstrucción que tuvo lugar entre las décadas de 1960 y 1960 (2020, 166), teniendo en cuenta, por ejemplo, la sacralización y la escucha ceremonial del son de la txalaparta (2020, 192). Sin embargo, es de suponer que con el tiempo la relación que la comunidad vasca estableció entre el patrimonio musical y la contemporaneidad se transformó hasta adquirir una funcionalidad práctico-social, porque predominaron las actividades consistentes en la actualización de ese legado.

⁴¹ «...prueba de esa búsqueda son el número y, en especial, la existencia de premios que aparecen publicados en las revistas a lo largo de los años 60. Los campeonatos y certámenes que destacaron en la primera mitad de la década de los 60 contribuyeron a la búsqueda y a la promoción de la condición de vasco; aquella fue la época más importante de campeonatos o concursos de danza vasca, canción, canto... de cualquier actividad “vasca”. Los premios —y por lo general actividades organizadas en torno a txistularis, músicos, cantantes, danzantes y demás— eran demostraciones de lo que era la identidad vasca. Es decir, los campeonatos eran espacios para impulsar y premiar las demostraciones de “vasquidad”».

La visita al pasado había contribuido al incremento de la autoestima (2020, 118) y del amor por el pueblo, y sirvió como herramienta para desarrollar la conciencia de unidad (2020, 119). De este modo, se desarrolló el sentimiento de participación grupal (2020, 117) y de solidaridad (2020, 135), y el hecho de llevar a la acción los deseos impulsados por esos sentimientos compartidos quedó en manos de los agentes culturales (2020, 120). Estos cobraron importancia, «...iraganaren garrantziaz haratago, etorkizuneko proiektu komunaren nahiari eta, bereziki, haren gauzapenerako sakrifizio eta saio indibidual zein kolektiboei eskerrak lortu baitzen euskal kulturaren erakundetzea»⁴² (2020, 149).

Hubo un movimiento de militancia que posibilitó la realización de contenido artístico que respondiera las necesidades identitarias de la comunidad vasca en las duras circunstancias políticas del momento, a través del compromiso, de la implicación y del sacrificio (2020, 173-174). Sin embargo, se desarrollaron dos visiones respecto al ejercicio de esa militancia: por un lado, algunas personas la tomaron como sentimiento fundamental para la recuperación del patrimonio y de la dignidad perdidas, y otras la percibieron como un obstáculo para avanzar en el nivel cultural (2020, 179).

La comunidad vasca ingresó en la fase de buscar la satisfacción de necesidades identitarias de segundo nivel, ya que surgió una urgencia por trascender a la aprehensión del lado más folclórico del legado, «...eta, beraz, “kultura” eta “folklore” arteko aldea gero eta gehiago nabarmenduz joan ziren»⁴³ (2020, 121). Según el estudio de Gandara sobre los escritos de determinadas revistas, la denominación de «folklore» denotaba que el elemento cultural aludido evitaba su desarrollo como recurso o instrumento útil en los proyectos de futuro. Asimismo, el legado referido como «cultura» era aquel que fue utilizado como vehículo para el avance en el parámetro de la comunidad. Esto indica que el patrimonio que no fue empleado para favorecer el desarrollo de la comunidad quedó relegado al ámbito folclórico (2020, 121-122) y, al parecer, la dantza fue señalada como un elemento superficial (2020, 122) y clasificada en la categoría de folklore.

⁴² «...porque, más allá de la importancia del pasado, la institucionalización de la cultura vasca se consiguió gracias al deseo de un proyecto común de futuro y, sobre todo, al sacrificio y al esfuerzo tanto individual como colectivo para su realización».

⁴³ «...y, por lo tanto, fueron destacando cada vez más la diferencia entre “cultura” y “folklore”».

I.5. Metodología

En este trabajo he querido abordar el objeto de estudio desde el punto de vista etnográfico, a través de un trabajo de campo de índole sociológico. De esta forma, para cumplir el objetivo principal, he entrevistado a txistularis que tocan en determinados grupos de dantza. Las actuales áreas comarcales de Donostia, Oiartzunaldea y Bidasoa Behea, según están registradas en las Juntas Generales de Gipuzkoa (Juntas Generales de Gipuzkoa s. f.), delimitan el parámetro espacial del trabajo de campo.

A la hora de determinar a qué grupos de dantza tomar como referencia, acudí a la Delegación de Gipuzkoa de Euskal Dantzarien Biltzarra, la federación de los grupos de dantza del País Vasco, donde encontré información sobre 22 grupos (Dantzagunea s. f.)⁴⁴. La comarca de Donostialdea es un foco geográfico en el que se concentran gran parte de esos grupos, por lo que escogí esa zona como acotación espacial del trabajo de campo. Aun así, el plazo de realización del trabajo imposibilitaba tomar todos los grupos de Donostialdea, por lo que reduje la muestra a una selección basada en índices de población. Advertí que los 22 grupos federados en Euskal Dantzarien Biltzarra se encontraban repartidos en 16 municipios de todo el territorio de Gipuzkoa, y reparé en cuántos de ellos tenían más de 10.000 habitantes. La selección se redujo a 7 municipios, en los que se encontraban 13 grupos, de entre los cuales 10 estaban concentrados en el norte de Gipuzkoa; concretamente, en las zonas comarcales de Donostia, Oiartzunaldea y Bidasoa Behea⁴⁵: 4 grupos en Donostia-San Sebastián, 3 grupos en Irun, un grupo en Pasaia, otro en Oiartzun y otro en Errenteria. Finalmente, determiné escoger estos 10 grupos como ámbito de acción de los txistularis que tomaría como muestra del objeto de estudio⁴⁶.

Para acceder a los txistularis que tocan en los grupos de dantza seleccionados como base para este estudio, contacté en primer lugar con dantzari-s representantes de cada grupo, a través de un correo electrónico enviado a la dirección oficial del grupo. Gracias a las entrevistas realizadas a estos integrantes, pude obtener información sobre

⁴⁴ Ver anexo VI.1.2.

⁴⁵ Bidasoa Behea puede ser considerado tanto una Comarca (Juntas Generales de Gipuzkoa, s. f.), teniendo en cuenta únicamente la parte peninsular del País Vasco, o como una región de la comarca de Bidasoa-Txingudi, compuesta por Irun, Hondarribia y Hendaya, incluyendo la parte continental de la nación. Fuente de la información: «Turismo sin fronteras», Consorcio Transfronterizo Bidasoa-Txingudi, acceso el 22 de abril de 2025, <https://www.irunhondarribiahendaye.com/es/turismo-sin-fronteras/camino-de-la-bahia>.

⁴⁶ Ver anexo VI.1.3.

su funcionamiento y sobre la relación que se establece entre los dantzari-s y los txistularis, desde dos perspectivas que explicaré en el cuarto capítulo del trabajo. La elección final de las personas entrevistadas está expuesta con más detalle en el apartado de fuentes.

El principio metodológico empleado para alcanzar el objetivo secundario de presentar un contexto histórico ha sido, principalmente, el análisis bibliográfico. Además, he tenido la oportunidad de entrevistar a ciertos txistularis destacados en el ámbito del vínculo entre las dos disciplinas centrales del trabajo y he podido contrastar la validez de la información extraída sobre la transformación del perfil social, laboral y educativo del txistulari a lo largo de los últimos tres siglos. Otro interrogante que he pretendido resolver por medio de estas entrevistas ha sido el planteado en el tercer objetivo secundario: la razón por la que se impulsó la institucionalización reglada de la enseñanza instrumental de txistu en el último cuarto del siglo XX. También conté con la posibilidad de indagar sobre cuestiones relativas a otros objetivos secundarios entrevistando a profesorado de txistu de centros de enseñanza musical de los municipios seleccionados que ofrecen formación en este instrumento.

Para identificar dichos centros, realicé una búsqueda preliminar de todas las entidades de enseñanza musical existentes en los municipios seleccionados, de acuerdo con la información disponible en las páginas web de los respectivos ayuntamientos, con la sección de resultados «Sitios» del buscador *Google*, y con el servicio en línea del directorio *Páginas amarillas*⁴⁷. Contrasté la información obtenida en esa búsqueda con la oferta publicada en las páginas web de los centros que disponían de una. De los 31 centros identificados en la búsqueda preliminar, comprobé que solo 8 ofrecían enseñanza instrumental de txistu⁴⁸. En la sección de fuentes se especifica la información sobre la relación de profesionales contactados para el trabajo de campo.

La forma de contactar con los profesores de txistu fue a través de las direcciones de correo electrónico consultables en las páginas web de los centros en los que trabajan, o tras una petición formal al propio centro para que me cedieran el contacto de los profesionales que quería entrevistar. En cuanto a los txistularis de referencia, pude obtener su contacto a través de otros txistularis que conocía. Estos encuentros

⁴⁷ Accedí a los medios digitales mencionados entre el 26 de enero de 2025 y el 17 de febrero de 2025.

⁴⁸ Ver anexo VI.1.4.

estuvieron focalizados principalmente en conocer el valor que en el sistema educativo actual se le confiere al vínculo entre el txistu y la dantza, y cómo ese valor se refleja en la metodología de la enseñanza.

Casi todas las entrevistas fueron abiertas, de tipo semiestructurado: las personas entrevistadas conocían el tema sobre el que conversaríamos, pero no las preguntas específicas. Hubo tres personas que prefirieron conocer con antelación el contenido de la entrevista, por lo que en esos casos la entrevista se desarrolló de forma más cerrada, aunque flexible a preguntas espontáneas, de modo que los resultados no difirieron sustancialmente de los de las entrevistas abiertas. En el apartado de fuentes se puede consultar de forma más detallada el tipo de entrevista aplicado a cada caso. El formato preferente para la realización de las entrevistas fue el presencial, aunque siete de ellas se llevaron a cabo mediante llamadas telefónicas y una a través de una videollamada, debido a dificultades para la concertación de un encuentro presencial por cuestiones de horario o logística de desplazamiento.

Respecto a la organización temporal de las distintas fases de la investigación, la primera acción emprendida fue la consulta bibliográfica para los apartados del contexto histórico, de forma paralela al proceso de delimitación temática del trabajo. Dado que no contaba con experiencia previa en el estudio del txistu dentro de mi trayectoria académica, carecía de un conocimiento básico y de referencias históricas sobre el instrumento. Por ello, hice uso de esta primera etapa de lectura para familiarizarme con los aspectos fundamentales del txistu. En febrero, determiné a qué colectivos entrevistaría, elaboré las preguntas y establecí contacto con las personas seleccionadas. Las entrevistas se llevaron a cabo a lo largo del mes de marzo, mientras concluía lecturas complementarias que me permitieron profundizar en la temática. En abril, determiné la estructura final del trabajo y empecé a escribir las partes relativas al contexto histórico. Asimismo, empecé a transcribir las entrevistas, tarea que concluyó a mediados de mayo. A partir de entonces completé los elementos del marco teórico en el que se encuadraría el análisis de la información recopilada en las entrevistas, y elaboré los subcapítulos correspondientes a este análisis atendiendo a los aspectos expuestos en el marco teórico. Finalmente recogí todos los hallazgos significativos de la investigación en el apartado de conclusiones.

El libro *Seguir el discurso. La entrevista en profundidad en la investigación musical* de Gianni Ginesi (2019) me sirvió de guía para el proceso del trabajo de campo. Siguiendo sus orientaciones, establecí un sistema de codificación estandarizado para registrar las entrevistas. Este consistía en dos siglas identificativas del colectivo al que pertenecía la persona entrevistada, un número correlativo que indicaba el orden de la entrevista dentro de ese colectivo, el nombre de la organización o agrupación en mayúsculas, y el nombre propio de la persona entrevistada, escrito en minúsculas salvo la inicial, todo ello separado por guiones bajos. En los casos en los que se precisaba más de un elemento por categoría, estos se diferencian mediante guiones. Por ejemplo, el código «GD1_EREINTZA_Izaro-Maddi» corresponde a la grabación de la entrevista realizada a Izaro Aierbe y a Maddi Lasa, integrantes del primer grupo de dantza entrevistado, Ereintza Dantza Taldea. Las siglas «TA» corresponden a txistularis acompañantes de dantza en los grupos seleccionados, «TP» a profesores de txistu en centros de enseñanza musical y «TR» a txistularis reconocidos y destacados en el ámbito temático del trabajo. Las transcripciones de estas entrevistas se registraron utilizando el mismo sistema, precedido por el prefijo «tr_», como se muestra en el siguiente ejemplo: «tr_GD1_EREINTZA_Izaro-Maddi».

La mayoría de las entrevistas (disponibles en el apartado de Bibliografía y fuentes) se realizaron en euskera, debido a que ese era el idioma materno de los interlocutores, pero las preguntas fueron diseñadas tanto en euskera como en castellano⁴⁹.

El sistema de referencias empleado en el trabajo sigue el estilo Chicago en su decimipséptima edición, conforme a lo establecido en el reglamento de presentación del TFM. Debido a que una parte significativa del cuerpo del texto, específicamente los apartados contextuales, se apoya exclusivamente en fuentes bibliográficas, he optado por emplear el sistema de citación autor-año. Sin embargo, en ciertos casos he utilizado notas al pie de página para referenciar fuentes puntuales consultadas con el fin de verificar datos concretos mencionados en el texto, fuentes que no figuran en el apartado correspondiente del trabajo. Por otra parte, no considero necesario detallar en el cuerpo del trabajo todas las circunstancias relativas a las entrevistas utilizadas como fuente de información, ya que estas adquieren un peso significativo en otras secciones del trabajo,

⁴⁹ Ver anexo VI.2.

particularmente las que abordan la situación actual del tema estudiado, y una explicación recurrente de las fuentes personales desde las que he obtenido la información expuesta dificultaría la fluidez de la lectura. Por eso, he decidido exponer entre paréntesis una breve referencia de la entrevista pertinente, de modo que el lector puede consultar tanto en el presente apartado metodológico como en las transcripciones anexadas los detalles sobre el contexto en el que cada entrevista fue realizada.

I.6. Fuentes

He realizado el trabajo utilizando dos tipos de fuente: bibliografía, destinada al objetivo secundario relativo a la trayectoria histórica de distintas vertientes del txistu, y entrevistas, para el resto de los objetivos.

Respecto a la bibliografía, la mayoría de las consultas constituyen fuentes secundarias, estudios sobre el contexto histórico de entre los siglos XVIII y XX, algunos focalizados en la figura de Iztueta y la influencia de la Ilustración en el ámbito del txistu de XIX. Otras pueden ser consideradas como primarias, teniendo en cuenta que han sido publicadas a finales del siglo XX o en el siglo XXI y que tratan del estudio de factores del entorno cultural del siglo XX. Gran parte de estas fuentes tienen al txistu como foco temático, aunque también he consultado fuentes que abordan el instrumento de forma complementaria al tema central, que versa sobre la dantza. Además, entre las fuentes se encuentran publicaciones que he empleado como marco teórico para el análisis de los datos obtenidos en la fase de recopilación, y la webgrafía referenciada es la que he necesitado para elaborar el apartado de metodología.

En términos generales, la mayor parte de la bibliografía disponible sobre el txistu ofrece información de gran riqueza sobre la historia del instrumento, a nivel sociológico y organológico. Sin embargo, son menos los estudios que analizan la situación actual del instrumento, y solo dos de las publicaciones mencionadas abordan centralmente la cuestión central de mi hipótesis. Asimismo, he dado con un solo trabajo que estudia de manera central la existencia y el funcionamiento interno de grupos de dantza en un territorio determinado.

Los lugares en los que he podido consultar los libros han sido principalmente las bibliotecas de la Red de Lectura Pública de Euskadi situadas en Donostia-San Sebastián: Liburutegi Nagusia, Musika eta Dantza Eskola y San Telmo Museoa. También he consultado libros en la biblioteca CBA Liburutegia de Irun, y he pedido dos préstamos interbibliotecarios de la red. Además, he consultado alguna fuente en la Mediateka de Musikene, disponible para antiguo alumnado del centro.

En cuanto a las entrevistas, en un inicio delimité el espacio de actividad del objeto de estudio a 10 grupos de dantza federados en la Euskal Dantzarien⁵⁰. Pude

⁵⁰ Ver anexo VI.1.5.

establecer contacto con todos los grupos excepto con Kresala Dantza Taldea y Lintxua Dantza Taldea, por lo que estos dos quedaron descartados. Asimismo, el contacto de Meakako Adixkideak Dantza Taldea me informó del proceso de disolución que está atravesando el grupo, por lo que tuve que excluirlo del listado. Sin embargo, a través de la búsqueda de asociaciones culturales en las páginas web de los ayuntamientos de las cinco localidades, descubrí la existencia del grupo Alkartasuna Dantza Taldea en Pasaia, del que no pude obtener referencias en Euskal Dantzarien Biltzarra, porque no está federado en ella. Hubo otro grupo que identifiqué de forma posterior al resto, Arkaitz Añorgako Dantzariak, ubicado en el barrio de Añorga, en Donostia-San Sebastián, con el que intenté establecer contacto sin éxito. Finalmente, pude concertar entrevistas con dantzari-s de 8 grupos⁵¹:

A través de estas entrevistas, conseguí referencias sobre 21 txistularis, pero no pude contactar con todos ellos. Para suplir las referencias sobre los txistularis a los que no pude acceder, elaboré una plantilla de preguntas a partir de la original en la que también preguntaba sobre ellos. Sin embargo, hubo un txistulari de Olarri Dantza Taldea con el que no pude concertar una cita por dificultades de agenda y no pude conseguir información sobre esa persona a través de vías alternativas, así que me vi en la obligación de descartarle. En total, entrevisté a 13 txistularis acompañantes de dantza, de entre los cuales 3 me informaron sobre la situación de los 7 restantes⁵². En lo que respecta a los centros educativos, tuve la suerte de contar con la ayuda de 8 profesionales de los 6 municipios que conforman la acotación espacial del trabajo de campo⁵³. Para finalizar, incluí a 6 personas en el colectivo de txistularis de referencia en el ámbito de estudio⁵⁴. La recomendación de entrevistar a estas personas la recibí por parte de dos informantes: Josetxo Sánchez Salsamendi, antiguo director de la banda de Estella, cuyo contacto me facilitó el tutor del trabajo y con quien pude entablar una conversación a inicios del curso a modo orientativo sobre el enfoque temático; y Leire Retegui, antigua compañera de estudios superiores en música.

Algunas personas forman parte de dos colectivos distintos, información que conocí de forma previa al encuentro concertado, por lo que pude preparar una plantilla

⁵¹ Ver anexo VI.1.6.

⁵² Ver anexo VI.1.7.

⁵³ Ver anexo VI.1.8.

⁵⁴ Ver anexo VI.1.9.

de preguntas personalizada para esas personas, combinando las guías destinadas a distintos colectivos. De este modo, entrevisté a Aitor Arozena y a Peio Irigoyen como txistularis destacados y como acompañantes de dantza, y Mikel Oliveri fue entrevistado como profesor de txistu y acompañante de dantza. Leire Retegui también presenta estas características, pero fui conocedora de ello de forma posterior a realizarle la entrevista como profesora de txistu, y consideré que me había aportado suficiente información, por lo que decidí no contactar con ella una segunda vez. El caso de Sabin Bikandi es particular, porque no realicé una única entrevista, sino que se articuló a través de dos sesiones de conversaciones distendidas acerca de la temática, cuyo contenido recogí en unos apuntes que mantendré en confidencialidad, dado que no solicité al entrevistado el permiso necesario para su publicación.

I.7. Estructura

El cuerpo de texto se estructura en tres partes: las dos primeras se centran en la transformación que el txistu y el txistulari han experimentado desde el paso al Nuevo Régimen hasta la actualidad, con el foco sobre el tipo de vínculo que ha mantenido con la dantza. El primer capítulo atiende a cuestiones laborales y de consideración social, y el segundo al devenir de la pedagogía del txistu. Los dos capítulos inician con una parte contextual y terminan con los resultados obtenidos en esa área en las entrevistas del trabajo de campo.

El objetivo principal se aborda en el tercer apartado, que comienza con una contextualización acerca del sistema de grupos de dantza del País Vasco, y concluye con los resultados de la investigación sobre el perfil profesional de los txistularis acompañantes de dantza tomados como muestra del estudio. Además, en un apartado estudio el funcionamiento de los grupos de dantza desde la perspectiva de los mundos del arte de Howard S. Becker.

Para terminar, hay un apartado de conclusiones que expone los resultados más significativos del trabajo; acerca al objeto de estudio específico, y también en lo referente a las demás cuestiones tratadas de forma contextual o complementaria.

II. El perfil laboral y la consideración social del txistulari

II.1. El Nuevo Régimen: municipalización e influencia de la Ilustración

El conjunto de flauta de una mano y tambor se dedicó en la Edad Media a amenizar danzas, tanto en la corte como en la calle (Aranburu 2008, 41). Tuvo mucho éxito, ya que una sola persona bastaba para ofrecer los dos elementos fundamentales del acompañamiento de danza: la melodía y el ritmo (Ansorena 2020, 167). Pero la Iglesia consideraba que la figura del juglar favorecía el pecado capital de la lujuria, por lo que el tamborilero ingresó en la época del Antiguo Régimen portando una connotación negativa a ojos del cristianismo (Sánchez Ekiza 1999, 14). De hecho, en muchos casos de brujería registrados en los siglos XVI y XVIII figuran menciones a estos músicos (Sánchez Ekiza 1998, 333). Por lo tanto, «...la figura del tamborilero llega al siglo XVIII con una consideración social y moral nula» (Sánchez Ekiza 1999, 14).

Al parecer, la estructura social vasca dieciochesca comprendía el concepto de «hidalguía universal», lo que confería a todos los vascos identificados bajo esa categoría una condición de igualdad. Sin embargo, esa consideración no era en absoluto universal: «...la sociedad vasca del siglo XVIII era profundamente clasista» (Sánchez Ekiza 1998, 332). Había códigos sociales que denotaban la diferencia social existente entre la élite y el pueblo llano, como el espacio destinado a cada colectivo en la iglesia, el obligado saludo de unos al cruzarse con otros, y el conocimiento de la lengua castellana (Sánchez Ekiza 1999, 23). Había también otra herramienta para manifestar la distinción de la clase alta: la danza. Asimismo, en el caso de una sublevación por parte del pueblo ante la autoridad, esta ofrecía a los habitantes formar parte de una *soka-dantza*, lo que dividía a los insurrectos entre los que aceptaban y los que rechazaban el ofrecimiento (Bidador 2005, 198). «Y lo que está fuera de toda duda es que el instrumento popular con el que se ejecutaba esa danza era el tamboril» (Sánchez Ekiza 1999, 157). Además, mientras la clase culta se reunía en eventos nocturnos privados, los espacios de ocio de la clase popular ocurrían de día, en la plaza (Sánchez Ekiza 1998, 333). Esos bailes públicos se realizaban también con el tamboril. Por eso, «...hablar de danzas en el País Vasco en el siglo XVIII es hablar de tamborileros» (Sánchez Ekiza 1999, 14).

Carmen Rodríguez Suso describe la existencia de tres tipos de tamborileros en la Villa de Bilbao de la época: el tamborilero municipal o funcionario, figura de cuya constancia se tiene al menos desde mediados del siglo XVII (1999, 67); el tamborilero

autónomo, que se dedicaba exclusivamente a la música de baile (1999, 27); y el tamborilero vagabundo, quien cubría un área de ocio libre, en mesones y tabernas, entre otros lugares (1999, 30).

En una época en que la hegemonía de la clase dominante pasa de ser manifestada mediante la ostentación de capacidad económica o de fuerza a ser expresada a través del nivel cultural de las personas (Sánchez Ekiza 2005, 99; 1999, 19), las autoridades pasan de aplicar sanciones puntuales, en un sistema de control discontinuo, a ejercer una vigilancia permanente sobre las costumbres de la población (Sánchez Ekiza 1999, 21). En este contexto, la desconfianza de la autoridad hacia el tamborilero que solamente se dedicaba a tocar en bailes es notoria (Rodríguez 1999, 27). Al parecer, no había críticas sobre la actividad de los tamborileros municipales cuando amenizaban los espacios de ocio que figuraban en sus contratos, pero «...las condenas genéricas se refieren más bien a los otros tamborileros, los que *sólo* tocaban en bailes» (Rodríguez 1999, 24), ya que su práctica podía incluir bailes no autorizados por la legislación eclesiástica o civil (Rodríguez 1999, 24).

La importancia que toma el control de la actividad del tamborilero para la autoridad civil y eclesiástica en su tentativa de vigilar los espacios de ocio para que estos se adecuaran a sus intereses se refleja en el número y en la severidad de las restricciones provenientes de las entidades dominantes. Ya desde el siglo XII se pueden encontrar prohibiciones de la Iglesia referidas a danzas (Sánchez Ekiza 1999, 56), pero en el siglo XVI comenzó en Europa una reforma de la cultura popular, consistente en la imposición de cuestiones culturales de las personas consideradas “cultas”, que habían recibido educación universitaria e internacional, sobre la que desarrollaron en la cotidianidad local, mediante la acusación y la modificación de esas costumbres estimadas como inadecuadas (Bidador 2005, 13-14). Durante este proceso perduraron las prohibiciones (Bidador 2005, 16) que incrementaron en el siglo XVIII de forma llamativa (Bidador 2005, 44). Por ejemplo, en 1746 el Ayuntamiento de Azkoitia decidió restringir el servicio de tamboril y pautar el uso de pañuelos durante las danzas, tras recibir la influencia del padre Mendiburu, según se muestra en diversas fuentes como el artículo «Los Amigos del País: (según cartas y otros documentos inéditos del XVIII)» que publicó Julio de Urquijo en el ejemplar número 17 de la *Revista Internacional de los Estudios Vascos*:

El señor alcalde dijo que se habían hecho presentes por el P. Sebastián de Mendiburu, de la Compañía de Jesús, misionista apostólico que actualmente se hallaba en esta villa ejerciendo su ministerio con gran fruto de las almas, los muchos pecados e inconvenientes que traía el tamboril que concurre las mañanas de San Juan a la ermita de este santo, pues juntándose a tan deshora la juventud de ambos sexos con el atractivo de las danzas, andan en toda libertad por todas aquellas heredades, y considerando sería muy del servicio de Dios el que por evitar tantas ofensas suyas, se quitase del todo el concurso del tamboril y danzas de aquel día, ponía en consideración del ayuntamiento estas razones para que en adelante no haya el tamboril, no haya danzas la mañana de San Juan nio [sic] a la tarde, como ni tampoco la víspera, para que de esta manera se quite el motivo de tantos pecados (citado en Bidador 2005, 221-222).

Sin embargo, con las restricciones a la cultura popular, también tuvieron lugar posturas apologéticas del patrimonio nacional, que hacían frente, en cierta medida, a las prohibiciones. Es el caso del padre Larramendi, quien ponía de relieve el carácter oficial del tamborilero (Bidador 2005, 197), y tenía la música de tamboril por característica de la identidad de Gipuzkoa (Bidador 2005, 196). El jesuita no consideraba adecuado prohibir la danza, siempre y cuando se realizara cuidando los participantes actuaran en condiciones dignas (Bidador 2005, 209). Por lo tanto, Enríquez señala lo siguiente: «...desde los albores del siglo XVIII hasta bien entrado el Ochocientos, la figura del tamborilero se instituyó como un episodio accidentado de la polémica en torno a la entidad jubilosa o escandalosa de los bailes. [...] En el fondo, ambas visiones eran complementarias: moralizadora e integradora, la una; rigorista y penalizadora, la otra» (2005, 92).

Es de destacar que las modificaciones que se produjeron en las danzas durante el siglo XVIII seguramente respondieran más a los intereses de la élite ilustrada que a la presión eclesiástica, porque había un gran número de restricciones hacia la danza de plaza, pero no han llegado a nuestro conocimiento ninguna sanción a las fiestas nocturnas o saraos, de cuya constancia hay desde el año 1742 en Bilbao (Rodríguez 1999, 48), que la clase alta organizaba y que tan criticadas eran por los moralistas de la época. Por eso, puede suponerse que el objetivo primordial de las restricciones no era cuidar la moralidad de la población, sino controlar las actividades de ocio del pueblo

llano. «Y en ese objetivo, sin duda, la figura del tamborilero fue absolutamente crucial» (Sánchez Ekiza 1999, 70).

Al apreciar que el control del tamborilero era una vía para mantener la autoridad sobre las personas que participaban en el baile público, los ayuntamientos comenzaron a contar con tamborileros asalariados fijos (Sánchez Ekiza 1999, 132), y entre los siglos XVII y XVIII se consolidó el cargo de tamborilero municipal (Sánchez Ekiza 1999, 147), como se ha observado en la triple división de Rodríguez. «Pero no es sólo la danza: también la propia música del tamboril se va a utilizar cada domingo para recordar al pueblo llano que las diferencias sociales existen» (Sánchez Ekiza 1999, 135).

Entre las obligaciones del tamborilero municipal se encontraba la mencionada alborada de los domingos por la mañana a personas de alta sociedad. También contaba con más funciones como la de heraldo protocolario de anunciación y acompañamiento de la autoridad en eventos oficiales, así como de personajes importantes en sus visitas al municipio. Asimismo, tenía que cumplir la tarea de poner música a determinados eventos festivos, bajo la normativa impuesta por las autoridades, y servir de acompañamiento para la danza. De esta forma, la imagen de este músico quedó ligada a los mecanismos de poder local, lo que contribuyó a la dignificación de su oficio (Sánchez Ekiza 1999, 135-136).

Además, para completar los ingresos, solía conciliar sus tareas como tamborilero asalariado con otra ocupación laboral al margen de tocar el txistu⁵⁵. En Bilbao las exigencias de los dos empleos se volvieron incompatibles por el excesivo solapamiento de horarios, de modo que, con la llegada de Arzuaga –conocido como *Txango*– al puesto de tamborilero municipal en 1829, se suprimió esa condición de pluriempleabilidad, y el músico se quedó solamente con las obligaciones relacionadas con el instrumento (Rodríguez 1999, 73).

En la segunda mitad del siglo XVIII el pensamiento ilustrado penetró en la sociedad vasca, y en la reforma ilustrada que tuvo lugar, cobró importancia el interés que las élites depositaron sobre instrumentos populares, en la idea de «...retorno a la Naturaleza» (Sánchez Ekiza 1998, 335) que caracterizó el movimiento ilustrado. Por lo

⁵⁵ Ver anexo VI.1.10.

tanto, las personas de la alta cultura imitaron algunos aspectos de la clase popular, pero «...ocupándose a la vez de mantener la suficiente distancia frente a ellas como para mantener su posición de poder. Y ello sin olvidarse, al menos en el caso de los que seguían propugnando el “paternalismo”, de educarlo» (Sánchez Ekiza 1999, 49).

La institución que mejor representaba el fenómeno ilustrado en España fue la Sociedad Bascongada de Amigos del País (Sánchez Ekiza 1999, 44). Algunos objetivos de esta sociedad, fundada en 1765 y presidida por Xabier María de Munibe, Conde de Peñaflorida (Aranburu 2008, 146-147), eran cultivar el gusto por la ciencia, las letras y las bellas artes, y pulir las costumbres. Asimismo, es conocida la gran importancia que los miembros de esta entidad otorgaban a la música y a la danza para la consecución de sus objetivos.

Sánchez Ekiza recoge detalladamente la impronta que las personas ilustradas dejaron en el tamborilero del cambio de siglo en el que inició el Nuevo Régimen, en aproximación rasgos estéticos y formales de la música «culta» occidental (Ekiza 1999, 145): se trabajó sobre la afinación de la flauta, se rechazó la microtonalidad que conducía a la ambigüedad modal y se impuso el sistema tonal temperado, se añadieron cromatismos a la escala natural con la oclusión parcial de los agujeros, y se regularizó la métrica de la música, así como se impuso la barra de compás. Muchos de estos rasgos perduran en el repertorio que hoy consideramos tradicional. Asimismo, prevaleció la nueva composición frente a la improvisación, se normalizó repertorio que hasta entonces fue rechazado por ser de procedencia extranjera, y se hicieron adaptaciones de melodías de la música «culta». Además, el instrumento predominante del conjunto pasó de ser el membranófono a ser el aerófono, de modo que se simplificó la percusión del acompañamiento y se amplió la escala del silbo (1998, 336-338; 1999, 137-145). Se tomó la decisión de considerar al txistu como instrumento transpositor, lo que ha perdurado hasta la actualidad, y se piensa que fue entonces cuando se amplió la familia instrumental con la creación del silbote, una flauta de mayores dimensiones y de sonido algo más grave que el del txistu (Ansorena 2020, 169).

Se dio una estandarización del instrumento, de manera que se posibilitó la formación de dúos de txistu. Se tiene constancia de dúos de txistu desde el siglo XVIII, pero fueron excepcionales. Hasta la introducción de las modificaciones de los ilustrados, lo más habitual era tocar en solitario (Aranburu 2008, 160), pero desde el

último cuarto del siglo XVIII se generalizó la interpretación a dúo con atabal (Ansorena Miranda 1996, 41), y durante el siglo XIX se consolidó la formación de banda municipal de tamborileros (Aranburu 2008, 151), constituida por dos txistus, un silbote y un atabal.

Puede considerarse que en esta época «...el txistu sale de su protohistoria para entrar en su historia» (Sánchez Ekiza 2005, 97), debido a que algunas decisiones que se tomaron entonces han perdurado en el ejemplar de la actualidad. Además, estas modificaciones, al igual que la institucionalización municipal del oficio, contribuyeron a la elevación de la estima social del músico (Sánchez Ekiza 1999, 145; 1998, 339), ya que facilitó su adaptación a los gustos musicales de la clase alta (Aranburu 2008, 160). El primer profesional del txistu con conciencia de serlo fue, en Bilbao, José Javier Echevarría, «...y el primero del que nos consta que intentó deliberadamente valerse del oficio para alcanzar una posición social más elevada» (Rodríguez 1999, 83). Es la persona que tocó ante el Rey Carlos IV en Madrid (Rodríguez 1999, 85), en un viaje que realizó junto a otro tamborilero, Vicente Ibarguren, dirigido por el Duque Medinaceli y financiado por José Antonio del Barrio, conocido como *Pepe Antón* (Ansorena 2020, 168). Al volver a Bilbao, Echeverría tomó el puesto de tamborilero asalariado, en 1798 (Rodríguez 1999, 89).

Debido a la ampliación de posibilidades técnicas a la que dio lugar la reforma ilustrada que se aplicó sobre el instrumento, los tamborileros se interesaron por la vertiente orquestal a la que tuvieron acceso, y empezaron a dejar de lado el acompañamiento de danzas y la amenización de diversas fiestas y acontecimientos, actividades que tradicionalmente habían sido su principal cometido (Ansorena Miranda 1996, 41). Este fenómeno dio comienzo en la historia del txistu una etapa denominada por José Luis Ansorena Miranda como la del «tamborilero ilustrado». Gradualmente, la sociedad comenzó a considerar músico al txistulari (Bikandi 2009, 96), se crearon géneros como *Idiarena* y *Alkate soinua* (Ansorena Miranda 1996, 41) y empezaron a tocar danzas extranjeras en locales cerrados, acompañándose del ttun-ttun y en compañía de otros instrumentistas (Rodríguez 1999, 62). Estos saraos surgieron en los círculos de clase alta durante el siglo XVIII, como medio para evadirse de la mirada pública y del control continuo de la autoridad (Rodríguez 1999, 62). Iztueta, que denomina al nuevo músico como «*txilibitulari*», de manera despectiva (Ansorena 2020, 169), denunció un cambio en el perfil del tamborilero.

Iztueta desaprobaba la nueva actitud del músico, que se empezó a interesar más por estas veladas que por las fiestas públicas, ya que en los saraos tenían la oportunidad de coincidir con grandes músicos y nutrirse de sus aportaciones (Rodríguez 1999, 62). Esto muestra la actitud apologética de las costumbres antiguas vascas que tenía Iztueta. Además, los grandes ayuntamientos comenzaron a contratar tamborileros instruidos, porque sabían tocar melodías de moda. Esto derivó en que algunos de los nuevos txistularis se presentaran con altivez ante tamborileros que mantuvieron la actividad que les era habitual hasta entonces (Ansorena 2020, 170), ya que, aunque existiera la realidad de un tipo de txistulari letrado que emergió a inicios del siglo XIX, había también tamborileros rurales analfabetos que mantuvieron su actividad ligada a la dantza (Bikandi 2009, 98). En este contexto, al menos en el caso de Berriz estudiado por Bikandi, hasta inicios del siglo XX era común que un tamborilero tuviera también funciones de maestro de danzas. Aunque los dantzari-s eran reemplazados por cuestión de edad, los tamborileros continuaban tocando y transmitiendo la dantza de una generación a otra (Bikandi 2009, 12).

De todas formas, esa etapa cúspide de la consideración social del txistu no fue muy duradera, porque a partir de mediados del siglo XIX aparecieron las bandas de música, y estas y otras agrupaciones atraieron más la atención del pueblo (Ansorena Miranda 1996, 42). Rodríguez relata que en Bilbao los clarines⁵⁶, músicos con los que hasta entonces los tamborileros habían compartido espacio en protocolos oficiales, empezaron a destacar, debido a que tocaron también otros instrumentos como la trompeta, que les permitía integrarse en las bandas que empezaron a tener éxito. Sin embargo, el tamborilero no contaba con esa opción para integrarse en la vida musical que estaba de moda (1999, 49-50). Por lo tanto, cuando los ayuntamientos comenzaron a contratar bandas militares para reforzar la solemnidad de los eventos, «...el tamborilero municipal [...] quedó cada vez más relegado a proporcionar música sólo en la danza de calle para asistentes sin cualificación especial» (1999, 47).

Además, hay constancia de que, en Bilbao, ese deseo de la élite urbana por escapar de la mirada pública con la organización de veladas en locales cerrados, de

⁵⁶ Rodríguez explica los efectos de la llegada de clarineros a finales del siglo XVII en la labor de los tamborileros asalariados de la Villa de Bilbao. El clarín era un instrumento militar que solo los nobles podían contratar, por lo que su empleo denotaba un estatus social especial. Pertenecía a la categoría de «música alta», debido a su sonido fuerte y brillante, y la función principal del clarinero era transmitir órdenes y vestir los desfiles con sus cualidades de imagen y de sonido distinguidas (1999, 14-15).

forma que se privatizó el espacio de ocio de la clase alta, y se acentuó la estructuración jerárquica de la sociedad. Aunque el txistulari tuvo la oportunidad de conocer ese espacio, a medida que el siglo XIX avanzaba, dejó de ser bienvenido en esos recintos (Rodríguez 1999, 48). Aramburu explica de forma sintética una causa de ese cambio de parecer: «...sucedió que gaiteros, que en el baile nocturno solían tocar violín y guitarra, acordeonistas y quintetos fueron desplazando paulatinamente al chunchunero. Los nuevos aires musicales y danzas (polca, contradanza, mazurca, vals y más adelante chotis y pasodobles) exigían músicos con mayor preparación y mejor resultado sonoro» (2008, 162).

También menciona la incesante defensa de la moralidad y del orden que añadía tensión a la situación. De todas formas, es de destacar que la disparidad de opiniones alrededor de la corrección de las danzas que remonta a la Edad Media siguió existiendo hasta entrado el siglo XX (Bidador 2005, 96-101). Además, aunque ya no era bien recibido en las fiestas privadas de la élite, esta hacía uso del txistulari como herramienta de control de las ceremonias rituales que todavía regían el orden social de la comunidad vasca (Enríquez 2005, 94). Por lo tanto, en la figura del txistulari todavía pesaba «...su consideración como alegoría del régimen foral» (Rodríguez 1999, 64). De esta forma, la marginación del txistulari por parte de la clase alta fue evidente para finales de la década de 1830 (Rodríguez 1999, 48).

A finales del siglo XIX, Ansorena Miranda identifica otra etapa, la «Decadencia del txistulari» (1996, 42). En esta época, las bandas de música, los acordeones y demás formaciones que habían ingresado en las costumbres de la sociedad vasca a mediados del siglo cobraron fuerza en las romerías, espacios en los que hasta entonces el tamborilero había sido el principal instrumento (Bikandi 2009, 98). Asimismo, la moda de la imitación de lo pastoril que hubo a mediados del siglo XVIII por parte de la élite ilustrada desapareció, y la consideración social del txistulari bajó de nuevo, aunque no llegó a los extremos en los que se halló durante los siglos anteriores al XVIII (Sánchez Ekiza 1998, 339). A finales del siglo XIX, debido a la influencia del nacionalismo musical, que surgió como consecuencia del romanticismo (Sánchez 2023, 41-42), se impulsó el txistu y, aunque seguía teniendo una consideración social baja, el instrumentista persiguió de nuevo el objetivo de ser apreciado como un músico más (Sánchez Ekiza 1998, 339).

II.2. El renacimiento cultural y el franquismo: iconización y supervivencia

Ya desde el nacimiento del modelo de gobierno absolutista del Renacimiento había surgido un apego hacia lo local en los territorios periféricos del Imperio español, sentimiento que cobró cada vez más fuerza (Bidador 2005, 196), y a finales del siglo XIX, en respuesta al éxito del acordeón, llamado «fuelle del infierno» de manera despectiva, «...el txistu y el tamboril se irán uniendo cada vez más a otros valores sentimentales e ideológicos» (Ansorena Miranda 1996, 42). En ese contexto, creció la necesidad de proteger lo propio, «...and the tabor player increasingly was seen as the musician of clean, decent, secular traditions standing against these foreign, lustful innovations»⁵⁷ (Bikandi 2009, 98). El txistu terminó siendo visto como «...el instrumento propio de “lo vasco”» (Ansorena Miranda 1996, 42).

Las siguientes palabras de Aranburu sintetizan el proceso atravesado hasta la llegada a este punto:

El txistu aseguró su estabilidad por la institución de la danza de autoridades, la temprana municipalización del tamborilero como soporte y control de las diversiones y de otros servicios públicos y una acreditada habilidad de sus intérpretes para conjugar tradición y modernidad. A finales del XVIII oportunas modificaciones técnicas y una nueva orientación musical, atribuibles al pensamiento ilustrado, lo situaron en las puertas de su actual naturaleza artística y acomodo social. Un siglo después, la moda urbana renunció al txistu como instrumento para el baile y lo ubicó en el limbo cordial del folclore de donde fue redimido por el nacionalismo como milenario símbolo de la identidad vasca (2008, 13).

Tras la abolición de los fueros⁵⁸, tuvo lugar un movimiento fuerista, antecedente del nacionalismo aranista, que idealizó la vida rural de caserío y se hizo apología de ese modo de vida. Además, la danza cobra una especial importancia, ya que en textos fueristas y nacionalistas aparece vinculada a defensa de las costumbres antiguas de la sociedad vasca (Bidador 2005, 102). Asimismo, según Enríquez, siguiendo con la

⁵⁷ «...y el tamborilero era visto cada vez más como el músico de las tradiciones limpias, decentes y seculares, en contra de esas innovaciones extranjeras y lujuriosas».

⁵⁸ La modificación del régimen jurídico-administrativo de Navarra tuvo lugar en 1839, y la de Gipuzko, Bizkaia y Araba en 1876. Fuente de la información: Luis Castells, «La abolición De Los Fueros Vascos», *Ayer. Revista De Historia Contemporánea* 52, nº 4 (2003): 117-118. <http://www.revistasmarcialpons.es/revistaayer/article/view/castells-la-abolicion-de-los-fueros-vascos>.

constante instrumentalización ideológica que se ha hecho de la cultura tradicional y de sus iconos durante los dos últimos siglos, «...si la interiorización simbólica del último foralismo vasco identificó al tamborilero en exclusiva con el mundo rural, el emergente nacionalismo aranista lo asoció con la cultura tradicional de los vascos, hasta el punto de asfixiarle y de convertirle en reliquia utilitaria y sumisa para legitimar sus fines» (2005, 91).

Desde esta perspectiva, algunos jóvenes de Bilbao convirtieron en un icono la figura de *Txango* como modelo de un modo de vida romantizado que desaparecía. «Para ellos, como para tantos otros después, *Txango* representaba una antigua sociedad sin lucha de clases, la de la hidalguía universal, la de la fraternidad complementaria de todos. Por eso, insistirían en reutilizar tamborileros en las fiestas colectivas» (Rodríguez 1999, 94). Cabe destacar que esas personas estaban vinculadas al régimen foral por lazos familiares o por cuestiones de interés. A este respecto, Enríquez hace la siguiente apreciación, que abre una temática en relación con la cuestión identitaria y con el nacionalismo que no se atiene al objeto central del presente trabajo pero que no deja de ser interesante:

A pesar de lo que con frecuencia se cree, el modelo ideológico del txistulari sublimado no surgió o emergió bruscamente de la reacción ante el industrialismo, el obrerismo y las derrotas del carlismo. Se asienta en el ideario de un comunitarismo idílico y de un familiarismo patriarcal y foral que fomentó un amplio sector de la Ilustración vasca y que de manera reiterada bombardeó sobre el conjunto social. Exaltar la música, reunir al pueblo, alcanzar la unanimidad eran las fórmulas idóneas para salvaguardar la perennidad de los usos y costumbres comunes, máxime cuando instituciones centenarias y símbolos etnológicos y folklóricos constituían también agregados políticos asumidos y defendidos por la cultura popular (2005, 96).

Siguiendo el impulso por conferir una especial importancia a lo local, se puso el foco en la singularidad del País Vasco en el contexto de la península ibérica y del occidente de Europa. En este contexto, a mediados del siglo XIX Antoine D'Abbadie⁵⁹

⁵⁹ Antoine D'Abbadie (1810-1897) fue un científico y vasquista nacido en dublin, de padre vasco y madre irlandesa. Tras viajar por distintos lugares del mundo y realizar distintas investigaciones en relación con la geografía, se instaló en el castillo-observatorio que construyó cerca de Hendaya. En sus travesías había mostrado interés por cuestiones lingüísticas, y fue un promotor del idioma y de la cultura del pueblo

organizó Juegos Florales, festivales centrados en concursos de poesía, y se comenzó la sistematización de los Cancioneros Vascos (Enríquez 2005, 99). La primera edición de estos festivales tuvo lugar en Urruña, en 1853. Más adelante, se organizaron en territorio peninsular, con la colaboración de Eusko Ikaskuntza. El primero fue en 1879, en Elizondo, y «...junto al habitual certamen literario, hubo otros de pelota [...], *bertsolaris*, *aizkolaris*, otro de ganado, y por supuesto otro para *los mejores tamborileros que ejecuten aires populares vascongados*» (Sánchez Ekiza 2005, 167-168). Debido al éxito que tuvieron estas jornadas de actividades relacionadas con la cultura vasca, decidieron seguir organizándolas con el nombre de «Fiestas Euskaras» (Sánchez Ekiza 2005, 167-168). Se celebraron de manera anual, y cada edición tuvo lugar en una localidad distinta del territorio vasco. Sirvieron de apoyo a la cultura vasca, y también al txistu, porque se programaban «...concursos de txistularis y de composición de obras para txistu» (Ansorena Miranda 1996, 42), en las que se requería trabajar sobre «...música exclusivamente vascongada» (Sánchez Ekiza 2005, 172).

Es de destacar la peculiaridad del conjunto instrumental para el que se solicitaban los arreglos de txistu: un cuarteto compuesto por dos txistus y dos silbos, una formación poco usual en la tradición del instrumento (Sánchez Ekiza 2005, 173), lo que denota una voluntad de combinar aspectos populares y «cultos» por parte de los organizadores, en un deseo de «...elevación para la música de txistu, entendida en el sentido de un acercamiento a las pautas de la música erudita» (Sánchez Ekiza 2005, 193-194). Esta idea de vinculación de la música para txistu al ámbito «culto» se refuerza con el hecho de que en los índices de la revista *Euskalerriaren alde*, la sección de música de las «Fiestas Éuskaras» se centrara en «música seria», de modo que aludía a compositores como Usandizaga y Guridi (Sánchez Ekiza 2005, 193).

En 1894, por iniciativa de los hermanos Sabino y Luis Arana, se fundó la *Euskel Batzokija*, y se inició la primera era del nacionalismo vasco (Araolaza 2020, 222), que incluyó el txistu entre los elementos que definían una estética vasca, junto a la danza, la vestimenta y demás componentes (Bikandi 2009, 98). En esa concepción nacionalista, se vinculó el sonido fuerte del txistu con la virilidad y con un supuesto espíritu de los soldados vascos dantzari-s, pero la estética no fue la única relación que se estableció

entre estas dos disciplinas. Policarpo Larrañaga le reconoció al txistulari el deber de cuidar la moralidad de las dantza-s, como ocurría siglos atrás, en contra de las nuevas modas extranjeras conducentes a actitudes lascivas y reprobables, compuestas en este caso por charangas, acordeones y bandas de música, así como el cometido de preservar el repertorio de las pulcras dantza-s locales (Araolaza 2020, 286). Asimismo, el día de San Ignacio de Loyola de 1913 se organizó un alarde de *ezpata-dantzari-s* «...al son típico del txistu», como puede leerse en la prensa del partido aranista (Sánchez Ekiza 2005, 182).

El siglo XX fue una época en la que hubo muy buenos txistularis, se desarrolló la técnica musical y mejoró el prestigio del instrumentista (Aranburu 2008, 179). Además, se recibió el apoyo institucional de la Sociedad de Estudios Vascos, Eusko Ikaskuntza, fundada en 1918, que se comprometió a la preservación y el fomento del txistu (Aranburu 2008, 193), y compositores destacados como Guridi en 1922 y Pablo Sorozábal en 1926 se interesaron por incluir el txistu en obras sinfónicas (Aranburu 2008, 189).

La creciente consideración social que el txistu toma a inicios del siglo XX se refleja en la anécdota que cuenta José Luis Ansorena Miranda respecto a las vivencias de su padre, Isidro Ansorena: este destacado txistulari, que conservaba la labor familiar que heredó como albañil, vivía en Hernani, y consiguió en 1922 la plaza de txistulari en la Banda Municipal de Donostia-San Sebastián. Obtuvo un gran reconocimiento durante los dos siguientes años, la banda ganó concursos e Isidro comenzó a formar parte de los jurados. Un día que estaba colocando azulejos en estanques de los jardines de Alderdi Eder, desempeñando su trabajo adicional como albañil, se encontró con el alcalde del municipio, y este consideró que aquel no era un trabajo apropiado para un txistulari de la categoría de Ansorena. Por eso, le ofreció trabajo como lector de agua los domicilios, un oficio de mayor dignidad, al parecer, de forma que adquirió una doble naturaleza de funcionario municipal y cobró un sueldo superior, a partir de lo cual su situación económica empezó a mejorar (Ansorena Miranda 1996, 81). De todas formas, Ansorena tuvo que soportar al mismo tiempo comentarios como el siguiente: «¿Cómo no se ha dedicado Vd. a otro instrumento, el violín, el clarinete...? Con Vd. se ha perdido un buen músico» (Ansorena Miranda 1996, 116).

En este ambiente que propiciaba el aumento del prestigio de la figura del txistulari, en 1923 se expuso en el Ayuntamiento de Pamplona la idea de crear una Banda Municipal de Txistularis, pero, aunque la propuesta fue aceptada, su realización estuvo truncada por el gobierno posterior a la Dictadura de Primo de Rivera, que no estaba interesado en llevar a cabo la iniciativa (Aranburu 2008, 190). Este periodo autárquico ocurrió en un momento en el que el txistu disfrutaba de un gran apoyo por parte de distintas entidades y personas de relevancia, como se ha podido observar, por lo que no supuso una recesión en el desarrollo de la estructura de soporte a la figura del txistulari. De hecho, se considera que el punto culminante del proceso de renacimiento que atravesó el txistu a inicios del siglo XX ocurrió con la fundación en 1927 de la sociedad Euskal Herriko Txistulari Elkarte, y de la revista *Txistulari* un año más tarde, que sería «...su órgano de expresión» (Enríquez 2005, 99). De este modo, el txistu vivió el apogeo cultural entre las décadas de 1920 y 1930 (Bikandi 2009, 99).

Los objetivos principales de la asociación de txistularis eran conservar, difundir, mejorar y extender el repertorio existente para el instrumento. Para ello, la revista *Txistulari* fue una herramienta de gran utilidad (Bikandi 2009, 99). Además, en los boletines de la Asociación se aprecia esa necesidad de intentar distinguirse como músico, objetivo que nunca abandonó: «...nunca digáis del txistulari que es un juglar. El txistulari es un músico, un virtuoso del txistu en muchas ocasiones. Si le llamáis juglar por halagarle cometeis injusticia e insulto, porque el juglar era ente que, pagado, hacia reir con sus picardias. Era el precursor del histrión, el “jocularis”, que nada tiene que ver con el txistulari» (citado en Aranburu 2008, 89-90).

La Sociedad de Estudios Vascos también contribuyó al crecimiento del txistu con el encargo al constructor de txistus Juan Miguel Biurrarena (*Ixkibo*) que distribuyó txistus en 1927 en pueblos pequeños en los que había personas interesadas en preservar el instrumento y sus prácticas (Aranburu 2008, 189).

En 1933 tuvo lugar el primer gran alarde de txistularis organizado por la asociación Euskal Herriko Txistulari Elkarte (Aranburu 2008, 198-199). En esta época, en el período de la Segunda República, fue cuando comenzó su actividad Alejandro Aldekoa, el tamborilero estudiado por Bikandi, un momento en el que el autor advierte que la expresión cultural del nacionalismo vasco prosperaba (Bikandi 2009, 11). Las siguientes palabras recogen lo ocurrido durante aquellos años: «...la identificación del

txistulari con otros emblemas de la identidad vasca una vez que se produjo la crisis el fuerismo y el nacimiento del movimiento nacionalista, le dio en la primera mitad del siglo XX una fuerza que permitió su resurgimiento. Los txistularis se organizaron en una asociación, sus plazas oficiales se renovaron, se recogió el repertorio por escrito, se crearon medios de comunicación para sus practicantes, y se ganó nuevamente la calle» (Rodríguez 1999, 94).

Sin embargo, la guerra irrumpió y supuso un obstáculo para el desarrollo de la comunidad txistulari. Durante la guerra las bandas de txistularis permanecieron inactivas y a muchos empleados públicos se quedaron sin trabajo (Aranburu 2008, 199). No se sabe con certeza qué ocurrió con la dirección de la asociación de txistularis, que en 1936 estaba situado en Navarra, pero las siguientes palabras emitidas por el gobierno militar de Estella deja claro que la situación no era favorable para este instrumento: *«...en ciertas regiones de las provincias vascongadas y en nuestra querida Navarra se usan el txistu y los correspondientes instrumentos para el baile. En las vascongadas muy bien que sigan con sus patriarcales costumbres; en Estella eso es planta exótica desconocida e importada por los que todos sabemos. Se acabó el “gora Euzkadi”, estamos en tiempos de VIVA ESPAÑA, por consiguiente, quien los posea entregará todos esos instrumentos en el plazo de 48 horas»*⁶⁰ (citado en Sánchez Ekiza 2005, 246).

Tras el vencimiento del bando de los sublevados, todo tipo de manifestación de cultura vasca fue severamente reprimido: *«...to speak in Euskara or to play the txistua were reason enough to be punished»*⁶¹ (Bikandi 2009, 106). En este contexto, *«...la propia música tradicional vasca tenía consideraciones políticas per se y de alguna manera se le atribuía cierto carácter subversivo, al ser vista con simpatía por los opositores al régimen de Franco»* (Sánchez Ekiza 2010, 97), y la represión ejercida sobre determinados elementos culturales que se pretendieron erradicar se reforzaron como símbolos identitarios (Aranburu 2008, 210). De este modo, el txistu se convirtió en uno de los principales signos de identidad del pueblo vasco (Bikandi 2009, 99).

Aunque la opresión que el estado ejercía sobre los elementos de la cultura vasca era generalizada, había factores que influían en el grado de severidad de las medidas

⁶⁰ El contenido se muestra íntegramente en cursiva en la fuente original.

⁶¹ *«...hablar en euskera o tocar el txistu eran razones suficientes para ser castigado».*

aplicadas. Aranburu identifica distintas fuerzas que empujaban al txistu en direcciones opuestas: por un lado, además de la represión del estado, se encontraba el declive del txistu como instrumento destinado al baile y a la diversión, debido a que estaba siendo sustituido en este ámbito por otros instrumentos considerados más modernos. Estos factores no contribuían a la supervivencia del instrumento como elemento integrado en la sociedad. Por otro lado, existió un movimiento contrario al régimen que retomó el discurso apologista del txistu, lo que convergió con la defensa que se hacía de la música de este instrumento desde la Iglesia, al condenar los bailes agarrados y tomar al txistu como garante de la pulcritud moral. Hubo otra variable, el tradicionalismo carlista, que apoyó al txistu y que conjugaba con mayor facilidad que el movimiento reaccionario nacionalista. Esta ideología, aliada política del franquismo, aprobaba la conservación de las costumbres populares autóctonas (2008, 200-201), lo que facilitó la supervivencia de ciertas actividades relacionadas con el txistu.

En el caso de las bandas municipales de las capitales se puede apreciar que el nivel de persecución sufrido era distinto: la de Vitoria-Gasteiz no dejó de tocar, ni siquiera en la guerra; la de Donostia-San Sebastián retomó la actividad con celeridad, debido a que las autoridades querían que la cotidianidad retornara lo más pronto posible; la de Pamplona tuvo que esperar hasta 1942, tras el intento frustrado en 1923; y la de Bilbao no volvió a estar operativa hasta 1956. Respecto a los pueblos pequeños, había prohibiciones de todo tipo, y algunos txistularis intentaban sortearlas escondiendo el instrumento o tocando en secreto, pero también hubo quien dejó de tocarlo (Bikandi 2009, 106).

Aunque toda cultura vasca era perseguida, había alguna manifestación folclórica permitida por las autoridades. Por ejemplo, en 1946 Isidro Ansorena recibió la orden de organizar un Alarde de Txistularis para el aniversario del Alzamiento Nacional (Ansorena Miranda 1996, 107). Gradualmente, los eventos folclóricos volvieron a ser permitidos, siempre que se desarrollaran dentro de un sistema establecido y vigilado por las autoridades. Por ejemplo, los txistularis debían tocar el *Cara al Sol*, himno fascista de obligada interpretación en todo espacio educativo y cultural (Bikandi 2009, 106). Se reforzaba el carácter católico del perfil del txistulari, y el elogio a su antigüedad se desprendía de cualquier alusión al refuerzo de la identidad vasca, desde un prisma de «...hispanismo paternal» (Enríquez 2005, 103).

En 1952 las autoridades permitieron la organización de un encuentro de txistularis para celebrar el aniversario de la creación de la asociación Euskal Herriko Txistulari Elkarte. Debido a los obstáculos burocráticos, la autorización legal fue concedida en 1955 (Aranburu 2008, 207), y se retomó la actividad de la asociación, con cuatrocientos cincuenta asociados (Sánchez Ekiza 2005, 250). Esto supuso un importante impulso para la comunidad txistulari, porque en 1962 se concentraron más de trescientos txistularis con el motivo del campeonato de pelota vasca. Tras este acontecimiento, el peso de la censura disminuyó y se instaló un ambiente de entusiasmo (Aranburu 2008, 209), y desembocó en un Alarde de San Fermín que reunió en la Pamplona de 1967 a doscientos txistularis y a más de tres mil espectadores, lo que fue «...todo un hito en el resurgir del folclore» (Aranburu 2008, 211).

La apertura del régimen franquista que comenzó en la década de 1960 permitió la entrada al país de géneros musicales que en España hasta entonces no se habían escuchado con facilidad y que estaban muy de moda en otros países (Sánchez Ekiza 2005, 249). Se extendió la música «popular urbana», lo que derivó en la creación de grupos de rock, folk, punk, reggae o ska en la década de 1980 (Sánchez Ekiza 2010, 100). La música que se escuchaba en los bailes fue vista como una amenaza para la supervivencia no solo del txistu, sino también de la cultura vasca (Sánchez Ekiza 2005, 249-250). En caso de seguir siendo significativa para la sociedad vasca, que empezó a tener nuevas inquietudes, la concepción de la cultura vasca debía atravesar un proceso de renovación (Sánchez Ekiza 2007, 248), ya que estaba ligada a los estereotipos que se cristalizaron a principios del siglo XX (Sánchez Ekiza 2010, 97), en los que predominaban el mundo rural y religioso, considerados entonces elementos anticuados (Sánchez Ekiza 2007, 248). Por lo tanto, «...el instrumento, que perdía sin remedio su lugar en la tradición musical popular, va a renacer vigoroso en un nuevo medio de corte urbano con brío ideológico y voluntad académica. Cada pueblo y ciudad de Euskal Herria conoció esta experiencia forjada en asociaciones culturales, clubes de montaña, grupos de danzas, centros parroquiales... además de los conservatorios de música» (Aranburu 2008, 211-212).

A finales de los años 1960, aunque en un inicio se formulara un mensaje tremendista (Enríquez 2005, 103), el número de asociados a Euskal Herriko Txistulari Elkarte aumentó hasta superar las tres mil personas. Esta proliferación del apoyo al txistu no se explica sin la existencia de un sentimiento identitario vasco y de oposición a

la Dictadura subyacente en la reivindicación de la cultura, movimiento que tomó fuerza durante los últimos años del régimen de Franco, y debido al cual aumentó significativamente la presencia del txistu en la calle (Sánchez Ekiza 2005, 205). Además, es de destacar que la creación de grupos de dantza tuvo un papel importante en la consolidación del txistu a finales de la década de 1970, ya que muchos grupos de txistularis locales surgieron en el seno de estas asociaciones culturales (*EIMPV* s. v. «Flautas»⁶²).

⁶² Acceso el 12 de mayo de 2025, <https://www.soinuenea.eus/es/enciclopedia/esku-bateko-ahokodun-flauta-zuzenak/er-94/>.

II.3. La Transición: acercamiento a la música «cult»

En los últimos años del régimen franquista, se dio una incongruencia entre el imaginario de la «música vasca» y la situación real en la que esa música tenía lugar, ya que la concepción de esa música había quedado estancada en la idealización de una cultura rural que no se correspondía con el contexto urbanizado que se había generalizado para entonces (Sánchez Ekiza 2010, 97-98). El movimiento nacionalista vasco moderno se dio cuenta de que, en caso de buscar la significatividad de su postulado, no podía aludir únicamente a la ancestralidad del instrumento. Por lo tanto, buscó una nueva imagen del País Vasco y confirió valor a su integración en una comunidad más amplia como la europea (Sánchez Ekiza 2005, 250). Una muestra de ello es que incrementó el interés por el género «músicas del mundo», que fusiona elementos culturales característicos de diversas naciones a través de su inclusión en una base de «música popular urbana». Al parecer, la política cultural del Gobierno Vasco miró hacia esa dirección (Sánchez Ekiza 2007, 349-350).

De este modo, la aspiración a una renovación modernizadora se reflejó también en el ámbito político. Surgió una nueva forma de vivir el nacionalismo, que se oponía al del PNV en su carácter izquierdista y laico, y por centrarse en el idioma en vez de en la idea de raza. Esta nueva concepción de la identidad vasca creó un imaginario para la «música vasca» acorde a su visión, de forma que se potenciaron o se dejaron de lado algunas prácticas musicales (Sánchez Ekiza 2010, 99-100). De esta forma, «...ese modelo de zortzikos, txistus y orfeones ha sido sustituido por nuevos elementos, anteriormente marginados por diversas razones: la trikitixa, el acordeón diatónico [...], la alboka [...], y la txalaparta» (Sánchez Ekiza 2010, 104-105).

El hecho de desligarse del ideario de cultura popular vasca y dejar de estar en el centro neurálgico de la iconología identitaria le permitió al txistu centrarse en su propio desarrollo como instrumento musical. En consecuencia, la comunidad txistulari se interesó por cultivar su vertiente académica, en un «...modelo de afinidad a la música culta» (Sánchez Ekiza 2007, 349). A finales del siglo XX e inicios del XXI, el txistu empezó a ocupar espacios distintos a aquellos en los que aparecía tradicionalmente (Bikandi 2009, 109), y logró cierta autonomía de las connotaciones simbólicas e históricas que había portado durante décadas, «...tocando piezas del repertorio universal en contextos de concierto público» (Rodríguez 1999, 94-95). El txistu consiguió

reconocimiento institucional oficial a inicios de la década de 1980 (Bikandi 2009, 27), con su inclusión en la oferta de enseñanzas superiores de música en el Conservatorio de Donostia San-Sebastián (Bikandi 2009, 108), y se trabajó sobre el sonido y la afinación del instrumento (Bikandi 2009, 27).

En aquella época surgió el Grupo Experimental de Txistu de San Sebastián, dirigido por Javier Hernández Arsuaga (Ansorena Miranda 1996, 166). En el seno de esta agrupación se trabajó sobre la afinación y la familia instrumental del txistu, investigación que dio sus frutos en 1973, año en que se presentaron dos instrumentos nuevos: el *txilibitu* y el txistu bajo, una cuarta más aguda y una octava más grave que el txistu, respectivamente (Hernández 1975, 34, 38). Además de Hernández, Jose Ignazio Ansorena, Kepa de Miguel y Aitor Amilibia han sido txistularis que también estudiaron la afinación del instrumento y propusieron modelos que respondieran a las necesidades que detectaron.

Por un lado, Ansorena trabajó en colaboración con el constructor de txistus José Seguro de Zumarraga, y consiguieron un prototipo articulado en dos piezas que respondería con mayor facilidad a la necesidad de tocar en conjunto con otros instrumentos del conservatorio que los ejemplares anteriores. La parte inferior de este nuevo modelo podía extraerse y colocar otra de una extensión distinta, de forma que se disponía del instrumento afinado en fa sostenido o en fa natural⁶³. En un inicio, hasta que los demás constructores adoptaron esa forma de elaborar los instrumentos, el ritmo de producción no podía responder a la gran demanda existente, por lo que Kepa de Miguel trabajó también con la empresa Keller de Zarautz (Kepa de Miguel, entrevista por la autora). Además, en los años 1990 Aitor Amilibia siguió investigando junto a Jesús Alonso acerca de la acústica del instrumento, y en el año 2000 publicaron con la ayuda del Gobierno Vasco y junto a Jesús Alonso los resultados de su investigación⁶⁴. En la actualidad, Amilibia sigue investigando al respecto, al tiempo que comparte esta labor con la vicepresidencia de la sociedad Silboberri, que encarga y graba obras contemporáneas para txistu, entre otras ocupaciones (Aitor Amilibia, entrevista por la autora).

⁶³ «La fabricación de txistus», Diputación Foral de Gipuzkoa, acceso el 13 de junio de 2025, <https://www.gipuzkoa.eus/es/web/aintzinako-lanbideak/fabricacion-txistus>.

⁶⁴ La referencia de esta publicación es la siguiente: Alonso, Jesús, y Aitor Amilibia. 2000. *Análisis acústico del txistu y ajuste de intervalos*. Vitoria-Gasteiz: Servicio Central de Publicaciones del Gobierno Vasco.

Más de un autor ha remarcado la desvinculación que se ha dado en la actividad del txistu respecto a la música de calle y de dantza. Por un lado, Sánchez Ekiza identifica un rechazo hacia la connotación anticuada que remanece en el txistu, y atribuye esta visión a la política de apertura y de integración en la comunidad internacional. Se expresa de la siguiente manera sobre la presencia del txistu en el ámbito del entretenimiento: «...progresiva pérdida de su papel en la música de animación callejera, que hoy en día es casi nulo» (Sánchez Ekiza 2005, 250). Por otro lado, Mikel Chamizo explica que en la actualidad el txistu está ligado a ciertas labores que ha desempeñado a lo largo de la historia, lo que lo conecta al repertorio de dantza en el que estuvo clasificado hasta inicios de la década de 1980. De hecho, dice que la mayoría de la música contemporánea para txistu siguió teniendo una conexión con las raíces populares del instrumento (Okiñena 2019, 239-240). Sin embargo, también dice lo siguiente: «...it is no longer used as a source of music for social dance»⁶⁵ (Okiñena 2019, 239).

De todas formas, al emprender ese acercamiento a las prácticas musicales internacionales y contemporáneas, el txistu no se desprendió del peso de la tradición, como señala Enríquez: «...en las últimas décadas del siglo XX, las distintas reelaboraciones a que se ha sometido la figura del tamborilero no han servido para quebrar el abrazo hipnotizante entre “razón científica” y “razón patriótica”. Se ha seguido seleccionando y descontextualizando» (2005, 103). En este sentido, se observan dos líneas de acción divergentes: una orientada a conservar su papel tradicional dentro de una determinada estructura social, y otra enfocada en integrar el instrumento en el panorama de la música contemporánea del siglo XXI (Rodríguez 1999, 94-95).

Respecto al perfil laboral del txistulari a inicios del cuarto milenio, las posibilidades que Sánchez Ekiza identificaba estaban reducidas al funcionariado, tanto en el ámbito de la docencia como en el de las bandas municipales. Y el autor observó que, en un mundo marcado por la globalización en el que otros instrumentos tradicionales de la música vasca como la *trikitixa*, la *txalaparta* y la dulzaina recibían una creciente atención, la comunidad txistulari decidió cultivar su cercanía al mundo de la música «culta». Al mismo tiempo, el autor cuestionaba la receptividad que ese ámbito pudiera mostrar hacia este instrumento: «...el mundo del txistu parece empeñado en

⁶⁵ «ya no es utilizado como fuente de música para la danza social».

continuar su largo cortejo a la música erudita, que sin embargo no parece demasiado dispuesta a corresponderlo» (2005, 251).

II.4. La perspectiva actual: opciones laborales y el papel de la dantza en la práctica txistulari

La oficialización de las enseñanzas de txistu permitió que los músicos se dedicaran plenamente al desarrollo de sus habilidades técnicas y a la investigación acerca del instrumento. Gracias a ello, hay txistularis expertos que han abierto caminos que explorar en distintos ámbitos como el interpretativo, el compositivo, el organológico o el pedagógico, y una de esas posibles vías de desarrollo para el txistu actual se sitúa en el ámbito de la música «culta». Por lo tanto, aquella vertiente de cuyo éxito Sánchez Ekiza dudaba hace veinte años está hoy en curso de su consolidación. Puede que el esfuerzo realizado para que el txistu se integre en el mundo de la música «culta» se deba al interés en conseguir la categoría de «arte», lo que, según Becker, supone un aval para el incremento de la expectativa de vida del mundo que adquiere ese calificativo. Del mismo modo, el reconocimiento del txistu como instrumento equiparable a otros identificados como «artísticos», y esto facilita el acceso a recursos y privilegios de los que aquellos disfrutaban. En este caso, se puede observar que la institucionalización fue una vía de acceso a los recursos necesarios para el desarrollo técnico y musical del mundo del txistu.

Diversas agrupaciones musicales han contribuido a que el txistu encuentre un lugar en el mundo de la música «culta». Es de remarcar la labor del ya mencionado grupo Silboberri, así como la de otros grupos como el trío Zukan, compuesto por txistu, acordeón y percusión, que explora con la música de vanguardia y ofrece conciertos en diversos países del mundo. Existe también Danserie Ensemble, especializado en música barroca, que integra el txistu y otras flautas barrocas similares, así como el proyecto de Juan Ramón López de Iribarri, txistulari que toca flautas antiguas de tres agujeros en distintos escenarios del mundo acompañado por diversas orquestas. Del mismo modo, hay agrupaciones que llevan el txistu al ámbito de la música latina, como es el caso de Ache pa ti y el de Aldapeko Basque Latin Jazz (Jose Ignazio Ansorena, entrevista por la autora). Además, gran parte de las obras creadas por Aldapeko están basadas en melodías de dantza, y lo mismo ocurre con las propuestas del dúo Arineketan, en cuyas composiciones para txistu y piano juegan con la base de melodías del folclore vasco, entre ellas música de dantza.

Debido a la existencia de estos grupos se puede constatar que el txistu tiene cabida en la música «culta», tanto antigua como de vanguardia, así como en la música «popular urbana». Pero el ámbito de los proyectos artísticos no es la única vía de la que se dispone para la profesionalización, al igual que ocurre con los demás instrumentos. De hecho, no es la primera opción mencionada por las personas entrevistadas, y no se contempla entre las opciones laborales principales del txistulari. La forma más sencilla de conseguir un trabajo estable en el ámbito del txistu es a través de la docencia, ya que existen numerosas Escuelas de Música que ofrecen formación en txistu, además de los tres conservatorios de titularidad del Gobierno Vasco y los centros superiores de enseñanzas musicales de Donostia-San Sebastián y Pamplona. La segunda opción mencionada es la incorporación a una banda municipal, no por falta de atractivo, sino porque el acceso a este tipo de puestos es más complicado que el ingreso en la plantilla de un centro educativo. Por lo tanto, se puede observar que, transcurrido ya el primer cuarto del siglo XXI, la situación retratada por Sánchez Ekiza sigue vigente en lo que respecta a las vías laborales predominantes para un txistulari, aunque se ha abierto la opción de los proyectos artísticos enmarcados en el ámbito de la música contemporánea.

Actualmente existen seis bandas municipales de txistularis: las de las capitales Bilbao, Donostia-San Sebastián, Vitoria-Gasteiz, la de Barakaldo, la de Tolosa y la de Erreterria⁶⁶. Las tres primeras bandas cuentan con una jornada a tiempo completo, pero la de Bilbao es la única que comprende una dedicación absoluta a la interpretación y a actividades relacionadas con el aspecto artístico y administrativo de la banda. En el caso de Donostia-San Sebastián, la interpretación comprende un sesenta por ciento de la ocupación, y cada miembro cumple funciones distintas en el tiempo restante; algunos se dedican a tareas relacionadas con la banda, y otros cubren puestos de profesorado en la Escuela de Música Municipal (Jagoba Astiazaran, entrevista por la autora).

La banda de Vitoria-Gasteiz y la de Erreterria cuentan con personal cuya ocupación principal es la docencia. En el caso de Vitoria-Gasteiz, la labor principal de los integrantes de la banda trata de ejercer la enseñanza en la Academia Municipal de Folklore, y cumplen el resto de la jornada con sus obligaciones como intérpretes de

⁶⁶ Información contrastada con Leire Retegui, txistulari profesional, en una conversación mantenida el 14 de junio de 2025.

txistu⁶⁷. Por su parte, en la banda de Errenteria hay un integrante que dedica la mayor parte de su jornada a impartir clases de txistu en Errenteriako Herri Arte Eskola (Itziar Busselo, entrevista por la autora). En Barakaldo, la banda de txistularis también conjuga actividades interpretativas como la amenización de eventos culturales y la oferta de conciertos y pasacalles con labores pedagógicas destinadas a alumnado de Educación Infantil y Primaria⁶⁸.

En cuanto a la banda de Tolosa, esta cuenta con una jornada laboral de un dieciséis por ciento, por lo que sus miembros deben conciliar su labor como txistularis municipales con otras ocupaciones (Xanti Nazabal, entrevista por la autora). Por lo tanto, se puede comprobar que el pluriempleo es una realidad que ha ocurrido durante siglos, como ha quedado reflejado en el segundo capítulo del trabajo, y que sigue siendo vigente.

Además de las bandas municipales, existen agrupaciones de txistu que funcionan como asociaciones que establecen convenios con el ayuntamiento local. Este es el caso de los grupos de txistularis de Pamplona, de Irun y de Hondarribia, así como el del grupo Lartaun de Oiartzun. Sin embargo, la actividad que realizan en estas formaciones se enmarca en un espacio de ocio. Lo mismo ocurre en el ámbito del acompañamiento de grupos de dantza. Todas las personas entrevistadas coinciden en que esta actividad no puede considerarse un trabajo. Esto se debe, en parte, a que el mundo de la dantza no está profesionalizado, de modo que no tiene la potestad de generar contratos laborales. De todas formas, más allá de si se recibe una compensación económica o si se realiza de forma voluntaria, casi todos los profesionales afirman que, en términos generales, todo txistulari practica el acompañamiento de dantza. Ahora bien, la frecuencia de esta práctica varía en función del contexto sociocultural en el que cada músico se desenvuelve.

Respecto al lugar que toma la dantza en el ámbito laboral del txistulari, el repertorio es un elemento que establece una relación directa entre las dos disciplinas, ya que la música proveniente del acompañamiento de dantza constituye una parte

⁶⁷ Ayuntamiento de Vitoria-Gasteiz, *Banda Municipal de Txistularis. 100 años de armonía: ecos de Vitoria-Gasteiz*, (Vitoria-Gasteiz: Ayuntamiento de Vitoria-Gasteiz, 2024). <https://www.vitoria-gasteiz.org/docs/wb021/contenidosEstaticos/adjuntos/es/20/95/102095.pdf>.

⁶⁸ Ayuntamiento de Barakaldo, «Banda Municipal de Txistus», *Ayuntamiento de Barakaldo*, acceso el 14 de junio de 2025, <https://www.barakaldo.eus/portal/web/banda-de-musica/banda-txistus>.

significativa del material de trabajo fundamental del txistulari, en diversos ámbitos. Respecto a la práctica interpretativa de las bandas municipales de txistu, tanto Aitor Arozena como Jagoba Astiazaran, ambos miembros del grupo de txistularis de Donostia-San Sebastián, coinciden en que una gran parte del trabajo del txistulari municipal trata de tocar para dantza:

Txistulariaren lanik inportanteena dantzarako jotzea da. [...] Gure errepertorioa dantzaz, e... josia baino gehio esango nuke. Gehiena dantzako gauzak dira. Dila, fandangok, arin-arinak, biribilketak, habanerak, pasodobleak, e... f... baltsak, polkak, mazurkak, e... gero, bakoitzak esaten dion izena, ba jota ta porrue, e... mutil dantzak, e... hori herri dantzak, baina ya jotzen baldin baza ya dantzari dantzara, e... Bizkaian, Lekeitioko dantzak, Baztango dantzak, Gipuzkoako... Iztuetak jasotako soinu zaharrak, Brokel saileko dantzak, gehi herri bakoitza berak... Adunako axeri-dantza, Altsasuko Momotxorruna. O sea, gehienak dantzako gauzak dira. O sea, guk, lotura, dantzako errepertorioekin, lotura zuzena ez, es que, gure erreperterion oinarria, esan zigun, hoi da⁶⁹ (Aitor Arozena, entrevista por la autora).

A lo largo de la realización del presente trabajo surgió la cuestión de qué significa tocar para dantza. Durante las entrevistas a los txistularis de referencia, me he dado cuenta de que la actuación de un grupo de dantza no es el único escenario en el que un txistulari puede tocar para dantza. Tal vez sea el más evidente, pero una sobremesa, una diana, un pasacalle o un concierto dominical ofrecido en una plaza por una banda municipal de txistularis son espacios en los que puede surgir la situación de tocar para dantza. Específicamente en los conciertos mencionados, no todas las piezas interpretadas provienen de música para dantza, pero gran parte del repertorio expuesto sí que comprende este tipo de obras, como menciona Arozena. Por lo tanto, si los asistentes deciden acompañar espontáneamente la música con la interpretación de la dantza que alude, la escena puede convertirse en un espacio de música para dantza. De hecho, «...garai batin fandangoa jotzen zenun, eta igual kuadrilla bat hasten zen

⁶⁹ «El trabajo más importante del txistulari es tocar para danza. [...] Diría que nuestro repertorio está, e... más que repleto de danzas. La mayoría son cosas de danza. Sean fandangos, arin-arin, pasacalles, habaneras, pasodobles, e... f... bales, polcas, mazurcas, e... luego, como lo llame cada uno, pues kota ta porrue, e... mutil dantzak, e... eso danzas populares, pero ya si tiras ya para dantzari dantza, e... en Bizkaia, danzas de Lekeitio, danzas de Baztan, de Gipuzkoa... las soinu zaharra-s recogidas por Iztueta, las danzas de la serie Brokel, más cada pueblo... axeri-dantza de Aduna, Momotxorrua de Alsua. O sea, la mayoría son cosas de danza. O sea, nosotros, vínculo, con repertorio de danza, no es que tengamos un vínculo directo, es que, digamos, la base de nuestro repertorio, es esa».

dantzan. Orain gero eta gutxiyo. Inoizik behin norbaitte hasten da»⁷⁰ (Aitor Arozena, entrevista por la autora).

Debido a que en su actividad profesional el txistulari tiene un elevado grado de contacto con música proveniente de acompañamiento de dantza, todos los profesores y txistularis destacados en el tema central de este trabajo coinciden en que es importante conocer lo que se considera como el repertorio «tradicional». No hay un listado específico que determine qué música pertenece a esta categoría, pero incluye canciones antiguas recogidas en cancioneros populares, melodías de eventos festivos religiosos como la Navidad, canciones populares y música de dantza de distintas provincias del territorio vasco. Además, existe un repertorio clásico que incluye composiciones de Isidro Ansorena y obras de distinto tipo como rapsodias de cierta dificultad técnica y las recurrentemente referidas variaciones *Idiarena*⁷¹.

A la hora de preguntar qué características posee un buen txistulari, la respuesta más repetida tuvo que ver con el desarrollo técnico del dominio del instrumento. Sin embargo, hubo dos focos de atención diferenciados: por un lado, algunos profesionales quisieron matizar en primera instancia la diferencia entre ser txistulari y tocar el txistu, para dar un valor especial a la cuestión actitudinal consistente en la tendencia a mostrarse dispuesto a ofrecer su música a la sociedad en cada situación que esta sea solicitada; por otro lado, hubo quien otorgó la mayor importancia al desarrollo técnico instrumental. Por consiguiente, había personas que remarcaban la importancia de la conexión social y emocional del txistulari con las personas para las que toca en cada momento, y otras que ponían el foco sobre el desarrollo del oído musical y el cuidado en la afinación y en la precisión rítmica. Una apreciación generalizada fue el valor conferido a la capacidad de desenvolverse adecuadamente en distintas áreas de actividad; tanto en actuaciones que se enmarcan en el ámbito académico, como en eventos sociales más informales, sean festivos o de cariz más ceremonioso.

Asimismo, la mayoría de las personas entrevistadas coincidieron con la idea de que saber tocar para dantza es una habilidad importante para conseguir un perfil de txistulari completo, ya sea porque parte de la música contemporánea está compuesta en

⁷⁰ «...en una época tocabas el fandango, e igual empezaba a bailar una cuadrilla. Ahora cada vez menos. De vez en cuando alguien empieza».

⁷¹ Información extraída en las entrevistas realizadas a los profesores de txistu Aitor Amilibia, Jagoba Astiazaran, Mikel Oliveri e Itziar Busselo.

base a una melodía de este tipo, o porque el propio acompañamiento de dantza se considere en sí mismo una actividad primordial. Además, remarcaban el hecho de que acompañar una dantza adecuadamente exige la posesión de determinadas competencias que solo pueden adquirirse mediante la práctica.

De este modo, explicaban que para hacer un buen acompañamiento de dantza es imprescindible atender a las necesidades rítmicas de los dantzari-s, de forma que la música acompañe los momentos clave de suspensión y de aterrizaje como los saltos, conjugando el toque con la ejecución del dantzari en los ámbitos agógico, rítmico y dinámico. De igual manera, generar un vínculo sensitivo y enérgico entre los artistas es muy importante, para favorecer que la cualidad del movimiento y la de la música estén en sintonía. A tal efecto, se vuelve imprescindible la escucha mutua. A su vez, el conocimiento de la estructura de la dantza es esencial, respecto al número de repeticiones que el grupo realiza de cada sección de la melodía, y también en cuanto a los posicionamientos que los dantzari-s deben tomar durante la ejecución. Esto se debe a que en ciertas ocasiones puede ocurrir que, en la representación final de la dantza, las figuras necesiten más tiempo para completarse que el estimado durante los ensayos, por lo que la música del acompañamiento debe ajustarse a las necesidades momentáneas de los dantzari-s. Es por eso que el txistulari debería saber adaptar su toque en directo, para adecuarse a las circunstancias específicas de la actuación.

III. El perfil educativo del txistulari

III.1. El Nuevo Régimen: transmisión del oficio e instrucción ilustrada

La pedagogía del txistu había tenido durante siglos un nivel técnico muy básico. Se considera que una de las formas más primarias de transmisión del conocimiento tuvo lugar entre *amo* y *criado*⁷² en el contexto del tamborilero municipal (Rodríguez 1999, 73), ya que los ayuntamientos exigían al primero que formara a otro tamborilero para que cubriera las sustituciones y se proyectara como relevo generacional (Ansorena Miranda 1996, 122). En este contexto, y teniendo en cuenta que, según se tiene entendido, todos los tamborileros municipales fueron iletrados hasta el siglo XVIII (Rodríguez 1999, 76), y al no conocerse métodos gráficos de la época, se sostiene la suposición de que la enseñanza se daba de manera no unificada y por transmisión oral (Ansorena Miranda 1996, 123). Por supuesto, otro probable núcleo de transmisión de conocimiento fue la familia o el círculo de amistades, así como las fiestas y los encuentros entre músicos, siempre de manera oral (Rodríguez 1999, 73).

Rodríguez relata la relación que se estableció en Bilbao durante el siglo XVIII entre los tamborileros, los pífanos y los clarineros (1999, 12-21), de forma que el tamborilero tenía menos autoridad frente a los demás instrumentos. Esto hizo que en la formación del lenguaje musical del txistulari moderno influyeran códigos de los demás instrumentos. Además, los tamborileros adoptaron el uso de la escritura que era habitual en los músicos de la capilla, y a mediados del siglo XVIII empezó a normalizarse la lectoescritura de partituras entre los tamborileros (Rodríguez 1999, 23).

Respecto a la influencia de la Ilustración en el ámbito educativo del txistu, Iztueta aporta una vaga referencia sobre un posible primer intento de notación musical de música de txistu. Atribuye a *Pepe Antón* el mérito de «...haber “puesto en música el txistu” hacia 1780» (Sánchez Ekiza 1999, 137). Al parecer, podría tratarse del mercader José Antonio del Barrio, quien fue mecenas del tamborilero José Javier de Echevarría en su viaje a Madrid (Ansorena 2020, 168). No está claro, sin embargo, a qué acción hace alusión Iztueta, debido a la ambigüedad de las palabras empleadas. Tal vez se tratara de un acercamiento a la música culta en cuestiones acústicas, o a la notación de música para txistu (Sánchez Ekiza 1999, 137). De todas formas, Ansorena remarca que no está comprobado que del Barrio fuera la persona que escribió por primera vez una partitura para txistu (2020, 168).

⁷² El término *amo* hace referencia al tamborilero titular, y el *criado* era el aprendiz que estaba a su cargo.

Como señala Ansorena Miranda, a comienzos del siglo XIX ocurre un proceso de transformación de la consideración del tamborilero, en relación con su grado de conocimiento (1996, 41). «En general, se produce un punto de inflexión importante, que dará lugar, frente al antiguo tamborilero iletrado, al nuevo txistulari músico» (Sánchez Ekiza 1999, 137). Los txistularis instruidos pusieron el sobrenombre de «tamborilero silvestre» a los que no lo estaban, y se burlaban de las melodías que estos acostumbraban a tocar (Sánchez Ekiza 1999, 138). Ansorena Miranda remarca que a finales del siglo XVIII «...todos los txistularis eran iletrados y desconocedores de la música. De manera que la transmisión de las melodías se hacía de oído» (1996, 40). En este fragmento se expresa la idea de que saber música implica necesariamente conocer la lectoescritura de la notación convencional convencional de la Europa occidental. Es una concepción de conocimiento musical que excluye la tradición oral como fuente válida de ese saber, lo cual me llama la atención.

En relación con lo expuesto, a mediados del siglo XVIII el padre Larramendi escribió lo siguiente: «...el primor y destreza con que tocan la flauta admira a los inteligentes, porque con tres agujeros solos y la mano izquierda, tocan cuantos primores se oyen en las flautas dulces y traveseras con ambas manos y tantos agujeros; y si el tamborilero sabe música, como tal cual se ha visto, acompaña diestramente cualquier concierto de otros instrumentos» (citado en Bidador 2005, 197). Se puede apreciar una puesta en valor del aprendizaje de repertorio que ha sido creado para otros instrumentos afines, lo que sin duda requiere un virtuosismo técnico propia de la nueva figura de «tamborilero ilustrado». Asimismo, puede tratarse del inicio de una proyección hacia la integración en la música «culta» que la comunidad txistulari perseguirá durante los siguientes siglos. Además, aparece de nuevo la idea de diferenciar entre «saber música» y no hacerlo, lo que, en este contexto, conduce a la suposición de que Larramendi comprendía como equivalente a saber música el haber recibido una formación en lenguaje musical de la tradición «culta».

Con anterioridad a esta nueva práctica, la memorización del repertorio era lo más valioso para un tamborilero. Una vez comenzó la figura del tamborilero ilustrado, el uso de la partitura se volvió más común (Bikandi 2009, 167). En este periodo ocurrió también el ingreso del tamborilero a los saraos de la clase alta que denunció Iztueta en 1824. Al parecer, en aquellos eventos privados tocaban desde la partitura (Rodríguez 1999, 62).

Un suceso que ilustra la incipiente alfabetización musical del tamborilero es el que ocurrió en 1772 con respecto al tamborilero municipal Lizaso de Bilbao: presentó su propuesta de criado al Ayuntamiento como una persona con «...buenos principios en música» (Rodríguez 1999, 70), y exponía la posibilidad de tocar a dúo con ese criado como algo destacado. Esto indica que tal vez hasta finales del siglo XVIII no era habitual este tipo de práctica. Rodríguez apunta que la capacidad de tocar a dúo implica un tipo de conocimiento musical melódico y armónico más avanzado del que se necesita para tocar en solitario (1999, 72), por lo que se puede concluir que en aquella época los tamborileros comenzaron a adquirir una educación musical más compleja que hasta entonces. El sistema de transmisión de conocimientos de tamborilero a criado se mantuvo hasta finales del siglo XIX (Rodríguez 1999, 72).

Puede que esos tamborileros ilustrados, como la denominación de Ansorena sugiere, aprendieran a tocar con mayor habilidad por influencia del pensamiento ilustrado. No he encontrado fuentes que informaran sobre la forma específica en que se produjo esa transmisión de conocimiento desde la clase alta a la comunidad txistulari, pero hay un ejemplo particular, el del Conde de Peñaflorida. En concordancia con el precepto ilustrado de que el control de los movimientos del cuerpo constituía una característica de superioridad de clase social (Sánchez Ekiza 1999, 18), hay constancia de que Xabier María de Munibe hizo aprender a bailar danzas a sus hijos: «...si no tocaban el txistu, al menos sabían bailar determinados bailes especialmente solemnes, y probablemente producto de un mestizaje con formas de danza “erudita” como la ezpata-dantza o el aurreku» (Sánchez Ekiza 1999, 147-148). Es más, por lo visto, hay constancia de que en 1783 sabían bailar danzas populares, lo que no debía de ser habitual para personas de clase alta, ya que se hacía una distinción entre danza culta y popular, y cada una solía interpretarse en entornos sociales diferenciados. Tal vez este aprendizaje presumiblemente inusual fuera inspirado por la visión romantizada del lado bucólico del modo de vida campestre (Sarriegi 2023, 866-867).

Dado que conocían la cultura coreográfica popular, no sería extraño que, bajo el mismo razonamiento, se familiarizaran con una versión del tamboril adaptada a los valores estéticos de la alta cultura. La relación que, según indican las fuentes, sí que hubo entre este instrumento y el Conde de Peñaflorida fue, por un lado, compositiva, ya que se tiene a esta persona como la primera en componer para txistu, y por otro, pedagógica, debido a que «...instruía personalmente al tamborilero de Azcoitia,

haciéndole tocar zortzikos y contradanzas de su composición» (Sánchez Ekiza 2005, 114). Sea cual fuere la circunstancia en la que los tamborileros desarrollaron la técnica instrumental en los inicios del Nuevo Régimen, el suceso que relata Rodríguez acerca del criado de Lizaso en Bilbao indica el comienzo de una educación musical más compleja que hasta entonces.

Bikandi relata que, de forma progresiva, la sociedad empezó a considerar músico al tamborilero –de forma que se vuelve a remarcar la concepción no musical de la actividad de tamborilero–, y comenzó a desarrollar repertorio de música occidental «culta» introducida por la clase alta (2009, 96). Sin embargo, al igual que Rodríguez remarca que el sistema de transmisión de conocimientos de tamborilero a criado se mantuvo hasta finales del siglo XIX (1999, 72), Bikandi destaca lo siguiente: «...the panorama outlined here reflects one part of the reality of the tabor players in the eighteenth and early nineteenth centuries– that of the literate, municipal wage-earning, urban musicians. At the same time, there were still rural, musically illiterate tabor players, who, as we will see in the case of Berriz, maintained their role down to the present day by remaining nearly always bound to the spheres of traditional dance and the transmission of music»⁷³ (2009, 98).

⁷³ «...el panorama aquí esbozado refleja una parte de la realidad de los tamborileros en el siglo dieciocho e inicios del siglo diecinueve– la de los músicos letrados, asalariados municipales y urbanos. Al mismo tiempo, había todavía tamborileros rurales, musicalmente iletrados, que, como veremos en el caso de Berriz, mantuvieron su papel hasta día de hoy permaneciendo casi siempre ligados a los ámbitos de la danza tradicional y de la transmisión de la música».

III.2. El renacimiento cultural y el franquismo: academias y métodos de txistu

El tránsito del siglo XIX al siglo XX es una época en el que «...el instrumento va ganando altura musical» (Aranburu 2008, 175). Hubo txistularis destacados, todos ellos formados a través de la tradición oral (Aranburu 2008, 175-176). En este contexto, como se ha observado en el primer capítulo, las *Euskal jaiak* y el nacionalismo de Sabino Arana impulsaron la práctica del txistu a través la organización de concursos y de la valorización como símbolo de identidad. Esta concepción nacionalista vinculó la música de txistu a la virilidad y al espíritu de los soldados vascos: «...from being an instrument of a sweet and soft tone, it became warlike, loud, and bittersweet»⁷⁴ (Bikandi 2009, 98). Esto contrasta con las palabras del padre Larramendi, plasmadas en papel a mediados del siglo XVIII. Este autor escribió sobre «primor y destreza», y alababa la virtuosidad del «tamborilero ilustrado», por lo que llama la atención que siglo y medio después, la virtud del instrumento se apreció en relación con una cualidad estética contraria a la que el jesuita valoraba.

Jose Ignazio Ansorena explica que este cambio de perspectiva tal vez se deba a que en el marcado descenso que hubo a inicios del siglo XIX en la atención destinada al txistu por parte de la clase alta, conllevara una involución de la técnica de construcción del instrumento, de forma que las modificaciones hacia el acercamiento a un canon estético «culto» se verían mermadas, y los ejemplares que llegaron a inicios del siglo XX serían difíciles de hacer sonar, y por lo tanto también de afinar (entrevista por la autora). De esta forma, cuando el nacionalismo apreció el txistu como una accesible vía de propaganda política, debido al «...potencial que tenían la música y el baile en la construcción de una identidad nacional» (Sánchez Ekiza 2005, 210), alabaron las cualidades sonoras propias del instrumento que emplearon para sus fines.

En consecuencia, el centro de Juventud Vasca del PNV bilbaíno inauguró en 1908 su propia academia de música, donde dieron comienzo las clases de txistu y atabal en 1913 (Sánchez Ekiza 2005, 181). También en 1913 comenzaron las clases de txistu en Tolosa, municipio cuyo Ayuntamiento ofreció de forma pionera enseñanzas oficiales de este instrumento. Hasta que estas iniciativas tomaron forma, «...los tamborileros de cada municipio preparaban nuevos txistularis en sus propios hogares» (Ansorena Miranda 1996, 123).

⁷⁴ «...de ser un instrumento de tono dulce y suave, pasó a ser belicoso, de volumen alto y agri dulce».

Respecto a la enseñanza musical pública, y específicamente la de txistu, el seguimiento histórico del caso de Donostia-San Sebastián, capital alrededor de la cual se desarrolla el trabajo de campo de este estudio, presenta dificultades, que el bibliotecario y archivero de la Biblioteca del Conservatorio Profesional de Música Francisco Escudero me ha ayudado a sortear: según lo indicado en el Proyecto Educativo de Centro de la Escuela Municipal de Música y Danza de Donostia-San Sebastián, modificado por última vez en abril de 2025⁷⁵, los inicios de la academia de música datan de finales del siglo XIX, con la creación de la Escuela de Solfeo en 1877 (2025, 6). Dos años más tarde, se fundó la Academia municipal de Música, en respuesta a las peticiones que el destacado violinista Fermín Barech hacía al Ayuntamiento desde hacía una década. Para la elaboración del reglamento, se tomó como modelo el que existía en la Escuela de Música de Bilbao desde 1878. Este centro ofertó la «...matrícula para la enseñanza pública de silbo (txistu)» en el curso escolar de 1880-1881 (Historia s. f.)⁷⁶, pero no se tiene constancia de su éxito. La siguiente alusión a la oferta de este instrumento data del curso que transcurrió entre los años 1883 y 1884, y no se conoce lo ocurrido en los dos años escolares intermedios⁷⁷. En 1886 la Academia Municipal de Música entró en decadencia (Historia s. f.), y según indica la bibliografía consultada, pasaron cuarenta años hasta volver a tener noticias del emprendimiento de una enseñanza pública de txistu en Donostia-San Sebastián.

Entretanto, es de destacar otro foco pedagógico que surgió en el año 1924 en Leizaola, Navarra, por iniciativa del padre Ramón Olazarán, hermano del padre Hilario Olazarán. Según relatan las fuentes, «...comenzó la enseñanza del txistu con solfeo y de forma polifónica» (Sánchez Ekiza 2005, 245). También ocurrió en Navarra, en este caso en Pamplona, otro modelo pedagógico particular, distinto al recién expuesto: trata del txistulari Luis Valls, quien comenzó a tocar en la comparsa de gigantes de la capital en 1923, y que supo conectar la tradición con la academia, invitando exitosamente a alumnado del conservatorio a participar con él en el evento, de forma que en sus últimos años de participación, que concluyeron en 1976, acudía «...conjuntamente con

⁷⁵ La referencia a este documento se incluirá en adelante entre paréntesis, de la siguiente manera: «(PEC 2025)»

⁷⁶ Esta información ha sido extraída desde el apartado «Historia» de la página web del Conservatorio Profesional de Música Francisco Escudero, fuente cuya referencia completa está disponible en el apartado correspondiente del trabajo y cuyas posteriores alusiones en el cuerpo de texto tomarán la forma presente.

⁷⁷ Información obtenida a través de una conversación mantenida el 16 de mayo de 2025 con Rubén Martínez, el bibliotecario y archivero del Conservatorio Profesional de Música Francisco Escudero.

adolescentes txistularis salidos del conservatorio de las nuevas escuelas que gozaron así de la ocasión de conocer la antigua usanza» (Aranburu 2008, 196).

Volviendo a la situación de Donostia-San Sebastián, en 1923 Isidro Ansorena obtuvo la plaza de primer txistu y director de la Banda Municipal de Txistularis, junto a Secundino Martínez de Lecea como segundo txistu. Ese año comenzó una época de prosperidad para la entidad, ya que ganaron muchos concursos y consiguieron un gran prestigio. Mientras dirigía la banda, Isidro también componía y daba clases de txistu en su hogar. Además, «...también los grupos de danza vasca solicitaron su colaboración en sus desplazamientos a París, Londres y otras capitales» (Ansorena Miranda 1996, 104).

Respecto al devenir de la enseñanza pública, la Academia Municipal de Música se reorganizó en 1929 como Conservatorio Municipal de Música⁷⁸. Sin embargo, según relató Isidro Ansorena en el ejemplar número 40 de la revista *Txistulari*, la enseñanza de txistu labró un camino diferenciado de esta entidad: «...*hacia 1924 se formó una comisión que se encargará de estudiar la posibilidad de crear una academia para la enseñanza del txistu y otra para las dantzak, particularmente las de Gipuzkoa, la cual quedó constituida en Donostia por [...] don José Lorenzo Pujana, como maestro de dantzak, y don Isidro Ansorena, como técnico del txistu*»⁷⁹ (citado en Ansorena 1998, 16).

Tanto Bikandi como Ansorena marcan el año 1928 como la fecha en que se creó la Academia de Txistu y Bailes Populares Guipuzcoanos (Ansorena Miranda 1996, 123), con el respaldo del Ayuntamiento y bajo la dirección de Eusko Ikaskuntza (Bikandi 2009, 109). A medida que el sistema educativo de txistu se consolidaba, cada vez se hacía más clara la necesidad de un método pedagógico escrito (Ansorena Miranda 1996, 123-124), ya que la forma de transmitir conocimientos en la comunidad txistulari de la época era por transmisión oral (Sánchez 2023, 50).

En el caso de Lecároz, colegio al que el padre Hilario Olazarán llegó en 1918 para impartir clases en sustitución de Aita Donostia (Sánchez 2023, 41), el sistema de transmisión oral no garantizaba la subsistencia de la comunidad txistulari. Prueba de ello era que las dantzak de Baztan que se interpretaban dentro de las actividades lectivas del centro comenzaron a ser acompañadas por clarinete debido a la falta de txistularis

⁷⁸ Rubén Martínez, correo electrónico a la autora, 13 de mayo de 2025.

⁷⁹ El contenido se muestra íntegramente en cursiva en la fuente original.

(Sánchez 50-51). Por lo tanto, con el asesoramiento de Isidro Ansorena, el padre Hilario Olazarán aprendió a tocar el txistu y elaboró un método escrito que presentó al Premio del Ayuntamiento de Hernani de la revista *Euskalerriaren Alde* en 1927. Su propuesta ganó el premio, y el método fue editado y publicado en 1928 (Ansorena Miranda 1996, 123-124). El padre Hilario Olazarán creó una escuela de txistu dentro del colegio, a la que acudieron inicialmente dos alumnos, pero que luego derivó en una academia de txistu exitosa (Sánchez 2023, 41).

El método, titulado *El txistu. Lo que es y cómo se toca*, es el primero escrito del que se tiene constancia. Tuvo tal acogida en la comunidad txistulari que fue publicado en una edición facsímil de la revista *Txistulari* en 1929. Muchas generaciones de txistularis aprendieron de forma autónoma bajo la guía de este método, lo que constituía una revolución en el sistema educativo de txistu (Sánchez 2023, 49).

El primer método del padre Hilario fue reeditado en 1933 (Sánchez 2023, 49) y se publicó una segunda propuesta, titulada *Tratado de flauta vasca*, que aportó una ampliación de ejercicios y partituras, sobre todo de acompañamiento de dantzak que al autor le parecían más relevantes, pensando tanto en el repertorio práctico de fiestas patronales como en la práctica habitual de los grupos de dantza del País Vasco y de Navarra. En este segundo método pueden encontrarse numerosas melodías de pasacalle, *zortziko*, fandango y *arin-arin*, así como varias *mutil-dantza* de Baztan y *ezpata-dantza* de Bizkaia y Oñati. Este ejemplar también fue reeditado en 1955 (Sánchez 2023, 67).

El mismo año en que el padre Hilario Olazarán publicó su segundo método, se inauguró el edificio en el que actualmente se ubica el Conservatorio Profesional de Música Francisco Escudero. Fue un edificio polivalente destinado a albergar tanto las clases de música como el Parque de bomberos y las oficinas de la Policía Municipal (Historia s. f.). Además, en 1935 Isidro Ansorena comenzó en la revista *Txistulari* una sección titulada «Página musical dedicada a los txistularis principiantes», para suavizar la transición que en el método de Olazarán se planteaba de manera repentina a una técnica instrumental más avanzada (Ansorena Miranda 1996, 127).

En 1936 el Conservatorio Municipal de Música obtuvo la validez académica oficial para impartir enseñanzas de Grado Elemental⁸⁰. Sin embargo, la guerra civil

⁸⁰ Rubén Martínez, correo electrónico a la autora, 13 de mayo de 2025.

irrumpió y el devenir del sistema educativo se vio truncado por la precariedad a la que condujo la dura situación que atravesó el país. En la posguerra, el Ayuntamiento de Donostia-San Sebastián exigía a los txistularis municipales que formasen gratuitamente a un sucesor y suplente, como ocurría en el siglo XVIII, de forma que Isidro y Secundino, los primeros dos txistus de la Banda Municipal, siguieron dando clases de txistu en sus casas (Ansorena Miranda 1996, 112).

Aunque el régimen franquista supuso un golpe para el desarrollo del txistu, la vida musical de Donostia-San Sebastián no se paralizó. De hecho, en 1944 el Conservatorio Municipal de Música consiguió la validez académica oficial para impartir cursos de Grado Profesional⁸¹. Además, en el año 1950, Isidro Ansorena recibió una carta de resolución en la que el Ayuntamiento lo nombraba «...Director de la Banda Municipal de Chistularis de San Sebastián, para que dé clases de Chistu en el Conservatorio Municipal de Música» (Ansorena Miranda 1996, 112). De esta forma, inició la enseñanza de txistu en el seno del conservatorio, a modo de «Academias Especiales», al igual que otros instrumentos como el acordeón, la guitarra, y las enseñanzas de danza en especialidad de ballet. Existen matriculaciones de cuarto curso de txistu en el año 1954, por lo que se las enseñanzas de este instrumento se impartieron al menos durante cuatro años⁸².

A partir de 1957, se comenzó a diferenciar entre alumnado libre, que acudía al centro solamente en fecha de examen para conseguir el certificado de nivel, y oficial, que asistía a las clases impartidas por el profesorado del conservatorio. Sin embargo, aunque el tratamiento del alumnado fuera el mismo del que estudiaba instrumentos cuyo currículo estaba regulado por el estado, las enseñanzas de txistu no tenían un reconocimiento institucional oficial, por lo que se podría considerar que se trataba más bien de una oferta educativa propia del centro⁸³. La asignación de Isidro Ansorena como profesor del Conservatorio Municipal fue, en un principio, provisional, pero la decisión se volvió definitiva debido al gran éxito de sus clases (Ansorena Miranda 1996, 128). De este modo, el centro de Donostia-San Sebastián fue el primer centro español de estas

⁸¹ Rubén Martínez, correo electrónico a la autora, 13 de mayo de 2025.

⁸² Rubén Martínez, correo electrónico a la autora, 13 de mayo de 2025.

⁸³ Información obtenida a través de una conversación mantenida el 16 de mayo de 2025 con Rubén Martínez, el bibliotecario y archivero del Conservatorio Profesional de Música Francisco Escudero.

características en ofrecer la enseñanza de un instrumento popular, condición probablemente extensible a Europa occidental (*EIMPV* s. v. «Flautas»⁸⁴).

Isidro Ansorena utilizaba en sus clases el método de Hilario Olazarán, pero sintió la necesidad de plasmar su propia experiencia en una guía pedagógica, por lo que publicó en 1951 un método de txistu que contemplaba dos cursos, titulado *Txistu ots gozoa, nola?*, que se convirtió en el texto oficial del conservatorio. «Uno de los mayores méritos del Método de Isidro era la inclusión en sus páginas de abundantes melodías populares, que luego los txistularis tocarían en las fiestas de los pueblos» (Ansorena Miranda 1996, 129). Además, este método contenía enseñanzas de técnica más avanzadas que las que ofrecía el de Hilario, por lo que resultaba más adecuado para el estudio profesional del txistu, lo que supuso una gran aportación al sistema educativo del instrumento en cuestión (Sánchez 2023, 55).

Es de destacar que el título del método aludía no al «sonido bravío» que exaltaba el discurso difundido por parte de la propaganda nacionalista de inicios del siglo XX, como explica Ansorena Miranda: en el seno del nacionalismo, «...el txistu, calificado por los antiguos de dulce y suave, pasa ahora a ser guerrero, chillón y agridulce, mediante la restricción del repertorio, la técnica imperfecta en el manejo del txistu y el desplazamiento de su escala hacia arriba» (1996, 43). Ofrece como ejemplo de la contrariedad de Isidro a esta concepción la siguiente anécdota:

El txistu que Isidro manejó durante su vida, había sido fabricado por su padre a principios del siglo [XX]. Enviado al txistulari de Astigarraga, fue devuelto por considerarlo de sonido muy opaco y cambiado por otro de sonido más estridente o brillante. Esta preferencia marca la mentalidad existente en tiempos pasados sobre el auténtico sonido del txistu.

En cambio Isidro desde 1910, año en que ganó la plaza de txistu en Hernani, se apropió del txistu devuelto y con él actuó en todas partes, llamando la atención por la pastosidad de su sonido. [...] En su tarea de fabricante de txistus lo adoptó como modelo y persiguió siempre, y lo logró, dulcificar el sonido del txistu. Para ello añadió algún centímetro más al tubo torneado (1996, 125).

⁸⁴ Acceso el 12 de mayo de 2025, <https://www.soinuenea.eus/es/enciclopedia/esku-bateko-ahokodun-flauta-zuzenak/er-94/>.

En 1952, Secundino Martínez de Lezea, compañero de Isidro en la Banda Municipal, ingresó al conservatorio como profesor auxiliar, debido al elevado número de alumnado que se matriculaba en la enseñanza de txistu. (Ansorena Miranda 1996, 112-113) Así, en el seno del conservatorio, los dos profesionales trabajaron sobre la técnica de interpretación del txistu: estudiaron la teoría de los golpes de lengua binario y ternario, y trabajaron sobre el refinamiento del fraseo. Los avances en estas investigaciones influyeron en la tendencia compositiva de la época, de forma que los autores introducían en sus obras los recursos técnicos elaborados por estos profesores, en ocasiones de forma exagerada, e Isidro, cuando veía que su alumnado se decantaba en exceso por este tipo de obras, les corregía poniendo de relieve que la calidad de un txistulari se valoraba por el cuidado en el fraseo, en vez de por el virtuosismo técnico mecánico.

Del mismo modo, «...imbuó en todos sus alumnos la conciencia de que el txistulari, depositario de la tradición musical vasca, lo es y debe serlo siempre y por encima de cualquier situación socio-política» (Ansorena Miranda 1996, 130). Muy posiblemente, Isidro recibió el criterio de preservar la tradición del txistu por influencia de un profesor de quien recibió clases de joven y a quien guardaba en su memoria con un especial afecto. Se trata de Teodoro Erauskin, «...quien con ejemplos vivos, a los que daba un carácter semi-religioso, le enseñó y le exigió tuviera siempre en cuenta la importancia de nuestras costumbres tradicionales» (Ansorena Miranda 1996, 94). Un indicativo de que Isidro Ansorena predicaba con el ejemplo en esta cuestión es el testimonio recogido por Sarriegi de un dantzari que recuerda cómo Ansorena acudía a los ensayos para acompañar la dantza con su música de txistu (2023, 869).

Respecto a los demás municipios del País Vasco, en 1956 Isidro recibió una carta remitida por el Ayuntamiento de Bilbao, en la que se le solicitaba el envío de información sobre la creación de la Academia de Txistu en el Conservatorio de San Sebastián, para tomar aquel proyecto como modelo en el emprendimiento de la creación de un centro similar en Bilbao. Isidro les facilitó los datos requeridos (Ansorena miranda 1996, 128) y en consecuencia, en 1957 se fundó la Academia Municipal de Txistu, Alboka y Pandereta (Aranburu 2008, 208).

Asimismo, es de destacar la influencia que tuvieron en la pedagogía del txistu los conciertos de Durangaldeko Txistu Eguna que comenzaron a organizarse en 1956,

una vez permitida de nuevo la actividad a la asociación Euskal Herriko Txistulari Elkarte en 1955. Se celebraron anualmente, exceptuando el periodo entre 1972 y 1978, por la renegación de autorización legal, pero se retomaron una vez comenzada la etapa de la Transición, en 1979 (Bikandi 2009, 83-85). Estos conciertos planteaban una motivación para el alumnado de txistu de los alrededores, ya que, según explica Bikandi, al menos en el caso de Berriz, el derecho de asistencia a estos eventos se tomaba con gran seriedad, y si el profesor consideraba que un alumno todavía no estaba preparado, debía esperar un año más para llegar al nivel necesario (2009, 85-86). Tal vez debido a este elemento impulsor, en los pueblos cercanos nacieron academias de música y escuelas, y el nivel musical del alumnado mejoró considerablemente, lo que derivó en una mayor calidad de los conciertos de Durangaldeko Txistu Eguna. Además, Bikandi resalta que las personas que participaban en esos conciertos sabían leer música, algunas con gran destreza (2009, 86).

A mediados del siglo XX, la idea de *música vasca* que estaba generalizada en la sociedad no se correspondía con la verdadera situación. En aquella época, la población urbana del País Vasco superaba a la rural, por lo que «...la tradición oral se encontraba en un estado casi agónico» (Sánchez Ekiza 2010, 97-98), pero en el imaginario colectivo permanecieron las ideas de cultura rural, conservadora y católica que se difundieron a principios del siglo XX en relación con el txistu (Sánchez Ekiza 2010, 97-98). Sin embargo, el caso de Navarra es distinto al de otras provincias. Allí, todavía, «...si bien en franco declive, predomina la tradición antigua de transmisión oral del txistu» (Aranburu 2008, 186). Es de destacar que, como se ha podido apreciar en el primer capítulo del trabajo, la represión franquista acentuó la crisis del txistu en Navarra. Sin embargo, esta comunidad se sumó a la proliferación de centros de enseñanza de txistu que ocurrió entre las décadas de 1960 y 1970, en los cuales el método principal aplicado sería el propuesto por Isidro Ansorena en 1950 (*EIMPV* s. v. «Flautas»⁸⁵), con la inclusión en 1960 de la oferta de txistu en la Academia Municipal de Música de Pamplona (Aranburu 2008, 208).

Aranburu sintetiza en las siguientes palabras el cambio de paradigma que se dio en la educación del txistu: «...en estas décadas de posguerra se produce el corte entre la

⁸⁵ Acceso el 12 de mayo de 2025, <https://www.soinuenea.eus/es/enciclopedia/esku-bateko-ahokodun-flauta-zuzenak/er-94/>.

generación ya añosa de la tradición oral, que apenas tuvo seguidores, y los centenares de jóvenes txistularis surgidos de las escuelas y academias que por doquier abrían sus puertas en el marco del renacimiento cultural vasquista. Unas precarias instituciones que tuvieron muy desigual resultado y que trabajaron, en general, con más tesón que capacidad. La inusitada floración txistulari precipitó la inaplazable renovación del instrumento» (2008, 211). Con las palabras «renacimiento cultural vasquista», se refiere a la reconstrucción del sistema cultural vasco que aconteció entre los años 1960 y 1975, cuyas características han sido estudiadas en profundidad por Ana Gandara Sorarrain.

En este contexto, el padre Hilario Olazarán publicó un tercer método en 1972: *Tratado de txistu y gaita*. La sección destinada al txistu no varía de la versión del *Tratado de flauta vasca*, por lo que su aportación más significativa consiste en la inclusión de una guía para aprender a tocar la dulzaina, llamada «gaita» en Navarra. Llama la atención que, para la recopilación de información en la elaboración de este método, tuviera que acudir a instrumentistas de Gipuzkoa, debido a que las escuelas de gaita navarras guardaban con celo su método de tradición oral, con la intención de preservar las sagas familiares existentes (Sánchez 2023, 60). Además, ese mismo año la casa Erviti de Donostia-San Sebastián editó *30 estudios superiores y 20 melodías vascas para txistu* de Rodrigo Alfredo de Santiago, obra con la que aportó material pedagógico en dirección al acercamiento al canon «culto», que Aranburu describe de la siguiente forma: «...quiso romper con determinadas clases estamentales artístico-musicales tradicionales y dotar al txistu de nuevos materiales que fueran a un tiempo base para una imprescindible evolución en ambos campos: dominio interpretativo –en el txistu– y creación musical –instrumental– en la composición. Era un nuevo eslabón en la cadena que inició el P. Hilario y continuó Isidro Ansorena» (2008, 212). Finalmente, otro material pedagógico que apareció en esta época fue el *Método de txistu* de Bonifacio Fernández, publicado en 1975.

Debido a la abundancia de escuelas y academias donde era posible aprender a tocar el txistu, la década de 1970 presenta una explosión de txistularis aficionados que acudían a la calle en cualquier festividad. Esta floración de centros de enseñanza se caracteriza por la diversidad de modalidades, ya que se trataba tanto de asociaciones como de actividades extraescolares en colegios. Eran iniciativas que contaban una pequeña subvención por parte de los ayuntamientos para que realizaran alguna actividad pública durante las fiestas patronales y para que ofrecieran un determinado número de

conciertos. En una época en la que las enseñanzas oficiales de txistu estaban cerca de ser consolidadas, destacaba la pedagogía de estos grupos: su formato de enseñanza mostraba cercanía hacia el alumnado, que era tratado más bien en términos de amistad. «Esta relación les permite prontamente compartir actividades musicales de menor compromiso técnico como las alboradas y pasacalles, y acrecentar la presencia del txistu en las calles, poco frecuentadas por los alumnos de los grados oficiales» (Aranburu 2008, 213).

III.3. La Transición: institucionalización reglada y ramificación de ámbitos de actividad

El Conservatorio Municipal de Música de Donostia-San Sebastián ingresó en la época posterior a la Dictadura de Franco bajo la dirección de Francisco Escudero (Historia s. f.). En 1978, Jose Ignazio Ansorena superó un duro examen de oposición y obtuvo la plaza de profesor en el conservatorio (Ansorena Miranda 1996, 171). Tras este logro, «...inició la batalla de la oficialización de los Estudios de Txistu, que consiguió coronar con un final positivo, después de duros trámites y esfuerzos, al declarar al Conservatorio la categoría de Superior en 1981» (Ansorena Miranda 1996, 171-172).

Es necesario indicar que, previamente a la tentativa de Ansorena, Javier Hernández Arsuaga había emprendido la iniciativa de oficializar las enseñanzas de txistu en el conservatorio, pero su proyecto no convenció a la dirección del centro, y la oferta de enseñanza de txistu estuvo en riesgo de ser eliminada. Sin embargo, tras complejas sesiones de debate, el profesorado de txistu logró articular una propuesta común de planificación docente que consiguió el acuerdo de la dirección, de forma que cinco profesores de txistu completaron el horario lectivo semanal: Martín Rodríguez, Iñaki Sagastume, Olegario Izaguirre, Joxean Altuna y Jose Ignazio Ansorena. Cabe destacar que, en aquella época, los profesores de txistu del conservatorio se dedicaban a esta actividad de manera aficionada. Al no formar parte los estudios de txistu de la oferta educativa reconocida por el estado, este instrumento estaba abocado a ser practicado en tiempo de ocio. Por lo tanto, en aquella época el profesorado de txistu del conservatorio compaginaba esta labor docente con otra ocupación profesional, lo que hacía imposible que una sola persona conciliara su trabajo principal con esta actividad durante todos los días de la semana (Jose Ignazio Ansorena, entrevista por la autora).

De esta forma, transcurrieron tres cursos escolares hasta que, por diversas circunstancias, Jose Ignazio Ansorena hizo el esfuerzo de asumir la totalidad de las clases, y retomó el propósito de llevar las enseñanzas de txistu al Grado Superior. Alcanzó su objetivo en 1981, bajo la dirección de Tomás Aragüés, ya que en 1980 este relevó a Francisco Escudero en el puesto (Jose Ignazio Ansorena, entrevista por la autora). Ansorena creó un material pedagógico inspirado en los trabajos que otros profesionales habían publicado anteriormente y adaptado a la nueva condición de las

enseñanzas de txistu: *Txistu gozoa* (Ansorena Miranda 1996, 172), distribuido en cuatro volúmenes que fueron publicados entre los años 1982 y 1990. Gran parte del método está dedicado a explicaciones y lecciones sobre cuestiones técnicas de la interpretación, y el cuerpo de repertorio más extenso trata de arreglos para dos txistus de obras de compositores de la música «culta» centroeuropea de entre los siglos XVII y XIX. Sin embargo, también incluye canciones populares y música de dantza como pasacalles, fandango, *arin-arin*, *zortziko*, contrapás y contradanzas.

Como apunte previo a la profundización en el proceso de institucionalización académica de la enseñanza de txistu, es necesario señalar, para completar el recorrido del sistema educativo de txistu que, en 1995, el Ayuntamiento de Donostia-San Sebastián creó la Escuela Municipal de Música y Danza de San Sebastián, en un proceso en el que la gestión del Conservatorio Superior quedó asumida por el Gobierno Vasco, de forma que el Ayuntamiento se dedicó a la administración de la Escuela de Música y Danza, que ofrece enseñanza no reglada, y de la Banda Municipal de Txistularis, algunos de cuyos integrantes completan la plantilla de profesorado del centro (PEC 2025, 7). Asimismo, en 2001 se fundó Musikene, el Centro Superior de Música del País Vasco. En consecuencia, la entidad que hasta entonces había albergado la enseñanza superior pasó impartir titulaciones de Grado Profesional: el actual Conservatorio Profesional de Música Francisco Escudero.

En cuanto a los métodos para txistu, como última actualización de la que tengo constancia, existe el material creado por la Academia Municipal de Folklore de Vitoria-Gasteiz, titulado *Txistuka*. Trata de un trabajo presentado en 2008, con la característica diferenciadora de contar con un CD que contiene el acompañamiento musical para las piezas que integran el método. Además, este material ha sido ampliado en 2018, tras diez años de aplicación, a través de la publicación de *Txistuka Berria* en la revista *Txistulari*, en colaboración con Euskal Herriko Txistulari Elkarte⁸⁶. Para concluir, cabe señalar que los métodos presentados no constituyen la totalidad de los que se han publicado para el estudio del txistu. No obstante, he considerado que ofrecen una panorámica representativa, ya que todos ellos han ejercido, cada uno en su medida, una influencia significativa en el ámbito de la comunidad txistulari.

⁸⁶ «La academia de folklore edita una revista y un CD para aprender a tocar el txistu», *Gasteiz Hoy*, 6 de diciembre de 2018, acceso el 13 de junio de 2025, <https://www.gasteizhoy.com/txistuka-berria-revista-txistu/>.

En relación con el impulso por incorporar la enseñanza del txistu en el sistema de enseñanza reglada, la perspectiva de Gandara ofrece una valiosa contribución para contextualizar este proceso. Según lo expuesto en su estudio, el txistu puede considerarse como un elemento patrimonial que la sociedad vasca ha convertido en un recurso simbólico para defender el carácter especial de su cultura y reconocer al pueblo vasco un elemento identitario diferenciabile del de otras naciones. Aunque es sabido que hasta esta apropiación existían flautas de tres agujeros más allá de la frontera del País Vasco, de entonces en adelante este instrumento fue tomado como estandarte de la cultura vasca.

La implicación emocional que se generó alrededor del txistu provocó un sentimiento de cohesión en la comunidad vasca que contribuyó a la construcción de una red de agentes culturales que organizaron actividades en pos de la pervivencia de los elementos culturales característicos de la nación ante la amenaza que suponía la supresión del régimen franquista. De este modo, durante la segunda mitad del siglo XX, el mundo del txistu consiguió mantenerse latente, apoyándose también en el ámbito de la dantza, hasta llegar a la época de la transición, en la que las necesidades identitarias de la comunidad pasaron a un segundo nivel, de forma que el mundo del txistu buscó una expresividad artística que fuera más allá de la actividad desarrollada durante eventos sociales.

Esto se enmarca en un nacionalismo de carácter básico, en el que prima la iniciativa de recuperación y proyección del legado cultural sobre la generalización de una doctrina política determinada. El interés por introducir el txistu en el marco de la música «culta» responde, por tanto, a la necesidad de dotar a la cultura vasca del elemento de la continuidad que, de acuerdo con lo explicado por Gandara, es imprescindible para que un patrimonio adquiera significatividad en la comunidad contemporánea y para que perdure en el tiempo.

El impulso que la comunidad txistulari promovió entre los años 1970 y 1980 para que se consolidara un sistema de enseñanza oficial de txistu tuvo como objetivo principal el desarrollo musical de la comunidad; así lo exponen todos los expertos entrevistados. De hecho, la prevalencia del aspecto técnico y artístico que muestran los txistularis se corresponde con el marco expuesto por Gandara para la forma en que se tejió la reconstrucción del sistema cultural vasco a finales del siglo XX. También

coincide el hecho de que se persiguiera la institucionalización reglada de la enseñanza de txistu, ya que este suceso se desarrolla una época en la que la institucionalización supone un medio de dignificación para cualquier comunidad, según el estudio de Gandara. Aunque los txistularis destacados entrevistados no vinculen el ingreso del txistu en el sistema de enseñanza musical reglado directamente con una cuestión de reafirmación identitaria, es pertinente señalar que el contexto concreto en el que este proceso tuvo lugar se trata de una comunidad sin estado propio en curso de la reconstrucción de un sistema cultural que había recibido una dura represión por parte de un régimen dictatorial contrario al reconocimiento de su identidad nacional.

La visita realizada al legado histórico para su adaptación a las características de la sociedad del presente en que consistió esa reconstrucción de finales del siglo XX se caracterizó por una forma determinada de mirar al pasado: no trataba de buscar modelos heroicos, sino de encontrar elementos culturales comunes. En el caso de la comunidad txistulari, Jose Ignazio Ansorena emprendió la búsqueda de las raíces del instrumento, para contextualizarlo históricamente. El discurso que se había difundido hasta aquel emprendimiento fue el del txistu local ancestral, a partir de unos huesos encontrados en una cueva prehistórica que podría guardar similitudes con el txistu. «Dana zan, e... euskozentrismo hori, ez?»⁸⁷ (entrevista por la autora). Sin embargo, lo que Jose Ignazio descubrió fue la expansión de la flauta de tres agujeros que tuvo lugar en la Europa medieval, por lo que encontró una realidad cultural compartida no solo por la comunidad vasca sino por la continental, al menos en lo que respecta al siglo XIII.

Ansorena viajó a la Provenza en busca de respuestas, y se encontró con el género musical «*tambourin*», que imitaba al teclado el toque del dúo flauta-tambor afín al tamboril. De este modo, comprendió que el txistu no era un elemento singular del País Vasco, sino que había sido un instrumento muy extendido en toda Europa. Este dato, lejos de desanimarlo, lo tranquilizó, acorde con el discurso de Gandara: «...eta, ordun, dana, hori, e... azkenean, bukatu nuenean, nolabait, historia guztia ulertzen, lasaitua hartu nuena. “Kontxo, honek badu logika”»⁸⁸ (entrevista por la autora).

En la proyección hacia el futuro que realizó la comunidad vasca provocó una búsqueda de expresividad que se coordinara con el escenario contemporáneo. De esta

⁸⁷ «Todo era, e... ese euskocentrismo, ¿no?»

⁸⁸ «...y, entonces, todo, eso, e... al final, cuando terminé, de alguna manera, de entender toda la historia, qué alivio el que sentí. “Hala, esto tiene lógica”».

forma, los elementos patrimoniales que encontraron una forma de ingresar en el lenguaje artístico vanguardista se situaron en la categoría de «cultura», y se diferenciaron de las manifestaciones «folclóricas», consistentes en expresiones culturales que no fueron adaptadas a las circunstancias de la sociedad contemporánea, de modo que carecían de esa significatividad que caracterizaba a la «cultura». El ingreso del txistu al sistema académico de conservatorio supuso un claro avance en el ámbito de la música clásica (Okiñena 2019, 338), ya que esta nueva condición permitió la equiparación de las enseñanzas de txistu con las de otros instrumentos de orquesta (Sánchez Ekiza 2007, 351).

En respuesta de las novedosas prácticas que surgieron a partir de este acceso al sistema educativo reglado, se trabajó sobre la acústica y la organología del instrumento (Bikandi 2009, 17). De esta forma, se proyectó sobre el txistu una nueva vía de desarrollo técnico que no solo garantizaría su continuidad a lo largo del tiempo, sino que también consolidaría su reconocimiento definitivo como instrumento «artístico», un objetivo largamente perseguido por la comunidad txistulari, desde el tiempo de la reforma ilustrada. Aunque la validación oficial se alcanzó en la década de 1980, el proceso de consolidación del aparato del mundo del txistu empezó con la creación de la asociación *Euskal Herriko Txistulari Elkarte*, que contaba con una revista propia como medio de distribución, elemento esencial para la consolidación de un mundo de arte según Becker; y siguió con la fundación de academias de txistu que, aunque no impartieran enseñanzas de carácter oficial, contaban con el respaldo de las entidades gubernamentales municipales, lo que les confería un reconocimiento institucional.

En este contexto, Bikandi relata que algunos txistularis que habían aprendido a tocar previamente a la consolidación de la enseñanza reglada creyeron que, al considerarse ya intérpretes de txistu, superarían con facilidad las pruebas de ingreso a estas enseñanzas. Sin embargo, se vieron ante un mundo musical que les era desconocido. Frente a esta novedad, algunos txistularis decidieron ingresar en el conservatorio, y otros no lo hicieron. Expresa que estas personas que decidieron mantenerse al margen de la enseñanza reglada «...were left behind when the “conservatory train” began to accelerate»⁸⁹ (2009, 27), y que este proceso desembocó en una división entre los txistularis que recibieron formación en el conservatorio y los que

⁸⁹ «...se quedaron atrás cuando el “entrenamiento de conservatorio” comenzó a acelerar».

no, de forma que se llegó a diferenciar entre las personas que conseguían una ocupación profesional en relación con el txistu, y las que encuadraban su dedicación al instrumento en el contexto de la práctica aficionada. De todas formas, seguidamente a estas palabras, aclara que esta bipartición consta de una gran simplificación de la realidad que vivía la comunidad txistulari (2009, 27).

Un aspecto interesante del testimonio de Aldekoa es el hecho de considerar «músico» exclusivamente a quien había recibido formación en lectoescritura del lenguaje musical convencional (Bikandi 2009, 167). Al parecer, lo que confiere el estatus de «músico» a una persona, en la ontología de este tamborilero, es el tipo de formación musical recibida, ya que la tradición oral no parece ser una forma válida de adquirir conocimiento para que un instrumentista sea considerado «músico». Esto no ocurre solamente en el caso de Aldekoa, ya que, a lo largo de este trabajo, se han expuesto ideas de otros autores como José Luis Ansorena Miranda y Manuel Larramendi que denotaban también la reserva de la consideración de «músico» solamente para las personas con formación en lenguaje musical de la tradición «culta» centroeuropea. Además, en el texto de Rodríguez también se aprecia que el convertirse en txistularis «letrados» influyó directamente en la elevación del estatus de los txistularis como verdaderos «músicos» a inicios del siglo XIX. Esto hace pensar en que existía una diferenciación implícita entre la concepción de «artesano» y «artista» respecto a la labor del tamborilero en comparación con la de otros instrumentistas, en la que el tamborilero correspondería a la categoría de «artesano», ya que tradicionalmente los tamborileros se han considerado «solo» unos tamborileros, en comparación con otros instrumentistas, lo que se ha reflejado en condiciones laborales y ha moldeado su consideración social (Bikandi 2009, 170).

Algunos txistularis destacados y profesores de txistu entrevistados confirmaron que hubo una época en la que se diferenciaron txistularis «de calle» y txistularis «de academia», y que mantuvieron una relación caracterizada por posturas discordantes: los txistularis académicos criticaban la desafinación y la imprecisión rítmica de los que no habían recibido formación reglada (Itziar Busselo, entrevista por la autora), y estos consideraban que la academia tenía una cualidad rígida, estricta, lo que generaba en ellos una percepción negativa (Jagoba Astiazaran, entrevista por la autora). Sin embargo, cabe destacar que, en el marco de un acercamiento a la música «culta» por

parte de la enseñanza reglada, tanto en el aspecto técnico como en el acústico⁹⁰, Jose Ignazio Ansorena continuó con el ejemplo de su abuelo Isidro Ansorena al remarcar en sus clases la doble dimensión del instrumento: «...siguió manteniendo la defensa del txistu, como heredero de nuestra historia musical popular y en este espíritu educó a todos sus alumnos, a quienes al mismo tiempo enseñó su capacidad para música culta» (Ansorena Miranda 1996, 173). En la siguiente cita se expone la situación en palabras del propio Jose Ignazio Ansorena:

...nik, e... kontserbatorioko programa egin nuenean, lehendabiziko momentutik jarri nitun danbolin dantzak programan. Eta *ikasi* egin behar zen. Eta nerekin ikasi zuten guztiak *ikasi* egiten zituzten. Nik aitonarekin bezela, e? Inportantea da. Baino gero, ez dakit zergatik, pues... handi uste xamarra, badakizu. Gehiago izan nahia... Iztuetak ere aipatzen du, haiek, garai hartako... danbolin famatu horiek ez zutela *danbolin* izena ematea nahi. [...] Iztuetak aipatzen du: “silbo primero”, “músico mayor” deitzea, eta horrelako gauzak. Eta ordun, txistua, nik uste... [chasquea] Bakoitzaren izaera ere bada... ba, nahi zuten: “Ez, ez. Ni beste maila batekoa naiz. Nik jotzen det kontzertu-musika”. Kontzertu-musika dantzarako baino gehiago balitz bezala, ez? Ez dakit nundik ateratzen duten hori, baina bueno. Baino hoi, egon da. Fenomeno hori egon da. O sea, ofizializatu egiten da, eta bueno. Nik uste, danbolinteroetan, denetarik egon behar dula, eta ondo dagola espezializatzea, eta batek esatea: “Ez, ez, nik abangoardiako musika joko det. Ni kontzertuan”. Bale, baina beste guztia ere egin daiteke. [...] Eta egia da, nik uste dut, momentu batzuetan, ya... jendearen konplejuengatik, eta, ba... batzuk dantza, nolabait... “Hau beste maila batekoari, eta beste batzuentzat”⁹¹ (entrevista por la autora).

⁹⁰ Este dato fue contrastado a través de las entrevistas realizadas a Aitor Urquiza, Peio Irigoyen y Xanti Nazabal.

⁹¹ «yo, e... cuando hice el programa del conservatorio, puse en el programa danzas de tamboril desde el primer momento. Y había que *estudiar*. Y todos los que aprendieron conmigo los *estudiaban*. Como yo con mi abuelo, e? Es importante. Pero luego, no sé por qué, pues... bastante arrogante, ya sabes. Querer ser más... Iztueta también menciona, aquellos, que los... tamboriles famosos de aquella época no querían ser llamados *danbolin*. [...] Iztueta menciona: llamarse “silbo primero”, “músico mayor”, y tales cosas. Y entonces, el txistu, yo creo... [chasquea] Es también la forma de ser de cada uno... pues, querían: “No, no. Yo soy de otro nivel. Yo toco música de concierto”. Como si la música de concierto fuera más que para danza, no? No sé de dónde sacaban eso, pero bueno. Pero eso, ha habido. Ha habido ese fenómeno. O sea, se oficializa, y bueno. Yo creo que, entre tamborileros, tiene que haber de todo, y que está bien especializarse, y que uno diga: “no, no, yo tocaré música de vanguardia. Yo en concierto”. Vale, pero todo el resto también se puede hacer. [...] Y es verdad, en mi opinión, en algunos momentos, ya... por los complejos de la gente, y tal, pues... algunos la danza, de alguna manera... “Esto para el de otro nivel, y para otros”».

Al preguntar a txistularis destacados y profesores de txistu por la situación actual respecto a la diferenciación entre estos dos perfiles de txistulari, la respuesta unánime fue el desacuerdo con el empleo de esos términos. Reconocieron la existencia de distintos espacios de actividad en el mundo del txistu: el de la calle y el de la academia, pero remarcaban que un txistulari puede desenvolverse en ambientes pertenecientes a ambos ámbitos. No obstante, conviene aclarar que cada tipo de actividad requiere unas competencias determinadas.

El espacio de la calle comprende eventos festivos de corte informal como el acompañamiento de dantza, los pasacalles de grupos de txistularis e incluso las dianas de domingo; y el de la academia abarca actuaciones de txistu más formales como recitales, conciertos de música de cámara o alardes de txistularis, así como actos protocolarios municipales. El ámbito de la calle requiere flexibilidad para poder adaptarse a circunstancias espontáneas y seguridad en el toque, y constituye un espacio en el que dar sentido al estudio individual con la práctica instrumental en público, y una oportunidad para tocar el repertorio tradicional de txistu. Asimismo, la academia exige unas refinadas habilidades técnicas con las que ofrecer la mayor calidad musical posible, y es un lugar en el que poder introducirse en el mundo de la música «culta».

Todos los entrevistados coincidieron en que la academización reglada de la enseñanza de txistu permitió el acceso a gran cantidad de repertorio de distinto tipo, gracias al aprendizaje de la lectoescritura del lenguaje musical: «...nik asko babesten det akademizatze hori, iruditzen zaidalako txistuari, txistuari eta edozein tresnari, atek irekitzen zaizkiola, eta batiz bat ikasleari erakusten zaiola irakurtzen, ez jakiten kantak»⁹² (Jagoba Astiazaran, entrevista por la autora). Por otro lado, hubo también quienes señalaron que esta situación supuso una homogeneización de la forma de tocar, una uniformidad no fue adoptada por el «viejo txistulari»⁹³, quien conservó una manera particular de interpretar el repertorio local, un «aire» especial. Estos txistularis

⁹² «...yo apoyo mucho esa academización, porque me parece que al txistu, al txistu y a cualquier instrumento, se le abren puertas, y sobre todo que al alumno se le enseña a leer, no a *saber* canciones».

⁹³ Estas palabras hacen referencia a la figura de un txistulari que no ingresó en la academia y que mantuvo su actividad sin adecuar su forma de tocar a las convenciones de este sistema. Los entrevistados se referían a esta figura con las palabras «*txistulari zaharra*», que he considerado traducir como «viejo txistulari». En la actualidad no se contempla la existencia de personas jóvenes que coincidan con este perfil de músico, porque la forma académica de aprender a tocar el txistu se ha generalizado de tal manera que la lectura está universalizada. Por eso, esta descripción hace referencia específicamente a aquellas personas que a finales del siglo XX no ingresaron en el sistema de enseñanza reglada de txistu.

entrevistados reconocieron el valor de esa particular forma de tocar, y lo enriquecedora que es para el espectro interpretativo de la música de txistu⁹⁴.

Además, mencionaron que la actividad del «viejo txistulari» se distingue por su capacidad de conexión con las personas para las que toca; su pueblo. No obstante, es de apreciar que este tipo de txistulari suele preferir tocar en solitario, debido a que su instrumento, generalmente, no cuenta con las características acústicas de un ejemplar estandarizado, por lo que el resultado sonoro de un dúo de txistus resultaría desagradable para el oído educado en la afinación temperada, lo cual trata de un elemento limitante para la performática estas personas. De este modo, se puede apreciar que tanto la calle como la academia, tanto el «viejo txistulari» como el «académico», ofrecen espacios de actuación distintos en los que adquirir y consolidar todas las competencias mencionadas en el segundo capítulo del trabajo, y que la falta de práctica en un ámbito implicaría el bajo desarrollo de alguna de las habilidades que los txistularis entrevistados consideran necesarias para la consecución del perfil de txistulari completo.

⁹⁴ Esta idea fue expuesta explícitamente por Gorka Sarasola, pero los testimonios de Kepa de Miguel, de Itziar Busselo, de Mari Jose Gaztelumendi y de Xanti Nazabal también reconocen al «viejo txistulari» una cualidad diferenciada apreciable.

III.4. La situación actual: el valor de la dantza en los centros educativos de Donostia, Oiartzunalea y Bidasoa Behea

Todos los profesores entrevistados en el trabajo de campo señalaron que el número de alumnado de txistu ha ido en descenso en los últimos tiempos. Muchos coincidieron en que el instrumento no goza de gran popularidad actualmente, lo cual apreciaban como una situación entristecedora o preocupante. En el curso académico actual, alrededor de 60 personas están matriculadas en los 8 centros que abarca este trabajo. Los centros que cuentan con más estudiantes son el Conservatorio Profesional de Música Francisco Escudero, la Escuela de Música Municipal de Donostia-San Sebastián y Pasaia Musikal, con cerca de 15 estudiantes de txistu. El resto de los centros cuenta con menos de 10 alumnos. Son 7 las personas que cursan enseñanzas regladas de txistu, las 2 de Musikene y 5 de los alumnos de del centro Francisco Escudero que cursan Enseñanzas Profesionales con el txistu como instrumento principal.

Los profesores de las Escuelas de Música advierten un incremento de personas de edad avanzada entre el alumnado, cuya motivación para emprender el aprendizaje de txistu trata de retomar el contacto con el instrumento que habían tocado en el pasado. Algún profesional ha comentado que hoy en día el mundo del txistu se sostiene, en gran medida, gracias al legado del trabajo llevado a cabo por los agentes culturales a finales del siglo XX, aquellos que aprendieron a tocar el txistu para preservar una cultura cuya supervivencia estaba amenazada; y detectan en la sociedad actual una disminución del sentido de militancia por la preservación de su sistema cultural, lo que conlleva una carencia del impulso para reforzar los elementos identitarios diferenciadores. Así expresa Arozena su percepción sobre esta situación:

Gerra ondoren txistua bultzatu zuten txistularia, altruista... e... eta ez txistulariak bakarra, baizik eta euskal gizartin... zenbat jende, ze borondate onakin, eta ezeren truke, zenbat ordu, zenbat famili, zenbat saiakera eman duten, e... Euskal Herriko kultura honen alde. Muxu truk eta esker txarrakin askotan. Ba hori, generazio hori bukatzen ari da ya. Eta orain, gu gara generazio bat, hoin seme-alabak. Eta askotan sentsazioa duzu: “joe, makina lana egin dute hoik, eta gu, zilborrei begira bizi gaittuk. Emango zigutek... [inpor]tantziyak beste batzuk dira, eta, nik uste dut...

baino, e... hau, esaten ari naizen hau, igual gertatzen ari da beste gauza batzutan.

E... oso ondo bizi ga, eroso bizi ga...⁹⁵ (entrevista por la autora).

En concordancia con la reflexión de Aroznea, Gandara advierte en su escrito sobre el efecto que puede tener el estado de comodidad que percibe el txistulari: «...plangintza edo aitzinirudikatze horien gabezia izan liteke egungo komunitateen etorkizuneko existentziak zaputuz ditzakeena»⁹⁶ (2020, 95). En añadidura a este factor para la disminución del interés por aprender el txistu, hay otra circunstancia que contribuye a la pérdida de respaldo hacia los elementos de la cultura vasca: alguna persona entrevistada ha comentado que hoy en día es difícil competir contra el deporte y demás actividades extraescolares e instrumentos musicales, por lo que cuesta atraer alumnado de txistu. Además, este instrumento no tiene una gran visibilidad entre la gente joven, por lo que el trabajo de divulgación se vuelve necesario si se quiere cumplir el objetivo de incrementar la demanda de estudios de txistu.

La motivación del alumnado infantil o juvenil que decide aprender a tocar el txistu suele estar ligada al contacto con el instrumento en el círculo familiar, o a las ganas de divertirse tocando en la calle. Este último es el caso de la mayoría de los alumnos de la actualidad, dedicar el tiempo de ocio a la práctica de txistu. De este modo, los únicos alumnos que tienen una proyección profesional en el mundo del txistu son los dos que están estudiando en Musikene. Algún profesor comentó que la enseñanza reglada de txistu no resulta atractiva para el alumnado porque, por un lado, no les parece que la reducida expectativa de éxito en la búsqueda de un trabajo estable y de tiempo completo en el mundo de txistu compense el esfuerzo que supone el recorrido académico de diez años de duración, y por otro, que la distancia que suele haber entre el lugar en el que se imparten las Enseñanzas Superiores de txistu y su lugar de residencia supone un obstáculo para muchos alumnos para seguir con los estudios, ya que los

95 «Los txistularis que impulsaron el txistu tras la guerra, altruista... e... y no solo txistularis, sino que, en la sociedad vasca, cuánta gente, con qué buena voluntad, y a cambio de nada, cuántas horas, cuántas familias, cuántos intentos han dado, e... por esta cultura del País Vasco. Gratuitamente y muchas veces con ingratitud. Pues esa, esa generación, se está acabando ya. Y entonces, nosotros somos una generación, hijos e hijas de esos. Y muchas veces tienes la sensación: “joe, ellos han trabajado mucho, y nosotros, vivimos mirando al ombligo. Nos darían... las [impor]tancias son otras, y, yo creo... pero, e... esto, esto que estoy diciendo, está pasando igual en otras cosas. E... vivimos muy bien, vivimos cómodos...».

⁹⁶ «...la falta de esas planificaciones o proyecciones podría ser lo que truncara las existencias en el futuro de las comunidades de hoy».

únicos centros que imparten estas enseñanzas son Musikene de Donostia-San Sebastián y el Conservatorio Superior de Música de Pamplona.

Las competencias que el profesorado de Escuela de Música intenta trabajar en sus clases son, principalmente, las que se exigen en el ámbito de la calle: el dominio del tamboril, el conocimiento del repertorio y de los ritmos tradicionales básicos, la confianza a la hora de iniciar y finalizar las piezas y la agilidad en la lectura a primera vista. Estos profesores prevalecen el aspecto práctico al técnico, porque saben que el objetivo principal de su alumnado es pasárselo bien en su tiempo de ocio tocando el txistu en eventos festivos junto a sus amigos. Además, cuando el alumnado pone en práctica a inicios del curso lo poco que ha aprendido, participando, por ejemplo, con la comparsa de gigantes o en los pasacalles del grupo de txistularis del pueblo, esto incrementa su motivación para seguir estudiando, lo que permite al profesorado introducir después aspectos técnicos más avanzados sin que el alumnado se desanime.

En todos los centros la lectura es la forma de acceder al repertorio trabajado, que varía dependiendo del tipo de enseñanza impartida. Mientras en las Escuelas de Música el profesorado se ocupa principalmente de enseñar al alumnado las obras básicas del mundo del txistu, consistentes en gran medida de música de dantza de distintas provincias del territorio vasco, en Musikene el estudio se enfoca en el máximo desarrollo técnico con obras de música contemporánea, entre otras, ya que las competencias trabajadas en las enseñanzas regladas se equiparan a las que obtiene un intérprete de cualquier otro instrumento del mismo nivel formativo. Sánchez Ekiza expone esta situación y remarca el choque que se da entre el tratamiento del instrumento en la enseñanza reglada y la no reglada:

La aplicación de las enseñanzas musicales LOGSE a las escuelas de Música ha supuesto la profesionalización de una enseñanza más centrada si se quiere en la tradicional del instrumento, pero quizá demasiado limitada en sí misma al no contar con mayor conexión con otras corrientes musicales. La falta de conexión que caracteriza a las Escuelas de Música en este momento tiene su paradoja en los Conservatorios Superiores del País, el de San Sebastián y el de Pamplona, donde conviven unos muy minoritarios estudios superiores de txistu, en el que éste es tratado en exclusiva como cualquier instrumento de la orquesta (2007, 351).

Asimismo, las Enseñanzas Profesionales del Conservatorio Francisco Escudero están diseñadas de forma que puedan servir de preparación para el acceso a centros de enseñanza superior, por lo que muestran también un significativo trabajo en el aspecto técnico y la proyección del alumnado como futuros artistas.

Todos los profesores coinciden en que es importante reflejar en el aula la relación que el txistu mantiene con la dantza, porque el acompañamiento de dantza ha sido durante siglos una actividad principal del txistulari, y aporta, además, habilidades importantes. Del mismo modo, es muy probable que el alumnado actual de txistu acompañe algún grupo de dantza en el futuro, por lo que es conveniente que adquiera las competencias necesarias para ello durante los estudios. Además, en el caso de las Escuelas de Música, promover actividades de acompañamiento de dantza constituye generalmente un elemento de atracción de alumnado joven, porque las actividades de calle, como el acompañamiento de dantza en un *Dantzari Txiki eguna*⁹⁷, suponen la vivencia de experiencias muy gratificantes para el alumnado, lo que motiva para seguir aprendiendo.

El ámbito en el que más se refleja la importancia de la dantza en las clases de los profesores entrevistados es el repertorio, ya que constituye una parte importante de las obras tradicionales trabajadas, y suele ser la base en la que muchas obras de nueva creación se cimentan. De este modo, el estudio de ritmos característicos del repertorio tradicional de txistu se realiza a través de melodías de dantza como pasacalles, contrapás, fandango, *arin-arin*, *zortziko* y *ezpata-dantza*. Pero, más allá del estudio del repertorio en el plano teórico, el profesorado de enseñanza no reglada muestra un interés y un esfuerzo explícito por impulsar la actividad de su alumnado en la calle, convocando a la participación en las *Dantzari Txiki eguna*-s a los jóvenes que muestran interés por ello. De hecho, las Escuelas de Música que imparten también enseñanza de dantza –la de Donostia-San Sebastián, la de Pasaia, la de Errenteria y la de Hondarribia– colaboran con el aula de dantza para acudir a determinadas actividades de calle en conjunto o colaborar en la elaboración de una actuación de fin de curso, de forma que esta coordinación entre profesores de distintas disciplinas permite al alumnado de txistu practicar activamente el acompañamiento de dantza.

⁹⁷ *Dantzari Txiki eguna* es una jornada festiva que algunos grupos de dantza organizan en sus pueblos. Invita niños de grupos de dantza de otras localidades y ofrecen entre todos, actuaciones de dantza a lo largo del día, en ambiente festivo.

Por su parte, el profesor del Conservatorio Profesional de Música Francisco Escudero explicó que en sus clases se trabaja un acercamiento de la forma de tocar para dantza lo más cuidadoso posible en cuanto al respeto de las particularidades rítmicas y de acentuación que ostenta cada pieza del repertorio. Sin embargo, en lo que respecta al ámbito práctico, se limita a recomendar el acompañamiento de algún grupo de dantza en el tiempo de ocio del alumnado. Según explica Kepa de Miguel,

Kontserbatorioak, e... txistua, e... plan regulatu batean sartuta dago, ofizialtasunak ematen diona, karrerak ematen diona, eta hemen, e... txistulari, e... txistua ikasten duen ikasle batek bete behar ditu tronpeta edo biolina ikasten duen beste ikasle batek betetzen ditun gai guztiak. Diferentzia zein da? Musika tresna. Batak joko du biolina, eta besteak joko du txistua. Baino gainontzekoak, lenguaia musikala, harmonia, ez dakit zer, beste gai guztiak, denak berdin-berdin egin behar dituzte. Bai? [...] Ordun, hori da hemen bete behar dutena. Hemendik kanpo, guk ya ez dakagu zer esanik. Ez dakagu zer esanik, esan nahi det, e... legeak hau markatzen du, eta hau da bete beharrekoa. Nik, e... ezin dezaket ikasle bati esan: “Bueno, hontaz aparte, e... behartuta zaude, e... dantza talde batean jotzera, txistulari formazioa bukatu ahal izateko, eta txistulari, nolabait, ongi formatu integral bat, e... bat badakila dantzarako jotzen, eta, e... eta bueno, eta... [chasquea] e... musika klasikoa edo beste esparruak jotzen... jo ahal izateko”. Hori ezin det egin. Ezin det behartu, baina bai aholkatu. Eta nik eduki ditudan txistulari gehienak, e... txistua jotzeaz aparte, beti jo izan dute ere bai, e... dantza talde bat...⁹⁸ (entrevista por la autora).

La Enseñanza Superior es un nivel de formación al que el alumnado accede con las competencias básicas para desenvolverse en el ámbito de la calle ya adquiridas en fases previas de su recorrido académico, por lo que el profesor también se limita a la

⁹⁸ «El conservatorio, e... el txistu está introducido en un plan regulado, el que le da la oficialidad, el que le da la carrera, y aquí, e... el txistulari, e... un estudiante que estudia el txistu tiene que completar todos los temas que completa otro estudiante que estudia trompeta o violín. ¿Cuál es la diferencia? El instrumento musical. El uno tocará el violín, y el otro tocará el txistu. Pero en el resto, lenguaje musical, armonía, no sé qué, todos los demás temas, tienen que hacerlos todos igual-igual. ¿Sí? [...] Entonces, eso es lo que tienen que cumplir aquí. Fuera de aquí, nosotros ya no tenemos nada que decir. No tenemos nada que decir, quiero decir, e... la ley marca esto, y esto es lo que tienen que cumplir. Yo, e... no puedo decirle a un alumno: “Bueno, aparte de esto, e... estás obligado, e... a tocar en un grupo de danza, para poder terminar la formación de txistulari, y ser, de alguna manera, un txistulari integral bien formado, e... uno que sabe tocar para danza, y, e... y bueno, y... [chasquea] e... tocar... para poder tocar música clásica y otros ámbitos”. Eso no lo puedo hacer. No puedo obligar, pero sí aconsejar. Y la mayoría de los txistularis que he tenido yo, e... aparte de tocar el txistu, siempre han tocado también, e... un grupo de danza...».

recomendación de mantener activa esa parte de la práctica txistulari, y en sus clases se centra más en cultivar la vertiente académica del instrumento.

A ese respecto, sabiendo que la comunidad txistulari considera importante el cultivo de actividades tanto de calle como de academia para el enriquecimiento holístico del instrumentista, y teniendo en cuenta que las habilidades necesarias para desenvolverse en el ámbito de la calle solo se consolidan mediante la práctica, llama la atención que, generalmente, el currículo de las enseñanzas regladas de txistu no contribuya a la adquisición de un perfil de txistulari completo con la contemplación de alguna actividad de calle dentro del horario lectivo, por lo que el cultivo de ese tipo de actividad queda en manos de la voluntad del alumnado. El ámbito educativo en el que sí que se ofrecen espacios para la vivencia práctica de actividades de calle es el no reglado, gracias a la labor del profesorado de Escuelas de Música, que en muchas ocasiones invierte el tiempo de su propio ocio en la organización de salidas a actividades de calle con su alumnado en fines de semana.

Se puede observar que las enseñanzas enfocadas en el ámbito académico miran hacia la inserción del txistu en el panorama artístico de la música «culta», mientras que las Escuelas de Música se centren en la formación de habilidades más básicas del txistulari. Esto se vincula con la doble división que Becker hace de tipos de centro educativo: unos destinados a formar «artistas», que se correspondería con los objetivos de las enseñanzas regladas de txistu; y otros enfocados en formar «artesanos» que se puedan incorporar al personal de reserva de un mundo de arte necesitado de música de txistu, como por ejemplo la dantza, lo que encaja con la labor de las Escuelas de Música.

Asimismo, los primeros centros mencionados centran su enseñanza en el ámbito técnico del instrumento, y los segundos desplazan la importancia de este aspecto a un plano posterior al desempeño práctico del txistu de calle. Esto demuestra que cada nivel educativo pone el foco sobre distintas vertientes de la formación del txistulari. Una atención excesiva a uno de estos aspectos puede llegar a eclipsar al otro, y puede ocurrir que el alumnado deje de lado la vertiente menos presente en la clase. Aunque, en un escenario ideal, el alumnado debería ser capaz de completar de manera autónoma la formación recibida en el aula mediante la participación en actividades externas a las organizadas por el centro, las enseñanzas regladas de txistu deberían garantizar el

trabajo sobre diversos ámbitos de actividad dentro de sus prácticas curriculares, para ofrecer al alumnado un espectro lo más completo y significativo posible de las habilidades requeridas para convertirse en un buen txistulari.

Si bien en la actualidad algún estudiante del Conservatorio Francisco Escudero toca en grupos de dantza de Donostia-San Sebastián y el alumnado de Musikene acude a festividades de calle siempre que tiene la posibilidad, algunos expertos y profesores entrevistados señalan que existen casos de txistularis que llegan a las Enseñanzas Superiores sin dominar con la suficiente seguridad algunos ritmos de dantza básicos. A pesar del esfuerzo que hace el profesorado de Escuelas de Música por proporcionar al alumnado de txistu una base en el ámbito práctico de calle, la mayoría de los txistularis de referencia entrevistados percibe una carencia de este tipo de actividades en la oferta educativa de los centros, y alguno advierte una falta de presencia de txistularis formados académicamente en esos espacios. Esto sugiere que dicho trabajo no repercute de manera significativa en la práctica real del txistu en la calle.

IV. La figura de txistulari en grupos de dantza

IV.1. La formación del sistema actual de grupos de dantza

Hay constancia de la existencia de danza en el País Vasco al menos desde el siglo XVII. Al parecer, en 1642 se ejecutaba la *soka-dantza* en la romería de San Prudencio, evento del que se tiene constancia por una disputa entre vecinos de Bergara y Oñati (Sánchez Ekiza 1999, 33), y en 1661 el rey Luis XIV llevó un grupo de danzantes de Zuberoa a París con motivo de la celebración de su casamiento. En aquel entonces existía la figura del maestro de danzas, que tuvo su momento álgido previamente al siglo XIX, ya que era una persona influyente en toda actividad lúdica del occidente europeo. Sin embargo, en el Nuevo Régimen, esta figura entró en decadencia hasta quedar al borde de la extinción. Fueron diversas las razones que condujeron a esta situación, entre las cuales se encuentra el cambio de actividad predominante en la sociedad para el tiempo de ocio (Aranzabal 2024, 53).

Como se ha podido comprobar en el primer capítulo del trabajo, durante el siglo XVIII la danza fue empleada como una herramienta de control social, en una sociedad estructurada de una forma distinta a la que se relató desde el romanticismo de inicios del siglo XIX. Además de instrumentalizar la danza «...para apaciguar las algaradas populares» (Sánchez Ekiza 1998, 334), las autoridades insertaban la *soka-dantza* en eventos festivos y rituales, con el objetivo de perpetuar una organización social jerárquica que favorecía la posición de poder de la clase alta. De esta forma, el *aurresku* era la posición de mayor importancia, y el *atzesku* estaba subordinado a la primera mano, mientras el resto de los participantes no contaba con una consideración diferenciada. Al realizar los puentes en la danza, donde el *aurresku* y el *atzesku* se encuentran de frente con cada integrante de la cuerda, se cercioraban de que ninguna persona desmerecedora de participar en aquella ceremonia, como agotes o mujeres indignas, se hubiera infiltrado en ella (Sánchez Ekiza 1999, 32-33). Además, según se ha recogido en la bibliografía, campesinos y clases acomodadas no acostumbraban a compartir espacios de baile (Sánchez Ekiza 1998, 335).

El inicio del siglo XIX es una época en la que se arraigó la tendencia de intentar inmortalizar «...las danzas características vascas», como ocurrió en el caso del prefolclorista Iztueta, con la publicación de su libro *Gipuzkoako dantza gogoangarrien kondaira edo historia* en 1824 (Aranburu 2008, 152). A medida que el siglo avanzaba, se generalizaron discursos en alabanza hacia la condición integradora de la danza en la

sociedad vasca. Por ejemplo, el político Fermín Caballero de Cuenca, en su escrito *Fomento de la población rural* de 1864 se mostró fervientemente a favor de la danza vasca, en una idealización del ámbito rural y en clara contraposición a la creciente costumbre de organizar saraos privados (Bidador 2005, 102). Por otro lado, el director de periódico Juan Mañe Flaquer, tras una visita al País Vasco, escribió *El Oasis: viaje al país de los fueros* en 1879. En este caso, el autor hizo apología de la *soka-dantza* y de cómo este ritual servía de herramienta para la articulación de los roles de los ciudadanos, con el respeto a la autoridad y el decoro como valores centrales de la ceremonia. En su escrito, además, se atisban ideas favorables a la hidalguía universal y a comprender el campo de baile como un espacio de igualdad entre los y las participantes (Bidador 2005, 104-105). Con este tipo de publicaciones, cuyos títulos no esconden la postura de los autores respecto al tema tratado, estos hacían una defensa del sistema foral, en nombre de la preservación del bienestar público. (Bidador 2005, 102-103).

Sin embargo, las descripciones presentes en esos discursos contrastaban con la realidad que otros autores retrataban en sus escritos. Ejemplo de ello es el escrito de 1799 de W. von Humboldt, quien subrayó que en las manifestaciones de júbilo y agitación populares no participaban las personas más distinguidas de la sociedad, sino que se limitaban a observar y vigilar que no se incumplieran las normas impuestas para el correcto desarrollo de los eventos festivos (Enríquez 2005, 95). El siguiente testimonio recogido de la pluma del mismo autor retrata el devenir de la danza como elemento de articulación social:

Deskribatu berri dugun carricadantzan, egiaz, dantza bera baino deigarriagoa da ikustea, bai, nola hori autoritate publikoaren aurrean dantzaten den (...). Plazan egiten da dantza jendaurrean, hala, klaseen arteko ezberdintasunik gabe, igande eta jai egun guztietan, elkarte osoaren kostura eta ageriko zaintzapean (...). Dantza nacional hauekiko zaletasuna, baina, gutxitzen doa egunetik egunera. Apaizek oihu egiten dute dantzaren aurka, jendea ez doa hainbeste horretara eta ohiturek txarrera egiten dute. Orain ezkutuko dibertimenduak bilatzen dira⁹⁹ (citado en Ansorena 2020, 179-180)¹⁰⁰.

⁹⁹ «En la carricadantza que acabamos de describir, en realidad, es más llamativo que la propia danza el ver, sí, cómo esta se baila ante la autoridad pública (...). La danza se realiza en la plaza en público, así, sin diferencias entre clases, todos los domingos y días festivos, bajo el coste y la vigilancia manifiesta de

Aunque las palabras originales son de W. von Humboldt, la traducción al euskera fue realizada por Iñaki Zabaleta Gorrotxategi en su libro *Wilhelm von Humboldt eta Euskal Herria*.

El cambio del siglo XIX al siglo XX estuvo marcado por un movimiento de reivindicación de la identidad vasca, en una situación económica favorable, que permitió la creación de infraestructuras culturales como teatros, orquestas, sociedades, museos y demás entidades (Labayru fundazioa 2024, 31-32). De esta forma, en los primeros años del siglo XX el ala joven de la formación política PNV, llamada Juventudes Vascas (Bikandi 2009, 110), comenzó a organizar comparsas de *ezpata-dantzari-s* y *poxpoliña-s*, en unas agrupaciones que serían las precedentes al sistema actual de grupos de dantza. Es de destacar que se diferenciaba entre *ezpata-dantzari-s* y *poxpoliñas*, porque en aquel entonces se tenía la *ezpata-dantza* como una manifestación cultural exclusivamente masculina, por lo que se organizaron también grupos de *gorulari*, en los que la mujer tenía cabida como *poxpoliñas* (Araolaza 2020, 354).

Estas formaciones tomaron danzas de la tradición local de distintos lugares, que se ejecutaban en fechas determinadas relacionadas con el calendario festivo, y las trasladaron a un «...estrato disciplinado y continuo a base de ensayos a lo largo de todo el año, con exhibiciones varias» (Labayru fundazioa 2024, 11-12). En Bizkaia se expandió el modelo de los grupos de *ezpata-dantza*, y en la mayoría de los Batzokis se enseñaba una versión simplificada de esta dantza, «...jatorrizko herrietan, Durangaldean, koreografía zaharrean jarraitzen zuten bitartean»¹⁰¹ (Irigoien 1998, 23). Estas formaciones ideadas por el PNV fueron tomadas como inspiración por algunos ayuntamientos, que crearon también sus propios grupos oficiales de *ezpata-dantzari-s* (Bikandi 2009, 110).

El movimiento romántico y nacionalista vasco se ocupó de recuperar el patrimonio cultural que estaba desapareciendo, y se emprendieron proyectos como las *Euskal jaiak* y las Semanas Grandes en distintas localidades. Además, a partir de la década de 1920, comenzó la era de los grupos de dantza, que se inspiraron en los Ballet

toda la sociedad (...). La afición por estas danzas nacionales, sin embargo, va disminuyendo día a día. Los curas gritan contra la danza, la gente no asiste tanto a eso y las costumbres evolucionan desfavorablemente. Ahora se buscan divertimentos ocultos».

¹⁰⁰ Ansorena extrajo este texto de las páginas 93-94 del libro *Wilhelm von Humboldt eta Euskal Herria*, escrito por Iñaki Zabaleta Gorrotxategi y publicado en 2017.

¹⁰¹ «...mientras que en los pueblos de origen, en Durangaldea, se mantenían en la antigua coreografía».

de Rusia en su concepción escénica. Los Ballet rusos, que atravesaron toda Europa con sus espectáculos, supusieron una revolución de las disciplinas escénicas. En el País Vasco, aquel modelo estimuló a los artistas e intelectuales de la época para crear una propuesta dramaturgica que se alineara con la vivenciada a través de la visita de compañías rusas al territorio vasco. Por lo tanto, músicos, danzantes, compositores, pintores, escritores y empresarios se reunieron alrededor del arte, para generar productos artísticos innovadores (Aranzabal 2024, 55-56).

El objetivo de estos grupos era mantener el lenguaje folclórico vasco, en un formato de presentación escénica innovador, inspirado en los modelos internacionales. En consonancia con el movimiento romántico nacionalista que se desarrolló durante aquella época, la iniciativa de elaborar un modelo de Arte Popular que representaría la expresión artística nacional del País Vasco, respondía desde la disciplina escénica a la necesidad de elaborar un discurso de autoafirmación identitaria (Aranzabal 2024, 58).

Destaca la formación creada en 1927 por el folclorista y músico Segundo Olaeta (Aranzabal 2024, 59), Elai Alai, ya que es considerado como el primer grupo coreográfico del País Vasco (Bikandi 2009, 109; Irigoien 1998, 24). Esta formación, compuesta por niños, hizo representaciones en los teatros principales de las capitales vascas y ante personas relevantes como el rey Alfonso XIII, Primo de Rivera y Manuel Azaña (Aranzabal 2024, 63). Otros grupos relevantes fueron Oldargi, creado en 1930 en Bilbao (Bikandi 2009, 109), y Saski Naski, fundada por Antonio de Orueta en la Donostia-San Sebastián de 1928. Este último, «...Nikita Balieffen Moskuko Balleten ereduari jarraituz, musika, kantua, dantza eta dramarekin euskal antzerki nazional bat sortzeko lehen proiektua izango da»¹⁰² (Aranzabal 2024, 59). Estos grupos, cuyos directores representaban un rol equiparable, de alguna manera, la antigua figura del maestro de danzas (Aranzabal 2024, 55), llevaban al escenario dantza-s de todo el País Vasco, y dieron acceso público a un repertorio local que hasta entonces había sido desconocido o muy poco avistado por la generalidad de la sociedad vasca (Bikandi 2009, 109).

Con la irrupción de la Guerra Civil, la mayor parte de la actividad dancística del País Vasco desapareció, excepto en algunos pueblos en los que la administración local

¹⁰² «...siguiendo el ejemplo de los Ballets de Moscú de Nikita Balieff, será el primer proyecto para crear un teatro nacional vasco con música, canto, danza y drama».

permitió que continuaran las costumbres tradicionales (Bikandi 2009, 110). Los grupos como Elai Alai, Oldargi o Saski Naski, que habían ideado escenificaciones innovadoras de las dantza-s (Irigoién 1998, 23), se vieron en la obligación de trasladarse a otros países. Según relata Aranzabal, Saski Naski continuó su actividad en Buenos Aires, y Elai Alai mantuvo en Francia toda su actividad, que cesó en 1939 debido al inicio de la Segunda Guerra Mundial (2024, 61).

Sin embargo, la voluntad del pueblo vasco de establecer una embajada cultural no se amedrentó ante los estragos de la guerra. Jose Antonio Agirre, el primer presidente del Gobierno Vasco en el exilio, ordenó al músico Gabriel Olaizola en 1937, tras el bombardeo de Gernika-Lumo y Durango, la fundación de un gran proyecto artístico nacional, para mostrar a la comunidad global el patrimonio cultural del País Vasco. Por lo tanto, Olaizola creó en Sara (Lapurdi¹⁰³) Eresoinka Euskal Kultur Enbaxada, que expuso un espectáculo en las principales capitales europeas durante tres años. La formación se disolvió en 1939 (Aranzabal 2024, 61). Cumpliendo con el objetivo inicial de exponer de manera internacional el patrimonio cultural, tanto Saski Naski en un inicio como Eresoinka después, fueron considerados verdaderos embajadores de la cultura vasca, en una época empañada por los diversos conflictos bélicos (Aranzabal 2024, 59). Además, en 1937 Segundo Olaeta creó el Ballet Vasco Oldarra que, con el mismo espíritu de elaborar una suerte de proyecto nacional, en este caso de dimensiones menores, tomó como referencia el formato trabajado por Saski Naski y Eresoinka, consistente en presentar una propuesta de dantza estilizada, basada en la cultura popular local (Aranzabal 2024, 62).

Durante los primeros años de posguerra la única expresión cultural permitida era la que se mostraba afín al régimen (Labayru fundazioa 2024, 26), por lo que «...las primeras dos décadas fueron desérticas para cultura vasca» (Labayru fundazioa 2024, 31-32). Sin embargo, con el paso de los años empezaron a permitirse algunas actividades (Bikandi 2009, 66). Las siguientes palabras recogen el cambio que acaeció

¹⁰³ La denominación de la provincia de Lapurdi sigue las recomendaciones de la Euskaltzaindia, Real Academia de la Lengua Vasca, de acuerdo con el siguiente documento: Euskaltzaindia (Real Academia de la Lengua Vasca), 57. *araua: Euskal herrialdeen, herritarren eta euskalkien izenak*, acceso el 11 de junio de 2025, <https://www.euskaltzaindia.eus/component/euskaltzaindiarenarauak/?view=frontpage&Itemid=424&arauaId=57>.

en el grado de flexibilidad por parte de las autoridades respecto a las manifestaciones culturales:

Los grupos de danza vasca (así denominados en la época) que se habían constituido en el entorno nacionalista de la *Juventud Vasca* (ayuntamientos, batzokis, tabernas, grupos de cultura y montaña, etc.), son perseguidos o disueltos en las primeras fechas del alzamiento fascista. A medida que el régimen va asentándose, se van constituyendo al amparo del propio gobierno y sujetos a las direcciones de la Regiduría de Cultura de la rama femenina de la Falange y formando, desde 1939, una red de los conocidos como *Coros y Danzas de la Sección Femenina*. La idea se sustentaba en conservar y dar a conocer el folclore nacional, remarcando las singularidades de las diferentes regiones y a la vez, servir a la propaganda ideológica del propio Movimiento Nacional (Labayru fundazioa 2024, 18).

Es de remarcar que el Régimen comprendía la identidad regional como patrimonio común a toda España (Labayru fundazioa 2024, 35-36). Por eso, se permitían manifestaciones culturales regionales, siempre bajo el control de las autoridades en la formación de grupos folklóricos o de danzas, respecto a la denominación, a los objetivos y a la forma de realizar las actividades organizadas (Labayru fundazioa 2024, 13). Sánchez Ekiza subraya con asombro que los Coros y Danzas de la Sección Femenina tuvieron poca presencia en el País Vasco, en comparación con el resto del estado (2010, 97). Tal vez se debiera a que en el sistema estatal la danza fuera comprendida como una actividad exclusivamente femenina al menos hasta 1957 (Labayru fundazioa 2024, 35-36), lo que contrastaba con la concepción generalizada en el País Vasco, ya que los grupos de *ezpata-dantza* del PNV estaban íntegramente compuestos por hombres. Puede que esta idea condujera a la sociedad vasca a procurar crear asociaciones folclóricas propias, en las que habría cabida para este tipo de formaciones.

Sea cual fuere la causa de la pequeña presencia de la rama femenina de la Falange en el País Vasco, lo cierto es que a partir de mediados de la década de 1940 nacieron varios grupos de dantza, y Sarriegi presenta la hipótesis de que en aquella época de reanimación de grupos de dantza se dio un refinamiento técnico orientado a la estilización, que fue la que inició el desarrollo de movimientos ornamentales que cobraron una importancia y protagonismo del que carecían hasta entonces (2023, 311). Entre otros, se erigieron en Bilbao Dindirri en 1946 y Gaztedi en 1950 (Bikandi 2009,

111), en Berriz el grupo San Lorenzo en 1952 (Bikandi 2009, 66-67), y existe un caso singular en Pamplona, el de Duguna Folklore Taldea, creado en 1949 por el Ayuntamiento, para la investigación y la práctica del folclore del País Vasco¹⁰⁴. Esta entidad comprende un grupo de dantza, Dugunako dantzariak, que baila en eventos ceremoniales de la ciudad¹⁰⁵. Es la única formación coreográfica municipal de la que tengo constancia.

Asimismo, cabe destacar la precoz aparición de Schola Cantorum Nuestra Señora del Coro en la Donostia-San Sebastián del año 1940. Una de las vías para la organización de grupos de dantza, además de la poco exitosa Sección Femenina, era a través de la Iglesia (Labayru fundazioa 2024, 14), y prueba de ello es este grupo, que fue dedicado en su inicio a las Estampas de la Eucaristía y la Pasión. En la década de 1950 comenzó a ofrecer ballet y ópera de autores vascos, con gran éxito y proyección. A partir de este grupo surgieron otros de renombre como Irrintzi y Oinkari (Aranzabal 2024, 67), y la propia Schola derivó en lo que hoy es Eskola Dantza Taldea.

A mediados del siglo XX, la dantza permitió la cohesión social en un contexto en el que reunirse estaba prohibido por ley. Así, estos grupos fueron el refugio de los primeros centros de enseñanza del euskera, *gau-eskolak* (Labayru fundazioa 2024, 25-26), y ante las dificultades para organizarse, estas formaciones coreográficas permitieron la coordinación de una militancia cultural y política (Labayru fundazioa 2024, 14): «...en ese contexto, el folclore se convirtió en la forma de expresar la esencia del pueblo. La lengua estaba prohibida, tenía muy mal prestigio y había quedado relegada al ámbito doméstico. Pero para bailar no hacía falta saber euskera. Así que las canciones, las dantzas y la música se convirtieron en el medio de expresión de la cultura, se constituyeron en la única vía para demostrar que el pueblo, aunque reprimido, seguía vivo y quería reivindicar sus raíces y su cultura» (Labayru fundazioa 2024, 25).

En aquella época los grupos de dantza tomaban coreografías populares y las adaptaban a un formato de exhibición en escenario. Si lo consideraban oportuno, modificaban las dantzas en la elaboración del espectáculo (Irigoien 1998, 23-24), para

¹⁰⁴ Ayuntamiento de Pamplona. s. f. *Duguna Folklore Taldea*. Acceso el 21 de mayo de 2025. <https://www.pamplona.es/entidades/duguna-folklore-taldea>.

¹⁰⁵ «Duguna – Iruñeko dantzariak», Dantzan.eus, acceso el 21 de mayo de 2025, <https://dantzan.eus/kidea/dugunadt>.

cuya creación tomaban de referencia a las formaciones de los batzokis anteriores a la guerra, y otros grupos como Saski Naski y Oldargi, entre otros (Irigoien 1998, 26). Bikandi remarca que, en consecuencia, desde 1950 en adelante, el modo de aprendizaje informal de la dantza disminuyó considerablemente y que la plaza se convirtió más que en un espacio de recreo, un lugar en el que exhibir las habilidades coreográficas (2009, 116-117): «...denbora hauetako dantza taldeetan zegoen giroa hau zen. Dantzari onak baina herri dantzei buruz nahikoa gutxi zekitenak, batez ere tradizioz jatorrizko herrietan egiten zenaz. Orduan ez zegoen non ikasi ez ikusi ahal, orain diren erreztasunik ez zen-eta. Euskal kultura ez zen inon erakusten, gehiago egiten zen kontrakoa»¹⁰⁶ (Irigoien 2024, 25).

En este sentido, destaca la labor de Goizaldi en la preservación de la forma de bailar el ciclo *brokel-dantza* de Goierri (Irigoien 1998, 22), transmitida por Iztueta a Olano, que a su vez depositó sus conocimientos como maestro de danzas en Jose Lorenzo Pujana, quien, en 1927, se trasladó a Donostia-San Sebastián por solicitud del Ayuntamiento, para ejercer como director de la Escuela de Danza Municipal. Pujana transfirió su cargo a su hijo Kandido, quien fue el primero maestro de danzas del grupo Goizaldi, que en un inicio se llamó Grupo de Danzas del Maestro Pujana, hasta que en 1951 el grupo decidió cambiar su nombre por el que ostenta en la actualidad (Goizaldi 1998, 54-56). Durante muchos años, la Banda Municipal de Txistularis de Donostia-San Sebastián acompañaron las actuaciones de este grupo, bajo la dirección de Isidro Ansorena (Goizaldi 1998, 16).

A pesar de ser considerado hoy un grupo ejemplar en el cuidado de la forma de bailar, ni siquiera Goizaldi tuvo, en su inicio marcado por el nuevo nombre, un especial interés por informarse históricamente para la elaboración de sus actuaciones, de manera que presentaban arreglos, como los demás grupos de la época. Los requisitos de un festival internacional de danza empujaron a Goizaldi en 1956 a retomar el libro de Iztueta e intentar recrear las danzas allí descritas, con el objetivo de volver a las raíces del patrimonio que había heredado (Irigoien 1998, 26). Fue a partir de la década de

¹⁰⁶ «...este era el ambiente que estaba en los grupos de danza de estos tiempos. Buenos danzantes, pero que sabían bastante poco de danzas populares, sobre todo de la que se hacía tradicionalmente en los pueblos de origen. Entonces no había dónde poder aprender ni ver, porque no había las facilidades que hay ahora. La cultura vasca no se mostraba en ningún sitio, se hacía más lo contrario».

1960 cuando los grupos empezaron a ocuparse de investigar sobre las dantza-s que representaban y sobre la vestimenta con la que las escenificarían (Irigoien 1998, 28).

A medida que la Dictadura tomaba una postura más aperturista, nacieron más grupos (Irigoien 1998, 26), como es el caso de Argia¹⁰⁷ y Kresala¹⁰⁸ en Donostia-San Sebastián. Los grupos de dantza se organizaron en redes que abarcaban barrios e incluso comarcas (Labayru fundazioa 2024, 19), y se organizaron festivales en los que participaban grupos de dantza de distintos lugares del País Vasco. Con la voluntad de aprovechar la fuerza que empezaron a tomar los grupos de dantza, surgió la idea de crear una asociación como aquella con la que contaba la comunidad txistulari (Irigoien 1998, 27). De este modo, tras un intento frustrado de obtener autorización por parte de la administración de Franco, se procedió a solicitar el permiso al Estado francés, y en 1965 se fundó la federación Euskal Dantzarien Biltzarra (Irigoien 1998, 29), cuya sede legal se localizó en Baiona, y que «...surge como asociación aglutinadora de los grupos de dantza o folclore que desarrollan su actividad en el marco cultural y el ámbito territorial de Euskal Herria» (Labayru Fundazioa 2024, 19-20).

Un año después, en 1966, se editó el primer ejemplar de la revista Dantzari. Aunque estuviera ligada a una entidad francesa, se producía en Bilbao, en idioma castellano, y exponía cuestiones de interés para grupos de dantza del País Vasco peninsular (Irigoien 1998, 29). En la revista se compilaban «...actuaciones y alardes de los grupos de dantza, actas de asambleas o estatutos, opiniones o puntos de vista variados, aspectos diversos del proceso cultural vasco, euskera, ecos de sociedad, danzas y partituras, etc.» (Labayru fundazioa 2024, 20). En España la situación se recrudeció en aquella época debido a la tensión que provocaban las acciones de terrorismo, pero en 1969 se consiguió la legalización para la federación de dantzari-s (Bikandi 2009, 112).

Un objetivo de EDB consistía en organizar concursos de nuevas danzas. La federación sostenía que la cultura vasca debía tener un contenido de actualidad, que su labor no trataba tanto de mantener vivo un pasado como de crear nuevo contenido. Concebía el folclore no como una tradición que había que procurar preservar con el

¹⁰⁷ Estornés Zubizarreta, Idoia; Auñamendi Eusko Entziklopedia. s. f. «Argia». *Auñamendi Entziklopedia*. Acceso el 21 de mayo de 2025. <https://aunamendi.eusko-ikaskuntza.eus/eu/argia/ar-407/>.

¹⁰⁸ Kresala Dantza Taldea. s. f. *Historia*. Acceso el 21 de mayo de 2025. <https://es.kresalaedt.com/historia>.

mínimo grado de modificación posible, sino como un elemento susceptible de reinterpretación dentro del ámbito escénico contemporáneo. Sin embargo, tanto Jose Ignacio Montes Asigarraga de Goizaldi como Juan Antonio Urbeltz de Argia, defendían la necesidad de conocer con profundidad el patrimonio para, después, poder ofrecer una propuesta significativa en la actualidad, que partía del material heredado (Irigoien 1998, 30). Así, el grupo Argia comenzó a dejar de lado los arreglos a modo de *suite* que acostumbraban a llevar al escenario y presentaron las dantza-s en su totalidad, desde una perspectiva etnográfica. Para ello, acudieron a distintos pueblos para filmar la forma de bailar de los grupos autóctonos, y trabajaron con detalle en sus representaciones la fidelidad a esos modelos. Esa labor de recuperación se extendió entre muchos grupos de dantza (Irigoien 1998, 31-32), y se llevaron al escenario dantza-s que procedían de la plaza (Irigoien 1998, 37). Por lo tanto, la década de 1970 «...folklore autoktonoa eredu bezala hartzen den aroa da, eta honen ikertze eta batzeari ematen zaio garrantzia handiena»¹⁰⁹ (Irigoien 1998, 36).

El movimiento de formar grupos de dantza se dio principalmente en entornos urbanos (Bikandi 2009, 119). Por eso, «...even though traditional forms may, at times, be preserved with as much detail and as faithfully as possible, really the only thing that is achieved is the creation of a kind of museum of choreographic forms or the representation or copying of the dances separated from their true environment and social context. In this sense, the social implications and repercussions of dance become more and more scarce. Now, only a few people dance in the square»¹¹⁰ (Bikandi 2009, 119-120).

A mediados de la década de 1970, en la época del fin de la Dictadura, se dio otra explosión de grupos de dantza, alardes y festivales, y se enseñaron dantza-s en escuelas y academias (Labayru fundazioa 2024, 14). Entonces, también surgió el debate sobre cuál era el valor prioritario de la dantza, la preservación o la innovación, ya que se retomó la iniciativa de presentar danzas de nueva creación partiendo del folclore (Irigoien 1998, 38). La muerte de Franco marcó el comienzo de una nueva era en EDB,

¹⁰⁹ «...es la era en la que se toma el folclore autóctono como modelo, y se da la máxima importancia a su investigación y recopilación».

¹¹⁰ «...aunque las formas tradicionales se conserven, a veces, con el mayor detalle y la mayor fidelidad posible, en realidad lo único que se consigue es la creación de una especie de museo de formas coreográficas o la representación o copia de las danzas separadas de su verdadero ambiente y contexto social. En este sentido, las implicaciones y repercusiones sociales de la danza se vuelven cada vez en más escasas. Ahora, solo unas pocas personas bailan en la plaza».

se expandió la infraestructura a todas las provincias del País Vasco, y en 1978 se consiguió por primera vez la representación de todos los territorios en la federación. En la primera revista *Dantzari* de la nueva era, figura como objetivo la conservación del folclore y la recuperación de dantza-s en peligro de extinción a través de la investigación y de la difusión por parte de distintos grupos de dantza, para dar a conocer a la sociedad las costumbres locales (Irigoien 1998, 35). Este objetivo se ajusta a la situación descrita por Sánchez Ekiza, quien señala que la aprobación del Estatuto de Autonomía para el País Vasco en 1979 supuso la dilución del identitarismo vasco en la asunción de identidades localizadas, de forma que el rescate, la recomposición o la reinención de versiones locales de elementos folclóricos cobró una mayor importancia, en un proceso de «...carácter patrimonial de cuño romántico» (2007, 349). Añade, además, que entre otras expresiones culturales, la dantza constituye un caso particularmente representativo de este fenómeno (Sánchez Ekiza 2007, 349).

En lo referente a la forma de aprender a bailar en la actualidad, Bikandi señala que predominan el sistema de grupos de dantza estructurado en ensayos anuales, o las actividades integradas en escuelas (2009, 116-117), pero que la difusión de la dantza como elemento lúdico y como herramienta para la cohesión social parece haber despertado el interés de distintos grupos de dantza, músicos e investigadores: «...indeed, the first steps are being taken toward interactive dance initiatives through the organization of events in which the public is the actor and dances alongside the dance masters. In other words, the present system of choreographic folk dance groups is beginning to be questioned»¹¹¹ (2009, 120). Prueba de ello son el grupo Aiko al que pertenece el propio Bikandi y el programa Dantza Plazan que organiza la Academia Municipal de Folklore de Vitoria-Gasteiz, además de las romerías organizadas en las plazas de pueblos que están ganando popularidad.

¹¹¹ «...de hecho, se están dando los primeros pasos hacia las iniciativas de danza interactiva mediante la organización de eventos en los que el público es el actor y baila junto a los maestros de danza. En otras palabras, el sistema actual de grupos coreográficos de danza folclórica está comenzando a ser cuestionado».

IV.2. El funcionamiento actual de los grupos de dantza en Donostia, Oiartzunalde y Bidasoa Behea

A lo largo de los últimos siglos, la forma de expresión de la dantza ha atravesado un proceso de patrimonialización folclórica que ha resultado en una reubicación de esa manifestación cultural en la ontología de la sociedad que la ejecuta. La dantza en el siglo XVIII se comprendía como un «arte folk» cuya forma de ejecución era conocida por todos los integrantes de la sociedad, por lo que era un elemento integral de la cultura colectiva de la comunidad. En aquella época, la constituía uno de los hábitos y rituales compoartidos por la mayor parte de la sociedad; por un lado, como medio de expresión desenfadada de ocio, y por otro, como herramienta solemne para la manifestación y, al mismo tiempo, la estructuración de un orden jerárquico entre distintos integrantes de la sociedad. Sin embargo, hoy en día no tiene un lugar tan significativo entre los códigos del lenguaje social del pueblo vasco.

Gandara explica que en la segunda mitad del siglo XX la dantza fue clasificada como «folclore», en contraposición con la «cultura», lo que significaba que esta actividad había sufrido una pérdida de significatividad para la comunidad. Esto concuerda con la idea de Becker de que en ocasiones ocurre una pérdida de contacto por parte de la sociedad con la cultura popular. En la actualidad, la dantza ha dejado de tener valor como elemento articulador de los estamentos sociales, y su expresión se ha relegado a momentos de ocio que disfruta una fracción de la población que comparte el gusto por esta manifestación cultural. De este modo, ha ocurrido lo que Becker explica como un «divorcio» entre las actividades cotidianas y el material empleado para la dantza, de manera que la esta se ha formalizado y estilizado hasta desvincularse de «...la vida real» de las personas, y ha desarrollado una técnica que solo puede ser adquirida mediante la dedicación a su estudio. Por eso, gran parte de las expresiones de dantza actuales se enmarcan en momentos de exposición museizada que llevan a cabo asociaciones culturales dedicadas a aprender esas coreografías para mostrárselas al pueblo a modo de espectáculo folclórico. Esas asociaciones culturales forman un sistema de grupos de dantza, que en adelante llamaré «mundo de dantza», cuyo objetivo principal, aunque ha variado durante la historia, actualmente es preservar, exponer y difundir esta expresión cultural. En consecuencia, estos grupos estudian dantzas de diversos lugares del territorio vasco de manera fiel a como les han sido legadas.

El producto que generan los grupos de dantza actuales no deja de ser un «arte folk», porque los dantzari-s exponen continuamente distintas versiones de la misma obra, y porque ese producto está ligado con la cotidianidad en determinadas ocasiones. Aunque en los municipios tomados como muestra para este trabajo no cuentan con un ritual anual con una dantza propia distintiva, como ocurre en el Corpus de Oñati o en Ochagavía, en algunas ocasiones, estos grupos de dantza ofrecen productos ligados a la cotidianidad. Esto ocurre, por ejemplo, en las actuaciones de Carnavales o en las romerías que organizan. Estos factores contribuyen a que el mundo de la dantza se considere más ligado a la artesanía que al arte estandarizado, ya que estas actuaciones tienen un objetivo utilitario en la comunidad, el de celebrar un evento festivo común y servir de espacio para la interacción social. Además, las personas que pertenecen a los grupos de dantza y a su público proceden de un sector determinado de la sociedad global vasca, que demuestra una fuerte adhesión a la comunidad, lo cual es una característica especial de los mundos de arte «folk».

Becker explica que cuando en un mundo de arte el tiempo que los participantes dedican a esas tareas se enmarca en el área de la afición, para que este mundo sobreviva se vuelve imprescindible crear un sistema familiar, y que cuando la calidad de esa vinculación comunitaria se disuelve, es difícil que ese mundo de arte sobreviva. Por eso, en el mundo de la dantza, que funciona desde el voluntariado de sus integrantes, el aspecto social cobra una especial importancia, porque las personas participan en ese mundo de arte lo hacen motivados exclusivamente por la aportación emocional y social que les retribuye esa red familiar, ya que no hay intereses o beneficios económicos de por medio que contribuyan a mantener unida la comunidad. Por lo tanto, todos los grupos de dantza entrevistados funcionan gracias a la dedicación voluntaria de sus integrantes, que emplean su tiempo de ocio para la elaboración de las actuaciones que ofrecen, ya que el vínculo de comunidad familiar que se genera entre los integrantes del grupo provoca un sentimiento de compromiso hacia este.

El Estado ha participado en el mundo de la dantza, y también en el de txistu, de distintas maneras a lo largo del tiempo. Durante el régimen dictatorial, la finalidad de su participación era la disolución de este mundo de arte. Sin embargo, en la actualidad no existe esa amenaza, y las entidades gubernamentales locales ayudan a los grupos en la realización de sus actividades, lo que refleja el valor que se le otorga a la importancia histórica de la dantza. De este modo, Parte de los ingresos económicos de todos los

grupos de dantza entrevistados proviene de las subvenciones que reciben, en mayor o menor medida, por parte de los ayuntamientos. Otra fuente de ingresos mencionada es el servicio que ofrecen de bailar el *agurra*¹¹² en ceremonias nupciales. Con ese dinero, adquieren los recursos materiales requeridos para sus actuaciones. Los dantzari-s necesitan instrumentos musicales, trajes folclóricos y materiales auxiliares para la realización de las figuras coreográficas; elementos diseñados y fabricados especialmente para la representación de esas dantzas.

En el mundo de dantza la figura artística central es el grupo de dantzari-s, compuesto generalmente por unas 20 personas aficionadas, que en su mayoría no han recibido formación reglada en el arte de la danza y aprenden el contenido que exponen en sus actuaciones durante ensayos semanales realizados en un local del que disponen como asociaciones. En comparación con la idea del contexto informal de entorno familiar o amistoso, el sistema de ensayos de los grupos de dantza puede ser considerado un modelo de aprendizaje formal, ya que cumple con un tiempo determinado de dedicación presencial semanal al aprendizaje y perfeccionamiento de distintas dantza-s. Otros dantzari-s que en un tiempo pasado participaron en el grupo de dantza pero que actualmente no asisten activamente a los ensayos constituyen parte del personal de apoyo, así como el alumnado de las academias infantiles, que se imparten en el propio local de ensayos del grupo o en escuelas de Educación Primaria a modo de actividad extraescolar, o de los cursillos para adultos que ofrecen casi todos los grupos entrevistados. Algunos de los alumnos de estas clases, con el tiempo, pasan a formar parte del grupo central de dantzari-s.

Un personal de apoyo relevante son los músicos que tocan las obras que se bailan en las actuaciones, ya que todos los grupos entrevistados coinciden en el valor de la música en directo y en preferir contratar músicos para una actuación determinada que emplear una grabación. Las dantza-s más usuales en los grupos entrevistados son las de Gipuzkoa, porque es la provincia a la que pertenecen, y el instrumento con el que se interpretan estas dantzas es el txistu, por lo que el txistulari es el músico más solicitado por parte de los dantzari-s. Los txistularis entrevistados coinciden en que las obras más requeridas son las que constituyen el patrimonio de Gipuzkoa, y las dantza-s más

¹¹² El *agurra* es una dantza que originalmente se inserta en la *soka-dantza*, y que es bailada por el *aurresku*. Sin embargo, hoy en día es habitual ofrecer a una persona esta dantza extraída de la suite, como muestra de respeto (Ansorena Miner 2020, 164-165).

mencionadas fueron el *agurra* y el ciclo *brokel-dantza*¹¹³. Asimismo, los grupos entrevistados afirman que el txistu es necesario para la mayoría de las dantza-s trabajadas, con la excepción de las pertenecientes a las provincias de Navarra y Álava, que procuran bailar al son de la dulzaina.

El acompañamiento de dantza es una actividad complementaria en el mundo de txistu, en tanto que representa solo una de las actividades posibles del entorno de la calle. Sin embargo, los txistularis son un personal fundamental para la puesta en escena de las dantza-s, conforme a los criterios de exposición que los grupos de dantza desean preservar. Esta relación de dependencia unidireccional puede generar tensiones entre ambas figuras, ya que los dantzaris tienden a establecer una dinámica determinada de ensayos y de implicación activa con el grupo que puede no coincidir con los intereses de los txistularis. Este puede percibir dicha dinámica como una limitación a la hora de desarrollar otras dimensiones de su práctica musical que le interese cultivar en mayor medida, o incluso como un impedimento para su bienestar personal, dado que el elevado número de actuaciones organizadas por los grupos de dantza excede en ocasiones el nivel de implicación que los txistularis están dispuestos a asumir. Arozena expone su experiencia sobre el devenir de esta situación durante los últimos años con las siguientes palabras:

Ordun [en los años 1980] ikasle mordoxka bat ginen, orain ez bezala, eta ordun, ba, bueno, dantzariak zila, auzoko jaiak zila, herriko jaiak zila... edozer gauza zela, txistulariak behar bazittuzten, ba, gu saiatzen ginen jotzen. Joten hara, eta jotzen, eta txukun jotzen. Eta saiatzen ginen, gainera, talde bat jotzen, gutxienez 4, edo hola, ez txistulari bakar bat. Eta horrela hasi ginen dantzariakin jotzen [...]. Guk nola esango genuen ezetz? Guk ezin genuen esan ezetz. Hola hezita ginan. Eta ahal genuen, eta, jo, eta gazteak ginan, denbora bagenun, ondo jotzen genuen, prest ginan, gustatzen zitzaigun, eta... eta joan egiten ginan. [...] Momento batin, e... zer gertatu da? Batez ere 2000. urtetik honea, ez? Ailletu dela momentu bat, ba, e... hornitzaile batzutan... sentsazioa euki dugu batzuetan, ez? Ze gu, txistulari bezela, e... jende gutxi ginan, ta momentu batin disponibilitadea ere murriztu da, ba, jendea heldua, o sea... jendeak urteak betetzen ditu, ezkontzen da, familia eukitzen

¹¹³ La *brokel dantza* se categoriza en la clasificación de Quijera como una dantza con herramientas, concretamente como una dantza de broqueles o escudos. Aparece en el libro publicado por Juan Inazio Izueta en 1824, y trata de una serie de danzas que en el siglo XVIII se interpretaba en eventos solemnes de fechas destacadas.

du, ta... disponibilidade hori pixkat... pixkat ez, dexente murriztu da. Ordun, guk gure kontzertuk, eta holako zeak gero eta gutxiago egiten ditugu, baino dantzariak deitzen digute, eta joaten gea, eta ordun ari gera hornitzen txistularitaz dantzariak. Eta, gure... aktibidadea, oraintxe bertan, batez ere Haurtzarok itte dittun... dantza taldeak itten dittun Dantzari Txiki kopuruari esker [pequeña risa] kopuruei esker, edo behintzat kopuruengatik, gehiago jotzen dugu haiekin gure zea, gure proiektu partikularra baino. [...] Eta ordun, ya, esaten tzu: “bueno, pues ya jarri behar dugu betoa”. Orduan hasi ginen esaten: “ahal baldin badugu jungo gara, ezin badugu ez”. Eta ordun, pues ya hasi ginan batzutan ezetz esaten¹¹⁴ (entrevista por la autora).

Un valor artístico del mundo de la dantza es el mantenimiento de la manera de bailar heredada, pero también es altamente apreciada la adecuación mutua de los movimientos y la música durante la ejecución de las dantza-s. La relación que se establece entre música y movimiento durante la actuación. Este aspecto es importante, porque tanto dantzari-s como txistularis necesitan adecuar la forma de ejecutar su tarea en función de lo que el otro hace, para la consecución de una exposición fiel al ideal de esa dantza. De hecho, esa negociación que ocurre entre músicos y dantzari-s es un elemento distintivo de la dantza frente al patrimonio coreográfico de otros lugares del mundo, según descubrió Karlos, dantzari del grupo Alkartasuna, en su asistencia durante años a festivales internacionales:

Dantzatzen zenun berekin eta berak jotzen zun zurekin. Zan, pixkat, nahastuta. Ni hori, nazioarteko... festibaletan, hitz egiten dezu jendeakin, ta... gure dantzak zenbat desberdin, ze arraroak, e... konparatuta besteekin, eta hori. Eta... gauza batzuk, jendea ulertzen zuena pixkat hola, e... txokatzen zien nola, segun ze

¹¹⁴ «Entonces [en los años 1980] éramos bastantes alumnos, a diferencia de ahora, y entonces, pues, bueno, fueran danzantes, fueran fiestas del barrio, fueran fiestas del pueblo... fuera cualquier cosa, si necesitaban txistularis, pues, nosotros intentábamos tocar. Ir allí, y tocar, y tocar apropiadamente. E intentábamos, además, tocar en un grupo, al menos 4, o así, no un solo txistulari. Y así empezamos a tocar con danzantes [...]. ¿Cómo íbamos nosotros a decir que no? Nosotros no podíamos decir que no. Estábamos educados así. Y podíamos, y, jo, y éramos jóvenes, teníamos tiempo, tocábamos bien, estábamos dispuestos, nos gustaba, y... y nos íbamos. [...] En un momento, e... ¿qué ha pasado? Sobre todo desde el año 2000 hasta aquí, ¿no? Porque nosotros, como txistularis, e... éramos poca gente, y en un momento la disponibilidad también se ha reducido, pues, gente adulta, o sea... la gente cumple años, se casa, tiene familia, y... esa disponibilidad un poco... un poco no, se ha reducido bastante. Entonces, nosotros nuestros conciertos, y cuestiones así, los hacemos cada vez menos, pero los danzantes nos llaman, y vamos, y entonces estamos abasteciendo de txistularis a danzantes. Y, nuestra... actividad, ahora mismo, sobre todo gracias a la cantidad de Dantzari Txiki [pequeña risa] gracias a las cantidades, o al menos debido a esas cantidades de Dantzari Txiki que hace Haurtzaro... que hace el grupo de danza, tocamos más con ellos que nuestro esto, que nuestro proyecto particular. [...] Y entonces, ya, dices: “bueno, pues ya tenemos que poner el beto”. Entonces empezamos a decir: “si podemos iremos, si no podemos no”. Y entonces, pues ya empezamos a decir que no a veces».

dantza, musika moldatzen da dantzara. [...] Adibidez, oso... argiena da... Zuberoa. Zuberoa, pertsonai baikoitza egiten du bere pausuak, eta baldin badago bat dauka bote pilo bat eta saltatzen du pilo bat, txirula mantentzen da nota, ta jarraitzen du berarekin. Jotzen badute... baldin badago harreman hori, ez? Bestela, saltatzen dezu, jarraitzen du musika ta jun behar zea azkarrago, iristeko. Baina bueno, baina hori... eta jendea ulertzen zunean, esaten zun: “Joe, ta nola egiten dezue? Nola ensaiatzen dezu hori?”, ta: “Ez, nik dantzatzen det, berak jotzen du. [pequeña risa] Nik entzuten det, ta berak begiratzen dit. Ez partitura, neri. Ordun, dago hor... harreman hori dago hor”¹¹⁵ (entrevista por la autora).

Además, conseguir esa conexión es enormemente gratificante para los participantes de este mundo de arte, y perseguido por estos. Por eso, aunque en estos grupos las figuras centrales que planifican anualmente el programa que elaborarán son los dantzari-s, la figura del txistulari es muy importante, y, aunque constituye un personal de apoyo intercambiable, los grupos de dantza prefieren mantener el contacto con los mismos txistularis siempre que pueden.

El mundo de dantza se relaciona con mundo de txistu mediante la pertenencia de los txistularis al grupo o mediante una red de relaciones que puede tener un contacto continuado con las mismas personas o variar para cada actuación, pero los grupos de dantza muestran preferencia por la integración del grupo de músicos acompañantes dentro de la organización, de modo que prefieren que ese personal de apoyo no sea intercambiable. Esto se debe principalmente a que otorgan una importancia de primer nivel a la relación social que se establece entre músicos y dantzari-s, ya que eso influye en el resultado final de las actuaciones de dantza.

El conocimiento mutuo y la buena relación entre los participantes retribuyen positivamente en el aspecto técnico, ya que favorecen la adaptabilidad eficaz a las dificultades o los errores que puedan tener lugar durante una actuación. Además, la pertenencia de los músicos en el grupo de dantza permite la creación de una dinámica

¹¹⁵ «Bailabas con él y él tocaba contigo. Era, un poco, mezclado. Yo eso, en festivales... internacionales, hablas con la gente, y... nuestras danzas, qué distintas, qué raras, e... comparando con los demás, y eso. Y... algunas cosas, la gente entendía un poco así, e... les chocaba cómo, según qué danza, la música se adapta a la danza. [...] Por ejemplo, muy... el más claro es... Zuberoa. Zuberoa, cada personaje hace sus pasos, y si hay uno que tiene mucho bote y salta mucho, la txirula se mantiene en la nota, y sigue con él. Si tocan... si hay esa relación, ¿no? Si no, saltas, la música sigue y tienes que ir más rápido, para llegar. Pero bueno, pero eso... y la gente, cuando lo entendía, decía: “Joe, ¿y cómo lo hacéis? ¿Cómo ensayáis eso?, y: “No, yo bailo, él toca. [pequeña risa] Yo escucho, y él me mira. No la partitura, a mí. Entonces, está ahí... esa relación está ahí”».

de preparación de las actuaciones más sólida, con una mayor asiduidad en los ensayos de la que permite el contacto puntual con los músicos acompañantes convocados específicamente para cada actuación. Así, los txistularis pueden perfeccionar su labor y convertirse en personal integrado del mundo de arte, con una cultura profesional en la forma de tocar para ese grupo determinado que facilita la preparación y la ejecución de las actuaciones de manera que se genere esa conexión entre movimiento y música.

Sin embargo, ninguno de los grupos de dantza entrevistados cuenta con txistularis de reserva, y la forma de interactuar con los txistularis generalizada es el contacto para cada actuación. Actualmente, solo tres de los grupos entrevistados cuenta con un grupo de músicos integrado en el grupo –Eskola, Goizaldi y Kemen–, aunque todos aquellos que hoy no cuentan con este personal integrado lo tuvieron en el pasado. Además, ninguno de los grupos tiene una academia de txistu equiparable al sistema de enseñanza que organizan para niños o adultos interesados en introducirse en el mundo de la dantza. Algún que otro grupo ha llevado a cabo tentativas de formar una pequeña academia de txistu para conseguir un cuerpo de txistularis de reserva, pero no han tenido éxito. De este modo, la situación actual es que el mundo de dantza se encuentra con escasez de un personal de apoyo fundamental para el desarrollo de su actividad tal como la plantean, y el hecho de que no haya personal de reserva en un mundo de arte es un potencial factor para el declive de ese mundo, ya que deja de haber personas que puedan desempeñar determinadas tareas para que las obras de ese mundo sigan produciéndose de la manera marcada por la convención.

En caso de no contar con txistularis integrados en el grupo, los dantzaris acuden en cada actuación a txistularis que conocen personalmente para solicitarles su participación. En este tipo de relación entre dantzari-s y txistularis aparece una convención cuyas reglas no están claramente establecidas: la de remunerar económicamente a los txistularis con los que se mantiene un contacto puntual para cada actuación. Generalmente, si el txistulari tiene un vínculo amistoso con los dantzari-s, o si el lugar de la actuación y de los ensayos previos es cercano su lugar de residencia, este no pide que su colaboración sea remunerada. Sin embargo, en caso de que al txistulari la asistencia a los ensayos y a la actuación le requiera un esfuerzo de desplazamiento, o si este debe acompañar a personas con las que no tiene una relación personal cercana, el grupo de dantza suele agradecer su colaboración mediante un

pequeño gesto, que puede consistir en una compensación económica, un obsequio o la invitación a la comida posterior a la actuación.

Al establecer la conexión social entre dantzaris y txistularis, la edad se identifica como un factor influyente en este aspecto. Algunos txistularis comentaron que una causa de la desconexión existente en ocasiones entre txistularis y dantzari-s es que los dantzari-s del grupo suelen tener un relevo generacional asiduo, mientras que los mismos txistularis permanecen en el grupo durante temporadas más duraderas. De este modo, a medida que estos últimos envejecen y se incorporan nuevos dantzaris jóvenes en el grupo, la intensidad de la relación social entre ambos colectivos tiende a disminuir. Asimismo, algunas personas entrevistadas han atribuido la falta de reserva de txistularis en grupos de danza a la escasez de txistularis jóvenes en el entorno. No obstante, otras identifican una causa independiente de la edad, que incide de manera generalizada en la comunidad: la previamente mencionada disminución del alumnado de txistu en las Escuelas de Música.

IV.3. El perfil profesional de txistularis acompañantes de dantza

Respecto a la labor principal de los txistularis que actualmente acompañan las actuaciones de los grupos de dantza tomados como referencia para este trabajo, 11 de los 20 txistularis sobre los que obtuve información tienen por sustento económico actividades sin ninguna relación con la música. 3 de los 9 restantes tienen trabajos en el mundo de la música, pero no alrededor del txistu, aunque 6 personas sí que tienen o han tenido una ocupación laboral constituyente en tocar o enseñar a tocar el txistu. De hecho, 2 personas entrevistadas como txistularis acompañantes de dantza –Peio Irigoyen y Aitor Arozena– también fueron incluidas en el colectivo de personas de referencia en el ámbito estudiado, y son integrantes de bandas municipales de txistularis. Además, otras 2 –Mikel Oliveri y Leire Retegui– también son profesorado de los centros tomados de muestra en este trabajo de campo.

Solo estos 4 casos tienen como principal vía de ingresos un trabajo relacionado con el txistu, mientras que los demás txistularis acompañantes destinan al instrumento el tiempo que les queda después de cumplir con sus obligaciones laborales, por lo que se confirma en gran medida la hipótesis de que los músicos acompañantes de dantza tomados como muestra dedican al txistu en su tiempo de ocio.

En relación con la tarea que desempeñan en los grupos de dantza, su perfil como txistularis se enmarcaría en la artesanía, según las indicaciones de Becker, ya que el producto que generan está destinado a ser bailado, lo que denota un claro objetivo utilitario. No obstante, la gran importancia que cobra su labor en el resultado artístico del producto final hace pensar que la tarea del acompañamiento no queda solamente en el plano de la artesanía común. Teniendo en cuenta que para conseguir esa conexión entre música y movimiento tan solicitada en el mundo de la dantza hace falta desarrollar un determinado grado de virtuosismo en la tarea del acompañamiento, la categoría de artesano-artista podría ajustarse a la definición del perfil profesional del txistulari dentro del mundo de la dantza.

En lo que respecta al perfil formativo de estos músicos, la situación difiere de la figurada en la hipótesis inicial. Aunque la mayoría de las personas circunscriben al tiempo de ocio su actividad con el txistu, ello no significa que no hayan recibido educación profesionalizante en la interpretación del instrumento. La hipótesis planteaba una relación causal entre la falta de visibilidad y práctica del acompañamiento de dantza

en las enseñanzas regladas y el perfil formativo no profesionalizado en la interpretación de txistu por parte de los acompañantes de dantza entrevistados. Sin embargo, los resultados de las entrevistas indican que esta relación causal no se sostiene.

Durante el trabajo de campo, obtuve información sobre la formación musical de 18 de los 20 txistularis acompañantes identificados. De entre esas 18 personas, 13 han recibido formación reglada de txistu. 5 de ellas han concluido las Enseñanzas Profesionales, 1 las está cursando en la actualidad, y 3 han superado las Enseñanzas Superiores de txistu. Además, en el tercer apartado del trabajo se ha podido observar que, según afirma el profesorado, gran parte del alumnado que actualmente cursa enseñanzas regladas de txistu participa activamente en el ámbito de la calle y del acompañamiento de dantza. Por lo tanto, la falta de actividad práctica dentro del currículo de estas enseñanzas no parece tener un efecto disuasorio en el alumnado respecto al ejercicio de acompañamiento de dantza.

Existen dos formas predominantes para la introducción al ámbito del acompañamiento de dantza en los grupos entrevistados: por un lado, el contacto desde la red de relaciones que se establece cuando el personal de apoyo no forma parte integrante del grupo de dantza, y por otro, la invitación de ingresar en el grupo por parte de personas del círculo familiar y amistoso. Han sido solo 2 los casos que contextualizan en el entorno de la enseñanza de txistu el acontecimiento o la interacción que los llevó a tocar en grupos de dantza, y los dos ocurren en el centro Pasaia Musikal, la Escuela de Música de Pasaia.

Cabe destacar que esta Escuela de Música es en uno de esos pocos centros que concentran un mayor número de alumnado de txistu en el presente curso escolar, con un total de 14 estudiantes. Además, la profesora de este centro es una de las que realizan un esfuerzo especial por introducir al alumnado en la actividad de calle, con la participación en comparsas de gigantes y en *Dantzari Txiki eguna*, entre otras actividades. No he obtenido información que pueda confirmar una relación directa entre estos datos, pero la coincidencia resulta relevante. De todas formas, es importante señalar que, de todo el alumnado de txistu que ha pasado por esta Escuela de Música, únicamente 2 personas han sido identificadas como acompañantes de grupos de dantza.

V. Conclusiones

A lo largo de la historia, la figura del txistulari ha buscado distanciarse del ámbito popular con el propósito de vincularse al mundo de la música «culta», proceso que se evidenció a inicios del siglo XIX tras recibir la reforma ilustrada, y que también se reflejó en los escritos publicados en el primer número de la revista *Txistulari*. Sin embargo, no consiguió introducirse en ese mundo hasta los últimos años del siglo XX, cuando la enseñanza de txistu se oficializó y accedió al sistema de enseñanza reglada de conservatorio. Este hecho supuso un reconocimiento del txistu como instrumento equiparable a cualquier otro relativo al ámbito de orquesta perteneciente al mundo de arte definido como «culto».

El impulso que la comunidad txistulari realizó para el ingreso en la enseñanza reglada se contextualiza en un entorno político y social marcado por la reconstrucción de un sistema cultural que había recibido una fuerte represión durante el régimen dictatorial franquista. En esta época, la comunidad vasca tomó el txistu, entre otros elementos culturales, como recurso simbólico para reforzar la diferenciación de su identidad nacional, y su institucionalización se enmarcó en un proceso de dignificación de la cultura vasca, para satisfacer las necesidades de segundo nivel de un nacionalismo de tipo básico. Es decir, la institucionalización del txistu ocurrió en respuesta a la urgencia que la comunidad vasca sentía por dar significatividad a los elementos patrimoniales de la cultura que constituía una vía de expresión para su identidad nacional. Del mismo modo, la incorporación al sistema reglado de enseñanza instrumental permitiría el acceso a recursos valiosos para trabajar sobre la proyección de esos elementos culturales en un futuro, de manera que se garantizara la continuidad de la comunidad.

En el proceso de institucionalización, se creó un currículo para las nuevas enseñanzas oficiales de txistu, y en el diseño del método para el desarrollo técnico del txistu se tomaron de referencia trabajos realizados para otras flautas cuya técnica es afín a la del txistu. En consecuencia, el mundo del txistu tuvo un acercamiento al mundo de la música «culta», tanto en el ámbito performático como en el curricular. Esto provocó la diversificación de ámbitos de actividad del txistu, así como la posibilidad de realizar trabajos de investigación en el seno de la academia. Por lo tanto, se trabajó sobre la acústica y la organología del txistu y se diferenció la práctica de calle y la de academia.

Algunos txistularis de la época no adoptaron las innovaciones introducidas por el acceso a la academia, de manera que no adquirieron las convenciones del mundo del txistu académico y mantuvieron su forma particular de ejercer el txistularismo al margen de la academia. En un inicio, los txistularis que habían ingresado en la formación instrumental reglada mostraron una actitud de superioridad respecto a estos individuos, pero con el tiempo encontraron en la figura del «viejo txistulari» un valor que la academia, homogeneizadora de la forma de tocar, no poseía.

Varios txistularis entrevistados en este trabajo definen esa cualidad como una forma particular de tocar el txistu, una forma local, que deriva de la conexión que tiene este tipo de txistulari con la localidad en la que reside. Otros txistularis aprecian una actitud especial de predisposición constante para ofrecer su música a la comunidad siempre que esta le sea solicitada, con una fina sensibilidad, además, para responder a la demanda de las personas para las que toca, tanto en el plano de la selección de repertorio como en el de tipo de expresividad empleada. Sin embargo, es de remarcar que la carencia que este tipo de txistulari tiene respecto a algunas convenciones de la academia provoca su tendencia a tocar en solitario, lo que resulta limitador para la realización de determinadas actividades que requieran un conjunto instrumental.

La comunidad txistulari actual no considera que haya una división de tipos de perfil de txistulari, dado que la academización está tan extendida que podría considerarse prácticamente universal. No obstante, sí que diferencian los dos espacios de actividad mencionados: el de la calle y el de la academia. Generalmente, se tiene por txistulari completo al que cultiva estas dos vertientes de la manera más equilibrada posible, lo cual es muy difícil de conseguir.

Es cierto que la enseñanza de txistu, durante el proceso de institucionalización, tuvo un acercamiento a un modelo de música «culta» en el diseño de su currículo, y que en la actualidad, el foco principal de los centros de enseñanza reglada constituye el desarrollo de las habilidades del alumnado para desenvolverse en el ámbito académico del mundo de txistu. Además, no parece que el profesorado de conservatorio incida especialmente en la práctica de actividades del ámbito de calle, para garantizar el desarrollo de las habilidades que se necesitan para desenvolverse en ese tipo de eventos. Sin embargo, pese al énfasis puesto en la vertiente de la práctica académica durante los estudios de txistu, la mayor parte del alumnado actual de Enseñanzas Profesionales del

Conservatorio Francisco Escudero y todos los alumnos de Enseñanzas Superiores de Musikene participan en actividades relacionadas con el ámbito de la calle, incluido el acompañamiento de dantza. Por lo tanto, se desmiente la relación causal establecida en la hipótesis entre la inspiración en el modelo «culto» para el diseño del currículo de las enseñanzas regladas de txistu y la falta de txistularis acompañantes de dantza con formación profesionalizante en interpretación de txistu.

El profesorado de este tipo de enseñanzas recomienda la práctica de calle en el ámbito personal del alumnado, y asegura que durante las Enseñanzas Profesionales se realiza en el aula una aproximación lo más fiel posible a la realidad de ese tipo de actividades. Además, afirma que el alumnado llega al nivel de las Enseñanzas Superiores con esas competencias ya adquiridas en fases previas de su recorrido académico. Pero sostengo que el motivo principal para que se de esa situación es la labor del profesorado de Escuelas de Música, que se esfuerza en ofrecer a su alumnado experiencias de base en el acompañamiento de dantza y demás actividades de calle.

De todas formas, existe entre los txistularis de referencia una percepción generalizada de que los txistularis académicos no participan con suficiente frecuencia en eventos relacionados con el ámbito de la calle, y que este tipo de práctica no tiene suficiente visibilidad en las enseñanzas de txistu. Asimismo, los dantzaris y los txistularis acompañantes de los grupos entrevistados también perciben, en cierto sentido, una disociación entre ambos colectivos. Esta es atribuida por un lado al distinto tipo de dinámica de ensayos y preparación que requieren la dantza y el acompañamiento de txistu, y por otro a una falta de relevo generacional entre los txistularis que hace que la diferencia de edad entre los colectivos aumente con el paso de los años. No obstante, es de remarcar que la relación entre dantzaris y txistularis se caracteriza por un trato respetuoso y afectuoso.

La mayoría de los txistularis acompañantes entrevistados tiene una ocupación laboral que nada tiene que ver con el txistu, y se dedica a tocar el instrumento en su tiempo de ocio, lo cual confirma parte de la hipótesis planteada. En este contexto, el ingreso de los txistularis a la categoría de personal de apoyo de grupos de dantza ocurre generalmente de dos maneras: a través del contacto establecido gracias a una red de relaciones, o mediante la invitación de una persona del círculo familiar o amistoso vinculada a ese grupo de dantza. Los grupos de dantza buscan la inclusión de los

músicos dentro de la comunidad, de manera que se genere una relación social estrecha, fundamental para que el mundo de arte perdure, ya que el carácter voluntario y familiar del tipo de arte folk en el que se clasifica el mundo de la dantza conduce a que la perdurabilidad de la comunidad se sustente sobre el vínculo social de sus miembros.

En la interacción habitual entre dantzaris y txistularis para la preparación de una actuación se generan convenciones que derivan en el desarrollo de una cultura profesional que optimiza la conectividad que se genera entre los artistas durante las actuaciones. Sin embargo, también existe la posibilidad de que los txistularis no pertenezcan al grupo de dantza, lo que conduce a un contacto más puntual y una relación social menos estrecha de la que se consigue a través de la pertenencia al grupo. Eso limita el trabajo del lado técnico de las actuaciones, ya que favorece una dinámica de ensayos conjuntos más esporádica, centrada en los días previos a una actuación determinada, y dificulta el desarrollo de esa conexión tan valorada entre txistularis y dantzaris durante la actuación.

VI. Anexos

VI.1. Tablas e ilustraciones

VI.1.1. Denominaciones del instrumentista y del instrumento

Elemento referido: instrumentista		
Denominación	Tiempo / espacio	Fuente
Juglar	Año 1595 / Pamplona	(Bidador 2005, 33-34)
	Siglo XVIII (habitual)	(Sánchez Ekiza 1998, 333)
	Desde el primer cuarto del siglo XIX / Bilbao	(Rodríguez 1999, 90)
	Año 1922 / Donostia-San Sebastián («Banda de Músicos Juglares»)	(Aranburu 2008, 185)
	Año 1940	(Sánchez Ekiza 1998, 340)
Tamboritero	Año 1591 / Bilbao	(Rodríguez 1999, 66)
Tamboril	Siglo XVIII (habitual)	(Sánchez Ekiza 1998, 333)
	1747 / Elorregi	(Bidador 2005, 51)
	Año 1866	(Bidador 2005, 102)
Txun-txun	Siglo XVIII (habitual)	(Sánchez Ekiza 1998, 333)
Ttunttunero	Siglo XVIII (habitual)	(Sánchez Ekiza 1998, 333)
Danbolin	Siglo XVIII (habitual)	(Sánchez Ekiza 1998, 333)
	Inicios del siglo XIX (habitual)	(Ansorena 2020, 169)
Txilibitulari	Inicios del siglo XIX	(Ansorena 2020, 169)
Txistu	Mediados del siglo XIX	(Rodríguez 1999, 102)
Danbolintero	Hasta finales del siglo XIX (último tiempo decae)	(Ansorena 2020, 170)
Ttunttunero	Hasta finales del siglo XIX (último tiempo decae)	(Ansorena 2020, 170)
Chunchunero	Hasta finales del siglo XIX / Pamplona	(Aranburu 2008, 88)
Tamborilero	Hasta finales del siglo XIX / Pamplona	(Aranburu 2008, 88)
	Año 1922 / Donostia-San Sebastián	(Aranburu 2008, 185)
	Hasta 1936 / Hernani	(Aranburu 2008, 184)
Txistulari	Antes en Bilbao que en otros lugares	(Rodríguez 1999, 94)
	Año 1864 / Gipuzkoa (primera constancia escrita)	(Rodríguez 1999, 94) (Bikandi 2009, 19)

	Desde finales del siglo XIX	(Ansorena 2020, 170)
	Desde finales del siglo XIX / Pamplona	(Aranburu 2008, 88)
	Inicios del siglo XX	(Aranburu 2008, 89-90)
	Desde 1936 / Hernani	(Aranburu 2008, 184)
	Siglo XX (estandarización)	(Bikandi 2009, 19)
Elemento referido: indeterminado		
Denominación	Tiempo / espacio	Fuente
Tamborín	Año 1552	(Bidador 2005, 29-30)
Tamboril	Alrededor del año 1750	(Bidador 2005, 208)
	Año 1877	(Bidador 2005, 107)
Elemento referido: instrumento de percusión membranófono		
Denominación	Tiempo / espacio	Fuente
Tamboril	Año 1690 / Xemein	(Bidador 2005, 43)
	Finales del siglo XVIII	(Ansorena 2020, 169)
	Mediados del siglo XX	(Bidador 2005, 100)
Elemento referido: instrumento de percusión cordófono		
Denominación	Tiempo / espacio	Fuente
Chunchun	Finales del siglo XVIII	(Ansorena 2020, 169)
Elemento referido: instrumento aerófono		
Denominación	Tiempo / espacio	Fuente
Flauta	Año 1690 / Xemein	(Bidador 2005, 43)
Chilivituba	Finales del siglo XVIII	(Ansorena 2020, 169)
Silbo	Siglo XVIII	(Sánchez Ekiza 1998, 336)
	Finales del siglo XVIII	(Ansorena 2020, 169)
	Año 1866	(Bidador 2005, 102)
	Año 1909 / Vitoria (primera constancia escrita)	(Aranburu 2008, 184-185)

	Hasta finales del siglo XIX	(Rodríguez 1999, 10)
Txistu	Antes en Bilbao que en otros lugares	(Rodríguez 1999, 94)
	Desde finales del siglo XIX	(Ansorena 2020, 170)
Chistu	Mediados del siglo XX	(Bidador 2005, 100)
	Año 1864 (primera constancia escrita)	(<i>Diccionario de la Música Española e Hispanoamericana</i> s. v. «Txistu [chistu]»)
	Año 1909 / Vitoria (primera constancia escrita)	(Aranburu 2008, 184-185)

El objetivo de esta tabla es recoger distintas formas de referirse a estos elementos a lo largo de los siglos, según he anotado durante la lectura de la bibliografía consultada, no es ofrecer una sistematización exhaustiva de todas las denominaciones que han existido.

VI.1.2. Grupos de dantza identificados en un inicio

Nombre del grupo	Municipio	Población
Trebeska dantza taldea	Donostia-San Sebastián	182.892
Kresala dantza taldea	Donostia-San Sebastián	182.892
Goizaldi dantza taldea	Donostia-San Sebastián	182.892
Eskola dantza taldea	Donostia-San Sebastián	182.892
Meakako adixkideak dantza taldea	Irun	60.749
Kemen dantza taldea	Irun	60.749
Eraiki dantza taldea	Irun	60.749
Ereintza dantza taldea	Errenteria	39.792
Lintxua dantza taldea	Pasaia	16.838
Ostadar dantza Taldea	Beasain	13.846
Aurtzaka dantza taldea	Beasain	13.846
Haritz euskal dantzari taldea	Elgoibar	11.518
Olarri dantza taldea	Oiartzun	10.383
Sustraiak dantza taldea	Legazpi	8.372
Lurra dantza taldea	Urretxu	6.822
Orbeldi dantza taldea	Usurbil	6.439
Harribil dantza taldea	Orio	6.187
Murixka dantza taldea	Lezo	6.010
Oinkari dantza taldea	Amasa-Villabona	5.747
Otsolar dantza taldea	Lizartza	686
Goruntz dantza taldea	Gabiria	539
Solkie dantza taldea	Zerain	281

El criterio para la ordenación de los elementos es la densidad de la población a la que pertenecen los grupos de dantza, en orden descendente. He extraído este dato desde

VI.1.3. Grupos de dantza marcados en mapa político

BAJO DEBA/ DEBABARRENA

BAJO BIDASA/ BIDASOA BEHEREA

UROLA KOSTA

DONOSTIALDEA

Donostia

Oiartzunaldia

Hernialdeia

TOLOSALDEA

GOIERRI

BAJO DEBA/ DEBABARRENA

ALTO DEBA/ DEBAGOIENA

Legend:

- Municipio de más de 10.000 habitantes con un grupo de danza federado en EDB
- Municipio de menos de 10.000 habitantes con un grupo de danza federado en EDB
- Municipio de más de 10.000 habitantes con más de un grupo federados en EDB

VI.1.4. Centros de enseñanza musical encontrados

160

AMC Musika Eskola Donostia	No
Basque Music Lab	No
Biurrun Musika Eskola	No
Escuela De Piano Gurlitt	No
Escuela de Piano Larraitx Burgaleta	No
Escuela Privada de Música Jakintza Kultur Elkartea	No
Musikanaiz S. L. U.	No
Zurriola Musika Eskola	No
Academia De Música Txatxarro	Plataformas digitales institucionales no disponibles
Cassandre Ramos Clases De Piano	Plataformas digitales institucionales no disponibles
Cem	Plataformas digitales institucionales no disponibles
Irun	
Nombre del centro	Oferta de enseñanza instrumental de txistu
Conservatorio y escuela municipal de música y danza de Irun	Sí, Escuela de Música y Conservatorio Elemental y Conservatorio Profesional
Aula de Música: Aurora Escales	No
Escuela de trikitixa Auntxa	No
Skola Musik	No
Sandra Olaso	No
Taller de canto	No
Academia De Música José Luis Marugán	Plataformas digitales institucionales no disponibles
Aria Merceder Recarte Masedo	Plataformas digitales institucionales no disponibles
José Luis Marugán Rábano	Plataformas digitales institucionales no disponibles
Errenteria	
Nombre del centro	Oferta de enseñanza instrumental de txistu
Errenteriako Herri Arte Eskola	Sí, Escuela de Música, Conservatorio Elemental y Conservatorio Profesional
Maria del Carmen Aginagalde Pinedo	Plataformas digitales institucionales no disponibles

Pasaia	
Nombre del centro	Oferta de enseñanza instrumental de txistu
Pasaia Musikal musika eskola	Sí, Escuela de Música
Oiartzun	
Nombre del centro	Oferta de enseñanza instrumental de txistu
Herri Musika Eskola	Sí, Escuela de Música
Modern Music Eskola	No
Ibargain Musika Eskola	Plataformas digitales institucionales no disponibles
Hondarribia	
Nombre del centro	Oferta de enseñanza instrumental de txistu
Hondarribiko Musika eta Dantza Eskola	Sí, Escuela de Música

VI.1.5. Grupos de dantza seleccionados en un inicio

Nombre	Localidad
Eskola dantza taldea	Donostia-San Sebastián
Goizaldi Dantza Taldea	Donostia-San Sebastián
Kresala Dantza Taldea	Donostia-San Sebastián
Trebeska Dantza Taldea	Donostia-San Sebastián
Eraiki Dantza Taldea	Irun
Kemen Dantza Taldea	Irun
Meakako Adixkideak Dantza Taldea	Irun
Ereintza Dantza Taldea	Errenteria
Lintxua Dantza Taldea	Pasaia
Olarri Dantza Taldea	Oiartzun

VI.1.6. Grupos de dantza finalmente entrevistados

Nombre del/de la dantzari	Abreviatura del grupo	Localidad	EDB	Tipo de entrevista	Formato de entrevista
Ane Ibargaien	Goizaldi	Donostia-San Sebastián	Sí	Abierta	Presencial
Ane Lamarka					
Aitzol	Eskola	Donostia-San	Sí	Abierta	Presencial

Itzel		Sebastián			
Andoni	Trebeska	Donostia-San Sebastián	Sí	Abierta	Presencial
Unai Arretxe	Eraiki	Irun	Sí	Abierta	Llamada telefónica
Amairur Calbete	Kemen	Irun	Sí	Abierta	Presencial
Mikel Button					
Izaro Aierbe	Ereintza	Errenteria	Sí	Cerrada	Presencial
Maddi Lasa					
Karlos	Alkartasuna	Pasaia	No	Abierta	Presencial
Ane Otegi	Olarri	Oiartzun	Sí	Abierta	Presencial
Ekain Susperregi					
Manex Elgeta					

VI.1.7. Txistularis acompañantes de dantza entrevistados

Nombre	Grupo	Tipo de entrevista	Formato de entrevista	Notas
Eider Olasagasti	Eskola	Abierta	Presencial	Me informó sobre otros 2 txistularis.
Yago Martínez	Goizaldi	Abierta	Presencial	Me informó sobre otros 3 txistularis.
Patri Arozena	Trebeska	Abierta	Presencial	-
Manex Zabaleta	Trebeska	Abierta	Llamada telefónica	-
Sergio Muriel	Eraiki	Abierta	Llamada telefónica	-
Ander Alkain	Eraiki y Kemen	Abierta	Presencial	-
Aizpea Babaze	Kemen	Abierta	Presencial	Me informó sobre otros 2 txistularis.
Peio Irigoyen	Kemen	Abierta	Presencial	-
Mikel Oliveri	Ereintza	Abierta	Presencial	-
Olatz Oliveri	Ereintza	Abierta	Llamada telefónica	-
Julen Zatarain	Alkartasuna	Abierta	Llamada telefónica	-
Aitor Arozena	Olarri	Abierta	Presencial	-
Leire Retegui	Olarri	Abierta	Presencial	-

VI.1.8. Profesorado de txistu entrevistado

Nombre	Centro	Localidad	Tipo de entrevista	Formato de entrevista
Jagoba Astiazaran	Donostiako Udalaren Musika eta Dantza Eskola	Donostia-San Sebastián	Abierta	Presencial
Kepa de Miguel	Conservatorio Francisco Escudero	Donostia-San Sebastián	Abierta	Presencial

Aitor Amilibia	Musikene	Donostia-San Sebastián	Cerrada	Llamada telefónica
Mikel Oliveri	Irungo Udal Musika Eskola	Irun	Abierta	Presencial
Itziar Busselo	Errenteriako Herri Arte Eskola	Errenteria	Abierta	Presencial
Mari Jose Gaztelumendi	Pasaia Musikal	Pasaia	Cerrada	Presencial
Leire Retegui	Oiartzungo HM Eskola	Oiartzun	Abierta	Presencial
Gaizka Sarasola	Hondarribiko Musika Eskola	Hondarribia	Abierta	Presencial

VI.1.9. Txistularis de referencia entrevistados

Nombre	Distintivo	Tipo de entrevista	Formato de entrevista
Aitor Arozena	Director de la Banda Municipal de Txistularis de Donostia-San Sebastián e integrante del grupo Lartaun de Oiartzun	Abierta	Presencial
Aitor Urquiza	Profesor del Conservatorio Profesional de Música Pablo Sarasate y txistulari miembro del grupo Oberena Dantza Taldea de Pamplona	Abierta	Videollamada
Jose Ignazio Ansorena	Antiguo director de la Banda de Txistularis de Donostia-San Sebastián y profesor catedrático del Conservatorio Francisco Escudero	Abierta	Presencial
Peio Irigoyen	Miembro de la Banda Municipal de Txistularis de Bilbao y txistulari miembro del grupo Kemen Dantza Taldea de Irun	Abierta	Presencial
Sabin Bikandi	Miembro de la Banda Municipal de Txistularis de Bilbao y de Aiko Taldea	Abierta	Llamada telefónica
Xanti Nazabal	Miembro de la Banda de Txistularis de Tolosa y txistulari miembro del grupo Udaberri Dantza Taldea	Abierta	Presencial

VI.1.10. Trabajos del tamborilero o txistulari

Tareas como txistulari municipal		
Funciones	Tiempo / Espacio	Fuente
Tocar en danzas rituales, celebraciones privadas y romerías.	En el Antiguo Régimen	(Aranburu 2008, 177)
Tocar en toda celebración no eclesiástica	1560-1640 / Bilbao	(Rodríguez 1999, 65)

Anunciar la convocatoria de las Juntas del Ayuntamiento y el desfile de la corporación (como pregonero)	Finales del siglo XVI (alguna fecha concreta: 1560) / Bilbao	(Rodríguez 1999, 8)
Llamar las convocatorias al Ayuntamiento	A partir de finales del siglo XVII / Bilbao	(Rodríguez 1999, 35-42)
Acompañar al pregonero	Siglos XVII-XVIII (algunas fechas concretas: 1661, 1712, 1772) / Bilbao	(Rodríguez 1999, 35-42)
Acompañar a los integrantes del Ayuntamiento dándoles alboradas cada primero de año (día de su nombramiento)	Siglo XVIII / Bilbao	(Rodríguez 1999, 35-42)
Acompañar a la autoridad local en eventos solemnes (procesiones, desfiles, etc.) y eventos que presidía (ofrendas para conventos y establecimientos benéficos, etc.)	Siglo XVIII	(Sánchez Ekiza 1999, 134)
	Siglo XVIII / Bilbao	(Rodríguez 1999, 35-42)
Heraldo protocolario de acompañamiento a la llegada o la partida de personajes importantes	Siglo XVIII	(Sánchez Ekiza 1999, 135)
	Siglo XVIII / Bilbao	(Rodríguez 1999, 46-47)
Desfilar en conmemoraciones especiales y acontecimientos políticos y monárquicos puntuales	Siglo XVIII (algunas fechas concretas: 1700, 1756, 1770, 1789) / Bilbao	(Rodríguez 1999, 35-42)
Tocar la alborada en festivos a personas importantes	Siglos XVIII-XIX (algunas fechas concretas: 1754, 1892, 1921)	(Sánchez Ekiza 1999, 132-135)
	Siglo XX / Berriz	(Bikandi 2009, 78)
Hacer pasacalles los domingos y festivos (salvo Cuaresma)	Siglo XVIII / Bilbao	(Rodríguez 1999, 35-42)
Recorrer la ciudad los domingos y festivos por la mañana	Inicios del siglo XX / Donostia-San Sebastián	(Ansorena Miranda 1996, 84)
Dar un concierto los domingos y festivos al mediodía	Inicios del siglo XX / Donostia-San Sebastián (Plaza de la Constitución)	(Ansorena Miranda 1996, 84)
Tocar en bailabes los domingos y festivos a la tarde	Inicios del siglo XX / Donostia-San Sebastián (Plaza de la Constitución)	(Ansorena Miranda 1996, 84)
Tocar en de santos y cofradías	Mediados del siglo XVII / Bilbao	(Rodríguez 1999, 69)
Tocar en las fiestas de las calles y de los conventos	Siglo XVIII / Bilbao	(Rodríguez 1999, 35-42)
Tocar en las fiestas de Santiago y Santa Ana durante la procesión.	Finales de la década de 1960 / Berriz	(Bikandi 2009, 65)

Tocar en las fiestas de las nueve capillas del municipio.	Siglo XX / Berriz	(Bikandi 2009, 77)
Tocar con la Banda Municipal de Txistularis todos los fines de semana y en festivales del calendario religioso	Finales de la década de 1960 / Durango	(Bikandi 2009, 65)
Acompañar danza en ámbito festivo	Instrumento principal para esa tarea en el siglo XVIII, hasta el declive a finales del siglo XIX / Navarra	(Aranburu 2008, 132, 162)
Tocar para quien quisiera bailar en el Arenal (desde pascua hasta octubre)	Siglo XVIII / Bilbao	(Rodríguez 1999, 35-42)
Atender al grupo local de danzas en las fiestas de Santiago y Santa Ana y el día de San Pedro	Finales de la década de 1960 (la función más importante como txistulari municipal) / Berriz	(Bikandi 2009, 65, 76-77)
Tocar en la Octava del Corpus	Desde la segunda mitad del siglo XVIII / Bilbao	(Rodríguez 1999, 35-42)
Dirigir la Banda Municipal de Txistularis	Finales de la década de 1960 / Durango	(Bikandi 2009, 65)

Trabajo adicional no relacionado con el txistu

Funciones	Tiempo / Espacio	Fuente
Velador de las noches	Primera mitad del siglo XVII / Bilbao	(Rodríguez 1999, 68-69)
Arrendador del abasto de carnes	Segunda mitad del siglo XVIII / Orozko	(Rodríguez 1999, 82)
Corredor del puente	Siglo XVIII / Bilbao	(Rodríguez 1999, 67, 82)
Zapatero	Siglos XVII-XVIII. Estacional. Sobre todo durante Semana Santa (por prohibición de danza pública)	(Rodríguez 1999, 27-28)
	Siglos XX-XXI	(Ansorena 2020, 175)
Trabajador de matadero	Siglo XX / Durango	(Bikandi 2009, 23-24)
Alguacil		(Bikandi 2009, 95)
	Siglo XVIII	(Sánchez Ekiza 1999, 132-133)
Verdugo		(Ansorena Miranda 1983, 43)
Enterrador		(Bikandi 2009, 95)
	Siglo XVIII	(Sánchez Ekiza 1999, 132-133)
Cartero		(Bikandi 2009, 95)
	Siglo XVIII	(Sánchez Ekiza 1999, 132-133)
Pregonero	Finales del siglo XVI	(Rodríguez 1999, 67)

		(Bikandi 2009, 95)
	Siglo XVIII	(Sánchez Ekiza 1999, 132-133)
Cuidador de la torre		(Sánchez Ekiza 1999, 132-133)
Campanero	Siglo XVIII	(Sánchez Ekiza 1999, 132-133)
Organista		(Bikandi 2009, 95)
	Inicios del siglo XIX	(Rodríguez 1999, 67)
Profesor de música		(Bikandi 2009, 95)
Tocar el pífano y el tambor	Siglo XVIII	(Sánchez Ekiza 1999, 132-133)
Maestro de danzas	Siglo XVIII	(Sánchez Ekiza 1999, 132-133)
Molinero	Inicios del siglo XIX	(Ansorena Miranda 1983, 43-44)
Dulero	Inicios del siglo XIX	(Ansorena Miranda 1983, 43-44)
Carbonero	Inicios del siglo XIX	(Ansorena Miranda 1983, 43-44)
Pastor	Inicios del siglo XIX	(Ansorena Miranda 1983, 43-44)
Comerciante de ganado	Siglo XX / Berriz	(Bikandi 2009, 23-24)
Albañil	Inicio del siglo XX / Hernani, Donostia-San Sebastián	(Ansorena Miranda 1996, 79)
	Siglos XX-XXI	(Ansorena 2020, 175)
Costurero	Siglos XX-XXI	(Ansorena 2020, 175)
Aforador de contadores de agua en domicilios	Inicio del siglo XX / Donostia-San Sebastián	(Ansorena Miranda 1996, 81)
Cobrador en propiedad de la Oficina Liquidadora de Impuestos y Tasas	Inicio del siglo XX / Donostia-San Sebastián	(Ansorena Miranda 1996, 81)
Actividades particulares complementarias en relación con el txistu		
Funciones	Tiempo / Espacio	Fuente
Tocar en ceremonias nupciales	Siglos XVII-XVIII	
	Siglos XVIII-XIX	(Bikandi 2009, 79)
	Siglo XX / Durango	(Bikandi 2009, 79)
Tocar a título particular para quien le contrate (desfiles, saraos...)	Siglo XVIII / Bilbao	(Rodríguez 1999, 61-63)
Tocar «alboradas» (pequeños conciertos en el portal de personas importantes en su cumpleaños o por acontecimientos destacados)	Siglo XX / Donostia-San Sebastián	(Ansorena Miranda 1996, 83)
Pasar el sombrero para obtener propinas después de los bailes	Mitades del siglo XVIII	(Sánchez Ekiza 1998, 338)
	Siglo XVIII (algunas fechas concretas: 1715, 1764) /	(Rodríguez 1999, 78)

	Bilbao	
		(Bikandi 2009, 95)
Tocar en fiestas y romerías de otras poblaciones	Siglo XVIII / Bilbao	(Rodríguez 1999, 78)
Dar clases de txistu en su casa	Siglo XX / Donostia-San Sebastián	(Ansorena Miranda 1996, 83)
Vender txistus de fabricación propia	Siglo XX / Donostia-San Sebastián	(Ansorena Miranda 1996, 83)

El objetivo de esta tabla es recoger distintas ocupaciones que el tamborilero o txistulari ha tenido a lo largo de los siglos, según he anotado durante la lectura de la bibliografía consultada, no es ofrecer una sistematización exhaustiva de todas las posibilidades existentes.

VI.2. Guías de preguntas para las entrevistas

VI.2.1. Objetivos de las preguntas

Destinatarios - Dantzari-s de grupos de dantza
Objetivo - Conocer qué relación se establece en los grupos de dantza de hoy entre los dantzari-s y los txistularis que tocan para dantza. - Conocer la naturaleza y el funcionamiento del grupo de dantza. - Conocer qué actividad se requiere de los txistularis en el grupo de dantza. - Corroborar si en la comunidad de dantzari-s se aprecia un cierto grado de disociación entre la dantza y el txistu. - Conocer si los dantzari-s de un grupo de dantza valoran el establecer una relación entre músicos y dantzari-s dentro del grupo.

Destinatarios - Txistularis que actualmente tocan para esos grupos de dantza
Objetivos - Conocer qué relación se establece en los grupos de dantza de hoy entre los dantzari-s y los txistularis que tocan para dantza. - Contrastar la información sobre el funcionamiento del grupo de dantza. - Conocer el funcionamiento interno de la sección de músicos del grupo de dantza (en su caso). - Conocer el perfil profesional (educativo y laboral) de los txistularis que tocan para dantza. - Comprobar si en la comunidad txistulari se aprecia un cierto grado de disociación entre la dantza y el txistu. - Conocer si los txistularis que acompañan en grupos de dantza valoran el establecer una relación entre dantzari-s y músicos dentro del grupo de dantza.

Destinatario: - Profesorado de txistu en escuelas de música y en conservatorios
Objetivo: - Conocer cuál es la relación que actualmente se establece con la dantza en los centros de enseñanza musical. - o (Conocer cómo se integra la dantza en el currículo de txistu) - Conocer qué perfil de txistulari sale de esos centros. - Conocer si en la actualidad se valora la relación que el instrumento ha tenido históricamente con la dantza - o (y cómo ese valor se refleja en el mundo del txistu, concretamente, en el ámbito académico) - Corroborar si en la comunidad txistulari se aprecia un cierto grado de disociación entre la dantza y el txistu.

Destinatarios: - Txistularis profesionales de relevancia en el ámbito de la música de txistu para dantza.
Objetivos: - Conocer si en la actualidad se valora la relación que el instrumento ha tenido históricamente con la dantza. - Revisar el proceso de academización reglada de la enseñanza instrumental de txistu ○ Señalar de qué manera la academización reglada de la enseñanza instrumental de txistu ha participado en la necesidad de autoafirmación identitaria que la comunidad vasca sintió a finales del XX. - Apoyar la elaboración del contenido contextual sobre el perfil educativo y laboral del txistu con testimonios de txistularis destacados en el campo del vínculo entre txistu y dantza. - Corroborar si en la comunidad txistulari se aprecia un cierto grado de disociación entre la dantza y el txistu.

VI.2.2. Preguntas a dantzaris en euskera

Izaera

- Zuen dantza taldea elkarte bat da? Udalaren babesak edo laguntza du? (begiratu interneten)
- Dantza taldean lan boluntarioa egiten duzue, edo inoren ogibide da?
- Noiz sortu zen taldea? (begiratu Interneten)
- Zein da taldearen helburu nagusia? (begiratu Interneten)
- Zenbat dantzari zarete? *Helduak, haurrak* (baduzue harrobirik?)
- Ze dantzari mota daude taldean? *Amaterrak, profesionalak*.
- Ze dantza lantzen dituzue? (Gipuzkoako dantzak?)
 - Nola sailkatuko zenuke eskaintzen duzuen dantza mota? *Tradizionala, garaikidea... Fusiorik egiten duten edo ondarea ahalik eta iraganeko molde baten antzekoen gorde.*
 - Dantza erritualak plazaratzen dituzue edo ikuskizun koreografiko berritzaileak sortzen dituzue?

- Badituzue urtero errepikatzen diren emanaldiak? Zeintzuk? Data, deitura. Bakoitzean dantza konkretu batzuk errepikatzen dituzue edo urtero aldatzen dira?
- Nazioarteko jaialdietara joaten zarete edo joan zarete inoiz?
- Dantza taldeak Udalarengandik babesa, lankidetza edo laguntza ekonomikoa jasotzen du ekimenak aurrera ateratzeko?
- Entseguak nola antolatzen dituzue? *Emanaldi bat hurbiltzean/urtean zehar erregularrak*

Musika dantza taldean

- Emanaldi horietan ze formatutan dagoen musika musika erabiltzen duzue? *Zuzenean, grabatua.*
- Ze instrumentu erabiltzen dituzue? (Zenbat musikari?)
 - o Txistua ze dantzatarako erabiltzen duzue?
- Zuzenean jotako musika erabiltzen baduzue, musikariak emanaldi bakoitzean kontratatzen dira edo kide musikariak daude talde barruan?

A) Taldean ez badaude

- o Inoiz taldean eduki zenituzten edo beti funtzionatu da horrela? Zergatik?
 - Egoera aldaketa bat egon bada, zein izan da arrazoia? (Zergatik utzi zitzaion taldekide txistulariak izateari?)
- o Azken aldian zuekin jotzen duten txistulariak zeintzuk dira?
- o Urtean zehar dituzuen saioetarako txistulari berberekin jartzen zarete harremanetan, ala saio bakoitzean desberdinei egiten diezue dei? Zergatik?
 - Berdinak badira, noiztik jotzen dute zuekin?
- o Taldearen sorreratik gaurdaino zuekin jo duten txistularien (edo batzuen) izenak emango zenizkidake?
 - (Emakumezko txistularirik izan da?)
- o Nola lantzen duzue emanaldietan dantza eta musika uztartzea? Dantzariak eta musikariak elkarrekin enseiatzen duzue?

- Gustora zaude zure taldean musikariekin harremantzeko dagoen moduarekin, edo zerbait aldatuko zenuke?

B) Taldean badaude

- Beti funtzionatu da horrela, edo egon da garai bat non taldean ez zegoen txistularirik?
 - Egoera aldaketa bat egon bada, zein izan da arrazoa? (Zergatik hartu zen txistulariak gehitzeko erabakia?)
- Egon izan dira txistulariak zuen taldean jotzen urte luzez, edo aldaketak maiz izaten dira?
- Azken aldian zuekin jotzen duten txistulariak zeintzuk dira?
- Noiztik jotzen dute zuekin?
- Txistularien harrobi bat badago taldean?
- Taldearen sorreratik gaurdaino zuekin jo duten txistularien (edo batzuen) izenak emango zenizkidake?
- (Emakumezko txistularirik izan da?)
- Nolako harremana dago taldeko dantzarien eta musikarien artean?
- Badago musika arduraduna dantzarien artean eta dantzariekin harremanetan jartzeko arduradunik musikarien artean?
- Musikari eta dantzari diren pertsonak daude edo rol bereiztuak dira?
- Nola lantzen duzue emanaldietan dantza eta musika uztartzea? Dantzariek eta musikariek elkarrekin enseiatzen duzue? Urtean zeharreko entsegu erregularretan (egiten badira) edo data hurbiltzean?
- Gustora zaude zure taldean musikariekin harremantzeko dagoen moduarekin, edo zerbait aldatuko zenuke?

Bereizketa

- Gaur egun txistularien eta dantzarien munduan elkarren arteko harreman falta dagoela iruditzen zaizu?
 - Orokorrean edo zure dantza taldean ikusi duzu horrelakorik inoiz?
Adibidez, txistularien munduan ez dagoela dantzarako jotzeko prestaketa, edo dantzariak ez direla kezkatzen txistulariekin batera entseatzeaz.

Musika dantza taldean gaira itzulera

- Garrantzitsua iruditzen zaizu dantza taldeetan musikariak ere taldekide bezala egotea? Txistulari egonkorak (*bai*)
 - o Zergatik? Ze onura edo kalte ekarriko luke? (*alde soziala, tekinkoa...*)

VI.2.3. Preguntas a dantzaris en castellano

Naturaleza

- ¿Vuestro grupo de danza es una asociación? ¿Cuenta con el apoyo o la colaboración del Ayuntamiento?
- ¿En el grupo de danza hacéis trabajo voluntario, o es profesión de alguien?
- ¿Cuándo se formó el grupo? (consultar en Internet)
- ¿Cuál es el objetivo principal del grupo? (consultar en Internet)
- ¿Cuántos bailarines sois? *Adultos, niños* (¿tenéis cantera?)
- ¿Qué tipo de bailarines hay en el grupo? *Amateurs, profesionales.*
- ¿Qué danzas trabajáis? (¿danzas guipuzcoanas?)
 - o ¿Cómo clasificarías el tipo de danza que ofrecéis? *Tradicional, contemporánea... Conservar el patrimonio lo más parecido posible a una forma del pasado.*
 - o ¿Lleváis a la plaza danzas rituales o creáis espectáculos coreográficos innovadores?
 - o ¿Soléis/preferís bailar en la plaza o en el tablado?
- ¿Tenéis actuaciones que se repiten cada año? ¿Cuáles? Fecha, denominación. ¿Repetís en cada una de ellas algunas danzas concretas o cambian las danzas cada año?
 - o ¿Algunas de estas acciones están concertadas con el Ayuntamiento a cambio de una subvención? ¿Contáis para estas actividades con la colaboración o financiación del Ayuntamiento?
- ¿Cómo organizan los ensayos? *Al acercarse la actuación/regulares a lo largo del año*

Música en el grupo de dantza

- ¿Qué música utilizáis para esas actuaciones? *En directo, grabada.* (¿Qué instrumentos?)
 - o ¿Para qué danzas utilizáis la música de txistu? (*¿Principalmente para danzas guipuzcoanas?*)
- Si utilizáis música en directo, ¿se contratan en cada actuación o hay músicos dentro del grupo?
 - o ¿Cuántos músicos soléis necesitar, qué instrumentos?
- Si están en el grupo, ¿qué relación hay entre los danzantes y los músicos del grupo?

- ¿Ha habido txistularis tocando en vuestro grupo durante años o los cambios son frecuentes?
- ¿Quiénes son los txistularis que últimamente tocan con vosotros?
¿Desde cuándo tocan con vosotros?
- ¿Podrías darme los nombres de los txistularis (o algunos) que han tocado con vosotros?
- ¿Hay una cantera de txistularis en el grupo?
- (¿Ha habido mujeres txistularis?)
- ¿Hay una persona responsable de la música entre los danzantes?
- ¿Hay personas que son músicos y danzantes o son roles diferenciados?
- ¿Cómo trabajáis la conjunción de danza y música en las actuaciones? ¿Ensayáis juntos danzantes y músicos? ¿En los ensayos regulares a lo largo del año (en su caso) o en la aproximación de la fecha de la actuación?
- ¿Estás a gusto con el sistema de relación que existe en tu grupo entre músicos y danzantes o cambiarías algo?

Disociación

- ¿Te parece que hoy en día en el mundo de los txistularis y los danzantes hay una disociación o una falta de relación mutua? ¿Has visto algo así en general o en tu grupo de danza?
 - *Por ejemplo, que en el mundo de los txistularis no hay formación para para acompañamiento de danza, o que los danzantes no se preocupan de ensayar con txistularis.*

Vuelta a Musika dantza taldean

- ¿Consideras importante que en los grupos de danza también haya integrantes músicos como parte del grupo? Txistularis estables (sí)
 - ¿Por qué? (¿Qué beneficio o perjuicio supone?) (*lado social, lado técnico*)

VI.2.4. Preguntas a txistularis acompañantes en euskera

Lanbidea (partikularra)

- Zein da zure lanbidea?
- Ze leku hartzen du txistuak zure bizitzan?
 - Txistulari profesionala zara edo aisirako denbora ematen diozu instrumentu honi?
 - Zein da txistuarekin egiten duzun aktibitate nagusia?

- Dantzarako jotzeaz gain, beste ekintza batzuk egiten dituzu?

Musika ikasketak (+ txistulari/txistua jo)

- Nola ikasi duzu txistua jotzen? Norekin? Non? (*Ahozko tradizioa/metodo baten bidez/eginaren eginaz*) (*Autodidakta/ikastegi batean*)
- Ze hezkuntza musikal mota jaso duzu? (ze mailatan)
 - Maisu batekin, musika eskolan, hezkuntza arautua (kontserbatorioan)
 - Praktika da zure ezagutzaren oinarria edo ezagutza teorikoa jaso duzu?
 - Musikaren hizkuntza ikasi duzu? (Badakizu musikaren hizkuntza irakurtzen eta idazten?)
 - Txistuaz gain beste instrumenturik jotzen duzu? (Dantza talde barruan?)
- X) Ez badu hezkuntza arautua jaso: nola baloratzen duzu zure musika hezkuntzaren maila? (Bostetik batera: oso ona, ona, moldatzeko modukoa, hala moduzkoa, eskasa)
 - Zertan pentsatu duzu balorazio hori ematerakoan?
 - Zer baloratzen duzu, edo zer falta zaizula uste duzu?

Txistua dantzarako jotzea – lanbidea, egoera partikularra

- Dantza taldeak ordaindu egiten dizu saioetan txistua jotzeagatik edo jarduera boluntarioa da?
- Lanbide bat da dantzarako txistua jotzea, edo aisialdiko aktibitate bat da?
- Zu dantza talde honetako kide sentitzen zara?
- Beste talderen batean ere jotzen duzu? Zeinetan?

Dantza taldean musika

A) Kide bada

- Izan zen garai bat taldean txistularirik ez zegoena?
 - o Aldaketa gertatu bada, badakizu zergatik izan zen?

- Zuk zergatik jotzen duzu dantza talde honetan? Nola iritsi zinen hona? (Eta besteetan?)
 - o Zer ematen dizu dantza talde honetan txistua jotzeak?
(ekonomia?/sentimendu aldetik?)

- Dantza taldeak urtero saio hauek izaten omen ditu:
zuk saio hoietan jo ohi duzu?

- Batez ere dantza mota jakin bat akonpainatzen duzu, edo askotariko dantzak jotzen dituzu? Zeintzuk? Bada dantza taldeak gehien eskatzen dizun dantzarik?

- Badago beste instrumenturik dantza taldean? Zeintzuk? (gogoratu berak jotzen dituenak)

- Orokorrean bakarka edo beste musikari batzuekin batera jotzen duzu txistua talde honetan?

- Zenbat txistulari zarete egun dantza taldean? Zeintzuk?
- Noiztik jotzen duzue talde honetan?
- Egon izan dira txistulariak zuen taldean jotzen urte luzez, edo aldaketak maiz izaten dira?

- Taldearen parte izan diren txistulari batzuen izenak emango zenizkidake?
(nabarmendu direnak/ garrantzitsu izan direnak)
 - o (Emakumezko txistularirik izan da?)

- Txistularien harrobi bat badago taldean? (Zergatik?)

- Inguruko musika eskoletako edo kontserbatorioetako txistu ikasleak edo irakasleak ibiltzen dira zure dantza taldean jotzen?
 - o Eta inguruko beste dantza talderen batean?

B) Ez bada kide

- Izan zen garai bat taldean **txistulari** kideak zeudena?
 - o Aldaketa gertatu bada, badakizu zergatik izan zen?
- Zuk zergatik jotzen duzu dantza talde honetan? Nola iritsi zinen hona? (Eta besteetan?)
 - o Zer ematen dizu dantza talde honetan txistua jotzeak?
(dirua?/sentimendu aldetik?)
- Orokorrean urtero dantza saio berdinetan jotzeko deitzen dizute, edo oso harreman puntuala duzue?
- Dantza taldeak urtero saio hauek izaten omen ditu:
zuk ze saiotan jo ohi duzu?
- Batez ere dantza mota konkretu baterako deitzen dizute, edo askotariko dantzak jotzen dituzu? Zeintzuk?
- Orokorrean bakarka edo beste musikari batzuekin batera jotzen duzu txistua talde honetan?
- Zergatik ez zara dantza taldearen parte/kide?

Dantzarien eta musikarien arteko harremana + taldearen funtzionamendua

- Dantzariak urtean zehar erregulariki biltzen dira entseatzeko?
- Emanaldietara eta aurreko entseguetara bakarrik joaten zara, edo maizago jotzen duzu dantzariekin batera?

A) Kide bada:

- Musikariek saioetarako beren aldetik taldean entseatzen duzue errepertorioa lantzeko?
 - o Baiezkoa bada, erregulariki edo emanaldi bat hurbiltzen denean bakarrik?
 - o Ezezkoa bada, eta taldean aritzen bazarete, nola lantzen dituzue emanaldiak?

- Talde barruan aldi berean musikari eta dantzari diren pertsonak daude edo rolak bereizita daude?
- Badago dantzarien artean musika arduradunik eta musikarien artean dantzariekin harremantzeko arduradunik?
- Musikarien eta dantzarien artean harreman estua dago, ala bereizketa bat dagoela iruditzen zaizu? (Zergatik?)
 - Dantzariak musikariei ez dietela nahikoa arreta ematen/dinamikak ez direla bateragarriak?
- Gustora zaude musikariak eta dantzariak harremantzeko dagoen moduarekin, edo zerbait aldatuko zenuke? (Zer?)
 - (Adostasun edo elkar ulertze ona dagoela iruditzen zaizu?)
- Garrantzitsua iruditzen zaizu dantza taldeetan musikariak ere taldekide bezala egotea? Txistulari egonkorrak
 - Zergatik? (Ze onura edo kalte dakar horrek?) (*alde soziala, teknikoa*)

Bereizketa

- Orokorrean, zure egoera konkretuan ikusitakoaz gain, gaur egun txistularien eta dantzarien munduan elkarren arteko harreman falta dagoela iruditzen zaizu?
 - (Zertan nabaritzen duzu?)
 - Adibidez, txistularien munduan ez dagoela dantzarako jotzeko prestaketa, edo dantzariak ez direla kezkatzen txistulariekin batera entseatzeaz.
 - Edo alderantziz, beti dago txistulari bat prest dantza saioetan jotzeko, eta dantzariak denborarekin abisatzen diete zer jotzea nahiko luketen, entsegu nahikoa egiten dira...

VI.2.5. Preguntas a txistularis acompañantes en castellano

Profesión (particular)

- ¿Cuál es tu profesión?
- ¿Qué lugar ocupa el txistu en tu vida?
 - ¿Eres txistulari profesional o dedicas tiempo de tu ocio a esta actividad?
- ¿Cuál es la actividad principal que haces con el txistu?
 - Además de tocar para danza, haces otras actividades?

Estudios musicales (+ txistulari/tocar el txistu)

- ¿Cómo has aprendido a tocar el txistu? ¿Con quién? ¿Dónde? (*Tradición oral/mediante un método*) (*Autodidacta/en un centro*)
- ¿Qué tipo de educación musical has recibido? (a qué nivel)
 - o Con un maestro, en la escuela de música, en enseñanza reglada (conservatorio)
 - ¿La práctica musical es la base de tu conocimiento o has recibido conocimientos teóricos?
 - ¿Conoces el lenguaje musical? (¿Sabes leer y escribir el lenguaje musical?)
 - o ¿Tocas algún otro instrumento además del txistu? (¿Dentro del grupo de danza?)

X) Si no has recibido educación reglada: ¿cómo valoras el nivel de tu educación musical? (De cinco a uno: muy bueno, bueno, como para apañarme, regular, demasiado escasa)

- o ¿En qué has pensado al dar esa valoración?
 - ¿A qué sabiduría, habilidad o característica le das valor?

Tocar el txistu para dantza – profesión, situación particular

- ¿El grupo de danza te remuneran por tocar en las actuaciones, o es una actividad voluntaria?
- ¿Es una profesión tocar el txistu para la danza, o es una actividad de ocio?
- ¿Te sientes miembro integrante del grupo de danza?
- ¿Tocas en algún otro grupo? ¿En cuál?

Música en el grupo de dantza

- A) Si es miembro
- ¿Hubo un tiempo en el que no había txistularis como miembros del grupo?

- Si se ha dado un cambio, ¿sabes por qué?
- ¿Por qué tocas en este grupo de danza? ¿Cómo llegaste aquí? (¿Y en los demás?)
 - ¿Qué te aporta tocar en este grupo de danza? (¿desde el lado económico? / ¿afectivo?)
- El grupo de danza tiene las siguientes actuaciones regulares durante el año:
 - ¿sueles tocar en ellas?
- ¿Acompañas sobre todo un determinado tipo de danzas, o tocas una variedad de danzas? ¿Cuáles? ¿Hay alguna danza que te soliciten con mayor asiduidad que otras?
- ¿Hay algún otro instrumento en el grupo de danza? ¿Cuáles? (recuerda los que él/ella toca)
- ¿Generalmente tocas en solitario o en conjunto con otros músicos?
- ¿Cuántos txistularis sois hoy en día? ¿Quiénes sois?
- ¿Desde cuándo tocáis en este grupo?
- ¿Ha habido txistularis tocando en vuestro grupo durante muchos años o los cambios son frecuentes?
- ¿Me darías los nombres de algunos txistularis que han formado parte del grupo? (que hayan destacado, o que hayan sido relevantes)
 - (¿Ha habido txistularis mujeres?)
- ¿Hay una cantera de txistularis en el grupo? (¿Por qué?)
- ¿Hay alumnado o profesorado de txistu de escuelas y conservatorios de alrededor tocando en tu grupo de danza?
 - ¿Y en otros grupos de danza de alrededor?

B) Si no es miembro

- ¿Hubo un tiempo en el que había txistularis como miembros del grupo?

- Si se ha dado un cambio, ¿sabes por qué?
- ¿Por qué tocas en este grupo de danza? ¿Cómo llegaste aquí? (¿Y en los demás?)
 - ¿Qué te aporta tocar en este grupo de danza? (¿desde el lado económico? / ¿afectivo?)
- Generalmente, ¿te llaman para tocar en las mismas actuaciones anualmente, o es una relación puntual?
- El grupo de danza tiene las siguientes actuaciones regulares durante el año:
 - ¿en cuáles sueles tocar?
- ¿Acompañas sobre todo un determinado tipo de danzas, o tocas una variedad de danzas? ¿Cuáles? ¿Hay alguna danza que te soliciten con mayor asiduidad que otras?
- ¿Generalmente tocas en solitario o en conjunto con otros músicos?
- ¿Por qué no eres miembro integrante del grupo de danza?

Relación entre dantzaris y músicos + funcionamiento del grupo

- ¿Los danzantes se reúnen regularmente a lo largo del año para ensayar?
- ¿Asistes solo a actuaciones y ensayos previos o tocas más a menudo junto a los danzantes?

A) Si es miembro

- ¿Los músicos ensayáis por vuestra parte en conjunto para trabajar el repertorio?
 - En caso afirmativo, ¿de forma regular o sólo cuando se acerca una actuación?
 - En caso negativo y en caso de que toquen en conjunto, ¿cómo trabajáis la música de las actuaciones?

- ¿Dentro del grupo hay personas que son músicos y danzantes al mismo tiempo o son roles diferenciados?
- ¿Hay responsables de la música entre los danzantes y responsables de relacionarse con los danzantes entre los músicos?
- ¿Hay una relación estrecha entre músicos y danzantes, o te parece que hay una diferenciación? (¿Por qué?)
 - Que los danzantes no prestan suficiente atención a los músicos/las dinámicas no son compatibles?
- ¿Estás a gusto con la forma que hay de relacionarse entre músicos y danzantes o cambiarías algo? (¿Qué?)
 - (¿Te parece que hay una buena compenetración o entendimiento?)
- ¿Consideras importante que en los grupos de danza haya integrantes músicos como parte del grupo? Txistularis estables
 - ¿Por qué? (¿Qué beneficio o perjuicio supone?) (*lado social, lado técnico*)

Disociación

- En general, más allá de lo observado en tu situación particular, ¿te parece que hoy en día hay una disociación o una falta de relación entre los mundos txistulari y dantzari?
 - (En qué lo notas?)
 - *Por ejemplo, que en el mundo de los txistularis no hay formación para para acompañamiento de danza, o que los danzantes no se preocupan de ensayar con txistularis.*
 - *O al revés, siempre hay un txistulari dispuesto a tocar en actuaciones de danza, y los danzantes avisan con suficiente antelación qué quieren que toquen, se hacen suficientes ensayos...*

VI.2.6. Preguntas a profesorado de txistu en euskera

Lanbidea (partikularra eta orokorra) + dantzarekin erlazioa

Txistu irakasle bezala egiten duzu lan musika ikastegi honetan.

- Beste lanbideren batekin bateratzen duzu irakaslearena?

- Zure aktibitate profesionalean euskal dantzarekin harremanik izaten duzu? Ze modutan? Zergatik?

- Eta aisialdian?

Zein da txistulari baten lanbide nagusia?

- Zein izaten da txistu ikasle baten aspirazioa musikaren munduan lan egitea pentsatzean?
- Arrunta da txistulari batek dantzarako jotzea, edo kasu gehienetan ez da aktibitate hori egiten?
- Dantzarako txistua jotzea lanbide bat bezala ikusten da? Ordaindu egiten da? Edo aisialdiko aktibitate bat bezala ikusten da, lan boluntario bezala?

Ikasleen profila

- Ze irakaskuntza mailatako txistu ikasleak dituzu eskola honetan?
- Ze adin dute?
- Zergatik erabaki zuten txistua jotzen ikastea? Zerk motibatu ditu edo ze helburu dute?
 - Haien instrumentu nagusia da, edo bigarren instrumentua edo osagarria da?
 - Musikaren munduan profesionalizatu nahi dute, edo aisialdirako aktibitate bezala ikusten dute txistua jotzea? (Egoera orokorra zein den esango zenidake?)
 - Musikaren munduan sakonago sartu nahi badute, ze lanbide edukitzea espero dute?
- Badakizu eskolaz kanpo txistuarekin jarduten diren? Kasu horretan, zer egiten dute?

- Dantzarako jotzen dute, edo etorkizunean dantzarako jotzeko ideia dute?

Irakaslearen metodologia

- Zuk ematen dituzun klaseetan ze profil lantzen duzu? Ze abilezia edo konpetentzia edukitzea bilatzen duzu batez ere?

Txistua jo/txistulari izan

- Norbaitek bere burua txistulari (on) bezala ikusteko, zer eduki beharko luke? Ze abilezia, erraztasun, aktibitate mota eduki edo non eroso ikusi bere burua...
 - Kontzertua, bakarlaria, banda bateko kidea, garaikidea, erromeria, dantza-akonpainamendua...
- Dantzarako jotzen jakiteak txistulari on izate horretan garrantzia du, edo ez du zerikusirik? (edo, Txistulari izateko dantzarako jotzen jakin beharko litzatekeela iruditzen zaizu?)

Irakaslearen metodologia gaira itzulera

- Zein da zure klaseak emateko modua?
- Ze metodologia erabiltzen duzu? Ahozko tradizioan oinarritzen zara, testulibururik erabiltzen duzu? (*Txistu gozoa?*)
- Garrantzitsua iruditzen zaizu txistuak euskal dantzarekin izan dezakeen harremana ikasgelan islatzea? Zergatik? (*metodologia barruan/teoria barruan*)
 - *Metodologikoki: Irakaskuntzan dantzarako jotzen praktikoki ikastea interesgarria iruditzen zaizu txistulari bati eskatzen zaizkion konpetentziak lortzeko eta praktikatzeko?*
 - *Teorikoki: harreman historiko horren berri izatea, instrumentuaren historiaren ezagutzaren barruan. Errepertorio barruan sartzea, agian.*

- (Musika eta Dantza eskola direnetan:) Eskola barruko dantza ikasketekin elkarlana egiten da musika eskolako txistulariek dantza eskolakoei jotzeko?
 - Dantzaren eskaintzaren barruan euskal dantza sartzen da? (Interneten begiratu)
- Zure ikastegiko txistu espezialitatearen eta inguruko dantza talderen baten artean elkarlana egiten da txistulariek dantzarako akonpainamendua praktikatu dezaten?

Herrikoi-kaleko/akademiko (+metodología)

Irakurri dudanagatik, badirudi txistua hezkuntza arautuan sartzeak txistulari herrikoiaren/kaleko txistulariaren eta txistulari akademikoaren profil desberdinak sortzea eragin duela.

- Zuk egoera hori antzematen duzu?

A) Ez bazaizu hala iruditzen

- Zeri esango zenuke begiratzen diotela egoera hori deskribatzen duten pertsonak?

B) Hala iruditzen bazaizu

- Ze ezaugarri bereizgarri ditu bakoitzak?
 - *Instrumentuaren beraren akustika/eraikuntza, jotzeko modua, soldata/lan aldetik, gizartearen errekonozimendu maila, jarduera mota*
 - Eta zertan egiten dute bat?
- Pertsona bakarrarengan bi profilak aurki daitezkeela iruditzen zaizu? Nola/Ze modutan?
- Profil hauetakoren batekin identifikatuta sentitzen zara?
- Zer ematen diote elkarri txistulari herrikoiak eta akademikoak? Batak besteari jakinduria edo jarduera bereizgarria ezagutzea aberasgarria izango litzateke?

- Eta batak eta besteak zer eskaintzen diote gizarteari?
- Kontserbatorioko eta musika eskolako txistularien formakuntza antolatzerakoan, txistulari herrikoiazen jarduera edo ezaugarriak inspirazio-iturritzat hartzen dira? (Orokorrean, zein da zure iritzia, zure esperientziaren edo behaketaren arabera)
 - (hacer referencia a su propia metodología, si procede)

Bereizketa

- Orokorrean, gaur egungo txistulari komunitateak, euskal dantzarekin ze kontaktu mota duela iruditzen zaizu?
 - (ez badu jada argi utzi, edo esandakoa berreskuratu)
 - *Bandako edo ikasketetako erreperitorioan bakarrik/dantza taldeentzako jo/erromerietan*
- Eta zehazki dantzarako akonpainamenduarekin ze harreman mota dagoela esango zenuke?
 - *Hezkuntzaren aldetik, lanbide aldetik, aisiako aktibitate aldetik...*
- Harreman estua dago txistularien eta dantza taldeen artean?
- Nola baloratzen duzu egoera hori Hau da, egokia iruditzen zaizu, edo aldatu beharko litzateke? Zergatik?
- Ikusitako guztia kontuan hartuta, txistulari munduan dantzarekiko bereizketa/disoiazioa dagoela esango zenuke? (*bai*)
 - (Egoera horren adibide konkreturen bat eman nahiko zenidake?)

VI.2.7. Preguntas a profesorado de txistu en castellano

Profesión (particular y genérico)

Usted trabaja como profesor/a de txistu en este centro de música.

- ¿Compatibiliza la de docente con alguna otra profesión?
- ¿En su actividad profesional mantiene algún contacto con la danza vasca? (¿De qué manera?) ¿Por qué?

- ¿Y en su tiempo libre?

¿Cuál es el principal oficio de un txistulari?

- ¿Cuál sería el oficio soñado de un txistulari?
- ¿Es común que un txistulari toque para danza, o en la mayoría de los casos no se realiza esta actividad?
- ¿El acompañamiento de danza es un oficio? ¿Se retribuye económicamente? ¿O se es una actividad de ocio, un trabajo voluntario?

Perfil de los/las estudiantes

- ¿En qué nivel de enseñanza tiene usted alumnado de txistu en esta escuela?
- ¿Qué edad tienen sus estudiantes?
- ¿Por qué decidieron aprender a tocar el txistu? ¿Qué les ha motivado o cuál es su objetivo?
 - ¿Es su instrumento principal o es el instrumento secundario/complementario?
 - ¿Quieren profesionalizarse en el mundo de la música o ven el txistu como una actividad de ocio? (¿Podría decirme cuál es la situación general?)
 - Si quieren profundizar en el mundo de la música, ¿qué profesión esperan tener?
- ¿Sabe si mantienen alguna actividad con el txistu fuera de la escuela? En ese caso, ¿cuál es esa actividad?
 - ¿Hacen acompañamiento de danza, o tienen la idea de tocar para danza en el futuro?

Metodología del/de la profesor(a)

- ¿De las clases que usted imparte qué perfil de txistulari sale? ¿O qué perfil trabaja en ellas, qué habilidad o competencia busca sobre todo?

Tocar el txistu/ser txistulari

- Para que alguien se vea a sí mismo como (buen) txistulari, ¿qué debería tener? ¿Qué tipo de habilidad, facilidad, actividad o dónde verse cómodo/a... *Concierto, solista, miembro de una banda, contemporáneo, romería, acompañamiento de danza...*

- ¿Saber tocar para danza tiene importancia en esa condición de buen txistulari o no tiene nada que ver? (Reescritura: ¿Cree que para ser txistulari habría que saber hacer acompañamiento de danza?)

Vuelta a Metodología del/de la profesor(a)

- ¿Cuál es su forma de dar clases?
 - ¿Qué metodología utiliza? (¿Se basa en la tradición oral, utiliza libros de texto?) (¿Txistu gozoa?)
 - ¿Le parece importante que la relación que el txistu puede mantener con la danza tradicional vasca se refleje en el aula? (*dentro de la metodología/teoría*)
 - Metodológicamente: ¿le parece interesante aprender a hacer de forma práctica acompañamiento de danza para adquirir y practicar las competencias que se le exigen a un txistulari?
 - Teóricamente: saber de esa relación histórica dentro del conocimiento de la historia del instrumento.

Popular-de calle/académico (+ metodología)

Por lo que he leído, parece que la inclusión del txistu en la educación reglada ha provocado la creación de perfiles diferenciados de txistulari popular/txistulari de calle y txistulari académico.

- ¿Le parece que es así? (*sí*)
 - ¿Qué rasgos característicos tiene cada uno? *Acústica/construcción del propio instrumento, forma de tocar, salario/ desde el punto de vista laboral, nivel de reconocimiento social, tipo de actividad*
 - ¿Y en qué coinciden?
 - (Si no le parece que sea así, ¿por qué cree que hay gente que dice apreciar esa situación?)
- ¿Considera que en una sola persona se pueden encontrar los dos perfiles? ¿Cómo/De qué manera?
- ¿Se siente usted identificado/a con alguno de estos perfiles?
- ¿Qué se aportan el uno al otro el txistulari popular y el académico? ¿Sería enriquecedor que el uno supiera (o se nutriera) del conocimiento o de la actividad características del otro?
- ¿Y qué ofrecen tanto el uno como el otro a la sociedad?

- A la hora de organizar la formación de los txistularis del conservatorio y de la escuela de música, ¿se toman como fuente de inspiración la actividad o las características del txistulari popular? (En general, cuál es su visión, desde su experiencia u observación) (hacer referencia en su propia metodología, si procede)

Disociación

- En general, ¿qué tipo de contacto considera que tiene la actual comunidad de txistularis con la danza tradicional vasca? *(sólo en el repertorio de banda o de los estudios/como acompañamiento en grupos de danza/en romerías)*
- Y específicamente respecto al acompañamiento de danza, ¿qué tipo de relación diría que hay? *Desde el punto de vista educativo, profesional, de actividades de ocio...*
 - o ¿Existe una estrecha relación entre txistularis y grupos de danza?
 - o ¿Cómo valora esa situación? *(es adecuada, debería cambiar)* ¿Por qué?
- Teniendo en cuenta todo lo mencionado, ¿diría que hay una diferenciación/disociación respecto a la danza en el mundo del txistulari? *(sí)*
 - o *(¿Le gustaría darme algún ejemplo concreto de esa situación a la que alude?)*

VI.2.8. Preguntas a txistularis de referencia en euskera

Lanbidea (partikularra eta orokorra) + dantzarekin erlazioa

- *Buscar información sobre fecha de nacimiento y currículum.*
- Lanaldi osoko lan bat duzu, edo jarduera mota ezberdinekin osatzen zenuen lanaldia?
 - o Pozik egon zara zure lanarekin? *(Zerk eragiten dizu asebetetze hori?)*
- Zein da txistulari baten lanbide nagusia?
- Zein izaten da txistu ikasle baten aspirazioa musikaren munduan lan egitea pentsatzean?
- Arrunta da txistulari batek dantzarako jotzea, edo kasu gehienetan ez da aktibitate hori egiten?

- Dantzarako txistua jotzea lanbide bat bezala ikusten da? Ordaindu egiten da? Edo aisialdiko aktibitate bat bezala ikusten da, lan boluntario bezala?
- Zure aktibitate profesionalean euskal dantzarekin harremanik izaten duzu? Ze modutan? Zergatik?
 - o Eta aisialdian?

Txistua jo/txistulari izan

Badago alderik txistua jotzen jakitearen eta txistulari izatearen artean?

- Norbaitek bere burua txistulari (on) bezala ikusteko, zer eduki beharko luke? Ze abilezia, erraztasun, aktibitate mota eduki edo non eroso ikusi bere burua...
Kontzertua, bakarlaria, banda bateko kidea, garaikidea, erromeria, dantza-akonpainamendua...
 - o Dantzarako jotzen jakiteak txistulari izate horretan garrantzia du, edo ez du zerikusirik? (Reescritura: Txistulari izateko dantzarako jotzen jakin beharko litzatekeela iruditzen zaizu?)

Akademizazioa=identitatearen berrespena

Irakurri dudanagatik, txistu-ikasketak kontserbatorioko hezkuntza arautuan gehitu aurretik ahozko tradizioa eta txistu akademiak edo eskolak ziren txistua jotzen ikasteko modua, eta 80ko hamarkadan txistua kontserbatorioko hezkuntza arautuan sartzea mugarri bezala ikusten da.

- Zergatik hartu zen txistu ikasketak hezkuntza arautuan gehitzeko erabakia? Zerk bultzatu zuen edo ze helbururi jarraika? Eta zergatik gertatu zen hori txistuarekin eta ez beste herri-musika instrumentuekin?
 - o Identitate euskaldunaren berrespen baten bilaketa egon zen tarteko? (Euskal identitatea babesteko baliabide/tresna bat izan zen?) (saiatu gara dezan, nola erabili zen txistuaren hezkuntza xede horrekin)
 - o Esango zenuke txistuak akademizazio horren bideari ekin zionean musika “kultu”-ko beste instrumentu batzuen ereduari begiratu ziola duintasun edo maila altuago baten bila?

*Errezitalak egiterakoan, musika garaikidea jotzerakoan,
instrumentuaren afinazioa beste batzuekin kontzertatzeko
egokitzean...*

- Ze eragin izan zuen irakaskuntza sistema horretan sartzeak? Ze onura edo kalte ekarri ditu?
 - o Txistularien munduan (*profila -gizartearen ikuspegia-, aktibitatea*)
 - o *Inguruko egoeran (kultura, hezkuntza)*
 - o Txistulariak dantzarekiko duen harremanean eragina izan du?

Herrikoi-kaleko/akademiko

Irakurri dudanagatik, txistua irakaskuntza arautuan sartu zenetik, txistulari akademikoaren eta kaleko txistulariaren artean desberdindu izan dela dirudi.

- Hala da? Nabaritu duzu?

A) Ez bazaizu hala iruditzen

- Zeri esango zenuke begiratzen diotela egoera hori deskribatzen duten pertsonak?

B) Hala iruditzen bazaizu

- Ze ezaugarri bereizgarri ditu bakoitzak?
*Instrumentuaren beraren akustika/eraikuntza, jotzeko modua,
soldata/lan aldetik, gizartearen errekonozimendu maila, jarduera
mota*
- Eta zertan egiten dute bat?
- Pertsona bakarrarengan bi profilak aurki daitezkeela iruditzen zaizu?
Nola/Ze modutan?
- Profil hauetakoren batekin identifikatuta sentitzen zara?
- Zer ematen diote elkarri txistulari herrikoiak eta akademikoak? Batak bestearen jakinduria edo jarduera bereizgarria ezagutzea aberasgarria izango litzateke?
- Eta batak eta besteak zer eskaintzen diote gizarteari?

Txistu-dantza harremana

- Gaur egungo txistulari munduan dantzarako akonpainamenduarekin ze harreman mota dagoela iruditzen zaizu? *Hezkuntzaren aldetik, lanbide aldetik, aisiako aktibitate aldetik...*
 - Harreman estua dago txistularien eta dantza taldeen artean?
 - Nola baloratzen duzu egoera hori? (*egokia da, aldatu beharko litzateke*) Zergatik?
- Ikusitako guztia kontuan hartuta, txistulari munduan dantzarekiko bereizketa/disoziazioa dagoela esango zenuke?
 - (Aipatzen duzun egoera horren adibide zehatz bat eman nahiko zenidake?)

VI.2.9. Preguntas a txistularis de referencia en castellano

Profesión (particular y genérico) + relación con dantza

Es usted profesor de txistu en el conservatorio Pablo Sarasate.

- ¿Tiene un trabajo a tiempo completo en el conservatorio o completa la jornada laboral con otras profesiones?
 - ¿Está satisfecho/a con su trabajo? ¿Por qué?/¿Qué le produce esa satisfacción?

Profesión (genérico) + relación con dantza

- ¿Cuál es el principal oficio de un txistulari?
 - ¿Cuál es la aspiración de un alumno de txistu al pensar en trabajar en el mundo de la música?
 - ¿Es común que un txistulari toque para danza, o en la mayoría de los casos no se realiza esta actividad?
- ¿El acompañamiento de danza es un oficio o es una actividad de ocio? (¿Se retribuye económicamente? ¿O se es un trabajo voluntario?)
- ¿En su actividad profesional tiene usted relación con la *euskal dantza*? ¿De qué manera? ¿Por qué?
 - ¿Y en el tiempo de ocio?

Tocar el txistu/ser txistulari

¿Hay diferencia entre saber tocar el txistu y ser txistulari?

- Para que alguien se vea a sí mismo como (buen) txistulari, ¿qué debería tener? Qué tipo de habilidad, facilidad, actividad o dónde verse cómodo/a...

Concierto, solista, miembro de una banda, contemporáneo, romería, acompañamiento de danza...

- ¿Saber tocar para danza tiene importancia en esa condición de buen txistulari o no tiene nada que ver? (Reescritura: ¿Cree que para ser txistulari habría que saber hacer acompañamiento de danza?)

Academización=reafirmación identitaria

Según he leído, antes de incorporar la enseñanza de txistu a la educación reglada de conservatorio, la forma de aprender a tocar el txistu eran la tradición oral y las academias o escuelas de txistu. La incorporación del txistu a la educación reglada de conservatorio en los años 80 se ve como un hito.

- ¿Por qué se tomó la decisión de incluir la enseñanza de txistu en la educación reglada? ¿Qué motivó esta decisión, o qué objetivos se persiguieron? ¿Y por qué ocurrió eso con el txistu y no con otros instrumentos de música popular?
 - ¿Hubo una búsqueda de reafirmación identitaria vasca de por medio? (¿Fue un recurso/instrumento de protección de la identidad vasca?) (intentar que lo desarrolle, cómo se utilizó la enseñanza de txistu para ese fin)
 - ¿Diría que cuando el txistu emprendió el camino de esa academización miró el modelo de otros instrumentos de música "culto" en busca de una dignificación?

Al hacer recitales, tocar música contemporánea, adaptar la afinación del instrumento para concertar con otros instrumentos...
- ¿En qué influyó la incorporación a este sistema de enseñanza? ¿Qué beneficios o perjuicios ha reportado?
 - En el mundo de los txistularis (*perfil -visión social-, actividad*)
 - *Situación del entorno (cultural, educativo)*
 - ¿Ha influido en la relación del txistulari con la danza?

Popular-de calle/académico

Por lo que he leído, desde que el txistu entró en la enseñanza reglada, parece haberse diferenciado entre el txistulari académico y el txistulari de calle.

- ¿Es así? ¿Lo ha notado usted?

A) Si no lo ve de esa manera

- ¿A qué diría que prestan atención las personas que aprecian o describen esa situación?

B) Si considera que es así

- ¿Qué rasgos característicos tiene cada uno?
Acústica/construcción del propio instrumento, forma de tocar, salario/trabajo, nivel de reconocimiento social, tipo de actividad
- ¿Y en qué coinciden?
- ¿Considera que en una sola persona se pueden encontrar los dos perfiles?
¿Cómo/De qué manera?
- ¿Se siente usted identificado/a con alguno de estos perfiles?

- ¿Qué se aportan el uno al otro el txistulari popular y el académico? ¿Sería enriquecedor que el uno supiera (o se nutriera) del conocimiento o de la actividad características del otro?
- ¿Y qué ofrecen tanto el uno como el otro a la sociedad?

Vínculo txistu-danza

- ¿Qué tipo de relación hay en el mundo txistulari actual con el acompañamiento de danza? *Desde el punto de vista educativo, profesional, de actividades de ocio...*
 - ¿Existe una relación estrecha entre txistularis y grupos de danza?
 - ¿Cómo valora esta situación? *(es adecuada, habría que cambiarla)*
¿Por qué?

- Teniendo en cuenta todo lo mencionado, ¿diría que hay una diferenciación/disociación respecto a la danza en el mundo del txistulari?
 - (¿Le gustaría darme algún ejemplo concreto de esa situación a la que alude?)

VI.3. Transcripciones de las entrevistas

VI.3.1.tr_GD1_EREINTZA_Izaro-Maddi

Registro de la grabación: GD1_EREINTZA_Izaro-Maddi

Contextualización

- Entrevista a Izaro Aierbe y Maddi Lasa, dantzaris miembros del grupo Ereintza Dantza Taldea de Errenteria.
- Fecha: 5 de marzo de 2025, entre las 16:00 y las 16:45 horas.
- Duración total de la entrevista: 36 minutos.
- Lugar: la entrevista se realizó en el local del grupo Ereintza Dantza Taldea (Juan de Olazabal, 23 bajo).
- Tipo de entrevista: cerrada, flexible. Las entrevistadas conocían las preguntas de antemano y han preparado mínimamente las respuestas antes del encuentro. Sin embargo, estaban dispuestas a responder preguntas adicionales a las del esquema inicial.
- Tipo de transcripción: literal.

Transcripción

Amaia Irastorza [entrevistadora]: grabatua geldituko da, ados zaudete, ezta?

Izaro Aierbe y Maddi Lasa: bai, bai.

AI: zuen izanak edo emango zenizkidakete? Izen-abizenak.

IA: ni Izaro Aierbe.

ML: Maddi Lasa.

AI: eskerrik asko. Amaia Irastorza, eta hemen nago, ikasketetan, ez dakit, ba saltseatzen, trabajo de campo historiak, eta... badaukat interesa dantzaren eta txistuaren artean... dantzaren eta musikaren artean, eta txistua beti da bien arteko zerbait. Eta txistu hartu dut hizpide. Eta txisturako introdukzio bezela, ba dantza taldeekin ari naiz kontaktatzen, bertan jotzen duten txistularien profilaren deskripzio bat egitea da pixkat nire helburu nagusia. Eta horregatik egin nahi dizkizuet zuei. Bueno, Interneten begiratu dut zuen web orrian, eta, egiten dituzten gauzak, 1958an sortu zinetela, elkarte, ez zen bakarrik dantza egiteko, kirol ekimenak ere egiten zenituztela... jartzen du eskubaloia, antzerkia, literatura bertsolaritza, artisautza, “ohitura zaharrak” jartzen du, ez dakit horrek oso ondo ze esan nahiko zun...

ML: ez dakigu.

AI: tartean dantza, ez? Santa Agedan ateratzea, adibidez, edo ez dakit.

ML y IA: hori, bai.

AI: eta txistu taldea ere ba omen zenuten, dantza taldeaz gain, noski. Eta ordun, ba, barruan zegoen dantzarako taldea Ereintza Dantza Taldea deitzen dala. Helburua, dantza tradizionalak kontserbatzea eta plazaratzea.

ML y IA: mhm.

AI: eta ekimen asko egiten dituzuela inauterietan, azeri dantza... azeri dantza ze garaietan egin da?

IA: inauterietan, ostegun goizean.

AI: ah, bale, bale.

ML: inauterien barruan sartzen dira azeri dantza eta sardinaren ehorzketa.

AI: ah, bale, bale.

ML: azeri dantzakin ematen zaie hasiera inauteriei, eta sardinaren ehorzketakin bukaera.

AI: karo, bale, horrekin markatzen dezute inauteri garaia.

ML: gero Dantzari Txiki eguna antolatzen omen duzue, San Juan bezperetako soka dantza, erromeri guna ere bai, erreteria dantzan, eta Gipuzkoako suelto txapelketa dauzkat apuntatuta.

IA: bai, hola, printzipalak urtero direnak nik uste ez dela ezer falta, horiek dira.

AI: horiek dira urtero errepikatzen direnak.

IA y ML: bai.

IA: eta, hori, esan dezuna elkartean, o sea, bai, sortu zuten Ereintza Elkartea eta horren barruan dantza taldea, baino gaur egun aipatu duzun eskubaloia, atera zen elkartetikan, o sea, jarraitzen du Ereintza Eskubaloia Taldea deitzen, baino ez dago Ereintza Elkartearen barruan. Literatura, bertsolaritza, eztare ez daude aktibo guk dakigunez,

ML: ez.

IA: eta ohitura zaharrak, ba, supongo hor dantza bai, baina...

ML: zuk esan duzuna. Kopletan ateratzen direnak dira Ereintzako abeslariak, koroa, [incomprensible] abesbatza dira, orduan ohitura zaharren barruan hori sartuko nuke, bai.

AI: mhm.

IA: gaur egun Ereintza Elkartearen barne aktibo gaudenak, edo, dantza, abesbatza eta txistulari taldea nolabait ere bai. Gero badaude galderak horri buruz, ordun utziko dugu.

AI: bale, oso ondo. Nazioarteko jaialdiren batean, edo, ez dakit parte hartzen duzuen, edo hartu duzuen.

ML: hartu dugu urte askotan zehar. Ez dakit noiz hasi ziren, egia esan, baino aspalditik. Bi urtean behin, saiatzen gea parte hartzen holako nazioarteko jaialdi batean, eta azkena izan da Belgikara joan ginala 2023an, eta aurrekoa, pues, e... Kroazia, Turkia, Rusia ere, bueno, aspaldi, baino, egia da, ez da errexa guretzako materialakin ta hola mugitzea ez da errexa, orduan, saiatzen gea Europa barruan autobusakin mugitu gaitezkeen tokitara joatea, ta holako gauzak.

IA: azkenean ere, hamar egun baino askoz gehio ere ezin zea egon, ordun bidaiak ere kondizionatzen du. [incomprensible]

AI: baina egiten dezutela, eta horrek ere taldeari ematen diola proiektzio punto bat.

IA y ML: bai, claramente.

AI: e... dantza taldean, lan boluntarioa egiten duzue, edo soldata bat jasotzen da hemen parte hartzeagatik...

IA: e... ez.

ML: dena boluntarioa da. [pequeña risa]

IA: bueno, egon nintzen pentsatzen. Kokak bai jasotzen duela supongo...

ML: bai, baino...

IA: baina hori ez da dantza taldean. Ikastaro batzuk ematen dira, eta hor, o sea, dantza taldekoek ez dugu parte hartzen, o sea, juntatzen dira jende heldua, auzo elkartetan, ta, guk euki genula, ikastaro modukoa. Hori Ereintzatik antolatzen da, ta horren irakasleak, esango nuke, jasotzen duela zerbait.

ML: bai, baino bestela...

IA: baino guk, dantza talde moduan, ez dago soldakarik.

AI: aisirako denbora ematen diozue.

IA y ML: bai.

AI: pixkat enmarkatzeko, taldea. E... eta zenbat zareten, jakiteko...

IA: nik esango nuke batez beste 20. Aktiboak, bai.

ML: gero, egia da, daukagu WhatsApp talde bat, eta ez dakit zenbat gauden, 70 ta piko.

AI: iraganean aktibo izandakoak, edo.

ML: bai, da jende asko, pues iraganean egon dena Ereintzan, laguntzen duena beste gauzak antolatzen, edo, ba, ezkontzak eramaten dituen pertsona bat dago, baina gero ez du dantzatzeko urtean zehar ditugun emanalditan, ta holako gauzak. Ordun, beti daukagu laguntza puntu bat, ba taldean egon den beste jendeana, ez? Baino aktibo dantzan ibiltzen geanak bai, gea, 20.

IA: 20, 25... temporadaren arabera ere. Bai. Ta gero, hori, tiratzen dugu asko aktibo egon den jendea, harremana mantentzen degu beraiekin, eta edozertarako, pues, hor badaukagu harremana. Baina hola, zenbaki bat esateko, 20 bat.

AI: 20 helduak zarete, ez?

IA: bai.

AI: haurren talderik edo baduzue?

IA: ez, es que, o sea, hau orain da talde bakarra daukaguna hola, montatua, hemen behintzat. Talde gutxi daude. Duela urte asko egin zen konbenio bat

Kontserbatorioarekin, gaur egun Herri Arte Eskola, eta ordun pasa ziren haurrak. 18 bitarte hor formatzen ziren. Egin zen konbenio bat, Ereintzako irakasleak pasa ziren izatera Kontserbatorioko irakasleak,

AI: dantza irakasleak?

IA: hori da, euskal dantza irakasleak, eta hola funtzionatzen dugu. 18 urte arte Herri Arte Eskolako ikaslea zera euskal dantzan, ta 18 urterekin pasatzen zea Ereintzara.

Karo, hor, lanketa bat egin behar da azkeneko taldeekin, batez ere... iten da proiektu bat, edo, elkarrekin egiten ditugu emanaldiak, irteerak, ensaioak, ordun azkeneko taldeekin, batez ere, harremana mantentzen saiatzen da, gero zubi hori errexago egiteko. Baina bueno, guk ez ditugu, Ereintzak ez ditu bere ikasleak. Baina, adibidez, Dantzari Txiki-tara, ta hola, Ereintzatik juten dia baitare. Ordun txikitatik ya badakite hor norbait dagola, zerbait...

AI: jarraipen bat emateko.

ML: bai. Dantzari Txikiak Ereintzak antolatzen du, eta Ereintzakoak joaten gara monitore moduan, ba, ez dakit, Beasainen, Dantzari Txikia, eta juten diren haurrak dira Herri Arte Eskolakoak, baina gero juten gea beraiekin monitore bezela, laguntzeko, eta edozer gauzatako.

AI: eta irakasleek jarraitzen dezute Ereintzako kide izaten, dantza irakasleak?

ML: dira izan direnak. Bai mantentzen dira, adibidez, erromerian laguntzen eta holako gauzak, baino aktibo-aktibo, ez dute gurekin dantzatzen.

IA: Ereintzakoak izandakoak dira, eta badaukate harremana. Nolabait, Ereintzan izandakoak, o sea, badaukate Ereintzarekin hurbiltasun bat.

AI: o sea, nahiz eta agian ez izan Ereintzaren zati,

ML: guk ezagutzen ditugu betidanik, eta harremana badaukagu ona.

IA: ensaiatzera ez dira etorriko, baina, o sea, dira, pues hori, Ereintzakoak.

ML: gainera gero ere Herri Arte Eskolakin, jantziekin ere elkarri laguntzen gea. Guk behar ditugunean laguntza eskatzen diegu, eta beraiek behar dituztenean gure jantziak, edo, ba etortzen da irakaslea, Ereintzako giltza daukala, Ereintzako izandakoa delako, eta adosten dugu gure artean zer eskatu gean, zer itzuli behar den, eta azkenean elkarlana daukagu.

AI: ikusten dut. Agian ez duzue [incomprensible], baina hori, elkarlan hori nabaria dela. Eta gero, beste galdera bat, ea ze dantzari mota edo zaudeten. Dantza ikasketak egin dituzue orokorrean, edo dantza egiten ikasi duzue?

IA: ez, guk ditugun dantza ikasketak dira kontserbatoriokoak.

AI: kontserbatoriokoak?

IA: Herri Arte Eskolakoak. Direla, beste edozein dantza talde batean, o sea, ensaioak normal, euskal dantza, asteen bi egunetan, o sea, ez dela... Kontserbatorioa esanda ere bai ematen du...

AI: titulo batera edo eramaten du?

IA: bueno, badaukagu tituloa, baina...

ML: ematen digue, ba txikitatik gaudenez, ba ez dakit, 6-18 urte bitarten gaudenez, orduan, ba ya horregatik bakarrik, eta hainbeste denboran zehar dantza egiteagatik, ba ematen dizute titulotxo bat, ba eman diezazkezula euskal dantza klaseak. Hori da daukagun titulo bakarrak.

AI: erdi mailako zerbait bezela...

ML: ez dakit nola... ez dakit ze konbalidaketa daukan.

AI: ari naiz musikarekin konparazio bat egiteko...

IA: o sea, ez da... Kontserbatorioko ikasle batek askoz ordu gehio, askoz lanketa gehio... gu gera, dantza talde batek bere barruan egiten ditun ensaio horiek hor egiten ditu, baina beste dantza talde guztiek bezela.

ML: azkenean euskal dantza ere ez dago instituzionalizatua. Ez dago, ba, balleta, edo teatroa bezela, ez dago titulorik behar duzuna. Nola zerbait herrikoia eta kulturala den, hori da daukagun formakuntza. Txikitatik, eta orain jarraitzen dugu, ere bai, baino...

IA: o sea, ikasi degu, hola, por hobby [risas].

AI: eta titulutxo hori ez dakit jakingo duzuen eskolak berak emititzen duen, edo Udaletxetik datorren, edo...

ML: esango nuke eskolarena dela. Eskolak ematen digun diplomatxo bat.

AI: bale, eskerrik asko.

ML: ez gea profesionalak, vamos. Hori baldin bada galdera, ez gara profesionalak.

AI: eta egiten duzuen dantza motaren inguruan, lehenago Interneten ikusi dut baita ere, zuen helburua dala dantza tradizionalak mantentzea eta plazaratzea.

ML: bai.

AI: ez dakit, hori berregiten duzue ikuskizun modu batean, edo dantzak iritsi diren moduan fidelki plazaratzea den zuen helburua. Emanaldietan egiten duzuen saio mota nolakoa izan daitekeen.

ML: bai. Egin dugun gehiengoa da tradizionala, iritsi zaigun bezela, a ver, suposatzen det duela 30 urte eta guk dantzatzeko duguna ez dela berdina izango, ez? Bina denborak aldatu dira, estiloak ere bai, baina dantzak mantentzen ditugu guk ikasi ditugun bezela, hola dantzatzeko ditugu. Baina, bueno, egia da ere bai azken urteetan sortu genuela Jon Mayarekin batera, izan dala Ereintzako kidea, orain Kukaiko koreografoa, dantzaria, eta abar, eta herrikoak dira denak. Orduan, berekin batera sortu genuen ikuskizun bat, pixka bat gai modernoago bati buruz, Erretereriako raketista famatu bat izan zela Agustina Otaola, eta bere bizitza kontatzen genuen ikuskizun baten barruan. Ikuskizunak bai zituen euskal dantzako pausuak, baina etziren e... guk normalean dantzatzeko ditugun dantza tradizionalak, baizik eta koreografia bat asmatu zen pausuekin, eta prestatu genuen, ba, herrietan zehar presentatzeko, eta holako gauzak. Ordun, berrikiagoa, ba hori.

IA: nik hori nuen apuntatua baita ere, ez? Bai. Egiten dugu tradizionala, eta hor daukagu emanalditxo bat, sortu zena aparteko bezela, salbuespen bezela. O sea, ondo, ta gustora ibili gera, ta pentsatu da holako beste zerbaite egitea, baina, orokorrean gure praktikan zehar, salbuespen bezela geratzen da. Topatu det tituloa.

AI: hara!

IA: nik uste det eskolak zeatzen dula. Gero hirugarren maila ez dakit zeri esaten dioten.

AI: badakit musikan... ez dakit oso ondo nola egin ekiparazioa... ez dakit egin daitekeen ere... elementala 4 maila dira musikan. Bestela joan eta galdetuko dut. [risas]

IA: nahi duzu bidaltzea?

AI: bale, eskertuko nizuke. [risas] Ba nik, bueno, egiten dituzuen saioetara itzulita, ba... bakoitzean dantza berdina errepikatzen diren urtero-urtero, edo esparru bat den barruan urtean zehar egiten dituzuen dantza berriak sartzeko, edo... ze dantza motak plazaratzen dituzuen, edo ze dantza mota orokorrean, edo... horrelako zoeze kontatuko bazenidate...

IA: inauteritan, esan bezela, ostegun goizen hasten da azeri dantzakin, eta gero asteartean, atzo, ixten da sardinen ehorzketakin. Urtero-urtero berdina da, urtero egiten den dantza. Ez dauka, hola, aldaketarik. Bietan egiten da desfile bat herrietan zehar, eta gero herriko plazan dantzatzeko da, eta hori urtero berdina. Gero Dantzari Txiki egunean, ba, taldeak dantzatzeko, ta bakoitzak dauka bere ibilbidea, bakoitzak,

pues, bakoitzak dantzatzen du nahi duena, urtero aldatzen da, baina bueno, o sea, desfilea, eta, beti izaten da... dantza antzekoak izaten dira.

AI: Dantzari Txiki egunean Herri Arte Eskolako dantzariak daude, eta kanpotik datozen beste batzuk ere?

IA: hori da, bai.

ML: egiten da intercambio bat bezela, gu juten gea, beraien herritara... bueno, gu, Herri Arte Eskola juaten da beraien Dantzari Txiki egunean, eta gero beraiek etortzen dira honea.

IA: eta gero San Juan bezperako sokadantzan ere urtero berdina, egiten da herriko plazan soka bat eta hor banaka ateratzen gera dantzatzera, buruzagi ta atzeskulari bat dagola, indar gehiago daukatenak eta gehiago dantzatzen dutenak, baino dantza berdina da.

AI: ekainaren 23an?

ML: hori da.

IA: erromeria egunean ez dago emanaldirik, hola, bere horretan, goizean zehar daude, pues... muxikoak, eta, kaletikan. Eta gero arratsaldean ere bai, plazan muxikoak. Baina ez dago ezer montatua, kaletik dagoen edonor sartu daiteke eta dantzatu. Baina beti dira erromeri edo plaza dantzak. Gero Erretereria Dantzan bai dela emanaldi potenteago bat, eta hor bai, urtero aldatzen dugu. Urte batean dantzatzen ditugu dantza batzuk, bestean beste batzuk... Hor etortzen da kanpoko talde bat, normalean egiten degu Portugaleteko festival bat dago internazionala dantzakoa, ta bertara joaten dira mundu osoko dantza taldeak, o sea, oso urrutikoak, eta ordun, hor daudela aprobetxatuz, ekartzen degu talde bat honea, ordun egiten ditugu bloke batzuk, lehenengo guk, gero beraiek, gero guk, gero beraiek, eta hola.

AI: ze garaitan egiten da Erretereria Dantzan?

ML: uztailan. Gure festak izaten dira Madalenetan, uztailak 24, ba izaten da aurreko asteburuan, edo hola. Aldatzen da, depende, ba, taldearen... etorri daitezkeen, ezin diren etorri, Portugaleteko festivalaren daten arabera ere aldatzen dugu. Aurten izango da uztailako 4-5-6. Ekarriko degula Kataluniako talde bat, intercambio bat egin dugula beraiekin, eta bueno, ba aurten horrela erabaki degu egitea, ta listo.

AI: eta Madalenetako programan sartzen saiatzen zarete saio hori?

IA: [incomprensible]

ML: e... Madalenak hasten dira uztailak 21, ta bukatzen dira 25ean. Ordun, 20an egiten da txistularien pregoia. Egiten da txistularien kontzertua, eta normalean parte hartzen dugu, ba herriko eragile ezberdinek. Buruhandiak eta erraldoiak, guk ere piezatxo bat edo pare bat egiten ditugu... e... lehengo urtean Herri Arte Eskolako garaikidekoak ere sartu zituzten... pixka bat saiatzen dira ikuskizun bat egitea festak baino lehenago, eta jende pila biltzen da, eta...

AI: dantzariak, edo ikusleak?

ML: ikusleak. Plaza betetzen da, ta txistulari kontzertuan jotzen dituzte pieza modernoak, ze ekartzen dute gonbidatu bat... etorri dira, Süne, e... Eñaut Elorrieta, etorri zen ere bai [incomprensible], o sea...

AI: eta tartean zuen bloketxoa?

ML: hori da.

AI: adibidez, ze dantza egiten dituzue?

ML: lehengo urtean egin genun bateleras, ezpata dantza... o sea, azkenean txistulariek proposatzen digute: “hau joko dugu, eta zuek dantzatu dezakezutena ba hau ta hau dira. Ondo iruditzen?”, ba bai, ta listo. Azkenean adosten dugu, ta listo.

IA: bai.

ML: eta gero Madalenetan ere bai, Santa dantzatzen dugu. Hori ez daukagu [zerrendan] jarrita, baina bueno. 22 goizean eta 25 goizean egiten da, e... Errenteriako Santa Madalena, pasatzen da ermitatik elizara, parrokiara, eta gero 25ean parrokiatik ermitara bueltatzen da. Ordun, guk dantzatzen diogu Santari, ateratzen dutenean eliza batetik edo bestetik, dantzatzen zaio Santa. [risas] ez dakit nola esan, horrela deitzen diogu. Ezpatadantza bat da.

IA: Santísima.

ML: hori da, dantzatzen ditugu 2 minutu, eta eramaten dute Santa eta listo.

AI: Hori, ez dakit nola esaten zaion... prozesio, edo...

IA: lehenengo prozesioan ere hartzen genun parte, baina ya azkenengo urtetan ez. Hori lehen zegoen programaren baren, baina orain kendu dute laikotasunagatik. O sea, egiten da, baina ez dago programaren barruan.

ML: jarraitzen dugu egiten, ba ohitura kontuagatik, eta...

IA: jende asko joaten da ikustera, aunque no lo parezca...

ML: ohitura mantentzeko.

IA: hori, auskalo noiztik egiten den.

AI: ya... ta ordun, emanaldi potenteena Errenteria Dantzan da.

IA: eszenatokian egiten dena, fijo ditugunak, bai.

ML: gero urtean zehar sortatzen zaizkigu, adibidez, Errenteriako Bandarekin ikuskizun bat batera, eta horiek ere izaten dira ikuskizun potenteak, edo Herri Arte Eskolakin batera egiten degun zerbait, edo holako gauzak.

IA: hau da urtero egiten duguna eszenatoki batean, finkoa izaten dena, hori da.

AI: ze bloke egiten dituzue, bada zerbait errepikakorra zaizuen, edo?

IA: antzeko egiten dugu beti...

ML: a ver, es que... dakizkigun dantzak... egiten dugu Gipuzkoa, egiten ditugu Bizkaiko dantzak ere bai, Naparroako dantzak, Iparraldeko dantzak... ordun, saiitzen zara pixkat nahasten dana, baina azkenean beti sartzen dezu Gipuzkoako zerbait, ze hemengoak izanda...

AI: brokel dantza?

ML: bai, tresnak, fandango ta arin-arin beti egiten dugu...

IA: sokak ere bai, zortzikoak eta soinu zaharrak...

ML: bizkaia ere asko egiten dugu, ze jendeari asko gustatzen zaio, ta Zuberoa ere, basoana, oso ikusgarria delako, maskaradarena, bai, bai. Hori ikusgarria da, ta jendeari gustatzen zaio pila bat, ordun, ba...

AI: ta Bizkaitik, dantzari dantza, adibidez...

ML: e... dantzari dantza ez dakit zein den...

AI: [tararea]

IA: ah, banakoa?

AI: bai, banakoa dantzari dantzaren zikloaren parte. Zortziko taldetxoan.

IA: bai, horiek egiten ditugu. Bai, azkenean, ez baldin bada bi urtean behin, hiru urtean behin errepikatzen ditugu dantzak. Ohitura dago, beti batzuk menperatzen ditugu beste batzuk baino, ta azkenean, jendeari bat gehio gustatzen zaio, ta horra joaten gara.

AI: eta emanaldi horietan musika ze formatutan erabiltzen duzue, grabatua erabiltzen duzue, edo zuzeneko musikariak?

ML: zuzenekoa. Nik uste dut grabatua ez dugula inoiz egiten.

IA: ez... ez, ez.

ML: ya sea txistularia, trikitilaria, dultzaineroa... tokatzen dena, dantzaren arabera. Baina beti zuzenekoa.

AI: txistua zertarako erabiltzen duzue, hola, ze dantza...

ML: denerako, bai... gehiengorako... [pequeña risa]

IA: da, segun ze musikarikin lortu degun kuadratzea, edo. Ba lortu badugu txistu ta trikia, ba txistuak egingo du Bizkaia, Gipuzkoa, ta trikiak, pues, fandango arin-arin, eta hori, trikia, baina karo, egun batean igual ez daukagu trikia, orduan txistuak egiten du dena [risas]. Más o menos, orden hortan. Bainon, o sea, banakoa eta esaten duzun hori guztia, Gipuzkoako tresnak, zortzikoa, agurra, ezpata dantza... dena txistuakin.

ML: Nafarroako dantza ta Arabakoa izan ezik, dultzainak erabiltzen ditugula, beste guztia...

IA: eta Zuberoa xirulakin.

AI: oso presente dago orduan txistua, ez?

IA: bai [pequeña risa]

AI: eta emanaldietarako txistulariekin harremana, e... puntuala izaten da, edo urtean zehar taldekide bezela edo izaten dituzue...

IA: [pequeña risa] a ver nola esaten degu... e... o sea, gaur egun ez daukagu talde bat, txistulari talde bat, hola, juten geana, “behar dugu txistulari bat, edo bi txistulari, nork ahal du?” ez, o sea, ditugu txistulari batzuk kontaktatuak, harremana daukagula beraiekin, ordun, pues, badakigu badakitela ondo egiten, o sea, badago harreman bat, eta beraiei galdetzen diegu: “ei, ahal dezu?” “bai”, eta ondo. “Ezin dezu?” ba hurrengoari. Eta hola, hortan mugitzen gea, bai txistulariekin eta bai beste instrumentu, f..., guztiekin.

ML: gero, egia da urteko emanaldi puntual batzutan, adibidez, azeri dantza, sardina, San Juan... horiek badakigu Ereintzako txistulariek, beraiek ere badituztela data horiek markatuak bezela, ez? Eta beraiekin egin dugula beti. Baina gero, ba hori,

ezkontzetan... ezkontzak egiten ditugu kontratatzen gaituztenetan, eta ezkontzetarako lortzen dugu ahal dugun txistularia. Edo Erreterria Dantzanen, ba hori, komentatzen diegu ze behar ditugun emanaldiaren arabera, eta egiten dugu ba pixkat, ere adosten dugu ze txistulari behar ditugun, silbotea ez, bai, triki, dultzaina ea behar dugun...

IA: eta bidaietarako eta horrela, ere, pues, jendeari galdetzen.

AI: mhm. Esan duzu: “a ver nola esplikatzen dudan hau”. Zer gertatu da hor, edo? Jartzen du Interneten bazela txistu taldea ere barne...

IA: es que... lehen bazen Ereintzan bat, txistulari talde bat, baino dantza taldearekin ez du inoiz harreman... o sea, bai puntu batzutan edo emanaldi batzutan beti agertu izan direla beraiek, baina ez dugu inoiz jakin oso ondo nortzuk dauden txistulari talde horretan. O sea, ez dago harremanik, hola, oso estua. Horrerik orain ari gera saiatzen horri buelta ematen. Orduan, justu bihar daukagu galdera txistulariekin jakiteko nortzuk diren, eta...

ML: generazio aldaketa bat ere egon da hor ere bai, eta, bueno, gauzak plazaratu, hitz egin nola dagoen egoera, eta adostu beraiekin.

IA: o sea, de hecho, hitz egiten diegun txistulari horietako txistulari taldean daude, baina guk ez degu kontaktatzen haiekin taldetikan, más pertsonalera jotzen degu. Badakigu talde hori hor dagola, gauza batzuetarako ya de por sí beraiekin kontaktatzen degu, baina dago hor, ez dakit nola esplikatu... zulo bat bezela, ez dakigula oso ondo nortzuk diren beraiek ere gu...

AI: agian beraiek dira txistu banda bat, aparte beraiek...

ML: uste dut beraiena dela gurea baino hobby-ago.

IA: bai [risas]

ML: ez? O sea...

IA: bai, bai.

ML: juntatzen dia nahi dutenean, ahal dutenean, eta bueno, badakite data batzuk daudela hor markatuak, eta bestea, pixakt... ba, “tal, ahal dezute parte hartu hemen?” Beraiek hitz egiten dute haien artean, zeinek ahal duen, zeinek ez, eta gero esaten dute: “gaude bi txistu eta silbote bat”. Ba perfekto. Ordun da pixka bat... bai... fluidoago bezela. [pequeña risa]

IA: guretzat bai izango zen erosoago, ba euki talde bat, igual WhatsAppeko talde bat gaur egun, eta idatzi: “gauza bat: behar degu bi txistu”. Más personalera jun baino, dela orain egiten dena.

AI: bale. Beraiek eukiko dituzte beraien emanaldiak, ez dakit urtean zehar, esan dezute lehen txistulari pregoia...

ML: bai.

AI: hori beraien esku dagoen gauza bat da, adibidez?

ML: hori... udaletxea... ez dakit exactamente nola dijoan, guri gonbidatzen gaituzte dantzatzera ta listo. Hor, egia da, daude Ereintzako txistulariak, baina daude txistulari gehiago, ez dakitela urtean zehar nun ezkutatzen dien... [pequeñas risas] Gero Herri Arte Eskolako txistu batzuk ere parte hartzen dute, ba ikasleak dienak, eta hola... orduan, bastante txistu, pila bat juntatzen dia.

IA: bai, bai, bai.

ML: ez dakit nola antolatzen duten, egia esan.

IA: antolatzen du Vesgak, baina Vesga udal txistularia da... ordun, udaletxeak antolatuko du?

ML: ez dakit.

IA: ze hori berak bakarrik ezin du antolatu...

ML: ez, ez...

AI: jo, ba nahiko nuke jakin azken aldian kontaktatu dezuten txistularietakoren bat edo beste, haiei egiteko ere elkarritzeta.

IA: Olatzen zenbakia bidali nizun, ez?

AI: baliteke.

IA: [a su compañera] bidali nion hori, Olatzena eta Mikelena, [a la entrevistadora] ba dira bi anai-arreba, ibiltzen direnak gurekin gehiena.

ML: bai, gainera dantzariak izandakoak dira, ordun [chasquido] guretzako egia da ere errexagoa dala beraiekin, ze badakite erritmoak, eta, hori pixka bat gehiago kontrolatzen dute. Edo igual, zortziko bat berriro errepikatu behar bada, ikusten badute ez geala iristen, edo... beti, dantzaria izandako txistulariek nabaritzen da kontrolatzen dutela pixkat gehiago, eta guretzako ere... eskertzen dugu.

AI: orduan haiekin kontaktatzen duzue azken aldian gehien.

IA: bai, bai. Egia da bidaietarako, azkenean, o sea, e... gurasoak dira.

ML: ezin dira 10 egun jun ezdakitnoa, lana, ta...

IA: beste erritmo bat da... ordun bidaietarako azkeneko urteetan Goizaldi Dantza Taldeko musikariekin jarri gara harremanetan, eta harreman ona egin genun Belgikara joan ginenean, ta aurten ere bai jun gea Bartzelona ondora, ta beraiekin jun gea. Ordun, pues bai, emanaldi normaletarako... o sea, "txistulari bat behar degu": pues, lehenengo pertsonak horiek dia. Baina, pues, [incomprensible] beste talde batzutara. Badaukagu arazo bat txistulariekin, ze, es que, oso... ez daude, e... Kontserbatorioan. O sea, txistu ikasleak...

ML: egia da gutxi apuntatzen omen dia... ez dakit...

IA: eta kantera falta da. O sea, jende gaztea ez dago txistularia, hola...

AI: Erreterian oraintxe bertan...

ML: badirudi ezetz.

AI: eta bi pertsona hauekin, Olatz eta Mikel, aspalditik zabilzate harremanetan?

ML: bai

IA: betidanik. O sea, dantzariak izandakoak dira. Dantzatzen zutenean ere txistulariak diren. Ni Ereintzara iritsi nintzenean ya beraiekin iten zen harremana. Eta badira Ereintza Txistu Taldearen barne, baina guk beraiekin pribatutik hitz egiten dugu.

AI: pertsonaz pertsonako kontaktu horretan.

IA: hori da. Bihar bilera ere beraiekin daukagu.

AI: ya... beste txistulari batzuen izenak, edo, esango bazenizkide? Baina bueno, beti izan dira hauek erreferenteak, ez?

IA: bai... Busselo...

AI: Itziar Busselo da orain irakasle, txistu...

ML: bai, Herri Arte Eskolan. Eta ez banaiz...

IA: [incomprensible]

ML: baitare. Es que dira familia, o sea, Josetxo Oliveri, bere semeak dira Mikel eta Olatz Oliveri [pequeñas risas]. Maialen Viejo, orain hauek dira Ereintzakoak?

IA: [incomprensible]

ML: Urtzi Uri... Yago Martínez da etorri zena gurekin Belgikara, Goizaldiko txistularia.

IA: Adur... ez dakit abizena. Eta Arandia, ez dakit izena [risas]. Arandia Hernanikoa izanda, da gurekin, dultzainero baten bitartez lortu genuen, eta dultzaineroa ere lortu genuen Goizaldiko musikaria delako, o sea...

AI: hor zabiltzate sarea egiten.

IA y ML: bai, bai.

IA: ez daude asko, azkenean denak ezagutzen. Eta, hori... ez dakit txistulari bat hola...

ML: hombre... [risas] Xabier Vesga.

IA: baina hori ez da gurekin ibiltzen.

ML: baina txistularia da. Xabier Vesga da Errenteriako udal txistularietako bat.

AI: ah, bale. Baina esan duzue zuen dantza talderako ez duela jotzen.

ML: e... ez. Atzo bai, baina... hori, ez dela ezer finkoa. Beraiek beraien artean kontaktatzen dute, eta ahal dunak ahal du, eta ezin dunak...

IA: toda la familia, o sea, Xabier Vesga da Oliveritarren lehengusua [risas]. O sea, en familia.

AI: bai, bai. Bale, eta emanaldietarako txistuarekin dantza uztarte hori... azkenean egon behar da negoziazio puntu bat, edo zenbat buelta eman behar zaizkion honi, edo abiadura, edo... hori lantzeko nola egiten duzue? Zuek, ez dizuet galdetu... urtean zehar erregulariki ensaiatzen duzue?

ML: mhm.

AI: astean egun bat edo beste?

ML: 2-3.

IA: hemen bi aldiz, eta gero ensaio bat Eskolako saioa, ta gu juten gera saio horretara, da beraien ensaioa, beraien emanaldia lantzeko, baina juten gera...

ML: harremana egiteko haiekin.

IA: eta hori, emanaldi bat gerturatzen denean, beste ensaio 1 gehitzen degu askotan, ordun 3 ensaio. Eta hori, emanaldi bat gerturatzen denean, azkeneko 2 edo 3 ensaiotan igual musikariei etortzeko esaten diegu, ta, pues, begiratzen dugu abiadura, azkarrago, motelago, hemen ez dakit zenbat buelta, pues hola funtzionatzen dugu. Kurtsoan zehar

ez dia gurekin egoten ensaiatzen, o sea, gure kabuz diskoakin. Eta hori, azkeneko 2-3 egunetan datoz.

AI: bai. Daukadan hurrengo galdera da ea gustora zaudeten musikariak eta dantzariak harremantzeko dagoen modu horrekin. Lehen zeoze aurreratu didazu [a Izaro Aierbe]. Orain, bihar egin behar duzuela bilera bat adibidez, harreman hori estutzeko, edo elkar hobeto ezagutzeko...

IA: bai. [prqueña risa] Bai, hori. Komentatu izan dugula, ez daukagula bakarrik txistulari, baizik eta musikari talde bat denekin, eta: “eh, behar degu ez dakit zer...” bueno, ba 2 txistu, ta 3-k nahi badute ere etorri, pues, hori ez dela izango arazoa, baina eukitzea nolabait errex. Batzutan daukagu emanaldia ta 6 txat diferenteren idatzi behar diezu mezu berdina, ta azkenean, erosoago izango zen, denok batera, ta bakoitzak bestearen erantzuna ikusten du...

AI: ya...

IA: ez dakit. O sea, hori edukiko bagenu, ideal. Eta ari gera egiten pausuak hortan, e, txistulariekin beraiekin orain ere, harremana estutzen saiatzen ari gara. Nik uste dut hori dela hobetu beharko litzatekeena.

AI: zuentzako errexagoa edo interesgarriagoa izango litzake agian dantza talde barruan kideak txistulariak edo musikariak edukitzea?

IA: nik uste dut erosoago izango zela.

ML: bai, erosoago bai.

IA: o sea, ez dakit, gure barruan eukitzea baino, gutxienez WhatsApp talde bat.

AI: harreman kontu horregatik bakarrik bada ere.

ML: bai, nik uste dut baietz. Eta komentatu izan dugu.

AI: nire azkeneko galdera da ea gaur egun txistularien eta dantzarien artean, modu orokorrean, iruditzen zaizuen harreman falta dagoela. Zuen kasua kontatu diazue, eta ez dakit, 2 diziplinen artean, ez dakit ea ikusten diren 2 planeta desberdin bezela, edo ez, edo ikusten duzun beste errealitate batzuk daudela askoz hurbilagoak, edo harreman handiagoakin... zerbait esango zenidake?

IA: bai... a ver, ez dakit... nik uste dut bai, o sea, 2 disziplina bastante separatuak daudela. Gu gea dantza talde bat, eta behar deguna kontaktatzen degu musikariekin. Gero, nahiz eta musikariekin beraiekin harremana ona izan, badaude 2 talde. Harremana ona da, baina 2 talde dira. Gero ere beti dago hori de... pues... musikariek askoz gehiagotan kobratzen dute dantzariek baino.

AI: saio berberagatik, esan nahi duzu?

ML: bai, baina, adibidez, o sea, adibidez guri... ezkontzetan jarriko dut adibidea. Guk eskatzen degu txistularia ezkontza baterako, edo joaten gera 5-6 dantzari, eta txistulariak kobratzen du kobratu behar duena, eta guk pertsonalki ez dugu kobratzen, baizik eta Ereintzara doa diru hori. Eta proportzioan ere, beraiek gehiago kobratzen dute. Guk, nik ez dut inoiz kobratu dantzatzearagatik. Baina txistulariek esango nuke kobratzen dutela. Beti ez, baino...

IA: bai, edo, “e, etorri ez dakit zer jotzera”, eta kobratzen dute. Eta guk...

ML: como mucho Ereintzak kobratzen du, guk pertsonalki ez.

IA: bai, hori, sin más, tradizio bat dago, beste... ez dakit, nik uste, aspalditik datorren zerbait izango dela, edo. Edo dantzariak beti gehiago izan gera, eta ordun ezin diozu pagatu, baina, pues, txistulari bati bai, ordun... hori ere badago. Ordun horrek ere separatzen ditu, guk gauza batzuk doan egiteko ohitura daukagu, ez dugula ezer kobratzen...

ML: eta igual txistulariak ez daude prest...

AI: mhm. Gelditu zait galdera bat hor tartean, zuen izaeraren inguruan... ea urtean egiten dituzuen saio horietan, ea udalaren laguntza, babesa, edo, jasotzen ote duzuen.

IA: bai, gure diru-laguntza nagusia udala da.

ML: hori da, konprometitzen gera urtean zehar ekitaldi kultural batzuk egitera, azkenean guk egiten ditugun gauza batzuek herria bizirik mantentzen dute. Orduan, konprometitzen gera hori egitera, eta horren truk, ba diru-laguntza bat jasotzen dugu, ze materiala daukagu, arropa mantentzeko, bidaiak egiteko, e... holako gauzak. Orduan, hortxe daukagu tope [?] hori, ta...

IA: hori, eta bestela ere, o sea, e... emanaldietarako udalarekin harremanetan jartzen gera eszenatokia lortzeko, soinu ekipoa, eta diru-laguntzaz gain harreman hori badaukagu.

AI: pozten naiz. Nire galderak hauek izan dira. Ez dakit zerbait gehiago esateko gogoarekin edo geratu zareten...

IA: ez [risas].

AI: bale, eskertzen dizut kontaktua bidali izana [a Izaro Aierbe], gogoratuko ditut eta jarriko naiz haiekin harremanetan.

IA y ML: eskerrik asko.

AI: zuei.

VI.3.2.tr_GD2_ALKARTASUNA_Karlos

Registro de la grabación: GD2_ALKARTASUNA_Karlos

Contextualización

- Entrevista a Karlos, dantzari miembro del grupo Alkartasuna Dantza Taldea de Pasaia.
- Fecha: 6 de marzo de 2025 entre las 19:01 y las 19:40 horas.
- Duración total de la entrevista: 39 minutos.
- Lugar: la entrevista se realizó en el local en el que ensaya Alkartasuna Dantza Taldea (Calle Blas de Lezo 20).
- Tipo de entrevista: abierta semiestructurada.
- Tipo de transcripción: literal.

Transcripción

Amaia Irastorza: grabatzen badut, ondo iruditzen zaizu? Edo nahiago duzu ez...

Karlos: bale. Benga, bale, ez dakit...

AI: bai?

K: ez nago ohituta gauza hauetara

AI: bueno, da... fines académicos, ez da inora aterako, eta...

K: bale, bale.

AI: taldearen ordezkari bezala...

Nos acomodamos en el espacio

AI: bueno, ba... ni... master ikasketak egiten ari naiz orain,

K: bai.

AI: musikologia arloan, eta... bai, ikasi dut pedagogia, musika irakasteko. Barkatu, daukat zerbait begian sartu da bezala, eta...

K: ya bi gea.

AI: bai?

K: bi aste eta piko tanta botatzen, ze taladro batekin zerbait sartu zait, eta dago... irritatuta, baina bueno. O sea, ere ibiltzen naiz egiten horrela, gauzak, ordun... [pequeña risa]. Baina bueno.

AI: ba... hori, Pedagogia ikasi dudala, eta... bazegoen hor musikologiaren inguruan ikasgairen bat, eta gustatu zitzaidan, eta... urte bateko masterra hartu dut.

K: mhm.

AI: ni dantzaria naiz Irunen. Kemen Dantza Taldean.

K: bai, Kemen?

AI: ezagutzen duzu?

K: bai, bai.

AI: eta, bueno, beti eduki dut interesa dantza eta musika... uztartzeko, eta txistua izan zait niretzako... horretarako baliabide bat, orain.

K: bale.

AI: eta dantzarako jotzen duen txistuaren inguruan ari naiz egiten.

K: aha.

AI: horregatik ari naiz jartzen kontaktuan zuekin, inguruko dantza taldeekin, jakiteko zuen funtzionamendua eta... e... txistulariekin ere ze harreman izan daitekeen, dantza taldeetan.

K: bale.

AI: e... Interneten begiratu dudanagatik,

K: bai.

AI: e... Alkartasuna Dantza Taldea 1964an sortu zen.

K: bai.

AI: e... Antxo, Pasai Antxoko dantza talde bat da, eta... helburua... Euskal Herriko, em... folklorea eta euskal dantzak, e... mantentzea eta transmititzea da.

K: bai.

AI: helburu nagusia. Horretarako, dauden ekintzetako batzuk Aste Kulturala, e... antolatzea, Santa Ageda, San Juan sua, kopia zaharrak eta Sagardo Jaiak dauzkatzat apuntatuta.

K: bai?

AI: zeozer gehiago aipatuko zenuke? Edo zerbait kendu? Jarri?

K: batzuk kendu behar ditugu.

AI: bai?

K: pandemia eta gero, egia esan, e... bajoi handia eman degu, eta jende gutxi gaude orain. Ordun, urte hauetan gaude gehiago enfokatuta umeekin. Alkar Txiki. Beti egon gara Alkartasuna eta Alkar Txiki, cantera bezala. Eta bueno, e... pandemia eta gero geratu ginan, kointziditu zun... gutxi geunden, pandemian puskatu zan dena, eta gauden lokal bat Azoka Zaharrean, eta, hori bota dute, gaude de prestaus hemen, denda hola, entsaiatzen, lokal... utzita ere, konpartituta beste batekin, eta gaude pixka bat, hor. Eta hori, jende gutxi gaude. Eta... adibidez, esan duzuna, jarraitzen dugu ekitaldi, e... Aste Kulturala ez dugu egiten Aste Kulturala bezala, lehen beti egiten genuen, gure asmoa zan, bueno, ba saio... [sorta] guztian, prestatzen genuen dantza batzuk, eta maiatzean egiten genuen gure aurkezpena., dantzak ikasi genuena, e... zerbait, bueno, hainbat akto kulturalak, baino beti kulturari lotuta, ba, ez dakit, dantza ikastaroak, e... ekartzen genituen, ba jendea jotzeko, edo ikusteko, ikuskizunak, edo... hurrengo asteburuan

egiten genuen Alkar Txiki, e... umeak bere esto, igande goizean, eta bukatzen genun sagardo jaiakin.

AI: mhm.

K: orduan aste bat, bi aste, según, jun gara mugitzen hor.

AI: maiatz inguruan.

K: ta hor, duela... urte batzuk lehenago... sortu genuen hemen, e... Aurreku Euskadi Txapelketa,

AI: ah.

K: eta egon ginen hogeita piko urte.

AI: hori antolatzen?

K: eta azkenean ikusi genun... se nos iba de madre, esateagatik. Ya, gauza bat zen fomentatzeko, ze aurreku zagon... Bueno, aurreku... orokorrean, Gipuzkoako dantzan zeuden galtzen pixka bat, herri bakoitzak eta zuen nahi zuena... eta federazioekin hitz egiten, saiatu ginen egitea, ba txapelketa bat , e... [chaquea] elkartzeko ideia, nola dantzatzen da, eta hori. Eta bueno, hasieran...

AI: bateratzeko dantza egiteko modua?

K: bai, bueno, bateratzeko edo... gutxienez, e... ideia batzuk, ez dibertsifikatzeko gehiegi, ez?

AI: mhm.

K: eta [intntzioa] ez da hori, ya iritsi zen momentu bat, ba, ya, e... dantza taldeek jarraitzen zuten bakoitzak bere... gutxi gorabehera. Lortu genun pixka bat, bueno, Federazio aldera, e? Guk egiten genun txapelketa, como tal, ba, justo. Baina gero, azkenean zan, ba hori, batez ere emateko... izena dantzariei, gero, egiteko taldeak, eta hori, eta ya, ez dakit, helburua, gure helburua... se iba un poco, ez? Ez zan mantentzeko, zan fomentatzeko beste modu batera.

AI: hm.

K: eta orduan utzi genuen Federazioaren eskuetan. Eta jarraitzen zuten... Ez dakit. Eta gero ez dakit nola daude, baina... urte batzuk egon ziren egiten, baina gero ez.

AI: eta zuek Federazioaren kide zarete?

K: oraintxe bertan ez. Egon ginen urte pilo bat, eta gero, f... Federazioarekin ez gaude... Neretzako... guretzako... neretzako, geratzen da pixka bat ente bat hor, ez dut, e... Dantzari Eguna... lehen agian bai, baina gaur egun Dantzari Eguna ez dakit non egiten duten, eta nola, eta... ez dakit. Geratu zan pixka bat hor.

AI: bale.

K: eta, bueno, e... duela urteak ya... ez gaude. Harremana bai, ezagutzen ditugu lehendakaria eta idazkaria, eta batzuetan: “Oye, behar dugu ez dakit zer”, baina ez gaude Federazioan sartuta, mugitzen.

AI: ta gutxi gorabehera, ze garaietan gertatu zen uzte hori?

K: bu-bu-bu-bu-bu-bu... Ez dakit. Oso txarra naiz urteekin. Posible begiratu, baina...

AI: ba, lasai.

K: ikusi dut badagoela Alkarkide Alkartasunako Dantzari Ohiak elkarte bat.

K: bai. Hori zan... hasi zan, jende batzuk, bueno, euskal dantza badakizu nola dan, eta urte batzuekin zaila da jarraitzea.

AI: mhm.

K: ze dantzak dira bastante kañeroak. Eta Alkartasuna egon da urte pilo bat. Eta egon zen talde bat, potenteena, e... ba, Alkartasuna eduki zuen momentu potenteena, que hasi zan ateratzen kanpora, festibaletara, eta hoiek, bueno, bere garaian, ba joan ziren uzten. Eta bueno, pues hori, umeak helduak egiten dira, eta denbora gehiago daukate, eta hasi ziren elkartzen. Eskatu ziguten trajeak, ateratzeko argazkiak berriro trajearekin, eta hori, eta... baina bueno, se fueron arriba, eta azkenean joan ziren festibal batera, eta aurkeztu ziren Alkartasunako Dantzari Ohiak. Eta eduki genuen pike bat... “A ver, nahi baduzu, bale, daukagu elkar... O sea, ideia oso ona”. “Ya, ya, baina gu gu gea, ez dugu nahi zuekin ezer ez”. Digo: “Ah, ba ordun ez jarri izena”.

AI: [pequeña risa]

K: Eta gaur egun gaude entseatzen lokal berdinean, eta ondo eramaten dugu, e? Baina... [chasquea] bai. Alkarkide zan, gehiena musikoak,

AI: a bai?

K: txaranga bat zan, eta, bueno, egin zuten... Berez, hasi ziren Alkarkide izena, hasi ziran txaranga bezala.

AI: a.

K: Alkartasunako dantzari, o sea, musikoak, hasi ziren jotzen elkarrekin, erromerietara, eta hori, eta hasi ziren. Eta gero, bueno, ba jendea hasi zen joaten beraiekin, eta muntatu zuten dantza... dantza talde bat, eta bueno. Surgió... atera zen pike txiki hori, baina, bueno.

AI: 2006 inguruan sortu zen?

K: posible da izan, gutxi gora-behera.

AI: txarangan zein musikari, edo zein instrumentu zeuden?

K: ba... batez ere zeuden txistulari-txirula jotzen zuena, akordeoiari 2, eta gero beste batzuk hasi ziren jotzen, ba... saxo eta... bueno, bonbo eta chapas, eta hori. Charanguilla bat.

AI: bale, baile.

K: baina, bueno, bere historia egiteko. Dultzainak ere bai. 2 dultzainero zeuden, eta hori. Eta orain elkartzen dira jende gehiagorekin, eta bueno, ambientillo... musikoekin, historiakin, ateratzen dira. Sortu zuten hor ambientillo bat, eta bai, mugitzen dira.

AI: zuek, suposatzen dut lan boluntarioa-edo egiten duzuela...

K: totalmente. Guk...

AI: ez da lanbide bat, ez dute soldatarik lortzen...

K: ezta... ezer ez.

AI: mhm.

K: oraintxe bertan subventzioa jasotzen dugu. Egiten badugu zerbait.

AI: udaletxearengandik laguntza, edo?

K: bai, laguntza... saiatzen dute, baina hor dago pixka bat. Bai.

AI: [pequeña risa] gutxi gora-beherako... mhm. E... esan duzu, igual pixka bat txikitzen joan zaretela. Ez dakit ahalko zenidan esan zenbat zareten orain, edo zenbat izan zareten.

K: pf... egon gea... urte potenteak. Bueno, historia da, nik eramaten dut urte pilo bat, e? Orduan nire... nire esto... hogeita piko urte eramaten ditut. Ni hasi nintzenean, ba geunden... bueno, de hecho, sartu ginen gazteak, zeren jende gutxi zegoen, hartu genuen erritmo kuadrilla bat, egon... iritsi gera egotera 40, berrogeita piko, e.... festibalak geneuzkan urtero, batzuetan..

AI: nazioartekoak?

K: bai, nazioartekoak. Eta... baten bat arazoak, zeren kupo bat zegoen, eta zegon gehiegi... Gero bai, egon da momentuak egon gara 8 entseatzen, justo-justo, atera dugu eskatzen laguntza: “oye, etorri”... ba hori. Kemen ez dakit, baina bueno, baten bat ezagutzen dut, baino... Ereintza: “eh, posible da bat etorri egiteko... guipuzcoano”. Eta hola. Eta gero... berriro sartu zen jendea, ta eduki genituen urte batzuk bastante dezente, eta gero berriro pixka bat egon gara hola. Baino, e... harrapatu zigun pandemia... pixka bat justu, geunden 10-12, ez dakit, eta hori. Pandemia eta gero, jendea pun-pun-pun, eta oraintxe bertan gaude 6. Helduak.

AI: helduak? Galdetu nahi nizun, ea...

K: eta umeak... bere garaian eduki genituen ia 100. Orain dauzkagu 30, hortik, gutxi gora-behera. 3 talde. Adina desberdina, baina bueno.

AI: mhm, eskerrik asko. Eta dantzari mota, dantza ikasketak egin dituzue, edo amateurak zarete? Pixka bat egiteko... taldearen profila.

K: f...

AI: dantzatzen dakizue dantzan, edo ikasketaren bat egin da dantzaren inguruan? Baten batek...

K: izan da oso... ez dakit nola esaten da. Jarraitu dugu... bai, joan gara ikastera dantza, e... Alkartasuna beti izan gara pixka bat rarito, edo pixkat punkis en cuanto a tradición, mantentzea gehien. Ordun, ba hori, ya... geneukan, edo ni sartu baino lehen ya oso... matxakatuta Goierriko dantzak, Durangesadoko dantzak, ba... ya hasi ginen mugitzen, ba hori, Nafarroa aldera. Las grandes desconocidas, eta “ba, Cortes”. Eta ikasi genuen Cortes, baino jun ginan. Urdiainera jun ginen ikastera nola zen Urdiain, herri desberdinetan egon ginen joaten ikastera.

AI: tokian tokiko dantzariekin ikastera.

K: bai, beraiekin hitz egiten, geratu zaigu Otsagi, ez degu lortu, baina bueno. Hor dago.

AI: izan daiteke motibazio bat jarraitzeko, ez?

K: bai, bai. Bai, bai. Baina hortik, hori, mugitu gea, eta normalean jun gea... beste... agian dantzaren bat bai, ba beste talde batekin hasi ginen, e... “badakizu dantza?”, “Bai”, ta geratu beraiekin. Baino... gehienak, hori. Azkena Zuberoa ere bai, gu... eramaten genun urte pilo bat, eramaten genitun egiten, ba hori, gu erakusten besteei. Eta gero ikusten dezu nola beste... beste talde batzuk eboluzionatu egiten dute beste modu batera, ta zuk jarraitzen duzu... ordun, zein da ona? Gu ikasi genun hau ta jarraitzen

dugu egiten hau, edo... edo juten... eta azken, hola, 5-6 urte, pandemia baino 3 urte lehenago, edo, hitz egin nun Zuberoa... kontaktua daukagu: “oye, posible duzu etorri?” Jun ginen asteburu bat, bera etorri zen asteburu pare bat, ta... berriro berarekin, ba... ba hori, guk jarraitzen genun... esagutzen dezu sobera, egiten genuen gabota zaharra,

AI: maskarada...

K: maskarada, bai. Egiten genun gabota zaharra, dantzatzen dana borobilean, eta... hemengo taldeak inork ez du dantzatzen, dantzatzen dute gabota berria. 5, uste dut, 2 eta 3, pertsonaia, filak. Eta hori, gauza desberdinak, ba hori. Saiatu gea, ba aldatzen badegu, hori, arrazoi batekin, edo... bilatzen zer aldatzen degun.

AI: o sea, beraien ereduaren arabera egitea aldaketa hori?

K: hori da, bai.

AI: esan duzunean zuek erakusten zutenean lehen besteei, zer zen, Zuberoa, adibidez, edo ze dantza... erakusten zenuten?

K: bai, bua, dena... gu, e... programan geneuzkan Goierriko dantzak,

AI: hori da brokel dantza?

K: bueno, bai, Goierriko brokel dantza, baina bueno, 12-tik kenduta makil txiki, [que] ya ez du egiten inorrez, uztai handi zaila dala, zeren zaila da clavatu ta hori, ta boastitzea ez dugu egiten, zeren guri ez zaigu gustatu... noizbehinka egin dugu, baina nola egon dan hor aldaketa bat, [incomprensible] neskak dantzatzeko, ta hori, eta hori, normalea, nik uste det ez dugula dantzatu inoiz. Badakit nola da, egin dugu ensaioetan, o sea, badakigu, erakusten degu, baina gero, eszenatorioetara eta hori, ez.

AI: mhm.

K: baina hori.

AI: bale. E... esan ditugun emanaldi horiek urtero errepikatzen dira, ez?

K: bai. San Juan suan egiten degu soka dantza, e...

AI: aste kulturala...

K: aste kulturala kendu dugu, Santa Ageda bai, egiten dugu.

AI: Santa Agedan, gehio egiten da kanta, agian, ez?

K: bai, hori azkenean da kanta, baina gu egiten duguna, ba hori, buelta eman herrian, hemen ez daukagu baserriak, tabernak eta kalean abesten degu, eta gero juten gea sagardotegira.

AI: eta sagardo jaia...

K: eta hori. Eta gero, kopla zaharrak, 2 urte hauetan ez degu egin, zeren geunden gutxi eta kasualitatez musikoak kanpoan zeuden 2-ak, eta geratzen ginan hemen, no somos las voces, este...

AI: [pequeña risa]

K: eta esan genun: “ez, ba, ez eramateko zuk esto, ba gaizki”.

AI: kopla zaharrak zer dira? Abenduaren hogeita...

K: 31, bai. Azken eguna.

A: mhm.

K: egiten genun buelta bat abesten, urte batzuk, eta... mantentzea, pixkat, gutxi gora-behera hori, tradizio hori.

AI: eta orduan, bada dantza saioen bat, azken aldian egiten duzuen urtero, edo deitzen dizute nonbaitetik? Edo...

K: azken urte hauetan...

AI: ensaiatzea?

K: bai, eta bueno, e... [chasquea] gauzak, baina oso puntuala, e... ba... típico, e... udaletxea egin zun... presentazio bat edo ez dakit zer zan, ta dantzatzeko 2 gauza, baino... gainera ez gaude, orain deitu digute Kataluniatik egiteko intercambio bat, baina esan degu: “nahi badezu umeein bai, baina ez gaude jendea...” eta hori.

AI: bale. Entseguak, e... urtean zehar erregulariki egingo dituzue, suposatzen dut.

K: bai, e... umeein, 3, hola, astean. Astero 3 ensaio, eta gu gaude egiten 1. Momentuz, mantentzeko, eta...

AI: mhm, bale. E... esan duzu egiten dituzuen dantzak, ea gogoratzen naizen... Goierrikoak, Zuberoa ere esan didazu... Otsagi oraindik ezetz... zein gehiago?

K: Otsagi gelditzen zaigu, bestea... nahi duzuna esan, baina hori, egin degu. Oraintxe bertan, ba... batez ere, ni eta beste bat gaude. Ba hori, erakusten jakiteko. Ze, orain gauden profesore... pasa a ver ze gertatzen da, eta ez galtzeko batez ere, hola... baino daukagu... ingurutxo 2 edo 3 desberdin, e... Salinas, e... Cortes, La [Valsa], el Duranguésado, Iurreta, Domingullo, Dantzari dantza, esto... e... Lapurdi, e... Luzaide... [Zieko]... baina bueno, daukagu... Katxarranka... bai, bai, egiten ditugu pilo bat. Historia zan, normalean prestatzen genun aurkezpen bat, ba... ordu ta piko dantzatzen, “ba gaur Gipuzkoako 3 hauek, Nafartar hauek, misto bat, hola, potente”, eta hori, montatzen genun hola, eta urte hori entsaiatzen gendun hori.

AI: eta gero aste kulturalera eramaten zenuten?

K: normalean borobiltzen genun gure aurkezpena, ba hori, gauza gehiokin. Orain ez gaude...

AI: eta Alkar Txikik ere, ez dauka... ez dakit, urtean... pues, “ikasturte amaierako ez dakit zer”, edo...?

K: bai, beti egiten genun hori, e... urte hauetan hasi ginan, e... orain Antxon egiten da... Aiert... hori ere, dantzari... bueno, e... hasi zan... Eskolan, uste det... baina orain egiten du contemporáneo.

AI: Eskola dantza taldean?

K: e... bai.

AI: hm.

K: e... ahora no me va a salir... Aukeran ez, bestea. Eramaten du holako talde bat...

AI: Donostin?

K: bai.

AI: Goizaldi? Kresala?

K: ez, ez, baino, e... tradizionala... e... Aukeran eta hauek bezela? Hasi ziran euskal dantza egiten eta ireki dira pixka bat... eta hori dago orain contemporáneoekin, eta lortu du subventzio bat eta egiten du urtero PDF, Pasaiaiko Dantza Festibala.

AI: aha.

K: eta dena... bueno, ekartzen ditu taldeak, eta aste guztian dantza dago, pues hori, kalean, desberdinak, lekuetan, eta hori, eta bueno, e... gu sartu ginan hor, ba umeak egiteko aurkezpen abt.

AI: eta hori jarraitzen da egiten.

K: eta hori jarraitzen da egiten. Aurten ya daukagu prestatuta hobeto, handiak, ya 14 urte, uste det. Ya kontrolatzen dute egiteko moduz Zuberoa, maskarada, eta ya... 2-3 talde, 4, según nola moldatzen degun, eta aurten, seguraski, egingo degu aurkezpena beraientzat.

AI: mhm.

K: PDF-n parte hartu dantza batekin edo zerbait, baino gero beraientzat, e... aurkezpen bat egiteko, zerbait.

AI: dantza saio bat aparte?

K: eta gero, barkatu, Alkar Txiki ere, egiten du... ateratzen gera 2-3... 2 aldiz, normalean, dantza... Dantzari Txiki egunak, festibal. Lezon, Gasteiz batzutan... normalean bai. Leheno egiten genuen hemen, baino ez gaude [pequeña risa] potentes como para eso. Gaude... en mente dago, baina oraindik ez daukagu...

AI: bizirauten, orain. Aldaketa egoera honetan...

K: indarra behar degu pixka bat, baino bai, bai.

AI: eta... joaten zareten saio hoietan, ze... ze musika formatu erabiltzen dezute? Ez dakit grabatua eramaten dezuten, edo musikari...

K: gu hor daukagu suerte handi-handi bat

AI: hm?

K: e... beti eduki degu, Alkartasunak normalean beti eduki ditu bere musikoak. Normalean festibaletara joateko, nazioarteko festibalak, edo, ba laguntza eskatzen duzu egiteko kopuru bat, baina beti eduki ditugu.

AI: ze musika instrumentu, edo?

K: txistulari beti eduki degu, alboka... bueno, batek jotzen du, besteak dultzaina ere bai, e... percussionista eta atabalero, esto, eta gero akordeoia beti eduki degu ere bai, eta gero beste batzuk. Biolin bat eduki degu, e... saxo bat... eta, bueno. Baina akordeoia, txistulariak eta hori, beti eduki degu.

AI: mhm.

K: eta orain gaude... gutxi, baina bada musikoa, eta da akordeonista, eta... berak jotzen du dena, kontrolatzen ditu denak [pequeña risa]... hori da gozada bat.

AI: txistua barne?

K: bai. Ez, Aitor, bueno, jo du, gutxi, ni ikusi diot

AI: [pequeña risa]

K: baina bera da músico de verdad

AI: “de verdad”?

K: eta: “ni naiz akordeonista eta tronpeta jotzen dut”... baina ikusi diot nik jotzen agurra txistuakin. Berak: “ba, ez, baina nik hori ikasi dut, baina hori nik ez dakit jotzen...”, “bale, bale”. Baina bueno, hori, esan nahi dut, e... [chasquea] akordeoiak jotzen du edozein gauza. Ni nago ensaioan, eta: “a, fandangoa”, hasten gea fandangoa ikasten, eta aldatzeko, e... edo bat esaten dit: “jo, esan didate ikastolan, e... daude hauek ikasten, e... Zieko, Arabakoa. Aitor, jo Zieko!”. [golpe demano en la mesa] Ta jotzen du Zieko, ta ikasten degu... bueno ikasten, ikusten degu nola da.

AI: ikastolan, e... dantza ikasten dute?

K: e... Lizeon, atzo, precisamente, helduak esan zuten, eduki dute... ez dakit nola deitzen da, zeren ez da... esto, ez dakit, e... klase bat, edo goiz bat, edo, ba jun da dantzari bat erakusteko euskal dantzak.

AI: Alkartasunako bat.

K: ez [pequeña risa]

AI: a.

K: egon gea batzutan, e? Baina aurten, [pequeña risa] beste tipo bat, e: “etorri da Egoitz, ez dakit zein...” ez diot ezagutzen. “Ba, etorri da, e... -badakizu nola diran umeak-etorri da erakusteko... esto, eta zazpi jautzi etzan hola, egiten zun...”, “A ver, en vez de hola, hola, baina gutxi gora-”. “Ya, baina ez zan hola, guk badakigu”. “Baale.”

AI: [risas]

K: umeak...

AI: bai.

K: baino bai, hori, eman dute zerbait.

AI: mhm. Bale. Em... beraz, zuzeneko musika erabiltzen duzue, txistua jotzen duenik baduzue. E... ze dantzatarako erabiltzen da txistua? Ez dakit...

K: txistu? Ba... txistua normalean, e... Goierriko brokel-dantza guztiak, [agurra], [incomprensible], ta hori, ta hori... eta, gero, e... ingurutxo batzuk, nafartarrak, ingurutxo batzuk, plazako dantzak... eta... pf... bueno, gehio... gaur egun, nola daukagun, normalean Aitor egiten digu dena... dena... akordeoiakin,

AI: bale.

K: ensaiotan, gero... aktuaziotan bilatzen degu... bueno, txistu... txisu bakarrik ez, txirulakin, txistulari jotzen du txirula también, eta hori. E... baino...

AI: bale. E... oraintxe bertan baduzue txistularia? Ze esan duzu...

K: oraintxe betan ez daukagu txistulari ensaiatzen gurekin.

AI: hori da.

K: baino daukagu 2 txistulari betikoak, ya ez daude gurekin ensaiatzen, baino... “E, Julen, larunbata 23 daukagu ez dakit zer”.

AI: iraganean bai egon ziren taldekide bezela kontsideratuta?

K: bai, bai. Bai, bai.

AI: baina orain taldea dantzariet osatua dago.

K: gaur egun, esaten dizut, nik baldin badaukat zerbait, aurkezpena, edo umeak dantzatzen dute, posible badu, nik deitzen diot eta posible badu, etortzen da por el morro zeren da... ezin du etorri, o sea, ez dago taldean, zeren ezin du etorri astero, ditu bere gauzak.

AI: lehen bai etortzen ziren musikariak astero ensaioetan?

K: bai, bai. Bai, bai. Bai, bai.

AI: a.

K: gu bai, horregatik esan dizu... horretarako daukagu zorte bat, ze nik ezagutzen det taldeak, eta ezin da.

AI: bai.

K: daukagu música enlatada, baino... pf...

AI: [pequeña risa]

K: batzutan, hori, cuando no hay más.

AI: orain ensaioetan ere akordeiarekin egiten duzue.

K: bai, bai, etortzen da Aitor, eta, bai.

AI: bale. E... aldaketa hori izan da, ba... disponibilidadeagatik, jendea etorri da, joan da, horregatik izan da?

K: bai. Bestela, hori, e... nik badakit nola egiten dute beste taldeak, eta gu batzutan, pues eso, ezkontza bat edo omenaldi bat jotzeko: "Julen", "Ezin det". Ba... musika eskola: "Txistulari bat jotzeko agurra eta kalejira", eta 50 edo lo que sea.

AI: ya.

K: [jartzen] dezu, eta ya está.

AI: Eskola Dantza Taldetik deitzen dizute?

K: bai, musika eskola daukate... Pasaia dauka musika eskola, eta bueno, daude umeak.

AI: a!

K: daukagu kontaktuak ere bai, esan nahi det, dira urte pila ere bai, ordun, Donibanen daude... txistulari 6 edo 7 ezagutzen ditugu, gero hau, Aitor dago jotzen, e... txaranga pare bat desberdin, ordun ezagutzen degu musiko pila bat. Ordun, la típica da musikoaz enkargatzea: "Aitor, daukagu ez dakit zer egun hau". Lehenengoa gurea, betikoak, Antxokoak, ezagutzen ditugunak: "e, etorri!". Ezin dute? Ba hasten gera, pun, pun, pun, baino hori, segun eta... zenbat urruti, ba ya kobratu. Bestela, lortzen degu etortzea... gure gauzak baldin badira...

AI: eskola esan duzunean, es que... ni ari naiz nahasten... ez da Eskola Dantza Taldea, Donostikoa, baizik eta Pasaia musika eskolatik.

K: ez, ez, hori da, Pasaia musika eskolatik.

AI: bale. Gaur egun deitzen diezue, behar bada, musika eskolako txistulariei.

K: behar bada, bai.

AI: mhm. Azken aldian zuekin jo duen txistulariren baten izena emango zenidake? Ze gustatuko litzaidake berekin kontaktuan jartea.

K: bai, nahi badezu, komentatuko diot. Julen Zatarain, nahi badezu esango diot. Bueno, de hecho, galdetu nizun telefonoz, zeren, agian, o sea... nola erakurri nuen aurkezpena, agian ni baino gehio... Julen, edo, bueno, bai, Ibonekin, edo... bai, ordun, horregatik komentatu nizun: “dantzari edo musiko?” Nahi badezu musiko, komentatuko diot, eta... hitz egingo... bilatuko du momentu bat, imagino.

AI: bale, eskerrik asko. Julen, eta... beste izenen bat esan didazu.

K: bai, bueno, Ibon... Ibon oran dago liatuta... zailago, zeren dago eramaten musika eskola Añorgan, edo ez dakit non.

AI: bale. Aspalditik zabiltzate beraiekin jotzen?

K: bai.

AI: e... eta ez dakit, historian zehar beste txistularirik edo, egon ote da zuekin...

K: bai, bueno, e... adibidez, egiten genuenean aurreku txapelketa, Euskadiko aurreku txapelketa, zan... etortzen zan laukote bat, txistularia, silbote, ta atabal, ta hori, eta bueno, bere garaian... zeukan... ta... izena, ta azkenean potente, ta... dia Donibaneakoak. Eta egon [dite] urte pila bat egiten hori beraiek...

AI: izena, edo?

K: Kepa [Sein]

AI: mhm.

K: da... eramaten duena gehio, eta... daukagu kontaktua beraiekin, askotan: “Kepa, behar dugu txistulari bat”. “Noiz?” “Larunbata”, “Bueno, va”

AI: [pequeña risa]

K: eta oso jatorra da tipoa, ta... ta hori.

AI: emakumezkorik egon da zuekin txistua jotzen?

K: txistua ez. Akordeoi, ta... atabala inkluso bai, baina txistua... nik gogoratzen... ez, ez dakit.

AI: e... esaten dezula Donibane, behin baino gehiagotan, e... ikusi dut, e.. EDB-n,

K: bai?

AI: da... Lintxua deitzen dan dantza talde bat... ez dakit horri buruz zeoze esaterik izango zenun, ze... ez du jartzen inolako kontakturik, izena besterik ez.

K: nola da?

AI: Lintxua. Esango nuke... Donibaneak dela, jartzen du...

K: izena... me has pillau. E... Donibanen, e... daukagu... bueno, dantzari batzuk utzi dute duela gutxi, pandemia eta hori, 2 ahizpa dira, Donibaneakoak... eta... hoiek, bueno... ezagutzen ditut... e... Donibane zeukan dantza... dantza talde bat ez, egiten zuten dantza bat, e... arraunakin...

AI: batelera?

K: batelerak egiten zuten, eta... elkartzen dia bakarrik egiteko, baina sortu zuten taldetxo bat.

AI: batelera egiteko bakarrik?

K: urtero, egiteko batelerak, e... jaietan, Santa Anak, eta beste jaiak.

AI: mhm.

K: e... 2 aldiz egiten zuten... eta... hori, hauek zeuden hor. Eta hortik atera zen, bueno, ba nola elkartzen ziran, hasi ziran egiten fandango eta arin-arin eta hori, baina ez dakit... umeekin, uste det hasi ziran egiten zerbait, Donibaneko umeekin...baino ez dakit, e... daude... eta izena, no me suena... beste izen bat? Agian, ez dakit ziur. Baino bueno.

AI: zein esango zenuke?

K: ez, ez, izena ez naiz gogoratzen.

AI: a, bale, bale.

K: posible det galdetu, hori, e? Nahi badezu galdetzen diot.

AI: bale. Eta.. beste galdera bat... ya... bueno, txistulariekin izaten den edo ez den harremanaren inguruan, e... oraintxe bertan talde barruan ez dituzue, baino... ez dakit gustatuko litzaizun eukitzea, o zer dan hobe, zer oker, ze kalte, ze alde on daukan batak ta besteak.

K: a ver, nik beti esan det, e... suertea eduki deguna, ta da gozada bat eukitzea musiko bat.

AI: barruan.

K: batez ere... bai, gurekin, ez? E... gu ere, e? Beti izan da... gure directivan zegoen represen... bat zan musikoak. O sea, musikari buruz bera... eta askotan, e... aurkezpena prestatzen, e... kontua eukitzen degu, e... Arratia atera genun, Arratia jota, zeren musiko bat hasi zan jotzen alboka.

AI: hm?

K: eta... “zemuz, ta animatzen zea?” “Bai”, “pues venga”. Ikasi genun Arratia bera jotzeko alboka, porque... beti saiatu gea egotea... [chasquea] pixkat junto, ez? Zeren, azken finean, e... hori, esaten dezuna, ez degu kobratzen, bizitzen gea hemen, eta... lan hau hartzen degu por el morro, eta hoberena zan jun afari batetara, eta afari batean el alma zan musikoa.

AI: mhm.

K: eta hola zan, eta [chasquea] da... dena... hori. Eta bueno, beti eduki degu harreman hori. Eta eukitzea musiko bat, o sea, ya dantzari bezela, eukitzea musiko bat, e... badakitela dantza, ta jotzen du zuri begiratzen, ta ez partitura,

AI: mhm.

K: hori da beste mundu bat. Hori... ez dauka zerikusirik.

AI: mhm.

K: e... batzutan jun gea beste musikokin, eta bueno, bale, oso... primeran, ta... jendea oso jatorra, baina dantzatzea da beste historia bat. O sea, hori, da... un mundo aparte. Eta musika aldean, ez dakit nola reflejatzen da, e? Baino...

AI: ya.

K: nik daukat frase batzuk, e... Gorka Miranda da... Pasaia Musikal lehendakaria. Eramaten du musika eskola, Pasaia guztia. Egon zan txistulari bezela taldean ere bai,

AI: taldean?

K: bai. Eta esan zun... ya etortzen zan musika jotzea, ez dakit, 18-20 urte zeukan. E... ya... jotzen zun musika, ya había hecho ez dakit zenbat de música ez detena ulertzen, baina vamos, e... ikasi zun la hostia, berak bazekien zer zan. Eta [akordatzan] zait: “Jo, Karlos. Nik uste nun banekien jotzea txistu, baina ikasi det hemen.”

AI: dantzariet jotzen?

K: bai, jotzen dantzariet. Y yo decía: “Zeba, Gorka?”, “Bai, bai, da pasada bat. Nik, txistua, hartzen det partitura eta jotzen det hau, baina orain, e... nabaritzen det zertarako balio du, eta ikusten dezu... nago ikusten nola dantzatzan dezu, eta nago zuekin, o sea...” Eta, dices: “ostras... [incomprensible] da pilo bat, da pasada bat”.

AI: mhm.

K: eta, bueno, hori da... gauza curiosa. Ta ni... dantzari bezela, nabaritzen det pila bat. Zuberoa, adibidez, dantzatu det pilo bat, jende desberdinakin, baina... Julen hartzen du txirula, eta... agian ez degu egin Zuberoa... Zuberoa konkretu ez degu egin duela urte bat, baina badakit, jartzen naiz dantzatzan, eta jarraitzen dit *bera* neri. Nik egiten det pausua eta dator nirekin. Da pasada bat. Hori da chollo bat.

AI: mhm. Eta zer moduz... zer moduz betetzen dute hori... musika eskolako ikasleekin jotzen dezutenean?

K: e... ba bueno, normalean etortzen da... erritmoa... partitura jarraitzen dute. Da alderantziz, jun behar zera, con el oído, egitera.

AI: aha.

K: ondo dago ere bai, e? Musika da hau, eta nik dantzatu behar det musikakin, hori argi dago.

AI: beti sortuko da elkarren arteko... dialogoa.

K: bai, baina... nabaritzen badezu lotura hori, da... pasada bat. Da... ez dakit.

AI: mhm. Bale. E... orain, esan duzu... e... txistulariekin azken ensaioetan, edo... bueno, orain ez duzute zuek saiorik egiten, baina bai hurrekin, egiten dutenean, ensaioetara txistulariak joaten dira, edo saio bat dagoenean, azken egunetan...

K: normalean azken egunetan eskatzen... e... normalean ensaiatzen dute, egiten degu ensaioa Aitorrekin, akordeoiakin,

AI: bai.

K: eta, pues izaten degu. Gero ya, azken ensaioak, e... baldin badago dantzak, egiten degu zerbait txistuariarekin, hitz egiten degu txistulariarekin, e... posible badu etorri, moldatzen gera nola etorri ensaio bat edo bitara, baina, más que nada da... umeak... [chasquea] egitea soinu desberdinerara, ze... azken finean, akordeoia... eta gero, aparte ere, Aitor dauka deje asko, ta... itxoiten dio umea, si no llega, riiiiiiiion, ta hori, ta txistulariakin, ba hori, da... pixkat gogorrago, ez? Eta ordun, egiten degu, más que nada, hori, e... umeak ohitutzea soinu hori.

AI: mhm.

K: baino bai.

AI: eta iraganean egon dira, bai dantzari, bai txistulari diren pertsonak talde barruan? Edo izan dira... nahiz eta harreman oso estua eduki, eta beti egon pentsatzen bata bestearengan saioak antolatzeko, e... bereizituak egon dira rolak, edo?

K: bueno... bai. E... ya te digo. Orain...

AI: orain ez, baina iraganean a ver egon den...

K: orain ez, baino bere garaian bai, bueno, azkenean beti... txiste, edo... txorrada hor dago beti, ez? Musikoa da, ba... beste mundu bat,

AI: bai?

K: desberdinak dira. Karo, da dena, ez? Iristen zea aktuazio batetara, eta... dantzariak bagoaz prestatzera arropa, estiratzera, e... jantzitzera, ta besteak daude tabernan pote bat hartzen. “Ya etorriko dira gero” [pequeña risa]. Bai, baino bueno, hori beti esan da, esto, baino, bai... ba, pixka bat dago... diferencia hori, baino bueno.

AI: galdetu behar nizun justo, ea... ya orokorrean, igual, zure... esperientziatikan... ahal didazu esan baitare, baino, orokorrean, kanpora begira ere, ea iruditzen zaizun... hori, dantzarien eta musikarien, txistularien, munduen artean, ba ote den bereizketa bat, edo, ikusten ote den, edo ez, oso harreman estua dagoen.

K: nik uste det, e... bazegon, eta orain ya ez dago hainbeste, ze karo, orain...

AI: egon zer, barkatu?

K: bazegoen harreman... berezi bat. Ez dakit, lotura, ez dakit hitza, baino bai. Lehenoa bai zegon... afinidade, edo ez dakit nola esan... zerbait, zeren, bai da esaten nizuna, lehenoa, ez? Dantzatzen zenun berekin eta berak jotzen zun zurekin. Zan, pixkat, nahastuta. Ni hori, nazioarteko... festibaletan, hitz egiten dezu jendeakin, ta... gure dantzak zenbat desberdin, ze arraroak, e... konparatuta besteekin, eta hori. Eta... gauza batzuk, jendea ulertzen zuena pixkat hola, e... txokatzen zien nola, segun ze dantza, musika moldatzen da dantzara.

AI: gure kasuan?

K: bai. Adibidez, oso... argiena da... Zuberoa. Zuberoa, pertsonai baikoitza egiten du bere pausuak, eta baldin badago bat dauka bote pilo bat eta saltatzen du pilo bat, txirula mantentzen da nota, ta jarraitzen du berarekin. Jotzen badute... baldin badago harreman hori, ez? Bestela, saltatzen dezu, jarraitzen du musika ta jun behar zea azkarrago, iristeko. Baina bueno, baina hori... eta jendea ulertzen zunean, esaten zun: “Joe, ta nola egiten dezue? Nola ensaiatzen dezu hori?”, ta: “Ez, nik dantzatzen det, berak jotzen du. [pequeña risa] Nik entzuten det, ta berak begiratzen dit. Ez partitura, neri. Ordun, dago hor... harreman hori dago hor.”

AI: mhm.

K: gaur egun, baldin badaude... bueno, gaur egun... movida da, gaur egun ez daude hainbeste ensaio, hola, ordun umeak etortzen dira musika eskolatik, e... egiten dute partitura jarri ta jo partitura.

AI: Alkartasunaren kasuan...

K: bai, batzutan... bueno, bai, baino esan nahi det, e... orokorrean... ekartzen badezu jendea...

AI: mhm. Eta esan duzu hori, e... elkar jarraitze hori, e... bazan... [chasquea] badago zita bat, e... José Ignacio Ansorenak idatzia, esaten zuena, e... “txorakeri bat da galdetzea zeinek galdetzen dio zeini. *Biek dantzari* jarraitzen diote”. Horrekin bat egiten duzu, edo?

K: bai, bai, bai. Hori da, hori da.

AI: eta hori, nazioarteko jaialdi hoietan, ikusi duzu, edo iruditu zaizu, beste dantzariekin hitz egiten, Euskal Herrian bereizgarri bezela, edo, ikusten zutela beste herrialdeetako jendeak?

K: bai, bai. Beti. Bai. Beti, edo, izan gea... eta, bueno, beti geratu gea ondo, beti izan da la leche, ta... baina agian da suerte hori, daukagu dantza oso desberdinak, musika tresnak desberdinak, eta...

AI: territorioka, o...

K: bai.

AI: hm.

K: bai, e... a ver, hain txikia... betikoa, lehen... juten ginan, eta lehenengoa da kentzea etiketa “españoles” eta “sevillanas”, ez? Guk ez dugu dantzatzen sevillanas, a ver: “hau”. Eta... askotan, ez dakit zergatik, baina, sobre todo, e... Jugoslavia, eta zona hori, antigua Jugoslavia, zona hori... hasieran, e... zalantzan jartzen zuten: “Hori ez da dantza tradizionala”.

AI: danza tradicional española? O... ze...

K: ez, que... como... e... zan koreografiak eginak, beraientzat. Oso... oso elaboratuta ziran, tradizionala izateko.

AI: besteenak? Gureak? Pixkat galdu egin naiz.

K: gureak, gureak.

AI: gureak? A!

K: esaten ziguten hori.

AI: bale, bale.

K: eta... ez, ez, “bitu...”

AI: [pequeña risa]

K: a ver, daukagu... ez daukagu historia escrita gehiegi, Euskal Herrian, baino hau... ez dakit zenbat... eta... batzutan, defenditu behar zinan.

AI: bai, e?

K: hori... bai.

AI: ze gauzak.

K: zeren... hori, printzipioz desberdinak dira, e... juten zea Europa del este, dira dantza berdinak, e... iparraldekoa berdina, gutxi gora-behera, baltsak eta polkak, eta... turkoak dira desberdinak, bai? Ellos también van por libre,

AI: elkarren... o sea, Turkiako lurralde desberdinen artean esan nahi duzu daudela desberdintasunak?

K: ez, bere dantzak dira oso... gerreroak, edo, ez dakit, oso... pum, kañerak.

AI: a. Bale, aha.

K: mutil asko ere bai, eta... Europa guztian, edo bikoteak, edo neskak. Oso arraro da mutil dantzak egotea.

AI: hm.

K: oso gutxitan. Batzuk bai, baina oso gutxitan.

AI: a.

K: ta bueno, ba... ba hori, normalean... eso. Eta txistua, ditu 3 zulo, “ta nola jotzen dezu hau?”, eta... txalaparta, pues...

AI: [pequeña risa] bai.

K: ordun, beti izan gea, pues... bereziak, arraroak, edo... ez dakit nola esan.

AI: deigarriak...

K: bai, ez dakit... Hori bai, baina bueno.

AI: ba, nire aldetik hau izan da elkarrizketa. Zeozer gehio komentatzeko gogakin gelditu bazara, edo...

K: primeran. Ez, ni ez dakit, ez dakit. Ez dakit, ez nengoen seguro zertaz... zer nahi zenun, baina bueno, hori baldi bada, ba hori.

AI: bai, bai. Dantza taldearen izaera, eta gero... ba hori, txistularien kontaktua, jakinda ya ze kontestutan egon daitezkeen, beraiekin hitz egitea. Mhm.

K: ba... ba historia hortik dijoa.

AI: bale, milesker.

K: bale?

AI: milesker.

K: ba, hori, nahi badezu, pasako dizut, e... komentatuko diot lehenbizi, a ver,

AI: bai, bai.

K: eta pasako dizut txistularien... telefonoa, eta... posible badezu geratu, eta... bai?

AI: bale, eskerrik asko.

VI.3.3.tr_GD3_TREBESKA _Andoni

Registro de la grabación: GD3_TREBESKA_Andoni

Contextualización

- Entrevista a Andoni, dantzari miembro del grupo Trebeska Dantza Taldea de Egia, Donostia-San Sebastián.
- Fecha: 11 de marzo de 2025 entre las 16:10 y las 16:42 horas.
- Duración total de la entrevista: 32 minutos.
- Lugar: la entrevista se realizó en el Café Bar Oñaurre de Irun (Calle Piketazaharra 28).
- Tipo de entrevista: abierta semiestructurada.
- Tipo de transcripción: literal.

Transcripción

Amaia Irastorza: inporta zaizu grabatzen baldin badut elkarrizketa?

A: ez, ondo.

AI: bale, milesker. Hor geldituko da. Bale, e... hori, ni master ikasketa bat egiten ari naiz, orain arte Pedagogia ikasi dut Musikenen, e... eta gustatu zitzaidan, pixkat, herri-musikaren ildoak, eta orain etnomusikologia ildotik dijoan ikasketa batzuk egiten ari naiz.

A: mhm.

AI: eta... master amaierako lana dantzarako jotzen duen txistulariaren inguruan egin nahi dut.

A: bale.

AI: helburu nagusia da... pixkat etnografikoa, ba bere perfilan deskribapen bat egitea, musikaren hezkuntza aldetik eta lanbide aldetik ere.

A: mhm.

AI: eta, tartean... e, Donostialdeko eta Bidasoa Behereko dantza taldeekin ari naiz kontaktuan jartzen, bertan, ba, ze erlazio dagoen jakiteko dantzaren eta musikaren artean, konkretuki, ba musikari... barkatu, txistulariekin. Eta horregatik, e... nago zurekin orain elkarrizketa honetan, Trebeska Dantza Taldearen ordezkari bezela.

A: bale. Bai, o sea, ni ez naiz txistulari,

AI: *dantzaria* zara.

A: bai, dantzaria naiz, eta gero, trikitixa jotzen det ere bai, ordun, bueno, e...

AI: dantza talde barruan trikitixa jotzen duzu?

A: jo izan det behar izan degunen,

AI: mhm.

A: eta bestela, ba... txistulariak... bueno, kontatuko dut?

AI: bai, nahi baduzu esan.

A: hori da nire perfila. E... [chasquea] ni berez dantzari bezela sartu nintzan, baina bueno, aparte lehenago trikitixa jotzen nun, eta... hasiera baten dantzari bezela bakarrik neon, gero presidente kargua hartu nun, orain nahiko asanblearioak gea, baino... kargoan nik segitzen det, baino... dena denon arten erabakitzen deu. Baina bueno, beterano bezela, 12 urte daramazkit, eta... beterano bezela, ba pixkat... igual ardura gehiokin beste batzuk baino.

AI: mhm.

A: ordun, gure dantza taldea Egiako dantza taldea da, 50 urte egiten ditugu hurrengo urten,

AI: mhm.

A: e... gure... trayectorian, bueno, pandemia ingurua, eta, zaila izan zan, ze, pandemiak aparte lokal aldaketa bat euki genun, eta...ba hor jendeak utzi egin zun, pandemiatik bueltatu ginanen jendeak beste bizitza bat zeukan, jendea helduagoa zan, eta bueno.

AI: mhm.

A: orain ari gera biziberritzen, eta egia esan, nahiko jende dexente [dagola].

AI: zenbaki bat esateko? Gutxi gora-behera.

A: umeak 120, baino... gehio ikastolakin batera harremana daukagulako, eta extraescolar bezela ematen degulako,

AI: mhm.

A: gaztetxoan taldea atera degu aurreneko aldiz aurren, 11 gaztetxokin, 12 ta 16 urte artekoak, jarraipena emateko,

AI: mhm.

A: eta gero gaude, dantzatzen orain bertan, oraintxe egongo gera 20, baina bueno, oraintxe bertan 14-16 elkartzten gera. Ta gero ematen degu astelehenetan ikastaro bat, eta hor gaude... matrikulak egongo dira 70, edo 75.

AI: pertsona? Ikastaroetan?

A: bai.

AI: helduen ikastaroak, esan duzu?

A: bai. Bueno, plaza dantzen ikastaroa da, ordun... ta karo, hasi da talde bat, eta hor egongo dire hirurogeita hama piko, eta gero 2 talde aurrez egin dutenak gurekin.

AI: mhm.

A: ta gainonzekoak ya [incomprensible]

AI: bale. Asko zerate talde txoetan bereizita bezela.

A: bai, e, lehenago... guk egiten genun trayectoria zan umetan hasita gero dantza taldera pasa, eta orain konturatu gera jendeak trayectoria hori ez duela jarraitzen, baina igual, ikastaroen bitartez, [incomprensible] sartuta,

AI: mhm.

A: gero ikastarotik dantza taldera, pues salto [ematen dula], ordun...

AI: ya... mhm.

AI: ba aldatu in da, gizartea aldatu da.

AI: orain batzuk... esan.

A: lehenok igual umetan sartzen zana konpromesua hartzen zuten taldeekin ta jarraitzen zuten, ta gaur egunen ez daukagu konpromesua maila berdina, ordun, sartzea eta esatea: “dantza talde baten sartuko naiz”, e... errespetua ematen du. Baina “ikastaro batean sartuko naiz”, ez du errespetua ematen. Orduan ikastaroan sartzen zera, ta gero esaten dezu: “jo, ba hurrengo pausu bat nahi det”, ta sartu. E... bide... bide aldaketa, naturalagoa, edo.

AI: mhm. Naturalagoa, esan duzu?

A: bai, bueno, ba gizarte hontan hola errexago sartzen da. Ez dezu konpromiso bat hartu behar [ehuneko ehun]. Ta gure taldea ere bai, flexibilizatu egin da, lehenok baldin bageneuzkan 2 ensaio astean 2 ordukoak, ba orain egiten degu 2 orduko ensaio bat astean, eta... bestea [incomprensible]

AI: a.

A: bai, nahiko flexiblea.

AI: bale. Ordun, bueno, baneukan galdera ea harrobirik baduzuen, badakit Aitor ikastolan...

A: hori da.

AI: hori, Lehen Hezkuntza? 12 arte? Hori da, eta gero baduzue talde ertaina, edo gaztetxoen.

A: hori aurrean atera da. Lehengo urten saiatu ginan ateratzen, etzun funtzionatu, etzan atea, etzien 8ra iritsi, eta aurrean, e... gurasoen partetik eskatu ziztaigun berriro saiakera egiteko eta ya 11ra iritsi ginan, ba ordun atera degu taldea.

AI: eta hori da Trebeska Txiki taldea? Edo nola...

A: Trebeska Txiki izango zan 12 urtetik beherakoak.

A: a.

AI: eta orain daukagun 12-16 arteko hau, ba, e... ez diogu izena jarri, “gaztetxoak” deitzen dieu,

AI: [pequeña risa]

A: eta etorriko die, igual, gurekin, Hernaniko dantzari egunera, pixkat gugandik gertuago umeekin baino.

AI: mhm.

A: gu ezagutzeko, ta jarraipena emateko.

AI: bai. Bale. Eta ordun, Aitor ikastolako hori da Trebeska Txiki.

A: bai. Baina ez da... Aitor ikastolan ematen diegu, e... bai... daudela aktuzio batzuk gure izenean, o sea, horren historia da, lehenago ematen genuen guk arratsaldetan, eta ikusi zan jeisten zijoala. Eta, e... Aitor ikastolakin hitz eginda, eta beraiek nahi zutelako, ikusi genuen eguerditan ordutegi ona zala, eta ematen hasi ginenetik, ume kopuru asko apuntatu da. Ordun, iritsi gera puntu batera, ba, klase batzutan, e... gehiago dirala dantza

egiten dutenak ez dutenak egiten baino, eta ordun, ya mayoritarioa bezela da, o sea, egiten ez duna... ba, arraroena hori da.

AI: [pequeña risa]

A: hori orain arte etzan pasatzen.

AI: “oain”, ze garai inguru? Edo, duela, ez dakit zenbat urte.

A: duela 3 urte.

AI: 3 urte.

A: bai, pandemiaz geroztik.

AI: a bai, e?

A: bai.

AI: ze gauza.

A: bai. Eta pasa gea eukitzetikan, ba 5-6 talde, ba orain 13, edo eukitzera.

AI: Aitor ikastolan.

A: bai.

A: [incomprensible]

AI: hori da. E... zuek, dantza taldean, lan boluntarioa egingo duzue, edo norbaiten lanbide izan daiteke? Diru-iturri bat izan daiteke?

A: bueno, 2 perfil daude. Dantza taldeana boluntarioa da, e... irakasletzak, e... boluntarioak izan dira, baina duela urte dextentatikan, ba zerbait ematen da, e... ez da lan hortatik bizitzeko haina, baino... hartu behar badezu konpromisoa eta zama, baloratu egiten da, baina ez dago profesionalizatuta.

AI: mhm, hori, e... umeena?

A: bai, profesionalizatua badute, kontserbatorio bidez, bueno, dena... baina ikastaroenak, eta, ez digu batere...

AI: ya.

A: da... inork ez du hortik bizitzerik. Zerbait ematen du, eta [bueno].

AI: eta umeena, eskolaren bitartez,

A: bai, bai.

AI: extraescolar bezela hartzen da? Edo...

A: bai. Horrela, e... formalizatu, kontratua egiteko garaian, e? Ze guk ez daukagu kapazidadea, ba hasiera batean, ikastolak eskatzen dizu: “jo, ba gure extraescolar guztitan nahi degu irakaslea [kontratatu, nor etorriko da?]” Baina guk ez daukagu kapazidadea hori gestionatzeko.

AI: mhm.

A: ordun, beraiek egiten dute, baina gure bitartez.

AI: ya.

A: orduan, guk jartzen dugu irakaslea, eta adibidez, orain, ordezkapen bat egitera joan da irakaslea, eta guk aurkitu dugu bere ordezkoa, eta nola harreman ona daukagun, materiala gurea dan, dantzatzeko arropak gureak diran, eta hori da, [incomprensible].

AI: mhm. E... ze dantzari zarete? Baten batek dantza ikasketak egin ditu, edo... eginean ikasi duzue?

A: e... eginean ikasi dugu, bai. Transmisioa da... ba beteranoek gazteagoekin... ba, gazteagoa, ez du zertan, e? Beteranoa esaten detenean da urte gehiago daramakizkilako.

AI: bale.

A: ure gehiago daramakizkinak gutxigo daramakizkinari dantzak erakusten dizkio.

AI: mhm.

A: e... hori da. Eta txandakatuz juten gea. Ya, ba, taldean ikasi ditugun dantzak, eta, egiten ditugu, okasion batean bideon batetikan ikasi duguna... orain gertatu da, ba dantza bat zekila orain etorri dan berri batek, eta berak erakutsiko digu, ba... ba hori, ez dago... profesionala dan inor erakusten, baina gure artean moldatzen gea ikasteko, ta...

AI: mhm.

A: bai.

AI: ze dantza mota, edo, lantzen dituzue? Edo, ez dakit, nongoak?

A: Euskal Herriko 7 lurraldeetako dantzak. E... bai Erriberako Cortesetik, edo [Bustiñanatik, orain Bustiñana egiten ari gera, Zuberoa, Lapurdi, Bizkaia, [Gipuzkoa]...

AI: mhm. Eta... hori, dantza... [chasquea] erritualak, edo tradizionalak egiten dituzue, berreskuratuz iritsi diren moduan? Helburuetan, irakurri didanez Interneten, hori da helburu bat. Ondarea mantentzea, ahalik eta modu fidelenean, bueno, egungo baloreetara pixkat lotuta ere, baina...

A: bai. Hori da, gu saiatzen gea dantza tradizionala egiten.

AI: mhm.

A: ordun, e... ez degu egiten ezer koreografia bat sortu,

AI: bale.

A: pausuetan oinarrituz, eta hola.

AI: mhm.

A: gainera, bueno... ondo dago, e? Nahi dunak in, in dezala, baina gu bai saiatzen gea, e... dantza hori izan dan bezela iten.

AI: hm.

A: e... baino claro, denborak aldatu egin dira. Ordun, momentu batean... nire ingurukoak... ni sartu nintzenen genekan nesken entsegua, mutilen entsegua eta mistoa. Rolak markatuta zeuden, nahiz eta ya hasita geunden, e... dantzak pixkat... denek denena egiten. O sea, etzeuden mutilenak bakarrik ziren dantzak edo neskenak, pixkat, ensaiotan denak ikasten genitun. Nahiz ta gero emanalditan bai, markatu... gaur egunen, e... ez ditugu horrela mantentzen. Denok dena egiten degu, aktuariotan ere bai, e... rolak dauden dantzetan, ba... ba... ba... edozeinek edozer egiten du, baina bai egia da gero saiatzen garela, ahalik eta jatorrizkoenak egiten, edo. Eboluzio bat dago,

AI: koreografia aldetik...

A: bai, esan nahi det ez dugula ezer berria sortzen.

AI: mhm. Badituzue urtero errepikatzen dituzuen... ekintzak? Dantza saioak?

A: e... bai, e... dantza taldea bezela oso... tradizionalak diran, eta pandemiak, ba hor hutsune bat utzi dun, printzipala da Aste Nagusia, Donostin dantzatzan deu, Konstituzio enparantzan, Hernaniko dantzari egunera juten gea, gero, e... tarteka jun izan gara Euskal Herriko dantzari egunera, baina oso [incomprensible], nola harrapatzen gaitun, ze urrian izaten da, ta... kurtso hasierakin batera, ya, [pues eztare], e... inauteritan, alde zaharrean dantzatzan deu, Porrontxotan, Egiako festetan, eta... hori izango zan guztia. Gero, kanpora jun izan gea... duela... ez dakit ze urtetan. 2016an jun ginan Kataluñako... Kataluñara Donostiko ordezkari bezela, Bic-en zan, e... Kataluñiako capital de la cultura, baina bueno, orduztik ez gea inora jun.

AI: nazioartean, horrela, gehiegi ere ez zaretela ibili.

A: bi mila ta... ni sartu aurretik, jun ziran Hungariara. Baino, geroztik ya ez gea jun.

AI: bale. Apuntatua daukat, ere, Dantzari Txiki eguna, ez dakit Hernaniko...

A: Hernanikoa.

AI: Hernanikoaz ari zarela,

A: bai.

AI: e... eta Aitor ikastolako kurtso amaierako emanaldia ere, bueno, saiotzat ere hartu daiteke, ez? Zuen harrobi...

A: txikiek... bai, txikiek egiten dituzte horiek, eta gero Olentzeroren etorreran dantzatzan dute ere bai, eta lehengo urtean, nola ez geneukan asmorik Aste Nagusian dantzatzeko, egin genuen ekainean kurtso amaierako emanaldi bat plazan, eta hor, e, talde guztiek dantzatu zuten. Eta aurten igual ere errepikatuko dugu.

AI: errepikatu? Aurten ere?

A: aurten berriro errepikatuko dugu.

AI: a, begira.

A: mhm, bai.

AI: e... suposatzen dut horietako batzuk, agian, urtero dantza berbera egiten duzuela. Ez dakit, gabonetakoa, jaietakoa, edo... urtero, nahiz eta izan esparru bat dantzak, e, plazaratzekoa, edukia aldatu egiten dela? Segun, agian, urtean zehar zer dantzatu duzuen.

A: guk edukia aldatu egiten degu.

AI: mhm.

A: bai. E... inauteritan, bai antolatzen ditugu pixkat... antzekoak.

AI: zer egiten duzue? Bueno, orokorrean.

A: bai, edo... Lapurdiko makil txiki, aurten egin degu, eta askotan egiten da Oriako sorgin dantza, e... egin izan degu ere bai, Eibarko koko dantza, baina hori, ba novedade bezela, pixkat saiatzen gera inauteri inguruko dantzak ere bai izatea alaiak, eta... satira puntu batekin, ta hola.

AI: mhm.

A: bai.

AI: e... dantza taldeak udalarengandik babesa, edo laguntza, edo, jasotzen du, nolabait?

A: e... bueno, guk daukagun lokala udalarena da. Ordun, alde horretatikan, guk daukagu zesio hori, eta oso ondo. Gero, urteroko diru-laguntzak, ba, Donostiko sistema ez dakit ezagutzen duzun, baino da, e... kopuru finko bat dago, e... kultur elkarte guztientzako. Ordun, gure arten lehiatu egiten deu, proiektuk aurkezten ditugu, puntuatu egiten dira, eta puntuazioaren arabera, ba [incomprensible]. Ordun, zer esan nahi du? Ekintza kulturalak handitzen baldin badira eta geroz eta talde gehiago baldin badaude, e... zerbait ona dana,

AI: mhm.

A: bakoitzari diru gutxigo ateratzen zaigu. Ordun, bueno. Sistema hola dago eginda. Gu, guztira 200 pertsona baldin bagera, edo pixkat gehio, e... lortzen ari ginan diru kantitatea azkenean 700 euroren ingurukoak, ordun, momentu batean,

AI: urte osorako?

A: bai. Erabaki genun etzigula konpentsatzen diru-laguntza eskatzea. Ze gero zuritu egin behar da...

AI: hori, urtero-urtero?

A: bai. Eta erabaki genun etzigula konpentsatzen, eta ya geroztik ez dugu eskatzen.

AI: beraz, udalarekin, agian, harremana, lokalarengatikan.

A: bai, bai, eta harreman ona daukagu, festetako emanaldietarako eta dena, baina ekonomikoki, ezta? Ez dago... iruditzen zait ez digula konpentsatzen.

AI: ya. Mhm. Komentatu didazu, entseguak lehen... astean bitan,

A: bai.

AI: bakoitza 2 ordukoa, uste det zela,

A: bai.

AI: eta orain astean bakarra egiten duzue helduekin.

A: bai.

AI: haurrek eskolako... baitare, agian, astean behin ere,

A: astean ordubete egiten dute.

AI: a, mhm. Bale. E... saioetan, musika... erabili beharko duzue. Ze formatutan? Ez dakit grabatua, edo...

A: grabatuta.

AI: grabatuta saioetan.

A: bai. Entseguetan, e?

AI: a, entse...

A: saioetan?

AI: saioetan, bai.

A: saioetan beti zuzenean.

AI: bale [pequeña risa]

A: e... ba oso-oso zaila baldin badaukagu musikoak lortzea, e... noizbait, ez dakit grabatua erabili izan den. Baina... behin. Baina %99, musika zuzenean.

AI: mhm. Bale. E, ze instrumentu erabiltzen dituzue normalean? Agian badago bat edo beste gehien, edo.

A: gehiena txistua.

AI: gehiena txistua?

A: bai, gehiena txistua.

AI: ta, 7 probintzia guztietarako erabil daiteke txistua?

A: bueno, e, a ver, claro, dantzaren arabera.

AI: mhm.

A: emanaldik baldin badia... adibidez, inauteritakoa, [txikigoa] dala, e, badakigu ez geala jungo, e... dultzaina batzuket, porque igual zailagoa da lortzea. Beti... normalean jun izan gea txistuetan.

AI: mhm.

A: eta urteren batean, koko dantza egin genuenean, trikititxakin.

AI: a.

A: hara. Eta gero, bai, Aste Nagusiko emanaldia ordu eta erdikoa, potenteagoa dala, ba igual gehitxona txistuak egiten du, baina dultzaina egoten da ere bai, e... trikititxia, nik, fandango arin-arin bat jo, gehiena txistua, baina besteak ere.

AI: gutxi gora-behera, baduzue...

A: proportzioa?

AI: ez, e... musikari kopurua, edo.

A: kopurua izaten dira, txistulariak baldin badijoazte dire, 2 txistulari atabala batekin, gero, e... zortea daukagu eta berdinek dultzaina jotzen due, ordun dultzaina hoiek jotzen du atabalakin, ta trikitixa baldin bada, ba beste bat etortzen da, edo gutakon batek jotzen du panderokin, o... moldatzen gera.

AI: mhm. Ordun ez da, ezta, dantza bat edo beste, hola... bereziki txistua hortako erabiltzen zutela, edo...

A: e...

AI: orokorrean...

A: bueno, egiten dena da... txis... o sea, ez degula egingo Fustiñana bat txistuarekin.

AI: zer, barkatu?

A: Fustiñana da Erriberako dantza bat,

AI: a.

A: ez du egingo txistuak.

AI: bale.

A: hori... e, aktuazioan sartzen dan momentun, ya, e... erabakia hartzen deu, ba dultzaina... norbait bilatu behar dugu dultzana jotzen duena.

AI: bale.

A: egiten baldin badegu Gipuzkoa, ba txistulariak behar ditugu. E... emanaldi batean, normalen, txistularik behar ditugu, beti.

AI: bale.

A: eta gero, gainontzekoak, ba... Aste Nagusi baterako dultzaineroak seguraski beharko dira, eta... trikitixa gutxi sartu dugu, baina noizean behin.

AI: fandango arin-arin baterako...

A: hori da.

AI: orokorrean holako zerbaitekin.

A: holako gauzak, bai.

AI: igual, e... plazako edo erromeriako kutsua hartzen duten dantzentzat.

A: bai, bai, ba... bai, igual, fandango arin-arin baterako, e... bizitasun gehio ematen diolako txistuak baino, ez? Eta nola igual txistu asko euki dezun, ba, trikitixa bat sartzeak, zera ematen dio.

AI: mhm. E, esan duzu, e... probintzia guztietako dantzak egiten dituzuela, baina ez dakit ea dagon blokeren bat edo beste, agian urtero-urtero, edo, zerbait fijoak daukazutena, edo oso... aldakorra dan.

A: hombre, Aste Nagusi batean beti saiatzen gea, bueno, Gipuzkoa beti dago, gipuzkoarrak garelako.

AI: Gipuzkoako? Brokela...

A: normalen, agurra egiten degu beti, eta gero, aldatzen goaz.

AI: hm.

A: aurtengorako pentsatuta daukagu ezpata dantza egitea, e... zea, agurra, eta uztai txiki. Askotan tokatzen dala. Beste urte batzutan, uztai txiki aldatzen da brokelengatik. Eta... ezpata dantza, ba egin izan dugu... bueno, o sea, aldatu egiten da.

AI: blokeko bat edo beste hartzen duzue.

A: makil handi... bai, bai, hori da.

AI: mhm. Bale. Zuzenean jotako musika erabiltzen duzue saioetan, e... musikariak dantza taldeko kide barru dituzue, edo kontratatu egiten dituzue kanpotik?

A: urte askotan, dantza taldean barrenean zeon musikoen taldea.

AI: mhm.

A: baino, hoiek, e... ya, bueno, beste bide batzuk hartu ditue, eta oraintxe bertan ez dazkagu musikoan talde bat, orain. Bere horretan. Ordun, ai gea, azken aldin, kontratatzen.

AI: bale.

A: bai. Edo... bueno, bai, kontratatzen dugu. Orain, txikigoa baldin bada, auzoko zerbait baldin bada, auzoko norbaitek jotzea dauka,

AI: auzoko norbaitek?

A: bai. Hortara jun nahi degu ere bai pixkat, dibertsifikatzeko, ez izatea beti kontratatzea norbait, ba adibidez,

AI: auzoko norbait bada ez da kontratatzea?

A: ez, Egian, adibidez, dago, e... txistularien talde bat, ez?

AI: a.

A: ordun, beraiek aterako badira kalean jotzen, ba igual, gure helburua da, ba elkarlan bat egitea, eta zuek jo beharrean bakarrikan, ta guk dantzatu beharren bakarrikan, ba, guazten zerbait elkarrekin egitea, eta, biok, igual... baina bueno, oraintxe bertan, e... kontratatuta, bai.

AI: mhm. Eta aldaketa hori, badakizu zergatik izan zitekeen, edo? Lehen taldekide eukitzetik, ba orain ez eukitzera.

A: ez degulako euki harrobi bat.

AI: txistulari edo musikari harrobi bat.

A: bai. Bai. Azkenen dantza taldea da dantzari lotuta, oso lotuta dagoen zerbait, eta txistua ikasten duna jotzen, ba igual musika eskolatik dator, eta ya ez... ez du hain goiz sartzen taldean. Dantzan hasten dana askotan aurreneko dantzak [incomprensible], eta en cambio txistua jotzen duna, aurrenekoa musika eskolatik doa. Ordun, nik uste horregatik dala. Bere garaian pentsatu genun, e... musika klaseak guk ematea. Eta hola, e... txistulari bat baldin bazan, ba klaseak ematea umeei, eta gero taldea sortzen hastea.

AI: hori, ze... musika eskolan? Edo nun?

A: ez, ez, geronek gure lokalean.

AI: a, lokalean, a, akademiak bat bezela, edo?

A: bai, bai, zerbait informala, ba, umeak, edo, e...

AI: mhm.

A: ematea pentsatu genua da, musika eskolan ikasten ari zirenei ematea beste klase bat aparte debalde, ba aplikatzeko han ikasitakoa dantza taldean. Eta...

AI: hori, proposamen bat egitera iritsi zineten?

A: ez, ez ginan hasi...

AI: a. Ideia...

A: ideia euki gendun, eta a punto egon ginan, baina ez ginan iritsi...

AI: ya. E... azken aldian zuekin jotzen duten txistulari... bat edo beste, edo zeintzuk izango diren izenak...

A: bai. Ba Hernaniko... txistularik dira, hoiek, e... ba, hola, dituzte... ez dakit buruzagi esan, koordinatzaile bezela, edo, Aritz Ezeiza, eta Aritz Ezeiza txiki-txikitatik gure dantza taldean hasi zan. Ordun, harreman zuzena daukagu. E... eta beraiek talde bat daukate. Eta ordun, gehienak dira, bere garaian gukin jotzetik datoz, eta orain, pixkat, egin dutena da, ba ondo antolatu, ta... ba hori, ba eskatzen diegunean edo jotzeko, lehen fabore bat bezela zan, ta orain kobratu iten due, eta konpromiso handigoa hartzen due, ta... bueno, ba hola iten dute.

AI: mhm. Bale.

A: e... hola... badago Iñigo bat ez dakitena nola [izena dun]... Patri bat ere bai, e... hor tartean lehenago zegon, e... Iñaki Eguren, ez dakit ezagutzen...

AI: ez, egia esan.

A: Iñaki eguren zan, e, Aritz hau zan... Musikenen egin ditu txistu ikasketak, nik uste.

AI: Aritz Labrador?

A: ez, Ezeiza. Aritz Ezeiza.

AI: a, Aritz Ezeiza? A, ba, begira, ez dakit.

A: bai, ba... bai.

AI: hori ya, iraganean, edo gaur egunean ere?

A: bai, ba igual bukatu du, baino...

AI: zuekin, gaur egun ere, badabil Aritz?

A: e...

AI: ya, igual, iraganeko kontu bat da.

A: bai, pixkat iraganeko kontua da, bai.

AI: bale. Lehenengo esan didazun izen hori bai da... gaur egungoa, hernaniar hori, ez?

A: e... zein?

AI: hernaniar bat.

A: ez, nik uste esan dizutela Aritz, aurrena. Eta gero, orain, ni kontaktuan jartzen naiz Iñigo batekin. Denak dira Hernanikoak, e?

AI: bale.

A: denak dira Hernanikoak.

AI: bale. Ba, igual, eskatuko nizuke Iñigoren kontaktua, ba bera zuekin jotzen duten txistularietako bat izan daitekeenez...

A: bai, bueno, beraien taldea, bai. Beraiek, e... seguraski, dantza talde gehiagori ere joko die, e? Bueno, seguro jotzen diela Hernaniko... dantza talderi, eta... gurekin bezela, igual besteren batekin ere egiten dutela.

AI: bale. Bai, eskerrik asko. Eta hori, aipatu didazu beste batzuk ere... iraganean igual gehiago, beste izen batzuk, edo, esangura handia hartu zuten pertsona batzuk, edo ez dakit.

A: txistularik?

AI: bai, zuekin.

A: Iñaki Eguren.

AI: Iñaki Eguren.

A: bai.

AI: bale.

A: Iñaki Eguren izan zan gure txistulari titularra bezela.

AI: bale.

A: ta, esango nuke, Aritz bere ikasle izan zala. Ta ordun,

AI: bale.

A: e... Iñaki Eguren pixkat erretiratu zanen, Aritz hasi zen martxa hartzen.

AI: mhm. Eta emakumezkorik, edo, egon da?

A: e... jo, es que ez dakit izena. E... Patri hori, e... azkeneko aldiz jo diguna, honek gehiagotan ere jo du gurekin. E... zean, ez da oso protokolario, baino, Aritzen emaztea ere bai txistularia da, eta jotzen zuen.

AI: “protokolarioa”, zer esan nahi du?

A: o sea, esan nahi det, bere emaztea ez dakit nola izena dun.

AI: a [pequeña risa], bueno.

A: [pequeña risa] ez dakit nola izena dun, baino... berak ere jotzen zun.

AI: bale. E... emanaldietarako, haiekin harremanetan jartzen zaretenean, nola egiten dezue uztartzea, txistua eta dantza? Ze, igual, e... aurreko ensaioetan...

A: bira, azkenekoa kontatuko dizut nola egin dan.

AI: mhm.

A: e... nik idatzi nion Iñigori behar genula, e... hor, e... inauterietako txistulari bikote bat behar genula, data eta eman nizkion, eta esan zidan: “bale, bai, prest daude 2”, ordun, e... “ze dantzatu behar dezute?”, “Makil txiki”. Ez da izen arraroa, o sea, [beraientzat da]... e, ordun, e... esan zidaten bertsio desberdinak zeudela, eta ordun a ver zein zan. Grabazioa pasa genien, emanaldi bezperan entsegu [bat egin] genun, elkarrekin, eta gero emanaldia, batera.

AI: hm. Orokorrean horrela funtzionatzen duzue.

A: bai.

AI: azken aldian, behintzat.

A: beti egin izan degu ensaio general bat aurretik, Aste Nagusikoa, agian, 2, baina hori, normalean 1.

AI: mhm. Bale. E... urtean zehar, e... esan didazu saiatzen zaretela beti txistulari berdinekin, edo, kontaktuan jartzen, behintzat lehenengo aukera bezela.

A: bai.

AI: bale. Eta hori, e... aspalditik pertsona berdinak lortzen dituzue? Edo aldaketa handiak egoten dira?

A: ba azkenekon, pandemiak geroztik berdinak [eramaten ditugu].

AI: mhm.

A: aurretik euki genun, e... denboraldi bat ez genitula lortzen. Ba batek ezagutzen zun bat, hari esaten genion, ezin zun, besteak ere ezin zun...

AI: ya.

A: eta erokeri bat zan.

AI: bai.

A: eta azkenean, norbait konpromisoagatik etortzen zan, fabore bat egiten zizun, zerbait ematen zenion, etzegoen prezio bat... eta nahiko...

AI: ya.

A: pixkat, e... zea zan. Eta hauek, nola hauek ya organizatuak dauden, ba, ezagutzen gea, ta...

AI: Iñigo, Aritz...

A: bai.

AI: hoiek izaten dira. E... bale. Hori, txistulariekin harremantzeko modu horrekin gustora zaude, aldatuko zenuke? Alde onak, txarrak, ez dakit.

A: niri gustatzen zitzaiten, e, taldean parte izatea txistulariak, ta guk ensaiatzen degun bezela, txistularien talde bat egotea, ta beraiek ensaiatzea, astean behin, beraiek... e, taldean egiten diren, e... ekintza ludikoak, edo, ba bazkaria, afaria, guk egindakok, berdin-berdin, eta taldeko bat gehiago izatea.

AI: mhm.

A: bere garaian, orain dala 20-30 urte, txistulariak ensaiotara joaten ziran, etzegolako grabatutako musikarik.

AI: entsaio guztietara?

A: bai. Ordun, e, ordun oso integratuta zeuden. Gero, ba beraien taldetxoa zeukaten, eta gaur egun ez daukagu. Baina neri gehio gustatzen zait hori, e... azkenen, bueno, ba... orain egiten dena da kontratatu. Harremana ez da berdina. Oso cómodo da...

AI: ya. Cómodoa?

A: eroso da esan eta, nola ordaindu egiten diozun, ba, ez dakit, e, jartzen zera posizio batean, ba eskatu ahal izateko ere bai.

AI: cómodo, txistulariaren ikuspegitik?

A: ez, guretzako.

AI: zuentzat.

A: beraientzako, ba bueno, [incomprensible] profesinoalizatu egiten dula, eta txistuak lortzen duzula, nahi badute faktura egiten due, o sea, dena profesionalizatu egiten du beraientzako. Beraien helburua baldin bada [incomprensible] bizi ahal izatea, edo diru bat ateratzea, ba beraientzako hobeto da.

AI: mhm.

A: orain, niri giroa gehio gustatzen zait bestea, denon arten erabaki zer dantzatu, ta...

AI: ya... ordun garrantzitsua iruditzen zaizu talde barruan ere musikariak *kide* egotea.

A: bai. Beharrezkoa.

AI: beharrezko.

A: bai.

AI: alde sozialetik...

A: eta dantzariak ahalik eta musikarienak izatea ere bai.

AI: hara. Elkarren arteko harreman hori estutzeko?

A: adibidez, larunbat honetan sagardotegia daukagu, eta... nahiz eta ez euki musika talde bat, denok gure instrumentuak eramango ditugu, trikitixa, txistua, e... biolina, bonboa, eta ez dakit zer, eta gure artean egingo dugu. Ordun... ba inportantea iruditzen zait... bai, eukitzea... [hizkuntza musikal bat].

AI: o sea, esan duzu txistulariak, o sea, badaude dantzariak ere txistua zeozer jotzen dutenak...

A: bai, bai, ez, txistua ondo jotzen dutenak daude, ta...

AI: baino, dantzan beharko dituzue [pequeña risa]

A: dantzan beharko ditugu, hori da, dantzariak behar ditugu.

AI: ya.

A: denetikan mila eukiko bagenitu, ba, enuen ezer... baino... bai, dantzan behar ditugu, eta gainera beraiek nahi dutena da, igual, talde horretan, eta, dantzak egitea. Ze, badazkagu... adibidez badaukagu dantzari bat txistularia dena, eta beste talde bateri jotzen die txistua, baina gure taldean dantza egiten du.

AI: mhm.

A: ordun, ba... ba... urgentzi baterako, hor badago bera jotzeko prest, baino...

AI: ze beste taldetan jotzen du berak?

A: ba esango nizuke... Gero Axular-en jotzen duela.

AI: a.

A: bai, Gero Axularren jotzen du.

AI: Gero Axular Donostiakoa da?

A: Donostikoa da, bai. Alde zaharrekoa, uste det.

AI: dantza tradizionala...

A: e... dantza taldean berak, e... a ver, tradizionala da, baina koreografiak, eta [asmatzen dituztena].

AI: mhm.

A: ez dira gu bezain... e, tradizionalak.

AI: bale.

A: beraiek koreografiak, eta, egiten ditue, eta musika... beraiek [lortzen] ditue, eta horren gainean, ba sortzen ditue koreografiak.

AI: bale.

A: da... pausuetan oinarrituta, baina hori.

AI: bai. Ordun, e... zuri iruditzen zaizu gaur egun, txistularien eta dantzarien artean, edo bi munduen artean, edo, e... bereizketa bat dagoela, edo ez, edo harreman oso estua dagoela? Hola, orokortasun batean.

A: orokortasun batean, lehen baino bereizketa handiagoa dago. Esango nuke dantza taldek orokorren beraien musiko taldeak gutxituta ikusi dituela, e... errelebo gutxi egondu da, e... adibidez, inauteritan jo zuenak beste [incomprensible], 15 urte, igual.

AI: hori zeinek, barkatu?

A: Eskolako dantza taldean jo zunak, inauteritan, igual 15 urte daramazki. Ordun, errelebo falta bat dago.

AI: ya. Mhm.

A: eta taldeak txikitu egin dira, nik uste orokorrean taldeak txikitu egin direla.

AI: dantza inguruko musiko taldeak, ez?

A: bai, bai. Nik uste dut baietz. Geroz ta problema handigoak ditugula, musikoak lortzeko.

AI: ya.

A: ez dakitena da musika eskoletan, ta, zer pasatzen ari dan... txistua nik uste ez dela hor nahiko...

AI: barkatu?

A: txistua igual ez da aurreneko aukera... instrumentu bezela.

AI: ya, bai.

A: hartzen dutena, ordun, ez dakit beraiek ere ikusten duten gutxitzen ari dala, eta horregatik guk ere bai sufritzen dugu, o... edo denak musika eskolan bakarrik ibiltzen diran, ez dakit.

AI: ya. Nik egin ditudan galderatan, musika eskoletan, bai nabaritu dute... pare batean esan didate nabaritu dutela ikasle gutxiago.

A: gutxi?

AI: eta agian ikasle *gazte* gutxiago.

A: ya.

AI: mhm.

A: bai. Gu ginen... bueno, [gu, instrumentu aldetik] nahiko baju egon gera, o sea...

AI: pandemiaren aurretik?

A: ez, ondoren, ondoren. Orain dela... lehengo urtean, egon ginan 5 pertsona, 6. Oso baju. Ordun, momentu hortan ez duzu planteatzen... musikoen problema da azkenekoa.

AI: ya.

A: aurtan ya, jende gehiokin gaudela, martxa gehiokin, ba ya beste zerbait lortzen, ez? Claro, oso interesgarria izango zan, lehen esan detena, ba... musika eskolara doan ume horri eskeintzea, ba... erabat debalde, gurekin, e... gure erreperitorioa ikastea, e... nola dantza bateako jotzea norbaitek dantza iteko...

AI: mhm.

A: eta hori interesgarria da. Baina, hurrengo urtean. Hurrengo urten, o, ikusiko degu.

AI: bai. Denbora danian... planifikatu ere egin beharko da, proposatu, eta...

A: uf, aurrena, taldea kontsolidatu behar degu, eta gero ya... horrekin, ba...

AI: mhm. Ez dirudi bide txarretik ere zoaztenik.

A: jo, baina hau azkeneko...

AI: azken-azken, 3 urte esan duzu, txikien taldea handitze hori, 3 urte.

A: bai, baina gero txikiena oso-oso, e... drastikoa izaten da 12 urtetik.

AI: bale, o sea, desagertu egiten

A: desagertzen zea, jendeak ya dantza... baztertu egiten du, eta, orain sortu izana 12-16 urteko taldetxo hori, ya esperantza bat da.

AI: bai. Ea zer moduz horrekin.

A: bai, bai. Gero beste gauza bat dago, eta, gu, Egiako dantza taldea gera. Ordun, ikusten duguna da, orain oso Egiako jende gutxi dagola.

AI: Egiako jende gutxi?

A: bai, igual, 2 dira Egiakoak. Besteak kanpotik goaz. Ni ez naiz Egiakoa. Eta, en cambio, gaztetxoan taldean denak dira Egiakoak. Ordun, hoiek sartzen badituzu, ya duzu... harreman gehio dago... beti eduki degu harreman handia, e? Auzokin. Baina, ya jendea gehio [incomprensible], e... ere bai dago... [sentimentu] puntu bat, ze [auzoko] dantza taldea da... ez dakit...

AI: [pequeña risa] mhm. Nire aldetik hori izan da elkarrizketa.

A: bai, bai.

AI: egin dizkizut pentsatuta nituen galdera guztiak [pequeña risa]

A: horrek balio dizu?

AI: bai, bai, ze... gustatuko litzaidake, hori, kontaktu bat ematea txistularik... azken aldian ibiltzen zareten harena, hari ere galdetzeko.

A: bai, ba emango dizut. Ez, beraiek talde bat daukate, ordun, ba...

AI: talde bat daukate?

A: bai, berak esango dizu.

AI: bale.

VI.3.4.tr_GD4_KEMEN _Amaiur-Mikel

Registro de la grabación: GD4_KEMEN _Amaiur-Mikel

Contextualización

- Entrevista a Amaiur Calbete y Mikel Button, dantzaris miembros del grupo Kemen Dantza Taldea de Irun.
- Fecha: 13 de marzo de 2025 entre las 9:10 y las 9:34 horas.
- Duración total de la entrevista: 24 minutos.
- Lugar: la entrevista se realizó en la cafetería Ttopara de Hondarribia (Calle San Nikolas 2).
- Tipo de entrevista: abierta semiestructurada.
- Tipo de transcripción: literal.

Transcripción

Amaia Irastorza: inporta zaizue elkarrizketa grabatzen badut?

MB: ez, lasai.

AC: ez.

AI: eskerrik asko [pequeña risa]. Bueno, ba... Kemen dantza taldea, e... Interneten ikusi dudanagatik, 1973an sortu zen, e... Txingudi ikastolaren baitan, Irun eta Hondarribia artean, e... guraso taldearen ekimenez, ez? E... gaur egun, e... ikusi dudanatik 360 lagun omen zarete, tartean 300 haur, eta... zuren helburu nagusia, e... euskal ohitura batzuk mantentzea, adibidez San Juan bezperako soka dantza eta inauterietako puska biltzea... ekintza kulturalak sustatzea, Hondarribia Dantzan deitzen den jaialdi baten bitartez, eta, ba, dantza saioen bitartez euskal kultura dantzatua zabaltzea izango dira. E... honekin ados zaudete? Zerbait gehituko zenukete? Kendu? Edo... hau da Interneten topatu dudan informazioa.

MB: bueno, egia da... bai dagoela, nahiko zaharkitua, informazio hori, batez ere kopuru aldetik. E... batez ere, agian pandemia eta gero, ba... asko nabaritu delako.

AI: bale.

MB: pila bat jeitsi dela kopuru hori. Baina... baina bueno, bestela, orokorrean, ba bai, helburu... helburu eta jatorri, sorrerarekin, ba bai, e... egia da hoiek direla ekimen nagusiak. Agian, gehitzeko egongo litzakeena da ezpata dantzaren asuntia, ba 2022... 22an, oker ez baldin banago, lehenengo aldiz, ba plazaratu genuen Irunen eta gero Hondarribian ere ezpata dantza eta... brokel dantza zikloa, ba bueno, helburua bagenuelako ere bai berreskuratzea, ba bere garaian egiten ziren zenbait dantza, eta hoiek... bueno, tartean bazegon ezpata dantzarena, ba, askotan agertzen zela jaien testuinguruan, eta... e... edo gertakari garrantzitsuen testuinguruan egiten zela, eta gero baita ere, ba bueno, gure dantza propioak diren Gipuzkoako e... brokel dantza zikloa, ba bueno, ez? Ba... *osorik* plazaratzeko, ba... proposamena, edo, bai, egin nahi genuen, eta behintzat, ba bueno, bi data horiek, ba bai Irunen jaien testuinguruan eta Hondarribin ere bai, irailaren 9an, ba... ba lortu dugu, behintzat, e... ba data finko hoiek eukitzea. Baina bestela, ba...

AI: berreskurapen horren barnean, beste ekimen bat, ez?

MB: hori da.

AI: Irungo jaiak ze garaitan dira?

MB: Irungo jaiak San Martzialetan, ekaina... ekaina bukaeran izaten dira, eta... eta gure ezpata dantza, ba San Martzial egunaren aurreko igandean egin izan ohi da normalean.

AI: bale. E... dantzarien kopuruaren eguneraketatxo bat, edo hurbilketa bat, emango zenidakete?

AC: zer, barkatu?

AI: zenbat dantzari zareten orain, gaur egun, pandemia pasa ostean, eta?

AC: ba, oraintxe bertan, 100 haur egongo dira, gutxi gora-behera,

AI: mhm.

AC: eta, dantzariak... ez dakit, 35-60 izango gera?

AI: mhm.

AC: 35-60...

AI: bueno, horkillatxo bat, ez? Azkenean.

AC: [pequeña risa]

AI: e... arrobia Adaxka taldea deitzen da,

AC: bai.

AI: eskoletan ematen dituzue...

AC: bai.

AI: lehen bezela ikastolan izaten dira

AC: bai.

AI: eskolak

AC: bueno, e... ikastolak, eskola publikoak, eskola pribatuak...

AI: a, inguruko... agian, e... eskolaz kanpoko aktibitate bezela?

AC: bai, hori da.

AI: e... eta, zareten dantzari mota, e... zein izango litzake? Dantza ikasketak egin dituzue, edo eginean ikasten dezute dantzan? Edo... nola esango zenukete? Amaterrak, profesionalak?

AC: ez gara dantza profesionalak, o sea, jende... o sea, edozein gara, ikasten dugunak dantza dantza klaseetan.

AI: mhm, bale. E... egiten duzuen dantza mota, helburuaren arabera, suposatzen dut, dantza tradizionalak, edo errituetan egiten direnak, aipatu duzue soka dantza eta iraganean egin ohi zen ezpata dantza ere, e... beraz, esango zenukete dantza tradizionala egiten duzuela, ez?

MB: bai, bai, dantza tradizionala da egiten duguna, eta bai, ba bueno, saiatzen garela, ba tokian toki egiten... den moduan egiten dantza... hoiek. E... ulertu gabe, ta neretzat inportantea da, dantza tradizionala hildako zerbait dela, edo... ez dakit, ez? Iraganeko...

iraganetik hartutako zerbait, eta horren imitazio hutsa dela, baizik eta gaur egungo testuingurura ekarrita, baina beti mantenduta bere jatorria, oinarriak, eta abar.

AI: mhm. Gipuzkoako dantzak egiten dituzuela esan duzu, baita beste probintzia batzutakoak ere, adibidez? Edo zein dantza...

MB: bai, orokorrean, gure indar gune nagusia Gikpuzkoako dantzak direla, ez? Azkenean, e... gureak edo bueno, hemengoak direlako, baino bai orokorrean, ba... Euskal Herriko herrialde guztietako dantzak egiten ditugu, Nafarroakoak, Bizkaikoak, e... Lapurdikoak, dena delakoak.

AI: eta hoiekin, e... gero ikuskizun koreografikoak sortzen dituzue agian, pausu batzuk oinarri hartuta, edo dantzak diren bezela... plazaratzen dituzue?

MB: e... dantzak diren bezala plazaratzen ditugu, eta...

AI: bale. E... baduzue blokeren bat konkretuki, agian gehiena egiten duzuen? Agian Gipuzkoakoa esan duzu, posible dala gehiago ateratzea, edo? Bai?

MB: bueno, egia da asko aldatu dela egiten duguna.

AI: bai?

BM: hau da, duela urte batzuk arte, ba... ez soilik guk egiten genuelako, baizik eta... o sea, kanpotik ere hola eskatzen zelako, e... ba, asko eskatzen zen, ba ikuskizun formatoa, ordubete, ordu eta erdiko saio bat, eta orduan, ba bueno, ba... urtero urtero, ba... osatzen genuen horrelako saio bat, ba... kontakizun batekin, edo, norabide batekin. Izan zitezkeen, ba bueno, makil dantzak, edo Nafarroako dantzak, edo... edo dena delakoa, ez? Eta horrekin sortzen zen ikuskizun bat. Baina egia da, ba asko aldatu dela, e... bai, e... kanpotik egiten zaigun eskaria eta baita jendeak ikusi nahi duena ere. Eta ikusi genuen, ba bueno, geroz eta indar gehiago hartzen ari zela tokiko, e... bertako dantzak ekartzea, eta horregatik, ba ezpata dantza eta brokel dantzaren asuntoarena.

AI: mhm.

MB: horrek ez du kentzen ez ditugunik, ba ikuskizunak, e... egiten, ba bueno, toki ezberdinetako dantzekin, eta abar, lehen esan bezela. Baina bueno, ba bai garrantzi berezia hartzen duela, e... hartu duela azken urte hauetan, ba gureak diren dantza hoiek plazaratzea.

AI: mhm. E... dituzuen dantza saio, edo momentu... urteko momentu batzuk, e... zerrendatuko ditut: San Tomas eguneko dantza saioa, inauterietan 3 saio egiten dituzue, San Juan bezperan soka dantza, e... urteko saio nagusi bat omen duzue, e... Hondarribia Dantzan jaialdia aipatu duguna, Hondarribiko jaietan beste saio bat, e... Euskal Jiran ere zeozer egiten omen duzue, Txistularien Alardean, eta elkartrukeak ere ba omen daude. Zerbait gehituko zenukete? Aldatu?

AC: bueno, orain arte bai egiten genuela Irungo jaietan saio, e... handi bat, baina orain ya hori ez dugu egiten, orduan Irungo jaietan 2 saio geratzen dira, ezpata dantza eta San Juan bezperako soka dantza.

AI: a, mhm.

AC: eta gero, Amaia Antzokian bai egiten dugula saioa, hori izango zen aldaketa... bat.

AI: bale, bale.

AC: bestea...

AI: bale, eskerrik asko. E... eta hoiek, ba, urtero-urtero errepikatzen diren datak izan daitezke, ez? Eta, dantzak, beti berdinak egiten dituzue? Edo bada... edo... bada esparru bat, non urtean egiten dituzuen dantza desberdinak plazaratzeko? Suposatzen dut, e... soka dantzan bai egiten dezutela beti soka dantza berbera... beste momenturen batean... inauterietan ez dakit badagoen dantza konkretu bat Irunen egiten dena...

AC: ez, inauterietan egiten ditugu euskal herri inauterriak, eta hor egiten dira herri ezberdinetako inauterriak errepresentatu.

AI: mhm.

AC: eta, ondoren, Amaia saioan ere, urtean landutako dantzak, e... dantza batzuk... Hondarribia Dantzan-en bezela, eta gero... bai. Momentuan lantzen dugunaren arabera. Ezpata dantzak bai izango zirela [incomprensible] dagon zerbait, baina...

AI: bale. E... nazioarteko jaialdietara joaten zarete? Elkartrukeak egiten dituzuela ikusi dut.

MB: bueno, e... nazioarteko jaialdi askotan egon da Kemen, urte guzti hauetan,

AI: mhm.

MB: e... lehen esan bezela, ba, hor ere asko aldatu da. E... ba bai, gu eskaintzeko gai garena, edo guk eskaini dezakeguna, eta eskeintzen duguna, eta baita, e... ba bueno, nazioartean, edo herrialde ezberdinetan ere, eskatzen dutena, ez? Lehen, ba, oso ohikoa zen, ba... herrialde pila batetan jaialdiak antolatzea, batez ere udan, eta ordun, ba bueno, toki ezberdinetak dantza taldeak joaten ziren bertara, beraien dantzak plazaratzeko, eta abar, baina bueno, Europa mailan, behintzat, geroz eta gutxiago dira horrelako... jaialdiak eskeintzen dituztenak, eta ordun, ba bueno, azken urteetan asko apaldu da, ba gure parte hartzea ere bai. Lehen... ia urtero, esango nuke, ba... joaten ginela, jaialdiren batera, eta orain, azken urtetan, ba asko jeitsi da. Urte... egia da, ba elkartrukeak ere egiten hasi ginela, batez ere haurrekin, orduan, ba bueno, ez? Horrek ere, eman digu beste... aukera bat, baina bueno, orain ere poliki-poliki hasi gara aukera berriak aztertzen eta kanpora joaten saiatzen.

AI: elkartrukeak, suposatzen dut, ez dakit, Euskal Herri mailan, edo Espainia mailan... egiten dituzuen.

MB: bueno, elkartrukeak, normalean, ba bueno, beste herri... beste herrialdeekin, beste nazioekin egin izan ditugu. Beti saiatzen, ba bueno, ez? Bertako eta, e... bertako dantzak, eta, ezagutzen. Batez ere, e... [Espainia eta Kataluniako] [incomprensible] dira elkartrukeak, e... baina baita, duela urte batzuk Britainiara joan ginen, eta bueno, oso... oso esperientzia polita izan zen, nahiz eta hizkuntzak, ba bueno, bai... zailtasunak ekarri, e... haurrekin, ba bueno, en fin, iruditzen zaigu, ba errexagoa dela, azkenean, herrialde katalanetara joatea, gertuago dago, ezagunagoa zaie ingurua, hizkuntza eta abar, eta bueno, naturalagoa egiten da.

AI: haurrekin izaten dira elkartrukeak, ez?

MB: bai, orain arte, behintzat, haurrekin izan ditugu.

AI: dantza taldean, e... lan boluntarioa egiten duzue, edo inoren ogibide da? Bueno, ogibide agian ez, baina diruren bat jasotzea, bertan gestio-lanak eta dantza egiteagatik...

MB: bueno, denetik dago.

AI: mhm.

MB: e... orokorrean, ba bueno, ez? Azkenean, lehen Amaiurrek esan duen bezala, ez gara dantzari profesionalak, eta ez gara honetara dedikatzen. Taldean ez dago inor hau bere lanbide moduan daukana.

AI: bale.

MB: horrek ez du kentzen, ez... lan batzuk eta egiten diren, e... hartzen diren ardua batzuk badaukatela horrelako... incentivo económico, edo... horrelako zerbait, baina ez da bere horretan, agian, soldata moduko... edo, ez dakit, ez da lan bat.

AI: bale. Egiten dituzuen saio hoiek laguntzeko, edo, udalaren babesak jasotzen duzue?

AC: bueno, egoera ezberdina dira... momentu ezberdinetan. Adibidez, Hondarribiko udalaren aldetik babes gehiago jasotzen dugu, eta Irungo udalaren partetik, ba... gutxiago.

AI: mhm.

AC: ezberdina.

AI: e... ikusi dut, e... ikastolaren baitan sortu zenean, Irun eta Hondarribia hartzen zirela tartean. Orain ere, dantza taldeak 2 herri hoietan dauka... bai, bueno, saioak 2 herrietan egiten dituzue, ezta?

AC: hori da.

AI: hm. Orduan, 2 udalen artean zaudete, elkarlanean, agian?

AC: [asiente]

AI: entseguak, e... nola antolatzen dituzue? Behintzat aurretik?

AC: ba, aurretik... planteatzen ditugu... astean 2 aldiz, edo, ensaioak, e... astearte eta ostiral, asteartean 19:00etatik 21:00etara egiten dugu, eta ostiraletan 19:30-21:30.

AI: mhm. 4 ordu astean.

AC: bai, hori da.

AI: mhm. E... emanaldietan, ze formatutan dagoen musika erabiltzen duzue? Zuzenean? Grabatua?

MB: zuzenean beti, e... nola da... exzepzio bakarrarekin, dela, e... esango dut... Kauteren etorreran, kaldereretan,

AI: inauterietan, ez?

MB: bai, inauterietan. E... ba kauteren iritsieran, ba bai, hor erabiltzen dela grabatutako... Brahms, e... 5. ez dakit, sinfonia, edo zer... nola deitzen den.

AI: bai.

MB: baina hori da erabiltzen dena, baina beste guztitan, beti zuzeneko erabiltzen dugu.

AI: mhm. Dantza húngara igual, ez? Dantza húngara, esto de los cauteros, eta [pequeña risa]. E... bale. Orduan, ze instrumentu erabiltzen duzue normalean? Edo bada bat edo beste gehien erabiltzen duzue normalean? Edo bada bat edo beste gehiago erabiltzen duzue?

MB: dantzaren arabera, eta egia da hori ere asko aldatu dela.

AI: a?

MB: e... ba bueno, bere garaian txistua zen zentralidade nagusia, eta ia-ia dena txistuarekin [esklusiboki] jotzen zen, baina bueno, taldea handitu zen heinean, hor beste instrumentuak ere sartu dira, eta dantzak eskatzen zuen musika ere egokitu da, eta horregatik, ba bueno, ba gaur ere badaukagu dultzainero talde nahiko potentea, badaukagu ere erromeria, txaranga taldea, tronboia, tronpeta, eta horrelakoekin, e... biolina ere badaukagu, e... gero gitarrarekin, ttun-ttunarekin, eta abar, ere, bueno, ba mugitzen ditugu trikitixa, akordeoia... tokatzen dena pixka bat egoera.

AI: mhm.

MB: baina egia da, ba bueno, txistuak, bai edo bai, zentralidade nagusia badaukala. Txistuak, txirulak... egoeraren arabera.

AI: e... bada dantzaren bat txistua bereziki horretarako erabiltzen duzuen? Txistuari dantza bat konkretuki eskatzen diozuen normalean?

MB: txistuarekin?

AI: bai, txistuarekin.

MB: bueno, Gipuzkoako dantzak, normalean,

AI: Gipuzkoakoak batez ere.

MB: e... ba, txistuarekin jotzen dira, eta bueno, Bizakaian ere bai, ba bueno, normalean txistua jotzen da, ez? Gero ya Nafarroara, Arabara edo, joatean, ba bueno, gehiago dultzaina jotzen da, eta... iparraldeko dantzetan, ba gehiago fanfarria moduko estoa, ba Xuberoa kenduta, ba agian xirularekin, ttun-ttuna, eta abar.

AI: bale, eskerrik asko. E... emanaldi bakoitzean, e... txistuak kontratatu egiten dira? Edo baduzue dantza talde barruan txistulari den kiderik?

AC: dantza talde barruan badaukagu talde bat musikariak direnak, eta gure dantza taldeko partaideak dira... eta hori.

AI: bale [pequeña risa], eskerrik asko.

AC: [pequeña risa]

AI: beraz, beraiekin egiten dituzue beti saio guztiak, ez?

AC: [asiente]

AI: e... beti funtzionatu du horrela? Beti egon da... musikari talde bat Kemen dantza taldearen barruan?

MB: ba... baietz esango nuke. E... egia da, ba, adibidez, e... e... gaur egun, ba bueno, lehen esan dudana bezela, asko zabaldu dela, eta orduan, ba bueno, badaukagula gaitasuna dultzaineroak izateko, badaukagula gaitasuna, e... fanfarria bat izateko, baina bueno, bere garaian, ba bueno, agian zailagoa zenean, ba bueno, momentu puntualetan, ba bai hitz egin dela kanpoko, e... beste musikariekin, ba batez ere dultzainari begira, ez? Agian zailena zelako. Eta bueno, daukagun, e... [aukerekkin], taldeko kide [direnekin egiten da guztia].

AI: mhm. Eta, musikari diren taldekideak, urte luzez pasatzen dute talde barruan, edo... aldaketak maiz gertatzen ote diren?

MB: normalean, e... urte dexente pasatzen dituzte, batez ere, agian, txistulariek. E... ba azkenean [chasquea], gehiagotan parte hartzen dutenez taldean, ba bueno, ez... e... nolabait parteago sentitzen direlako agian, ez? Ba bueno, beste musikarien kasuan, ba

dela, lehen esan dudana, ez? Tronpeta, edo tronboia, edo biolina, [chasquea] ba dantza puntaletan jotzen dutenez, ba parte hartzea desberdina da. Ez dut esango gutxiago denik, baina desberdina.

AI: mhm. Bale. Eta azken aldian zuekin jo duten txistularien izenak, edo, emango zenizkidakete?

AC; bai.

AI: azken urtean, azken pare... ez dakit. Bai, esan?

MB: bota, bota.

AC: Peio Irigoyen, e... Antton Babaze, Oihan Alberro, Aizpea... a, bueno, Ander Alkain, eta gero Aizpea Babaze... eta...

AI: dexente txistulari dira.

MB: e... bueno, azken-azken urtean, ba bueno, ez 5... azken 10-8... 5-10 urtetan, ba bueno, batez ere hoiek egon dira, baino *askoz* jende gehiago izan dira pasa direnak taldetik, e?

AI: mhm. Hori, adibidez izen batzuk, iraganeko batzuk, agian esanguratsua izan daitekeen bat edo beste esango bazenidate? Ez dait.

MB: bueno, Arantxa Lasalde urte askotan egon zen, e... egon zen taldean, eta askotan jo zuen gurekin, txistulari moduan diot, e? E... [chasquea],

AI: bai.

MB: e... eta batez ere txistulari moduan bera... bera aipatuko nuke. Ez dakit, gero musikari aldetik ere bai, ba... ya ez txistuarekin, baina batez ere, agian, Iñigo Salaberriak ere... e... ba bueno, ez? Ekarpen garrantzitsua egin zuen taldean, e... bueno, Lorena... abizenaz enaiz gogoratuko... Lazkanotegi, oker ez banago, uste dut baietz, ze... akordeoiarekin ere egon zen taldean dexentetan, e... baino bai, agian aipatzekotan hoiek aipatuko nituzke.

AI: bale, eskerrik asko. E... bada txistularien harrobirik, dantza taldean, barruan? Dantzaren harrobia dagoen moduan.

MB: ... ez. Bere horretan ez dago.

AI: ez. [pequeña risa] Bale.

MB: e... egia da, ba bueno, ez? Beti pendiente daukagun ariketa bat da.

AI: a bai?

MB: e... ba bueno, azkenean konsziente garelako, ba bueno, e... beharrezkoak ditugula txistulariak, baina... bueno, zaila egiten da, eta batez ere, ba bueno, gero musika eskoletan ere, ba ez delako, e... bere... ez dakit, ez? Indar... em... une... onenean dagoen instrumentu bat, ez?

AI: hm.

MB: txistuarena, orduan, ba bueno, zaila egiten da txistulariak, e... ta txistulari gazteak, batez ere, taldean, ez dakit, taldean ibiltzea.

AI: bale. Garrantzitsua iruditzen zaizue, e... musikariak eta txistulariak, kasu honetan, *taldekide* bezela edukitzea dantza talde batek? Orokortasunean.

AC: bai.

AI: ze onura, edo, ekar dezakeen horrek?

MB: bueno, azkenean, lehen esan dugu, ez? Azkenean gu... *talde* bat gara, eta gure burua talde bezela ikusten dugu, ez gera, e... profesionalak, ez gera akademia bat, ez gera enpresa bat, eta azkenean, guk gurea egiten dugu, ez? Eta orduan, ba... gure horretan, *gu* horren barruan, ba... gustatzen zaigu, gure osotasun hori eukitzea, ez?

AI: mhm.

MB: ba... antolaketatik hasi, e... dantzariak, musikariak, emanaldia, ba guztia guk antolatu ta gestionatzen, ta horrek eskatzen du bai edo bai musikariak ere *gu* hortan parte izatea.

AI: mhm. Badago talde barruan, e... musikarien arduradun bat dantzariekin hitz egiteko eta dantzaren arduradun bat musikariekin hitz egiteko? Edo, agian, barkatu... bada dantza eta musikari den pertsonarik? Ez dakit.

AC: bai, e... gure taldean badago pertsona bat, e... dantzarien arduraduna dena, eta juntarekin duena harremana.

AI: musikari bat?

AC: Aizpea...

AI: a!

AC: bai.

AI: mhm. Aipatu didazu, ezta? Txistulari bezela.

AC: bai.

AI: mhm. Eta, zer moduz? Zer moduz harremantzen zarete? Ez dakit, e... oso hurbila den, edo..

AC: e... bueno, ba, berez, e... taldea junta batekin, e... funtzionatzen du, hau da, dantza taldeko, e... esparru bakoitzak arduradun bat dauka, eta... elkartzen garenean, e, ba... bilera hoietan, hilean behin izaten denean, ba, gauzak harremanetan jartzen ditugu musikariekin.

AI: mhm. Bale. Orduan, hilean behin bada beti...

AC: bai.

AI: harreman bat. Oso ondo. E..

AC: bueno, horretaz gain, e... kontaktuan gaude, e? O sea, ez da... bueno, laguna dela, eta... ez dela... deitu behar den pertsona bat, ikusten dugunean, eta, aipatzen ditugun gauzak direla.

AI: o sea, ez dela bilera hori bakarrik harremantzeko leku bakarra.

AC: hori da.

AI: e... emanaldietan musika eta dantza uztartzea nola lantzen dezue? Ez dakit musikariak entsaio egun guztietara agertzen diren, edo... aurreko eguneta.

AC: ba... entsaio... o sea, normalean, entsaio orokor bat planteatzen da aktuzioak baino lehen, e... ez da beti ofiziala izaten, igual ensaio batera etortzen dira musikariak, edo, ikusteko pixkat nola jo.

AI: mhm. Aurreko ensaio orokorrean...

AC: hori da.

AI: mhm. Eta... gustora zaudete... ba hori, dantzariak eta musikariak harremantzeko dagoen modu horrekin? Nahiko hurbila dela iruditu zait, bilera bat dago, bueno, hilean behin, gutxienez, eta gero gauzak ateratzen badira, elkarrekin hitz egiten duzue lasai.

AC: bai.

AI: aldatuko zenukete? Edo ez? Ez dakit.

MB: ez...

AI: ondo.

MB: uste dut ona dela, ez? [Normalean] [chasquea], ba bueno, beti eduki dugun zerbait dela, azkenean, dantzariok dantza egiten dugu, eta dantza taldean egiten dugu, ez? Baina musikariek musika jotzen dute, eta gure kasuan Kemenen musika jotzen dute, baina beti jotzen dute gero musika beste tokitan, ez?

AI: mhm.

MB: eta orduan, beti badaukagu hor, em... ba, agendarekin, eta ordutegiekin, eta lan-kargarekin, eta, ba bueno, ez? E... ba zailtasunak.

AI: mhm.

MB: baina bueno, e... taldearen parte dira, eta badakite, ba... eta prest daude ekarpen hori egiteko.

AI: mhm. Eta orokortasun batean, iruditzen zaizue gaur egun musikaren munduan eta... eta... bueno, txistuaren munduan konkretuki, eta dantzaren munduan, e... harreman estua dagoela, edo bereizketa bat gertatzen dela?

MB: berriz, barkatu?

AI: ikusten ote duzuen, e... zuen dantza taldetik at, agian, ba, bueno, orokortasun batean, txistuaren munduaren eta dantzaren munduaren artean, e... bereizketa bat ematen den edo... oso... harreman estua gertatzen den.

MB: ez, uste dut oso harreman estua eta naturala dagoela, ez? Eta egia da, ba bueno, gero... lehen esan bezela, ez? Azkenean... [chasquea] dantzak, bai edo bai, musikaren beharra badauka.

AI: mhm.

MB: eta, e... eta esan dut, ba bueno, ez? Azkenean ere txistuak, ba... ba garrantzi berezia dauka. Ba... e... euskal tradizio dantzatuan. Baina... musikak ez dauka dantzaren beharrik, ez?

AI: ya.

MB: eta orduan badauka bere... bere esparru propioa.

AI: mhm.

MB: dantza... dantzaririk, edo... dantzarik behar izan gabe ere badaukalako, ba bueno, ez? Zer egin, eta abar, eta bueno, hor, gainera, azkeneko urteetan, eta, ba... pixkat... [chasquea] ba txistuak nik uste dut, adibidez, lortu duela *ateratzea*, ez? Adibidez, e...

esklusiboki... soinu tradizionaletik, edo... esto tradizionaletik, eta... beste espazio batzutan ere erabiltzen da.

AI: mhm. Hauek izan dira nire galderak. Zeozer gehio komentatzeko gogakin geratu bazarete, ba... ederki. Eskertzen dizuet elkarriketa hau eman izana.

AC: ez da ezer.

MB: oso ondo.

AI: [pequeña risa]

VI.3.5.tr_GD5_OLARRI_Manex-Ane-Ekain

Registro de la grabación: GD5_OLARRI_Manex-Ane-Ekain

Contextualización

- Entrevista a Manex Elgeta, Ane Otegi y Ekain Susperregi, dantzaris miembros del grupo Olarri Dantza Taldea de Oiartzun.
- Fecha: 17 de marzo de 2025 entre las 18:04 y las 18:31 horas.
- Duración total de la entrevista: 28 minutos.
- Lugar: la entrevista se realizó en el local del grupo Olarri Dantza Taldea (Calle Karaez 4).
- Tipo de entrevista: abierta semiestructurada.
- Tipo de transcripción: literal.

Transcripción

Amaia Irastorza: inporta zaizue elkarrizketa grabatzen badut?

Ekain Susperregi: ez, problemik gabe.

AI: ez. Milesker. E... zuen izenak emango zenizkidakete?

Manex Elgeta: Manex Elgeta,

Ane Otegi: Ane Otegi,

ES: eta ni Ekain Susperregi.

AI: mhm. Zuek hiruak, e... Olarriko dantzariak zarete.

AO: bai.

AI: mhm. Eta... bertan... e... bueno, noiz sortu zen Olarri?

ES: Olarri sortu zen... 2015ean, e... bai, ya 10 urte egitera, e... eta bueno, sortu zen, e... berez Haurtzaro eta Elizalde ikastola-eskoletan, ba estraeskolar moduan dantza taldeak egon gera, e... aspalditik, urtetan, eta gero behin ikastola bukatzean, pues, Donostira juten ginan normalean dantzatzera. Eta... dexente dantzari, e... juten ginen, bai Eskolara, edo bai Goizaldi dantza taldeetara, eta, iritsi zen momentua non hainbeste oiartzuar kanpora juten ginen, pues... bolumen nahikoa ikusten zen herrian dantza talde bat eukitzeko, ta pixkat, e... arrazoi horregatik, 2015ean... 2014-15 hortan, sortu zen taldea.

AI: mhm, bale. E... zuen helburua, euskal folklореaren parte diren dantza eta musika... ba ikastea, eta plazaratzea da, ezta?

ES: mhm.

AO: bai...

ME: bai.

AO: contemporáneo pixka bat sartu izan dugu.

ES: bai.

AO: ez da gure fuertia, biño...

ES: bai, gure konfort zona bai da tradizioari lotutako dantzak,

AO: hori da.

ES: bainon bestelakoa ere bai, bueno, probatu edo esperimentatu izan ditugu.

AO: bai.

AI: mhm, agian tradiziotik datozen urratsak erabili eta ikuskizun berri bat osatu?

ES: bai.

ME: bai, hori da. Justo duela pare bat urte, e... in genun bigarren aldiz Lur Landetxen, dela, e, sortutako... Olarrik sortutako emanaldi bat, ta kontatzen du pixkat, e, gizakian eboluzioa edo, nola hasi zen, ba kobazulotan, eta... pixkanaka baserrita, eta itsasora ere bai, nola iritsi zen gizakia, ta hor bai lantzen da euskal dantza, baino... beste pausu contemporáneoago batzuekin nahastuz ere bai.

AO: ta ohiko txistu... atabala hortatikan pixkat kanpoa re maitu izandu ga.

AI: mhm. Ordun, ikuskizun mota, edo, desberdinak eskeintzen dituzue.

AO: bai.

ME: bai.

AI: m... badituzue urtero errepikatzen diren... dantza emanaldi esparruak, edo?

AO: bueno, bat Hernani, ez? Dexente.

ES: bai.

AO: Hernaniko dantzari eguna.

ME: Euskal Herriko dantzari eguna baita, ai... bueno, lehengo urtean hasi ginen txerri egunean dantzatzen ta ere, ez? Jarraitzeko asmoakin, Xanistebanetan ere bai urtero egiten dugu... 15-20 minutuko emanaldi ttikia plazan,

ES: mhm.

AI: mhm.

ME: ta...

ES: bai, gero badaude urtero egiten diren gauzak, pues, e... sagardo eguna izan daitekeen bezela, eta... bueno, azkeneko urtean baitare parte hartu dugu, ez da igual ekitaldia guk antolatutakoa eta guk bultzatutakoa, baina bai bada urtero egiten den zerbait, eta guk, ez urtero, urte dexentetan fallatuko genun seguraski, biño, bai maiztasun [konkretu batekin], ba...

AO: ekintza txikitari parte hartzen.

ES: ekintza horretan, bai. Bai, gero Oiartzunen, pues, e, gau beltza egiten danielan baitare, e... pues badira... 3 urte ya egin dugula?

AO: bai.

ES: bueno, eta, hor, baitare da urtero egiten den beste... beste zerbait, berdina, e? Ez da guk sortutakoa edo guk bultzatzen dugun ekintza bat, baina bai urtero Oiartzunen egiten diren ekintza hoietan, ba gure parte hartzea eskatu izan digutenak, eta...

AI: mhm.

ES: bueno, ohiko bezela kontsideratzen ditugunak ya casi.

AO: bai.

AI: eta bertan, e... aldiro dantza berbera egiten da, agian inauteritan igual bai, edo... edo da esparru bat non urtean zehar egindako dantzak, ba... aldatu daitzekin.

ES: ba...

AO: según, eze? Bakoitza.

ES: bai.

AO: adibidez, gau beltzean desberdina, urtero.

AI: aha.

AO: Hernani ta hola, bai errepikatu izan dugula, ze da tradizionala, ordun, tradizionalan barruan, pues...

ME: batez ere Gipuzkoako dantzak.

AO: batez ere guipuzcoano.

AI: mhm. Tradizioaren barruan, ze dantza mota, edo, baduzue blokeren bat gehien egiten duzutena, edo?

AO: justo txerri egunean egin genun vizcaínoko dantzari dantzan blokea,

AI: mhm.

AO: biño hola, bestela, blokeren bat osua...

ME: normalean aldatzen juten ga ere bai, emanaldi hola potentetako.

ES: mhm. Bai. E... Xanistebanetan, herriko festetan egiten dugunean, baitare saiatzen ga, inkluso probintziz aldatzen urte batetikan bestea desberdinak iteko. Ta, galdera horrekin etortzen nau burura, herri askok, batez ere Gipuzkoan, eta, badutela urtero fecha konkretu batean egiten den dantza konkretu bat, eta beti errepikatzen dena urteroko maiztasunakin, eta Oiartzunen, egia esan, ez daukagu. E... bueno, San Juanetan izan deiken bezela Hernanin festetan egiten dena, edo... Legazpiko ezpata dantza egiten den bezela, edo Oñatiko, e... bueno, dantzak egiten diren bezela, Oiartzunen ez daukagu dantza bat herrikoa eta fetxa konkretu batei lotuta, eta hola.

AI: mhm.

ES: politta izango litzake, baina bueno, egon baldin bada, guri etzaigu iritsi behintzat.

AI: mhm. Eta orduan, esan dezute zuek sortu dezuten gauza bat bai dela Lur ikuskizun hori. Eta hori prestatzeko, ez dakit zuetakoren batek dantza ikasketak egin ditun, edo ze dantzari mota zareten, eginean ikasi duzuen...

ES: ba dittugun ikasketak, orokorrean, dia, e... o sea, ez dira titulun ikasketetan, besterik gabe herriko euskal dantza, bai estraeskolar eta gero bai dantza taldetan ibilitakoak,

AI: mhm.

ES: eta hor ibili izanagatikan ikasitakoa...

AO: hori da.

ES: ordun, dakiguna da, pues, ondoan tokatu digun irakasle, edo... dantzakideen jakintza elkarbanatua.

AI: mhm.

ES: ordun, momentu hontan, e... nola klaseak baitare bideratzen dittugun... bueno, danon artean edo bakoitzak dakiñan zehar, bueno, ikasketak igual ez ditugu... o sea, ez da inor Dantzertitikan pasa eta daka titulu bat non... espezializatuta euskal dantzetan. Ez. Eta... bueno, hoi.

AI: mhm. Euskal dantzetan, edo bestelako dantza talde...

ES: bai, hori da.

AI: e... zenbat zareten ez dizuet galdetu, aurten, zenbaki bat, edo.

ES: beti izaten da zaila erantzutea zenbat geran.

ME: [pequeña risa]

AO: asistentzia nahiko varia... o sea, asko variatzen du ikasturtean zehar... ba... aurten zer gaude, 17?

ES: bai.

ME: aurten... bai.

ES: 17-n bueltan, 17-18 inguru izango zan zenbakia.

AI: mhm.

ES: o sea, berez, izatez, ba... gu orbitan, eta, bueno, beharra baldin bada...

AI: [kide ohiak, agian]

ES: bai, jende gehio egon daiteke, e... gero, hemen, ensaiotan, astelehenero ez gea, e... 17ak denak biltzen, azterketak daudenen gutxiyo [pequeña risa]

AO: [pequeña risa]

ME: [pequeña risa]

ES: bueno, betikoa, ez?

AI: bai.

ES: leku guztitan gertatzen da. Ba, gutxi gora-behera, hola.

AI: eta suposatzen dut zuek harrobi, edo, hartu dezakezutena izan daitekeela, e... esan dituzuten ikastoletako estraeskolar...

ES: bai, Elizalde eta Haurtzaro... bai, hoiek izango dira gure... bueno, dira gure harrobia.

AO: bai.

ES: bueno, gainera, zuek zabiltzate... klaseak ematen [se dirige a Ane Otegi],

AI: a bai?

ES: bertako dantzariak dira, gero bai Elizalden eta bai Haurtzaron haurrakin ibiltzen zeaztenak.

AO: bai, bai.

AI: a, ba, Haurtzarokin ere, ari naiz pixkat kontaktuan...

AO: a bai? A, enekin, ba nik, nik justo Haurtzaron ematen det.

AI: mhm. Bale, [pequeña risa] ba igual berriz ikusiko dugu elkar. E... ez dakit nazioarteko jaialdiren batean edo egon zareten...

ES: ba... Olarri bezela ez. Bueno, Kataluniara jun ginen. E... bai. Gero, o sea, kanpora, folklore festibaletara, nik uste egonduak geala, pues bai Haurtzarokin bai Goizaldikin, edo Eskolakin, edo beste taldeekin,

ME: bai.

AI: mhm.

ES: biño bai da gai bat Olarrin, pues komentatu izan duguna, eta ilusio... bat sortzen diguna, baina inoiz ez geana iritsi hoi gauzatzea.

AO: hoi da.

ES: e... ordun, Olarri bezela ez, baino bai ezagutzen dittugula festival hoietan nola funtzionatzen duten.

AI: mhm. Dantza taldean lan boluntarioa egiten duzue, edo... inork, e... dirutxo bat ateratzen du?

ES: ez.

AO: ez, boluntarioa.

ME: boluntarioa [pequeña risa]

AI: dana boluntarioa da. [pequeña risa]

ES: egiten den lan guztia da boluntarioa, bai.

AI: mhm.

ES: bai, bai [pequeña risa]

AI: eta egiten duzuen guzti honetan, saioak prestatzeko, edo, e... Udalaren laguntza edo babesa izaten duzue?

AO: bai.

ME: bai.

ES: bai, bai. Bai, bai. Gainera, esango nuke Olarrin sostengu ekonomikoan %95a dela udala.

ME: udala.

AO: urtero ematen duen diru kopuru hori.

AI: laguntzen.

ME: bai, bai.

AI: mhm.

ES: bai. Gero, pues ezkontza baten edo bestetan, suertatu daiteke, eta hortik diru-iturri bat egon, baino... urtero diru laguntza ematen du Oiartzungo udalak, pues, kultur ekitaldi... o sea, kultur eragile pila bateri eta... eta guri ere bai.

AI: mhm.

ES: ordun hortikan...

AO: eta gero, gure beharren arabera, ba diru kopuru hori gasta... saiatzen gera normalean dena gastatzen, baina imajinatu, arropa, materialak, oraintxe estandartea egin dugu.

ES: bai.

AO: eta holako... gure beharren arabera, ba juten ga... gehio, gutxigo gastatzen.

ES: ezpatak, txintzarriak, soinu ekipoa... bueno, denetik daukagu.

AI: mhm. E... emanaldietan... e... esan didazue mota ezberdinetakoak egin dituzuela, ze formatuan erabiltzen duzuen musika galdetu nahi nizuen, ea zuzenean, ea grabatua, agian hor ere badira... aukera desberdinak.

ES: bueno, neri orokorrean... bueno, orokorrean gustatzen zaigu,

AO: bai, zuzenean.

ME: ahal dela zuzenean.

ES: ahal dela, zuzeneko musika eukitzea, beste indar bat ematen diolako, dela... kontua da, bai ekonomikoki, eta bai baliabide aldetikan, zaila izaten dela beti-beti zuzenekoa izatea.

AO: hoi da.

AI: hm.

ES: e... ekitaldi handitan, eta... pues beti zuzenekoa...

AO: adibidez, Lur aipatu dugun emanaldi hortan bai eduki genitula musikak, baino bazeuden pieza batzuk ere bai, play emanda [gauzatu] genitunak.

AI: mhm.

ES: bai. Eta hor, konkretuki, e... bai genun talde bat zela txistulari banda bat, pues, txistu 1, txistu 2, silbote, atabal, eta, e... laukotea, eta gero bai, Oiartzungo beste musikari batzuk non beste... pianoa, e... akordeoia, perkusio aldetikan ere bazekaten zerbait...

AO: gitarra...

ME: gitarra, ahotsa...

ES: ahotsa ere bai...

ME: bai.

ES: pues pixkat beste... beste musika mota bat. Eta hori baitare zuzenean... zuzenean zen. Eta gero, pues gau beltza, edo, diren, emanaldi berexiak diranak, eta eskaera nahiko, e... kontzeptu zehatzekin etortzen direnak gauzak eskatzera, ez? Hola, karta idatzitakin, ba hoietan, nola eskaera da hain espezifikoa, ba igual inkluso abesti batekin datoz zuzenean, eta abesti horrekin zuzenean egiten dugu, ordun abestia jartzen da, edo... beste sorkuntza bat baldin bada, pues hor ere bai, kasu hortan baitare, musikari emanda...

AI: mhm. Esan duzu eskaria etortzen zaizuela, e... “Dantzatu ezazue hau, mesedez”. Horrela etortzen dira? Gau beltza da adibide bat?

ES: e... bai, Oiartzunen, e... bueno, ekitaldi ezberdinak egiten direnean, ba igual etortzen da esaten agurra dantzatzeko soilik, edo bestela, gau beltza da Oiartzunen egiten dena urrian hogeita...

AO: 31.

ME: 31.

ES: 31-kin, e... zea, hila... heriotzan egunakin ta hoi denakin, eta gau hortan egiten dira ekintza ezberdinak, ibilbide oso... bueno, luze bat Oiartzunen, eta ibilbide hortako geldialditan, pues daude gauza ezberdinak. Horietako bat, hasiera,

ME: dantza.

ES: e... Olarrik egiten du dantza. Ordun, bai, hor, bilatzen dutela ya musika ambiente konkretu bat emango dion, o sea, gauakin, gauaren iluntasunakin...

AI: ya.

AO: [ez dala] txistu bat ta dantzatzea...

ME: hori da. Adibidez, azken urtean Neomak-en “Ilargi berriak” abestiakin in genun koreografia bat.

ES: hori da, bai. Orduan, esaten dutenean... ekintza konkretua da, joe, pues, musika mota, non, ba, kontextu hori sortuko dun, ambiente hori, hasiko dun, eta, ordun ya, pues... markoa, estua, estu xamarra da, horren barruan, e, sorkuntza egiteko.

AI: ya, mhm.

ES: ordun, eskaerataz hitz egiten, hortaz esaten nun, batez ere.

AI: mhm. Eta txistua ze nolako emanaldi batera eramango zenukete?

AO: ba eraman genun guztiz Baionako... Baionako festetan eskaini ziguten emanaldi bat egiteko aukera, eta hor dena tradizionala izan zen, dena txistuakin egin genun.

ES: mhm.

AO: eta beste kasu batzutan, ba, adibidez, Hernaniko dantzari egunean, ta, hor, e... txistuakin, ta hola...

ME: txerri egunean ere adibidez, txistuakin. Emanaldi tradizionaletan, gehien bat txistua eramaten dugu. Bai, gero, igual, Nafarroako dantza bat eramaten dugunean, ba dultzaina sartzen da ya, baino normalean, e... tradizionalak diren dantzekin, e... txistua erabiltzen dugu, eta ez play edo beste edozein gauza.

AI: mhm.

ME: ta hoi.

AI: [pequeña risa] em... eta txistua, taldekide bezela baduzue txistularirik, edo saio horretarako deitzen diozue norbaiti?

ES: ez daukagu, ez daukagu, eta... bere garaian euki... bueno, euki genun, bat, oiartzuar bat, e... txistua ya jotzeaz utzi zuna, Xabi [Berrontzaran],

AO: mhm.

ES: ibili zen taldekide bezela, binon taldekide musikari bezela, txistua jotzen, eta... eta... joe, nik faltan ere pixkat botatzen dut, e? Ensaiotan... ze beti ibiltzen gea musika

jartzen eta abar, eta... ensaioan bertan egotea... txistularia, bea, pues igual, [ematen dizu]... e... esperientzia gehio [ezagutzen dugu].

ME: bai. Guk, Eskolan, adibidez, Donostin, bai daukagu musikari taldetxo bat, ez txistua bakarrikan, e... trikitixa, panderua, txalaparta, akordeoia ere bai badituna, baino bai... dakagu oinarri bezela txistua, eta, adibidez, astelehenetako ensaioak, astelehena juten naizelako, baino, astelehenetako ensaiora juten dira musikariak, ta desberdina da. Ta hor bai, txistua, batez ere, dantza tradizionaletan, eta gero, ba, igual, gehitzen diogu, ba txistu horrei akordeoi bat, edo txalaparta, baino, txistuak badauka bere indarra.

AI: mhm. Zuk Eskolan ere dantzatzen duzu?

ME: bai.

AI: bai igual zuri ere, [pequeña risa] fitxatuko zaitut.

AO: [pequeña risa]

ME: [pequeña risa]

ES: [pequeña risa]

AI: hor nabil, kontaktu eskian [pequeña risa]

ES: es que, egia da, ensaio batean eukitzea zuzeneko musika eta txistularia...

AO: ya.

ES: es que, asko... asko ikasi deu... o sea, ez dakit nola esan...

AO: [koordinazio] hori

ME: hori da, bai.

ES: bai. O sea, txistulari bat, edo musikari bat, musikalki igual oso ona izan daiteke, eta solfeo jakin, eta dena... partitura bat goitik behera fallorik gabe jo, baino... dantza... talde batekin jotzea, edo dantzari bateri, dantzatuko den musika bat jotzea, elkar lan bat, hori sortzea, e... ez dakit, ez dakit nola idazten den partituretan behintzat hori. Eta... eta dantzariak, baita ere, askotan [chasquea], guk dakigu, jartzen ditugu gure bizioak dantzarako, eta...

AI: mhm.

ES: eta gero, baitare, guk jakin beharko genuke, baitare, txistu batekin nola jo dezakegun... o sea, nola dantzatu beharko genukeen.

ME: azkenean, bien arteko elkarlan bat da, dantzariak txistularia entzunez eta txistulariak dantzaria ikusiz, e... bien artean nahasketa bat egin, eta...

ES: bai.

ME: bata besteakin nahastea.

AO: koordinatzea.

ES: hori da, koordinatzea. Adibidez, ni txapelketetan ibili naz fandango arin-arinen, eta goatzen naz Oiartzungo txapelketetan, e... txistulariakin hitzketan, ta hola, bueno, hor txapelketan badaude, e, zea batzuk, lege batzuk eta gauza batzuk, ba, e... txistulariak jo behar du bere musika, eta berez dantzariak jarraitu beharko zion, e, txistulari horri. Baina gogoratzen naiz nola esan zidan txistulariak ezetz, bien arteko, e, lan bat izan behar dula, ze txistularia baldin badiju dantzaria entzun gabe, oso hotza dela.

AI: mhm.

ME: eta ordun, bai behar da bien arteko... e... kolaborazio bat, biek, e... elkarren artean emanaldi politt bat sortzeko.

AI: mhm.

ES: bai, eta nabaritzen da asko, e? O sea...

ME: bai.

ES: adibidez, nik, Aitor Arozenakin, e... ba Aitor oso... oso ondo ulertzen du dantza talde batek nola dantzatzeko duen eta dantzariak behar duena, o sea, agurra batean saltoa ematen den momentuan, ba, saltatzen, pertsona bakoitza, pues altura desberdin batera iristen da, ez? Ordun, denbora desberdin bat behar du, ordun, zuk jotzen baldin badezu beti, e... agurra berdin jotzen baldin bazu, ba dantzariak ez dauka... edo gelditzen zaio luze, edo gelditzen zaio motz, eta salto txikiagoa eman behar du iristeko musikara, eta aldiz, zuk nahi baldin bazu salto gehio eman eta kabriola politt bat in, ba txistulariak permititzen baldin badizu, lizentzia hori permititzen baldin badu partituretan, luzatzeko momentu hoi, ba polittago gelditzen da. Orduan, joku hoi, elkar lan hoi,

AI: mhm.

ES: ba, interesantea da. Eta oraintxe bertan, eta bueno, Olarrin, orokorrean, ez dugu... guk izan. Eta nik, bai, da detalle txiki bat faltan botatzen detena taldean. Baina Oiartzunen oraintxe bertan ez dago txistularirikan, hola, taldean inbolukratzeko... moduan.

AI: mhm. Ordun garrantzitsua iruditzen zaizue kide bezela...

ES: oso. Oso.

AO: bai. Bai, bai.

ME: bai.

AI: [pequeña risa] e... esan didazu lehen bai egon zela bat edo beste...

ES: bai, Xabier [Belauntzaran] egon zen, e... bere garaian, bueno, e... jo, ez dakit... nik uste dut [Ibarrainen] ikasi zula... [Ibarrainen?] edo...

AO: edo musika txokoan?

ES: bai, igual musika txokoan ikasiko zun, e... txistua, Juan Mari Beltranekin eta jende honekin,

AI: mhm.

ES: eta... ibili zen dantza talde ezberdinetan, festibalen batera edo beste bai, kointziditu izan dut berekin, eta gero ya utzi zun musika, orokorrean, eta bere... lanak, pues, lehenetarako aldatu zitun eta... eta orain ya... ez du txisturik jotzen.

AI: hor eten zen, agian, Olarrik txistua eukitzea.

ES: bai... bai. Eta bueno, ari naiz esaten, pues, pare bat urtez euki genula esperientzia hoi, e? E... taldean eukitzen, ta bueno, ondo jun zen denbora hoi, ta... ta listo.

AI: mhm.

ES: [hor bukatu zen]

ME: [risas]

AO: [pequeña risa]

AI: horren oroitzapena daukazu, orduan.

ES: bai.

AI: ordun, txistu bat behar dezutenean, beti pertsona berdinarengana jotzen duzue, edo baduzue...

ES: badittugu erreferentzizko batzuk,

AO: bai.

AI: zenbat?

ES: baino, posible duenak, o sea, egun hortan libre dakanak, eta... bai.

AO: bai, hori da, ez da a piñón fijo.

AI: bale. E... entzun den badala Lartaun...

AO: bai.

ME: bai.

ES: bai.

ES: holako zeoze... zer da?

ES: Lartaun txistulari...

AI: txistu talde bat? Oiartzunen?

ES: bueno, es que, Lartaun... dago, o sea, Lartaun da abesbatza, Lartaun bere garaian bizikleta...

AO: [pequeña risa]

ES: o sea, zera zena, baitare, ba zen...

AI: pixkat, kultur taldea, o...

ES: bai, kultur taldea, eta oraintxe bertan Lartaun izenakin aurkituko zu Oiartzunen abesbatza, gehien bat, eta baitare, e...

ME: txistulari banda...

ES: txistulari taldea, bai, banda. Dela Arozenatarrak

AO: [pequeña risa]

ME: bai.

ES: duten... taldea, eta... pues hori, dira txistua, ta... dittuzten instrumentuak dira txistua, atabala, danbolina eta silbotea, o sea,

AO: nahiko tradizional.

ME: ta panderoa... erabiltzen dute ere bai.

ES: bai. Eta gero, beste tambor... e... grabeago bai, hoietako bat. E... eta hoiek, normalean, Oiartzundikan ibiltzen dia, pues, Xanistebanetan, edo... auzoko... auzotako festak direnean, pues diana jotzen, goizetan, eta...

AI: mhm.

ES: eta...

AI: haiengana jotzen dezute? Aukera batzuk izan daitezke?

ME: bai.

ES: bai.

ME: azken aldian bai.

AI: azken aldian gehien deitzen dezuten pertsonak...

ME: adibidez, txerri eguna aipatu dugu, eta txerri egunean beraiek jo ziguten.

AO: hori da.

ME: eta hasieran komentatu dugun Elizalde eta Haurtzaro dantza taldeei ere bai, normalean beraiek ibiltzen dia, musikari lanetan.

AI: bale.

ES: ez dakit erreferentzia izango duzun, Donostiako txistulari bandako zuzendaria, da Aitor Arozena, dala oiartzuarra,

AI: bai.

ES: eta bera dago taldean.

AI: bale. Eta berari deitu izan diozute.

AO: bai.

ES: bai, bai.

ME: bai.

AI: eta besteren bat, edo? Beste erreferentziare bat?

AO: e... Leire, Leire Retegui.

ME: Leire Retegui.

AI: Leire Reteguirekin jotzen duzue?

ME: bai.

AO: adibidez, Baionako festetako emanaldi hori berekin egin genun.

AI: aha. Beraz, 2 hauek izango dira, igual, zuen txistulari referenteak, zuekin akonpainatzeko.

ME: bueno, bai...

ES: bai... hoiek okurritzen zaizkit.

ME: bai, igual hasiera batean beraiena jotzen dugu, ta ezezkoa ematen badigute, ba ya haste gea...

ES: ba ya zabaltzen gea, ba hasten gea jendeari deika [pequeña risa]

AO: [risas]

ME: hori da, bai, [pequeña risa]

AI: bai? [pequeña risa]

ME: baino... hasiera batean hoiengan pentsatzen dugu.

AI: bale, eskerrik asko. Em... bale, e... hori, zenbat denbora da, igual, beraiek dituzutela referente, urte batzuk, edo...

ES: jo, ba ez dakit, e...

AI: hasiera batetikan? 2 urte harek pasa zitun, ta hortik aurrera ya hauekin... o...

ES: e... [chasquea] es que ez dakit esaten,

AO: ya...

AI: bale.

ES: ze, es que, aurretikan, o sea, Olarri sortu aurretik, e... esan dugun Lartaun... Lartaun txistulari banda lehenagotikan...

ME: bai.

AO: ya...

ES: dabil, Oiartzunen txistularik, o... erreferente izaten, ya ez Olarrina, baizik eta herriko txistulariak izaten.

AO: bai.

AI: mhm.

ES: ordun... inkluso, Xabier, e... Xabier honekin ibili biño lehenagotikan, Olarrik dantzatu izan du Lartaunek jota.

AI: bale, ya.

ES: eta... bueno. Ez dakit esaten.

AO: ya, es que...

ES: eta Leire ezagutu dugu,

AO: duela gutxi.

ME: bai.

ES: ba... ba, Soinuenera etorri zenetikan, eta hor irakasle...

AI: 3 bat urte dira...

ES: bai, hori da.

AI: mhm.

ES: deskubritu genun, eta esan genun: "hau... [hona]"

AO: [risas]

ME: [risas]

ES: [pequeña risa]

AI: "etorri hona" [pequeña risa]

ES: bai, bai.

AI: bale, eskerrik asko. E... zuek uste duzute, orokorrean, zuen esperientziatik, edo ikusi duzuen, edo kontatu zizuena, e... gaur egun txistularien eta dantzarien munduan, e... bereizketaren bat, edo, ematen den, edo... oso harreman estua dagoen?

ES: nik esango nuke, o sea, harremana badago. Badago. Eta... batez ere, festibaletan eta hola, badago pique... pique moduko harreman bat, ez?

AI: a.

ES: e... ez dakit, e... o sea, festi... por que... euskal dantza tradizionala dantzatzeko, 2 gauza behar dituzu.

AI: mhm.

ES: eta gero da, ikusgarria dena, eta jendeak... begiakin begiratzen diona da dantza taldea, eta txistulariak daude han atzian,

AO: [pequeña risa]

ES: ez? Ordun, joku hortan, ba, zein den garrantzitsua, o hola, pues, jo, dantzariak dia, ba, zea, baino karo, dantzariak ez badiozu musika jartzen,

ES: e... ez dia ezertan ari.

AI: mhm.

ES: orduan, bueno, badago harreman bat, baina nik uste, e... txistulari-dantzari artean harremanak sortu izan diela, bai dantza taldetan, bai ezkontzatan, eta,

AO: mhm.

ME: mhm.

ES: hola... o sea, egon da harremana. Incluso, bueno, ezaguna baldin bada, eta konfiantza pixkat baldin badu, pues “pique” moduan, ere bai, egoten dira... egoten dira gauzak. Joe, pues beroketak egin behar ez izatea emanaldia biño lehen, pues txistularian ventaja bat, beti daude cervesak edaten, eta... gu hemen estiramentuak egiten... bueno, pues joku hoiek, eta... txorakeri hoiek, ba beti esaten dia, eta... eta bai, nik uste harremana badagola. Badagola.

AI: zuek, e... astean behin egiten dituzue entseguak?

AO: bai.

AI: astelehenetan?

AO: bai, astelehenetan. Gero, beharraren arabera ere bai, baldin badaukagu emanaldi bat, pues asteburu hontan, pues igual ostegunetan edo larunbat goizetan ere jarri izan dugu ensaio bat,

AI: mhm.

AO: baino, beti-beti astelehenetan, beti, eta gero ya, beharren arabera, o... emanaldin bat baldin badago a corto plazo, pues... jartzen dittugu 2 edo 3, astean zehar.

AI: mhm. Eta... txistulariekin... behar denean uztarketa hori pixkat lantzeko, ez dakit azken momentuan, e... esaten diezuten etortzeko, edo...

AO: bai, esan izan diegu.

AI: nola egiten dezuten, orokorrean...

AO: esan izan diegu etortzeko, normalean azkenekotako ensaiora.

ME: bai.

AO: ya dena guk ere bai lotua daukagunean, ez mareatzeko.

AI: mhm.

ES: bai, 1 edo pare bat.

AO: bai.

ME: bai. Eta hor bai, mobilakin beraiei ere bai audioa grabatzen diegu, [hor] ya bere audioa eukitzeko.

AO: hori da.

AI: zuek, e... entseguetan jartzen dituzuen... ez dakit nola esan, kanta reproduktoreanak, edo.

ES: mhm.

ME: hori da.

AI: pixkat, ideia horrekin zaudetela zuek, jakin dezaten.

AO: bai, hori da.

ME: hori da.

ES: hori da.

AI: mhm. E... eta, gustora zaudete... ba, txistulariekin harremantzeko daukazuen modua, ba deitu, eta etorri, eta... aldatuko zenukete? Ez dakit, fluidoa da?

ES: bai. Ez degu eduki inoiz txistulari falta izateagatikan kriston-kriston arazo handirikan,

AI: bale.

ES: baino, bueno, igual bai erosoago izango zela, pues...

ME: bai, erosoagoa da taldeko...

ES: taldeko...

AO: bai.

ES: txistulariak, edo taldeko *musikariak* izatea, e...

ME: erosogoa da.

AO: erosogoa, errexagoa...

AI: ya.

ME: bai, ta askotan buruhauste gutxiago.

AO: berogoa.

ES: bai. Eta inkluso, e... dantza... karo, guk ze dantza ikasi nahi dittugun, erabakitzen dugu, pues bakoitzak ezagutzen dunagatikan, edo ikusi dunagatikan. Eta, musikariak eukitzeakin, pues, begirada hori ere bai zabaltzen da, ta... "jo, pues"... igual musikari batzuk etorri izan dira, eta esan digu: "jo, pues es que... herri hontan halako dantza iten da, ta politta da", ta ikusi bidioa, ta esan: "joe, pues, hori ikasi nahi dut".

ME: mhm.

ES: eta... [chasquea]

AI: mhm.

ES: horri begira ere, egingo lukeela.

ME: guri, bueno, Eskolara egingo dut pixkat. Eskolan bai badakagu ya erreperitorio bat, o sea, Eskolak urte askotan in du dantza, e... jantzi asko daude eta koreografia asko sortu dira, e... musika tradizionalakin gehien bat, adibidez, e... nesken fandangoa. Ba, o sea, gure musikariek badakite aurten guk nesken fandangoa dantzatuko dugula, ordun, beraiek ya hasi dira ensaiatzen, hasi dira ikasten. Ordun, guk erreperitorio bat badaukagu gure musikariekin, ta... guk taldea bezela, adibidez guk, e... Oiartzungo txistulari bandakin ez daukagu erreperitorio bat, guk esaten diegu: “nahi degu, e... Bizkaiako blokea”. Ordun, beraiek ikasten dute, ekartzen digute, eta hor, bino guk, e... Eskolan, adibidez, bai daukagu, ba, txosten bat partitura guztiekin, eta hor dauzkagu guretzat sortutako abestiak, abesti tradizionalak, eta moldaketak, indakoak ere bai, pixkat.

AI: mhm. O sea, bada, ya, pixkat, makinaria ya hasi da rodatzen.

ME: hori da, bai. O sea, azkenean, 80 urte Eskolak. Ordun, e, pasa dira musikari ezberdinak, denek utzi dute beraien arrastoa, ta oraingo musikariei bai iritsi zaizkie, ba partitura hoiek, eta instrumentu hoiek.

AI: mhm. Esan duzu ere ensaiatu ere egiten dutela, eta...

ME: bai, astean behin etortzen dira gurekin ensaiatzera, eta astean beste behin iten dute beraiek ensaio bat.

AI: mhm. Bueno, ba ea Olarrin lortzen dezuten holako zeozer etorkizun batean.

AO: [pequeña risa]

ES: politta izango zan.

AI: bai, ez? Bueno, nire galderak hauek izan dira, e... zeoze gehio komentatzerik, edo... gelditu bazaizue... ez dakit.

AO: ez dakit.

AI: pixkat gelditzen naiz Leire eta... e... Arozena hoiekin, referente bezela, zuentzako.

AO: hori da, bai.

ES: mhm.

AI: mhm. Ta, kontaktatuko diet, a ver... [pequeña risa] zer moduz.

ES: bai. Bueno, egia da, e... Pernando eta... Lorena baitare jo izan dute.

AO: a, bai.

ES: igual ez... maila hain profesionalean, ze... azkenean Leirek eta Aitorrek badakaten, e... bueno, bai ikaskuntza akademikoa, eta bai... trayectoria, pues igual beraiek biyak dira erreferenteak. Baina bai baditugula, pues bere garaian taldeko, edo taldekide izandako, e... pare bat, pues bueno, txistua jo izan dutela, salbatzeko, hola, juxtu-juxtu, bueno.

AI: mhm.

ES: ba hori. Ta hoiek dira Pernando ta Lorena. Baina bueno, berez, txistu... txistu munduan dantzariekin, e... lotura zuzena, ta... dutenak, 2 hoiek dira erreferentzia oso... zea.

AI: gehien bat 2 hauekin egin duzute, ta... Pernando ta Lorena hoiekin ere... nahikoa ibili zarete?

AO: azkenekoan Xanistebanetan adibidez Pernandok jo zigun.

ES: bai.

Ha entrado otro miembro del grupo, porque se acercaba la hora del ensayo

Persona no identificada: baino, Pernandok ta, ere bai, musika tresna gehio jotzen dituzte.

ES: bai.

Persona no identificada: ordun... esan jotzeko, ta...

ES: o sea, hori da, ez dira txistuan espezializatuak.

AI: bale.

ES: ulertzen? O sea, gehio da, bueno, pues...

AI: abilak direla.

AO: bai.

ME: bai. Pixkat denetik.

ES: bai, bai.

AI: [pequeña risa]

ES: etortzen da semeakin batera, semeari jartzen diote atabala, eta...

ME: [risas]

ES: ta bueno, zerbait txukuna ateratzen da, 15 minutuko emanalditxo bat, pues in daiteke.

AI: hm.

ES: in daiteke. Baino hori, pues, Baionan, honek esaten zuna, Baionako emanaldi bat, ordubetekoa,

AO: bai.

ES: tradicional, eta, zea den... inkluso, Leirek berak jo zun, e... bere... Musikeneko sarrera frogako erabili zun partitura, e... solo bat, txistuana,

AI: mhm.

ES: ba igual, maila hortarako, f... bueno [pequeña risa]

AI: ya, bueno.

ES: bai.

AI: mhm. E... pues igual eskatzen dizuet, e... Pernando... edo Lorena... kontaktua.

ES: baitare? Bai, bai. O sea, Leire eta Aitorrena badittuzu?

AI: baditut.

ES: bale, pues...

Persona no identificada: gainera, bueno, Pernando, berez, bera ere bai, dantza talde gehiagotan ibiltzen da.

AI: mhm. A, bale.

ME: ta Lorena dantzaria izan da, eta.

ES: bai, Lorenak dultzaina ere jotzen du.

ME: bai. Pernandok ere bai.

Persona no identificada: biyek dultzaina jotzen dute.

ME: hori.

AO: akordeoia jotzen du.

ES: hori da, bai.

Persona no identificada: Pernandok txirula txiki hoi, iparraldekoa.

ME: bai, xirula.

ES: bai. Ordun, ba bueno, bai, hori da. Ba ordun, pues bueno, txistuaz gain ere bai, pixkat...

ME: hori da, bai.

AI: mhm. Ba, Pernando horri buruz ere galdetu[ko dizuet].

ES: baitare, bai.

AI: eskerrik asko. [pequeña risa]

ES: bale, zuri.

AI: bale, ba. E... ui! Sei-terdiak dira. Bale. Hau, moztu egingo det. E... zuek 7-tan duzute? Edo... oker ez banago.

AO: bai.

ME: bai.

ES: bai.

AI: bale.

VI.3.6.tr_GD6_ESKOLA_Aitzol-Itzel

Registro de la grabación: GD_ESKOLA_Aitzol-Itzel

Contextualización

- Entrevista a Aitzol e Itzel, miembros dantzaris del grupo Eskola Dantza Taldea de Donostia-San Sebastián.
- Fecha: 19 de marzo de 2025 entre las 10:40 y las 11:12 horas.
- Duración total de la entrevista: 32 minutos.
- Lugar: la entrevista se realizó en el bar La Bodeguilla de Donostia-San Sebastián (Plaza Easo 3).
- Tipo de entrevista: abierta semiestructurada.
- Tipo de transcripción: literal.

Transcripción

Amaia Irastorza: inprotu zaizue elkarrizketa grabatzen badut?

Aitzol: ez.

Itzel: ez.

Amaia Irastorza: eskerrik asko. Bueno, ba ea... ea zemuz harrapatzen duen soinua... ta... bueno, e... hori, nere master amaierako lana dantzarako txistulariaren... deskripzio bat, edo, egitea da, pixkat etnografikoa. Eta horregatik ari naiz jartzen kontaktuan... inguruko dantza taldeekin, bertan zein den egoera, nola funtzionatzen duen, eta... musikariekin ze harreman dagoen, ta... e... pixka bat kokatzeko, bilatu dudanagatik, Eskola Dantza Taldea... ez dakit sortu zen 1940-50, hor... inguruan, ez? E... igual hasieran koro bat edo omen zen... eta 50ean agian dantza talde bihurtu, edo hasieratik egon zen dantza... hori ez daukat oso... oso argi.

Aitzol: bai, e... jo, pixka bat urruti geratzen zaigu, ez?

AI: ya, bai, bai.

A: baina bai uste dut hasieran koro bezala bakarrik zegoela, horregatik izena baita Koruko Ama Birjinaren Eskola,

AI: ya.

A: eta gero ya dantza taldea sortu zen.

AI: eta orain, urteurrenean egongo zarete, ez? E...

A: bai, 85.

AI: hirurogeita... 85. Bai, bai, claro. Eta zer edo zer berezia egingo dezute?

A: ez dugu uste. 75a potente egin zen eta...

AI: hara.

A: eta 100.era uste dut itxarongo dugula.

AI: oso ondo, oso ondo, bai, bai... jarraitu, jarraitu da egin behar dena. Ba... ez dakit, e... Ama Birjinaren ez dakit zer, ez dakit Elizaren inguruan sortu zen, edo, izan zan, ez dakit... ez? Ni idea.

Itzel: bai, hasieran, koroa, argazkietatik, eta, ikusi izan duguna, bai dela pixka bat elizetan, eta... inkluso erlijiosoa dena.

AI: egon zen elizetan kultur mugimendu bat garai hartan, ez?

A:...

I: bai, kontatu izan digutenagatik, ba hori, sorrera bai duela gehiago lotura, e... erlijioarekin eta horrela, baino gerora baita ere eraldatzen joan den zerbait izan da, oinarria hori izanda ere.

AI: ez dizkizuet galdetu izenak, gero gogoratu nadin, [pequeña risa] esango zenizkidakete?

I: bai, bueno, nirea Itzel.

AI: Itzel,

A: eta nirea Aitzol. [pequeña risa]

A: Aitzol, ze ona [pequeña risa] bale, eskerrik asko. Em... zuen helburu nagusia euskal folklorea zabaltzea, tartean, dantza, eta ez dakit koroak ere jarraitzen duen... Eskolan.

I: bai, jarraitzen du, bai.

AI: dantza eta... abesbatza igual pixkat, ez?

A: adin media altuagoa da

Amaia: bai?

A: bai, ya... jubilatuetatik gertu, edo, baina...

I: bai.

AI: baina hortxe dabilta.

A: bai.

AI: e... hori, zenbat dantzari zarete? Ez dakit adin media zein dan [pequeña risa]

A: oraintxe, 25 inguru.

AI: aktiboak, ez? Azkenean...

A: bai, aktibo 20 bat inguru gehi gero, pues kanpoan ikasten duen jendea eta horrela, pues ezin izaten duela etorri.

AI: gazteak zarete orokorrean.

A: bai, gero eta... orain hasi gera... pixka bat berriro berreskuratzen taldea, eta ya, gazte-gazteak. Zaharrenak 24 urte ditu eta gazteenak 14.

Amaia: joe, bai, bai. Berreskuratzen zer ba, zer gertatu da, edo?

A: ba... pandemiarekin, eta, jeitsi zan pila bat taldea, 5 pertsona edo geratu arte, eta...

AI: jobar.

A: eta gero pixkanaka hasi gara jendea fitxatzen, eta... horrelaxe.

AI: pozten naiz, pozten naiz.

A: bai, bai, bai.

AI: [pequeña risa] eta harrobirik edo baduzue, 14 urtetik beherako eskolak edo ematen dituzue?

I: bai, e... bueno, akademia... bat dago, ba bueno, e... ba bueno, haurragoentzako, e... 5 urtetatik... ez dakit ze urte arte, 10-11 arte ibiltzen da, eta gero baita ere, pues 11 urte inguru horretatik, ba dantza talde handira salto egin arteko tarte horretan bigarren akademia bat ere badago.

AI: a, bale. O sea, igual, txikiak, gazteak, eta ya... helduak

I: eta gero ya dantza taldea

AI: gaztetxoak eta gazteak [pequeña risa]

I: hori da.

AI: eta dantzari motaren inguruan, edo, a ver, esan nahi dut ea... [chasquea] dantza ikasketak egin dituen baten batek, edo gehiago ikasi duzuen eginean, dantzan

A: buf, eginean, ez?

I: bai, eginean.

A: bai, egia da batzuk badaude... nik adibidez 4 urtetatik daramat Eskolan dantzan, eta txikitatik zoaz ikasten, baina...

AI: mhm.

A: bai, orokorrean denak, pues... akademian batzuk bai, gaztetxotatik ikasita, eta beste batzuk orain, duela gutxi... sartu eta hasieratik, zerotik ikasten, gure artean bideoak ikusiz eta ahal deguna egin.

I: hori da. Badago gero baten bat, ba hori, adibidez, gazteenetako batek, ba hori, bai daukala... kanpoan beste formakuntza mota batzuk, beste arte mota batzuk...

A: balleta...

I: balleta... hori da. O sea, beste oinarri batekin, baino... gehiago... orokorki hitz eginda, gehiago dago denboraren poderioz elkar laguntza, bidioak, eta... hori. Lehenagotik zeudenetatik ere ikasi, eta...

AI: ya. E... egondu nintzen Olarri dantza taldearekin, eta esan zidaten bertatik asko etortzen omen zirela... hona, ez dakit, eh... ai, gogoratuko naiz... Manex, e... bat, harekin egin nuen elkarrizketa beste batzuen tartean, ta...

A: Elgeta?

AI: bai, bai.

Hemos hablado un poco sobre Manex y el encuentro que tuve con Olarri.

AI: bueno, e... eta hori, ez dakit, e... flujo handia ibiltzen ote den.

A: irakaslea, nola esango nuke, gure irakaslea da han irakasten baita ere ibiltzen dena,

AI: aha.

A: bai. Eta gurea da Eskolako dantzari ohi bat, urte asko daramatzana, ez dakit, 40, edo, Eskolan, eta han baita ibiltzen, pues, da... hangoa delako familia eta abar, eta ibiltzen da. Orduan, cantera moduan pixka bat fitxatzen joaten da eta hona ekartzen digu.

AI: claro, orudan harrobi itxura edo har dezake, ez dakit.

A: bai, bai

AI: [pequeña risa] harreman ona dagoela bi dantza taldeen artean, ez?

A: bai, bueno, Olarri... bai. Lehenago ere baita etorri izan dira kuadrillatxoak, 4 pertsonakoak eta horrela, ondo, harreman ona daukagu.

AI: eta beste dantza talderen batekin ere gertatzen da holakorik? Beste herriren batekin, agian?

A: bua... gehio...

I: harremana, ba, o sea, Donostiako beste taldeekin, elkarren ezagutza horretatik bai, harremana daukagula, baina ez da hainbeste ba, hori...

AI: konpartitze hori, ez? E, taldea, edo...

A: hori gehiago, igual, harreman pertsonaletatik.

AI: hori da.

A: pues hori, irakaslearen bitartez, edo norbaiten lehengusua, beste... o sea, dantzaria dela eta animatzen dela, edo holako harremanen bitartez.

AI: egiten dituzuen dantzak... dantza tradizionalak izango dira, e... helburuan jartzen duenarengatik, ez dakit egiten duzuten ere... ez dakit, dantza oinarri hartuta, ikuskizun berritzaileak, edo egin izan dituzuen... baita ere?

A: bai, o sea, gure errepertorioa, Eskolarena, beti izan da tradizionala, baina ez dakit duela zenbat urte... ya 8 edo, etorri zan beste irakasle bat, egon zen hor irakasle aldaketatxo bat bezala, eta... egon zen urte batzuetan, e... Maider... ez dakit, Maider... abizena ez naiz gogoratzen, beste... Eskolako dantzari ohi bat, baina beste estilo bat edo hasi zela lantzen, eta orduan sartu zitun... ba pausu berritzaileak eta abar, euskal dantzaren oinarriarekin, beste koreografia batzuk sortu zitun, espreski, esango nuke, Eskolarekin. 8 dantza ditugu guztira, edo, más o menos, gaur egun 5 edo egiten ditugu oraindik, baina bueno, saiatzen gera pixka bat...

AI: o sea, zuek bakarrik egiten dituzue dantza horiek.

A: koreografiak?

AI: o sea, koreografia...

A: bai, behingoz berak sortu zituen koreografia horiek baita, pues hoiek berreskuratze aldera, eta abar, e... hortxe. Tradizionalaz gain, hori sartzen dugu gure emanaldietan. Egiten dugu mix bat.

AI: mhm, bale. Eta, hori, emanaldiak zeintzuk izaten dituzue? Urtean zehar erregularrak izaten dire... ba fecha konkretu batean urtero, edo... ez dakit.

I: erregularra izaten dena gehiago da... e... Donostiako Aste Nagusian egiten dena,

A: bai.

I: plaza Berrian, eta hori pixkat... e... dago, ba...

A: gaur egun gutxiago. Hori, bere garaian Eskolak, pues, ez dakit, izen gehiago, fama gehiago zeukan, indartsuago egongo zen baita, eta... bazitun igual... hori, emanaldi gehiago, baina gaur egun geratzen zaigu Aste Nagusikoa, Itzelek esan duen bezela, eta gero ya dantzari egunak, Hernaniko dantzari eguna, Euskal Herriko dantzari eguna, hor ere parte hartzen degu, inauteritan parte hartzen degu... holakoetan. Eta gero, pues deitzen digute hainbeste emanaldirik... Donostiako kultura aldetik, igual, 20 minutuko emanaldi bat Donostin, eta holako gauzak. Baina oso erregularrak ez dira.

AI: o sea, gehio dire... a demanda, deitzen zaituzte eta juten zeate.

I: bai.

A: hori da, bai.

AI eta gero, igual, urtean 1 daukazue... e... ez dakit bloke... dantza blokeren bat, edo, gehio lantzen dezuten... seguruenik zuen koreografia hoiek, bai lantzen dituzuela erregularri, agian, e? Edo... deitzen dizueten horietara eramaten dituzue? Edo zer da gehien dantzatzen duzuen? Gipuzkoa, Bizkaia, ez dakit, ez?

A: bai, a ver... azken aldian pixkat mix-a egin izan degu...

I: bai, ta nahio danetarik.

A: bai. Gu goaz... egia da, erabiltzen dugu asko, e... Aste Nagusiko emanaldi hori helburutzat bezela, o, azken... proiektutzat bezela, ordun urtean zehar goaz koreografia ezberdinak lantzen hor, emanaldi horretan, ze hori... izaten da ordu eta erdiko emanaldi bat, o pixkat gehio, edo... ordun, ohor egingo ditugunak eta beraz, deitzen badigute beste zerbait egiteko motza, pues igual hortikan pare bat dantza hartu, ta osatzen degu emanaldirik txiki bat, baina dena doa bideratua, azkenean, emanaldi horretara.

AI: bai. Nazioarteko jaialdietara joan izan zarete? Joango zarete?

A: bagoaz.

I: bai.

AI: bazoazte? Aurten?

A: bai, Belgikara.

AI: ze ondo! Uau, ze guay.

A: bai.

AI: eta... egiten da, 2 urtean behin, edo holako maiztasunen bat baduzue jaialdietara joateko?

A: ba, guk...

AI: azken aldia, igual, pandemiakin...

A: hori, duela denera ez. O sea, lehen pila bat egiten zian helduen taldean, akademian geundenean txikitan jun ginan, e... Italia, Austriara jun izan gera, adibidez, Frantziara jun izan gera... baina helduetan oraindik, gaur egun taldean gaudenetatik, inor ez, edo 1 edo 2 bakarrik jun ahal izan dira helduen taldeekin. Eta [incomprensible] da festival bat urte guztitan egin izan dena, 2 urtero egiten da, uste det, eta Eskola ya egon da bertan 5 edo 6 aldiz.

AI: jobar.

A: ordun, antolatzaileekin harremana dago, eta aurten berriz deitu ziguten, eta...

AI: ze ondo, berreskuratzen hori...

A: bai, bai.

AI: ze ondo.

A: ta gogoakin.

AI: em... taldeak udalarengandik babesa jasotzen du? Diru-laguntza, edo, saioak egiterakoan, e... Aste Nagusiko horretarako, adibidez, edo... inauterietan, esan duzute, Gabonetan... gauza horietarako... laguntza ematen dizue?

A: bai.

I: bai.

A: diru-laguntzak, aparte, esango nuke jasotzen ditugula, baina emanaldiak, eta, e... kobratzen izaten dira, zertxobait. Ez da asko, ezta...

I: hori da.

A: baina bueno, zerbait ordaintzen dute.

AI: eta, adibidez, inauteritan, Gabonetan, ez dakit urtero dantza berbera, edo, plazaratzen dezuten, edo dan esparru bat dituzuten gauza ezberdinak egiteko aukera ematen duena.

I: o sea, Gabonetan bai egiten dugula, pixkat... ba akademiarekin... batera.... den zerbait denez, bai... egiten degula, gehienetan, pues antzeko zeozer bezala, pues hori, Gabonen arlo horretan sartua. Eta gero bai, inauteritan, adibidez, ba bai, azkenean, [chasquea] ba, inauteriek loturak dituzten dantzak, baina urtez urte hori agian aldatzen goaz, edo inauteri desberdinak aukeratzen eta horrela, eta baitare hor... ba... harremana badago, beste dantza taldeekin azkenean, ba hori , ba... hitzartzen dugula beraiek zer egingo duten, guk zer, eta, pixkat, ba.... elkar harreman... horretatik, ba... aurten, adibidez, dantza talde bezala 3 egon gea, eta...

A: bai.

I: 3, eta orduan, ba hori, pues ea bakoitzak zer egingo duen eta horrela.

AI: e... m... entseguak, e... nola izaten dira? Astean behin, bitan, erregularrak edo saioa hurbiltzean?

A: orain 3-tan.

I orain 3tan, bai.

AI: astean 3-tan?

I: bai.

A: e, hori, ikusita bidai bat dugula, eta... eta hori, gauza... lan asko daukagula aurretik egiteko, ba... bueltatu gera berriro 3 ensaio egitera astean, ordu eta erdikoak, eta gaur egun astelehena, astearte eta ostegunetan ari gera egiten. Bai. Hor, dinamika, lehenengo ordu erdia beroketa, edo, egiten degu, eta gero ordubete dantzari [exigitzen] diogu.

AI: e... noiz da, e... jaialdia? Udan izango da?

A: bai. Ekainak 30ean abiatuko gara hemendik, eta... uztailaren 10ean buelta egingo degu.

AI: e... ze, e... musika... [chasquea] emanaldietan, ze formatutan erabilzten dezute? Zuzenean, edo grabatua eramaten dezute?

A: zuzenean.

AI: zuzenean dakazute?

A: bai.

AI: eta, zuzenean baldin bada, e... musikariak *taldekide* bezela dituzue, edo kontratatu egiten dira aldiro?

A: ez, taldekideak... taldekideak dira. Bai, pixkat, e... ba ez dakit. Orain arte... 5 musikari, edo, egon izan dira, pues txistulariak, perkusioa jotzen dutenak, akordeoi edo trikitixa 1, gutxi gora-behera, eta... bueno, baita hori, o sea, rotatiboa da pixkat, e? Badago jendea urte asko daramatzana, badago jendea orain... ez? Fitxatu duguna, edo 2 urtetan harremana egiten ari garena, pues hainbat emanaldi konkretu, edo kasu honetan bidaira etortzeko, baita, kontaktatu degu beste... batzuekin. E... gure... berez ohiko musikariek ezin zuten, batzuk lanagatik eta abar, ordun...

AI: ya.

A: bilatu behar izan degu beste lekuetan.

AI: bale. E... beraz, betidanik izan dire talde barruan musikariak, edo... egoera aldaketarik izan da inoiz? Beti ezagutu duzue behintzat zuek...

A: bai, bai.

AI: e... esan duzu... urte luzez, e... egoten... egon izan direla, orain, igual, aldaketak gerta daitezkeela... nola izan da hori?

A: bai, e... adibidez, igual, gehien daramana, esango nuke, pues hogeita... 30 urte inguru eramango ditula, akordeoiak. Bainan karo, behin hasten zarenetik lanean, lan fijo batekin, edo... familia daukazunean, edo, f... hor baita, zure denbora murrizten da, eta askok, ba... utzi behar izaten dute. Azkenekoak utzi dutenak izan dira, pues ama izan direlako, adibidez. Pare bat txistulari egon izan dira ama izan direla, eta utzi behar izan dute denbora faltagatik. Gero, agian, noizbait etorri izan direla kubritzera, edo, hainbat aktuazio, baina...

AI: txistulari ohi bezela geratu direla.

I: hori da.

A: bai. Eta beti daude hor,

AI: bai.

A: Eskolako parte izango dira, baina ezin dute gehiago egin.

AI: eta gaur aktibo dauden txistulariak, aspalditik daude zuekin jotzen, edo berri xamarrek sartu dira? Hauek...

I: baten bat bai, besteren bat berriagoa, baino...

A: baten bat gurekin... gure adinekoren bat 10 urte, edo, ez?

AI: daramatza...

A: gutxiyo... bai... bai. [Iraide] etorri zan

AI: a, bale.

A: así que... hortxe fitxatu genun, 10 urte izango dira. Besteren bat pixkat gehio, helduagoa da, eta... beste 20 bat edo emango ditu Eskolan, eta bestea ya... duela 2-3 urte, e... aste nagusiko emanaldi horretarako musikariak behar genituen, e... dultzaineroak batez ere, e... koreografia bat egiteko, eta ordun beraiekin harremanetan jarri ginen eta... luego resulta, pues hauek dila pixkat polivalente, ez? Hainbat instrumentu jotzen dituzte eta ordun beraiekin ya kontatzen degu beste... okasioetarako.

AI: ordun, pixkat, dago bat 30 urte, beseta 10 eta bestea 3, pixkat hola... denetikan.

A: bai.

AI: beraz, esango zenukete orain aktibo 3 txistulari dituzuela? Gutxi gora-behera?

I: bai, ez?

A: bai... 2 txistulari, akordeoia, eta... eta dultzainak, eta... bai...

I: hori da, aktibo, o sea, ya aktibo bezala. Azkenean, lehen esan deguna, pues harreman horretatik tiratzen dugu, ez da: “kontratitzen zaitugu emanaldi baterako, eta...” ez, agian bai hasierako harremana, bai hasten dela: “faborea egingo diguzu urte baterako?”, baino ezagutzen juten zea eta horrela, eta agian, pues, [chasquea] e... harremana sortzen dezun heinean, erraztasun askoz handiagoa dago, ba hori, harreman horiek sortzeko, ordun ya, ba musikari bat gehiago...

A: taldekoak bezela.

I: bai.

AI: 3 horien izenak zeintzuk dira?

A: Mikel Ortiz... a, ez, musikariak?

AI: bai.

A: txistulariak dira Julen Txabarri, Eider Olasagasti, esango nuke? Ez dakit, Eider. Eider, eta... karo... txistulariak 2 hoiek esango nituzke, e?

AI: bale.

A: besteak dultzainak, txistua baita jotzen dutela,

I: hori da, baino beraien, e... oinarri instrumentua, edo gehien jotzen dutena dultzaina da.

A: eta gero akordeoia Aitziber.

AI: bale, ba eskatuko dizuet... kontaktua Julen eta Eiderrena, beraiei ere galderak egiteko.

A: bai.

AI: eskerrik asko. E... suposatzen dut txistularien harrobi bat ez dagoela taldean, ez?

A: ... taldean...

AI: batean ere ez, e? Baina bueno, nik galdetzen dut...

A: musika eskolak izaten dira normalean, edo...

AI: bale.

A: adibidez, Julen hau, e... musika eskolaren bitartez, bere irakaslea ezagutzen genuen udaleko txistulari bandan zebilelako, eta ordun gazte bat behar genun, gu baita

gaztetxoak ginelako eta gurekin ondo harreman egiteko eta abar bidaian, eta, eta horren bitartez lortu genun, eta... animatu zan, eta... zortea euki genun.

AI: bale. Em... ba hori, esan dizkidazute beste izen batzuk, txistulari batzuenak, lehen izan direnak, ez? Igual baten bat esango zenidakete? Ba: “jo, honek, e... asko pasatu zun”, o... e... ama izan diren hoiek, adibidez, zeintzuk dira?

A: ba... Lierni.

I: Lierni esango nuke. De hecho, bueno, bera baita ere nahiko presente dago oraindik, baino, lehen esaten genuna, o sea, azkenen, bokazionalki egiten den zerbitzuek, pues bai... amatasunak, agian, ez dio, ba... uzten aukera, baino hala ere oso presente jarraitzen duen pertsona bat da.

A: badaude beste batzuk, igual, hori, utzi egin behar izan dutenak, eta gero... ezta ez direla asko gerturatu, edo ez dira... ez dute jarraitu puntualki, ez? Baina Lierni, egia da, bai, ba guk egiten degun ezkontzatan asko dantzatzeko degu, diru-iturri gisa daukagu, eta... hor da agurra bat jo, eta listo. Beraz, animatzen da horretara, ahal duenean, vamos, eta... eta baita emanaldi... pues, inauterietan, adibidez, ahalko balu, baita, animatzen da oraindik. Berak ahal badu, jarraitzen du.

AI: Lierni?

A: Lierni, bai.

AI: ezkontzak diru-iturri dira? Diru-iturri nagusia ezkontzak dira? Kuotak? Edo ez dakit nola...

A: egiten ditugun kopuruaren arabera [pequeña risa], baina bai,

AI: ya.

AI: egia da... segun eta demanda zenbat dagoen, ba...

AI: e... barkatu, lehen aipatu dezute... ba hori, dantzari txikiak eta gaztetxoak akademian dituzuela, academia Eskolaren academia da? Edo udal academia...

A: Eskolarena.

I: Eskolak ematen duen, ba, beste zerbitzu bat.

AI: bai. Ez dakit badagon, agian, arduradun bat, ba dantzariengan, e... musikariengana jungo dena esatera: “aizu, joko zenukete hau?” edo... eta musikarien arduradun bat, e... elkarrekin harreman hori egiteko? Edo nola izaten den.

I: bai. Azkenean badaukagu dantza zuzendaria eta badago baita musika zuzendaria. Orduan, ba... lehen esan deguna baitare, o sea... elkar harremana nahiko estua da, nik uste, eta ez da ezta musikariek beraien kabuz funtzionatzen dutela eta dantzariak beraien kabuz, o sea, harreman hori nahiko normalizat hartzen dugu.

AI: eta badire pertsonak bai musikari eta bai dantzari ibiltzen direnak, edo gehiago dire, ba, txistua jotzen duenak txistua jotzen du, dultzaina jotzen duenak dultzaina jotzen du, behar bada, agian, txistu pixkat jotzen du, baina ez dakit agian... dantzari bat, e... momentu batean atera daiteke txistua jotzera, edo txistulari bat, sobran badago, dudan jartzen dudala, baina dantzara atera? Edo... ez dakit ze...

I: bueno... o sea, hori, gehiengoak, bai egia da, saiatzen gara musikariek betetzea musika behar hori. Baino, ez dakit, inauterietan, adibidez, aurtan beharra zegoen kaletik

ibiltzen ginen bitartean, pues... musikari pare bat gehiago. Ba orduan 2 dantzari jartzen dira, eta pues...

A: trikia eta bonboa [se señala]

AI: zuek zeate? [pequeña risa]

I: hori da [pequela risa]

A: bai [pequeña risa]

AI: bale, bale, ze ondo.

I: baina pixkat beharren arabera.

AI: em...

A: txistulariri nik uste ezin diezula eskatu dantza [pequeña risa]

I: ez [pequeña risa]

A: baten batek zerbait bistaz, edo, ikasiko zuen urteen poderioz, baina...

AI: ya... eta nola lantzen dezute saioetarako, txistuarekin konkretuki sartuko naiz ya, ba... hori, dantza eta musika elkar jartze hori, uztartze hori, ensaioetara joaten dira? Nola egiten dezute hori?

A: normalean ez degu elkarrekin entsaiatzen, baina hori, e... [noizbehinka], pues, helburu batzuk edo, pues hori, aste nagusiko emanaldia datorren heinean, edo... bidaia prestatzen ari geran heinean, bai... beraiek orain [jarri dute] egun bat beraiek geratzeko bakarrik, eta guk entsaio erdia edo, beraiekin egiten dugu.

AI: o sea, daukate musikariek beraien ensaioa, eta igual solapatzen da momentu batean zuen ensioakin.

A: hori da.

I: o sea, lanketa bai egiten degula, [hasieran], nik uste, o sea, saiestezina da lanketa hori banatua izatea. O sea, azkenean, bai dantzari eta bai musikari, ezin dezu hasiera batetik, hutsetik hasi elkarrekin lanketa hori, ez? Da pixkat gehiago, pues, adibiez baliatu bideoen musikaz, eta horren arabera jun garatzen pixkat koreografia, eta musikariak ere partiturak landu eta ondoren ya...

AI: bai, hori. E... baino, hala ere, aurten, igual, bereziki ari zerate ya pixkat erregularlari hartzen asteen behin elkar egite hori jaialdira begira? Edo...

A: bai. Kostatzen ari zaie.

AI: bai? Zaie?

A: beraiei, bai.

AI: [risas]

I: ideala hori izango litzake.

A: ensaioak mantentzen ditugu guk, eta ari gera pixkat... indarra jartzen hortan. Musikoak, nola gehiago diran, hola, geldirik, esango nuke, nahiz eta ez euki... proiekturik, edo, ensaiatzen jarraitzen dugu urtean zehar. Beraiek nahiko geldirik [izaten] dira, eta orain berriro ari zaie kostatzen konstanteki, edo, [etortzea].

AI: ta beraiengan arruntagoa da saioa hurbiltze aldera, pues ensaio bat edo beste egin, eta listo.

A: hori da, bai.

AI: bueno, ba ea zemuz sistema berri hori... egokitze hori.

A: a ver...

AI: badaukat galdera bat ea gustora zaudeten harremantzeko moduakin, baina esan dezute oso... oso hurbila dela eta... bai [incomprensible]. Eta gero, e... bukatzen hasteko... Jesus, zenbat gauza! [hacia viento y se me han desordenado los papeles y caído el lápiz]

A: a ver gero zer entzungoan...

AI: oraintxe bertan pasako det garbira, ze bestela enaiz goatuko [pequeña risa], baina bueno... e... bukatzen hasteko... ea iruitzen zaizuen orokorrean, ez dakit ezagutzen dezuten beste taldeen egoera, edo... e... musikarien eta dantzarien artean harremana, ba... ote dan... e... etena, edo ez den oso hurbila, edo bai, oso hurbila orokorrean... ez dakit harrapatu zaidan galdera. Elkarren arteko harreman falta ikusten dezute dantzarien munduan, musikarien munduan? Zuen kasuan... ez dirudi. Ez dakit arazorik izan duzuen inoiz musikariak topatzeko, edo ez...

I: nik esango nuke gehiago, pixkat, orokorki datorren zerbait dela, o sea, ez hainbeste musika eta dantza harreman horretatik, baizik eta errelebo generazional batetik datorrena. Baino bi arloetan. O sea, horrek azkenean eragiten duela, ba, harremana zailagoa izatea, baino ez dantzari-musikari delako harremana, baizik eta generazio aldaketa hori kostatzen ari delako. Gu adibidez... bueno, e, dantza taldean ni baitare itzuli naizen hoietako bat naiz, eta... agian bai, pues berreskuratze prozesu hori, guk Eskola bezala, bai indartuagoa dagoela, edo akademian, ba hori, lehen aipatu den harrobi hori agian bai ikusten dela, baina musikariek, adibidez, harremana, nik, gutxienez, ba arazoa edo zailtasuna gehiago ikusten det musikari berri hoiek bilatze aldera. O sea, agian ez dagoela hainbesteko erraztasuna, pues hori, folklorea, edo... bultzatuko dituen musikariak bilatzea. Nik uste. Ez hainbeste harremana musikari-dantzari.

AI: bale, ya.

A: egia da, hor... asko esaten du, adibidez, aipatu ditugun dultzainero hoiek, e... duela 3 urte, edo, gurekin harremanetan hasi zirenak, edo, baita direla, adibidez, pues hemen, Goizaldi dantza taldekoen musikariak. Esan nahi det, ez? Konpartitzen ditugu musikariak. Horrek esan nahi du, ez? Edo ez daudela hainbeste, edo ez ditugula topatzen, e... konpromezu bat, edo talde batekin konprometitzeko prest dauden musikari hoiek. Musikariak, nik uste det, asko egongo dira, imaginatzen det, baina egia da, nahiz eta...

AI: zer, barkatu, imaginatzen dezu zer?

A: o sea, asko egongo direla musikariak bere hartan.

AI: bale.

A: baina egia da gero, nahiz eta gure taldean esan dizugun orain ez dela kasua, pues, e... musikariak ez daudela oso aktibo urtean zehar, ideala hori izango litzateke, ez? O... bueno, ez dakit... Ez? Ta koreografiak lantzen, eta abar, eta edozein momentutan ya dena prest egotea, eta ez gero korrika eta presaka ibili behar izatea, ordun, horretara

konprometituko den musikari bat topatzea, hori da kostatzen duena, ta talde batekiko konpromezu hori hartu, eta... eta konstanteki ensaiatzera etortzea, emanaldiak, ezkontza pila bat, eta holako... gauzak ere bai. Hor dago...

I: ta gero, baitare, aipatzen genuna, ez? Azkenen, e... bokazionalki egiten den zerbait da. Orduan, bokazio hori benetan indartuta euki behar dezu, porque, bestela, o sea, ez daukazu... nondik tiratu, eta... nik uste guk, bai, adibidez, asko lantzen degu, edo garatu degunez harreman hori, pues harremanak baitare egiten du gogo hori, de, agian, [chasquea] pues bertaratu nahi izatea, o lo que sea. Baino, baitare, kanpotik hasita, lehenengo pausu hori ematea... pues azkenean, agian, zuri etortzen zaizu: “ba zeren truke?”, ez? O sea... eta ordun, pues hori, konpromezu *berri* hori lortzea zaila da. Pues bai, 30 urte daramatzen soinu-joleak, pues azkenen... o sea, bere bizitzaren parte izan da, eta hortan dabil.

AI: ya.

I: baino... nor izango da hurrengo 30 urteak egingo dituna?

A: karo.

AI: ya. Hor lanketa bat egin beharko, ez?

A: bai, bai, bai.

I: bai.

AI: ba nere lanean hori jarriko dut, lanketa hori egin behar dela [pequeña risa]

A: [pequeña risa]

I: bai.

AI: e... ez dizuet galdetu... a ver, pixkat obvioa da, baino, gelditu dadin. Zuek, e... lan boluntarioa egiten dezute dantza taldean, edo lanbide bezela ikusi daiteke?

A: ez.

AI: boluntario moduan da.

I: bai.

A: bai.

AI: hori, barnetikan datorren... gogo bat.

A: bai.

I: nik, adibidez, bai... ba hori, o sea, dantza bere garaian utzi egin nuen, eta... itzuli egin naiz, eta, pues hori, nik azkenean, bai nabaritzen det nere... [chasquea] pues, grina edo badela baita ere, ba hori, sentitzea euskal kulturari ere nire ekarpena arlo horretan egin diezaioke dala, ez? Eta azkenean, pues... gustatzen zaizun zerbait denean, erraz egiten duzu. O sea, ezeren truke bada ere, pues... azkenean ematen dizunean, pues bada zerbait.

AI: ematen dizu... hori, e... kulturari aportazioa, igual lagun talde bat, edo zer ematen dizu?

I: hori da, bai, bai. O sea, harremanak, e... bai.

AI: ta bukatzeko, ea garrantzitsua iruditzen zaizuen dantza talde batek, musikariak, txistulariak, barnean kide edukitzea, edo ez den... ez den hain gauza... *beharrezkoa*, edo... desiratuko zan zerbait.

I: nik uste polita dela. O sea... baitare, niri pertsonalki arrotza egingo litzaidake. O sea, momentu puntaletarako bai, baino... ez dakit.

AI: arrotza zer?

I: e... kanpoko norbait izatea, edo kontratazio bitartez datorren norbait,

A: hori da.

I: porque azkenean ez da oholtza gainean egiten duzuna bakarrik, oholtza atzean egiten duzuna ere bada emanaldiaren parte, eta iruditzen zait polita dela.

AI: sozialki, agian, ez?

I: bai.

A: hau da, bai dira taldearen parte, azken finean. O sea, ez da zerbait guk erabiltzen deguna gure jarduna aurrera eramateko, ez? Ba... tresna bezela, edo, ez? Taldearen parte dira, eta... eta hori, harreman hori...

I: hori da.

A: eta gero, hori, orain 10 egun Belgikara jungo gera beraiekin, ba... ya harreman hori eginda egotea, eta... ba oso polita da.

AI: eta alde teknikotik zerbait ematen du? E... dantza lantze horretan... ez dakit, ezezagun batek edo ezagun batek, nabaritzen duzue desberdintasuna izan daitekeela?

A: konfiantza, ez? Konfiantza garrantzitsua da. Azkenean konfiantzarik ez badezu, nervioso jartzen zera, musikarientzat [incomprensible], txistulari batek, nahiz eta urteak eraman gurekin, oraindik konfiantza konfiantza falta dauka baten batek, eta... eta kostatu egiten zaio, eta hori guk ere nabaritzen dugu, ez? Ba... modu [incomprensible] jotzen duenean, eta abar... ez dakit, nik uste, dantza taldearengan, eta, konfiantza eukitzea, pues, lasaitasuna ematen dizula, eta gauzak hobeto egingo [ditugula], o sea, adibide argi bat daukagu, gurekin 10 urte daraman gazte honek, oraindik, ikusi dugu, pues bakarrik jotzeak eta hola, pixkat, ematen dio... ez?

I: bertigo.

A: bertigo pixkat, edo. Eta hori guri ere baita sartzen digu. Eta, bueno, e... bueno, eta hori, denborarekin, eta harreman on horrekin, pues hobetzen jungo dela...

I: bai, eta baitare, o sea, tokatzen zaidan beste alde musikari horretatik baitare, o sea, beste toki batzutan baitare, e... jotzeko *beharra* izan baldin badet, eta ezagutzen ez ditudan batzuekin, askoz arrotzagoa egiten da, o sea... neri iruditzen zait gero harreman hori, baitare, islatu egiten dela, ba hori, emanaldietan, eta... o sea, bai musikari eta bai dantzarietazako, asko errazten duela, ba, hori, kanpo-harreman bat ere sortua dagoenean edo eraikia dagoenean.

AI: aipatu duzu, gainera, emanaldia ez dela bakarrik oholtza gainean gertatzen dena, baizik eta lanketa hori, eta kanpoan dagoen harreman hori ere, emanaldiaren parte... azkenean eragin egiten duela, nola dantzatzen duzun, eta...

A: karo.

I: bai. Eta gauzak hitz egiterakoan ta hola, eta... ez denean bakarrik dantzatzea ze aldera, o sea, ez bakarrik erritmoa azkarrago edo mantsoago, o sea, gero baita ere, pues, erraztasunak, edo, e... “agian hau ez degu... guztiz [ongarria] ikusten [giorako]”, edo... edozein gauza.

AI: hauek izan dira nire galderak. Zeozer gehio aipatzeko gogoakin, edo, geratu bazarete... holaxe ondo?

A: ondo.

AI: eskertzen dizuet elkarrizketa eman izana, eta... bi izen hoiek... e... igual idatziko dizuet, ze, batzutan ahaztu iten gera... aipatu dugu, baino gero... bi txistulari hoi izenak... pasatzeko, edo nire kontaktua eman, edo aipatu niri buruz, mesedez.

A: bale.

AI: eskerrik asko!

VI.3.7.tr_GD7_GOIZALDI_Ane-Ane

Registro de la grabación: GD7_GOIZALDI_Ane-Ane

Contextualización

- Entrevista a Ane Lamarka y Ane Ibargoien, dantzaris miembros del grupo Goizaldi Dantza Taldea de Donostia-San Sebastián.
- Fecha: 19 de marzo de 2025 entre las 17:36 y las 18:09 horas.
- Duración total de la entrevista: 33 minutos.
- Lugar: la entrevista se realizó en el local del grupo Goizaldi Dantza Taldea de Donostia-San Sebastián (Calle Easo 45).
- Tipo de entrevista: abierta semiestructurada.
- Tipo de transcripción: literal.

Transcripción

Amaia Irastorza: inporta zaizue grabatzen badet?

Ane Lamarka: bai, bai, grabatu lasai.

Ane Ibargoien: bai, bai, lasai grabatu.

AIr: bale, e... eskerrik asko. Ba... Bueno, Goizaldi dantza taldea 1948an sortu zen, ez? E... Pujana... Kandido Pujanaren eskutatik pasa da, eta laster, ya, igual, m... beste alde batetikan hasi zineten zuen aldetikan, Goizaldi dantza talde bezela. E... pixkat badakat hor zalantza bat... academia municipal de danzas vascas... zea... Donostikoa. Zan... hasiera batean, zuen harrobi bezela, ez?

AL: mhm.

AIr: gero, ez dakit bereizi egin ziren Goizaldi eta dantza eskola... academia municipal eta dantza eskola gauza bera da bi hizkuntzetan edo desberdinak dira? Ez dakit hori... ezaguna duzuen.

AIb: guk, a ver, ideia handirik ez daukagu... justo banaketa horren inguruan, baino egia da, berez hau sortu zela 1927an dantza eskola bezela, udaletxeko dantza eskola bezela. Baina...

AL: hemen hasi zen.

AIb: eta hemen hasi zan... bai, lokal honek berez ditu 100 urte.

AIr: bale.

AIb: o sea, 27an egingo lituzke 100 urte. Baino gero, ez dakit oso ondo nola, e... bueno, 48an ya sortu zan Goizaldi bezela, de hecho, txistulari batek, Montesek, e... taldeko txistulariak, e... ba, adierazi zun, edo, pues... izen hori. Berak jarri zun izen hori, edo bueno,

AL: [dokumentazio] batean badago, en plan, eta...

AIb: bai.

AIr: Grupo de danzas de Cándiso Pujana zan, gehio... igual, lehen.

Alb: bai, baina Pujanak utzi zunean, e... gero, igual, pues ez dakit, Montesek hartu zun gidaritza gehiago, eta ya hor hasi ziren irekitzen taldea pixkat Euskal Herriko beste dantza tradizionalak ikastera, o sea, ez bakarrik Goierriko...

AL: oinordetza hori...

Alb: bai, hori da.

AL: mhm.

Alb: eta pixkat, e... hori zan referentea, Montes. Nahiz ta ez izan dantzaria, zan txistularia, baina bai zeukan bastante botere. Eta hor hasi zan, Goizaldi zena... hartzen taldea, eta hori, pixkat, Gipuzkoaz gain beste dantza batzuk egiten, baina ez dakit bere, e... nik ez dakit oso ondo nola utzi zan hori...

AL: banaketa bat izan zan, edo... esan zan: “bueno, pues... guazen taldeari izena jartzea eta gu talde izatera eta ez udalan menpe”, edo...

Alb: hori da, bai. Hori izango zan...

AL: igual taldea [behar] zan...

Alb: bai...

AL: ez dakit hemen beheko kartela edo atekoak badun... inkluso zenbakia borratua ta ikusten zaio gainetikan jarria dagola.

Alr: mhm. Urtearena?

Alb: bai.

AL: bai, hori da.

Alr: e... azkenean... hemen daukat apuntatua, e... 98an egin zenuten 50 urteurreneko testu horretan bada zeoze idatzia, eta orduan 60 bat gazte zirela, akademia horretan, e... baino ya udalaren babesa... pixkat utzita, edo, zuen aldetikan hasi zinetela.

Alb: bai, puede ser.

AL: ez dakit [pequeña risa]

Alr: bale, bueno. E... ordun, akademia hori, ez... ya, pues igual, disolbatu in zan, edo... orain bada... orain badago udal dantza eskola, baino igual beste prozesu bat izan du horrek, agian, edo...

Alb: bai, ya Goizaldik ez dauka zerikusirik udalarekin ezta beste dantza talderik, o sea... ez dago...

Alr: ya... agian bai da, agian, diru-laguntza edo babes puntu bat udalarekin udalarekin harremanen bat edo izaten jarraitzen dezuten...

Alb: bai, egia da, a ver... diru-laguntzak... bueno, independenteki eskatu behar dugu, o sea, ematen digute, baina ez daukagu lotura zuzena, beti eskatu behar degu beste taldeak bezela. Eta... egia da ere, mantentzen direla zenbait data, e... guk dantzatzen ditugunak. Adibidez, San Juan, e... bezperako... San Juan suako bezpera, hor dantzatzen dugu guk, Goizaldi hasi zelako bere garaian ere, bueno, berreskuratu zuelako bere garaian, eta... pues, hori mantendu nahi izan dute ere bai gurekin. Udalarekin, hori. Gero beste emanaldi batzuk dauzkagu ere bai Goizaldik egin dituna urte askotan, baino udalak mantendu nahi izan du hori, pixkat... pues... gu hasi ginelako berreskuratzen hori, duela urte asko.

AIr: mhm. Ta urtero dituzuen beste emanaldiak zeintzuk dira, edo... ez dakit ze garaitan, edo izaten diren.

AL: fijo-fijo daude... tamborradakoa da lehenengo [egiten duguna] Unión Artesanakin.

AIr: nola, barkatu?

AL: Unión Artesana...

Alb: nahi dezu jartzea hau hemen, igual?

AIr: non?

AL: ya, o ez dakit non utziko... [pequeña risa]

Alb: hemen jarriko det.

[Ane Ibargoien propone cambiar la grabadora de lugar para que se escuche mejor. No sabía muy bien dónde colocarla y ha decidido sujetarla con sus manos]

AIr: a bai? Hola... hola egon behar al dezu?

Alb: bueno... entzuteko, ez? [pequeña risa]

AL: jarriko degu hor bestela.

AIr: bestela, hemen... hemen, hola jarrita.

Alb: ba, holaxe.

AIr: hartuko dut bestela, nik uste, e?

AL: e... hori, tamborradan, e... 00:00tan egiten da lehenengo bandera igoera, eta gero jeitxiera azkenengoan. E... jeitxieran hartzen degu parte guk Konstituzioan. Gero, hurrengoa ya...

Alb: San Juan sua, eta gero... bueno, egiten degu corpus cristi ere bai. [pequeña risa]

AL: [pequeña risa]

Alb: beti da polemikoa, baino bueno, e...

AL: bai, tradizioz...

Alb: e... ez dakit zenbat urte dantzatzen, eta bueno, ekainaren hasieran, beti egiten degu corpus cristi, hemen, e... Buen Pastoren, o sea, elizarekin. Gero San Juan sua, eta gero aste nagusiko emanaldia, eta... ya está. Hoiek dira...

AL: bai, fijo-fijo. Gero beti ateratzen zaizkigu gehiago.

Alb: bai.

AL: dantzari egunak, edo...

Alb: bai.

AL: emanaldiren bat.

AIr: deitzen zaituztela, edo.

Alb: Hernanikoa... bai.

AL: hori da.

Alb: baina hori beti. Hernaniko dantzari eguna ere.

AIr: mhm. Bale. E... zuen helburu nagusia, e... garai batean, agian Goierriko oinordetza hori mantentzea zen, eta esan duzue gero ireki zela beste probintzia bateko dantzak ere, e... transmititzea, edo. E... jartzen du gizartearen aldatetara moldatuta. Estatutuetan pixkat begiratu bat bota dut, eta... ez dakit, emakumea sartze hori, edo, izan daiteke?

AL: bai, gehien bat hori.

Alb: bai. A ver... Goierriko dantzak bere horretan mantentzen saiatu gera ta saiatzen gera, nahiz eta, bueno, irakasle bakoitzak beti nahi gabe pixkat aldatu dezakeen, edo. Baina bai, hori da muina. Eta gero, ba... bueno, bai, o sea... aspaldi ere hasi ziren... nesken taldea sortzen, nesken dantzak egiten zituzten, sagar dantza, eta horrela, eta gero ya 2016ean, e... egin zan batu... batu... o sea, generoa desagertu zen eta neskek eta mutilek egiten zituzten dantza guztiak, nahiz eta bueno, batzutan... [chasquea] bueno, esan behar da hasi ginela neskak mutilen dantzak egiten. Ez mutilak neskena.

AL: mutilak neskena... aurreko urtean, edo.

Alb: beti saiatzen ginen cintas mantentzen neskak, sagar mantentzen neskak, baino orain, ba... beharreatatik ere [pequeña risa] saiatzen... bueno, denok dena dakigu, eta...

AL: batzuk, neskak mutilena pasa ginen bezela, ba...

Alb: bai.

AIr: cintas, e... zinta dantza da?

AL: bai.

Alb: bai, zinta dantza.

AIr: Gipuzkoako zinta dantza?

AL: bai, bai, bai, bai.

AIr: eta sagar dantza Arizkungoa? Edo...

Alb: bueno, Arizkungoa da, baina moldaketa bat da. O sea, ez da Arizkungo-Arizkungo...

AL: oinarria hor zun, nik uste, baino Gipuzkoara...

Alb: bai, moldatua.

AIr: cestera batekin egiten den hori?

Alb: bai, bai.

AIr: a, bale.

Alb: bai.

AIr: e... dantza taldean, e... bertan lanak egitea, edo etortzea eta, e... lanbide modura ikusten da, edo boluntariora bezela ikusten da?

AL: talde bolondres bat gera. [risas]

AIr: bai.

AL: bai, bai. Bakoitza... bueno, kurtso hasieran egiten degu bilera bat, eta... berez banatzen dira... a ver, equis ardura daude, pues... irakasle izatea ardura bat da, erropa, materiala, garbiketa... zein gehio daude? Oraintxe bertan...

Alb: diruzaintza...

AL: hori da, diruzaintza...

AIr: mhm.

AL: egia da azkenean, [chasquea] irakasleanak pisu asko dula, eta... pixkat, [chasquea] horrek hartzen dula... garrantzi gehiena, ta azkenean postuak jarri behar dituzu, ensaio aurretikan prestatu behar dituzu, edo bilerak orokorrean gure artean egiten dira... baino... bai, bai.

[ha sonado un teléfono]

AIr: uste dut nerea dala.

Alb: ez, nirea da, nirea da.

AIr: a, bale.

AL: hartu bestela, e?

Alb: ez, ez, ez dakit zein den.

AIr: [pequeña risa]

AL: baina bolondreski...

AIr: bale.

Alb: o sea, bolondres gera, baina lana da, e? O sea...

AIr: bai, ezta?

Alb: [pequeña risa]

AL: lan *asko* da.

Alb: lana da, lana da [pequeña risa]

AIr: eta aurren zenbat zerate aktibo, edo... ze beti izaten dira ohiak.

AL: hartu lasai.

[Ane Ibargaien ha atendido una llamada de teléfono]

AL: aktibo justu lehen egon gea kontatzen... emanaldi potenteena orokorrean Aste Nagusikoa izaten da, eta... justu hasi gera listak pasatzen a ver zein egongo geran libre, ez dakit zer, eta... aktibo-aktibo ez, baino... 21... gutxi gora-behera. Dantzari.

AIr: mhm.

AL: eta gero, lehen... gu taldean sartu ginanean, adibidez, e... etzan hola, baino oain... bai dauzkagu musikari fijo batzuk, e... 2 astean behin... lehen... aurreko urtean astero, baino aurren ya 2 astean behin etortzen direla gurekin ensaiatzera, eta... eta hori bai, ba beraiekin, gutxi gora-behera 25 bat izango ginen.

AIr: mhm. 5 bat musikari, edo, gutxi gora-behera.

AL: bai. Bai.

AIr: dantzari motagatikan, e... ez dakit amaterrak zeraten, edo baten batek dantza ikasketak egin dituen... edo gehio da, ba... etorri, eta...

AL: orokorrean danak amaterrak.

AIr: ahozko transmisio horrekin, ba ikasi.

AL: bai, bai.

AIr: mhm.

AL: e... bueno, orain Donostiko gehio gaude taldean. Ni Usurbildarra naiz juxtu, baino...

AIr: zu usurbildarra?

AL: bai. Ane Donosti bertakoa da. Baino... gu sartu ginanian, gehien bat irakasleak ere bai Lezokoak zirelako, bai asko etortzen ziren bai Lezotik, Oiartzundik, Usurbiletikan lehen helduen taldea etzegon, ordun, txikitan bukatzen genunean honea etortzen ginan baita gehienok.

AIr: mhm.

AL: ez dakit nundik gehio etortzen ginan... baina orain asko Donostikoak dira, hori egia da.

AIr: oraindik gertatzen da beste herri batzuetatik, ba txikiak izatetik ya gero... nora joan ez jakin eta hona etortzea? Goizaldira etortzea?

AL: ya geroz ta gehiago daude... herritan gelditzen diranak. Ya... ez dut uste...

AIr: mhm. Bakoitzak bere heldu taldea izan.

AL: hori da.

AIr: eta zuek harrobirik, edo, baduzue?

Alb: berez bai, dakagu akademia bat, egiten dugula ensaiotatikan kanpo beste ensaio egun bat.

AIr: mhm.

Alb: e... azken... bueno, pandemiak geroztik ez degu izan, baino aurre pixkat saiatu gera berreskuratzen... baina bueno, egia esan, dantzariak ere ez dira haurrak. O sea, gure adinekoak dira, nahi izan dutenak ikasi...

AIr: mhm.

Alb: eta bueno, beti ondo dago hor eukitzea... [chasquea]

AL: gaztetxoek talde bat.

Alb: zerbait... gero, pues... gero, ba...

AL: falta zaigu. [pequeña risa]

AIr: bai... harrobi hori... ba bueno, pandemiak kolpea eman du, ta...

AL: herri txikietan, igual, errexago da. Herriko taldea dago, eta hor daude, eta beti dago cantera, edo.

Alb: hori da.

AL: Donostiko taldeetan, juxtu, igual Añorgak errex du, ze...

Alb: ya...

AL: txikitatikan dazkate baita jarraipena, eta taldetikan... beti tiratzen dute equis urtetik aurrera, ya... ya está. Baino...

AIr: equis barkatu?

AL: equis urtetik aurrera, ya igotzen direla, ez dakit, batxilergotik, edo. Hain gaztetxoak ez dauzkagu.

Alb: [perqueña risa] ez.

AIr: eta lantzen dituzuen dantzak, bada blokeren bat igual gehien egiten duzuen, ez dakit, guipuzcoanoko, edo Goierrikoa izango den agian, edo... saio batzuetan dantza bat errepikatzen den urtero, ba saioaren izaeragatik, edo... ba aldatzen dituzuen...?

Alb: Gipuzkoan oinarritzen gara...

AIr: gehien bat.

Alb: berez, hortatik gatozenez, hori egin beharko genukeelako, baita. Eta... Gipuzkoatik... ez dakit baten bat...

Alb: beti egiten dugu brokel zikloa.

AL: bai, brokel zikloa.

Alb: beti-beti, urtero-urtero-urtero-urtero-urtero-urtero [pequeña risa]

AIr: ze, aste nagusian? Edo...

Alb: e... bai, o sea, ensaioro... bueno, urteko ensaio guztitan egiten dugu brokel zikloa beti, eta aste nagusian, batez ere iritsi behar gera ondo, baino beste emanalditan ere bai. O sea, hori da gure oinarria. Gero ya, sartzen dugu, pues urtean... aurten egingo dugu Otsagiko dantzak, edo hurrengoan egingo ditugu, ba... Zuberokoak, edo hola. Baino... oinarrian hori da. Hori da... gure basea. Bestea dira, pues gehigarriak.

AIr: mhm.

Alb: batez ere Aste Nagusian egiteko.

AIr: mhm. E... nazioarteko jaialdiren batera jua zarete? Joaten zarete?

Alb: bai... bai, o sea, lehen igual gehio bidaiatzen zuten, baino [pequeña risa]... bai, bai, juten gera. Badago orrialde bat online, jaialdiak antolatzen dituztenak, eta saiatzen gera 2 urtean behin, edo urtero, edo 2 urtean behin, juten. E... jaialditara, adibidez.

AIr: mhm. Entseguak antolatzeko modua zein da? Astero egiten dituzue, suposatzen dut. Egun batean edo bitan.

Alb: astelehen eta asteazkenetan 2 ordu, bakoitza.

AIr: mhm. E... emanalditan musika zuzenean erabiltzen duzue, esan duzue badituzuela musikariak dantza talde barruan.

AL: bai.

AIr: e... txistua ze dantzatarako, edo... zer eskatzen diozue gehien bat txistulari bati?

AL: txistulariak, orokorrean dantza gehienak txistulariekin egiten ditugu.

AIr: batez ere, gehienak, igual, Gipuzkoakoak egiten dituzuenez, ba bertan txistua [jotzen da] nagusien.

AL: bai, horregatin gehien bat, gehien bat. Gero... e... taldeko... txistu bandako 2-k jotzen dute dultzaina, eta... Nafarroako dantzak, gehien bat, beraiekin osatzen ditugu, baino...

AIr: mhm.

AL: gehienak txistuarekin, esango nuke.

AIb: bai, txistuakin libratu dezakegu bastante, egia esan [pequeña risa]

AL: txistuakin jotzen digutena, gehiena horrekin [aurrera].

AIb: bai, hasta... Lapurdi... bueno, Valcarloseko dantzak, eta... Luzaide, ez?

AL: bai.

AIr: mhm. E... beti egon da txistu taldea barruan, edo egon da garai bat ez zegoena eta noizbait sartu dira, edo holako zeozer badakizue?

AL: m... gu taldera sartu... bueno, aurretikan, ez dakit.

AIr: bale.

AL: bueno, aurretikan bai, e... taldea sortu zutenak, Montes hori oso... bera zan taldeko buruetako bat.

AIr: karo, egia da.

AL: zehazki, gu sartu ginanean, etzegon txistulari fijos, eta ibili behar zan emanaldia zegoen bakoitzera, pues bagenitun 5-6 bat txistulari ezagun, eta... “zeinek du libre? Azkenengo ensaiora etorri ensaiatzera gure... erritmora egokitzeke”. Baino... pixkat límite izaten zan. Eta orain, hoik 2 astean behin etortzen direnez ensaiatzera, azkenean ya badakizkitez erritmo diran, ze dantzatzen dugun orokorrean, zer...

AIr: mhm.

AL: taldeko parte dira, ordun...

AIr: mhm. Bai. Ta nolatan... nola sortu zenuten talde barruan txistulariak sartze hori? Edo... zuek noiz sartu zineten taldean?

AIb: 2000 ta...

AIr: [pequeña risa] duela urte... batzuk.

AIb: 13? Batxilergo...

AL: bai, justu.

AIb: 12 urte. 2013an.

AL: bai.

AIr: ta orduztik aurrera gertatu zan aldaketa hori...

AIb: lehen bazeuden txistulariak ere bai, e? Gure aurretik bazeuden... txistulariak egoten ziren. Txistu taldetxo bat. Ez dakit etortzen ziren ensaiatzera, baino guri harrapatu gintun, hori, pues... baten bat bazegon ia beti, baina aldatzen jun behar ginen. Eta gero, dantzari batek, jotzen zula txistua ere bai Trintxerpeko musika eskolan, e... bueno, ekarri zitun oraingo txistulariak, zeukatela 16 urte.

AL: oso gazteak.

AIb: oso-oso gazteak ziren. Ordun...

AL: gutxigo, incluso.

Alb: bai, bai. Eta, bueno, duela ia 10 urte etorri ziren, eta bueno, ba pixkanaka-pixkanaka jun dira geroz ta gehio etortzen, geroz ta gehio etortzen, ta, orain... ba, badago taldea, eta gero bai... bueno, hoiek ziren dantzari honek ekarritakoak, eta gero beste batzuk beraien kabuz Hernanin galdetu zioten justu txistulari ohi bati ea non ahal zuten jo txistua.

AL: bai, talderen batekin lotura nahi zuten in.

Alb: bai.

AL: eta gomendatu zien gurekin jotzeko.

Alb: hori da. Eta ordun, pues juntatu ziren, eta ya daukagu banda. Lehen ziren... ibiltzen ziren 2, gero etorri ziren beste 2, eta orain daukagu 4-5eko talde bat.

AL: bai. Segun zein datozen, ba txistua 2 ahots, silboteakin osatzen dute,

Alb: bai.

AL: atabal pare bat dauzkagu baita...

AIr: dultzaina ere aipatu duzute.

Alb: bai.

AL: bai, baino dultzainek txistua jotzen dute baita, ordun...

Alb: [pequeña risa] bai.

AIr: txistuaz aparte beste instrumenturik, edo, baduzue?

AL: e... dultzaina, atabala...

Alb: atabala...

AL: hori, silboteek jotzen dute... o sea, [chasquea] claro, es que txistulariek azkenean moldatzen dira, aldatzen dute.

Alb: ya. Behar bada, e... akordeoia noizbait...

AL: Behe-Nafarroakoetako...

AIr: txistua batez ere.

Alb: bai, txistua.

AL: gero asko, e... zea, txirula txikia.

Alb: a, txirula.

Alb: bale. Trintxerpeko pertsona hori zein den?

Alb: Oihane.

AIr: Oihane.

Alb: [pequeña risa]

AIr: nik ere ezagutzen dut Trintxerpeko... e... irakaslea dana oran txistuan musika eskolan, a ver... oker ez banago... Mari Jose Gaztelumendi.

Alb: bai.

AL: bai.

AIr: agian hori izango zala, baina ez, e... beste pertsona bat da.

Alb: ez, hori... ez, ez.

AL: da gure txistuen irakasle izandakoa.

Alb: hori da [pequeña risa]. Baino dantzaria... o sea, etzan irakaslea, jotzen zun, uste det... o sea, etzen Trintxerpeko irakaslea, jotzen zuen txistua.

AL: oran taldean dagona da Yago.

AIr: Yago da txistularia, orain batez ere bera egoten...

AL: mhm. Orain taldean dagona.

Alb: bai.

AIr: bakarra da? Beste...

Alb: bueno, bera da... pixkat, e... eramaten duna... ardura [pequeña risa]

AL: mugitzen duna, bai, eta bai.

Alb: baino dira 4.

AIr: mhm, bale.

Alb: 4-5.

AL: Yago, Adur, Julen, Mikel. Hoiek 4 txistu, eta 2 atabala.

Alb: mhm. Bale. Ba Yagoren kontaktua eskatuko dizuet.

Alb: bai, e... esan nion ya jarriko zela zurekin harremanetan.

AIr: a, bale, perfekto

Alb: o sea, zu berarekin.

AIr: bale. E... eta ez dakit besteren bat, edo bera da, agian... bozeramaile izan daitekeena.

Alb: e... berarekin, igual... bueno, esango diot beste norbaiteri nahi badu, baino...

AL: nahi badezu besten bat, Hernaniko bat, edo, pasako diogu baita...

Alb: Mikel, igual.

AL: dultzaina...

AIr: bale, milesker. Beste galdera bat, txistularien harrobirik ba ote den, Goizaldiren baitan, edo.

Alb: e... bueno. Yago hau saiatu zan.

AIr: mhm.

Alb: e... Trintxerpetik ekarri zun atabala, Mikel txikia. Bueno, Mikel [pequeña risa]. Eta gero, Uxue, beste bat. Saiatu zan sortzen... [chasquea] ba pixkat harrobia, ez? Beraiek ya... bueno, urte asko daramatzatelako, eta norbaitek jarraitzeko, baino... txistulari gazte hori hasi zen etortzen, baino gero 2. Batxilerrean zegonez, ba utzi zun.

AL: bai, gauza bat ta bestea.

Alb: nik uste det behar badegu egongo dela hor, baino... [chasquea] saiatu zan, pixkat hori sortzen, baino... etzun oso ondo... cuajatu. [pequeña risa]

AIr: mhm. Eta gauza bat, hemen... musika eskolan egonda, o sea, kontserbatorioan azpian egonda,

Alb: ya.

AIr: ez dago erlazorik hemengo txistu ikasleekin?

Alb: es que, m... urte askotan oso-oso erlazio txarra euki degu [pequeña risa]

AIr: bale. Enun horren... ezagutza.

Alb: ez, batez ere zuzendariarekin. E...

AL: aurten aldatu da. [pequeña risa]

Alb: bai. Horregatik, ez genun ezer jakin nahi, baino egia da... o sea, irakaslea...

AL: ez guk beraietaz, beraiek gutaz. E... arazo asko euki degu [incomprensible].

Alb: ez, baino, egia da irakaslea ez dela zuzendaria, baino... o sea, ez? Ez dela pertsona bera.

AIr: txistu irakaslea?

Alb: baino ez degu harremanik. O sea, beti euki degu... horrek... e... moztu degu harremana.

AL: bai.

AIr: mhm, bale.

AL: ea aurten, zuzendaria aldatu zan momentuan,

Alb: ya, jeitsi zala zuzendaria esatera... pues, aldatu nahi zula dinamika hori, orain... badakitela gaizki moldatu izan geala, baino... pues ez dala logikoa musika eta dantza... o sea, ahalko zula berez gauza bat atera hortik, edo... eta musikari taldeko 2-k, bai txistua ta bai atabala, aurten ari dira...

AL: aurten? Ez dakit ea aurreko urtean.

Alb: egia da. E... kontserbatorioan ari dira ikasten.

AIr: zuen taldeko... txistuak?

Alb: bai. Txistua eta atabala.

AIr: mhm. Bueno, badirudi pixka bat... hori, hasi dela harremana.

Alb: bai, bai. Bai. Egia esan [pequeña risa].

AIr: e... ez dakit aipatu didazuen eta ez naizen gogoratzen, baino... emakumezko musikaririk pasa ote den... [hemendik].

Alb: bai, bai, bai, bai.

AIr: igual... izenen batzuk, e... Montes hura aipatu didazue, beste izen entzutetsuren bat, edo, ez dakit, e? Edo... taldean denbora askoz egon den bat, edo...

Alb: Leire, igual?

AL: ez dakit denbora asko... etorri izan da, baino...

Alb: Leire, Irunekoa. Ez dakit ezagutzen duzun. E... Eskolakin jotzen du batzutan, eta Tioteron ezagutzen dezu?

AL: rubia bat...

Alb: a! Nik esaten det Leire...

AL: hori da Eider.

Alb: a! Eider, barkatu.

AL: [pequeña risa] bai.

Alr: Eider, Eskolakin jotzen du?

Alb: bai. Baino hori noizbehinka... hori...

AL: ez asko? Ez dakit.

Alb: Leire, rubia, badakizu zein dan?

AL: bai, flequillo dun bat...

Alb: hori gehio.

AL: bai?

Alb: gero ere bai... bai, Patri uste det egon zala...

AL: nik 2 hoiek dazkat buruan.

Alb: aspaldigo, o sea...

Alr: Patri... zia? Zio?

Alb: ez dakit... zia, zea, Patrizia izango da, baino ez dakit. Neska bat gogoratzen naiz. Bueno, ez dakit izena hori dan.

Alr: bueno, eta emakume edo gizon, beste izenen bat aipatu nahi badidazue, edo.

Alb: e...

AL: a, izen gehio bai, e... Ion Ansorena [egon zan].

Alb: Ion Ansorena... Mikel Eguren... no, Iñaki Eguren, Mikel Legorburu [pequeña risa]

AL: hori da.

Alb: eta nesketan...

AL: Leire eta Eider...

Alb: bai... Zuriñe igual...

AL: bueno, pf... esateagatik... es que dantzari bat dago baita txistua jotzen duna, ordun... gehio izan da dantzaria, baino libratzeko behar izan dugu.

Alb: egia da, igual, egon direla, baina ez dutela eduki hainbesteko... pixua, edo. O sea... [chasquea] ez dakit, igual etorri direla, baino jun direla, eta ez... o sea... gehio mantentzen zirela, igual, gizonezkoak zirenak.

AL: mhm.

Alb: ez dakit.

Alr: Yago da, ez? Orain...

Alb: bai, Yago. Yago.

AIr: bale. E... aipatu duzu justo, dantzari batek txistua galdetzen duela. Galdetu nahi nizuen, ea rol bereiztuak egoten diren, edo txistulari batek dantza egiten duen edo dantzari batek txistua jotzen duen, behar bada, edo...

AIb: a ver [pequeña risa]. Rolak berez bereizita daude, baino, baita, egia da, ba... dantzariak izan direnak, izan direla batzutan... bueno, batzutan bazekitela txistua jotzen, edo trikitixa, edo... eta, nik ezagutzen deten arabera, 2 kasu izan ditugu, 2 neska, txistulariak ere bazirenak. Ordun, noizbaiten behar bagenitun, ba... txistua jotzen zuten.

AL: baina gehio behar izatekotan izaten zan.

AIb: hori da. Beraiek nahiago zuten dantzatu.

AL: hori da.

AIr: mhm, bale. Eta bada arduradunik, agian, dantzarien artean, ba musikariekin harremanean jartzeko, edo... bueno, egia esan, musikariak 2 astean behin etortzen dira, ez?

AIb: mhm.

AIr: ordun, agian arduradun beharrik ere ez da hola... momentuan, ensaioan aipatzen dezute behar dena.

AL: bai, momentuan irakasleak, normalean, “gaur hau joko deu, gaur ez, buelta bat gehio, gutxigo, mantxogo, azkarrago”...

AIr: mhm.

AIb: bai, irakasleak daka harremana.

AIr: bale. Ba hori, e... saioetan ere musika eta dantza uztartze hori, erregulariki egiten dezute urtean zehar, ezta? O sea, ez da saioan aurretikan 2 egun lehenago etorri... iragan batean bai, zuek sartu zinetenean bai, bazegon pixkat dinamika hori, etzegolako hain finkatua taldea,

AIb: bai.

AIr: baino... orain, oso harreman hurbila dagoela, eta...

AL: bai, bai, bai.

AIb: ta uste dut beraientzat ere ondo datorkiela, hori, ensaiatzen dutelako, e... pixkat ere ikasten dutelako dantzara egokitzen musika.

AL: bai, desberdina da partitura hutsa edo norbaitentzako jo.

AIb: hori da. Ordun, ikasketa bat dago bien aldetik, ez? Pixkat moldatu bakoitza bere... o sea, bestera.

AIr: mhm. Garrantzitsua iruditzen zaizue dantza talde barruan musikari taldea kide bezela egotea.

AIb: bai.

AL: bai, bai, bai.

AIr: zergatik? Alde soziala, alde teknikoa?

AIb: biak [risas]

AL: [risas]

Alb: alde teknikoa... batez ere, baina gero... azkenean...

AL: bakarrik azken ensaiora zetorrena... [chasquea] bale, ahal diozu ensaioan esan: “a, ez, hola jo”, baino... es que... casi ensaio baldin badaude hemen, eta guk dantzatzeko degun bezela, zuk azkenen ikasten dezu nola dantzatu, beraiek ikasten dute nola jo.

Alb: hori da.

AL: ordun, badakite ya nola jo, zenbat buelta ematen diogun, guk gehio markatzen degun zerbait, ordun mantxogo jo, edo azkarrago, edo behar degun... e... [ateratzeko], [aplaude dos veces], kolpe bat jo...

Alb: hori da.

AL: gure manietara... ez dakit maniak, o, gure dantzatzeko modura daude ya eginda.

Alr: mhm.

AL: ordun, seguro zoaz zu baita, “ondo joko dit”. Edo... ya begia hartzen dute baitare batzuk. E... gu mantxo goaz, edo gu azkar goaz, ordun, askotan, guri egokitzen dira... o sea...

Alr: mhm.

Alb: bai, eta soziala ere oso beharrezkoa da.

AL: baita [pequeña risa]

Alb: [pequeña risa] baino... batez ere...

Alr: mhm. Ta gustora zaudete... musikariak eta dantzariak harremantzeko dagoen gaur egungo modu horrekin?

Alb: bai. Bai, bai.

AL: gure kasuan bai [pequeña risa]. Guri [incomprensible]

Alb: nik uste, batez ere... bueno, harrapatu gaitula adin berekoak generalak.

AL: bai.

Alb: o sea, ez dago musikari bat askoz zaharragoa, eta... denak gera adin berekoak,

Alr: mhm.

Alb: ta ordun, ba, azkenean, talde handi bat gera.

Alr: mhm.

Alb: eta... bai.

AL: bai, errexagoa da hola.

Alb: hori da.

Alr: e... bukatzeko, azken galdera, e... zuen egoeraz aparte, ez dakit ezagutzen dezuten, ba beste batzuekin hitz egiten, edo, e... ze esango zenukete? Musikarien eta dantzarien munduan, ea elkarren arteko, e... desberdintasuna dagon, edo harreman falta, edo... zuengan ikusten dudak bezalako estutasuna dagon... elkarren artean.

Alb: musikarien eta dantzarien artean?

Alr: bai.

Alb: hombre, nik uste dut suerte handia daukagula.

AL: bai.

Alb: e... badaukagulako... taldetxo bat, eta es que ez da musikari 1 bakarra, o sea, taldetxo bat daukagu,

AL: hori da.

Alb: ondo eramaten geranak, ensaiatzera etortzen direnak eta gustura daudenak taldean, eta egia da, ba agian Donostiko beste talde batzuk ez dauzkatela musikariak ia. E... Trebeskak... e... bueno,

AL: errealitatea, gehienena izango da, ez dutela. Nik dakitela.

Alb: bai... hori da.

AL: fijo bat, behintzat.

Alb: bai. Ereintza...

AL: berekin kontatzen... [chasquea] eta hori, gurea ez dela 1, dira 5.

Alb: hori da, hori da. Ordun... bai, gero badaude, bueno... ez dakit, beste batzuk musikarekin egiten dute, eta hola, ez?

AL: ya, guk ez dugu inoiz egin.

Alb: ez... baina guk... guk ez [pequeña risa]. Ordun, bai iruitzen zaigula, guk daukagula suerte handia holako musikariak eukitzen, ze badakigu ere ez dagola... hainbesteko harrobia Euskal Herri mailan txistularikin. Orduan... bai, nik uste zaindu behar ditugula, eta...

AL: saiatzen gerala [pequeña risa]

Alb: saiatzen gerala, eta suertea daukagula ere bai.

Alr: ba pozten naiz [pequeña risa].

Alb: [risas]

AL: [risas]

Alr: ba hauek izan dire nire galdera.

Alb: oso ondo.

Alr: zeoze gehio komentatu, edo esan, o... nahi badezute...

Alb: ez.

AL: bueno, zuk elkarrizketatu dituzu talde gehio.

Alr: bai. Bai, bai [pequeña risa]

AL: a ver... ze esaten duten [pequeña risa]

Alb: [risas]

Alr: ya, ya... ez, ba... egia da, e... ba hori. Ez dakit zuen ensaioetan, beraiek etortzen ez diren... [chasquea] o sea, beraiek zer etortzen dire, 2 ensaio egiten dituzute astelehen-asteazken beraiek gabe, eta beste 2 beraiek gabe?

Alb: ez.

AL: orokorrean...

AIr: 3 beraiek gabe eta 1 beraiekin?

Alb: bai.

AL: hori da, aurreko urtean, e... bereizten ziren pixkat... astelehenetan batzuk etortzen ziran, eta asteazkenetan beste batzuk.

AIr: beste musikari batzuk.

AL: bai, e... 3 ta 3 edo, etortzen ziran. Astelehenetakoak, pues lana, ikasketak, eta abar, ezin zuten, eta ordun azkenean asteazkenetakoak bakarrik datoz, ta aurten etortzen dira 2 astean behin.

AIr: mhm.

AL: ordun, asteazken bat ba, asteazken bat ez.

AIr: a, bale. Ba... ez dakit zer esan, ba hori, e...

Les he compartido mis impresiones sobre la situación general sobre el funcionamiento en los grupos de danza entrevistados respecto a la relación entre txistularis y dantzaris.

AL: jo, es que, ensaio bat kriston diferentzia da, baita, e... txistuakin. Ze... es que... musikakin ibili baino, baita ere: “ez, gelditu! Ez, azkarrago! Ez...”, o sea...

Alb: ya. Gu hor, moteltzen...

AL: buelta bat azkartu, moteldu, ez dakit zer... hain errexa da hola egitea [chaquea los dedos], “venga, azkarrago” [pequeña risa]. Edo, “gelditu, ya”. O sea...

Alb: ya...

AL: eroso da oso.

Alb: bai, gu... ni ibiltzen nintzen... ez dakit zu, YouTube... moteltzen... [pequeña risa]

AL: es que astelehenetan nik ematen det, ordun... e... bai, f... [incomprensible]

Alb: moteltzen, porque a toda hostia dijoa, no sé qué...

AIr: ya...

AL: egia da, e... depende urteko ze época, tokatzen baldin bada dantzak ikastea justu, beraientzako bai dala... claro, zu urratsak espikatzen zaude, ez dakit zer,

Alb: claro [risas] cinco horas... [risas]

AL: eta beraientzako [pequeña risa], beraientzako ez da, en plan, jo eta ya está.

Alb: ya.

AIr: ya.

Alb: egia da, egia da.

AL: ordu... horregatin hasi ginan oraindikan...

Alb: gutxigo etortzen...

AL: hori da, igual udara begira, igual bai astero etortzeak zentzu gehio du, ze... ya ikasita daukagu dena, ordun ahal degu jun pan, pan, pan.

Alb: ya... baino... es que, claro, gaixuak.

Alr: bai, igual talde bakoitzak dinamika pixkat desberdina jarraitzen dula, edo.

AL: baita.

Alb: bai.

Alr: ta beti esaten didatena: “es que...” galdetzen diedanean desberdintasuna edo izan daitekeen edo, esaten didate: “batzuk aldatzen eta estiratzen ibili behar dugula, eta besteak kaña bat hartzen ari direla” [pequeña risa]

Alb: a, bai. Bai, bai. [pequeña irsa]

Alr: hori asko-asko esaten didate.

AL: karo.

Alr: pues hori, azkenean, behar pixkat desberdinak daude.

AL: bai, bai.

Alr: nahiz eta talde bat izan.

Alb: ba, baina hori ulertu behar da,

Alr: noski.

Alb: a ver, batzutan, igual, da, como... “a ver... denak gaude hemen”, ez? Baina bueno, azkenean, [chasquea] beraiek beraiena daukate, eta guk gurea.

Alr: igual horregatik gertatzen dela, ba... elkarrekin ensaiatze hori ez dela... ohikotzat hartzen, edo...

AL: [chasquea] bueno, egia da, gure ensaiotan, claro, 2 ordu dira.

Alr: mhm.

AL: beraiek...

Alb: ya.

AL: 19:30tatik 21:30tara ensaiatzen badugu, beraiek 20:00-20:30 etortzen dira.

Alr: mhm.

AL: ordun, lehenengo estiramentu zati hori ez daude hemen.

Alr: mhm, bale. Ya.

Alb: ez, baina egia da ere bai, hori, [chasquea] badatoz ensaiatzera, baina claro, baldin bargaude ikasten dantza berri bat... f... es que... ez dute joko ezer, ordun...

AL: ez.

Alb: hori, ez dauka zentzua etortzea 2 astetik behin, ze... igual hilabete osoa gaude ikasten hori. Ordun...

Alr: bueno, baino...

Alb: askotan, hor... “bueno, a ver”... [pequeña risa]

AL: orain Julenek erosi du tablet bat...

Alb: a bai?

AL: egoten direla partiduak ikusten... vamos... [pequeña risa]

AIr: [pequeña risa]

Alb: bai?

AIr: bueno, baina hori, azkenean harreman sozial hori sortzen dela, etortzen badira, eta hori... nabaritzen dela.

AL: bai.

Alb: bai, bai, eta beharrezkoa da, beharrezkoa da. Taldeko parte.

AL: eta konfiantza hori eukitzea beraiekin ere bai.

Alb: bai. Taldekoak izatea beharrezkoa da.

AIr: bai, konfiantza hori asko esan didate, o sea, nabaritzen dela.

AL: ze, claro, es que, adibidez, bestela, bidaietarako.

AIr: ya.

AL: es que, bidaia batera eskatzeko txistulari bati ez daukazula konfiantza, edo...

Alb: ez dakit zenbat egun... bai, bai.

AIr: ya.

Alb: bai, bai.

AL: eta hauek, taldeko parte izanda, nahi dute etorri baita gurekin, o sea...

Alb: hori da [pequeña risa] bai.

AIr: bai, hor atzetikan badago... ematen duela sozialki...

AL: bai, claro.

Alb: bai.

AIr: zerbait, horrek. Eta hori asko baloratzen dela. Mhm. [pequeña risa] Bueno, ba ea zerbait lortzen dudan.

AL: bai.

Alb: [pequeña risa]

VI.3.8.tr_GD8_ERAIKI_Unai

Registro de la grabación: GD8_ERAIKI_Unai

Contextualización

- Entrevista a Unai Arretxe, dantzari miembro del grupo Eraiki Dantza Taldea de Irun.
- Fecha: 25 de marzo de 2025 entre las 17:00 y las 17:24 horas.
- Duración total de la entrevista: 24 minutos.
- Lugar: la entrevista se realizó a través de una llamada telefónica.
- Tipo de entrevista: abierta semiestructurada.
- Tipo de transcripción: literal.

Transcripción

Amaia Irastorza: inporta zaizu grabatu egiten badut entrevista?

Unai Arretxe: ez. Ez, ez, ez, grabatu lasai, bai.

AI: bale, milesker.

UA: bai.

AI: bale, ba begiratu dudanagatik, Eraiki 1978an sortu zen,

UA: m... bai.

AI: eta... helburu nagusia euskal ohiturak eta kultura mantentzea eta zabaltzea da. Tartean, dantza, musika eta jantziak.

UA: bai, bai, hori da.

AI: atentzioa deitu didan gauza bat izan da estatutuan jartzen duela, e... ikastaroak egiten direla bai dantzanak eta bai txistuanak, eta hori galdeti nahi nizun ea jarraitzen dezuten egiten.

UA: e... ez, egia esan, bai egon zala garai bat, e... txistu... ikastaroak egin zirala,

AI: mhm.

UA: baina bueno, hori... ez zuen horrek denbora asko iraun. E... ez dakit, urte 1, edo pare bat urte egon zan... egon ziran, hola, 2 dantza... o sea, 2 txistu talde bezela,

AI: mhm.

UA: e... gaztetxo batzuk ibili ziran, bai, hemengo txistulari batekin, eta gero... beste zahartxeago batzuk egon ziran baitare... nire ama, ta [pequeña risa] beste batzuk egon ziran baitare txistua pixkat ikasten.

AI: mhm.

UA: e... lehenengoak, bai gaztetxo... uste dut iritsi zirala nivel altuxeago batera, baina hala ere... o sea, hortikan ez dire txistularik atera, o sea... izan zan como un intento de, baina bueno, hor geratu zan.

AI: mhm, bale, bueno, ba jakitearren. Eta... galdetu nahi dizut, denei galdetzen diet, eta... igual pixkat obvioa izan daiteke, baino, ea lan boluntarioa egiten dezuten taldean, edo inoren ogibide izan daitekeen bertan ibiltzea.

UA: ez, dena boluntarioa da, azkenian.

AI: mhm. Bale.

UA: bai.

AI: eta... e... gaur egun zenbat dantzari ote zareten?

UA: ... ba... gaur egun, e... uste dut 100 inguru gabiltzala.

AI: mhm.

UA: 100... ehun ta... bai, pandemia ta gero dexente jeitxi ginan, baina gero, horren ondoren, beste bolada... ez dakit, e... modan jarri da pixkat, edo lortu dugu pixkat modan jartzea, eta azken aldian haur dexente apuntatu dira, eta bueno, dexente handitu gera.

AI: 100 horietatik helduen taldea eta haurren taldea daude?

UA: bai. Bai. Gu dena bat gara, badakit zuek Kemenen zaudetela kemen, bai Adaxka, ez? Pixkat banatuta,

AI: bai.

UA: gu, Eraiki, dena bat gara, bezela.

AI: mhm, bale, bale. E... ta ordun, ba hori, baduzue... harrobia, edo, baino es que ez dakit, guk... claro, igual, esan duzuna, bereizten dugu pixkat helduen taldea eta gero harrobia deitzen diogun bestea, baino...

UA: mhm.

AI: ez dakit zuek txikiei harrobi deitzen diezuen, edo besterik gabe, ba adin desberdinetakoak diren taldeak.

JA: gu... taldeka... pixkat, e... ba adinarengatik, e, bananduta, ez? Ba, alde batetik, bueno, goitikan hasita, handiena, gero daude, pues, pixkat justo handitara pasatzeko... pixkat lehentxeago dauden taldea, direla ertainak deitzen dituguna,

AI: mhm.

UA: eta gero ya, hortikan behera ditugu txikiak. Ba, daude, desde... hasi berriak diranak, pues berrien taldea deitzen diegu, eta gero, pues hor depende, bai 2 talde daudela txikiena, hor tarteka... tartean berrien eta ertainen artean, baino bueno, pues depende.

AI: mhm, ya.

UA: gu... hori da, pixkat, ba bolumenaren arabera, ez? Ba duela urte gutxi batzuk, e... oso... uste dut talde bakarra zegola, eta azken aldi hontan, pues talde gehiago sortu behar izan ditugu, pues hori, pixkat banatzeko, bai adina ezberdinak daudelako, nivel ezberdinak, eta... pixkat, banatzeko.

AI: mhm. E... dantzari motaren inguruan, ez dakit, e... ahozko tradiziotikan ikasi duzuten denek dantzan, edo baten batek dantza ikasketa... pues, igual, formalagoak, edo, egin dituen.

A: ba... a ver, egia esan, orain gaudenetatik, e... denak ahozko... ikasketa izan dugu.

AI: mhm.

UA: bai... gure aurretikan, edo nire aurretikan egon diren... nire monitore izan direnak, bai egin zituztela pixakt ikastaro gehiagotara jun, eta, baino... a ver, baitare... formal, o sea, esan nahi det, ez dago inor egin... ez dakit, badakit, karrera... bueno, karrera ez, baina ez dakit nola... ikasi daitekeela pixka bat kultura arloan, edo dantza arlo horretan sartuta, pues ez dakit, karrera formal bat edo holako zerbait uste dut badagola, baino... ez dago inor hori ikasi duna. Baino bai, e... hori,

AI: ya.

UA: gu... guri monitoreek erakutsi digutena, ta... ta aurrekoak bai egin zutela, pues, e... nola esaten da? Trabajo de campo, buscar, tal, e... jendeakin egon, jende... ez dakit, Oñatiko dantzak, Oñatiko jendeakin egon, Lesakako dantzak, pues Lesakakokin, e... gu saiatu izan gera, baino... ez hainbeste, aurrekoak, e... lan sakonagoa egingo zuten, bai...

AI: mhm. Ta bueno, haiek egindako lanaren oinordetzatikan, ba... zuek edaten duzue, ez? Suposatzen dut.

A: hori da, hori da, bai, zeatik guk azkenean, badakigu beraiena, guk kopiatzen dugu beraiek erakutsi digutena, eta beti ere, pues guri... urteak pasata, ba dudak sortzen dira, baina haiei galdetzen diegu, eta segituan argitzen dizkigute duda hoiek, ta...

AI: mhm.

UA: saiatzen gara estilo berdina, edo zea... hoiek, mantentzen.

AI: esan dezu tokian tokiko dantza... tradizionalak egiten dituzuela?

UA: m... bai, bai.

AI: mhm. Bada dantza blokeren bat, agian, edo, gehien egiten duzuen, edo holako zeoze?

UA: m... gehien egiten duguna? Ez dakit, azkenean... bai alde batetik gipuzkoarrak garela, ta... ta Gipuzkoako dantzak bai saiatzen garela ahalik eta hoberen egiten. E... beste guztia ere, baino... bai horretan, pues direla gure... dantza... ez? Gure dantzak direla azkenean. Eta, ez dakit, kanpora goazenean, o... zeoze erakutsi behar dugunean, ba... ba hori, saiatzen gara, pues, Gipuzkoako dantzetan, e... nivel... ez dakit, ahalik eta altuen bat ematen, edo nivel minimo bat ematen.

AI: mhm.

UA: [han baitare], baina bueno, da... pues... no podemos hacerlo mal hemen, gurea izanda.

AI: ya. Hori, e... dantza tradizionalak egiten dituzuela, ez dakit, e... pausu tradizionalak hartuta... ikuskizun koreografiko berritzaileak, edo, osatzen dituzuen, edo gehiago dan... tokian tokiko tradizioak bildu, eta... helburuan, behintzat, hori jartzen du, ez?

UA: bai, helburua da tokian tokiko zera, tradizioa hartu, eta... eta ahalik eta tradizionalagoena egiten saiatu.

AI: mhm.

UA: batzutan gauza batzuk, ba igual berritzen dira, ta... baino, beti bilatzen dugu ahalik eta originalena izatea, o sea, tradizionalena.

AI: ya. Mhm. Moldea errepikatzen, ahalik eta... ez dakit, bai, fidelen, edo.

UA: bai, hori da, hori da.

AI: e... urtero errepikatzen diren saioak badituzue? Nik oraintxe bertan oroitzen dudana, inudeak eta artzaiak, puska biltzea, maiatzean egiten duzue oholztan Amaia Kultur Zentroan, ez? Ze...

UA: bai, azkenean, hori, saioak ia urtero egiten ditugu. O... gehien bat hoiek direla gure funtsezko aktuzioak. Gero beste batzuk ateratzen dira, baino... hori ba, bai... kurtsoa hasita, ba Santo Tomaseko aktuzkoa, bai inudeak eta artzaiak antolatzen dugula, puska biltzea, hori, e... komentatu duzuna, e... Amaia Kultur Zentroan maiatzean beti egiten dugu, ba urteko aktuzioa bezela, edo bertan talde guztiak elkartzen garela, eta abar, ba elkarrekin, azkenean, Eraikiren aktuzio handia bezela,

AI: mhm.

UA: e... gero San Martzialan beti ere bai ertainak eta handiak beste saiotxo bat ematen dugu, eta bueno, hoiek dira betikoa. Gero, igual besteren bat, edo, ateratzen... sortzen dira, ez? Urtearen arabera, o...

AI: mhm.

UA: eta dago... beste gauza batzuk batzutan egiten dira, urte batzutan gehio, bestetan gutxitu... baina bueno.

AI: adibidez ateratzen dira nazioarteko jaialdiak, ez? Azken aldian ez dakit Frantziara, edo, joan zireten.

UA: hori da. Bai, azken aldian, e... jaialdi dexente... bueno, dexente ez, baino bai... pandemia eta gero... pixkat hola geratu zan, ertainak oso txikiak ziran, e, handiak oso gutxi ginan, eta... ez ditugu jaialdi gehiegirik egin,

AI: mhm.

UA: baina bueno, orain, bai, duela... iaz Frantzian egon zan ertainen taldea, ta... ta aurrekoan, e... Alemanian. Aurten ere, pues, e... hortxe gabilta jaialdin bat bilatzen, e... kanpora juteko baitare.

AI: mhm. E... dantza taldeak saioak aurrera eramateko, edo prestaketak egiteko, udalaren babesa jasotzen du? Ez dakit lankidetzak, edo espazioen sezioa, edo ekonomikoa...

UA: ba... bai, a ver, udala azkenean, bai laguntzen dula, ba... ba hori, e... aktuzioa egiterakoan, ba beti... hori, e... azkenean, aktuzio guztiak Irunen egiten, o... komentatu dizkizunak Irunen dira, ta azkenean, ba... Irungo udalak apoio bat ematen du, ez? Aktuzioa bertan egiteagatik.

AI: mhm. Ya.

UA: ba, akordio ezberdinak, ez? Ba batzutan, uste dut Amaia aktuziorako beraiek tokia uzten digute, ta...

AI: mhm.

UA: ez dugula ezer kobratzen, baina bueno, bestetan, e... gauzak antolatzeagatik, ba, laguntza ematen dute, bai.

AI: mhm. E...

UA: igual, e... hori beti dago duda, nahikoa den ematen dutena, edo ez den nahikoa, baino bueno, zeozer badago.

AI: [pequeña risa] ez pentsa, e? Ez da, igual, talde bakarra zuena, ba pentsatzen duna: “jo, ba igual babes handiagoa eskertuko zan”, ta hola. Ez Irunen, baizik eta beste... Donostin, ta beste leku batzutan ere gertatzen da batzutan, igual.

UA: ya. Azkenean beti berdina pasatzen da, geroz ta apoio geio eduki, geroz ta diru gehio eduki, hola esanda, pues gauza handiak egin daitezke, ez?

AI: ya.

UA: baino bueno, konformatu beharra dago dagonarekin, eta beti saiatu behar da gehio eskatzen, pues...

AI: mhm.

UA: quien no llora no mama, ez? Esaten dan bezela.

AI: [pequeña risa] ya. E... entseguei buruz, nola antolatzen dituzue? Astean zehar egiten dituzue erregulariki urtean, edo... edo emanaldirako topatzen zarete?

UA: ez, e... astean zehar egiten ditugu beti, e... kurtsoa hasten da irilean, eta ekainera arte, pues, astean zehar, e... talde guztiek pare bat entsegu egiten ditu astero, ta...

AI: mhm.

UA: gero bai, ba... saioak pixkat gerturatzen direnean, refuerzo pixkat, o... o bueno, holako ensaio generalak egiten ditugula, baino...

AI: mhm.

UA: bestela, kurtsoan zehar, normal.

AI: e... emanaldietarako, musika ze formatutan erabiltzen duzue? Zuzenean? Grabatua?

UA: ba hori bai dela Eraikiren oinarrietako bat, o behintzat beti... saiatzen dala hori beti ondo mantentzen, eta dala zuzeneko musika erabiltzea, eta ez grabatutakoa.

AI: mhm. Ya. Ikusi dezute... igual beste kasu batzutan grabatura jotzen dela?

UA: m... bai, bai. Azkenean, musikari aldetikan, ta, zea, batzutan aurkitzea zailtasuna egoten da, orduan, bueno, normala da beste talde batzutan jutea horretara, baina gu beti saiatu izan gara, e... beti, hori, musika zuzenean eukitzea. Behin egon zan, hola, época bat, Iruretagoienaren espektakulo batean parte hartu genuela, azkenean espektakuloaren parte ginen, Istorio mistorio, eta gurea, Eraikirena, ginen, ez dakit, espektakulo horren partaideak, eta hor bai zela musika grabatuta, baino Eraikiren izenean, e... menaldiak egiten ditugunean, beti saiatzen gera behintzat, edo orain arte beti lortu dugu musika zuzenean eukitzea.

AI: mhm. E... ze instrumentu bilatzen dituzue? Edo bada baten bat gehien behar izaten dezutena?

UA: ba... azkenean, instrumentuak bilatzen ditugu, pixkat, blokek edo dantzatu behar diran blokeen arabera.

AI: mhm.

UA: e... pues hori, lehen esan dizudana, Gipuzkoako blokea, hemen, gipuzkoarrak garenez, nahiko potentea da, orduan beti, pues txistua, atabala, beti egoten da, eta ez

dakit, ba biolinak, akonpainatzeko, pixkat laguntzeko, e... Nafarroako dantzak, edo, hola, dultzaina behar dutenean, dultzaineroei deitzen zaie, baitare, o... bueno, hori.

AI: mhm.

UA: pixkat, e... beharren arabera. Baino bai, gu garela, errepikatasun gehiena eduki dezakeena, pues, e, txistularien kasua izango zan.

AI: mhm. Txistularia, batez ere, hori, dantza gehienetarako, edo, txistularia erabiltzen duzue Gipuzkoarako, beste... ez dakit, Gipuzkoa, Bizkaia agian, ez?

UA: hori da, bai, bai, Bizkaian baitare, vizcaíno egiteko, eta bueno, bai.

AI: eta emanaldi bakoitzean kontratatzen dira musiakriak, edo badituzue talde barruan, ba musikari diren kideak ere?

UA: ba hor... pixkat, e... zailtasunak dauzkagu izateko, ez? Duela urte batzuk bai Eraikik zitula... kide batzuk bezela, edo taldeko bezela, beti saiatu izan gara musikariak, e... Eraikiren parte izatea,

AI: mhm.

UA: ez ditugu, hola, kontratatzen espezialki, o sea... dira, pues bueno, gure musikariak, eta saiutzen gara ahalik eta gehien taldean parte hartzea.

AI: mhm.

UA: baino... baino bueno, e... egia da ez direla beti egoten. Pues beti... ibiltzen gara bilatzen, alde batetik bestera, eta bueno, lortzen ditugunak. Hemen beti dago, pues detalletxon bat, oparitxon bat, gauzak egiten dizkiogu, laguntzen digutenei, baino bueno...

AI: mhm.

UA: ez ditugu, hola, kontratatzen: “bai, no sé cuánto por cada músico”, ez.

AI: ya. O sea, esan didazu lehen bai bazegola... kideak... txistulariak zirenak, eta gero, agian, egon zan...

UA: bai... e... bueno, *kideak*... bai, o sea, beti saiatu izan gera taldekoago bezala izaten, o... baino bueno, azkenean, badaude musikariak, pues denborakin, e... nekatzen diala, o... eta bueno, e... utzi izan dutela, edo.

AI: mhm.

UA: orduan... hor daude... orain daudenak, baitare, *kide* bezela dira, baina ez dira, ez dakit, ofizialki: “soy parte de Eraiki”. Ez dakit. Ba bai, “Eraikikin jo izaten dut, e... eskatzen didatenean, eta ahal dudanean”. Holako gauzak.

AI: mhm. Bale.

UA: ez dakit nola azaldu oso ondo.

AI: bai, o sea, beti jotzen dezutela, nahiz eta agian, e... ez deitu taldekide bezela, beti jotzen dezute pertsona berdinean, baduzute erreferentzia hori, ez?

UA: hori da, hori da, bai, ze azkenean beti dira... pixkat berdintxuak.

AI: ya. Eta, agian, e... lehen aipatu dugun ikastaro hori, ez dakit sortu zen ideia... ba kide zirenak ya nekatu, edo ezinean ikusi zenituztenean, edo...

UA: ba... hori... ez, ez dut uste horregatik izan zenik ezta.

AI: a.

UA: o sea, ni... duela urte dexente izan zan hori, e? Ni nahiko gaztetxoa nintzan. Eta... ez dakit oso ondo, ba izan zan, bolada hortan, nik uste musikoak, igual Eraikiren kideago sentitzen zirelako, edo ez dakit, eta bueno, egon zan hor aukera hori pixkat egiteko, baino...

AI: mhm. E... aurtan... azken aldian, edo, zuekin jo duten txistulariak zeintzuk dira?

UA: ba... txistulariak, hola, gurekin azken aldian, e... bai Ander, uf... izenak orain ez dakizkit, hola, buruz, e?

AI: Ander Alkain, posible da izan?

UA: e... zuekin jo izan du baitare... askotan.

AI: bai. Bale, ba agian bera izan daiteke. Ander,

UA: e... gero daukagu... jo, es que abizenak ez dakizkit, hola, buruz, e? Esateko. Ez dakit. Gero, bestela, esango dizkizut WhatsApp-ez, edo.

AI: bestela oraingoz izenakin, o... pixka bat, bai...

UA: Meltxor, e... este... pertsona bat gurekin azken aldian jo izan dula, e... Sergio.

AI: barkatu?

UA: Sergio da beste bat.

AI: bale.

UA: eta... bueno, gero, azken aldian, e... gure adineko... ezagun batzuen tartez, ba Lezoko batzuk, e... ibili dira gurekin jotzen, baino, hori, haien izenak ez dakizkit.

AI: mhm, bale. Eta... ez dakit, ba... iraganean ere pasa ote dan, zuekin txistua jo dun pertsonaren bat hola, [chasquea] ez dakit, izena esateko moduan, e... iruditzen zaizuna, edo...

UA: bai, bueno, a ver, ez dakit ezagutuko duzun, baina Arantxa Lasalde,

AI: aja.

UA: duela pare bat urte utzi zigula, baino bueno, e... bai, bera askotan egon da Eraikin, bai, ez dakit, e... Eneritz [Barona], baita ere urte askotan egondu da gurekin jotzen, ta... Aitor... hoiek dira izenak, e? O sea... aspaldikoak, eta...

AI: bai, bai. ... aiba, egon, egon... ez dizut entzuten...

UA: bai?

AI: ai!

UA: orain bai?

AI: bai, bai.

UA: igual, hori, moztu egingo zan, edo...

AI: mhm. Ba hori, beste... beste andrazko bat esan didazu...

UA: e, bai, Eneritz [Parola], eta Aitor... Aitor Muguruza.

AI: mhm. Bueno, bale. Ez dira gutxi ere, e? Esan nahi dut, jo, ba orain igual, ez dakit zailtasunekin ibiliko zareten, baino izan, izan direla.

UA: bai.

AI: eta, azken aldian, e... zuekin jotzen duten Ander, Meltxor, Sergio hoiek, e... urte askotan zehar daramate, edo noiztik egon dira zuekin harremanetan?

UA: m... bai, bai. Urte batzuk badaramate gurekin, ez? Ez dakit esan zenbat... baino... urtetxo batzuk bai.

AI: mhm, bale. M... musika eta dantza uztartzeko, e... nola lantze dezue txistulariekin? Emanaldi bat iritsi behar denean.

UA: nola adostu, o, ze gauzak egin esaten duzu? O...

AI: bai. Dantzaera, eta joerak pixka bat bat egite hori... ez dakit aurreko ensaioetan, edo... erregulariki biltzen zaren.

UA: ez, ba hori, pixkat, behin... adibidez, e... aktuzioak, eta, dauzkagunean, ba behin programa adosten dugunean, bai, e... ba hori, izaten da pixkat batera, ez? Guk programa adostu, e... musikariak bilatu, eta bueno, beraiek... biltzen ditugun heinean, gehienetan programa ya adostuta dagoenez, ya abisatzen diegu, ez? Pixkat, e... ze gauza jo beharko diran, eta... holako gauzak.

AI: mhm. Eta gero ensaiatzeko... ai, barkatu.

UA: eta gero bai, hori, ensaiatzeko, ba... ba... beraiek, igual, e... ez dakit, gaixki ikusten baldin badira bloke baten, edo zerbaitetan, ba bai esaten digute: “Jo, hau ez dakigu oso ondo nola egin beharko dugun, edo nola nahiko dezuten jotzea”, ba orduan, igual, monitoreak, e... geratzen gara beraiekin, e... saiatzen gara pixkat gauza hoiek argitzen, eta gero bai, ba aktuzioa baino lehenago, egiten ditugun pare bat entsegu general, o, bueno, jendearen arabera.

AI: mhm. Eta... urtean zeharreko beste entseguetan, suposatzen dut grabazioakin ibiltzen zaretela, edo kantatu, o...

UA: bai, hori da, e... entsegu normaletan, ba grabazioak, edo bai, kantatzen, e... egiten ditugu denak.

AI: mhm. E... lehen aipatu didazu beti saiatzen zaretela zuzeneko musika lortzen, bederen, emanaldietarako. Ez dakit gustora zauden gaur egun, e... musikariekin harremantzeko dagon moduakin...

UA: ...

AI: o aldatuko zenun zeoze... [pequeña risa]

UA: a ver, gaur egun, ba hori, musikariekin gertatzen dana da, ba azkenean denak, esateagatik, ba kobratu nahi dutela, ez?

AI: bai?

UA: a ver, bere lana ere badu, e? Baitare. O sea, adibidez, nire arreba musikaria da, ta [pequeña risa] bera ere, esaten du: “Es que, joe, hau, lan asko dauka, atzetikan ere bai”, eta hori egia da, arrazoia du.

AI: mhm

UA: baino, ez dakit. Bai gertatzen dela, adibidez, dantza aldetikan, pues, e... dantzatzen dugun guztiok, dela pixkat, e... ez dakit, e... afizioangatik, edo gustatzen zaigunagatik, eta ematen du musikarien aldetik ez dela sentsazio berdina, dela pixkat, e... bueno,

bai... e... ez dakit, nahi dut, e... aktuazioan joko dut, baino bueno, dirua irabazteagatik, ez, e... jotzea gustatzen zaidalagatik. Ez dakit.

AI: mhm.

UA: batzutan sentsazio... horrekin geratzen gera batzutan. Beste batzutan badago jendia justo kontrakoa baita ere, e... oso pozik juten dela aktuazioetara jotzera, e... ideia pila bat, e... pues ez dakit, [gehitzen] dituela, pues, azkenean, gu aktuakzioak egiten ditugu, eta gero, igual, e... dantzen artean, e... sarrera-irteeretakoa, pues... igual beraiek, e... gauza... ideia asko ematen dituzte batzutan.

AI: mhm.

UA: ta gero, kontrakoa, ematen dutela: “que estoy ahí por cobrar y ya está”. Eta hori, lehen esan bezala, gu... ez dugu hola... dantzarietara ordaintzen nola soldata bat bezala, azkenean, pues hori, etortzen dira, laguntzen digute, ta bueno. Detailtxoren bat beti eukitzen dugu, baino bueno, detaile txiki bat. Oparitxo bat. Ez dela soldata bat, azkenean... konparatzen dezu, eta esaten dezu: “joe, guk daukagu, igual, e... ahal diogu presupuesto hau eskaini musikarientzako”, eta esaten dezu: “es que hauri dirua ematean, o sea, batzutan esango dute: ‘es que hau emateko, hobeto ez ezer eman’”.

AI: [pequeña risa] bueno, bueno.

UA: ez dakit, es que...

AI: e... zuri garrantzitsua iruditzen zaizu... e... dantza talde batean musikariak taldekide bezala egotea, edo... edo agian, ez diozu hainbesteko... ez dakit, garrantzia ematen?

UA: bai. Nik uste... garrantzitsua dala. Baino... hori, e... lehen esan dizudan bezala, guretzako Eraikirentzako, behintzat, oso zaila egiten ari zaigu hori lortzea, behintzat.

AI: mhm.

UA: azkenean, pues, musikariak [dira], daude... gutxi batzuk daude, e... baino, solte dira. Ez dakit. Adibidez, konparazioa, desberdina da, zuekin konparatuz, ze zuek daukazute hor talde bat beraien artean oso lotuta daudela, erlazio oso ona daukatela, eta ikusten dela, beraiek, musikariek beraiek ere ensaiatzera, pues gustora juten direla, eta hemen batzutan da, pues: “a ver noiz daukadan nik tarte bat ensaiatzeko besteakin”... ez daukagu talde bat, pues hain sendoa sortuta.

AI: mhm.

UA: ta bai, [gustatuko] litzaiguke, e? Horrelako talde... sendo bat eukitzea, *lagun* talde... o sea, musikariak izatea baitare lagun talde bat, e... gustora egotea, beraiek ere gustora... beraien aldetikan, baitare, ensaiatzea, ta bueno, pues baita ere, gurekin batera bestetan ensaiatzea, baino bueno.

AI: mhm. Alde sozialean onura eragiten duela, ez?

UA: bai... bai.

AI: mhm. Eta azken galdera daukat, e... bueno, aipatu didazun zure taldearen egoeratik kanpo, ez dakit ezagutzen duzun ere, orokortasun batean, edo, zerbait esateko moduko zerbait. E... txistularien eta dantzarien munduan, ea elkarren arteko harreman... estua ikusten duzun, edo harreman falta dagoen, bereizketa, edo... edo ez.

UA: ez dakit. Ez dakit, hola... bai, igual, batzutan... pixkat aparte... goazela, ez? Dantzariak alde batetik, eta txistulariak bestetik. Baina bueno, ez dakit. Ez dakit esaten. Ni, azkenen, txistulariak bai ezagutzen ditudala, eta bai, azkenean, batez ere... pues, ez? E... hola, emanaldi potentetatik aparte, ba ezkontzak, o zeozer, ez dakit, holako beste gauza batzutan, agurak edo aurrekuak dantzatu behar diranean, pues topatzen dezu norbait, ez? Eta dantzatzeko.

AI: mhm. Ya.

UA: badago, baino... ez dakit.

AI: bale. Bai, bueno, zure... aiba, ez dakit entzuten dizudan... hitz egin duzu?

UA: bai, bai, bai, bai.

AI: a, bale, bale. Batzutan iruditzen zait moztu egiten zaizula hitza, edo.

UA: ya, ez dakit.

AI: e, bale, ba hori, ba zure... zure egoera eman didazu, iraganean eta orainaldian gertatzen zaizuen, eta... eskertzen dizut elkarriketa hau eman izana.

UA: bale.

AI: inportako litzaizuke, pasako bazenit, agian Meltxor eta Sergioren zenbakiak?

UA: bale, bai, pasako dizkizut.

AI: nahi duzun bezela, neria eman beraiei, o... beraiena neri... iruditzen zaizuen.

UA: bale, bale. Bale, hitz egingo det beraiekin, eta hoi, pasako dizkizut, bale?

AI: bale, milesker.

UA: bale, oso ondo.

AI: ba arratsalde on, aio.

UA: bale, eskerrik asko, agur.

VI.3.9.tr_TA2_EREINTZA_Olatz

Registro de la grabación: TA2_EREINTZA_Olatz

Contextualización

- Entrevista a Olatz Oliveri, txistulari antiguo miembro del grupo Ereintza Dantza Taldea de Erreterria.
- Fecha: 11 de marzo de 2025 entre las 15:20 y las 15:43 horas.
- Duración total de la entrevista: 23 minutos.
- Lugar: la entrevista se realizó a través de una llamada telefónica.
- Tipo de entrevista: abierta semiestructurada.
- Tipo de transcripción: literal limpia.

Transcripción

Amaia Irastorza [entrevistadora]: inporta zaizu elkarrizketa grabatzen baldin badet?

Olatz Oliveri: ez, ez, lasai, grabatu dezakezu.

AI: bale, milesker. Bueno, ba zuk txistua jotzen duzu Ereintza dantza taldean, ezta?

OO: bai, bueno, ez naiz txistulari ofiziala, esan dezagun, baina bueno, ba herrian dantzatu behar dutenean eta hori, ba... juten naiz jotzea. Herriko ekintzetan gehien bat parte hartzen det.

AI: bale, e... adibidez, e... ez dakit, apuntatuta daukat inauterietan azeri dantza eta sardinaren ehorzketa egiten dutela, Dantzari Txiki eguna, sokadantza, erromeria eguna eta Erreterria Dantzan. Ekimen horietan jotzen duzu?

OO: bueno, denetan ez, ze batzutan dantzari bezela parte hartzen det.

AI: ah, begira.

OO: ba azeri dantzan dantzari bezela parte hartzen det, sardinan inauterietako antolaketa nabil, orduan, bueno, egoten naiz beste lan batzuetan, eta gero Erreterria Dantzanen bai, erromerian bai, San Juanen batzutan bai... ba bueno, herriko beste gauzak daudenean, ba, ahal badet, joaten naiz.

AI: beraz harremana oso jarraitua daukazu dantza taldean. Esan duzu taldeko dantzari ere bazarela kide?

OO: bueno, ni ya [pequeña risa], dantzari ez. O sea, dantzari izan nintzen. Jo, izan nintzen, ba 6 urtetik hasi eta 28 urte arte, dantza taldean. Bueno, lehenengo dantza eskolan eta 18 urtetik gora dantza taldean. Eta... bueno, ba, gero, nahiz eta, hori, ensaioak, eta aktuazioak, eta, ya utzi 28 urterekin, ba, bueno, beti jarraitu degu... harremana mantendu det, ba, hori, ba parte hartzen, adibidez, ekintza herrikoia goetan, edo dantzari bezela, edo txistulari bezela.

AI: zure lanbidea zein da?

OO: fisioterapeuta naiz.

AI: bale. Ordun, hori, e... txistulari profesionala etzara izango?

OO: izan naiz. Txistulari profesionala izan naiz urte batzutan, hemengo Udal Txistulari Taldean.

AI: a.

OO: eta, agian horrek urrundu nindun pixka bat dantza taldetik, ba, denbora gutxiago nulako, eta, pues, bueno, gauza gehiago genituelako. Baina orain, 2020tikan ya utzi nuen, eta, ba hori, jarraitzen det txistua jotzen, ba... pues hori, herriko gauzetan.

AI: orain aisialdian agian sartzen da zure bizitzan txistua jotzea.

OO: bai, hori da. Orain aisialdian, bai.

AI: mhm. Aktibitate nagusia, orain dantzarako jotzea da, edo beste gauza batzuk egiten duzu ere txistuarekin?

OO: bueno, orain horrein, aktibidade gutxi dauka txistuarekin [pequeña risa].

AI: eta egiten duzu bakarra dantzarako izaten da?

OO: ba, bueno, dantzarako, edo udan egoten dien txistulari aldardeetan ere parte hartzen det. Herrian ere, bueno, Ereintzan badugu ere txistulari taldea, eta hor ere parte hartzen dut. Eta, bueno, ba... herriko ekintzak daudenean, ba, ez dakit, Olentzerotan, sagardo eguna... hola, badaude ekitaldi batzuk, ba txistua eskatzen dutela kalerako. Eta ez bada, hori, udal bandak jotzeko ekintza bat, normalean, ba, gu juaten gea.

AI: Ereintzako Txistu Taldea?

OO: bai, ereintzako txistu taldea, eta, bueno, herrian dauden txistulariak.

AI: bai. Eta zut txistua jotzen nola ikasi duzu? Ez dakit eskolara joan zaren, hezkuntza arautuan ibili zaren...

OO: bai, hemen, bueno, udal Kontserbatorioan, edo Erretereria Musikal Kontserbatorioan.

AI: bai. Herri Arte Eskola deitzen diote orain, ez?

OO: orain, bai, orain Herri Arte Eskola, bai.

AI: eta hor, e... ez dakit erdi-maia ikasi duzun, oinarritzkoa, edo musika eskolan egon zaren.

OO: bai, nik erdi maila egin nuen. Bai, irakasle titulua daukat.

AI: ah, begira. Eta txistuaz gain beste instrumenturik jotzen duzu?

OO: ez, ez, hasi nintzen atabalarekin pixka bat, baina fundamentu askorik enuen egin.

AI: mhm. Bueno. Dantza taldeak bertan jotzeko ordaindu egiten dizu, edo boluntarioa da egiten duzun lana?

OO: ez, boluntarioa da. Hombre, egon dia, igual, garai batean ekintza batzuk, konkretuak, igual zerbait kobratu dugula, baina ez, normaldean bolondresa izaten da danza taldekoa.

AI: eta orokorrean txistua dantzarako jotzea lanbide bezala ikus daiteke?

OO: e... guar egun ez [pequeña risa]. Ze euskal dantzataz ezin da inor bizi. Orduan, ba txistua dantzarako, ba... ba hori, hortarako bakarrik ez. Txistulari bezela bizi daiteke,

noski. Udal txistulariak badaude, bandak, edo udal txistulari bezela lan egiten. O sea, badaude txistulariak udal txistulari bezela lan egiten dutenak, eta hoiek, ba hortaz bizi dira, ez dantzarako bakarrik. Beste gauza askotan dantzatik aparte.

AI: mhm. E... beraz, esan didazu zu dantza taldeko kide txistulari bezela etzarella.

OO: e... f... a ver, es que ez dakit nola kalifikatu nire burua.

AI: bai?

OO: bai, esango nuke baietz, dantza taldeko txistularien barne nagola, baina bueno, batzutan bidaiak eta egiten dituztenean, eta kanpoan emaldiak, ba bueno... nik familia dakat, eta parte beste lan bat, eta ordun, ba, klaro, denera ezin degu iritsi. Ordun, ba bueno, parte hartzen det ahal den gauzetan.

AI: mhm.

OO: ez daukat horrelako... o sea, nik ez det hartzen lehenengo mailako konpromezu bezela, ez dakit nola esplikatu.

AI: bai, bai, bale.

OO: ahal detenean joaten naiz, eta ezin badut, ba ezin naiz joan.

AI: hori da, eta beste bati edo deituko diote, zure anaia agian joango da...

OO: hori da, bai, bueno, besteren bat, izan daiteke herrikoa, edo batzutan bilatu behar dituzte beste herriren batean txistulariak.

AI: zuk, nolatan, nola iritsi zinen danza talde horretan jotzera, edo zergatik?

OO: ba... bertan dantzari izan da, ba, bueno [pequeña risa], batzutan tokatzen da denetik egitea, ta beste txistulariak utzi zutenean, baina ni taldean negonez, ba neri tokatu zitzaidan. Garai batean bai izan nintzen, esan dezagun, txistulari ofiziala. Aktuazio guztietara joaten ginela jotzera, bidaietara, hemen Euskal Herrian zehar egiten ziren aktuazioetara, eta hori, baina bueno, gero, ba hori izaten da gaztea zeanean, 20 urtetik 30-era. edo. Gero ya, ba, hori, hasten dira familiak eta, ta... konplikatua da.

AI: eta zuk orain, agian, erreleboa eman diotzu beste txistulari bati lehenengo plano horretan egoteko? Ez? Ez dakit badiren gaur lehenengo plano horretan, ba, dantza taldean txistua jotzen duten pertsonak, edo denak zaudeten pixkat, ba, zure egoera berdinean. Behar denean, deitu, eta noski egingo duzuela...

OO: a ver, erreleboa zaila dago herri hontan. E... ordun, jende gaztea txistua jotzeko... ez dago. O sea, laguntzeko bai, baino... lehenengo papera hartzeko, ez dago. Orduan, momentu hontan, behintzat, nire anaia dago hor erreferente bezela, eta... bere bitartez moldatzen gera besteak, e... ba gaur zu zoaz, bihar ni noa... batzutan banda bat eramaten dugu, banda osatzeko, ez? Ba, saiatzen gea lehenengo, bigarren, silbotea, eta atabala osatzen, eta orduan ba hori, herriko beste jendea esaten dugu, edo... bueno. Ez nuke esango, ez dakit... dantza taldeko txistulari ofizialak, e... erreleboa emanda, esango nuke ez dagoela inor. Mikelek jarraitzen du, izan zela gutxi gora-behera azkenetakoa,

AI: ya...

OO: eta... eta gero, a ver, norbait gehiago ibili da gu baino gazteagoak direnak, bainan utzi dute. Ordun, ba hori...

AI: ya...

OO: ba hor daudenak, harremana jarraitzen degunak taldearekin, ba hori, tokatzen zaigu aurrera egitea. Nahi degulako.

AI: horiek zarete zu, Mikel... beste izenen bat emango zenidake? Edo batez ere igual zuek biyak zerate?

OO: e... bueno, Mikel, e... gero, ba, batzutan behar dugunean deitzen diogu Josu Izagirrer ere bai, Josu da Udal Txistulari Bandako taldea, baino silbotaria da, eta batzutan silbotea behar dugunean, ba berari esaten diogu. Gero, baita ere dago Maialen Viejo, ere, azkenaldian, ba, bastante ari dala gurekin jotzen...

AI: mhm.

OO: eta... bueno, gero gazteagoak ere badaude. Aitor, abizena ez dakit.

AI: bale.

OO: eta... dantza taldearekin, horiek, eta gero atabalari gisa, ba, pues badaude Oier Bonain, e... Oihan Arbelaitz, nere semea dela, orain hasten dela ere hortan, eta, bueno, pues... hor gabiltza.

AI: eta zuri zer ematen dizu, esan duzu gustatzen zaizela, zer ematen dizu dantza talde horretan txistua jotzeak?

OO: bueno, ez dakit... a ver, ni, euskal dantzarekin beti oso lotua egon naiz, eta asko gustatzen zait dantza egitea. Asko gustatzen zait dantza egitea, eta euskal dantza ikasi nuen txikitatik, ba, euskal dantza. Eta txistua jotzea ere gustatzen zaidanez, ba, bueno... ongi sentitzen naizela esan dezaket, ez dakit nola kalifikatu.

AI: pixkat, por extensión, zu dantzan hasi zinen, eta txistu beharra zegoela eta, ta zuk txistua Konserbatorioan ikasita, ba, hasi zinen, ez?

OO: zer, zer? Barkatu, ez ditut ulertu.

AI: bai, ba, dantzan hasi, eta txistua jotzen zenuela Konserbatorioan, pixkat, por extensión, ba, beharra zegoenean, ba hor hasi zinen, eta orain jarraitzen duzu batzutan.

OO: bai, hori da, bai, bai.

AI: eta esan dituzun emanaldi horietan, dantza mota konkretu bat edo beste jotzen duzute gehien bat, edo oso anitza da, eskaria?

OO: hombre, gehien errepikatzen dena, esango nuke Gipuzkoako dantzak direla. Baina, bueno, beraiek antolatzen dute zer dantzatuko duten, eta horren arabera, ba prestatzen ditugu jo beharrekoak.

AI: bale. Prestakuntza hori izaten da, agian, azkeneko ensaioetan joatea, ez? Azkeneko ensaio bat edo beste, eta ya saioa, suposatzen dut.

OO: bai, bueno, hori txistulariaren arabera. Batzuk beharko dute etxean ikasi, e... ba ikasi jo behar dezuna, eta gero dantza taldearekin egiten da, ba normalean guk egiten dugu ensaio bat, baina, klaro, guk daramagulako bizitza guztia hortan, badakizkigu dantzak nola dian, errepikapenak nola diren, eta... esan dezagun, ba, bueno, ez geala partituran galtzen, baina badago jende... ez da errexa dantzarekin jotzea. Eta... ez da errexa, esan nahi det, ba batzutan errepikatzen direlako gauzak partituran ez dauden bezala. Ordun, jakin behar dezu pixka bat dantzaren estruktura nola doan.

AI: mhm.

OO: alde hortatik, guk ez dugu ensaio askorik behar, pues gu ere dantzariak izan gealako, eta badakizkigulako dantzak nola dien. Baina, ez badakizu, prestatu behar dela. Ta kanpotik etorirko balitz norbait ez dena dantzaria, prestatu beharko luke etxean jo beharreko guztia, bai, bai.

AI: mhm. Errepikapen...

OO: bai, errepikapenak, eta dantza batzuk ere jotzeko aldetik ere dira oso errexak, edo azkar, abiadura egon daiteke tartean...

AI: mhm.

OO: ordun, klaro, hor, emanaldian zauden bitartean dena oso azkar doa, eta ezin dira hutsuneak egon. Ordun ongi ikasita eraman behar da.

AI: mhm. Ba hori, esan dituzunak ez? Errepikapen motak, abiadura, izan daitezke dantzarako txistulari batek dituen erronkak, agian, ez?

OO: bai, bai, uste duzu baietz. Gero ere, batzutan, segun emanaldiaren arabera, esan dezagun dantza ofizialetik pixkat aldatu egiten dutela dantzariak. Orduan partituran jartzen du gauza bat, bainon gero, agian, beste modu batera egiten dute, ordun, guk ere aldatu behar degu guria.

AI: kasu bakoitzaren arabera gainera, ez?

OO: hori da, bai.

AI: dantzariak bai ibiltzen dira urtean zehar erregulariki, ez?

OO: bai, bai, dantzariak bai.

AI: eta beraiek deitzen dizuete, ba margen pixka batekin agian, ba... zuek ere partitura lantzeko, edo ensaioa noiz egin...

OO: bai, bai, bueno, esateko noiz den emanaldia, ea ahal degun, eta... gero, batez ere zer dantzatuko duten eta musika prestatzeko, ze batzutan ez da errexak, moldaketak egin behar dira, eta prestatu behar da. Ez da berdina ere txistulari bat joatea, edo txistu banda bat joatea, edo joatea txistularia, ba beste instrumenturen batekin... biolinarekin, batzutan ere egiten dugula, edo trikitixarekin, edo ordun hor prestatu behar dira tonok, eta partiturak, orokorrean.

AI: ya... eta gustora zaude dantzariak eta txistulariak harremantzeko dagoen moduarekin, edo aldatuko zenuke zerbait?

OO: ... f... ez dakit.

AI: elkar ulertzeko moduan...

OO: harreman... bueno, a ver, harreman ona... dugula esango nuke. Ba... agian, zerbait esatekotan, batzutan, ez? Gauzak erabakitzen dituztela musikariekin kontatu gabe.

AI: obra baten aldaketa, adibidez, edo, ez dakit...

OO: e? ba, bueno, e... ba “egingo degu hau”, “eta hau nola?”, batzutan ez da hain errexak. Eta... baino bueno. Orokorrean harremana ona da, ondo eramaten gea. Hor, bueno, oain, klaro dantzariak gu baina 20 urte gutxiago dituzte. Ordun... ba, klaro, ez da... lehen denak ginen kuadrillakoak, esan dezakegu.

AI: ya...

OO: eta orain, pues diferentzi bat dago, baina harremana ona da.

AI: pozten naiz [pequeña risa]. Esan didazu, bueno, iraganean bai egon zela dantzariak taldean egote hori, igual pixkat ofizialago, edo... Gaur egun, zu, naHiz eta kide sentitu, agian, ba, harremana puntuala da, edo aldiro eskatzen dute: “aizu, mesedez, etorri”. Garrantzitsua iruditzen zaizu musikariak dantza talde batean kide izatea, barnean egotea?

OO: bai, bai, oso garrantzitsua da.

AI: eta zergatik?

OO: ba sortzen delako... ba, bueno, nik uste dut txistulariak izan behar... bueno, nik uste dut ez... e... a ver, ba talde batean parte sentitzea garrantzitsua delako. Gero, edozein emanaldietara, edozein bidaietara joaten zarenean kanpora, ba talde batean barne sentitzea garrantzitsua da, eta askoz ere gustorago zaude talde batean kide partaide zarenean, ba hori, ez? Bakarrik gauza puntualetarako joaten bazea baino, azkenean, harremana ez da berdina.

AI: sozialki, behintzat.

OO: eta, bueno, harremanak jendearekin, momentu horietan, ba oso garrantzitsuak dira.

AI: mhm. Alde soziala, eta teknikoki aipatu duzu ez baldin bazara kide, agian ohitu egin behar zarela dantzari horiek konkretuki daukaten egiteko modura, edo beste zeoze aipatuko zenuke, edo... horrela ondo?

OO: e... hori, ez, esan nahi detena da, ba... desberdina dela, adibidez, txistulari batentzat desberdina da txistu kontzertu bat ematea edo dantza emanaldi bate egitea.

AI: mhm.

OO: e... ba hori, egun daudelako jotzeko... bueno, jotzeko modua berdina da, baina... baina dantzak uneoro ez dira berdinak, ez dira berdin jotzen. Eta gero adi egon behar dezu ere dantzariak batzutan zer egiten duen, ze batzutan... ba zerbait baldin badago momentuan improbisatu behar dezu [pequeña risa].

AI: ya...

OO: orduan, dantza talde batean jotzea, e... ohitu egin behar dezu, ere, edo ikasi egin behar dezu dantza talde batean jotzen. Ez dakit esplikatzeko naizen.

AI: bai, bueno, es que neri... a ver, batzutan ez baldin banaiz saiatzen eskatzen hitzak konkretuki esatea, ba igual erori naiteke nire suposizioak zuen ahotsetan jartzen. Horregatik saiatzen naiz, ba... asko galdetzen gauzei buruz, eta. Baina, adibidez, dantzan jotzea *ikasi* behar dela, izan daiteke, adibidez, dantzari jarraitze hori, alde batetik, agian? Ez? Ez dela jotzea...

OO: ez, ikasi behar dela, e... partitura ikasi behar da. Eta gero ikasi behar da errepikapenak nola doazen. Hori ere ikasi behar da.

AI: mhm, bale. Lehen aipatu dugu, ez? Erronka horiek zeintzuk diren, txistulari batean dantzarako jotzeko, ez?

OO: bai, bai.

AI: eta, orokorrean, zure esperientzia oinarri hartuta, edo inguruan ikusten duzuna ere, iruditzen zaizu txistularien eta dantzarien munduan elkarren arteko harreman ona dagoela, edo falta dagoela, edo desberdintasunen bat dagoen? Orokortasun batean?

OO: jo, ba ez dakit esaten. Nik hemengo errealitatea ezagutzen det.

AI: bale, bale.

OO: eta beste dantza taldeetan ez dakit nola daude. Nik badakit... bueno, badakit... e... badakit daudela txistulariak beti jotzen dutela dantza talde konkretu batekin, ez? Edo, alderantziz esanda, dantza talde konkretu batzuk jotzen dutela txistulari batzuekin. O sea, orduan, hori taldearen barne dagoen jendea da, eta... eta hortik, nik uste dut harremanak orokorrean onak direla. Azkenean, ez? Edozein taldetan gustora zaudenean, ba izaten da harreman onak daudelako eta ongi pasatzen duzulako gustoko duzun hori egiten.

AI: mhm.

OO: orduan, orokorrean, nik uste det, nik esango nuke, ba dantza taldean harreman ona dago, txistulariekin ere, harreman ona egongo dala... gu... egon dira garaia ere, etorri izan direla kanpoko musikariak jotzera, eta oso ongi moldatu gea beraiekin.

AI: kanpoko musikariak, txistulariak, edo beste instrumentu batzuk ere?

OO: kanpoko txistulariak momentu konkretu batzutan, edo beste musikari... ba, ez dakit, etorri izan dira ere dultzaineroak, trikitilariak, eta... bueno, hoiekin zerbait egiten dugunean, ba harremana ere ona da.

AI: mhm. E... zuk beste dantza talde batean ere jotzen duzu, edo gehien bat Ereintzan ibiltzen zara?

OO: ez, ni hemen, Erreterin.

AI: mhm. Eta gero, barkatu, gelditu zitzaidan zure anaiari, ba, zehazki galdetu gabe, eta aprobetxatzen dut... zuk esan didazu erdi maia egin duzula... ez dakit zure anaiak ze ikasketa konkretuki egin duen txistuan. Esango zenidake?

OO: jo, nik uste dut berak ez zuela egin erdi maia, baina galdetu beharko nioke.

AI: ah, bale. Bueno, bestela nik galdetuko diot, e? Esango diot: “aizu, barkatu, jo, gelditu zitzaidan...” Bale, eskerrikasko.

OO: es que... ez dakit bukatuta... es que... ni sartu nintzen plan zaharrean, eta gero ya sartu zuten oraingo plana eta askoz ere konplikatuagoa zan erdi-maila.

AI: mhm.

OO: nik esango nuke txistuko sei urteak eginak dituela, hori seguru, baina titulazio aldetik ez dakit ze titulazio daukan.

AI: ah, bale, bueno. Eskerrik asko.

OO: hobeto galdetuiozu berari.

AI: bale, bale milesker. Ba, pixkat kuadroa iteko, listo, nire galderak hauek izan dira, eta ez dakit zeoze gehio komentatu nahi didazun, edo.

[Olatz Oliveri me ha preguntado cuál es mi relación con el txistu y con la danza. Hemos conversado sobre mi trayectoria académica, mis intereses temáticos de investigación, y mi relación con la danza y el txistu]

OO: bueno, ba baliagarria izan bagea, ba poztutzen naiz.

AI: bai, eskerrik asko.

OO: gai interesgarria hartu dezu, egia esan. Harritzen dit, e, ze gaur egun txistua, ba dago pixka bat, hor... a ver bultzada bat edo ematen diogun denon artian.

AI: eskerrik asko. Ba ea nik ere ematen diodan bultzada hori... [pequeña risa] Hautsak astindu, errealitatea ikusi, ta...

OO: [pequeña risa].

AI: bueno, ba eskertzen dizut elkarriketa hau eman izana.

OO: bale, bai, ba edozer gauza behar badezu, ba idatzi lasai.

AI: milesker, Olatz. [pequeña risa] Ondo segi, aio.

OO: bale, bueno, bai, agur.

VI.3.10. tr_TA3_GOIZALDI_Yago

Registro de la grabación: TA3_GOIZALDI_Yago

Contextualización

- Entrevista a Yago Martínez, txistulari miembro del grupo Goizaldi Dantza Taldea de Donostia-San Sebastián.
- Fecha: 21 de marzo de 2025 entre las 17:00 y las 17:56 horas.
- Duración total de la entrevista: 56 minutos.
- Lugar: la entrevista se realizó a través de una llamada telefónica.
- Tipo de entrevista: abierta semiestructurada.
- Tipo de transcripción: literal.

Transcripción

Amaia Irastorza: inporta zaizu grabatzen baldin badut elkarriketa hau? Edo...

Yago Martínez: ez, lasai.

AI: bale, milesker.

YM: ez, ez.

AI: bale, osondo. Kontatuko zizuten, e... hori, e... Master amaierako lan bat egiten ari nahi zela, musikologia ildotik, eta dantzarako jotzen duen txistulariaren deskripzio bat, edo, errealitatea zen den pixkat begiratzeko ari nahiz Donostiko eta Bidasoa Behereko dantza taldeetan. Pixkat, ba... lanbidea aldetik eta ikasketa aldetik ere bai, musikakin ze erlazio, edo, daukan txistulari horrek.

YM: mhm. Bale.

AI: adibidez, zure lanbidea zein da orain?

YM: e... lanbide, hemendikan bi hilabetetara medikua. E... eta berez, berez nire lanbidea oraintxe bertan musikako irakaslea.

AI: eta ze... ze gaitan, edo...

YM: e... nik musika ematen det panderoa,

AI: bale.

YM: eta... e... gero, ordezkapenak egin ditut txistu eta... musikaren hizkuntza eta conjunto edo talde instrumentaleko [incomprensible] ere ematen dut noizean behin.

AI: bale. Ze musika eskolatan edo kontserbatoriotan zaude?

YM: e... klase ematen, Pasaia Musikalen, eta pandero ematen det, e... Aieteko kultur etxean.

AI: ah, bale. Zer Pasain, barkatu? Ez dut entzun ondo.

YM: Pasaia Musikal musika eskola.

AI: bai. Eta hor zer ematen duzu, ze instrumentu edo ze gai?

YM: hor, e... ba, bueno, deitzen didatenean txistua, eta gero baita eman dut teoria musikala, lenguaje musical, edo, bueno, solfeo deitzen zena aspaldi. Orain ez da solfeo, orain da lenguaia musikala.

AI: bai, mhm. Orduan txistuak zure bizitzan lehen maiako leku bat hartzen du behintzat orain, ez?

YM: bai, bai. Orain arte bai. Oin...

AI: bale. Eta orain arte horrekin, o sea, txistu irakasle izateakin bizitzeko nahikoa ematen zizun?

YM: ez, ez, ez, ez.

AI: ah, o sea, beste lanbideren batekin uztartzen zenun irakaslearena?

YM: bueno, m... básicamente, o sea, lanbiderik ez dut behar izan, ze, bueno, unibertsitarioa naizen aldetikan, hemendikan hiru hilabetetara enaiz izango, bainon, e... o sea, esan nahi det, karrera ikasten dudanetikan, etxean bizi izandu naiz, ta ez det lan konkreturik egin izan behar. Baina egia da, ba, titulazioa atera nuenetikan, ba musika eskolak hartu nindula ordezkapenak egiteko, eta bueno, plus bat izan da.

AI: ya.

YM: o sea, ez da izan nere sostengu ekonomikoa, nire sostengu ekonomikoa izan dire nere gurasok.

AI: bale, bale. Baina orain bai hasi behar zela lanean, esan didazu?

YM: bai, medikuntza arloan bai.

AI: bueno, ba, suposatzen dut zorionak eman beharko dizkizudala, ez? Joe, mediku bezela lan egitea, ez da gauza errexa, ez?

YM: eskerrik asko.

AI: [pequeña risa] pozten naiz. Bale, ordun, esan duzu titulazioa atera zenuela, txistuan atera zenen titulazioa, edo...

YM: bai, bueno, musikaren aldetik nik bi titulo dauzkat. Lehenengoa da, e... bueno, es que nik orain daukadan titulazioa berez ez da existitzen. Bere garaian, o sea, ni izan nintzelako azkenengo kamada, edo azkenengo taldea, azkenengo urtea hori ematen zutela, orain ya beste gauza bat [incomprensible] dute. Ta nik daukat erdi-mailako gradua txistuko, eta... euskal... bueno, es que “música autóctona” deitzen zan lehen.

AI: bale.

YM: de especialidad...o sea, da, grado med... ez, erderaz esango dizut, ze ez dakit nola dan euskeraz, baino, da grado medio en música por especialidad de música autóctona.

AI: bale, bale. Eta...

YM: música autóctona da txistua.

AI: eta besterik? Panderoa agian, ez dakit.

YM: e... ez, e... daukat pianoan eta organoan oinarritzko maila, nivel elemental atera nuen.

AI: aha.

YM: eta hori.

AI: mhm. Eta noiz utzi zitzaion hori emateari, lehenengo sistema hori?

YM: lehenengo sistemak bukatu zuen 2017an.

AI: bale, bale.

YM: bai. Gero hasi ziren beste... orain ya deitzen da “grado profesional”, ya ez da deitzen “grado medio”.

AI: bale, ta 2017...

YM: o sea, lehen biak zeuden, lehen zegoen grado profesional ta grado medio, baina orain uztartu dituzte, eta orain dago grado elemental, grado profesional eta gero goi-maila.

AI: bale, bale, milesker.

YM: bai.

AI: em... bale, ze gehio... e... zuri dantza taldean ordaindu egiten dizute txistua jotzeko? Saioetan, edo.

YM: ez... ez, ez.

AI: bale. E... ordun, orokorrean, esango zenuke txistua dantzarako jotzea lanbide bezela ikus daitekeela? Zure kasuan ez da izan, eztare... esango zenukeela ez dela izan sostengu ekonomiko bat... Aisialdirako aktibitate bezela agian ikusten da gehiago.

YM: bai, hori da.

AI: bale. Eta... zu dantza talde honen kide sentitzen zara? Edo deitu egiten dizute puntualki?

YM: e, bueno, e... bueno, es que nik Goizaldin daramatzazkit, e, a ver, ni sartu nintzan Goizaldin 2013an, 13 urtekin, gazte, oso, oso... ume bat nintzan, orain 24 ditut. Bainon, e... o sea, ni hasi nintzan Goizaldin [incomprensible], eta... gero ya, heldutzen hasi nintzenean ta txistulari helduek erretiroa hartu zutela Goizalditikan ya, lana zutelako, o por lo que fuera, hasi nintzan ni sartzen. Eta bai, taldeko bat gehio naiz. O sea, ez da... taldekoa naiz, baina ez naiz dantzari bat bezain elementala, edo... ez daukat... etzaigu garrantzi bera ematen.

AI: bale.

YM: ez dakit azaltzen naizen...

AI: bale, garrantzi hori nola adierazten da? Ez dakit ensaio kopurua, o nola...

YM: bueno, ensaioak... e... guk... bueno, adibidez Goizaldin, esateko, txistulari asko gaude, bueno, asko ez, baina 5 gera,

AI: bale.

YM: ordun, banatzen gera pixkat... juteko bi astetik behin, según zenbat emanaldi dauden.

AI: mhm.

YM: adibidez, orain arte, inauteriak arte ez da egon emanaldirik, ordun ez gera jun.

AI: bale, mhm.

YM: o sea, emanaldirik ez dagoenean, bitartean, ez gera juten. Orain bai, emanaldi gehiago daudela udaberrian, hor ya gehiago jungo naiz. Normalean, emanaldi kopuruaren arabera.

AI: eta garrantzi gehiago... e... ze, ez dakit nola... ez dakit, iruditzen zaizu taldean garrantzi gehiago dutela dantzariak musikariak baino?

YM: bai, baino hori edozein taldetan.

AI: bale, bale. Bale, eta esan duzu lehengo txistulariak, edo, erretiratzen ari zirenean, zu jarri zinela agian buru, edo, e... musikari taldean, edo.

YM: bai, pixkat bat.

AI: eta zeintzuk ziren lehengo txistulari haiek?

YM: e... bu... nik gogoratzen ditut bi.

AI: bai?

YM: bat da Iñaki Eguren, gaur egun dela... bueno, gaur egun... e... urteak daramatzazki Hernaniko musika eskolan irakasle bezela, txistu irakasle bezela, eta bestea da Jon Ansorena.

AI: bale, eskerrik asko. Bai, pixkat jakiteko iraganean ere... zein zen, ez dakit, kuadroa, edo. Em... bale: dantzariak esan zidaten izan zela garai bat non baziren txistulariak taldean, gero tarte batez egoteari utzi zion, eta orain berriz, berriz zaudetela, ba esan dituzun 4 hauek. Horri buruz zeozer komentatuko zenidake? Ez dakit bizi izan duzun puntun batean, edo.

YM: bai, e... nik bizi izan nuen, o sea, justu, 18 urte bete nituenean nik, hor hasi nintzan ni pixkat, e... musika bandaren buru... buru baino, buru enaiz kontsideratzen. Egia da nik Goizaldin daukadan papera dela musika taldearen koordinazioa pixkat zuzendaritzarekin hitz egiteko eta pixkat, e... ordezkari bezala egoteko. Nik 18 urte bete nituenean, ta ya musika talde horretan, edo musika bandan sartu nintzenean, e... etzegon... o sea, gu baginen, baina deitzen ziguten puntualki. O sea, etzegon... txistularia etzegon ensaiotan. Gero hori 2022an aldatu egin zan, eta nik hartu nuen erabakia, pixkat txistulariak ere taldean integratzeko.

AI: mhm.

YM: bai? Pixkat, taldea, taldearen izena da “Goizaldi Euskal Dantzari Taldea”, baina, baina... musikarikeri gabe ez dago dantzarik.

AI: horregatik.

YM: ordun... e... de hecho, gu gera Gipuzkoa mailan, esango dizut, txistulari banda finkoa daukan talde bakarra. Por mucho que te digan los demás que no, baina gu gera bakarrak.

AI: [risas]

YM: *finkoa* guk bakarrik daukagu, ta naiz ni ta beste hiru, o sea...

AI: ya...

YM: baina beste... askotan, nik ere jo izan det beste taldetan, eh? Esan nahi det, hori igual luego galdetuko didazu, bainon, baina bueno, bai. Nik bizi nuen 2018tik 22ra, ba... juten ginan deitzen zigutenean. Etzegon txistularia edo musikaria izan trikitixa,

izan dultzaina, izan txistua, ez zegoen hor egoteko ohiturarik. Ez dakit esplikatzen naizen.

AI: barkatu, azkena errepikatu zenezake?

YM: hori, bai, 2018tik 2022ra etzegoela, e... musikaria hor egoteko ohitura.

AI: mhm.

YM: bai? O sea, musikaria zan extra bat bezela.

AI: bale.

YM: musikaria juten zan Goizaldira, eta juten zan edo bidai batera, edo kontzertu batera, o lo que fuera, baina entsaiatzera bakarrik, ba denboraldi horretan. Gero ya, e... aldatu egin zan eta hasi ginan ya gehio juten, azkenean.

AI: gehio jotzen esan duzu?

YM: gehio jotzen eta gehio juten, ere. Joaten.

AI: ah, bale, bai. Harremana pixkat estutzen, agian, dantzarien eta musikarien artean?

YM: bai, batez ere, bueno, hor... nik, esango nuke horren, e... pixkat horren, bueno, e... tesetigua nik hartu nuela, ze konturatu nintzen...txistulari eta, bueno, musikaritzaz, es que ez det... denak ez gea, bueno... denak txistulariak gea, baina beste 2 txistulari ere dultzaineroak dira, ordun ere dultzaina jotzeute.

AI: bale, o sea,

YM: baina ni konturatu nintzan etzela piña, edo famili... famili sentimendu hori etzegola gure artean.

AI: ya...

YM: esan nahi det, musikarien artean bagenun piña hori, baina dantzariekin nahi genun pixkat ere... integratu, integratu batez ere. Ta hori guzti hori sortu zan Poloniara joan ginenean 2022an, sartu zirela musikari berri batzuk,

AI: mhm.

YM: eta hor, 2022tikan hasi ginan ya ensaiotara juten, [lan] guztitan parte hartzen...

AI: mhm.

YM: sin más, beste... taldekoak izaten, básicamente.

AI: bai, bai, bai. Em... bale, esan duzu, e... zaudetela txistulariak, dultzaina ere jotzeko gaitasuna daukate batzuk, eta beste instrumenturik edo ba ote den taldean?

YM: e...bueno, atabalak.

AI: bueno, bale, bale.

YM: tamborrak.

AI: mhm.

YM: bai, badaude 2 pertson, 2 atabalari, o sea, ez dutela jotzen haizezko instrumenturik, ez dakit esplikatzen naizen. O sea, daude bi pertsona direla bakarrik perkusionistak.

AI: bai, bai. Bale, oso ondo. E... bale... ba, e... galdera bat: txistularien harrobirik ote den taldean? Zaudeten 4 hoietaz aparte, ba igual haurragoak, edo... batzutan gonbidatzen dituzuenak, edo juten direnak ikasten txistua gero relebo bat egoteko...

YM: bai, bai, nik 2023an, e... karo, konturatu nintzan nik, ba... karrera bukatuko nuela, ba 2025ean gutxi gora-behera, beste batek ere bere, f... lanean hasiko zela, ta bueno, sin más, erabaki nuen nere musika eskolako bi ikasle taldean sartzea, academia bat sortzeko asmoarekin. Esan nahi det, Goizaldin, ez dakit esplikatu dizuten, dantza taldeaz gain dago dantza academia bat.

AI: bai.

YM: eta, ordun, nik esan nun: “bueno, ba dantza academia baldin badago, eta dantza akademiakoak ensaiotara joten baldin badira, ba nik ere hartuko ditut 2 ikasle gazte, hartu nitun bere garaian 16 urtekin, orain dela 2 urte, ba orain dazkate 17-18, gutxi gora-behera. Hartu nitun 15-16 urtekin 2 pertsona, ba dantza munduan pixkat murgiltzearren, ta gero, hemendikan urte batzutara erreleboa hartzeko.

AI: mhm.

YM: bai? Horretarako hartu nituen.

AI: hartu zenitun, zuk klase ematen duzun leku horretatik?

YM: e... bai, bai. De hecho, nik klase ematen dudan toki horretan, banda bat daukagu, Pasaiaiko banda, Udal Banda dela, Pasaiaiko Udalak fundatu zuela subventzio batzuk, eta abar, eta [jotzen] dugu Pasaian, ni pasaitarra naiz. Eta hor jotzen zutela, eta ikusita gogoak zituztela... txistulariak eta atabalari 1 dira. Eta ikusita gogoak zituztela jotzeko eta gehiago ikasteko, azkenean sartu nitun Goizaldin, eta... eta hasi ziran emanalditara etortzen, eta abar, bai.

AI: eta esan duzu academia... o sea, dantza akademiara joten zirela? Edo... edo Goizaldira.

YM: ez, ez. O sea, Goizaldin dago... Goizaldi Dantza Taldea dena, o sea, ezagutzen dena talde bezela, eta taldeaz gain dago academia bat, dantzarako academia.

AI: hori da.

YM: joten dela jendea dantza ikasteko.

AI: mhm.

YM: eta nik hori ikusita sortu nuen estraofizialki, ezer kobratu gabe eta kuotari gabe, nik hartu nuen konpromezua txistulari gaztei danzan, bueno... euskal dantzako musikan sartzeko, edo ikasteko.

AI: bale, bale. Zuk klasetxoak ematen zenizkien egunen batzutan, edo holako zeoze?

YM: e... bai, ensaioak zian batez... adibidez, e... danzariak, e... berotzen zutenean, ni joten nintzan beroketara, o sea, danzariak zeuden hor berotzen, eta nik joten nintzan igual 30 minutu lehenago txistulari gazte hauekin, ta esplikatzen nien, ba, ensaio horretan egin behar genuena... Klase baino gehiago zan, pues pixkat, feedback, edo, bueno, ez dakit nola eztaidu, ez? E... igual, pixkat gogoeta batez, “hau nola joko genuke, nola egingo genuke hau?”... igual klasea baino nik uzten nien pixkat autonomia hori garatzen, beraiek ere bere moduan jotzen ikasteko,

AI: mhm.

YM: eta gero ya, ensaioak aurrera egiten zuten heinean, eta emanaldiak gerturatzen hasi ziren heinean, ba hasten nintzan, igual, musika eskolan, ba klase... klasetxo batzuk ematen... ezer kobratu gabe, eh? O sea, pixkat nire kontu, ba joten nintzen, ba igual

ostegun batean, e... Pasaiaiko txistu taldeko ensaioa baino 45 minutu lehenago, eta esplikatzen nizkien ba dantzak, edo erreparatzen genitun, eta abar.

AI: ta gero juten ziran Goizaldiko emanaldietara zuekin txistua jotzera?

YM: bai, bai. Eta etorri dira askotara, de hecho.

AI: mhm. Eta...

YM: intentzioa hasiera batean etzan emanaldi guztietara etortzea, baina ikusita nolako eragina izan zuten musika bandaren... o sea, musika banda da Goizaldiko musika banda, para que me entiendas.

AI: bale, bai, ze gero dago eskolakoa, ez?

YM: musika banda horretan jende gehiago egotearren, ta soinu asko egitearren, ba ikusita ondo jotzen zutela, seriotasunez hartu zutela beraien lana, ba hasi nintzen emanaldi guztitara eramante, básicamente.

AI: mhm, bale.

AI: o sea, orain arte musika banda esan duzunean, ez da Pasaiaiko txistu talderik, edo, da Goizaldikoa.

YM: ez, ez. Hori da aparte daukagun beste gauza bat, eta kasualidadea izan da, ba bi ikasle hauek hartu nitula Pasaiaiko bandatik.

AI: bale, bale.

YM: ezagutzen nituen bakarrak zirelako, eta intentzioa zeukaten bakarrak zirelako, bai.

AI: bale, bale, bale. Eskerrik asko. Eta zuri gertatu zitzaizun ere bai, igual irakasleren batek animatzea dantzarako jotzea, o...zergatik hasi zinen Goizaldin, edo?

YM: bale, ni hasi nintzan Goizaldin 2013ko abuztuan.

AI: mhm.

YM: deitu... nire garaian, ni gztea nintzala, ta nik txistua hasi nintzen jotzen 11 urterekin.

AI: mhm.

YM: eta 13 urterekin ya hasi nintzan, e... bueno, ba... pixkat gauzak konplikatzen hasi zian, e... bueno, kontserbatorioa, edo, bueno, behintzat musika eskolan obra zailagoak eta abar lantzen, eta irakasleak esan zidan, e... zegoela txistulari ohi bat, Oihana izenekoa, Goizaldiko dantzari ohia dela gaur egun,

AI: mhm.

YM: orain dela bi urte dantzatzen zuen, baina ya utzi egin du.

AI: bale.

YM: eta dantzari horrek, e... anima... txistularia da, gainera, Trintxerpen, eta animatu nindun, ba... bidai batera jutea Goizaldirekin. Asteburu bat, Madrilera jun ginan, eta berak animatu nindun, berak esplikatu zidan nola jotzen zan... eta gutxinaka-gutxinaka, ba pertsona horrek sartu ninduen Goizaldin.

AI: mhm.

YM: bai.

AI: bale. Oihane, Goizaldin, dantzaria zen, edo dantzari eta txistulari?

YM: dantzari eta batzutan txistulari.

AI: bale, bueno. Beharraren arabera, ez?

YM: bai.

AI: [pequeña risa]

YM: bai, bai.

AI: bale.

YM: bueno, Oihane, eta Zuriñe ere. Oihana Bravo eta Zuriñe Urbietta.

AI: ah, Oihana?

YM: Oihana Bravo eta Zuriñe Urbietta.

AI: bale, eskerrik asko.

YM: batez ere Oihana, ze txistua jotzen zuen Trintxerpen, eta... eta animatu ninduen, eta gero ezagutu nuen Goizaldin Zuriñe, baita zela dantzaria eta txistularia ere aldi berean.

AI: mhm.

YM: eta ordun berarekin ere jotzen nuen askotan.

AI: ya. Eta orain irakasle Trintxerpen bertan egon zara zu, ez? E... pixkat gogoratzeko ere...

YM: bai.

AI: bale, bale. E... esan duzu inauteriak arte ez dagola hola saio... hola, askorik. E... saio nagusia...

YM: bueno, hori aurten. Hori aurten, adibidez. O sea, beste urtetan egoten dira beste gauza batzuk.

AI: ah, bale. Adibidez?

YM: aurten adibidez kointziditu du, ez da... ez, bueno, a ver, es que... dantza talde baten egitaraua edo kalendayu urtean, oso anitza da, oso diversoa da.

AI: mhm, bale.

YM: adibidez, 2023an zehar, e... 75. urteurrenaren ildotikan, hilabetero geneukan emanaldi bat, ordun hilabetero geneukan juteko motibo edo arrazoi bat,

AI: ya.

YM: baina 2024an ya etzegon, ordun, iritsi ginan iaz abuztuan, 24ko abuztuan Argentinatik, eta hortikan aurrera, ba deskantso bat hartu genuen, ze etzegoen ezer inauterietara arte. Hori adibidez.

AI: bale.

YM: baina aldatu daiteke urteetan, segun... segun zea, bai.

AI: dagoen finkoa da igual, Aste Nagusiko emanaldi handia, ez? Agian.

YM: finkoak dira... esango dizkizut: dira... e... inauteriak fijo, ze beti jotzen degu, e... gero, apirila... aldera... apirila amaiera aldera Hernaniko dantzari eguna,

AI: mhm.

YM: eta baitare, ba... e... Euskal Herrian, e... Euskadin egiten diren beste... zea, beste dantzari egun batzuk.

AI: bale, bale.

YM: finkoak dira 3 horiek.

AI: bale.

YM: más o menos.

AI: eta badira dantza konkretu batzuk igual gehiago eskatzen dizkizuetenak, edo? Blokeren bat, edo urtean errepikakorr den bat?

YM: Gipuzkoako brokel zikloa.

AI: bale, mhm.

YM: bai, ze Goizaldi aitzindaria da... m...

AI: bai, Goierriko dantzaera hura, ta, ez?

YM: Goierri, bai, Gipuzkoako dantzetan aitzindaria da Goizaldi, eta...

Se ha cortado la conexión durante medio minuto. Yago había entrado en un lugar sin cobertura.

AI: E... bueno, hori, ari ginen pixkat... ba, jo, saioetan jotzen dezutela brokela, eta ez dakit igual inauteritan zeoze konkretua egiten dezuten urtero berdina, edo hori ere aldakorra den...

YM: inauteritan? Urtero aldatzen da, inauteritan ez dago itxita. Adibidez aurten jo dugu txistulariok Oriako sorgin dantza, eta beste urteetan igual jo dituzte Lapurdiko kontradantzak.

AI: mhm, bale.

YM: o sea, depende, depende baita disponibilitadea, dantzako irakasleak zer nahi duen egin... depende.

AI: bale. Eta harrobiari buruz hitz egiten egon garela lehen, e... galdetu nahi nizun, ba... zuen ensaiatzeko lokala kontserbatorioan bertan egonda, ea harremanik, edo, jartzen dezuten, bertako ikasleekin ba praktikaren bat egin, adibidez, dantzarako jotzeko, edo...

YM: ez, ez, ez, ez. Ez, zeharo ez, ez.

AI: bale.

YM: o sea, dantza taldeak eta kontserbatorioak ez daukate inungo harremanik. O sea, ez da... ez dute... o sea... ez dira konpatibleak.

AI: ah.

YM: o sea, dantza taldea hor dago, bainon, osa... ez daukagu... ez daukagu harremanik kontserbatorioarekin, eta ikasleek ez dute gurekin jotzen.

AI: mhm. Ordutegi aldetik, edo, zailtasunak...

YM: ez, ez, es que ez dago... ez da inoiz egon harremana.

AI: ah, bale, bale. Bale.

YM: o sea, ez, o sea... ez dakit zertik ere ez, eh? Baina bueno, harremanik ez dago.

AI: bale. Eta, igual kontserbatorioa ez, baina beste musika eskola... zuk Pasaiaiko hori, ba hori, e... harremana mantentzea... ekarri zenituen hauek bezala, ba ez dakit beste ikasle batzuekin edo, praktika batzuekin edo egiten dituzun, edo... bueno, izan zan hauekin...

YM: ez, ez. Bakarrik... nire jardueran bakarrik egin dut 2 hauekin.

AI: bale, bale.

YM: ikusi nituelako prest, eta... bestela enuke egingo, eh? O sea, 2 hauekin, o sea... 2 ikasle, edo, bueno, ikasle... 2 musikari hauek ezagutzen nituelako eta... eta azkenean esan nun: "bueno, ba hobe Goizaldin sartzea eta hauek itea". Eta sin más. Baina bestela enuke egingo, eh?

AI: o sea, klabea da ikustea, ba ikaslearengan interesa, ez? Dantzarako jotze horretan.

YM: bai, interesa, eta baitare... a ver, e... kontuan hartu behar da ere, interesa, eta ikasle horrek zenbat gogo dituen parte hartzeko dantza talde batean, jakinda dantza taldebatek, ba exigentzia... o sea, exigentzia baino, ba bueno, ba konprometzu bat eskatzen duela.

AI: mhm.

YM: o sea, dantza talde batean parte hartzeak, ba bueno, e... exigentzia batzuek dauzka. Edo... eskatzen ditu. Bai?

AI: bai, bai. Eta orain, 2 ikasle horiek zeintzuk dira, o ze izen dute?

YM: lehenengoa Mikel Garmendia, dela atabalaria.

AI: mhm, bale.

YM: eta bestea da Uxue [Karraskosa], txistularia, baino, tamalez, Uxuek ez du... Uxuek aurrean erabaki zuen ez jarraitzea. [Irakaskuntza]... kurtso batean egon da Goizaldin jotzen, eta... ya, ba, bueno, bere egoera pertsonalarengatik erabaki du uztea.

AI: bale. Eta ordun, gaur zaudeten lauak, e... agian Mikel jarraitzen da izaten, zu?

YM: bai.

AI: eta beste biak?

YM: bai, e... dago, o sea... Mikel eta ni, gero dago Mikel Ortiz, dala txistulari eta dultzaineroa,

AI: mhm.

YM: Julen Beraza, txistularia eta dultzaineroa, eta... Iñigo Arzallus, atabaleroa.

AI: mhm, bale. Julen abizena zein esan duzu?

YM: Beraza.

AI: ah, bale, eskerrik asko. Eta, bueno, e... ez dakit zenba denbora gelditzen zaizun... Noizko bukatua beharko luke elkarrizketak?

YM: ez, e... ni 18:30ak arte libre nago. Klase daukat gero, asi que...

AI: bale, es que... zure egoera galdetu dizudan bezala, nahiko nizuke, ba besteenari buruz ere, ez dakit ezagutzen duzun ere, ba... zein den beraien lanbidea, edo ikasleak ote diren, edo, eta... eta nola ikasi duten txistua jotzen...

YM: gauza batzuk badakizkit, beste batzuk ez.

AI: bale. Bestela, igual, nahi baduzu, kontaktua pasa, adibidez, edo nitaz hitz egin beraiei eta nire kontaktua haiei eman, edo? Nik haiei ere galderak egiteko.

YM: m... bale, bueno.

AI: ez dakit.

YM: bestela zuk galdetu eta txuriz gelditzen diren galderak pasaizkidazu, eta eskatuko dizkiet, bestela, beraiei, eta pasako dizkizut.

AI: bale.

YM: edo, bueno, edo esango diet zurekin hitz egiteko galdera horiek erantzuteko, baina saiatuko naiz erantzuten.

AI: bale, oso ondo. Ba hori, beraien lanbidea zein den?

YM: ah, falta zait musikari bat, barkatu, pasatu zait: Adur González ere, txistularia.

AI: bale, bale. Ordun, zerate: Yago, Mikel, Mikel daude 2, ez? Bata txistularia eta bestea atabala?

YM: bai.

AI: bale, bueno: Mikel txistulari. Yago, Julen eta Adur, eta Iñigo.

YM: eta adur.

AI: bale, bale. Ba, hori, zer dire, ikasleak dira?

YM: e... nere ikasleak behintzat ez. O sea, a ver: e, jungo naiz banan-banan.

AI: bale, milesker.

YM: Adur dela, nerekin jo izan du txistua... nerekin ikasi du txistua jotzen Pasaiako, zea, Kontserbatorioan.

AI: bai.

YM: ordun, Adur sartu zan ni baino 3 urte beranduago Goizaldin.

AI: bale.

YM: txistua nerekin ikasi izan du beti, betidanik, vaya.

AI: musika eskolan, erdi-maian, profesionalean, o...

YM: bai, ez, erdi-mailan, erdi-mailan, nerekin.

AI: bale.

YM: ordun, Adurrek ikasi zuen nerekin, Goizaldira sartu zan ni baino 3 urte beranduago, Oihana Bravok sartu zuen bere klase horretan, nire antzera egin zuen.

AI: bai, mhm.

YM: bidai baterako deitu zioten, nik ezin nuen, eta bera jun zan. Ordun, Adurrek jo zuen... hasi zan jotzen 2016an, gutxi gora-behera. Ni baino 3 urte berandugo. Adur ingenieroa da, ez du txistuarekin lanik egiten, básicamente.

AI: mhm.

YM: eta... eta ez dakit, ez dago gehiago esateko.

AI: bale, o sea, lanbidez, e... ingenieritza inguruko zeoze.

YM: ingenieroa, bai. Gero, badago, e..., bueno, Mikel Garmendia eztezu [behar, hori] ikaslea da, atabaleko ikaslea, eta ya está.

AI: zure ikasle?

YM: zure ikasle?

AI: zure ikaslea dela esan duzu?

YM: ez, ez, ikaslea, sin más, ikasten duela musika eskolan.

AI: ah, ah, bale.

YM: o sea, ez da... 16 urte ditu, ordun ez da... ez dauka lanbiderik ezta ezer.

AI: bale, o sea, DBH edo Batxilerra egongo da, ez?

YM: gero, Mikel Ortiz, bueno, horrek dauzka nik bezela, 24 urte. Bueno, 25. Ni baino pixkat zaharragoa da, hilabete batzuk. Nik 25 ingo ditut hemendikan hiru astetara.

AI: mhm.

YM: e... Mikel Ortizek dazka 30... urte, Mikel da... administraria, bueno, ADE ikasi du, eta iten du lan enpresa batean. Ez dakit ze enpresatan, baina lana egiten du oficinista... holako... contable, bai, badakizu.

AI: bai.

YM: ofizina batean egiten duela lan. Eta horrek [incomprensible] dultzainako klaseak musika eskolatan.

AI: musika klaseak?

YM: musika eskolatan. Usurbilen, Tolosan...

AI: eman egiten ditu klaseak?

YM: bai, eman.

AI: bale, bale. Bale.

YM: uste det Usurbilen, Tolosan eta Deban.

AI: bale, milesker.

YM: eta horrek betidanik jo izan du dultzaina, eta... Mikel etorri zan Poloniara 2022an bidaia batera Goizaldirekin, eta Mikelek jotzen zun dultzaina eta ikusi zun txistua jotzea nahi zula, eta orain dela 3 urte, o sea, Polonia eta gero hasi zen txistua jotzen, eta ya txistua jotzen du gurekin.

AI: mhm.

YM: bale, eta... e... kasualidadez, Mikel Ortizen txistu irakaslea da Goizaldiko txistulari ohia, Iñaki Eguren. Esan dizudana lehen dala Hernaniko musika eskolako txistu irakaslea.

AI: mhm, bai. Mikel, barkatu, txistua ikasten ari da musika eskola mailan, edo... o sea, ez dago elemental, edo...

YM: bai, horregatik. Musika eskola maila sinplean dago, ikasten dantza. Esan nahi dut, ikasten du dantza jotzeko, básicamente.

AI: bale, bale.

YM: gero, beste bat, Julen Beraza. 22 urte ditu, horrek txistua eta dultzaina jo izan ditu betidanik, eta... ere etorri zan Poloniako bidaia horretara Mikelekin batera. Eta txistua eta dultzaina jotzen ditu Goizaldin, bata edo bestea.

AI: mhm.

YM: lanbidez egiten du lan harategi batean, mutil honek, hortaz bizi da, eta arratsaldetan ikasten du txistuko goi-maila Kontserbatorioan.

AI: Musikenen.

YM: ez, Francisco Escuderon.

AI: goi maila? Erdi-maila izango da...

YM: ez, profesionala, barkatu. Es que erdi-maila ya ez da existitzen. Ordun, da... profesional.

AI: hori da, profesionala, mhm.

YM: bai, Musikenen ez. Bale, eta... horrek bai, betidanik jo izan du, eta gero sartu zan Goizaldira 2022an jotzeko Poloniako bidai horretan. Eta gero azkenik dago Iñigo Arzallus, 23 urte dauzka, e... berez ADE ikasi zuen, Mikel Ortiz bezala, ADE, ez du horretan lan egiten, eta... berez lan konkreturik ez dauka... egiten du... ez dakit zertaz bizi dan konkretamente, ze ez du esaten, orduan ez dakit, baina egiten du lan, ba... ba, askotan jotzen du Hernaniko txistu bandan atabalari bezala, fanfarria, dultzainetako bandetan jotzen du, eta ordaintzen diete horregatikan. Eta horrez gain ere lana egiten du erraldoi konpartsetan, eta abar. Ez dakit ea esplikatzen naizen.

AI: bai.

YM: eta horrek ere ikasten du Francisco Escuderon perkusioko maila profesionala arratsaldetan.

AI: bale. E... perkusioa... baina zuekin jotzen du perkusioa edo txistua?

YM: bai, Iñigok jotzen du perkusioa, eta ikasten du perkusioa Francisco Escuderon.

AI: bale, bale, mhm. Eta zuk eta besteek, e... Goizaldiz aparte beste taldetan edo, beste *dantza* taldetan, edo, ibiltzen zarete, edo batez ere Goizaldiko kideak zarete?

YM: batez ere goizaldikoak. Nere kasuan, esango dizut: nik, adibidez, Goizaldira sartu nintzan 13 urtekin, adibidez. Baina, adibidez, 15 urtekin jun nintzan Eraikirekin, Irungoa, bidai batera Poloniara jun nintzan, adibidez. Eta, adibidez, 2023an juan nintzan Ereintzarekin, Erreterriako talde batekin, e... juan nintzan Belgikara, Adurrekin batera juan nintzan, de hecho. Belgikara, beste talde batekin. Egia da dantza taldeen arteko komunikazioa badagoela, edo harremana badagoela, eta askotan dantza egunak, edo dantzari egunak antolatzen direnean edozein herritan, ba elkarrekin egoten gerala, eta igual etortzen direla beste taldeko batzuk, ta: "Aizue, bidaia daukagu udaran, eta behar ditugu 3 txistulari". Eta apuntatzen gera. Eta nik, bestalde, horrez gain, ezkontzetan, e... badakizu ezkontzak egiten direnean, batzuk, e... ba, familiartekoek, lagunartekoek... oparitzen dietela ezkonberriei dantzari batzuk eta txistulari bat agurra jotzeko eliza edo udaletxetikan ateratzekoan. Eta horretan nik lan egi... nik lan bezala, edo, bueno, dirua

irabazten det, oso gutxi, baina irabazten det. Goizaldirekin egiten dut, eta baita beste talde batzuekin ere egin izan det.

AI: mhm.

YM: askotan da, beste dantza taldeek arazoak dauzkate txistulariak, edo behintzat musikariak lortzearren, eta eskatzen dituzte, ba txistulari extrak, ba ezkontzak kubritzeko, bidaiak kubritzeko... emanaldiren bat kubritzeko ere, eta abar.

AI: mhm.

YM: eta horren kasua gera, adibidez, Adur eta biok Ereintzarekin parte hartu izan dugula batzutan, behin baino gehiagotan, eta Mikel Ortiz eta Julen Beraza Eskolarekin, batzutan.

AI: bale, bale.

YM: eta Iñigo Arzallusek ez. Ez du... karakteristikoki ez nuke esango beste talde batzutan inplikazioen bat izan duenik. Si eso, egunen batean jo izan du, baino ez.

AI: mhm, bale. Em... zuek entseguak aparte egiten dituzue, edo dantza taldera juaten zareten egun horretan zuentzako ere bada elkarrekin jotzeko entsaio?

YM: ez, ez. Dantzako ensaioan bertan.

AI: mhm, bale.

YM: a ver, es que, gu ez goaz ensaiatzera. Guk, e... guretzako ensaioak ez dira ensaioa. Ensaioak dira dantzarienezako, o sea, ensaioaren kontzeptua da dantzariak ensaiatzen duela txistulariaren musikarekin, alegia, guk aurretikan dantza badakigu, jakin behar dugu dantza. Ezin gera jun ensaio batera dantza jakin gabe.

AI: eta dantza hori ikasten dezute, ba, igual bakoitza bere aldetik, edo?

YM: bai, bakoitzak bere aldetikan ikasten du.

AI: hori, bakoitzak ikasten du bere aldetik, baina gero, igual zuen artean ere... elkarrekin *ondo* jotzea dantzarienezako ensaio horretan ere, ba... nahi gabe lantzen dela suposatzen dut.

YM: bai, inplizituki lantzen da, bai.

AI: bale, hm.

YM: eta guretzat [bestela] ez da ensaiatzea, hori. O sea, dire ensaioa, edo dantzarien ensaioa ahalbidetzea. Gu gea musika aparagailua bezela. Gu hasten gera hotzen, eta listo.

AI: ya, mhm. Bale. Eta egin zenuen saiakera dantzariak eta txistulariak... harremana estutzeko... hori, lortu duzu? Pixkat harreman hobe dago elkarren artean?

YM: bai, bueno, a ver, harremana etzan txarra, etzegoen harremana.

AI: hori da, esan nahi det, hori da.

YM: harremana izatekotan, harremana minimoa zan. Igual, egia da ni oso persona irekia naizela, eta nahiko... bueno, e... enaiz barnerakoia, ez? Enaiz batere introvertido, bainon... harremana neukan 4 dantzarekin, 20 dantzarekin izan beharrean, bai?

AI: mhm.

YM: ordun saiatu ginan pixkat, talde... bueno, ni pixkat horren buru izan nintzen, bainon besteek ere parte hartu egin zuten, ba pixkat taldean inplikatzearren, edo taldean parte hartzearren. Eta bai, esan daiteke lortu dugula, bai.

AI: elkar ezagutze hori.

YM: elkar ezagutzea... edo, bueno, egia da ez direla nere lagunak, batzuk bai, baino... esan nahi det, ez dira... o sea, ez ditugu planak egiten asteburu eta abar. Batzutan bai, baina ez da ohitura.

AI: mhm. Bale. Eta gustora egongo zara gaur egun duzuen harreman mota horrekin, elkarren ezagutza... ez dakit.

YM: bai. Bai, bai, bai, gustora, bai. Orokorrean bai.

AI: [pequeña risa] bale. Eta galdetu nahi nizun ea garrantzitsua iruditzen zaizun dantza talde batean musikariak kide bezela egotea.

YM: e... bueno, bai. Garrantzitsua ez, beharrezkoa da.

AI: bale. Zeba?

YM: azkenean, dantza talde batean... ikusten dut beharrezkoa. Azkenean, e... a ver, ez det nere burua pixkat dramatikoa jarri nahi... baina egia da guk parte hartu egiten dugula dantza taldean, ez? Kide, bazkide bezela, ez? Hor gaude, planak egiten ditugu, bidaietara juten gera, ensaiatzen dugu... baina gu gera zerbitzu bat. Ez dakit esplikatzen naizen.

AI: bai.

YM: gure lana da zerbitzu bat. Gu juten gera beraiek... o sea, esan nahi det, musika gabe ez dago dantza, baino euskal dantzan ikusgarria edo garrantzitsua dantza da, ez musika.

AI: mhm.

YM: o sea, musik sekundarioa da. Norbaitek, e... ez dakit, kaleko edonork, %75ak edo %80ak, gutxi gora-behera, dantza emanaldi bat ikusi nahi baldin badu dantza ikustera joango da, ez musika entzutera. Baten batek igual bai, baina orokorrean ez. Hori da pixkat... ordun, gu gara zerbitzu bat.

AI: bai, baina nik galdetu nahi nizun...

YM: azkenean, beraiek nahi dituzte txistulariak, musikariak... esaten det txistulariak, ni txistularia naizelako, bainon, nahi dituzte musikariak trebeak, ez? Edo trebatuak euskal dantzan, dantza talde bakoitzaren beharrak asetzearen.

AI: bai.

YM: eta horrela ari dira Goizaldin. Beste talde batzutan igual ez da horrela. Adibidez, Ereintzan ez da horrela. Ereintzan musika eta dantza pixkat maila berekoak dira, Goizaldin ez. Goizaldin pixkat, e... bueno, gailentzen da dantza, eta musika horren... sekundarioa ez, bigarren mailakoa ez, baina horren pixkat gehigarri bezela, edo osagarri bezela ikusten zaio, bai? Hori da pixkat nire...

AI: zure ideia, ez? Ikuspegia.

YM: ikuspuntua, bai.

AI: zertan bereizten da Ereintza, maila berean, edo, jartzeko musika ta dantza, edo ze gauza desberdin egiten du Goizaldigandik?

YM: a ver, Goizaldik... bueno, exigentzian, adibidez. Edo Ereintzakoek dantza ikasi eta

dantzatzen dute, Goizaldikoek dantza ikasi, bikaindu, eta... eta horrez gain, ba bueno, dantza perfektu egin nahi dute. Baina, ba talde bakoitzaren helburua desberdina delako. Bai? Talde bakoitzak bere historia dauka, eta historia horri zio egitearren, mesede egitearren, bere jarraibideak dauzka. Eta nik ezagutu ditut helduagoa izanda Goizaldi eta Ereintza, eta oso desberdina da nola egiten den lan.

AI: bale.

YM: eta bietan polita da, ojo, ez naiz kritikatzeko ari.

AI: mhm.

YM: Ereintzan polita da, bakoitzak, igual, Ereintzan, e... Ereintzako guztiak, ez? Errenteriakoak dira, ordun, herri-mailan parte hartzen dute, kultura arloan dantzaren bidez, dantzari onak dira, baina denak, e... Errenderikoak dira, kuadrila berekoak... Goizaldin pixkat dibertsifikazio gehiago dago, ez? Goizaldin, e... Donostiko, adibidez, gutxi daude. Beste herrietako batzuk... jende gehiena, ba Oiartzun, Usurbil eta ingurukoak dira, ez?

AI: mhm.

YM: eta Goizaldira joaten dira, ba dantza hori egiteko, ez? O sea, helburua ezberdina da.

AI: bale.

YM: horrek ez du esan nahi Goizaldin laguntasun edo adixkidetasunik ez dagoenik.

AI: dantzarien artean?

YM: hori da. Hori badago, baina beste modu batera ikusita, esango genuke, edo bizita.

AI: mhm. Eta laguntasun hori dantzarien eta txistularien artean Goizaldin eta Ereintzan berdina da? Edo desberdina da?

YM: bai, bai, berdin-berdina.

AI: mhm. Eta... nik galdetu nahi nizun, jakinda txistua dantzarako erraminta bat bezela dela, ez dakit nola, e... zerbitzu bat esan dezu. E... ea berdina izango zan, ba aldiro txistulariak kontratatzea, esan dezun harreman puntualago hori eukitzea, edo... edo... edo ez, edo desberdina den eukitzea txistulari batzuk finkoak, beti jungo direnak... ez dakit aldatzen den zerbaitekin, sozialki... zerbaitekin den hobe, okerragoa.

YM: bueno, a ver... kontuan izan dantza taldeetan belaunaldiz belaunaldi, bai, musikarien taldeetan, baita dantzarien taldeetan ere aldaketak egoten direla. Horrek zer esan nahi du? Orain dela 5 urteko Goizaldiko dantzari eta txistulariak ez dira gaur egungo pertsona berak. Orduan ez dauka zentzurik txistulari finko batzuk kontratatzea.

AI: hm.

YM: zentzua izango luke, adibidez, 5 urteko epe batean, ez? Kontratu moduko bat sinatzea musikari batzuekin, ez dakit zeren truke, diru truke, edo lo que fuera-ren truke, e... zera egiteko, ez? Em... 5 urte esaterako, e? 3, 2 edo 6 hilabete. Denboraldi horretan, epe horietan, dantza taldeetan egitearren, edo parte hartzearren.

AI: mhm.

YM: bai. Baina hori, adibidez Goizaldin, lantzen ari gera, e? Adibidez, e... orain dela 2 urte, ez? Adibidez Goizaldin musikariok ez genun... janzkera, Goizaldiko janzkerarik,

ez? Eta ni kejatzen nintzan, esaten nun: bueno, hau, pixkat, a ver, ez da konfidentziala, baino a ver, da... cotilleo puro.

AI: [pequeña risa]

YM: esan nun: “joe, azkenean zuek dantzako trajeak dituzue, ez duzue ezer ordaindu behar, ezer erosi behar, Goizaldin daudelako trajeak, eta guk ez daukagu ezer, guk erosi behar degu gure arropa. Ordun, erabaki genuen Goizaldik guri arropa erostea. Orduan, erosi zizkigun bi polo, Goizaldiko logoarekin bordatuta, bi polo bakoitzarentzat.

YM: azkenean, bueno, ba esan dizudana. Ez gera... ez dago estamenturik taldean, Goizaldin, baino, bagera, igual, ez bigarren mailako partaideak, baino igual pixkat subordinatuak bagaudela esan daiteke.

AI: mhm, bale.

YM: azkenean, gure presentzia ez da egunerokoa, beraiena bezela.

AI: bale, mhm, bale. Eskerrik asko. Eta bukatzeko: aipatu didazu, ba zuri beste dantza talde batzuetatik ere, ba kontaktua baduzula, deitzen dizutela behar badute, edo... galdetu nahi nizun Goizaldiz aparte ere bai, ba orokortasun batean, e... txistulari komunitatean eta dantzari komunitatean, elkarren arteko harreman estua dagoen, edo desberdintasuna edo bereizketa dagoen.

YM: ba nik esan diezazuket txistulari komunitate bat badagoela, nahiz eta elkarte... bueno, txistulari elkarteak existiten da, badago Euskal Herriko Txistularien Elkarteak, baino... Euskal Herriko Txistularien Elkarteak, adibidez, ez da dantzaren munduan sartzen orokorrean, bai?

AI: mhm.

YM: baino, egia da, gure artean ere... nik txistulari asko ezagutzen ditut, bueno, asko 10 bat, esango nuke, bainon, 10 hoiekin, ba pixkat kontaktua mantentzen saiatzen naiz, behar baldin badet txistulariren bat, ba txistulari horrek nerekin jotzeko emanaldiren batean, edo fabore bat egiteko, edo dena delakoa.

AI: mhm.

YM: dantzariekin ez dakit iguala den. Nik esango dizut, e... Goizaldin badagoela jendea, ba, adibidez, Usurbilgoak, Goizaldin dantzatzeari gain, Orbeldin egiten dutela dantza, Usurbilgo dantza talde batean.

AI: mhm.

YM: baino, horrez gain, o sea, nik ez det inor ezagutzen Goizaldin, adibidez, Eskolarekin emanaldi bat dantzatu egin duena, zen hori ez dago ondo ikusita.

AI: Eskola da Donostian bertan dagoen beste talde bat, ez?

YM: bai, Donostin daude... garrantzitsuenak dira Goizaldi, Eskola eta Kresala.

AI: mhm.

YM: eta... ba, ez det inor ezagutzen Goizaldin dantza egin duena aldi berean bi taldetan, edo fabore bat eman dionik beste talde bati, ba baja bat kubritzeko, edo dana dalakoa. Txistulari edo musikarien artean bai, ikusten delako pixkat ambivalente, o sea, polibalenteak garela, bainon... beraien artean ez. Ta nik ulertzen det, ze azkenen, zuk egiten badezu dantza Goizaldin, ba pixkat konprometzu hori mantendu egin behar dezula, emanaldi guztitara joateko, eta ahal dezun heinean parte hartzeko.

AI: bale. Leno, gelditu zait galderatxo bat hor tartean... zuk 10 urte daramazu Goizaldin jotzen.

YM: 11, 11. Bueno, aurten, abuztuan, 12.

AI: mhm. Badela, ez? Azkenian.

YM: bai.

AI: eta galdetu nahi nizun ea orokorra den, ba, jendeak, ba hamarkada bat pasatzea Goizaldin jotzen, edo aldaketak maizago gertatzen diren... ez dakit, e... lehengo enerealitatea ere ezagutzen duzun...

YM: e... nik... nere garaian niretzako erreferenteak zirenak, Iñaki Eguren, Jon Ansorena, lehen aipatu dizkizudanak,

AI: bai.

YM: hoiek urtez egon zian Goizaldin, igual 15-20-30 urte.

AI: mhm.

YM: Iñaki Egurenak 30 urte jo du fijo, Ansorenak gutxiago, igual 15, baino bai, saiatzen gera pixkat hori mantentzen, bai? Beste taldetan ez dakit nola dan, baina Goizaldin behintzat bai.

AI: mhm, bai, bai. Bale, milesker. Ba oso completo erantzun didazu, eta asko eskertzen dizut.

YM: ah, bueno... a ver, es que neretzako, a ver... nik, e... 18 urte nituenean izan nuen crisis existentzial bat, ze bukatu nuen Batxillergoa, eta esan nun: "ez dakit zer egin nere bizitzarekin, edo karrera bat ikasi edo musikan sartu".

AI: mhm.

YM: baino... pixkat bihotzari kasu eginda erabaki nuen beste karrera bat ikastea eta medikuntzara sartu nintzen. Eta... nere ustez txisturik gabe ezin ninteke bizi, baino txistuarengatik edo txistuari esker ezin naiz ondo bizi ere.

AI: [pequeña risa]

YM: bai? Ez dakit azaltzen naizen, o sea, txistuarekin beti izango det [incomprensible] eta, [ahal den] heinean, ba adibidez, joko det, posible detenean, adibidez, igande honetan, e... nere herriko taldearekin, ni Usurbilea nijoa jotzea kontzertu batera.

AI: nora zoaz, barkatu?

YM: Usurbilea.

AI: ah, bale, bale.

YM: bainon... sin más, esan nahi det... pixkat, sentimendua da orokorra, ez? Zen... batez ere nik ezagutzen ditudan musikarientzat. Gehiengoa ez gera horretaz bizi,

AI: mhm.

YM: bainon, hori gabe ezin gea bizi.

AI: ta zer da ematen dizuena?

YM: zer?

AI: zer da harrapatzen zaituen hori?

YM: bueno, e... jarriko naiz pixkat, e... nazionalista, baino...

AI: jarri, jarri nahi duzun bezela.

YM: bai... aberria... zaindu behar da eta aberria... ez? Ohiturak egiten gaitu aberri.

AI: mhm.

YM: hori da nere leloa.

AI: bale, mhm.

YM: ta... maite behar zaio maite dan [incomprensible].

AI: barkatu ? Ai... es que moztu in zait pixkita bat... maite zer ?

YM : e... dena eman behar zaio maite dan askatasunari.

AI: mhm.

YM: Euskadi... askatu bat lortzeko, aberria mantentzeko, nik egin dezakedan gauza bakarra da... nere kontua, ez? Badago jendea lana egiten duela maila politikoan, baina nik adibidez, kultura mailan, saiatzen naiz nere aberria zaintzen, nere aberriaren ohiturak eta kultura, e... errespetatzen, eta, pixkat, e... bueno, zaintzen. Nere komedidoa, edo nere [incomprensible], ez? Nik jotzen dudanarekin, badakit nere aberrian dagoen kultura errespetatzen dudala eta maitatzen dudala. Hori da. Neri horrek mantentzen nau ildoan. Ez dakit besteren batek hola egingo duen, nik uste det baietz.

AI: [pequeña risa]

YM: ta... ez dakit, ez det, e... euskalduna ez den inor ez det ezagutzen txistua jotzen duenik, adibidez.

AI: mhm.

YM: dantzariak bai ezagutzen ditudala, baina txistulariak ez. Zein mantentzen da hor pegatuta?

AI: mhm. Bai. Zure aberria bizirik mantentzeak ematen dizu zuri bizia.

YM: karo, hori da. O sea... esan dizudana, o sea, dago jendea maila politikoan kriston lana egiten duena aberria... pixkat Aurrera ateratzearren, aberriaren askatasuna eta aberriaren, e... formazioa, forma emateko lana egiten duena, baina gutxik badakite, edo gutxik dakite kulturak ere zeresana duela horrekin, ez?

AI: mhm.

YM: adibidez, e... zuk... nik galdetzen badizut: “Amaia: imajinatu Sevilla momentu honetan.” Zuk imajinatzen dezu, seguramente, e... faralae bat dantzatzen.

AI: mhm.

YM: eta hori da, gainera hori da mitikoa. Te preguntan por sevilla, ta Sevillana bat. Zuk jendeari galdetzen badiozu zer dan Euskal Herria edo zer dan Euskadi, ez dute ikusten euskal dantza, [arte historia], eta abar. Ez degulako, e... hainbeste borrokatu horretarako, eta borroka egin behar da.

AI: eta zer ikusten dute, igual pintxoa, adibidez, edo ze ikusten dute? Ez dakit.

AY: bai, pintxoa, pintxoa. Bai, e... Athletic, Erreala, Alavés, Eibar. Hori ikusten dute. Iparraldean rugby-a, pintxoak, janaria... hori ikusten dute. Kultura... badago jendea kulturarekin, e... adibidez, euskal diasporan, ba kultura asko zaintzen saiatzen dira, ez?

AI: mhm.

YM: ni egondu naiz Argentinan, egondu naiz Estatu Batuetan euskal etxeetan, eta adibidez, dantza taldea dago, txistulariak badaude... eta, nahiz eta diasporan egon, ba saiatzen dira hori mantentzen.

AI: ya.

YM: baina hemengoak ez gera konturatzen gure kulturak ere berezitasunak dituela, eta horrekin harro egon behar geala, ez?

AI: mhm.

YM: hori da pixkat nik pentsatzen detena. Horregatik, nik asko eskertzen diot politikan eta abar ibiltzen dan jendeari, ba gure aberria identifikatzearren, edo gure aberria formatzearren, egiten duten lanagatik, baino baitare bagaude kulturaren ere egiten dugunak, askotan musutruk, ba gure kultura mundu mailan ezagutarazten duguna, eta gure herrian bertan, gure aberrian, erakusten duguna eta mantentzen saiatzen geanak.

AI: mhm.

YM: hori da pixkat nere... nere zea. Baina bueno, ez det esan nahi ere, o sea... nere helburua ez dela txistuarekin Euskadi askatzea, e? Baina, lagungarria izan daitekeela? Bai.

AI: mhm. Milesker, Yago. [pequeña risa]

YM: zuri. Bueno, es que Lamarkak eman zidan zure... bueno, esan zidan a ver ze iruditzen, eta esan nion: “Bueno, bai. No tengo problema”.

AI: [pequeña risa]

YM: ba espero det, e... lagungarri izatea.

AI: bai, bai.

YM: e... lana bukatzen dezunean, ba gustatuko litzaidake ikustea, behintzat.

AI: bale.

YM: horretarako oso kurioa naiz.

AI: bai, bai. Oso ondo, arazorik gabe. [pequeña risa] Bidaliko dizut. Kontaktua gorde eta apuntatuko dut.

YM: bale, eskerrik... bale, bale. Edozer gauza, badakizu non nagoen, Amaia.

AI: bale, milesker.

YM: benga, zuri.

AI: ondo segi, aio.

YM: agur, agur.

VI.3.11. tr_TA4_ALKARTASUNA_Julen

Registro de la grabación: TA4_ALKARTASUNA_Julen

Contextualización

- Entrevista a Julen Zatarain, txistulari antiguo miembro activo del grupo Alkartasuna Dantza Taldea de Pasaia.
- Fecha: 25 de marzo de 2025 entre las 12:00 y las 12:23 horas.
- Duración total de la entrevista: 23 minutos.
- Lugar: la entrevista se realizó a través de una llamada telefónica.
- Tipo de entrevista: abierta semiestructurada.
- Tipo de transcripción: literal.

Transcripción

Amaia Irastorza: inporta zaizu grabatzen badut elkarriketa?

Julen Zatarain: ez, lasai, arazorik gabe.

AI: bale, eskerrik asko. Ba lehenengo gauza, zure abizena zein da?

JZ: Zatarain.

AI: Za?

JZ: Zatarain.

AI: bale, bueno, gero agian idatzidazu, ze orain ez dizut oso ondo harrapatzen bokalen bat, edo, bada ez bada ere.

JZ: bale, itxoin, bidaliko dizut... Amaia... WhatsApp-aren bidez...

AI: milesker.

JZ: ala, hor duzu.

AI: bale, eskerrik asko. Gero da, pixkat, fitxa egiteko, edo, abizenakin agertzeko.

JZ: bale.

AI: lehenengo galdetu nahiko nizuke zein den zure lanbidea.

JZ: nere lanbidea? [pequeña risa] A ver, e... bueno, nik ingenieritza ikasi nun eta lana egiten det Repsol-en, oso zabala, energiaren munduan. Ez dakit horrekin nahikoa dezun, o zehaztu...

AI: ez, bai, ondo.

JZ: energiaren munduan.

AI: eta hurrengo galdera txistua jotzeak zure bizitzan ze leku hartzen duen, edo hartu izan duen.

JZ: joe, ze galdera zabala.

AI: bai?

JZ: a ver, e... bueno, nik txistua ya 6 urtetatik argi neukan ikasi nahi nuela, zergatik, ba ya enaiz ezta goatzen, egia esan, zen enekan hola inor inguruan jotzen zunik, baina bueno. Hala erabaki nun eta 6 urtekin hasi nintzen eta ya, ba... musika tresna bat hartu behar zenean, ba... ya ordutikan txistua jotzen. Gero, ba bueno, 18 urte bete arte... ba klasek hartzen beti, eta... bueno, Ilunben hartu nitun klaseak, trintxerpen, eta gero ya unibertsidadean hasi nintzanen utzi in nun. Utzi in nun *ikasteaz*, eh, nolabait esateko. Bainan bueno, gero ya... mantendu det... e... ba bueno, azkenean dantza taldearekin vinculoa izanda, ba bueno, mantentzen dezu ba jotzea asteburutan, edo bidaietan, edo ensaiotan, eta hor mantentzen dezu, ez?

AI: mhm.

JZ: ta bueno, beti gustatu izan zait, eta gaur-egun mantentzen det, baina ya erdi-mailan, hau da, Antxon zerbait baldin badago, ba bai, prest, gainea taldetxo bat daukagu, ta bueno, ba... egiten ditugu historiak, baina ya Antxo mailan. Ya denbora ez daukat [pequeña risa], familiakin eta ya lan-kargak beste batzuk dia, ta... bueno, mantentzen degu zentzu hortan.

AI: mhm. Lehen maila zabalago batean ibiltzen zinen?

JZ: e... a ver, nik txistua beti jo det hemen inguruan, hasiera baten ikasten nuenean, ba alardeetan eta, txistularien alardean hartzen nun parte, ordun, ba egoten ziren alardeak herriz herri, ta juten ginan. Eta gero ya dantza taldeen ni 14 urtekin hasi nintzan,

AI: mhm.

JZ: eta ordutik ba dantza taldeakin, ba... astero bi ensaio behintzat bazeuden, eta gero ezkontz asko, larunbatetan,

AI: mhm.

JZ: eta... eta bidaiak. Ba, bueno, ingurutikan beti ezagunen bat ba jotzeko agurra, azkenean o bai ezkontza, o bai funeraletan ta holakotan, ba beti tokatzen da noizean behin. Baina bueno, hori da pixkat mugitu naizen mundua.

AI: bale. Ikasi esan duzu bertan Trintxerpen egin duzula,

JZ: bai.

AI: ez dakit ze mailatan, edo musika eskolan izan den, edo hezkuntza arautuan...

JZ: joe, ba ikasi nun seigarren mailara arte, e...grado medioa zan seigarren maila, uste... buruz ari naiz, eh, ez nago oso ziur. Uste det seigarrena zala grado medio eta zortzigarrena superior. Nik seigarren mailan neon, grado medio, eta... atera gabe, ez dakat titulurik, eh? Eta... utzi nun, ze ya Arrasatea jun nintzan ikastea ta ya... hor ya... ikasteaz utzi nion.

AI: justo azken urtean utzi.

JZ: ordu asko sartu behar ziren ya [risas], ta ya utzi nun.

AI: ya, mhm. Orduan azken urte horretan utzi zenuela, ez?

JZ: bai, hori da.

AI: mhm, bale. E... beste instrumenturik edo jo izan duzu, jotzen duzu?

JZ: bai. Txistua betidanik, eta gero... bai... klase... pare bat urtez egon nintzan dultzaina ikasten ere, Ilunben, ya... ba, ez dakit, hogeitapiko urterekin, hola. Eta gero

nire kabuz alboka ikasi det ere. Erosi nun, eta, bueno, azkenean airezko musika-tresnakin ohituta baldin bazaude, ba batetik bestea pixkat aldatzen dia gauzak, baina asko ez, ordun, ba bueno, autodidakta pixkat ere izan daiteke, ez da zaila. Ba saxofoia ere, bere garaian txaranga baten ere jotzen nun.

AI: hara! Badituzu, ba, dexente!

JZ: [pequeña risa]

AI: eta hoiek dantza taldean jo izan dituzu?

JZ: e... ez, ez. Dantza taldean alboka zeozer, eta txistua edo txirula, eh? Azkenean txistua ta txirula, hori beti. Baina, txistula azkenean da iparraldeko txistua, e... digitazio aldetikan, ta, berdina da. Pixkat airea botatzeko ordun aldatzea, baina, bueno, ez daka... e... baldin badakizu bat, bestea ere badakizu jotzen. Silbotea ere, familiakoa dala, berdina dala.

AI: mhm. Eta txistuarekin egin duzun aktibitate nagusia dantzarena da, edo agian garai batean baitare alardeak eta... baino nagusiki, zer esango zenuke ibili zarela egiten txistuarekin?

JZ: bueno, ba lehenengo fasean alarde munduan, ba oso gazte. Hasi nintzanetikan... 14-15-16 urte arte. Baina ya 14 urtetikan dantza taldeen sartuta, ya nagusiki esango nuke dantza taldean. Ordu gehiago txistuakin dantza taldean sartzen ditut. Hor da pixkat.

AI: mhm. Eta dantza taldean jotzeagatik ordaindu egiten dizute, edo lan boluntarioa da?

JZ: ez. Ez, hori... ez, ez, ez. Ni, e... txistuakin, m... esan behar nun eztet behinez kobratu... gezurra. Noizean behin, hola, behin goatzen naiz Irunea supermerkatu bat inauguratzeko deitu ziguten dantzari bat ta txistulari bati, ta halakotan bai ordaintzen dizute, baina... ez, nik dantza taldean ez nik eta ez inork, bai ezkontza guztitara juten ginanian eta, diru guzti hori zan dantza taldeantzako.

AI: mhm.

JZ: eta bueno, bazkaritxo bat ere egiten genun, ba... dantzatzen juten ginanak ezkontzara, ta listo, bainan ez, ez, kobratu ez.

AI: mhm.

JZ: etzan hori helburua, ere ez, eh? Beste txip batekin jotzen genun bere garaian.

AI: beste txip batekin?

JZ: bai, bai, bai, bai. Nik uste hori gaur egun ezinezkoa dala. Nik hola ikusten det, eh, baina bueno, hori nire iritzia da, eh,

AI: bai, bai.

JZ: nik uste gaur egun, e... nei ezkontza batea deitzen diate orain, eta nik ez det kobratzen. O sea... hombre, hori bai, mugatuta daukat gertuko jendeari, o ezaguna, o fabore bat egitearren.

AI: ya.

JZ: baina ez dizute... asko jota ba igual pintxo bat atetzeiate, eta listo, ez? E... nik uste gaur egun gazteak eta... ez da kritika bat, eh? Da, nik uste, beste kontzeptu bat, o... bueno, gaur-egun gauza asko... nik umeak ditut ere bai, eta: "Ah, baina hori zenbat ordaintzen dizute?" "Ez, ezerrez." "Nola ezerrez?" "Ez, ez da diruagatkan dana in ber."

Ni bezela gure garaian denak hola ibiltzen ginen, eh? O sea, ez da berezitasun bat. Baina bueno.

AI: ya. Bai, bueno, egoerak, eta esaten duzuna, kultura, eta, aldatzen dela, ez?

JZ: bai, bai, nik uste baietz.

AI: dantzarako jotzea lanbide bezela ikusi daiteke, edo gehio da aisialdiko aktibitate bat? Igual oraintxe esan diazunakin lotuta dago.

JZ: bua, bueno, nik lanbide bezela ez det behin ere ez ezta planteatu egin, eh? Beti aisialdi bezela, ta gustuko dezulako. M... ez dakit norbaitek... bueno, nik dakidala [pequeña risa] txistulari gutxi bizi dia hortaz, eta bizi dianak dia udaletxetan plaza dutelako, eh?

AI: mhm.

JZ: ez det uste beste inor dagola bizi denik txistuagatikan, hombre, irakasleak bai, noski, baina listo, gehio ez. Nik dakidala, eh? Ez dakit.

AI: bai, niri ere besteek horixe bera esan didate [pequeña risa].

JZ: claro.

AI: e... zu, e... Alkartasunako kide sentitzen zara? Dantza taldeko kide edo izan zara? Edo ez?

JZ: izan naiz, izan naiz. Ya, bueno, ya... utzi behar izan nun ebai, baina ez dezu kontaktoa galtzen. Azkenean, Alkartasuna barruan zeundenean, e... bueno, igual berezitasun bat bai da dantza talde honena, Alkartasunana. Musikoak juten ginan entsaio guztietara, eta horrek, bueno, asko aldatzen du txistua jotzeko modua ere, eh?

AI: mhm.

JZ: baina, azkenean juten zinan, zenekan, nolabait, e, bueno, ba konpromezu bat, ez? Jun behar zinan ensaiotara, ta bueno, e... gero Alkartasunak ere gauza asko iten zitun, e, kultur asteen eta abar, eta hor parte hartu behar zenun, ez? Ya hortara iristen etzean momentu hortan ya, ba alde batera eman behar duzu pausua, o sea, ni ya ez nago dantza taldean, nik ezin det jarraitu ensaiotara juten, ezin det... bueno, orain ya pixkat de capa caída dago [pequeña risa] dantza taldea, baina bueno, hala ere, utzi nuenean, nik ensaiotara ya ezin nuen jun, eta ez nuen konpromesu hori hartu nahi. Eta nik konpromesua hartzen ez badet, pausu bat alde batera ematen det.

AI: mhm.

JZ: e... horrek ez du esan nahi behar zuten guztietan, e... juten ginala jotzea, ba aurkezpena egiten zutenean, maiatzean, edo... irteera bat dago, “ahal dezu?”, bueno, ba ahalko banu, ba jungo nintzateke.

AI: mhm.

JZ: herrian zehar, festetan, eta, “aizu, txistularia, Julen, animatzen zea?” “Ba bai.”, ez nago dantza taldean, baina bueno, lotura hori mantentzen dezu.

AI: mhm. Aurten, gaur egun, ba hori, agian... m... ai, barkatu, gelditu naiz, hola, nola esan ez jakinean...

JZ: bai, lasai.

AI: e... herriko festetan, eta, izaten dira dantza saioak orokorrean urtero, edo, ta holakotara hurbiltzen zara, adibidez? Zer da gaur egun egiten duzuna?

JZ: bai, a ver. Dantza taldea, e... Karlosekin hitz egin zenun lehengoan, nik uste det, ez?

AI: bai.

JZ: e... ez dakit nola komentatu dizun, baina bueno, dantza taldea gaur egun ez da duela urte batzuk zana, ni mucho menos, eh? Asko egin da... hemen, e, Alkartasunak Pasai Antxon indar asko izan du. O sea, ni goatzen naiz zea, hogeita piko urterekin, eta ez dut esajeratzen, ia herri erdia Alkartasunatikan pasa da. O sea, nire adineko jende askok dantzan zeozer badaki, bai? O sea, eragina positiboa izan du alde hortatikan.

AI: mhm.

JZ: ya gaur egun ez da horrela gertatzen. Ba... umeak ya ez dira hortan apuntatzen, eta bueno, ba beste historia bat da, ez?

AI: bai.

JZ: orduan, ze esan nahi det horrekin? Ya, orain, jaietan, e... bueno, ba Alkartasunak Antxoko San Ferminetan ez du parte zuzenean hartzen. E, dantza saio bat egiten, edo... igual bai parte hartzen du, ba, egiten da PDF festibala hemen, ekainean, eta hor batzutan elkartzen dira umeekin eta hor bai, e?

AI: mhm.

JZ: baina bueno, txistularia beharko balute holako gauzetan, ba bai, deitu...bueno, txistularia... musikaria, beti musikariei deitzen gaituzte, e? Ez bakarrikan neri. Ba igual gaude hor 4-5 pertsona, eta bueno, ba, bai, ba... hemen baldin bada, ba juten gea.

AI: mhm. Orokorrean, orduan, gaur egun dantza taldeko musikarien egoera pixkat hori da? Agian ez... badago akordeoi bat, esan zidan, ensaiotara juten dena, baino beste esan dituzun 5 hoiek, agian, musikari ohiak, edo, zarete, eta beti beharra dagoenean hurbiltzeko prest zaudete.

JZ: m... bai, a ver, eskusoinua jotzen duena bai, hori... darama hor, e... toda la vida [pequeña risa], Karlosekin batera, dira aguantatzen duten bakarrak.

AI: ya.

JZ: e... bai, jarraitzen du, eta hori da... bueno, beste musikariak ezkea danak ohiak, e? Ni bai, eta beste bat ere bai. Gero badaude beste bi dultzainero, herrikoa bat, bestea kanpokoa, baina hemen ya finkatuta, eta hori beti egon da gurekin jotzen, baina ez da behin ere ez izan partaide, baina bueno, bat gehio bezala.

AI: mhm. Ordun, dago: eskusoinua, dultzaina, txistua... hoiek dire taldean gaur egun, edo, kontatzen diren instrumentuak?

JZ: m... bai, eskusoinua, txistua, txirula, e... dultzaina, alboka, perkusioa. Bai.

AI: mhm. Bale, milesker. Ba hori, urteroko dantzetan, e... aipatu duzu Pasaiako Dantza Festibala, gogoratzen naiz ere bai Dantzari Txiki egunetara, eta, gonbidatzen dituztela, ez? Holako gauzak.

JZ: bai, bai, bai, hori da.

AI: bale. E... zuk zergatik jotzen duzu dantza taldean? Edo, zer ematen dizu, edo zergatik jarraitzen duzu? Badago arrazoren bat?

JZ: e... joe, ba ez, ba bira, ni, e... goatzen naiz, e... 14 urterekin nire txistu irakasleak esan zun, e... bueno, neri ez, batzuei esan zigun: “behar dute txistulari bat Antxoko dantza talde batean, nor animatzen da?”.

AI: mhm.

JZ: ba nik altxa nuen eskua. E... ni horrelakoa naiz, ta bueno, urruti eneukan, eta “ah, ba ni jungo naiz”. Sin más, pentsatu gabe ere. Ordun, gero ya hor sartuta zaudela, joe, konturatzen zea txistua jotzeko modua guztiz ezberdina dala.

AI: mhm.

JZ: o sea, bai, ta azkenean gauza bat da akademikoa, bai? Partitura bat hartu eta irakurri, eta bueno... jo dezakezu oso ondo, oso gaizki, azkarrago, polikiago. E... dantza taldean sartzen zea eta azkenean uzten dezu partitura beiratzeaz eta dantzariari beiratzen diozu. Orduan, e... dagon lotura dantzari eta txistularien artean nabaritzen da, ezagutzen bazea. Nik dantzari dextente ezagutzeitut hemen inguruan, eta badakit bakoitzak zer egingo duen, ze bizio, edo inkulso nik akatsa egiten badet, badakit berak jarraituko dula, ordun nik jarraitukoet, edo berak akatsa egiten badu, nik jarraituta, berak, badakit harrapatuko nauela, edo ez. Bai?

AI: mhm.

JZ: orduan, ezagutzen dezu, eta horrek asko iten du. Azkenean jotzeko modua aldatzen da.

AI: ya, mhm.

JZ: melodia... ez du zerikusirik. Da, o... a metrónomo, ez? Esaten dan bezala pixkat akademikoa, o bestela bestea mucho más libre, ta... erritmoak markatzen du... nik hanketara begiratzen det beti. Ohitura hori daukat. Bueno... jotzeko modu desberdina da, nik uste.

AI: mhm, bai. Em... eta hori gustatu egiten zaizu, igual, jotzeko modu hori, edo, alde soziala, edo ez dakit.

JZ: bai, neretzako zentzua txistuana... gehio horrea bideratzen det, e... lotura dantzarekin, eta bai, e... kale jotzaile moduan, ez? E... ez, igual, beste modu bat jotzeko txistua da, ba alardetakoa, formalagoa, akademikoagoa... ez da hobeto ez okerro, da desberdina. Nei gehio gustatzen zait libre hori, o kalean, e... jotzearena, dantzariekin, o... kalejirak, eta, bueno, más... desberdina da [pequeña risa].

AI: bai, bai, bai. E... ordun, 5 hoietatik, e... txistua zu zara, edo beste txisturen bat ere bada, talde txorretan?

JZ: oraintxe bertan, txistua ni nago.

AI: bale.

JZ: e... bueno, azkenean ni ibilia gehio, eta oraintxe bertan, ba bueno, ez daude egunerokotasunean, eta ez, daude mila historietan ere. Orduna, e... bai, gaur egun txistu bezela... ni. Beste bat batzutan animatzen da, baina gutxitan. Baina bueno, Antxon bizi dana ni naiz ere, ordun, ba bueno, azkenean... salpica más [pequeña risa].

AI: ya, karo [pequeña risa]. Bale. Eta suposatzen dut harrobirik, edo, ez dela txistularien artean, ez dakit haurrak, edo, jotzera... zurri esan zizuten bezela irakasleek: “ba behar da”, “ba ni apuntatuko naiz”. Holakorik gaur egun gertatzen da?

JZ: a ver, ez dakit. Nik galdera hori, e... botako nioke, e... musika eskolei, ez?

AI: ya.

JZ: hau da, Errenderin, o... hemen ingurukoak, e? Estaen det, edo... Irunen bertan, eta galdetu a ver badagon, ez dagon... egon, badakit badagoela. Gero, zenbat irauten duten, e... mutiko-nexka hoiek, edo... jarraitzen duten bakarrikan akademikoki eta dantza taldean sartzen diran o ez, ba bueno, hori ya beste galdera bat da.

AI: mhm.

JZ: bakizu ze gertatzen dan? Dantza taldeak ere, duela 20 urte edo orain aldatu da guztiz, eh? Ez bakarrik Alkartasuna. Nik ezagutzeet hemen inguruko dantza taldeak asko jeitsi dute. E... zekaten erritmoa, zekaten... azkenean, e... konpromesu hori lehen hitz egiten genuna, e... da bati ateratzen zaion gauza bat, eta lehen oso orokortua zegoen sozialki konpromesu hori eta... zan kuadrilla bat bezela, azkenean. Gaur egun, boh... nik, e... asko erori dia.

AI: mhm.

JZ: zerengatikan? Ba bueno, gauza askorengatik izangoa, ez dakit [pequeña risa].

AI: ya, mhm. Bale. Zuen kasuan iruditzen zait, e... egon direla musikariak orokorrean hasi eta urte luzez bertan egonak, ez? Agian ez dela izan hainbeste aldaketa, edo... batek urte gutxi batzuk eta beste bat sartu...

JZ: bai, finkoak izan gea normalean. Bai, bai. Eta beti berdinak etortzen zian, kanpokoak baldin bazian... bai, bai, normalean herrikoak, gehienak... herrikoak, e, a ver: Antxo, ni Herrerakoa naiz, eta beste 2 zian Bidebieta eta Trintxerpekoak, o sea, hemen ingurukoak, ezagutzen ginen betidanik, txikitatik.

AI: eta zuk beste talderen baten ere jo duzu Alkartasunaz gain?

JZ: e... ez, ez. Jo ez, hombre, behin hola deitu izan diate, “aizu txistulari bat gauza puntaletako, baina ez, bestela ez. Ez, ez, keba.

AI: mhm. Bale, milesker. Ordun, lehen aipatutakoa berreskuratzen, gaur egun, e... dakizunagatik, musika eskoletako ikasleak edo ez dabiltza oraintxe bertan Alkartasunakin, edo zuri deitzen dizute, ez?

JZ: bai, bai, bai. Alkartasunak orain dazkan musikoka dia... Aitor, dala eskusoinua, hor jarraitzen duna, eta bestela gehio beharko balute, ba gu bostei esaten digute, daukagu WhatsApp talde bat, “aizue, dago hau, animatzen da norbait?” ta batzutan igual ni bakarrik nijoa, ta eskusoinuakin, edo bestetan dijoa atabalaria, edo bestetan goaz danak. Según.

AI: mhm. Ya, egoeraren arabera, ez?

JZ: bai, bai.

AI: eta emanaldietan, bakarka, edo, oraintxe esan duzu... igual eskusoinuakin batera, edo, jo izan duzu?

JZ: bai, gaudenak [pequeña risa].

AI: mhm, bale, bale.

JZ: jendea, ba... koizitzen dugunak. Normalean eskusoinua beti dago, hori bai dagoela oso inbolukratuta, eta gero, ba dultzaina dijoala, edo ni txistuakin, bueno, txirulakin... eskusoinuakin jotzeko txirulakin hobeto... bai, azkenean, egia esan, gainera eskusoinua jotzen duenak oso ondo jotzen du eta... ba, berak melodia ematen badu, jartzen ditu

akorde batzuk, e... oso belarri ona dauka, eta egia esan oso eramangarria. Oso errexa da berarekin jotzea.

AI: mhm. Em... bale. Bueno, ba, ordun, esaten duzunagatik iruditzen zait harreman estua egon daitekela musikariekin, naiz eta gaur egun musikariek ezin joan agian, e... egunerokotasun batean, baina beharra denean beti deitzen ditzuetela.

JZ: bai, bai, bai, bai.

AI: mhm.

JZ: bai, bai, baina... bai, bai. Hori da. Bai, nik usteet hori egin duela asko ere, ba urte askotan zehar jun gealako ensaio guztitara, ta azkenean izan gea, m... bat gehiago, ez? Taldekide bat gehiago. Nik badakit beste dantza talde batzuetan etzegoela ohitura hori, musikaria beti, e... zea, disketeakin joten zian, ta jartzen zuten, ta gero, ba... bi ensaio, azkeneko bi ensaioak aurkezpen aurretikan, edo emanaldi aurretikan, ba orduan joten zian musikariak zuzenean jotzea, ez?

AI: mhm, bai.

JZ: gu ez, gu beti joan izan gea ensaio guztitara hasieratikan.

AI: mhm. Beste dinamika bat sortzen da.

JZ: bai, nik uste baietz. Azkenean da, ba hori, ba ezagutzen dezu gehio dantzari bakoitza, ba hor dantza [incomprensible] diala, ba suletino adibidez, Zuberokoa, hori da bakarkakoa, badakizu bakoitza, o sea, es que... ez du zerikusirik dantzari batetik bestera, ez? Ordun, ba ezagutzea asko egiten du, bai.

AI: mhm.

JZ: konfiantza hori asko irabazten da. Egunerokotasunean junda ensaiotara irabazten dezu konfiantza hori, lasaiago jotzeazu.

AI: ya, mhm. Esan dezu suletino, ez dakit ze dantza... badago dantza motaren bat, edo, gehien eskatzen dizutena, txistulari bezela, edo orokorrean...

JZ: agurra [risas]

AI: ah, bai? [pequeña risa]

JZ: agurra, azkenean, ni gaur egun gehien bat, bai, zen ya.. emankizun gutxi ematen dira dantza taldean, ordun, edo... lehen esan dizudana, ezkontzak gero ta gutxiyo, egia esan, oso gutxi, eta gehien bat ya, gehio... tanatoriora joten naiz. Tamalez, baina hola da. Bai.

AI: ya... Bueno, ta gustora zaude txistularia, bueno... txistularia eta musikariak, eta dantzariak, elkarrekin harremantzeko dagon moduakin?

JZ: guk daukagun harremana, edo gaur egun dagon harremana?

AI: gaur egun dagona.

JZ: gaur egun dagona, baina Alkartasunan edo orokorrean?

AI: Alkartasunan.

JZ: ah, e... bai, baina a ver, esan dizudana... oraintxe bertan Alkartasuna dago oso... oso-oso justito jende aldetikan. Ya ez dauzka jende heldua, bakarrikan umeekin lan egiten du, orduan, e... bueno, e... hemen egiten ditugun saioak, ba ze izango dira, ba PDF-koa, dantza festibalekoa, hor musikariak behar baldin badira, bai juango garela, San Juan suan bai jotzen degu, adibidez, baina oso puntuala. Harremana? Bai, badago, o

sea, ezagutzen gea... ezagutzen degu danak elkar, eta hemen herrian ikusten dugu uneoro, orduan... alde hortatikan ondo, baina, e... dantza taldea orain ez dago potente, ez dakit nola esan. O sea, bueno. Nabaritzen da.

AI: bale, eskerrik asko. Eta orokorrean?

JZ: orokorrean, zer, beste dantza taldeetan?

AI: bai, bai, ez dakit ezagutzen duzun egoera... dantzarien eta txistularien arteko harremana estua ote den, edo bereizketa badagon...

JZ: ba, ez dakit esaten... nik beti ikusi det, begira, hori bai izan dala pixkat Alkartasuna berezia, e? zentzu horretan, lehen ere nik uste hola zalako, musikariak etzijoazen uneoro ensaiotara, ordun lotura hori, nik uste, gaur ya, e... are eta gehiago, esan nahi det, nik gaur egun dauden dantza talde hoietan, nik uste, baina ez dakit, eh? Baina nire sentiazioa da ez dijoazela ensaiotara. Bakarrikan, “aizue, daukagu maiatzean hau”, “bale, ba, bengala, bi ostiral lehenago geratzen gea ta afinatzen dugu pixka bat”.

AI: ya.

JZ: baina nik uste hori beti funtzionatu duela horrela, e? Orokorrean.

AI: mhm, bai. “Afinatzen degu pixka bat”, esan nahi du, ba... elkar... elkar hartze hori?

JZ: ah, bueno, bai, ezagutu dantzak, errepikapena, ba juntatu behar dezu... karo, zu ez bazaude ohituta, azkenean... gu orain, e... dena partitura gabe jotzen degu, azkenean buruz dakizkizulako, ez? Baina... karo, ni orain juten naiz beste dantza talde batera, eta dantza berdina, seguro, esaldi hau, e... guk egiten degu bi aldiz errepikatu, eta beste batean behin, orduan gauza hoiek, karo, nik, e... Alkartasunakin ez bada, jun beharko nuke partiturakin eta apuntatu. E... “ah, ba hemen errepikatzen da, hemen aurrera segi, eta hemen ez dakit zer.” Eta elkartu behar dezu, ba pare bat ensaio, ba apuntatzeko eta konfirmatzeko ondo apuntatu dezula, besterik ez, e?

AI: mhm, ya. Bueno, ba nik, e... hauek nitun pentsatuta galderak. Zeoze komentatzeko, ez dakit, gelditu bazera, edo, ba nahi duzun bezela [pequeña risa].

JZ: ez, ez, ez... bueno, aizua, e.. joe, ba Karlosek esan zian: “Aizua, hau?”, eta nik: “Bueno, aizua, arazorik gabe, ez dakit, e... inolako problemarik. Gainera, aizua, ba, tamalez, ya... nik uste aldatzen ari dala, e... ba hori, dantza-txistulari mundu guzti hau.

AI: mhm.

JZ: aldatzen ari da. Esan behar nun galtzen, baina igual galtzen ez, ez? Transformatzen, ez dakit nola esan... euskal dantza, como tal, bere varianteak izaten ditu orain, ba ordun, ba bueno, pixkat penarekin, baina bueno, ba aizua, ba eboluzionatu behar da, bestela, e... ez ba zea egokitzen, e... zeatara, desagertzen dia gauzak, ordun... ba hori, ba ilusioa egin zidan en parte, ba, bueno, aizua, ba ez dakit, [pequeña risa] [hontaz hitz] egingo da, baina bueno... aizua, hau zer da, lan bateako, ez? Esan zenidan. [Tesina] lan bateako...

AI: bai, master amaierako lan bat.

JZ: aha, mhm.

AI: [pequeña risa]

JZ: ba, aizua, ba, kurioa hau aukeratu izana, aizua, ba milesker alde hortatikan, por la parte que me toca, ez?

AI: [pequeña risa] bai, eskerrik asko.

JZ: ez dira asko entzuten holakoak, nik behintzat ez ditut entzuten. Ez dakit asko iten dian, o ez, o... baina bueno.

AI: ez, nik ere ez dut uste egia esan, eh?

JZ: eh?

AI: ez dudala uste asko egiten denik ere.

JZ: nik uste det ere ez [risas].

AI: [risas]

Julen me preguntó sobre mi interés por el tema y por el avance de la investigación. Conversamos acerca de la hipótesis planteada.

AI: bale, ba, milesker elkarrizketagatik.

JZ: bale, benga, ba ez da ezer. [Suerte, ba], Amaia.

AI: milesker.

JZ: benga, aio.

AI: aio.

VI.3.12. tr_TA5_KEMEN_Aizpea

Registro de la grabación: TA5_KEMEN _Aizpea

Contextualización

- Entrevista a Aizpea Babaze, txistulari miembro del grupo Kemen Dantza Taldea de Irun.
- Fecha: 26 de marzo de 2025 entre las 18:40 y las 19:22 horas.
- Duración total de la entrevista: 42 minutos.
- Lugar: la entrevista se realizó en el local del grupo de danza Kemen Dantza Taldea de Irun, en el Frontón Uranzu (Calle Juncal 1).
- Tipo de entrevista: abierta semiestructurada.
- Tipo de transcripción: literal.

Transcripción

Amaia Irastorza: inporta zaizu grabatzen badut?

Aizpea Babaze: ez, arazorik gabe.

AI: bale, eskerrik asko. Bueno, ba... elkarrizketa hau enmarkatzen da master ikasketetako amaierako lanean, e... nere lana da dantzarako jotzen dun txistularian inguruan, bere perfila pixkat... e... retratatzea, Gipuzkoa inguruan, e... Gipuzkoa iparraldean, edo. Eta... zu Kemeneko txistulari zarenez, edo Kemen Dantza Taldean txistua jotzen duzunez, ba... elkarrizketa hau egin nahi dizut.

AB: mhm, ados.

AI: e... zure lanbidea zein da?

AB: informatikaria.

AI: informatikaria.

AB: programatzailea.

AI: mhm. Eta txistuak zure bizitzan ze leku hartzen du?

AB: ... gaur egun... soziala.

AI: aha.

AB: soziala, musikala, supongo, baino soziala gehien bat.

AI: mhm. Agian aisirako denbora ematen diozu txistuari.

AB: bai.

AI: mhm. Eta txistuarekin egiten duzun aktibitate nagusia zein da?

AB: e... musika eskolako emanaldiak, eta... behar denean dantzarako.

AI: mhm. O sea, esango zenuke gehiago egiten duzula musika eskolako aktibitateetan parte hartu, dantza taldean egiten duzuna baino.

AB: nere mailagatik, bai.

AI: maila. Ze... o sea... adibidez, musika eskolan zaude,

AB: bai.

AI: ez dakit zauden arautuan, edo... etzaitut ezagutzen... arautuan, edo musika eskolan, edo...

AB: musika eskolan. E... daramatzat 4 urte, edo... ya adin batetik aurrera, [chasquea] maila asuntoak eta, ez dira kasi gestionatzen, baino...

AI: ya.

AB: baino... esango nuke... lehenengo maila. O sea, nik egin nun txikitan, e... ikastolan hasita, lehen eskeintzen zelako [incomprensible], gero utzi nun, eta... pixkat dantza taldean sartu... o sea, dantza taldearen beharrengatik, edo, behin bidai batean hartu nun silbotea, ta gero kanpora juan nintzen bizitzea, ta bueltan, eta, pues... denbora neukanez, hasi nintzen musika eskolan, baino izango dira 4 urte, ordun... maila... ez daukat aski, e... dantzako saioetara aurre egiteko, ordun... gaur egun... txistuarekin jotzeko aukerak, edo, gehien bat dira musika eskolakoak, e... ba... nere mailan ere egokitzen direlako, bai emanaldia, edo bai nere posizioa, edo. Ta bai... behar izanez gero, dantza taldean jotzen dut, baina ez naiz lehenengo aukera.

AI: mhm. E... *maila* esan duzunez, eta urte batzutatik aurrera ya pixkat difuminatzen denez, galdetu nahi dizut zuk maila ona edo txarra den esaterakoan, ba zeri begiratzen diozun gehien bat, edo... zeri ematen diozun *balioa*.

AB: a ver, niri, adibidez, e... txistuan, a ver, nik ere belarririk handirik ere ez daukat, ordun... bainon badakit guk dantza taldean ditugun oso txistulari onak ditugu, orokorrean, o sea, e... eta *ezagunak* gara, maila izateagatik musikalki, ere bai. E... eta nik badakit ez nagola maila horretan, ez dakit ze mailatan egongo nintzatekeen, ez dut uste gaizki jotzen... o sea, ez dut uste daramatzadan urteetarako maila gutxi dudarik ere ez, iruditzen zait, e... bueno, pues, e... banijoala hor, eta etorkizunean eta gaur egun ere musika eskolan jarraituko ez banu, nire kabuz aurrera egiteko, o sea, dantza taldekoen beharrei egokituta, nire kabuz aurrera jarraitzeko, egin ahalko nukeela. Baino bai gertatzen zaidana da, adibidez, oraindik, e... danbolina ez dudala... txistua eta danbolina orain hasi naiz aurtan, e... danbolinakin lehenengo kalejirak, eta, egiten. E... azkenean disziplina berri bat da hori... txistuarien mailaz gain, pues, e... danbolina jo ahal izatea, eta ,batez ere, dantza taldera begira eta, oso garrantzitsua da txistulari batek danbolina jotzea, zeren azkenean, ni, mailaz gain, danbolina ez kontrolatzeak, ba behartuta nago bigarren txistu izatera. Beti bigarren, edo, o sea, edo silbote jakingo banu, baino...

AI: mhm.

AB: azkenean lehenengo txistu batek danbolina... bueno, ez da bakarrik danbolina jotzea, baino bai, danbolina jo beharko luke.

AI: mhm. Tartean horrek badu bere garrantzia.

AB: hori da, bai.

AI: eta txistuaz gain beste instrumenturik ere jotzen duzu?

AB: biolina.

AI: mhm. Eta dantza taldean ere bai, biolina?

AB: bai, ni dantza taldean biolinarekin hasi nintzan.

AI: a bai?

AB: eta gero, pues hori, e... txikitan jotzen nunez, ta anaia txistularia dudanez, eta... eta abar, pues, bueno... eta dantza taldean txistulariak behar zirenez ere, ez? Pues animatu nintzan musika eskolan txistuarekin hastera, edo, ez?

AI: mhm. Esan duzu biolinarekin hasi zinela. E... igual, txistua hasi, txistua utzi, gero kanpora joan, tarte horretan hasi zinen? Kanpora joan aurretik, o...

AB: ez, e... o sea, nik txiki-txikitan jotzen nuen txistua, eta gero, e... ez dakit noiz erabaki nun biolina eta listo. E... unibertsitatean nintzala, edo, anaia txistularia dut, eta bera bazegoen ya dantza taldean txistuarekin, eta emanaldi baterako biolina behar zela, ekarri zituzten biolinista batzuk, eta... bueno, ba berak esan zun nik bai jotzen nula biolina, eta ordun beste emanaldi baterako edo berdinerako, ni hasi nintzan, ta hor ya enkajatu nun pixkat izaeragatik, eta, bueno, ba bere arreba izateak ere errektuko zidan taldean sartzen, baino... Eta ordun, ba... hor hasi nintzan, gero... kanpora, bueno, Bartzelonan egon nintzan, eta, bueno, pixkat, dantza taldean topatutako giro horren bila, apuntatu nintzan euskal etxean, dantza ikasten, eta ordun bueltan hasi nintzan dantza... dantzako klaseetara, ez bakarrik biolin bezela, baizik eta dantzeko ensaioetan ere parte hartzen. Eta... pixkat paraleloan hasi nintzan ere txistuarekin berriz, ba, batez ere, e... kanpora jun aurretik ikasle izanik ez neukan denbora asko, baino ya behin bueltan, lanera bakarrik bueltatu nintzan, ordun, ba... denbora gehiago duzu orokor... bueno... puntu batera, e... holako gauzak iteko denbora gehiago izaten dezu. Behintzat, ikasle bizitzarekin konparatuta, baino bueno, gero... heldutasunak ere murrizten dizu gero denbora, baina...

AI: mhm. E... dantza taldean ordaindu egiten dizute?

AB: ez.

AI: boluntarioa da bertan egiten duzun lana.

AB: bai. O sea, de hecho, más que ordaindu... ez ordaindu, eta... o sea... guk ordaintzen dugu gehienbat. O sea, esan nahi det, militantzia puntu bat dela. Militantzia eta kuadrilla puntu bat ere bai, ez? Ez dakit.

AI: mhm.

AB: badakit beste... kasu batzutan, musikariak ez daude dantza taldeko... barne bezela, ez ardurapean ez ezerrez, eta batzutan... aparte bezela dira, ta horri batzutan bai ordaintzen zaie, baina gure kasuan, da azkenean... beste... o sea, musikariak dira dantza taldeko parte, eta parte bezela daukate betebeharrak, eta...

AI: mhm.

AB: eta ordaindu gabekoak [risas]

AI: [pequeña risa] Eta zu, orduan, dantza taldearen kide sentitzen zarela esango zenuke, parte zaren heinean.

AB: bai. Ni, orokorrean, hasi nintzanean... orain ya igual ez hainbeste, baino hasi nintzanean dantza taldea bai izan zan neretzako oso garrantzitsua, eta kanpora jun nintzanen, bueltan, ere izan zan oso garrantzitsua. Azkenean, jendia [chasquea], nerekin... nik nitun jendea, edo, pues azkenean adinagatik ere uzten dute, eta gaur egun ez da berdina. Baino... anaia bertan dagonez, ere... [chasquea] nolabaiteko lotura familiarra ere eskeintzen dit dantza taldeak.

AI: mhm. E... lotura horrengatik eta alderdi sozial horrengatik jotzen duzu talde honetan? Horrengatik bueltatu zara taldera? Zer ematen dizun taldeak. Agian, ya aipatu duzu...

AB: bueno, kanpoan bizita ere, ez naiz inoiz aldendu taldeaz, o sea, ni, kanpoan bizita ere... saioak zeudenean, eta, bueltatzen nintzan jotzera, eta... O sea, neretzako, garai batean musikarekin neukan aukera bakarra dantza taldea zen biolinarekin. Eta ordun, neretzako oso garrantzi... o sea, erromeriak eta neretzako da, o sea, lo más. Ez dakit [pequeña risa].

AI: mhm.

AB: eta ordun, aukera izan dudanean, beti bueltatu izan naiz.

AI: mhm.

AB: eta... ez dakit galdera zein zan zehazki.

AI: zer den ematen dizuna dantza taldean egoteak.

AB: A! Ba hori. Ni, hori, sartu nintzanean, ba justu zan unibertsitatea bukatu eta biolinakin musika eskolan egiten nuen guzti hori... ba ya, digamos, musika eskola reglatua, edo, utzi, eta ordun, ba... aukera handirik ez, eta... pues biolinarekin jarraitzeko aukera ona zan, eta... musikarien daukagun giroa, oso... bueno, dantzariekin ere bai, baino orokorrean musikarekin izan dudana esperientzia oso abersagarria izan da, eta... eta ba hori, eta baita sozialki, eta familia... bueno, anaiarekin dudana lotura.

AI: mhm. Ordun, zuk, nagusiki, biolina jotzen duzu talde honetan. Eta beharra ikusten bada, bigarren txistua ateratzea edo, baduzu txistua jotzeko aukera.

AB: bai, gauza da gu ere Gipuzkoako, e... dantza talde bezela, o sea, garai batean ezagunak ginan Euskal Herri osoko dantzak egiteagatik. Eta hor biolinarekin ere bazegoen aukera beste... pues, emanaldi batzutan jotzeko, eta, de hecho, e... musikari bezela ere, denak elkartzen garenean, ez bakarrik txistulariak, badaukagu oso... o sea, [chasquea] ditugu beste dantza taldean ikusten ez diren instrumentu askon nahasketa, eta, gauza da azkeneko urteetan bereziki zentratu garela Gipuzkoako dantzetan, eta horrek espazioa txistuari bakarri ematen dio, nolabait ere.

AI: mhm.

AB: ordun, erromeriak egiten ditugunean, eta beste nolabaiteko dantzan, bai biolina hartzen dudala, baino... baino printzipioz, e... saio emanalditan txistuak bakarrik dauka lekua. Ordun, ba, e... orain 4 txistulari, o sea, ni 5.a izango nitzateke, baino... beti neretzako da... ni izango nintzateke, e... emergentziako zeozer. Ni, beti, beste 4 txistulari horiek gestionatzearen arabera, eta beti ere saioaren exigentziaren arabera, hau da, ez da berdina, e... San Juan bezperakoa jo, edo inauterietako kalejira bat jo. Ordun, horren arabera, ba... ba bai, gehitzen naiz, baino biolinak ya espazioa galdu du gaur egungo dantza taldeko ekimenetan.

AI: mhm. E... hainbeste gauza aipatu dituzula, ez dakit zeini heldu, baino...

AB: [pequeña risa]

AI: adibidez, esan duzu ez dela berdina saio mota bat edo bestea, zuk txistua dantza taldean, normalean, ze saio motatan, edo... gustatuko litzaidake txistura bideratzea.

AB: bai. Ez, ni hasi nintzan, e... gehien bat, e... Adaxkan, dela gure dantza taldeko, o sea, haurren taldea. E... eta mailagatik, eta batez ere... karo, txistulariak neri lotzen

didan bezela, beraiei lotzen diete, e... pixkat batez ere sozialki, eta beraiek daukaten maila, eta... e, bueno, kalitatea, eta... bueno, orokorrean, e... haurren taldeantzako zailagoa izaten da txistulariak hurbiltzea, zeren plangintza izaten da desberdina, izaten da haurrentzako jo, bakarrik bi txistulari, gero igual ez dago bazkaririk, ez dakit zer, ordun... kasu hoietan, edo igande goizetan, eta... zailago izaten da txistulari *on* hauek, edo printzipal hauek lotzea. Nire ikuspuntutik, behintzat, e? Ez dakit errealitatea hola dan, baino... eta ordun, pues, e... hasi nintzan, mailagatik eta egoeragatik, ba eskoletan jo behar zirenean, pues bigarren ahotsa egiten, edo holakoren bat.

AI: eskoletan ziren saioak, e...

AB: hori da, kurtso bukaerako, pues e... ostiral batean, arratsaldeko hirutan. Pues ordu erdiko zeozer, borobileko dantzak...

AI: mhm.

AB: eta ordun, bigarren ahotsa, pues e... hala izan zen, lehenengo aldia animatu nintzala... ez dakit, m... ez dakit, nere burua aurkeztu nun, norbaitek aurkeztu nindun, edo... ez dakit elkarrizketaren batean aterako zen... eta hola izan zan, pues duela... pues ya urtebete bakarrik neramanean, edo, egin nun, e... lehenengo Adaxkako saioa eskola batean.

AI: mhm. Eta bestela, agian, puxka biltze batera, edo, juan zaitezke...

AB: bai, azkeneko urtean... justo aurten animatu naiz puxka biltzera...

AI: pixkat informalak izan daitezkeen giroetan, edo saio motxak, edo ordu erdikoa esan duzu, adibidez...

AB: bai, baino... adibidez, batzutan oso informala izatea ere ez da aberasgarria niretzako.

AI: mhm.

AB: zeren, oso informalak eragiten du, e... inprobisazio puntu bat, eta hor, depende beste txistulariaren maila, ez gaude maila berean elkarrekin inprobisatzeko haina. Ordun, adibidez, azkenengo puska biltzea niretzako gogorra izan zen.

AI: dialogo bat egon behar du, eta elkar ulertzea, eta, bueno...

AB: bai, baino hor, e... azkenian... oso perfil ezberdinak gara, txistu bezela, ordun, e... e... eta beste... bueno, 4-etatik 3 urteak daramatzate elkarrekin jotzen, eta oso ondo ulertzen dira, eta oso onak dira beraiek ere bai, eta errexa dute beraien artean, hori kudeatzeko, baino... neri, adibidez, nik... behar izango dut denborarekin planifi... niri adibidez, errexago egiten zait eszenatoki gaineko emanaldi bat, hurrekin bada ere, edo... nun badakidan goitik behera ze jo behar den, e... partiturak ditudan, aukera daukaten ensaiatzeko lehenago, e... eta ez inprobisazio puntu hori.

AI: mhm. Beste lauak aipatu dituzu. Izenak jartzea gustatuko litzaidake. Bat zure anaia da, Antton.

AB: Antton, hori da.

AI: Peio Irigoyen,

AB: bai, gero Oihan Alberro, eta Ander Alkain.

AI: bale. E... noiztik jotzen duzue? Zuk esan duzu 4 bat urte, edo, txistua jotzen, e... besteek?

AB: bua...

AI: aspaldi.

AB: Oihan ez dakit, ni txikia nintzanean nik jotzen nun Peio eta Anttonekin.

AI: aha.

AB: o sea, karo, nik daukat anaiakin 2 urte, eta Peiorekin 3 urteko diferentzia. Eta nik badakit txikiak ginanean juten ginala hiruak musika eskolara, eta... bueno, urteak. Orain, hori, 30 urte baldin baditut, pues, e... 6 urte edo nitula, 24 urte bai, eta beraiek, pues, e... beste hainbeste jotzen. Eta beraiek juten ziran txapelketetara, ni ez [pequeña risa], eta ikusi izan ditut txapelketetan elkarrekin, eta irabazi ere bai, txapelketak.

AI: txistuan txapelketak.

AB: bai, bai. Bueno, Peioren trayectoria ya da beste bat guztiz, baino...

AI: mhm. E... bale.

AB: ta besteak ez dakit.

AI: bale. E... orokorrean, suposatzen dut urte luzez egon izan direla txistulariak taldean... orokortasun batean, Oihan... bueno, hiru hoiek egon dira... hoiek izan dira nagusiak azken aldian?

AB: bai, ni... pues hori, Antton, esango nuke, sartu zala... 17 urte edo gazteago, e... de hecho, uste dut Oihanek Peio fitxatu zula, eta Peiok sartu zitula, bueno, Antton, beste musikari batzuk... eta Antton, besteak beste.

AI: mhm. Eta Anttonek zu.

AB: eta Anttonek beranduago ni.

AI: eta zuk? [pequeña risa]

AB: bueno, nik ez dut txistularirik sartu. Penakin, baina gustatuko litzaidake baten bat sartzea.

AI: galdetu nahi dizuet ea harrobirik, edo, baden. Txistulari gazteak, edo...

AB: ez dago.

AI: mhm.

AB: e... nik, behintzat, musika eskolan ikusten dudana da egoera benetan latza. Bai, gogoratzen naiz, karo, ni txikia nintzanean *ikastolan* eskeintzen zitzaigun aukera bezela txistua. Ez nago ziur musika eskolak edo Kemenek egiten zuen. E... pixkat, e... dantzako harrobia bezela, bai prestatzen zituztela txistulari harrobiak.

AI: mhm.

AB: baino, gaur egungo musika eskolatik ez da egiten holako esfortzurik, eta gauden... o sea, ikusten da ikasleen artean, musika eskolako ikasleen artean, e... uste dut Ander dela gaz... ez, gazteena da... ez dakit nola izena duen... e... 18 urte duen nexka bat, bigarren instrumentu bezela daukala ere bai, ze bera akordeonista da, eta pixkat kasualidadez ere bai. Beste guztiak dira... hurrengo gazteena Ander esango nuke dela, eta ditu 25-26 urte, ez dakit.

AI: mhm. Bale. Zu Irungo musika eskolan zaude ikasten.

AB: bai.

AI: eta ikastola esan duzunean Txingudi ikastola da?

AB: bai.

AI: ya, bueno. Ze, 3 bat ikasle zarete, edo zenbat zarete musika eskolan?

AB: gaur egun musika eskolan? Ez, 10 bat edo izango gera.

AI: a, bueno, bueno.

AB: gauza da, e...

AI: helduak.

AB: helduak. Eta, bueno... 10... nik ditut lokalizatuak 5. 5, 6... E... bai, ba justo gara Ander ta ni, ya gaudenak dantza taldean, dago dantza taldeko beste kide bat ez dena animatzen... zea, Ane, ez dena animatzen inoiz jotzera eszenatoki ganean gurekin. Behar izan dugunean ere eskatu zaio, baina ez da ikusten. E... gero, nexka hau, Berakoa dena, akordeonista, eta gero beste 2 edo 3, nik badakit beste bat beste dantza talde batean ibiltzen dela eta horrela... o sea... gehiengoak dantza taldetan ibiltzen dira.

AI: bai? Galdetu nahi nizun.

AB: bai.

AI: baina Kemenen ez, beste batzuetan?

AB: Kemenen noizbait deitu ditugu, baino... [chasquea] hau ez dakit...

AI: arrazoi pertsonalengatik, pixkat, edo?

AB: bai, pixkat taldean enkajatzeko, edo, o sea, ez da... azkenean Kemenek daukan... precisamente musikariek duguna ez dela norbait kontratatzea, baizik eta talde barruan egotia bezela, edo hala egin dugula 50 urte hauetan, e...

AI: konpromezu puntu bat...

AB: konpromezu puntu bat, bai, eta gero ere nolabait ere, e... [chasquea] edonor sartzea ere zaila dela. O sea... bueno, es que...

AI: bale.

AB: ez dakit hau nola esan, baino... ba hori, izaeragatik, edo, ez dutela enkajatu, edo behin bakarrik deitu zaiola, edo...

AI: mhm. Bale. E... Kemenen zabiltzate... es que pixkat nahi det egin, pixkat sarea.

AB: bai, bai.

AI: Kemenen zabiltzate zu eta Ander musika eskolan

AB: bai.

AI: eta beste dantza taldeetan dabiltzanak, badakizu zeintzuk eta ze dantza taldetan ibiltzen diren?

AB: bai. Sergio ibiltzen da Eraikin

AI: Irungo beste talde bat.

AB: hori da. Deitzen diotenean, zeren esango nuke Eraikik ere ez daukala txistulariekin, e... bueno, ez dut ezagutzen, e? Baino, Ander ere ibiltzen da Eraikin. Ander da pixkat, [risas] hemen, folklore mailan existitzen den edozertan sartuta dagona, eta... ba Sergiok jotzen du, badakit Sergiok jotzen dula noizbehinka berarekin, eta guk ere behar izan

dugunean noizbait eskaini diogu Sergiori, baina bueno, ez du... [chasquea] ez du posible izan, edo ez dakit. Eta berako nexka badago, baina Berako dantza taldean.

AI: mhm, bale, eskerrik asko.

AB: ez dakit ea dagon dantzari edo musikari, dantzari esango nuke baietz, baino...

AI: mhm. E... galdetu nahiko nizuke Kemenen dauden beste bi heldu horiei buruz, e... Oihan eta Antton, e... beraien lanbidea zein den, eta... ez dakit badakizun txistua jotzen nola ikasi duten, edo nola iritsi diren... taldera.

AB: bai, e... bueno, Antton [risas]

AI: [risas]

AB: Antton da... esan dezakedan... bueno, Oihan irakaslea da.

AI: bale.

AB: nik ez dakit nola bukatu zun taldean, baino badakit gaur egun, e... Hondarribiko udal txistulari... bueno, ez da banda, zeren ez daukate horrela antolatuta, baino badago... hor sartuta. Daukate, hola... dira txistulari talde bat, eta juten dira beraien taldean mugitzen hori. Ez dakit nola hasi zan. Eta Antton... gaur, bueno, bera, fisikako doktorea da, eta gaur egun irakasle dago unibertsitatean. Eta... eta sartu zan txikitan, bueno... nik esango nuke... gurasoak musika eskolan apuntatu gintu... bueno, hasi ginen biak txistuarekin, Anttonek jo zun klarinetea ere bai, baino gero aukeratu behar izan zun bata edo bestea, eta txistua aukeratu zun, eta... eta hortxe, ba Peiorekin... Peiorekin izan da Zipi Zape oso txikitatik, eta azkenean, ba... sartu zun Peiok ere bai dantza taldean.

AI: mhm. Eta 2 pertsona hauen bizitzan txistua aisialdiko aktibitate bezela ikusten da? O sea, ez direla ezta profesionalak, ez dakit ze ikasketa maila izan duten txistuan.

AB: e... Oihanek ez dakit, baino Anttonek bai etzuela egin ez goi-maila ez ezer ez. Eskaini zitzaion, uste dut, bere garaian, o sea... erdi-maila, baino etzun egin nahi izan, o ez dakit hasi zun kurtsoren bat, edo, baino...

AI: oinarrizkoa bai, egin zuen.

AB: oinarrizkoa bai, denek daukagu.

AI: mhm.

AB: nik esango nuke, gaur egun, o sea, txistulari garenak, e... baietz, oinarrizkoa badugula denek.

AI: mhm. Bale. E... ba hori, e... Oihanek esan didazu ez dakizula oso ondo ze ibilbide izan duen txistuakin, nola hasi zen jotzen, nola ikasi duen... ez.

AB: ez.

AI: bale, eskerrik asko.

AB: ba... badakit, ba, justo Oihanen anaia ere dantza taldekoa da, Peioren... Peio ere adibidez dantza taldean sartu zan, ba kuadrillakoak zirel... o sea, kuadrillakoak ziren... ez dakit oso ondo kuadrillakoak ziren dantzan [zeudenak], edo gero egin ziren, baina justo bere kuadrillako asko dantzariak dira, eta bera sartu zan musikari bezela, eta gero Antton ta Oihan... e... ba, igual kasualidadez ere, bere anaia dantza taldean zegola, ta... ez dakit, noizbait Oihan dantzari izan dan, baino... supongo hor lotuta izango [zela]...

AI: bale, eskerrik asko. Es que... haiei ez nekien oso ondo nola iritsi, eta zuen bidez, pixkat ideia hori hartzeko.

AB: mhm.

AI: e... instrumentu asko izan direla aipatu duzu, eta hori bereizgarria, edo, izan dela taldean. E... gaur egun ze instrumentu daude? E... izan daiteke... txistuaz aparte dultzaina, atabala... ez dakit haize metalezko... fanfarria itxurakoik ere baden, akordeoia, *biolina*.

AB: bai, ba... nago ni biolinakin, gero Peio... bueno, es que... f... Peiok ekarri ditu... izan dugu zorte asko eta nik uste dut gurela musikalki enbidia bat, e... beste... zen, Peiok ekarri ditu... e... oso musikari onak. Eta gaur egun ditugu, e... bueno... gero, musikari askok jotzen dituzte bi instru... nik uste dut gauden gehienak, ni barne orain, e... jotzen dutela instrumentu bat baino gehiago. Ordun, adibidez, Oihanek txistuaz gain gitarra jotzen du, e... Diegok jotzen du tuba eta... tuba esango nuke... eta gitarra, e... daukagu Oscar saxofoia eta clarinete, e... gero... bueno, ez dakit, gero hauek, karo, hauek guztiak musika munduan aritzen dira nolabait ere, ordun errexa da, ekarri dituzte beste tronpetista batzuk ere. E... dantza taldeko... bueno, akordeoia ere izan dugu urte askotan, eta azkenengo urteetan ez, eta dantza taldeko kide den akordeoi jole bat ere gaur egun dago jotzen, flauta bat ere ez dena gure dantza taldekoa, baizik eta Hendaia dantza taldekoa, baino flauta jotzen du, eta ordun gurekin behar dugunean jotzen du. E... eta gero, dultzainak, atera zen... e... behar bat dantza taldetik, e... zeren, dultzainekin egiten ziren dantzak, eta, beti dultzainak kontratatzen zirela. Ordun, hor ikusi genun dirutza bat uzten zela, eta atera zan dantza taldeko partaide diren, edo izan diren heldu batzuen aldetik, atera zan beraien artean dultzaina ikastea. Eta hau bai, ba perfila da guztiz ezberdina, ez dira... nik esango nuke gehiengoek ez daukatela oinarritzko maila ez musikan, edo. Askok partitura bat irakurtzen ez dakite, baina belarriakin aritzen dira ikasten, eta guztiz beraien zentzuan, eta sozialki, eta dana. Eta gero dugu Lorentxo atabalakin.

AI: mhm. Instrumentu hoiek guztiak, e... elkarrekin egoten dira saio batean, edo egiten dire gehio... bada talde konkreturen bat... Gipuzkoarako esango genuke txistu talde... txistu banda tradizionalaren formakuntza izaten dela,

AB: bai.

AI: eta agian, gaur egun, aipatu duzunagatik, hori dela gehien irteten den taldea, ez?

AB: bai, gehien... gaur egun egiten diren saioak... bueno, duela urte batzuk, oker ez banago, dantza taldeko... erabaki zan dantza taldea Gipuzkoako, e... *eredu* izan nahi zula, eta ordun zentratu gara asko Gipuzkoako dantzan, eta ordun txistulari banda da justu.

AI: mhm.

AB: gero bai, pues erromeriak egiten ditugunean ere, erromeria nahiko onak montatzen ditugu, eta hor bai, instrumentu guztiak, e... bueno, instrumentu guztiak, eta gero... dultzaina, ba beste... izango ziren 3 musikari multzo bezela izango litzateke. E... txistulariak alde batetik, beste alde batetik, e... txaranga, edo, deitzen dioguna, dela hola... instrumentu guztiak, erromeria eta jotzen dugunean, eta gero dultzaineroak.

AI: mhm.

AB: eta gero badago beste batzuk, trikitiak, eta. Baina hori... dira dantza taldeko batzuk aparte trikitilariak direla.

AI: ta batzutan deitzen zaiela, edo?

AB: ta batzutan deitzen zaie, kalejirak egiteko, ba dultzainak aurretik eta trikitilariak atzetik, eta holakoren bat, baino...

AI: entseguetarako, esan nahi dut, saio bat hurbiltzen denean eta repertorioa landu behar denean, e... dantzariak urtean zehar erregulariki biltzen dira, baina musikarien aldetik, ez dakit, e... egiten dituzuen entseguak zuen aldetik, edo...

AB: egiten ditugu oso entsaio gutxi. E... maila handia izatearen arazoa [pequeña risa], musikalki oso maila handia izatearen arazoa da, hasteko, e... musikariak lanez gainezka ibiltzen direla beraien beste gauzetan, ordun, e... beste entsaio bat gehitzea ere, f... kostatzen zaiela, eta... beste alde batetik, askotan, [chasquea] daukatela sentsazioa beharko ez balitz bezela. Baino bai azkeneko urteetan, e... bueno, azkenengo urteetan nik ere hartu dut musikarien ardura, eta orduan, ensaioak, e... musikari guztiak elkartzen direnean, bai... bueno, hori beti egin izan dugu, baino... esango nuke, aurren ari garela, pues, e... bueno, azkenengo urtetan, denbora gehiagorekin egiten ensaio hori, behintzat. Bakarra egiten da, bat edo bi gehienez, baino... eta gero txistulariak normalean ez dira beraien artean elkartzen, ez bada beharra ikusten dutela, o sea, ni adibidez Anderrekin askotan, jo izan dugunean biok bakarrik, bai geratu izan naiz, nere beharrarengatik, eta Anderren beharrarengatik ere bai, elkartu izan gara, baina orokorrean, esango nuke Peio, Antton eta Oihanek daukaten dinamika dela, e... agian ensaio orokor bat, ensaio orokorrean zuzenean, dantzariekin egiten den ensaio orokorrean hori begiratzea.

AI: mhm. O sea, dantzariekin elkartzeko momentua izaten da saioen aurreko aldietan.

AB: esango nuke, hauen hiruen dinamika gehien bat hori izan dela, oker ez banago.

AI: mhm.

AB: baino es que, azkenean, pf... pues nik badaramatzat 11 urte dantza taldean, ba beraiek, e... igual elkarrekin jotzen 15 urte daramatzate, eta azkenean, dantza... dantzako errepertorioa hainbeste ere [chasquea] ez da aldatzen.

AI: mhm.

AB: ordun...

AI: noski. Bueno, egiten dute haien ensaio orokorra eta horrekin funtzionatzen dute.

AB: bai.

AI: galdetu behar nizun, ea badan arduradunik dantzarien artean musikariekin hitz egiteko, edo musikarien artean... eta aipatu duzu zuk hartu duzula ardura bat.

AB: bai, lehen... Peio zan, bueno, Peio izan da urte askotan, pues hori, nik 11 urte badaramatzat dantza taldean, Peio izan da beti arduradun, eta, bueno, e... nik dantzako entsaioetara etortzen hasi nintzanean, ba pixkat bidali ninduten lotura bezela, ta bukatu nun nik izaten arduradun, eta gaur egun ni naiz, eta gero, pues dantzari eta musikarien arteko lotura, pues hori, e... dago... normalean... hitz egiten dut Naroarekin, dela irakaslea, edo monitoretza lanak egiten dituna, baino bestela, e... ekitaldiaren arabera dagoen arduradunarekin hitz egin.

AI: mhm. Eta... e... musikariak eta dantzariak harremantzeko modu hori, e... arduradun horren bitartez egiten da.

AB: bai.

AI: eta... ez dakit gustora zauden horrekin.

AB: ez [risas]

AI: [risas]

AB: oso zaila da, hasteko, e... [chasquea] dantzan dagoen lan taldea, karo... musikariak bagara dantza taldeko parte, baino... ez gara dantza taldeko parte. Esan nahi det... e... nolabait ere, ardura bezela bagaude, e... bileretara eta etorri behar gera, e... hainbat gauza badaude berdintzat hartzen gaituztenak, baino errealitatea da ezetz, beraiek azkenean entsaiotan, ba ekipo bat bezela, zu ari zara elkartzen astean bitan uneoro, eta... [chasquea] ordun, jarduten diren gauza asko neri etzaizkit iristen. Beste alde batetik ere, e... arduretaz gain, pues, e... erlazio sozialak ere badaude, eta ordun... informazio asko neri... neregandik pasatzeaz, bueno, batzutan ez dira pasatzen ta zuzenean beste musikariei pasatzen zaie, eta ordun [chasquea] batzutan neri kudeatzeko zaila egiten zait informazio falta horrengatik, zeren... e... zubi bezela egiten, e... o sea, nere lana nolabait ere zubi bezela eta arduraduna egitea da, baino askotan ez dute zubi hori [chasquea] baliabidetzat hartzen, eta ordun askoz ere zailagoa izaten da.

AI: mhm.

AB: eta gero musikariei askotan zaila egiten zait beraiekin konunikatzea [pequeña risa], atzetikan ibiltzea, eta hor, e... zaila da.

AI: mhm. Atzean gelditu zaidan galdera bat izan da, ea... e... lanbide bat ikusten den dantzarako txistua jotzea, edo... edo aisirako esparruan ikusten dan gehiago, aktibitate mota hori.

AB: ... bua... ez... ez dakit. E... kosta egiten zait esatea, zeren nik bai ikusten dut, e... ba, ez dakit, beste dantza talde batean... [chasquea] dantza irakasleak lanbidetzat jotzen diren bezela, e... nik, Donostiako lagun bat, o sea, dabil, egunero ematen ditu dantzako klaseak, izan daiteke lanbidetzat txistua jotzea ere bai. Da, azkenean, ez agian dantza talde batean, baino... baldin bazaude Gipuzkoako dantza talde guztitarako jotzen, izan daiteke ogibide bat.

AI: gertatzen da? Izaten da egoera hori, txistulari bat talde askotan jotzen ibiltzea?

AB: bueno, Ander adibidez, Irungo talde askotan dago. Gero ere, nik dakidanez, Hernaniko txistulariak ere, e... oraindik ere, e... bueno, omen daukatela... hau nere... Mikelek, txistuko irakasleak esanda, e? E... daukate talde majo bat Hernanin, e... pues 4 edo 3 txistu haien artean oso ondo eramaten diranak, eta oso maila onarekin, eta oso prest daudenak, ba tokitara juteko jotzera, ta igual ez diruaren truk, baizik eta... bazkariaren truk, o... o lo que sea, eta... baino... nik uste dut perfil hori egon, egon daitekeela. Gauza da... azkenean... profesionala baldin baduzu, eta era berean badaukazu lagun bat musutruk egingo lukeena, edo, ba azkenean dantza taldeari ere ez dio merezi, e... depende nori pagatzea, baldin badaukazu erdizka egin dezakeen norbait, pagatu gabe.

AI: mhm. Zuk Kemenen jotzen duzu txistua, eta beste dantza talderen batean ez, ez?

AB: nik ez dut izan... bai musika eskolan egotearengatik, pues, badaukat holako kontaktua, eta justo duela gutxi Sergiok idatzi zidan Eraikin behar zituztela txistulariak, eta, jaialdi baterako, baino justo da gu goazen jaialdi berera. Ordun, ba... baino... noizbait iritsi zait, baino ez, ni... printzipioz... aterako balitzaidake aukera, Anderrek egiten duen bezela, ta Anderrekin oso gustora jotzen dut, eta... egingo nuke noizbait behar baldin bazan. O sea, azkenean, ez da berdina bakarrikan jun, edo laguna duzun

norbaitekin jo. Eta nik Anderrekin oso-oso gustora jotzen dut, eta... nolabait ere, txistu arloan laguntzat daukat. Eta... motibatuta dago, eta holako egoeretan joko nuke. Baina bestela...

AI: Anderrek, esan duzu Irungo askotan egiten duela. Bat Kemen, bestea Eraiki, besteren bat bada?

AB: bueno, aparte, txistuaz gain dultzaina jotzen du, eta erraldoietan ibiltzen da, eta da oso kontaktu errexa. Alboka ere jotzen du, panderoa, trikitixa, dago pixkat [chasquea] dantza talde batek eskatu leiken, ba instrumentu guztiak jotzen ditu.

AI: mhm.

AB: eta ordun, da oso... eta oso gaztea da, e... eta bueno, hemengo aukera oso ona da edozein dantza talderentzako.

AI: mhm.

AB: eta gainera, ez da bakarrik txistua jotzea, lehen mailaz, eta, aritu garela hitz egiten, ez da bakarrik txistua jotzea, baizik eta dantzak ezagutu behar dira. Musika eskolan dauden txistulari askok, gaur, erderaz esaten den bezela, “te falta calle”, ba txistulari askok oso... nabaritzen da asko ze txistulari dan musika eskola batekoa eta ze txistulari dan kalekoa. Eta oso zaila da topatzea musika eskolako maila duen kaleko txistulari bat, e... topatzea. Es decir, e... emanaldi batean euki behar duzu ezagutza bat dantzarekiko, izan behar zera, e... o sea, dantzariekin jo behar duzu. Eta hori musika eskolatik datorren, nahiz eta oso-oso maila on bat euki, da... izan zaitezke oso ona txistuan, baina... [chasquea] ezin zara, o sea... baina, jo behar duzu dantza taldearentzako.

AI: hori, igual, *ikasi* egin behar den beste gauza bat dela, ez?

AB: hori da, o sea, azkenean, e... musika eskolak, nik uste dut hor fallo bat ere dagola, ba musika eskolak musika eskolarentzako bidaltzen dizu, o sea, hau da, ba beste instrumentu batekin bandarako edo orkestarako bidaltzen dizun bezela, pues txistuarekin ere, ba igual txistu talde batean jotzeko, edo musika eskolan egiten ditugun emanaldiak txistu banda zentzuan da. Baina ez digute erakusten dantza taldearekin jorratzen, eta ordun, nahiz eta oso ondo jo, gero zuk jakin behar duzu, ba: “lehenengo, hau da deia buruzagiantzako, gero...” ni, adibidez, hortan oso-oso galduta nago. E... buruzagiantzako, gero taldekoa, gero... [chasquea] hor badire gauza asko, ikusi behar duzu dantza gutxi gora-behera, dantzariak konfunditzen badira, zu izan behar zera gai e... mozteko momentuan, edo...

AI: mhm. Bai, badire hor, e... abildade batzuk, ba landu egin behar direnak, ez?

AB: eta hori esperientzia da. Bai. Eta horregatik, asko nabaritzen da txistulariak dantza munduan sartuta egotea, eta inklusio, baten bat izan dugu, e... zea, Aritz Lopez, Lopus, bera dantzaria zan, o sea, [chasquea] nolabait ere, nahiz eta... es que igual ez da bakarrik maila musikala. Da... ezagutza orokor bat da, oso... eta equilibrio guztia euki behar da. Eta...

AI: mhm. Dantza taldera bueltatuz, e... ea baden jendea dantzari eta txistulari dena, edo rolak bereizita egoten diren, orokorrean.

AB: nahasten dira. Nik uste dut, e... gaur egun ez, baina Kemeneko historian bai egon da, ba igual, dantzari hasi, dantzaritzako ya zaharra izan [pequeña risa] eta musikari sartu, gaur egungo dultzaineroen kasua, adibidez.

AI: Lopus esan duzu ere bai.

AB: hori da, Lopus, adibidez, dantzaria izan zan, ta ez dakit txistua musika eskolan ikasi zun, edo dantza taldetik, edo... o sea, nik uste dut pixkat dela... [chasquea] beharren arabera. E... dantzaren beharren arabera. Gauza da... pf... gaur egun dauden txistulariak oso maila ona utzi dutela. O sea, Peio y compañía, baino lehenago zeuden txistulariak dantza taldetikan ateratzen ziren, o sea, azkenean da... behar dena. Eta... eta badire, e... esaten nizuna, e... azkenean, [chasquea] es que, hobe da dantzatik etortzea.

AI: galdetu behar nizun ea garrantzitsua iruditzen zaizun musikariak taldekide izatea.

AB: bai. Taldekide eta... taldekide izatea eta dantza munduaz jakitea.

AI: mhm.

AB: zeren ni neu, adibidez, orain arduradun naizela, askotan iristen zait errepertorioa, baino nik ez dakit ze instrumentu behar diren, hau da, nik ez dakit den guipuzcoano, den, ez dakit zer, ordun, gutxi gora-behera jakin dezaket, bainon inoiz ez nago ziur. Hortaz ere ikasten da, baino hasiera... “hau da errepertorioa”, baino nik ez dakit ze instrumentu behar diren.

AI: mhm. Bale. Azken galdera bezela daukat, e... jarria, e... orokortasun batean, ikusi duzunagatik, edo bizi duzunetik hasi eta... ez dakit nahi duzun orokortu edo ez, baino... ea txistularien eta dantzarien munduan, e... harreman falta ikusten duzun, edo oso estuak diren bi munduak.

AB: ... nik uste dut... e... beste dantza taldeetan nik ez dakit nola gertatzen den [pequeña risa], baino gure dantza taldean, e... oso harreman ona dago. E... o sea, karo, txistulariak ere, urte askotan egon dira, eta beti... ez dakit, guk egin genun harremana... e, inkluso autobuseko txoferrarekin, bidai guztitan berdina etortzen zalako, ordun, nik uste dut... azkenean, denbora hau guztian, saio berdinean, afaritan ta dena, txistulari berdinak baldin badira, errexak da giroa egitea, eta gainera [chasquea] esan nahi det, askok ere, musikari askok bikotea dantzaria dute, edo izan dute historikoki. Ordun, azkenean, hor nolabaiteko harremana sortzen da.

AI: o sea, dago hor, alde batetik, sozialki, oso harreman estua dagola, baina gero bai aipatu duzu, antolakuntza aldetik, agian bai izan daitekeela urrunketa puntu bat, ensaio guztietara ez etortzeak eragin dezakeela zerbait... baina bueno, horrek gero alde sozialera ez duela zailtasun bat eragiten.

AB: ez, a ver, supongo... [chasquea] sartu berri diren dantzariak, depende ze musikarirekin harremana izatea, ba zaila izango dela, ba ez dutelako kointziditzen gehiago, baino...

AI: gero afari bat dagoenean, hor egongo gara denak...

AB: bai, eta azkenian, nolabait ere, bata-beste, gainera ez da bakarrik afaria, eta hori, baizik eta gero, asko ere, Irunen, nahiko... giroa oso segregatua egoten da, eta ordun, ba... Mosku delako plazan edo, ba... denak ibiltzen gera gutxi gora-behera, ordun errexak da jende hori ikustea, eta nahiz ta ez elkartu dantzako arrazoi batengatik, azkenian, ba... nolabait ere, elkartzen... o sea, elkartzen zara. Ez dakit.

AI: segregazio horren barruan, e... igual, taldetxo berberaren barruan ibiltzen dela jende hau.

AB: hori da, bai. Bai, ta azkenean... ba ez dakit, adibide bezela, Peioren kuadrilako izandako... demagun 10 bat direla, ba igual 5 ziren dantzariak, gero Peio, baino beste 3ak izan dira sozialki Kemenekoak bezela. O sea, nahiz eta dantzariak ez izan, denek ezagutzen ditugu, e... giro berdinean ibiltzen ziralako, eta azkenean, lagunak lagunak zure lagun bihurtzen dira ere bai, ez?

AI: mhm.

AB: edo hori, eta askok lagunak, edo, bueno, familia kontua ere izaten da dantzako...

AI: zure kasuan, adibidez [pequeña risa]

AB: nere kasuan familia, hori da.

AI: mhm. Ba milesker. Hauek izan dira nire galderak. Zeozer gehio nahi badezu komentatu, edo...

AB: nik uste dut denetik komentatu dizudala [risas]

AI: bai, bai [risas]. Exprimitu zaitut gustora. Bueno.

VI.3.13. tr_TA6_KEMEN-ERAIKI_Ander

Registro de la grabación: TA6_KEMEN-ERAIKI_Ander

Contextualización

- Entrevista a Ander Alkain, txistulari miembro de los grupos Kemen Dantza Taldea y Eraiki Dantza Taldea de Irun.
- Fecha: 26 de marzo de 2025 entre las 19:35 y las 20:00 horas.
- Duración total de la entrevista: 26 minutos.
- Lugar: la entrevista se realizó en el local del grupo de danza Kemen Dantza Taldea de Irun, en el Frontón Uranzu (Calle Juncal 1).
- Tipo de entrevista: abierta semiestructurada.
- Tipo de transcripción: literal.

Transcripción

Amaia Irastorza: inporta zaizu elkarrizketa grabatzen badut?

Ander Alkain: ez, ez zait inporta, grabatu lasai.

AI: bale, eskerrik asko. Bueno, ba, e... hasteko, zu Kemen dantza taldean jotzen duzun txistulari bat zara, aipatu didate Eraikin ere jotzen duzun, gero sartuko gara gehiago horretan. Lehenengo galdetu nahi nizun zein den zure lanbidea.

AA: ikaslea naiz, oraingoz. Ingenieritza elektrikoan. Unibertsitatean.

AI: eta ze leku hartzen duen txistuak zure bizitzan, edo?

AA: m... alde sozialean bastante okupatzen du txistuak específicamente. Ez dakit zer gehiago gehitu.

AI: [pequeña risa] aisirako aktibitate bezela hartzen duzu.

AA: bai.

AI: eta zuk txistua jotzen nola ikasi duzu?

AA: hasieran Hendaian, Akelarre dantza taldeko lokalean. [Asier Oiaskoetxearekin], harrek eman zizkidan lehenengo lezioak, eta gero Irunen Mikel Oliveri erreteriarrarekin jarraitu dut gaur arte.

AI: hasierako formakuntza hori ahoz ahoko transmisioarekin egiten zen, bertako dantza talderako jotzen, edo, ikasten zenuen, edo...

AA: hasieran?

AI: hasieran, Hendaia hura, esan duzuna.

AA: hasieran Hendaian albokarekin hasi nintzen Asierrekin, eta gero ya txistura pasa nintzen. Eta paperekin gehien bat, ahoz ahokoa ez... txistuan ez dut ezagutu.

AI: ah, bale, aha. Beste instrumenturen batean bai?

AA: trikitixan aurrez aurreko sistema ere izan dugu, baina nahiko gutxi. Baina bueno, erabili izan dugu, bai.

AI: Irungo musika eskolan Mikelekin ze hezkuntza mota, edo, jaso duzu? Ez dakit musika eskola, edo arautuan sartu zaren, oinarrizko, profesional...

AA: e... musika eskola. Ez dakit erabiltzen dudan errepertorioa den musika eskolako oinarrizkoa edo ya erdi-mailako batean sartzen dena, baina... ez da arautua dagoen ikasketa.

AI: bale. Aipatu duzu alboka, beste instrumenturik jotzen duzu? Txistua, alboka...

AA: dultzainarekin ere ari naiz, eta mandolinarekin ere saiatzen naiz.

AI: mandolina?

AA: bai.

AI: eta dantza taldean, txistuaz gain, horietako besteak erabiltzen dituzu?

AA: bai

AI: mandolina eta guzti?

AA: bai, Santo Tomasetan aurrekoan.

AI: ah bai?

AA: eta Amaiaiko saioan ere joko dut.

AI: mhm. Em... bale. Esan duzu ez dakizula oso ondo errepertorio aldetikan, ea ze baliokidetza edo izan dezakeen zuk orain ikasten duzunak. E... maila aldetik, ze musika hezkuntza maila, edo, daukazu... esango zenuke oso ona, ona, moldatzeko modukoa, hala moduzkoa, exkaxa?

AA: moldatzeko modukoa, esango nuke.

AI: bai? Batetik bostera hiruan, edo, ez?

AA: bai, por ahí.

AI: eta zeri ematen diozu balioa maila hori ona edo txarra dela esateko? Ez dakit dagoen ezaugarriren bat, edo praktika motaren bat, edo, egin beharko litzatekeela, edo, iruditzen zaizuna, ona izateko.

AA: o sea, nik ikusten dudana da, adibidez, dantzako errepertorioan silbotearen partea irakurtzeko, nahiko errez a primera vista, bigarren txistua, más o menos, baina hori, adibidez, lehenengo bat jotzeko etxean prestatu behar dut nahiko ondo, eta kasi buruz, eta.... Orduan, tarteko zerbait.

AI: bale, o sea, garrantzia ematen diozu azkartasun batean menperatzeari errepertorioa, edo zenbat landu behar duzun, bapateko... ez dakit nola esaten den; a primera vista irakurtze horretan abilezia baloratzen duzu.

AA: bai.

AI: bale.

AA: galderak bazeukan beste zati bat?

AI: bueno, aukerak ematen nizkizun, zuk ikusteko aukera horien artean... o sea, nik galdetu dizut zure mailan batetik bostera hiru bat jartzen diozu zure buruari musika hezkuntza mailan, eta galdera zen zeri erreparatzen diozun hori esateko. Aipatu duzu garrantzia daukala e... a primera vista irakurtzeko erraztasun hori...

AA: adibidez, bai.

AI: eta, gainera, bereizi duzu instrumentuen... esan duzu silbotea nahiko... ez dakit zein den desberdintasuna instrumentu batetik bestera errextasuna edo zailtasuna izateko.

AA: hirugarren ahotsa, silbotearena, nahiko xingleagoa da normalean.

AI: agian dire gehio fundamentalak, eta...

AA: m... bai.

AI: eta melodia igual konplikatuagoa, edo, izaten du txistu lehenengoak.

AA: bigarren batzuk zail xamarrek dira, baina normalean lehenengo izaten da gehien mugitzen dena.

AI: mugimendu handiagoa edo txikiagoa izatea. Kemen dantza taldean ordaindu egiten dizute jotzeagatik?

AA: ezkontzetan eta horrelako ekitaldietan bai, gainontzeko emanaldietan ez.

AI: mhm. E... “ezkontza eta horrelako”, ezkontza ze motatakoa da? Aurrekulari batekin txistua nonbaitera joan behar izate hori da, edo...

AA: adibidez, bai.

AI: beste saioak zer dira, gehiago dantza bloke desberdinak bata bestearen atzetik egitea?

AA: aja.

AI: e... txistua dantzarako jotzea lanbide bezela ikusten da?

AA: ... m... nik ez. Ez dakit norbaitek daukan *ofizio* hori. Ez dut ezagutu, behintzat. Ez dakit norbaitek izan duen, baino... nik ez dut ezagutu.

AI: bale. Gehiago ikusten duzu igual aisialdirako aktibitate bezela.

AA: nik, behintzat, bai. Eta txistularia dantzarako ez, baina bueno, txistularia... Peio daukagu, adibidez, ofizioz eta lanbidez dena, por ejemplo [pequeña risa].

AI: baina dantzarako jotzea ez da lanbide, baizik eta dago banda batean, edo...

AA: bai, eta agian dantzarako jotzen du, baina ez hortara eksklusivamente.

AI: zergatik jotzen duzu zuk talde honetan txistua, zer ematen dizu edo zerk atxikitzen zaitu bertan?

AA: e... Peiok deitu zidalako básicamente [pequeña risa]

AI: [pequeña risa] hori izan zen zure hasiera Kemen dantza taldean.

AA: bai. Lorentxorekin ikusi ninduen behin jotzen Urdanibian Eraikiko saio batean, eta esan zuten: “hau Kemenera”.

AI: zer ikusi zuten, ba?

AA: bakarrik nengoela jotzen, kasi. Lorentxo eta ni. Eta Koldo, beste bat zegoen noizbehinka bigarren ahotsen bat egiten, eta dantza irakaslea zenez, egoera nahikoa kontrolatzen zuen, pero txistuan ez zen oso abila. Eta hor, pues, pixkat hankamotz gelditzen zen saioa.

AI: eta gehiago mozteko hanka, zu kendu zintuzten Eraikitik, edo nola da hori?
[pequeña risa]
AA: konpainia eman, gehiago.
AI: zuri konpainia eman?
AA: bai, taldean jotzeko aukera gehiago.
AI: ah, bale.
AA: arropatu... *arropar*? Ez dakit itzulpena, bilduago... egongo da hitza baina ez zait etortzen orain.
AI: alde soziala pixkat...
AA: jorratzeko, bai, por ejemplo.
AI: eta hori da, agian, Kemenen jotzeak ematen dizun gauza on bat, ez?
AA: bai.
AI: besteren bat aipatuko zenuke, edo hori da garrantzitsuena?
AA: ...
AI: aipatu duzu, ya hori, e, da pixkat gehiago sartzeko. [pequeña risa]
AA: etorriko zait.
AI: bai. E... zu Kemen dantza taldeko kide sentitzen zara?
AA: bai.
AI: eta beste talde batzuetan ere jotzen duzu. Eraikin jotzen duzu,
AA: bai.
AI: besteren batean ere?
AA: gaur egun ez.
AI: Kemenen eta Eraikiren tartean zabilta.
AA: bai.
AI: gero, kidetza hori, ez dakit nola konpartitzen den dantza talde batean eta bestean, Eraikin ere kide bezela ikusten duzu zeure burua. Bertako...
AA: bai. Musikari bezala, bai.
AI: bi kidetza partekatzen dituzu Irunen, ezta?
AA: bai.
AI: mhm. Kemenen ze dantza mota, edo, eskatzen zaio txistulari bati gehien, edo bada zeoze...
AA: Gipuzkoako dantza gehien bat, esango nuke.
AI: mhm. Bale. Besterik?
AA: urtero soka dantza egiten da San Juan plazan, baina hortan normalean ezin dut jo. Eta beste bloke arruntak, ohikoak, txistuakin... aldatzen dira gehien bat. Gipuzkoakoa da batez ere.

AI: mhm. Kemenek dituen saioetatik zeinetan... suposatzen dut Gipuzkoa behar denetan egiten dela, ez dakit asko izaten diren Gipuzkoako blokea ateratzen duten saioak... e... urtean dauden saio guztietatik, denetara hurbiltzen zara, edo zein da, igual, gehien bat jotzen duzuna?

AA: ez, e... Hondarribia Dantan nahiko gaizki daukat kolokatua agendan...

AI: gaizki?

AA: aztaketan, edo, harrapatzen nau.

AI: baina juten zarela, normalea, edo ez?

AA: ez nahiz joaten, gaizki datorkit.

AI: ah, bale, bale. Normalean, orokorrean.

AA: eta San Juan... San Juan bezperako sokadantzan. Sokadantza bai.

AI: bale. Lehen aipatu duzuna igual, e... San Tomas da, mandolina, edo zein?

AI: bai, horrekin gelditu naiz. Baina hori txistua ez, beste instrumentu batzuk ateratzeko aprobetxatzen duzu?

AA: bai, goizean zen Adaxkako saioa, hor dena txistuarekin egin genuen, eta arratsaldean erromeria ya, hor beste instrumentu batzuekin [incomprensible].

AI: mhm. Bada, harrobi bat txistulariena Kemenen?

AA: e...

AI: txistulari gazteak, edo, batzutan hurbiltzen dira? O, betiko, edo aspalditik jotzen dezuten...

AA: ez nuke esango.

AI: zuek zarete...

AA: incluso, esango nuke Irunen ez dagoela, casi, ni izanik Irungo musika eskolan txistulari gazteena.

AI: mhm... eta Irun osora estrapolatzen duzu edo egoera?

AA: bai, ez dakit nonbait badagoen, beste nonbait txistulari gazteren bat balduta, akademiaren batean ikasiko duenean edo, baino... Ez dut ezagutzen.

AI: mhm. E... zuk noiztik jotzen duzu Kemenen?

AA: 2019ko Euskal Jiratik.

AI: argi eta garbi duzu.

AA: bai.

AI: hor esan zizuten, Lorentxokin ikusi aldi batean, eta hor esan zizuten.

AA: bai, justo ekaina bukaeran ikusi, eta hurrengo saiorako: "gazte hau hona".

AI: mhm. Eta ondo sartu zinen giroan. E... bale... txistulariek elkarrekin ensaiatzen dezute erreperitorioa, dantza taldean gero saioetarako lantzeko?

AA: Kemenen justo saioa baino aurretik... pentsatzen ari naiz nola egin dugun azkenekotan... Gipuzkoano igual dantzariekin zuzenean, eta... Lizartza ere bai, azkenean dantzariekin zuzenean izan zen, eta horren aurretik, gutxi.

AI: mhm.

AA: gogoratzen dut gelditu ginela urteurreneko jairako, o sea, aurreko astean, inkluso pare bat aldiz. Baina nahiko... bazkalosteko errepertorioa zen, ez zen justo dantza errepertorioa.

AI: barkatu?

AA: bazkalosteko kankak eta abestiak ziren, baina hori, dantzarako, txistulariak nahiko gutxi esango nuke elkartzen garela.

AI: urteurrena, ahal didazu jarri kontestua? Urteurreneko saiorako ze esan nahi du?

AA: ez, o sea, urteurreneko jairako, 50. Urteurreneko frontoian egon ginen...

AI: ah, bale. E... bueno, lehen aipatu dugun gai bati buruz galdetzeraz bueltatuko naiz, txistu ikasleak, eta... Galdetu nahi dizut ea Irungo txistu ikasleak ibiltzea diren dantza taldetan jotzen. Kemeneko kasua zerate zu eta Aizpea,

AA: bai.

AI: eta besteek ere ea eskolatik ikusten duzun ateratzen diren gero dantza taldeetara jotzera.

AA: Sergio bai, behintzat. Eraikin eta Hendaiako Akelarren ibiltzen da. Elena ez... ibili izan da, ez dakit gaur egun non. Ta... askoz gehiago ez daude.

AI: mhm, Elena?

AA: bai.

AI: abizena zein da, badakizu?

AA: Lopez, izan daiteke?

AI: izan daiteke? Bale. Ez dakizu ze taldetan ibiltzen den, ez?

AA: Akelarren ibiltzen zen aspaldi... ez dakit. Ez, ez dut gogoratzen oraintxe bertan.

AI: bale, eskerrik asko. Aipatu duzu dantzariekin... e... zuek, txistulariak, orokorrean ez zaretela biltzen, momentu puntual batzuetarako agian bai, baino, zuen artean ez, baino dantzariekin, ba musika eta dantza uztartze hori lantzen dezute. Aurreko ensaioan, edo ensaio orokorrera juten zarete, edo nola egiten dezute?

AA: normalean ensaioan bertan. Bueno, orain gogoratzen naiz Aizpearekin Italiarako gelditu izan garela biok prestatzeko elkarrekin jo behar genituen piezak.

AI: Italiarako, jaialdiren batera edo joan zarete?

AA: bai, Cuneo herrira, FERIA del Marrone.

AI: badira pertsonak dantza taldean musikari eta dantzari direnak, edo rolak bereiztu egiten dira orokorrean?

AA: bai, badaude batzuk biak uztartzen dituztenak. Eder Valladares datorkit, dultzainero eta dantzaria; Bittor, dantzari ohia gaur egun, ya utzi zuen, baina dultzainarekin jarraitzen du... ta besteren bat... Lopus... dantzan ez dakit jarraitzen duen, dultzainarekin suposatzen da etorriko dela, baina bera dantzaria eta musikaria ere bazen. Hoiek esango nuke.

AI: bale. Gaur egun, musikarien, edo ez dakit konkretuki txistularien, eta dantzarien artean harreman estua dago.

AA: m... estua ez nuke esango.

AI: zeba?

AA: m... bueno... depende. Kasuz kasu ikusi beharko genuke.

AI: kasu bakoitza zer da, emanaldi bakoitza, edo pertsona bakoitza?

AA: ez, pertsona bakoitza, dantza taldearekin orokorrean daukana, edo... hasi behar naiz orain banan-banan...

AI: ez. Zure kasua aipatu, mesedez, inporta ez bazaizu.

AA: nirea dantzarietako estua... lagunak, ez dakit, oso minak ez, baina lagunak. Orokorrean bai.

AI: mhm. Eta saioetarako hartu behar diren erabakiak eta hartzeko, elkarrekin, ez dakit, negoziazio bat badago, edo elkarri galdetze bat, edo... harremana alde hortatik, saioetako antolamendu aldetik, harremana nolakoa den.

AA: musikarien barruan, edo musikari-dantzari...

AI: musikarien eta dantzarien artean.

AA: ... pentsatzen ari naiz... Niri behintzat erabaki gehienak ya hartuak, edo, iristen zaizkit. Baina ez dakit igual lehenago beste norbaitek hartu dituen, bai dantzarien edo musikarien aldetikan.

AI: mhm.

AA:... m... ez dakit, ezin dut esan nork hartu dituen edo gehienbat.

AI: inpresioa pixkat ematen dit, ba, ez dakit, antolamendu aldetikan, etzaizula iruditzen ezta oso harreman estua estua dagoenik.

AA: ez gehiegi, ez.

AI: mhm. Eta ez dakit nola baloratzen duzun egoera hori, nahiko zenukeen esan, ba, aldatuko zenukeen, edo gustora, nahikoa iruditzen zaizun, edo...

AA: hori igual, komunikazio... bai... falta hori... gutxitu, edo, behintzat azkartuko bagenu komunikazioa, pues... hobeto joango litzateke dena, bai.

AI: mhm. E... orain, Kemenen aparte, e... Eraikin daukazu egoera ere gustatuko litzaidake jakitea. Aipatu ditugun gauzak, e... entsegu aldetik, harreman aldetik... zer esango zenuke?

AA: han ere musikariak elkartzen gara justo... azkenekotan txikiekin jo dut, ta hori, pues... dantzari txiki ta ertainentzako, eta beraien ensaioetara, pues... jua izan naiz, ta bueno, ta jua izan gara. Baitare azkenekotan jo dudan txistulariak ez ziren Irungoak, orduan horrek etzuen laguntzen urtean zehar edo askoz gehiago elkartzea. Ta ez dakit zer gehiago gehitu.

AI: Eraikin ze musikari talde, edo, dago? O ze musikari elkartzen dira askotan edo normalean, zurekin behintzat, Eraikin jotzen?

AA: m... azkenekotan... Lezoko Jon Esnaola txistularia, Joanes atabalaria, azkeneko bidaiari baitare joan zaigu, edo joan da, Ibon Etxebeste akordeoilaria, hori, Eraikin dantzari ez direnak, ze gero baitare bazeuden, e... Aimar, Iñigo, adibidez, dantza irakaslea, edo, atabalarekin moldatzen zenez, bidaira joateko apuntatu zena... eta gero... bi flautista, Ane Etxepare eta Iñe Villaverde ziren, dantzariak baitare, dantzari

ertainak, eta Ane Etxepare baitare, baina beste Ane Etxepare bat, biolinakin. Hori ere dantzaria. Eta hori, elkartu ginen bidairako, bidaia prestatzeko.

AI: eta gero urteroko ohiko emanaldietara ere hubiltzen zarete?

AA: urtean zehar Sergio ere aipatu dut, e... gero Hendaian ibiltzen diren Asier Goiaskoetxea eta Meltxor Artetxe ere joan izan dira.

AI: Hendaian ibiltzen diren... zertan?

AA: Akelarre dantza taldeko bi hoiek.

AI: Akelaren, eta Eraikin ere?

AA: bai, deitzen diete, bai.

AI: mhm.

AA: eta... bilatu dezaket WhatsApp-eko taldean, norbait gehiago dagoen, igual ez dudana kointziditu...

AI: nahi baduzu...

AA: uste dut hoiek direla gehien bat nirekin kointziditu, o behintzat buruan ditudanak.

AI: mhm.

AA: e... ah, bale, e... falta zitzaidan Kemeneko dantzaria izandakoa, orain seme-alabak Eraikin dituen [pequeña risa], biolin jolea, Iñigo Salaberria, bidaira etzen joan, baina bidairako errepertorioa eta, prestatzen lagundu zigun, eta urtean zehar joan ohi da baita ere emanaldietan jotzeko. Eta... horiek ziren, bai.

AI: baduzue WhatsAppeko talde bat Eraikiko musikariena?

AA: bai, bai.

AI: mhm. Eta Kemenko musikariena ere baduzue?

AA: bai.

AI: aha. Eraikin, e... berriz bueltatzen Eraikira, aipatu dituzu instrumentu asko, Kemenen ere badire... bueno, Aizpeak lehen aipatzen zidan, batez ere erromerietan, edo, topatzen dela instrumentu desberdin asko Kemenen, Eraikin ze instrumentu talde edo topatzen dire orokorrean? Ez dakit txistu banda izaten den, edo txistu bikotea, edo zer izaten den orokorrean topatzen duzun formazioa.

AA: bikotea gehien bat, eta Iñigo ere bastante etorri izan da, kostatu zaigu [incomprensible], baina etorri [da] [pequeña risa]. Iñigo biolinakin urtean zehar etortzen da, orduan azkenekoak egin ditugu txistu-txistu-biolina, ta atabala etorri izan bada, pues berarekin.

AI: mhm. Hori izaten da orokorrean formazioa.

AA: ni joan naizen azkenekotan bai. Amaia saiorako igual gehiago biltzen dira, baina ni ez naiz joan azkeneko urteetan, orduan ez dakit hor ze formazio daukaten, por ejemplo.

AI: mhm.

AA: eta bidairako hori, txistu-txistu-atabala, hirukote klasiko bezela edo, eraman genuen, e... festival folkloriko bezela, nahiko txukun eta jotzeko.

AI: mhm, bale. Aipatu duzu, bai Kemenen, bai Eraikin, kide bezela zaudela taldeetan.

AA: bai.

AI: garrantzitsua iruditzen zaizu musikariak dantza talde batean kide izatea? Edo ez du bestelako garrantzirik.

AA: bai, garrantzitsua ikusten dut, bai.

AI: zergatik?

AA: talde bat bezela izateko, eta ez bi ente aparte bezela. Dena... helburu komun bat badaukagu dena errexagoa izango delako, edo... no sé, bi aparte juntatzea noizbehinka... ez dakit...

AI: antolakuntza aldetik zaila...

AA: por ejemplo. Antolakuntza eta... harremanak orokorrean errexagoak direla denak elkartuago baldin ba[gaude].

AI: alde soziala.

AA: por ejemplo.

AI: mhm. Eta azkeneko galdera: orokorrean, e... zuk bizi duzunetik hasita, edo ikusi duzuna, eta beste alde batzuetatik ere ezagutu dezakezuna agian, e... iruditzen zaizu txistularien eta dantzarien munduan elkarren artean harreman estua dagoela, edo harreman falta bat dagoela? Aipatu dugun guztia oinarri hartuta, eta beste zeozer.

AA: estuagoa izan liteke igual, bai.

AI: mhm. Ez dagoela disoziaziorik, edo, txistularien eta dantzarien artean, orokorrean.

AA: ez. Aparte-aparte ez, pero, estuago edo hurbilago egon gitezke, bai.

AI: nola, nola? Ez dut... bai?

AA: ez gaudela aparte guztiz, pero, igual, hurbilagoa izan litekeela.

AI: mhm. Bale. Adibideren bat? Igual egoeraren bat esan duzuna, “joe, hau aldatuko nuke horrela”, edo...

AA: e... nun izan zen? ... Azkeneko... izan zen jo nuen egunean... Hondarribiko Palestinaren aldeko ekitaldian, edo, por ejemplo, e... material aldaketa zen kapitainak dantzatzen zuen bitartean, eta nik ez nekien, datu hori falta zitzaidan [pequeña risa], orduan espero nuen, e... lehenengo dantza bukatzean, material aldaketa, itzuli, eta hastea ni jotzen, eta ez, nik jo behar nuen bitartean zen. Orduan hor momentu bat de tensión, gogoratzen dut, eta horrelako igual gauza puntualak, pues igual ekiditeko...

AI: mhm. Azkenean komunikazioa, antolaketa da, batez ere, onura izango zuena lehenengo punto bat, e... harreman estuagoa egongo balitz, ez?

AA: bai.

AI: mhm. Zerbait gehio komentatu nahiko dezu?

AA: m... ez, uste dut ezetz.

AI: egon da galdera bat hor aipatu duzuna, “gero esango dizut”. Ez dakit zen zer ematen dizun dantza taldean egoteak, edo beste aukeraren bat a ver bururatzen zitzazun, edo... ez dakit oso ondo zein zen galdera, ez dut apuntatu, baina... Horrela ondo gelditzen zera?

AA: bai, nire ustez konten, bai.

AI: [pequeña risa] bale. Ba, niregatik hau izan da elkarrizketa. Eskerrik asko.

AA: ez horregatik, zuri.

VI.3.14. tr_TA7_ERAIKI_Sergio

Registro de la grabación: TA7_ERAIKI_Sergio

Contextualización

- Entrevista a Sergio Muriel, txistulari miembro del grupo Eraiki Dantza Taldea de Irun.
- Fecha: 27 de marzo de 2025 entre las 12:30 y las 12:58 horas.
- Duración total de la entrevista: 28 minutos.
- Lugar: la entrevista se realizó a través de una llamada telefónica.
- Tipo de entrevista: abierta semiestructurada.
- Tipo de transcripción: literal limpia.

Transcripción

Amaia Irastorza: ¿te importa que grabe la entrevista?

Sergio Muriel: no, no, para nada, para nada, no.

AI: vale, gracias. Primero quería preguntarte tu apellido, que te conozco como Sergio, pero me gustaría [pequeña risa] tener más... concreción.

SM: sí, Sergio Muriel.

AI: Muriel.

SM: Muriel Boutry, B-O-U-T-R-Y. Mi segundo apellido.

AI: vale, muchas gracias. E.... bueno, primero quería contextualizar un poco, e... ¿cuál es tu profesión?

SM: soy informático, ahora trabajo en informática, hago páginas web, no tiene nada que ver con la música como tal, pero bueno, sí que al final, pues eso... hago, pues toco música y demás por hobby, más que por otra cosa.

AI: vale, sí. La siguiente pregunta era a ver qué lugar toma, ¿no? En tu vida, el txistu en concreto, ¿no? Has dicho que es un hobby.

SM: sí, eso es. Es un... hobby. Luego, em... una pregunta, la entrevista esta, ¿sí que se... que vas a hacerla escuchar a gente o demás? O...

AI: no, no, no, no.

SM: ah, vale.

AI: la grabación es para transcribir las preguntas y estarían en papel.

SM: perfecto, perfecto, vale.

AI: ahora, si quieres anonimidad, puedo cambiar el nombre o lo que sea, ¿eh? De tu testimonio.

SM: no, no, no, no. Bueno, es que hay una cosita que sí que al final, bueno, e... para mí, pues eso, el txistu sí que toma una parte bastante importante en mi vida últimamente, bueno, pues, aparte de... pues tengo un trabajo que me toma bastante tiempo, pero digamos que es mi hobby principal, el txistu, porque, al final, bueno, pues sí que toco en el conservatorio para mantener el nivel que tengo de txistu y, bueno, pues... descubrir nuevas cosas y demás. Y aparte, tengo una página donde pongo partituras y demás y bueno, pues al final...

AI: mhm. Interesante, sí, sí. O sea, ¿has creado tú una página web, e, con... partituras para txistu?

SM: sí, sí, sí. Am... ahora, hay gente que la conoce, hay gente que no, por eso, digamos que yo no... no he puesto mi nombre como tal en ella,

AI: vale, vale.

SM: pero, al final, por eso, al final, digamos que tampoco, o sea, no... no lo escondo como tal, pero tampoco quiero que se me vincule directamente... a ella. O sea, que bueno, es... algo... como trabajo anónimo.

AI: mhm, vale, eso es.

SM: y... y sin ánimo de que se me conozca por ello.

AI: m... vale. Entonces, m... ¿tu actividad principal con el txistu es, e... con la danza, o sea, acompañar a danza, o hay algunas otras cosas que haces más asiduamente tal vez?

SM: no, realmente, aparte de lo que es el conservatorio, no hay mucho, mucho. O sea que, con Eraiki, por ejemplo, sí que... toco algunas veces durante el año, pero... digamos que es bastante eventual. Entonces, ellos me llaman para un evento en concreto, hacemos uno o dos ensayos antes para, pues digamos que los matices, las repeticiones que haya que hacer, las entradas y salidas y demás, que cuadre bien todo, pero digamos que no... no es una actividad muy importante dentro de lo que es tocar el txistu para mí, digamos que sí que es importante, me gusta mucho hacerlo, pero no me toma mucho tiempo.

AI: vale, claro, mhm, vale.

SM: no sé si me he explicado bien.

AI: sí, sí, sí. Entra dentro de las preguntas que, además, te quería hacer. E... ahora me gustaría ahondar un poco en cómo has aprendido a tocar el txistu, si entraste en el conservatorio desde un primer momento...

SM: vale, pues... de pequeño mi madre nos apuntó al conservatorio para el solfeo,

AI: mhm.

SM: a los 5 años, por ahí, muy de joven, y... digamos que uno de los primeros instrumentos que... se nos presentó fue el txistu, y fue casi el primero en... pues eso, nos lo presentaron así, lo escogimos enseguida y digamos que con 5 o 6 años no voy a decir que quería tocar el txistu como tal, porque sería raro decirlo, pero bueno, sí que empecé a esta edad.

AI: vale, o sea, bueno, sí, o sea, te convencieron. Te lo presentaron y dijiste: “pues lo voy a coger”, ¿no?

SM: eso es, eso es, exacto. Digamos que me hubiesen presentado otra cosa o hubiese cogido otra, pero bueno, fue casualidad. Sí que al final toqué bastante tiempo hasta los 14 años, y luego ya por motivos de estudios y demás, lo dejé totalmente, hasta los 30 años, más o menos y ahora, bueno, pues ahora tengo 42, y bueno, pues llevo ya 2 años ya retomando el txistu y, tocándolo ya, compaginándolo ya con el trabajo, y... y así.

AI: ¿hasta que lo dejaste de joven, e... cursaste enseñanzas regladas de elemental o profesional, o fue Escuela de Música? Sin un nivelaje, igual, tan claro.

SM: ya... fue todo Escuela de Música, menos los últimos 2 años, que sí que estuve apuntado en Erretería, en el conservatorio, cursando el grado medio.

AI: ah, mira, hiciste dos años del grado medio, entonces.

SM: sí, sí.

AI: mhm. Y ahora, estos 2 años que lo has retomado, ¿lo has retomado en Irun?

SM: en Irun sí, en el conservatorio.

AI: mhm.

SM: y ahí somos... pues no sé cuántos alumnos habrá. 5... 5 alumnos, por ahí, habrá...

AI: vale, que tú conozcas al menos, sois como unos 5, ¿no?

SM: sí. Sí.

AI: vale, y de esos alumnos, e... aparte de ti, o sea, tú ahora estás en Escuela de Música, ¿no? Para retomar un poco con el ritmo que necesites. Sí. ¿Hay algunos otros alumnos que toquen también en grupos de danza? ¿O es tu caso en particular?

SM: sí. No, no, sí que hay, y... sí que, al final, a la gente le gusta mucho, digo a los txistularis en general, no sé si puedo hablar en nombre de todos, pero es una de las actividades que nos gusta mucho a la hora de tocar el txistu, es... m... pasar a la práctica y animar... animar los bailes, realmente. Que yo sepa, está Ander, y... también Elene, creo que toca, y... creo que esas son las... bueno, también, sí, sí, hay otra chica también, Aizpea que toca también en Kemen, o sea que, sí, hay 3 personas, sí.

AI: vale. Sé que Ander y Aispea tocan en Kemen, Ander también toca en Eraiki. E, Elene, ¿sabrías decirme dónde toca? ¿En qué grupo?

SM: toca en un grupo de Lesaka, me parece... sí, creo que era en Lesaka, sí, hm.

AI: vale, o sea, tienes un poco... sois vosotros 4, ¿no? Los que tienes un poco... localizaus [pequeña risa]

SM: sí, eso es, eso es, sí, hm, hm.

AI: vale, gracias.

SM: ¿has podido hacer entrevistas también a Ander o a Aizpea? Sí, sí, los tengo localizaus, sí. [pequeña risa]

SM: [pequeña risa] vale, perfecto. Me lo imaginaba, ¿eh?

AI: gracias, sí [pequeña risa] E... ¿y tú tocas algún otro instrumento más allá del txistu?

SM: e... no, sí que... pues eso, de adolescente o lo que sea, sí que toqué el bajo, y el acordeón un poco, pero bueno... o sea, sí que tengo nociones de otros instrumentos, pero... no con tanto nivel, o sea, no...

AI: bueno, así que hubo un momento en el que tenías un contacto bastante grande, ¿no? con la música.

SM: sí, sí. Sí, sí.

AI: vale.

SM: hacía el típico grupo que montas así, de... de adolescente, con amigos de clase y demás, tocando música punk... sí que... sí que tuvimos, sí. Duro lo que duró, pero bueno, sí que al final fue divertido.

AI: [pequeña risa] me alegro. E... entrando ya un poco en la relación que tienes con Eraiki en concreto, em... ¿te remuneran cuando vas a sus actuaciones?

SM: como tal, como tal, no, pero sí que al final... por ejemplo, en... en lo del Amaia, hacen un concierto anual importante en el Amaia de Irun, sí que al final, pues una... una bolsa, algún regalito así, no... no de dinero, pero una botellita o una tontería sí que... sí que cae, [que eso] siempre se agradece [pequeña risa].

AI: mhm, ya [pequeña risa]

SM: y... bueno, sí que al final... Eraiki sí que, por lo que sé, al final... tienen una especie de hucha que al final van alimentando a base de hacer aureskus para bodas y demás, y en este caso, que yo sepa, al final, los danzaris no se quedan el dinero, se queda para la hucha de Eraiki, pero, a los txistularis, a los músicos en general, sí que se les paga.

AI: mhm. O sea, igual no con dinero, como has dicho, pues igual de esa hucha, pues compran algo, ¿no? para los txistularis.

SM: no, no, no, que va, que va. Digamos que, cuando ellos, por ejemplo, bailan un agurra, se quedan el dinero que se les paga para, digamos... los gastos que pueda tener Eraiki, o, si no, para el viaje de fin de año que suelen hacer, o lo que se... Se queda dentro de esto. Y digamos que... una parte adicional, o sea, digamos que una parte que se paga para el auresku se la queda en txistulari.

AI: mhm, okei. Vale, gracias. E... has mencionado la actuación de Amaya, también tienen en Santo Tomás, hacen, ¿no? ¿los más jóvenes, tal vez?

SM: sí.

AI: y en carnavales tienen más de una actividad.

SM: exacto, sí.

AI: e... a ti, ¿te llaman a alguna en concreto, o sueles acudir a todas las mencionadas?

SM: bueno, se... yo, al final, acudo a lo que puedo, al final, sí que... digamos que, no sé si... como tal, consideran titulares fijos o algo así, sí que hay un grupo WhatsApp donde hay bastantes músicos, y ellos preguntan quien puede en general. Al final sí que terminamos siendo, a... los mismos, o bueno, bastante gente repite de una actuación a otra.

AI: mhm.

SM: entonces esa es la relación, digamos que... no hay un esto que digamos, una especie de... que me voy a comprometer a tocar todas las actuaciones con vosotros este año y demás, digamos que es más que ellos preguntan en cada actuación quien está disponible, y cada cual hace según lo que puede, o las ganas que tiene.

AI: vale. E... ¿Ese grupo que has comentado, e... ¿os consideráis, los que estáis en ese grupo, *miembros* del grupo de danza Eraiki, o es más un grupo aparte de txistularis a los que contactan asiduamente? ¿Te sientes tú miembro de Eraiki?

SM: [pequeña risa] es una pregunta delicada. Como tal es verdad que... como tal no, porque... pues eso, al final es más que tenemos relación con ellos en... en las actuaciones, y digamos que... justo... cuando se pide tocar en algún momento, y tal. No s... ya... no sé, luego... igual ellos nos consideran dentro de lo que es Eraiki, no... no sé, la verdad.

AI: vale. Em... vale. E, no sé si sabes si... igual en algún tiempo sí que hubo txistularis, pues que sí que comprometían más sin tener que preguntar cada vez, o... si ha habido algún cambio, o siempre se ha funcionado así, contactando en cada ocasión.

SM: ya. Pues... la verdad es que no lo sé. Sí que al final, te puedo comentar que... sí que toqué, que por ejemplo, el año pasado en Akelarre, en el grupo de Hendaya, y ahí sí que... sí que hay una especie de... pues sí, que de grupo [atitrado] de txistularis, y digamos que al final... ahí sí que tienes, ¿no? la sensación de... de pertenecer al grupo de baile como tal.

AI: mhm. Igual se nota, no sé, a qué nivel, si me lo quieres comentar. No sé si a nivel social, a nivel técnico, a la hora de de saber las particularidades del grupo, o...

SM: bueno, es que al final, lo que... lo que al final, por ejemplo en Akelarre lo que se hace, o se hacía, porque digamos que este año yo... por falta de tiempo... les he dicho que no... no podía, al final ellos ponen una... una especie de local para ensayar, entonces digamos que es el local donde también hacen la costura, o lo que sea, y digamos que, una vez al mes, los txistularis, digamos que de Akelarre, entonces realmente ya te consideras de Akelarre, tocábamos, ensayábamos, y demás cosas. Entonces, digamos que... ya digamos que hacen... tienes más la sensación de grupo, de: “Bueno, pues voy a tocar siempre con estos 2 o 3 txistularis”, y así. Digamos que con Eraiki es distinto, a este nivel, digamos que... en este grupo WhatsApp no se sabe quién va a decir que sí o quién va a decir que no, entonces no sabes con quién vas a tocar... y eso.

AI: vale, te quería preguntar. bueno, aparte de Eraiki y Akelarre, ¿hay algún otro grupo con el que contactas?

SM: no.

AI: vale, que no es poco, ¿eh? o sea, no lo digo por... [pequeña risa]

SM: ya [pequeña risa]. Ya, ya, no, no. No, al final... luego de actividades de txistu están eso, los grupos de baile, y... sí que al final va... se van pasando los contactos de txistularis para los aurrekus, y en verano sí que suele haber bastante... bueno, bastante trabajo. Algún fin de semana ocupado para bailar, para bodas.

AI: ¿por qué tocas en el grupo de Eraiki? No sé qué te aporta, o no sé, ¿no? Te quería preguntar un poco por eso.

SM: hm, sí, es una pregunta interesante. Como... como he comentau, e... [pequeña risa] al final, como he comentau, pues, e... siendo txistulari, sí que te apetece... pasar un poco a la práctica, como digo yo, de tocar para alguien, y que bailen al ritmo de la música que tocas es algo que realmente procura placer y, digamos, te gusta cuando sale bien, sobre todo tocar para gente que baila, sí.

AI: has comentado que, igual, tu actividad principal-principal, puede ser las que se organizan en el conservatorio, ¿no? ahora mismo.

SM: sí, ahora mismo, e... actividad principal a nivel de tiempo que requiere, al final sería el conservatorio, porque... todas las semanas sí que al final, pues, se va al conservatorio, me dan pasituras nuevas que hay que estudiar, al final tienes este trabajo y... gracias a eso, realmente, mantienes un contacto con el instrumento, porque realmente, al final, si no tuviese el conservatorio... y si te limitas realmente a solo tocar para grupos del baile, bueno... puede ser poco, digamos que... puede ser poco, sí.

AI: vale, sí. ¿Y la relación? ¿Se establece alguna relación entre los estudios que sigues en el... en el conservatorio y el hecho de tocar para danza, o son actividades muy dispares?

SM: no, sí que hay... sí que hay relación. Incluso, cuando se acerca una fecha de alguna actuación y demás, suelo traer las partituras que voy a tocar al conservatorio, y digamos que el profesor, que también toca en grupos de baile de Rentería, a... pues, tiene muchísima experiencia en ello, y le suelo pedir consejos, y suele ser muy... muy interesante.

AI: mhm, mhm. E... vale. ¿Acompañas un determinado tipo de danza, o es muy variado lo que hacéis? No sé, un poco... un poco el tipo de danza...

SM: ya. Bueno, suele haber... de todo. Al final, las típicas, kalejira arin-arin, fandango... luego... danzas típicas de cada región, de Guipúzcoa, de Nafarroa, de... de todo. Digamos que, en general, podemos decir bailes tradicionales vascos, pero... bueno.

AI: ¿de Nafarroa con txistu qué soléis hacer?

SM: ahora mismo no te sé decir [pequeña risa].

AI: es que las de Guipúzcoa sí que las conozco, porque también las hacemos nosotros y, como somos guipuzcanos, pues como que damos más hincapié a eso, pero,

SM: sí, sí, sí.

AI: en Navarra, pues a ver si me podías decir algún nombre... pero bueno.

SM: la de... la de Lesaka... la del... es que en Lesaka hay una esto bastante conocida, con una... que se baila... si conoces Lesaka, está el río,

AI: sí.

SM: y la gente suele bailar encima del bordillo que rodea el río.

AI: sí, es verdad.

SM: un baile típico y... jo, pero no me acuerdo el nombre.

AI: bueno, supongo que, e... zubigainekoa puede ser, porque es... ¿no? No sé si le llaman zubigainekoa...

SM: s... e... puede ser, sí zubigainekoa, sí. Sí.

AI: sí, o sea, la de justo, la de... cómo has dicho la de encima del puente, ¿no? Zubigainekoa.

SM: sí, eso es. Sí. Sí, sí. Sí.

AI: vale, gracias. E... y te quería preguntar si... si os juntáis, e... más txistularis, si hacéis una banda tradicional, o si hay más instrumentos con los que tocas a la vez, o si suele ser en solitario tu participación.

SM: en solitario, ¿en... los grupos de baile en concreto?

AI: sí.

SM: en los grupos de baile procuramos, o sea, un txistu solo realmente, siempre se queda un poco... un pobre.

AI: vale.

SM: por lo menos dos txistu e intentamos siempre que haya también un atabal.

AI: mhm, okei, vale, o sea intentáis...

SM: o sea, digamos que lo... lo mínimo, un poco, para que tenga vidilla serían estos tres instrumentos, y luego ya sería añadir el silbote y... y eso.

AI: vale, mhm. E... entonces, generalmente, supongo que Guipúzcoa es lo que más os pedirán, ¿no?

SM: sí. Sí, sí, en general sí. Sí.

AI: mhm. M... vale, e...

SM: hay mucho ruido... están hablando los compañeros, perdón.

AI: nada, nada. Me queda ya casi nada, unas tres preguntillas. E... bueno, me has comentado que hay un grupo de WhatsApp de txistularis de... no sé si sois de Irun, o... esos txistularis.

SM: e... bueno, no, es de la región. En general, de Irun, como tal, no hay tantos.

AI: ah, mira.

SM: y luego... hay algunos de Lezo, hay alguno de... no, o sea, realmente, es un poco... la región. No muy lejos, lógicamente.

AI: ¿me podrías decir quiénes sois, cuántos sois, los txistularis que tocáis en Eraiki en concreto? Para hacer un poco la red de los txistularis que son de por aquí.

SM: [pequeña risa] es que en Eraiki, como tal, que yo conozca, está Ander, lógicamente,

AI: sí.

SM: luego... toco también... pero ahora sí que se jubiló a nivel de txistu, e... ay, espera, perdona, el nombre cuál era... Melchor, y otro más de Hendaya, que ahora no me acuerdo el nombre, e... es que tengo malísima memoria para los nombres... pero bueno, al final, sí, son 4, 5, y... que yo vea así, ya está.

AI: vale, o sea, los que más vais, o tal, de ese grupo sois vosotros cuatro.

SM: sí, pero digamos que ahora mismo Melchor y su compañero... bueno, sí. Sí, eso es, sí. Esos 4, sí.

AI: okei, gracias. Vale, em... y eso, el grupo contacta con vosotros para cada actuación, y luego pues, oye, los que... los que podéis, e... os juntáis, y... os quería preguntar para trabajar un poco el repertorio de la actuación, si tenéis, si ensayáis por vuestro lado, o...

SM: no. No, no. Por eso, al final, sí que cambia un poco de lo de Akelarre, que al final sí que ensayamos por nuestro lado.

AI: okei.

SM: y luego con los dantzaris, en este caso de Eraiki, es llegar... digamos que, viernes anterior a la actuación, y ensayar directamente con los músicos, y con... y con los dantzaris.

AI: vale, sí. Mhm, ya me has comentado, sí, eso. Em... vale, y te quería preguntar si estás a gusto con esa forma de relacionarse dantzaris y musikaris en concreto en Eraiki... si hay alguna falta que notas, o si es suficiente.

SM: e, realmente sí, porque... digamos que no... no tienes esta parte de compromiso, que, al final, es complicado muchas veces mezclar tanto... vida laboral y jóvenes, entonces, sí que se agradece, a veces, no tener que involucrarte o tener unas obligaciones así, tan cerradas.

AI: mhm. Sí, porque como no...

SM: sí que se suele intentar, ¿eh?, se suele intentar a nivel de, bueno, estoy más o menos acostumbrado a estas fechas, a tocar con ellos y tal y cual, pues sí que digo: "bueno, pues este año también", o lo que sea. Pero digamos que no tienes una obligación.

AI: ya, o sea, es algo que ya tienes en mente, que ya sabes cómo funciona, y... y bueno, pero si no puedes, pues que no, no... pasa nada, ¿no?

SM: exacto, algo así.

AI: vale. Em... te quería preguntar si te parece algo importante, e... no sé si a nivel técnico o social, que... e, haya músicos integrantes dentro de un grupo de danza. O si... o si este sistema de ir, bueno, cambiando según necesidades, e... no, no... no da ningún problema. O, bueno, un poco, a ver qué te parece.

SM: creo que es importante y... se suele notar, por ejemplo, en... Se suele notar, porque en Eraiki, por ejemplo, hay un violinista, que tiene una hija... que tiene una hija bailando, y se suele notar porque... él no sé si va más a ensayos, es, bueno, bastante buen músico y demás, y suele ayudar mucho, digamos que a nivel de, a... saber exactamente cómo bailan, cuántas repeticiones hacen, a... la velocidad y tal, entonces, suele, suele ayudar bastante, sí.

AI: mhm, vale. Eso, eso, igual, es a nivel técnico, ¿no? Que se nota, al final, la penetración que puede haber.

SM: exacto. Sí, eso es.

AI: mhm. Vale, gracias. Y para terminar ya, saliendo igual un poco de... de lo concreto, no sé si también quieres o no generalizar, pero bueno, yo te lanzo la pregunta, si te parece que en el mundo txistulari y dantzari hay una falta de relación entre sí, o una disociación, o si la relación es muy estrecha en general, entre txistularis y dantzaris.

SM: pues te voy a comentar, posiblemente depende de los grupos de baile.

AI: vale.

SM: a... tengo la sensación más, por ejemplo, en Kemen, que ya habrás hablau, o lo que sea,

AI: sí.

SM: que sí que tienen igual un poquito más de relación, o un poco más, como esta cosa de txistularis atitraus, o... gente ya... fija,

AI: vale, sí.

SM: cosa que, entonces, depende del grupo, diría, sí.

AI: vale

SM: a... no sé si se echa de menos o no, sí que al final... sí, bueno. Depende de los grupos.

AI: vale. [pequeña risa] Vale, pues muchas gracias. Estas han sido las preguntas que tenía planteadas, no sé si te has quedado con ganas de comentar algo más...

SM: em... no, bueno, sí al final una cosa, pero más a nivel de txistu, y no tanto de baile, y es que, en el conservatorio de ... de Irun sí que somos... pues eso, unos 6 estudiantes, 5-6 estudiantes, o lo que sea, pero digamos que somos los mismos estudiantes desde hace ya años, y no hay ninguno nuevo,

AI: ya...

SM: con lo que al final, sí que... sí que al final, pues eso, comentar que... el txistu también... uno se puede apuntar al txistu, y que es un buenísimo instrumento y que... y que eso es, que está la puerta abierta [pequeña risa].

AI: sí, que es un buen punto... importante a tener en cuenta, ¿no? [pequeña risa], porque, si no hay relevo...

SM: sí, es que... eso es, cada vez los txistularis son más mayores, algo te he comentau, Meltxor se jubiló, alguno también un poquito más mayor, o lo que sea... a... y eso es, digamos que txistularis ya, pues de menos de 30 años, pues no hay [pequeña risa], no hay muchos.

AI: ya... mhm. E, pues igual habrá que aplicar el método que... con el que consiguieron contigo, ¿no? Atraparte, [pequeña risa] el de... el de presentar el txistu prontamente a la gente, o, no sé. [pequeña risa]

SM: ya, ya, ya, esto es, sí, sí. E... sí que el Ayuntamiento hizo... invitó a dos colegios a un día en el Amaia, y tocamos un concierto el... así, un par de meses, para presentar justamente el txistu, y a ver si... si se anima la gente.

AI: mhm, pues mira.

SM: eso lo organiza el Ayuntamiento.

AI: okei, el Ayuntamiento, e, ¿contactando con el conservatorio?

SM: e... sí, no sé muy bien cómo se organizan directamente, pero digamos que luego, al final, e... el conservatorio... pues con el conservatorio vamos y tocamos unas canciones con música y con todo, con... pantalla y con todo, y... a los niños suele gustarles mucho.

AI: qué bonito, pues gracias por comentármelo, que no lo sabía.

SM: hm.

AI: mhm. E... se me ha quedado una pregunta ahora que miro en... en la guía que tengo aquí [pequeña risa],

SM: sí.

AI: es un poco obvia, pero se la hago a todo el mundo, pues, también, para que... haya constancia de ello... bueno.

SM: sí.

AI: sí, e... tocar el *sí* que se suele intentar para danza, se considera una profesión, o es más una actividad de ocio. En tu caso, ya me has comentado que es de ocio, ¿pero en lo general?

SM: ya... Es complicau, porque... incluso ser profesor de txistu hoy en día no... por ejemplo, en Irun no creo que te dé para vivir solo de eso, o sea que...

AI: ya.

SM: puede ser una profesión, igual... yo creo que no. Para ser realmente... o sea, para poder *vivir* del txistu, tienes que, ya, meterte en... yo creo que en ayuntamientos, ser txistulari ya oficial del Ayuntamiento, estar en la banda de txistus,

AI: mhm.

SM: y realizar ya muchas actividades, hm.

AI: ya. Pues muchas gracias.

SM: nada, pues a ti. Y, bueno, pues que te vaya bien los estudios.

AI: gracias. Pues me has dado bastante información, ¿eh? Que tenías la duda al principio, pero ya te he exprimido suficiente.

SM: [pequeña risa] ah, vale, pues sí. Le has sacado ya bien, jugo.

AI: sí, sí [pequeña risa].

SM: perfecto. Pues cualquier cosa, no dudes en... en llamar, y ya aclaramos algo.

AI: muchas gracias.

SM: vale. Venga, hasta luego.

AI: que sigas bien, agur.

SM: muchas gracias, agur.

VI.3.15. tr_TA8_ESKOLA_Eider

Registro de la grabación: TA8_ESKOLA_Eider

Contextualización del primer contacto

- Entrevista a Eider Olasagasti, txistulari miembro del grupo Eskola Dantza Taldea de Donostia-San Sebastián.
- Fecha: 31 de marzo de 2025 entre las 18:30 y las 18:54 horas.
- Duración total de la entrevista: 26 minutos.
- Lugar: la entrevista se realizó en la terraza de la cafetería Caffè Terzi de Donostia-San Sebastián (Mandasko Dukearen Pasealekua, 46).
- Tipo de entrevista: abierta semiestructurada.
- Tipo de transcripción: literal.

Transcripción

Amaia Irastorza: inporta zaizu grabatzen badut elkarriketa?

Eider Olasagasti: batere ez.

AI: bale, milesker. Bueno, ba, hasteko. E... pixkat, kontextuan jartzeko, zein den zure lanbidea esango zenidake?

EO: bai, ingenieria naiz, e... industria ingenieritza ikasi nun. Eta... gaur egun, ba trenen mantenimendua errezteko aplikazioak egiten dituen enpresa batean nago.

AI: mhm. E... txistua jotzeak zure bizitzan ze leku hartzen du?

EO: ba... ba nahiko handia [pequeña risa], egia esan.

AI: bai?

EO: bai, ze, bueno, Eskola Dantza Taldean jotzen det, baina baita ere Tio Teronen Semeak taldeko kidea naiz, musikaria,

AI: hara.

EO: eta horrekin udara guztia... prácticamente astebururo...

AI: mhm. Kontaktuko zenidake gehiago... nola da? Tionta...

EO: Tio Teronen...

AI: Tio Teronen semeak. Ze...

EO: hor danak mutilak dira, ni ezik, horregatikan “semeak” jarri zioten, baina bueno. Hasieratik sartu nintzen ni ere.

AI: ya.

EO: eta da dantza talde bat, bueno, dantza ta musika talde bat, nahasten dituna, e... ba musika ta dantza, euskal musikan oinarrituta, esan dezagun, e... dantza modernoagoak eta umorea sustatzen ditun espektakulo batzuk... antzerki moduan iten dia, baina, bueno, oso dantzatuak dia. Eta... ba jotzen dugu bai musika tradizionala eta baita ere, ba... Raphael, [Nossa Nossa], eta horrelakoak, ba... euskal dantzekin nahastuta.

AI: badaude dantzariak eta musikariak.

EO: bai.

AI: musikari guztiak txistulariak dira, bada beste...

EO: e... 4 musikari gea, 2 perkusionista eta beste 2 haizezko instrumentuekin. Ni klarinetea eta txistua, eta bestea txistularia eta saxofoia.

AI: mhm. Eta zuek sortu dituzute 3 saioak, eta... dena zuen eskutik ateratzen da?

EO: bai.

AI: ez... ba enun... behin esan zidan... Peio Irigoyenek hitz egin zidan honi buruz.

EO: bai. Ba orain dela gutxi jo genun, e... Bilboko bandan beraiekin.

AI: bai? Beragandik jakin dut lehenengo aldiz zuei buruz, eta orain zuk esaten didazu, eta pozten naiz ezagutzea.

EO: [pequeña risa]

AI: txistularekin egiten duzun aktibitate nagusia beraz, talde horrekin izaten da?

EO: bai, bai Eskolakin, eta bai Tio Teronekin. Egia da orain, azkeneko urtetan, Tio Teronek baduela indar gehiago, e... aktuazio asko ditugulako, baina bueno, historikoki, esan dezagun, ba Eskolan 21 urte daramakizkit.

AI: aspaldi, bai.

EO: bai. Bai, bai. Azkenean Eskolan dia urtean zehar... gauza gutxiagoa egiten ditugu, baina beti daude fijoak, gauza fijoak.

AI: zu Eskola Dantza Taldeko *kide* zara musikari bezala?

EO: bai.

AI: em... Beste talderen batean ere jotzen duzu? Edo Eskolan bakarrik?

EO: jo izan det puntualki, ba laguntza eskatu didatenean, ba Goizaldikin, Arkaitzekin [incomprensible]. Jo det pare bat aldiz, eta Goizaldikin duela urte batzuk egin nitun hiruzpalau aktuazio, baino [incomprensible].

AI: em... nola ikasi duzu txistua jotzen? Ez dakit eskolara joan zaren, edo maisu bat eduki duzun.

EO: ba hasi ginen ikastolan poxpolina jotzen, eta garai hartan nik ya eskolan jotzen dut klarinetea, eta ordun amari eskatu nion txistu bat [pequeña risa], erosi zidan, eta... ba hasi nintzan etxean pixkanaka ni bakarrik, eta gero ya, ba, gustatzen zitzaidala ikusi nuenean Donostiko musika eskolan apuntatu nintzan, eta egon nintzan urte batzuk hor.

AI: ikastola, ze ikastolatara joan zinen?

EO: Santo Tomas lizeoa.

AI: eta ez dakit musika klase barruan, edo estraescolar bezela...

EO: musika klase barruan, e... ba uste dut hasten ginala txikitan, 3 urte flautarekin, eta, gero beste 3 urte poxolinarekin.

AI: mhm.

EO: eta 11-12-13 urte inguru.

AI: 13 urte poxpolina jotzen?

EO: ez, ez, 13 urterekin [pequeña risa].

AI: ah, bale, bale.

EO: 3 urte, edo hola.

AI: poxpolina da txistu bat...

EO: poxpolina da txistua, o sea, txistuaren digitazio berdina dauka, baino egiten da metalezkoa, e... alardetan jotzen danan, o sea, itxuraz, bai, alardetan jotzen dana bezela, baino, ba esku bakarrakin jotzen da, o sea, txistuaren digitazioarekin. Baino merkea, o sea, azkenean merkeagoa da. [Eskoletan] eta jotzeko, hori erabiltzen da.

AI: eskuragarriago, eta...

EO: bai, eta errexagoa ere... bai heltzeko eta bai putz egiteko, errexagoa da.

AI: mantenimendu aldetikan ere, agian, badu...

EO: ezer ez [pequeña risa].

AI: horregatik, agian. Mhm, aukera ona.

EO: versión low cost.

AI: mhm. Ezagutzen duzu beste eskolaren bat musika... eskola orduen barruan txistua sartzen dueneik?

EO: e... Noizbait entzunde, entzun det, o sea, entzun diot norbaiti, hola... berdina esaten, baina ez dakit esaten ze eskola zan.

AI: bale, eskerrik asko.

EO: esango nuke badela beste baten bat.

AI: txistuaz gain, e... klarinetea esan duzu jotzen duzula. Besterik? Ya que estamos [pequeña risa]

EO: txalaparta ere jotzen ikasi nun, eta orain pianoa ikasten ari naiz.

AI: hara, zenbat instrumentu [pequeña risa]. Eta dantza taldean txistua bakarrik jotzen duzu, edo besteak erabiltzeko aukera ere...

EO: klarinetea ere bai, txalaparta ere noizbehinka... e... bueno, eta gero txistuaz aparte txirula eta horrelakoak, baino... txistua bezela dira. Iparraldeko txistua, egurrezkoa.

AI: mhm. E... ikasketetara bueltatuz, esan duzu, e... ikastolan gustatu zitzaizunez, amari askatu zeniola txistu bat, zu hasi zinela, eta gero musika eskolan pasa zenitula urte batzuk.

EO: mhm.

AI: ez dakit gero... arautura, edo, pasa zinen, ez dakit egin dezun e... onarrizkoa, edo musika eskolan egon zaren.

EO: ez, ez. Egon nintzan... ez dakit, 4 bat urte, edo, musika eskolan eta gero, ba, nire kabuz, dantza taldeetan jotzeaz.

AI: mhm. E... Zure, ez dakit, musika hezkuntza maila, edo, zein den esango zenuke? Batetik bostera, oso txarra, hala modukoa, oso ona? [pequeña risa]

EO: oso ona ez, ona, esango nuke.

AI: ona. 4 bat 5etik.

EO: bai. 3,5.

AI: 3,5. Eta zertan pentsatu duzu balorazio hori ematean, edo zeri ematen diozu garrantzia?

EO: ez dakit, adibidez, nik uste det badaukatela oinarri oso finko bat, e... interpretazio aldetik ere, nahiko ondo moldatzen naizela, baino baditut ere karentzia asko, ba harmonia aldetik... gero, txistuakin, adibidez, danbolina ez da nire fuertea, jotzen det maiz, esan nahi det, normalean danbolinarekin jotzen det, baino ez naiz oso trebea, o sea, oso basiko bezela jotzen det. E... hor... ba txistuakin badaukat habilidade handiagoa, danbolinarekin ez hainbeste, eta bueno, beti dago ikasteko marjena.

AI: mhm.

EO: eta gero, ba hori, nere hezkuntza orokorra, bai klarinetean eta... klarineteakin urte asko pasa nitun, baina bueno, pues, e... musika eskolatik enintzan pasa. Enintzan gero ez kontserbatoriora jun, edo...

AI: klarinetean ere ez? Hori ez naiz ondo gogoratu. Dena musika eskolatik, edo, pasa zara.

EO: bai.

AI: e... dantza taldeak ordaintzen dizu bertan jotzeagatik?

EO: [niega]

AI: lan boluntarioa dela.

EO: [pequeña risa] desberdintasun bat egingo det. Eskolan ez, dantza talde... ohikoetan, tradizionaletan, edo, ez. E... normalean, irabazten den dirua izaten da taldearentzat. Sin ánimo de lucro taldeak dira, eta ez dijoaz oso-oso sobratuak ere, orduan egiten den lana boluntarioa izaten da. Badaude matiz txiki batzuk, e... adibidez ezkontzekin. Eskolak... diru sinboliko bat ematen die bai dantzari ta bai musikariei ezkontzetan, baino diru gehiena taldeak gordetzen du, baino beste taldetan esango nuke hori ere ez dala egiten.

AI: mhm.

EO: baino bai, eta hau nik esango nuke orokorra dela talde guztitan, kanpoko txistulari bati eskatzen bazaio juteko, ba taldekoek ezin dutelako, horri ordaintzen zaio normalean.

AI: mhm.

EO: ez da barbaridade bat, baino bueno, bai. 30-50 euroren bueltan pagatzen da.

AI: zure kasuan hala izan da, behintzat esan duzu...

EO: bai, neri pasa zaidan guztitan, nik esango nuke nik edo beste txistulariek ezin dutenean, ta Eskolak beste norbaiti deitu dionean ere pagatzen zaiola. Eta hori bai esango nukeela orokorra dela talde guztietan.

AI: lanbide bat bezela ikusten da dantzarako txistua jotzea?

EO: dantza talde tradizionaletan ez. Ez txistua jotzea ta ez dantzatzea.

AI: ya, aisialdiko aktibitate bat bezela, ez?

EO: bai, o sea, ez dia aktibidade rentableak, orokorrean. E... badaude, ba esango nuke, talde profesionalagoak, adibidez, ez dut esan, baina Tio Teronen bai kobratzen dugula, e... espektakuloa delako, ez da dantza... esango nuke gure nitxoak ez da berdina.

AI: igual ez da sin ánimo de lucro, baizik eta... talde artista bat...

EO: artista bat, o sea, hori da. Da, ba, antzerki talde bezela gestionatzen da.

AI: hori da. Mhm.

EO: badaude talde batzuk, ba Kukai bezela, e... ba, Kukai, edo Haatik, edo halako taldeak bai ari dirala saiatzen hortaz bizitzen, eta... nik uste det lehentasun maila handi bat eman diotela euskal dantzari. Ez dut uste errexa denik beraientzat, baina adibidez musikari aldetik ez dakit nola dijoazen. Badakit batzutan e... musikariak dituztela, beste batzutan, e... grabazioak jartzen dituztela, ordun... musikarien situazioa talde hoietan ez dakit zein den. Baina orokorrean, dantza tradizionala, ez, ez da ogibide bat.

AI: mhm. Eskerrik asko. E... esan dezu kide zarela duela ez dakit zenbat urte, 20 bat, esan dezu?

EO: 21.

AI: ez dakit izan zen iraganean garai bat agian kiderik ez zegoena, edo beste modu batean funtzionatzen zena Eskolan?

EO: e... ba garai asko egon dia, baina bueno, adibidez, 20 urte hauetan, ni sartu nintzan urtean, ba udaran 30 bat aktuazio izaten genitun, 2 ordukoak, eta oraintxe hori da utopia bat.

AI: udan zehar bakarrik?

EO: bueno, udan, edo udaberri... udazken hasiera,

AI: bai, hilabete gutxitan.

EO: bai, astebururo, prácticamente aktuazio bat zegon.

AI: joe.

EO: e... ba modan zegon garai hortan, taldea oso fuerte zegon, e... eta orain, ba... orain ez da, o sea, euki zun gero bajoi handi bat, pandemiak min handia in zun, eta orain esango nuke berriz ari dila taldeak indartzen, baino oso urruti daude hortik.

AI: ahal dena egiten da.

EO: bai [pequeña risa]

AI: [pequeña risa] em... zuk zergatik jotzen duzu Eskolan, o zergatik iritsi zara horra?

EO: ba, e... lehen zegon zuzendari artistikoa, Josetxo, Josetxo Fuentes, zan familiaren laguna betidanik, eta beak 14 urte nitula esan zidan: “hartu klarineta”, eta eraman nindun Eskolara, [pequeña risa] nik Eskola zer zan jakin gabe, eta ordutikan hortxe nago.

AI: klarinetearekin hasi zinen beraz, bertan. Mhm. Ta gero txistua gustatu zitzaizula ikustean, ba... ba berriz, aprobetxatu zintuzten.

EO: bai. Ta nola beti ondo datozen txistulariak taldetan...

AI: bai, ez? Eta zer ematen dizu, bertan gelditzeko?

EO: ba... ez dakit, o sea, nik ya ikusten det nere jubilarzioa gertu dagoela. Hori hola da. Baino... egia da ez dala berdina dantzaria edo musikaria izatea, ba, bai, exigentzia aldetikan, saioak eta, guk askoz gutxiago egiten ditugu, eta ez det maila fisiko berdina eman behar, ezta. Baino... e... bai daukat, ez dakit, pertenezia sentsazio bat, ezta? E... ba igual, ba lehen banegon taldeekin askoz ere gertuago, nire adinekoak zirelako, orain gehienak gazteagoak dira, baino... ba ez dakit, baitare musika ez uztearen gauza hori. Ba ematen dit jotzeko arrazoi bat eta eskusa bat. Taldeak behar duela ere, ordun badago... ba, konprometzu... puntu bat, ere.

AI: mhm. E... bueno, ba dantza taldeak urtero dituen, agian gaur egun ez hainbeste, lehen bezainbeste ez ditu izango, baina saioetara, orokorrean, joaten zara, edo bada puntual batzuk juten zarena bakarrik, edo nola da?

EO: e... bai, saiatzen naiz ahal deten guztitara juten. Daude... ba, batzutan konpajinatu behar ditut, ya igual kointziditzen didate bi taldeek, baino... baino bai, ta ezin badegu, banatzen saiatzen gea. Orainxe gaude... 3 txistulari, txistulari, akordeoilari bat, nahiko fijo, beste batzuk, ba laguntzen digute, eta... eta behar izanez gero ere, beste taldeekin kontaktuan jartzen gera, taldea betetzeko.

AI: mhm.

EO: baina saiatzen gera, pues... ahal dan heinean, aurrera ateratzen.

AI: e... zeintzuk zerate txistulariak? Zu?

EO: ni, e... Julen Txabarri eta Lierni Arozena.

AI: eskatu nien kontaktua, baina bueno, bada ez pada ere, a ver... a ver horiek ziren, edo besteren bat ematen zenidan, baina ez, ondo, ondo.

EO: bai, horiek... bueno, gero, baditut ba... ya utzita dutenen kontaktuak ere bai.

AI: bai, galdetzen dut ere bai ea... taldetik pasa diren beste txistulari ba, esanguratsu batzuk, edo, ba haien izenak ematerik baduzuen, edo...

EO: e...

AI: zu eraman zintuna txistularia zen?

EO: ez, dantzako zuzendaria.

AI: esan duzu, zuzendari artistikoa.

EO: baina, bueno, gero, ba... Eukene Riezu izan zan nerekin batera sartu zena, bueno, ni baino hilabete batzuk lehenago sartu zan, eta bueno, ba nere oso laguna da gaur egun ere.

AI: zure adinekoa, zure...

EO: bai. Eta...

AI: Eukene, barkatu?

EO: Riezu. E... ba horrek utzi zun orain dala pare bat... bueno, utzi, edo... oraindik WhatsAppan daukagu, baino [risas] ...

AI: behar danerako, agian, ez?

EO: baino bai, ume txiki bat euki zun, ta... bere disponibilitadea asko jeitsi zan [pequeña risa].

AI: noski.

EO: e... Idoia Garcés egon zan urte pilo bat jotzen, Lasartearra. Eta bere anaia Sergio Garcés, e... konposatzen eta ibiltzen zan. Nik ez det ezagutu. E... esango nuke anai bat baino gehiago zituela, baino, hola... e... ba egin zitun pieza batzuk Eskolarako Sergio Garcésekin. Eta gero, nik Idoia ezagutu nun, sartu nintzanean jotzen zun, eta urte pilo bat egon zan. Eta... Eneko Sierra, e... Añorgakoa. Berak Añorgakin jotzen jarraitzen du, ta noizean behin kointziditzen dugu. Ta hola izenez gehio enaiz goatzen.

AI: mhm. Nahikoak eman dizkidazu, eh?

EO: [pequeña risa]

AI: e... urte luzez egon izan dira txistulariak taldean, edo aldaketak maiz gertatu dira?

EO: denetarik dago. Orokorrean, behin konpromezua hartzen duenean jendeak, gelditzen da urte batzuk, bai.

AI: mhm.

EO: esango nuke orokorrean baietz. Batzutan, ba [tanteatzen] dezu gazteren bat, sartzen da, baina geratzen da urte bat ta gero ya ez.

AI: galdetu behar nizun ea baden txistularien harrobirik, edo gaztetxo batzu, ba...

EO: oso gutxi dago [pequeña risa]. Donostin... gutxi dago. Baina bueno, e, ba... Julen sartu zen orain dela urte batzuk... bueno, ya urtetxo batzuk dia, baino...

AI: denbora pasatzen da...

EO: bai. Ba, gure musika eskolako irakasleen bitartez, a ver, ba saiatzen gea pixkat... esaten digutenean, ba: “bira, badaukat gazteren bat, hola, igual gustatzen zaiona, edo”.

AI: mhm. Galdetu nahi nizun ere, ea musika eskolako edo kontserbatorioko baten bat ere pasatzen den inoiz eskolatik... es que musika eskola, ez dakit, e...

EO: ez dauka zerikusirik. Ah, musika eskola dago hementxe.

AI: ah, bale, ez... dago, igual, kontserbatoriotik hurbil.

EO: kontserbatorioa dago, bai.

AI: ya. Ta harremanik ba ote duzuen...

EO: ez asko, egia esan. E... bueno, es que ez dakit. Gehio izaten da ere, depende ezagutzen dezun, kontakturen bat daukazun, ordun... igual beste taldeetatik ere...

AI: bale, mhm. E... orokorrean bakarka jotzen duzu txistua, edo beste instrumentu batzuekin batera egiten duzute emanaldietan?

EO: e... Eskolan, adibidez, ia beti akordeoiarekin jotzen dugu,

AI: aldi berean jotzen pieza bera?

EO: beste pertsona batekin, evidentementee.

AI: bai [risas].

EO: [risas] e... bai, eta garai baten saiatzen ginan gauza gehio sartzen ere, txalaparta sartu izan dugu, kajoia eta atabala...

AI: mhm. Esan duzu gaur egun zeate txistua eta akordeoia, dauden instrumentuak.

EO: bai. Eta bueno, beste, Liernik, e... trikitixa jotzendu baitare. E... bai. Nik klarinetea... eukitzen ditugu, hola... batzutan biolina sartzen degu, flauta travesera ere... baina bueno, depende zein dagon.

AI: e... bada dantza motaren bat, edo, txistulariei gehien eskatzen zaizuen, edo bloke bat asko errepikatzen dena?

EO: agurra.

AI: agurra?

EO: ezkontza guztitan, dana... konpromezu guztitan, agurra jo behar da.

AI: saioetan ere?

EO: saioetan... ohikoa izaten da hasteko, normalean. E... bai. Gero, ba gu Gipuzkoakoak izanda, ba dantzari egunetan eta topaketetan ere, normalean Gipuzkoako dantzak tokatzen zaizkigu.

AI: mhm.

EO: guk talde bezela, normalean denetatik egiten degu. Ba, aktuazio baten saiatzen gea denetatik sartzen. Baina bueno, normalean restriktzioak baldin badaude, izaten da, ba hori, ba... edo kongresu bat, edo, baldin badago, izaten dala gauza oso motx bat, ba normalean Gipuzkoako dantzaren bat, edo fandango arin-arin bat, eta listo. Eta agurra...

AI: aldiro [pequeña risa].

EO: normalean eskatzen bada zerbait, agurra izaten da.

AI: ya. Eta... Gipuzkoatik eta agurretik kanpo, ze izen emango zenidake? Lekuen izenak, edo, ez dakit.

EO: dantzan...

AI: bai.

EO: Luzaide egiten degu asko, e... orain dela urte batzuk errekuaratu genun Otsagi, Otsagiko dantzak... e... bueno, vizcaíno ere asko egiten da, e... bloke osoa ez degu iten, baina bueno, dexente... eta... Salazar inguruko dantzak ere, Erronkarikoak...

AI: danak txistuakin.

EO: bai.

AI: mhm.

EO: bueno, iparraldekoak eta hola, txirulakin.

AI: mhm, bale.

EO: Otsagin, adibidez ez, Otsagi dultzainakin jotzen da.

AI: ah, bale. Badaude dultzainak? Edo baten batek ikasi du horretarako?

EO: e... dauzkagu subkontratatuak, Hernanikoak [pequeña risa].

AI: ah, begira [risas]

EO: Hernaniko txistulariak dira.

AI: ahal den moduan.

EO: etortzen dira... laguntzera etortzen dira.

AI: Hernaniko txistulariek badute ere dultzaina taldetxo bat, edo?

EO: e... bai, bueno, hoiek jotzen dute denetarik. Denak fanfarrian, edo, daude, eta bai. Ordun, laguntza behar degun azkeneko urtetan beraiei eskatu diegu, ta... etortzen dira laguntzera.

AI: mhm. Em... aipatu duzu etzaretela hainbeste entsegutara juten, edo... nola da zuen entseguen funtzionamentua?

EO: ba garai baten astero juaten ginan, ba 30 bat aktuazio genituenean,

AI: ya.

EO: eta egon ginen urte asko, bueno, ostegunetan izaten zan normalean. Aldatzen juten ginan batzutan, baina astean behin juten ginan. Orain ez daukagu hainbeste, ordun, e... aktuarioren bat daukagunean, edo ya gerturatzen hasten denean, e... ba ya [incomprensible] ensaioak astero, orain ari gera, ere, bidai bat dugu udaran, eta... hor ere laguntza eskatu degu, nik ezingo det jun, así que, txistulari gehio eskatu ditugu, eta ya ari gera bi astero behin juntatzen, ba beraiei pixkat dinamika erakusteko, eta dantzariekin ere harremana sortzen juteko. Ez hainbeste, igual, beharra dagolako, ze fenomeno batzuk dia, baino... ;

AI: harreman hori sortzeko, ez?

EO: bai, harreman hori sortzek, e... ba ikusteko ere, ba hori, nola dijoazen dantzak, zein dan taldearen ritmoa, sarrerak eta irteerak...

AI: dantzariak beraiek biltzen dira astean bitan?

EO: bai, astean bi edo hirutan izango da.

AI: mhm. Eta zuek, musikariek, saio bat hurbiltzen denean, ez dakit zuen artean ere ensaioren bat egiten dezuten.

EO: batzutan bai. Saiatzen gea konbinatzen gure ensaioak, ba igual pixka bat lehenago geratu, buelta bat eman, eta gero dantzariekin egiten dugu, baino, bai, batzutan hori egiten dugu.

AI: mhm. E... bada taldean aldi berean musikari eta dantzari diren pertsonarik, edo rolak bereiztuagoak egoten dira?

EO: oraintxe ez. E... orokorrean oso bereiztuak egoten dira rolak, baino euki izan ditugu. M... euki izan ditugu, ba dantzarik izandakoak, gero atabala jotzen hasi direnak, e... egon izan dia dantzariak txistua jotzen zekitenak, baina bueno, e... exzepzioak dira.

AI: kasu puntualak. E... harreman estua dago gaur egun txistularien eta dantzarien artean?

EO: m... bai. Estua ez, esan nahi dut...

La conversación ha sido interrumpida por un camarero que quería recoger una taza.

EO: e... a ver, zein zen...

AI: harreman estua...

EO: e... bai, harreman oso ona dago... egia da, ba hori, ni oraintxe... ba nik ditut 35 urte, eta, ba, zaharrenak eukiko ditu 22. Igual baten bat gehio, baino... ordun, ni bai nagola pixkat desmarkatuago, baina Julen, adibidez, e... bai, Julenek askoz ere harreman estuagoa dauka, geratzen dira... Eskolatik kanpo ere geratzen dira... esango nuke harreman oso ona dagola, bai.

AI: mhm. Eta hori, elkarrekin gauzak hitzartze hori, ez dakit ze... “dantza hau egin nahi dugu, zer iruditzen zaizue?” eta horrelako gauzak egiteko ez da komunikazio faltarik, ez?

EO: ez, ez, ez. Hombre, egia da, más o menos, o sea, gauza berri asko ez direla egiten, ez ditugu gauza asko inventatzen.

AI: ya.

EO: noizean behin bai, baino... [pequeña risa] Ordun, ba... dantzariak erabakitzen dute normalean zein izango den urteko programa, eta horren arabera, ba gu [jotzen] juten gea.

AI: gustora zaude modu horrekin? Aldatuko zenuke zerbait, edo ondo iruditzen zaizu?

EO: ez, ez, ondo iruditzen zait.

AI: e... garrantzitsua iruditzen zaizu dantza talde batean musikariak ere kide izatea? Edo ez da hain beharrezkoa? Kontratatzearekin aldiro nahikoa izan daiteke?

EO: a ver, ez zait *beharrezkoa* iruditzen, baino neri, adibidez, asko eman dit Eskolan kide izateak. Ni bai sentitu izan naiz, e... ba... gazteagoa nintzenean, ba... taldeko *kide*, esan nahi det, aktuazio bat dago, eta ni nago, egon naiteke dantzarekin, hor nago, ba kafe bat hartzen, berriketan, jiji, jaja, beste bat bezela.

AI: mhm.

EO: eta nik uste det hori oso polita dela.

AI: sozialki ematen dizuna, ez?

EO: edo bidai batera jun, eta, o sea, badagola konfiantza handi bat. Ordun... beharrezkoa? Ba ez, ez da beharrezkoa, baino... polita da.

AI: mhm. Aurrera ateratzeko ez da... ezinbestekoa, baina ematen du zerbait, ba bestela egongo etzena.

EO: hori da, mhm.

AI: mhm. Ta alde teknikitik zeoze aipatuko zenuke? Jotzeko modu aldetik, edo...

EO: e... a ver, bai, egiten du... egoteak, ezta? Azkenean, ensaioak... beharrezkoak dia... urte asko daramakizkizunean, ba nik gauza asko oso automatiko egiten ditut, baina orain saiatu gara berriak lehen bait lehen sartzen, ba ikasteko... askotan da, ba koroak eta bezela. Gauza bat da partitura bat irakurtzea, eta beste bat... ba konpas batzuk luzatzen dia, beste batzuk mozten dia, e... saltoak, ta taldeak nola arnasten du, ba ulertu behar da.

AI: mhm.

EO: ulertu *behar* da... ez da beharrezkoa, baina laguntzen du.

AI: bai, mhm. Eta orokorrean, zuen kasutik at, edo, ez dakit ezagutzen duzun beste gauza... gauza batzuk aipatu dizkidazu orokorrean iruditzen zaizuna... Ea iruditzen

zaizun dantza munduan eta txistu munduan elkarren arteko harreman estua dagoen, edo disoziazio bat, edo faltarik ikusten den?

EO: nik uste taldearen arabera dela. E... adibidez, ba hori, ni sartu nintzen, eta astero-astero ginenean, e... ensaiatzen, ba, bueno, nik beti euki det hori, ba Eskolaren pertenezia edo, kideza sensazio hori,

AI: mhm.

EO: ordun neretzako hori da normalena, baino... entzun izan det beste taldeetatik, ba... ez, musikoak van por libre, eta... bueno, daude, literalmente tabernan bi mahaitan eserita, [pequeña risa] eta...

AI: ya [pequeña risa]

EO: adinak asko iten dula esango nuke, ba talde batzutan daude txistulari batzuk daramakitenak bizitza osoa, ba 60 urtekin eta segitzen dutenak juten, eta dantzariak dira 20 urtekoak, ordun nik ulertzen det, pues igual ez dagola hainbesteko afinidadea, edo... edo automatismoak beste batzuk diala.

AI: mhm.

EO: e... baino bai, hola, beste topaketetak hitz eginda, beste taldeetako txistulariekin hitz egiten, transmititu izan digutela separazio hori, guk ez genua bizi... nik esaten dizuten bezela, ba orain badaukat separazio handiago bat, baina hori... igual nik jarri detelako, edo... [nere bizitza] orain beste bat delako, eta... eta...

AI: jendea ere aldatu egiten da...

EO: jendea aldatzen da...

AI: aipatu didazu ez dela ezta ere zure adin bertsukoa.

EO: hori da, baina bueno, aktuazio bat dago, ba ni beraiekin jartzen naiz kafe bat hartzen, ez daukat... [pequeña risa]

AI: bai, bai.

EO: e... ordun esango nuke taldearen arabera dela.

AI: hauek izan dira nere galderak. Zeozer gehiago aipatzeko gogoakin geratzen bazara, edo?

EO: [niega]

AI: holaxen [pequeña risa]. Ba eskertzen dizut elkarrizketa hau eman izana [pequeña risa].

EI: ez da ezer.

AI: moztu ingo det.

Con posterioridad a la entrevista me puse en contacto con Eider para preguntarle sobre otros dos txistularis miembro de Eskola con los que no tuve la opción de contactar: Julen Txabarri y Lierni. Le pregunté por su empleo y el lugar que el txistu ocupa en su vida, así como por la forma en que han aprendido a tocar el txistu.

Contextualización del segundo contacto

- Fecha del intercambio de mensajes: 7 de abril de 2025 entre las 18:13 y las 22:09 horas.
- Duración total de la respuesta: 2 minutos.
- Lugar: la entrevista se realizó a través de mensajes de texto y de audio de WhatsApp.
- Tipo de entrevista: constó de una pregunta textual y una respuesta oral.
- Tipo de transcripción: literal.

Transcripción

Amaia Irastorza [mensaje de texto]: Kaixo, Eider! Liderekin eta Julenekin azkenean ez dut lortu kontaktuan jartzea. Zuk esaterik izango zenuke zein den haien lanbidea eta nola ikasi duten txistua jotzen? Dei bat egin genezake agian egunen batean motx-motx

Eider Olasagasti [mensaje de audio]: kaixo, Amaia! Audio bat bidaltzen dizut, lehenago bukatzen detela. E... a ver, ba Julenek ingenieritza ikasten du, ikasten ari da oraindik, eta... uste det azkeneko urtean dagola. E... txistua musika eskolan ikasi zun, nik bezela, Donostiko musika eskolan, eta uste dut hori dala hola, ba, e... ikasketa basikoak. Hori daukala, e... bueno, musika ikasketak bezela. Sartu zan Eskolan... duela, ez dakit, 5 o 6 urte, bidai baterako, eta geratu zan gurekin. Egia da azken aldian dabilela...e... entre praktikak eta azken azterketak eta, nik uste dut pixkat liatua dabilela. Igual, insistitzen badiozu... dei baten, edo, igual geratzeko ez, baino dei baten egingo dizu kasu. Eta Lierni, lasartearra, e... nik uste dut hango musika eskolan ikasi zula... ez daukat oso argi zenbaterainoko hezkuntza daukan, ze gero ikasi zun haur hezkuntza, irakaslea da bera, eta... irakaslea da, bai, uste det umeena, o sea, haur hezkuntza, eta musikako irakaslea ere bada. De hecho bere... bueno, klaseak ematen ditu, eta bere musika eskolatxoa montatu zuten bere garaian Lasarten, e... baina hori, ez nago ziur zenbaterainoko formakuntza dun. Eta... hoixe da dana.

AI [mensaje de texto]: Milesker!!

VI.3.16. tr_TA9_TREBESKA_Patri

Registro de la grabación: TA9_TREBESKA_Patri

Contextualización

- Entrevista a Patri Arozena, txistulari que en marzo ha tocado para el grupo Trebeska de Donostia-San Sebastián.
- Fecha: 2 de abril de 2025 entre las 19:30 y las 20:04 horas.
- Duración total de la entrevista: 34 minutos.
- Lugar: la entrevista se realizó en un local privado de la zona Ugaldetxo de Oiartzun (Calle Iurrita Bidea, 10).
- Tipo de entrevista: abierta semiestructurada.
- Tipo de transcripción: literal.

Transcripción

Amaia Irastorza: inporta zaizu grabatzen badut elkarriketa?

Patri Arozena: ez, ez. Lasai... lasai grabatu.

AI: milesker. Bueno, zu, e... zure kontaktua pasa zidaten, Trebeskan azken aldian jo duzulako

PA: bai.

AI: e... Hernaniko txistularien aldetik, Donosti, Hernani, bueno, hitz egingo dugu, igual, bidaia hoiek nola diren, baino... Hasteko galdetu nahiko nizuke zein den zure lanbidea.

PA: nik lan egiten det... Errenteriako udalean, hezkuntza eta... gazterriako teknikari.

AI: hara.

PA: bai.

AI: e... eta txistuak ze leku hartzen du zure bizitzan? Profesionala...

PA: orain bertan?

AI: bai.

PA: orain... azken aldi hontan, azkeneko urteetan. E... ba hori, batez ere Hernaniko musika elkarteko kide. Bueno, orain lehendakari nago azkeneko urte hauetan, eta... bueno, horko... bueno, eginkizunak, udalarekin, Hernaniko udalarekin hitzarmen bat daukagu, eta bertan, ba igandero dianak egiten dira, eta gero, bueno, San Juanak, inauteriak, ba bueno, pixka bat, herriak eskatzen duen txistu... eskari hori, edo, erantzuteko.

AI: mhm.

PA: eta... asteartero ensaiatzen deu, eta... hola, formalki, hori, esango nuke.

AI: mhm.

PA: bai.

AI: e... Hernaniko herri musika elkarteak ez da... ez da [chasquea] udal txistu banda, baino bada, bueno...

PA: hitzarmen bat dago.

AI: hitzarmen bat dago. Mhm. Badira herriak ere holako egoeran daudenak, igual ez daukatenak udaletxe barruko zerbitzu bezela, baizik eta, bueno, bada talde bat, bere aldetik funtzionatzen duna, baino... udalak eskatzen diona.

PA: nik uste gehiengoak.

AI: bai?

PA: badaude profesionalak, ba Donostikoak, adibidez, Bilbon... ta herri batzutan baitare, baino esango nuke ohikoagoa dala hitzarmena...

AI: mhm.

PA: Errenterik ere, hortxe, tarteko zerbait dago.

AI: mhm, bale.

PA: bainon bai.

AI: beraz, zuk txistuarekin egiten duzun aktibitate nagusia, Hernanin bertan, talde horren barruan izaten da, ez? Aipatu dituzun guztiak.

PA: bai.

AI: diana...

PA: bai. Horri lotuta bai. Gero, tarteka izan daiteke, ba... orain dala gutxi, inauteritan hemen, Oiartzunen bertan, e... Elizalde ikastetxeak ateratzen du... zera, bueno, karroxa eguna, edo, deitzen diotena, eta bueno, hor ere atera nintzan... [chasquea] e... Oiartzungo beste txistulari batzukin batera. Eta, bueno, beste gauza batzuk ere... deitzen badidate, ta ahal badet, eta... pues...

AI: mhm, ya. E... eta dantzarako jotzea, e... maiz egiten duzu, edo deitzen dizuten hoietan, asko deitzen dizute, edo gutxi?

PA: orain ez nago, hola, dantza talde batean fijo.

AI: ya.

PA: ez nago dantza talde batean fijo. Egon izan naiz, baino...

AI: bai?

PA: bai. Orain ez. Ordun, Hernanin, adibidez, ba Ttarla dantza taldea dago, normalean elkarte hontatik, edo, jotzen degu beraiekin.

AI: mhm.

PA: e... azken aldi hontan, hori, ba Trebeskan inauteritan deitu zidaten, eta bueno, e... gabezi handia dago dantza taldeetan, txistulari falta handia dago. Ordun... bai, Trebeskakin, hemen, Oiartzunen ere, Olarri dantza taldea dago, ... hor, bueno, Fernando ibiltzen da batez ere, beste txistulari bat, baino harekin ere jua izan naiz, e... bai, bai. Hola, fijo, ez nago inon, baino jarraitzen det oraindik dantza taldeekin.

AI: gero bueltatuko gera horra, orain gustatuko litzaidake jakitea nolatan hasi zinen txistua jotzen, lehen aipatu didazu zeozer, zu Andoaingoa zarela...

PA: ez, Loiola.

AI: Loiola, barkatu, Loiolakoa.

PA: Loiola, bai, Donostiarra, bai... Bai... ez dakit, igual... es que ezin det esan, jo, nire... ez dakit. [pequeña risa] Batzuk badute, ez? “jo, nik izan nahi dut txistulari, nik izan nahi dut pelotari, nik izan...” ez. Baino... ikastolan igarotzen [incomprensible]... kasi... bueno, EGB zan ordun, Martutenen ikasi genun, eta... hor, bueno, txirula erakusten zan, baino, hortaz aparte, sartu ziran... ez dakit nola, ba pentsatzen det ikastetxeko proiektu bezela, edo, izango zan, e... Txirula Mirula?

AI: ah.

PA: Imanol Urbiet?

AI: bai.

PA: bai, Zarauzko... bueno, eskola, edo, zana, eta hasi ziran pixka bat beste pedagogia batekin, edo, ikastetxeetan. Txirulaz gain, ba... bai solfeo, musika pixkat zerbait sartzen zuten, baino ya solfeoakin, eta txistua erakusten zuten ere. Ordun, han, Imanol Urbietekin zerbait hasi nintzan. Bueno, han, baino zan ikastola mailan, e? Baino bueno, irteera batzuk, eta, iten genitun. Eta gero... bueno, pixkat hortikan hasi, eta auzoan ere bazen neska bat, horrek biolina jotzen zun, baino txistua jotzen zun ere, eta taldetxoa bildu ginan, eta auzoan ateratzen ginan... pixkat jotzen. Gero, beste lagun batekin, bera ere Loiolatarra, e... harrek bazun familian ya txistulari gehio, ba osaba... txistularia zun, eta... nik uste det amak beraien arten hitz egin zuten, eta bueno, “apuntatuko ditugu hauek [pequeña risa] txistura?”, eta pixkat hola hasi ginan, ya... e... kontserbatorioan sartu Donostin,

AI: mhm.

PA: e... ba ordun, solfeo, ta bueno, gero jarraitzen, ba konplementariak eta egin genitun, eta... eta... gainera, ai... pixkat liatzen ari naiz, baina Donostira, saiatu ginan Donostin hartzen, ordun Piter Ansorena, Jose Ignazio Ansorena zegon irakasle, baino etzegon plazarik. Eta berak bideratu gintun Hernanira. Han zela Juan Mari Beltran...

AI: bai.

PA: justo hasi zan Hernanin musika tresnak... erakusten, Hernaniko Musika Eskolan.

AI: ze garai izan daiteke? Urte buelta...

PA: ze garai izan daiteke... e... Juan Mari bera ni baino hobeto gogoratzen da... ze esan zidan... [pequeña risa] Bai, ze izan zan bera hasi zan urtea, baino esango nuke nik... 15 bat urte nitula. Ordun... 87 edo. Ni 72koan naiz.

AI: mhm.

PA: hor... 1987 bueltan izango zan. Hernanin hasi zala Juan Mari, eta ordun hasi ginan gu ere... 4 lagun, uste dut.

AI: mhm. Hori musika eskola bezela.

PA: musika eskola. Eta hor, e... karo, musika eskolan etzegon titulaziorik, eta erdi mailako tituloa ateratzeratzera kontserbatoriora pasa ginen.

AI: mhm.

PA: Kepa de Miguel... Kepa de Miguelekin, irakasle.

AI: mhm. Eta txikitako eskola zan, e... eskola barruko ordutegian, musika barne, edo eskolaz kanpoko jarduera bezela egiten zenuten txistua?

PA: ez, ikastolara etortzen ziran.

AI: mhm.

PA: bai. Txirula Mirulakoak bai.

AI: o sea, musika orduan, barne egiten zenuten.

PA: bai. Bai, baino etzan... ez dakit, nik uste det... egia esan ez dut gehiegi ikertu, baino etzan...[chasquea] normalean irakasle bat egoten zan, bueno... musika, edo, erakusten zuna, hau kanpotik, edo, etorrira. Ya proiektu bat zan, musika gehio sakontzeko, eta... bai. Txirula Mirula, bueno, azkenean, beste pedagogia bat, eta... oraindikan jarraitzen du. Bai. Eskolak, berak, behintzat... Imanol Urbietak, ba orain Zarautzen...

AI: mhm.

PA: bai... hor, hasiera hori eskolan bertan in genun. Gero ya musika eskolan, eta hoiek bai...

AI: eta egin zenuen erdi maila Kepa de Miguelekin, eta ez dakit goi-mailara ere iritsi zinen.

PA: ez.

AI: ez que, ez dakit garai batean, [chasquea] ez dut, e... ez dut aztertu... egin beharko nuke... ea topatzen dudana informazioa... bazan... urte batzuk arte zan erdi-maila eta gero pare bat urte gehiokina egiten zenuen ya goi-mailako...

PA: bai, superiorra. Bai, goi-maila. Hori, ni hor gelditu nintzan.

AI: mhm.

PA: erdi mailan... 6 urte ziran? ... ez naiz gogoratzen... nik uste det ziralako musika eskolan 3 urte, eta horrek etzizun titulorik ematen, baino accesoa bai, e... erdi-maila hortara.

AI: mhm.

PA: esango nuke 4 ez, 3 urte ziralako. Ez naiz oso ondo gogoratzen... ez, 3 urte izango ziran. Eta gero beste -kin, egin zenezakeen goi-maila, baino bueno. Ez nuen egin. Hor ya ikasketak ere... bueno, enpresaritza egin nun garai hartan, eta bueno, pues... nahikoa iruditu zitzaidan. Eta ez nuen jarraitu, baino bazen bai erdi-maila eta goi-maila.

AI: bai. 3 urte esan duzu, e... zer da, erdi-mailan 3 urte egiten zenituela? Lehenago musika eskolan maila batera iritsi, azterketaren bat pasa, eta gero... erdi-mailako azken urteak, adibidez?

PA: azterketarik ez... bueno, azterketa, bai, azterketa pasa behar zan Donostian, acceso bat.

AI: hori da. Egiteko azken urte horiek, ez? Erdi-mailakoak.

PA: bai.

AI: aha.

PA: sarrera... bai, bai. Eskatzen zuten azterketa bat.

AI: ya.

PA: ta Hernanin, esango nuke, 3 urte hoiek 4 urtetan egin genitun, ba pixkat Juan Marik aholkatuta, ba lasai juteko, maila onakin juteko, edo, eta hala egin genun. 4 urtetan egin, eta ya sartu ginan Donostin.

AI: hor ya plaza bazan [pequeña risa]

PA: bai, bai.

AI: em... zuk esan duzu azkena Trebeskan ibili zarela, beste batzutan ere bai...

PA: bai.

AI: bueltatuko gera horra? Ze dantza taldetan ibili zara?

PA: horrela, esan dezagun, txistulari fijo bezela, Trebeskan urteak pasa nitun, Goizaldin baitare... hori. Horrela, dantza talde bezela, gero, f... Hernanin gogoratzen naiz, bazegon bat, [Sanchiz], erdi akademia, erdi... harrekin ere asko jo genun, gero Irunen... Irunen ere... Peio...

AI: Peio Irigoyen?

PA: ez, ez. Ez, ez, zaharragoa.

AI: hori gaztea [pequeña risa]

PA: ez, hori ezagutzen det, ez. Ez, e... dantza talde bat eramaten zun. Baino semea ere dantzaria da, e? Kemeneko...

AI: Irungo Atsegina?

PA: f... [chasquea]

AI: es que ez dut ezagutzen... nik ezagutzen ditut... orain daude Eraiki, Kemen, eta Meakako Adixkideak.

PA: Meakan igual ibiliko zan? E... ez dakit, nei Peiok deitzen zian [risas]

AI: [risas]

PA: ez dut seguru ze dantza talde. Helduak zian... eta holakotan juten nintzan, baino bueno, ez naiz sentitu hango txistulari bezela. M... bai... gero, ba Donostiko Kresalan, ba tarteka jo izan det, ba ezagutzen ginalako gure artean eta, baino... ya... laguntza bezela, edo bueno, beste...

AI: bai. O sea, igual, zu kide bezela egon zara Trebeskan eta Goizaldin garai batez.

PA: bai, bai. Ereintzakin ere bidairen bat egin det, baina hori, bidaitako txistularik behar zituztela... bai.

AI: mhm.

PA: Ereintza... Oreretako Ereintzakin ere, bai, bidaia batzuk ere in ditut.

AI: gaur egun, deitzen badizute, ba: "Aizu, joko zenuke saio hontan, edo?" Gero ordaindu egiten dizute, edo ez?

PA: e... esango nuke baietz [pequeña risa]. Esango nuke baietz.

AI: mhm. Es que hor dago kidetza, ez kidetza,

PA: hori da.

AI: ordaindu, ez ordaindu, eta hori bada igual, ez dakit deitu fenomeno bat, baino bada...

PA: a ver, ni enaiz oain, e... ez naiz diruagatik, o sea, nik badakat nire soldata, eta ez det diru hori behar. Baino bai, egia da, pixkat mugak, eta, bai jarri izan ditugula guk ere.

AI: mhm.

PA: esan nahi det, bueno, pixkat balioan jartzeagatik ere. Ordun... bai, lehen pixkat hola zan, dantza aldekoa baldin bazinan etzenun kobratzen, o sea, kobratzen zan guztia talderako zijoan, ta taldeak gero, bidaiak ingo zitun, jantziak erosiko zitun, musika tresnak erosiko zian, pixka bat... gaur egun ez bazea taldekoa, deitu egin behar diozu norbaiti. Eta norbait deitze horrek suposatzen du normalean zerbait ordaintzea, bai.

AI: mhm. Lanbide bezela ikusten da dantzarako txistua jotzea?

PA: lanbide bezela dantzarako txistua jotzea? Bua, e... etzait burutik pasa ere.

AI: [pequeña risa]

PA: justo dantzarako... o sea, txistulari bezela bai, baino gehio... irakaskuntzari lotuta, edo banda profesional bati.

AI: mhm.

PA: Donostian, adibidez, badaude txistulariak, jotzen dutenak dantzarako, baina ez bakarrik. Ez bakarrik.

AI: agian gehio aisirako denbora-tarte batean sartzen da...

PA: bai.

AI: dantza taldeeri jotze hori, erromerietan jotze... ez dakit. Erromeria talde batean ibiltzea, edo...

PA: bai, bai... ez dakit. Ez zait burutik pasa, egia esaten badizut.

AI: [pequeña risa]

PA: [pequeña risa] dantzarako bakarrik izate hori, ez?

AI: mhm.

PA: nik uste, bai kontzertuak, eta bai omenaldiak, bai ezkontzak ere asko egin izan ditugu garai batean, dantza taldeei lotuta...

AI: mhm.

PA: ... dantzarako bakarra jotze hori, ez dakit... bai dantzak behar dula musika, eta... euskal dantza talde gehienetan txistua... ez dakit.

AI: mhm. Ta... deitzen badizute, jute hori, e... zergatik, e... esaten duzu baietz, “joko dut”. Ez dakit zer ematen dizun, edo... zerbait positiboa izango du, jarraitzen baduzu hainbeste urteren ostean.

PA: bai, zerbait izango du [risas]

AI: [risas]

PA: bai, ni dantza taldeetan gustora ibili izan naiz. E... gero, bueno, bizitzan, e... boladak dituzu, liatuagoa, gutxiago, familia, lanak... Orain, e... deitzen badidate, bai, gustora... gustora juten naiz. Bai neregatik, baina bueno, orain ez nabil denboraz ere

oso sobrate. Eta gero, iruditzen zaidalako, ba zuzeneko musikak ere... bueno, zerbait berezia ematen diela dantza taldeei, eta... arriskuan, edo, daudela. Arriskuan, edo... ez daude musikari asko, ez daude txistulari asko dantza taldeetan, eta ordun, bueno... iruditzen zait... [chasquear] oraindik kalera jun, eta... bueno, txistua zuzenean izate horrek ematen diola beste... bai taldearekiko, ba dantzari-txistulari, edo musikari-dantzari, konpenetrazio hori, eta zuzenekoa jo.

AI: mhm.

PA: eta bueno, pues, ahal badegu oraindikan ere pixkat jarraitu...

AI: mhm.

PA: bai.

AI: e... garrantzitsua iruditzen zaizu dantza talde batean txistua kide izatea?

PA: bai.

AI: o sea, behintzat, zuzeneko musika egotea, bai, e... ez dakit, gertatzen den konpenetrazio horrengatik, igual jotzeko era ere, ba... momentukoa dalako, ta taldearekin bereizkoa izan daitekeelako...

PA: bai, ni zuzenekoan aldekoa naiz.

AI: mhm.

PA: gauza askorengatik. Bai publikoari, bai, ez dakit, ematen dion espontaneo [incomprensible] hori, eta gero, bai, musika-dantza aldetik da... ez dakit... ez dakit beharrezkoa da, ze gaur egun, bueno, pues egia da koreografiak, eta asko direla musika... grabatuak. Eta bueno, egia da, dantza-ikuskizun oso onak daudela. Baina, bueno. Nik zuzenekoak [pequeña risa], niretzako beste [punch] bat ematen dio.

AI: igual, e... gertatzen dan hori, harreman horrengatik, agian, alde sozialetik.

PA: bai, bai.

AI: mhm. Eta... zuzenekoa izateaz gain, e... dantzariak eta txistulariak igual elkar ezagutze hori, elkar ezagutze... [chasquea] pertsona bezela, baino... ar... artista, edo, bueno, dantzari-músico modu horretan ere, garrantzia ematen diozu, edo aldian-aldian batari eta besteari deitzeakin nahikoa izan daiteke?

PA: ah, nik uste baietz. A ver, ni ez naiz musikari profesionala, ez naiz inoiz izan, eta ez naiz izango. Baina... baino, bai, o sea, behar dezu lotura bat, ensaio batzuk behar dira, e... ondo juteko, eta batzutan egia da, deitzen dizute... eta lehengo asteneko Trebeskakoa. Ez genitun ezagutzen, ensaio batera joan ginan.

AI: bale.

PA: baino... bai, pixkat tanteatzeagatik dantza, baino ezagutze hori nabaritzen dezu, eta taldea ikusi egin behar dezu, eta...

AI: mhm.

PA: bai, baloratzen da, eta nik uste det beharrezkoa dala, ondo lotura hori egitea, bai, bai. Dantzarekin.

AI: esan dezu aurreko ensaioan jun zinetela azken aldian, ez dakit normalean azken... [chasquea] ze... kidea zinenean, ba... agian beste dinamika bat izan zitekeen, baino azken urte hauetan? Deitzen zaituzte, igual batetik eta bestetik, eta... normalean nola

izaten da, ba... [chasquea] elkar hartze hori, elkar ezagutze hori, edo errepertorioa praktikatzeko, edo, nola egiten dezun, edo.

PA: lehengoan, adibidez, bai. E... *nik* nahiago izaten det gutxienez behin ensaiatzea. Gero egia da gaur egun ez detela hainbeste jotzen, ordun, bueno, dantza batzuk berdintxuak izaten dira, baino... bueno, gero dantza talde bakoitzak ere bere erara egiten ditu dantza, nahiz eta badauden hor oinarri batzuk, baino... ezberdin izaten da. Ordun, e... *nik* nahiago izaten det, ni askoz ere seguruago joaten naiz, behintzat behin dantza taldearekin egon, eta ya hor apuntatu, buruan o lo que sea, baino nola diran bueltak, eta pixkat beraiek ezagututa. Ez dakit, dantzari txiki batzuk adibidez, pues igual... ez dakit azkenekoz nora joan nintzan... baino bueno, normalean dantza ezagunak izaten diala, eta... bueno, kalidadea ere halamoduzkoa dala, ba bueno, pues zuzenean juten zea, eta...

AI: kalidadea zerena?

PA: umeen dantzak. Ez dakit, *San petit* bat, edo, bueno, azkenean, gehio izaten da pixka bat beraiei erakustea eta gurasoak ikustea, benetako konpenetrazio hori, eta, baino... ez, ordun zu juten zea eta jotzen dezuna dantzatzen dute, eta [risas]...

AI: bai, azkenean igual errepikapenak gehiago daude zure esku... zuk esaten dezu: “Honeaino.” [pequeña risa]

PA: bai, txikiekin desberdin izaten da. Ordun, igual eskatzen dituzu ze dantza dian, eta ya está, ez? Edo azkeneko inauterietan hemen, adibidez, Oiartzunen, bigarren ahotsa jo nun. Karo, hor ere... bestea, e... txistularia, e, bueno, irakaslea da, eta dantza talde... Elizalde ikastetxekoa, e? Eta... bazekizin berak, ordun, bigarren ahotsa jarraitzeko, pues zuzenean. Ez ensaiarik ez ezer. Según, según. Baino orokorrean *nik* nahiago izaten det, behintzat ezagutu eta buelta bat eman.

AI: aipatu duzu, azkenean inauterietan, bueno... Oiartzunen egon zera, baino, Trebeskan ere bai, ez?

PA: bai, aurtan bai. In genun bietan, bai.

AI: e... bakarka jo ohi duzu, edo beste batzuekin batera?

PA: dantza taldetan... f... bat pixkat pobre gelditzen da.

AI: mhm.

PA: normalean... bueno, lehen... ya hitz egiten ari naiz, ez dakit... 20 bat urte, 90-92-95, ez dakit, inguru hortan ibili nintzan Trebeskan, horrela... eta gainera taldea ere oso indartsu zegoen, ordun... ordun, 4 txistu ziran. Lehenbizikoa, bigarrena, silbotea, atabala, eta gero, beste musikariak ere, akordeoiak, e, metalak ere hasi ginan hor pixkat sartzen, eta... ordun indartsu zegoen. Orain... ba bueno, behintzat 2 jutea, baino... batzutan bakarra.

AI: mhm. Behintzat saiatzen zerate, e... taldetxo bat...

PA: 2 behintzat, 2 behintzat. Lehenbiziko eta bigarren ahotsa, behintzat, bai.

AI: mhm.

PA: eta Hernanin, adibidez, hor, orain da, maiatzean da... Dantzari Txiki eguna eta Dantzari Eguna, biak izaten dira. Eta hor, hori, elkartetikan, Hernaniko, bueno, Ttarlakoentzako... eta inkluso... ez dakit, Bizkaitik, Gipuzkoatik beste talde batzuk etortzen badira txistularirik gabe ere, saiatzen gera beraientzat jotzen.

AI: mhm. Gonbidatuentzat ere?

PA: bai, ze... karo, hor, e... Dantzari Eguna bera, o Dantzari Txiki antolatzen du Hernaniko, bueno, dantza talde, edo... Hernaniko Konpartsa izenekoa. Azkenean, emakume bat da batez ere [pequeña risa] dena mugitzen duna, eta... harrek, karo, gonbidapena egiten du Euskal Herriko dantza talde desberdinei, eta batzutan: “jo, ba gu jungo ginake, dantzariak baditugu, baina txistulariak falta”. Eta: “aizu, hauekin... baten bat?”, eta arazoa bada musikariak falta dituztela, ba behintzat Hernanin... edo gaudenak bi talderekin jotzen deu, edo behintzat plazan biltzen diranean, edo...

AI: ya. Orain Hernaniko taldean zenbat zerate?

PA: asko. Berez, bazkide... esango nuke 28 gerala. Txistulari, tabalari.

AI: eta, aktibo ibiltzen zaretenak azken aldian, edo?

PA: bai, ba... batez ere, diana... klaro, hor ere daude... txistu-maila desberdinak. Gaude. Adin desberdinak, txistu-maila desberdina daukagunak, ordun saiatzen gera taldeak eta pixkat, nolabait orekatzen, ba...

AI: mhm.

PA: ordun daude, e... profesionalak diranetik, ba... adibidez, Jon Ansorena taldean dago, Donostiko Txistulari Bandan dagola, Aritz Eceiza, e... Erreterria Herri Arte Eskolan. Ez da txistu irakaslea, baino dultzaina eta alboka irakasle da, eta bera txistuarien, e... Musikenetik pasata da... ordun, ditugu, ba gaur egun ia dauden txistulari onenetatik, ba bueno, pixkat herrian ikasi dutena, eta... jotzen dutenak, bueno, pues, ikastolatik pasa eta urte batzuk egin dituztenak, baino ez dutenak igual seguridade hori. Baino taldean funcionatzen du.

AI: mhm.

PA: dianak, adibidez, 7-ko taldeak egiten ditugu, o sea, ahots bakoitzeko 2; 2 lehenengo, 2 bigarren, 2 silbote, eta atabalari bat.

AI: mhm.

PA: eta ordun... bueno, hortxe... orekatuta... gehienek jotzen degu. Behintzat, dianetan eta, azkenean, 2 zortziko izaten dira, eta... pixkat hori konpentsatuz, gehienek jotzen degu.

AI: mhm. Polita da hor... maila desberdinak, eta... bai.

PA: bai, bai.

AI: e... dantza mota konkreturen bat asko eskatzen dizuete, edo... edo egoeraren arabera izan daiteke aldakorra?

PA: bai... hombre, agurra adibidez, gehienetan egoten da, gero Gipuzkoako dantzak hemen inguruko taldeetan gehienak izaten dira...

AI: mhm.

PA: bai, ez dakit.

AI: bale, pixkat hola, kuadroa iteko, ze eskatzen dizueten, edo, mhm. Beraz, ba, hori. Brokel zikloa, eta agurra...

PA: hemen, Gipuzkoako talde... bai, gehienetan.

AI: bale. Ba... hori, deitu egiten dizuetela, eta, pues... ensaio bat o beste iteko aukera baldin bada... galdetu nahi nizun, ea gustora zauden dantzariak eta musikariak harremantzeko dagon modu horrekin... agian aipatu duzu etzaiz... [chasquea] pena ematen dizula, igual, gaur dantza taldeetan musikari falta egote hori... pixkat zeozer aipatu nahiko bazenu...

PA: bai... bai... nik uste txistulari falta bai... txistulariak badaude, baino... ez dakit, o behintzat Donosti inguruan dauden dantza taldeetan... inauteritako hori, ba bueno, libre nintzalako juan nintzan, baino egia da, gogoa neukan, ze, igual, 20 urte atzera hasi zan pixkat Donostin impulso hori egiten, ez? Euskal inauteriak, e... Donostian, ba inauteritan egun bat izaten da, ordun ostegun gizena hartu zan, eta pixkat izaten dira Donostiko taldeen erakusketa, edo, bueno, pixka bat ikusteko...

AI: mhm.

PA: eta... bueno, bai... pixkat pobre iruditu zitzaidan.

AI: azkeneko aldian gertatu zena, edo zu egon zinen hura?

PA: bai... bai, bai... ba Goizalditik... bueno... ez dakit, izan dala pixkat erreferente, ba Gipuzkoako dantzetan, bai teknika aldetik, bai... bueno [pequeña risa]

AI: [pequeña risa]

PA: bai... nahiko... Sorgin dantza bat egin zuten, eta bueno, pobrea iruditu zitzaidan... Eskolatik... bueno, bi txistulari zeuden hor, eta txistula ta bonboakin egin zuten batez ere... plazan egindako emanaldia, eta... pixkat gelditu izan naiz, ez dakit... [pequeña risa]

AI: bueno, saiakera da, ta... ahal dan modun...

PA: klaro, baina Donosti batean... hori zan, azkenean dagona hori da. Gu jun ginan, e, deitu zigutelako, Trebeskak ez dulako txistularirik... ordun, bueno, dena juntatuta, ba, pixka bat... bai dantzari aldetik, eta [pequeña risa] badaude, baino, bueno...

AI: beherakada bat, edo, nabaritu dezakezu?

PA: bai.

AI: mhm.

PA: bai, pixkat inpresio hori daukat. Bai.

AI: eta orokorrean, iruditzen zaizu, nahiz eta gutxi egon, ba igual... inkuso horregatik ere gerta daiteke... e... txistularien eta dantzarien artean harremana estua dagola, edo bereizketa bat gertatzen dela bi munduen artean?

PA: musikari eta dantzarien artean beti egon izan da pike bat, eta nik uste det jarraitzen dula... baino pike sano bat. Bai, diferentziak daude, ta bueno, e... dantza fisikoa da, erropak aldatu behar dituzte, gu, bueno, beste...

AI: berotu...

PA: berotu... bai, bai. Eta... bueno, beti egon da... pike sano bat, baino era berean, e... nik, behintzat, oso urte onak pasa ditut dantza taldean, eta... gero, es que, gaur egun, nik uste dena aldatu dala, guk bidai dextente egin ditugu kanpo aldera, eta ordun nahiko ohikoa zan, hemengo taldeak, e... autobusa ordaintzen zan, ezkontzak iten zialako, edo emanaldietako diru hoiekin, autobusa, edo, ordaintzen zenun, gero jatekotan... bidean baldin ba zan zeozer, baino bestela jaialdiak jartzen zun, eta lotako tokia jaialdiak

jartzen zuten, eta asko mugitzen dan, hemengo... ez dakit, kultura zan, o hemengo dantza erakustaldiak kanpora.

AI: mhm.

PA: gaur egun hori ere profesionalizatua dago. Nik ez det asko jarraitzen, baino, entzun detenez, ez da lehen bezela, ba ez dakit [chasquea], Belgikako dantza festival batean egon ginan orain dala ez dakit zenbat urte, ba hango herri txiki hartan iten dute dantza jaialdi bat, eta gonbidatzen dituzte taldeak, jartzen dute lotako tokia... orain, *zuk* ordaindu behar dezu hara joateagatik.

AI: hori da profesionalizatzea? Es que ez dakit zer den, horregatik, ba... ulertzeko.

PA: profesionalizatu, edo, m...

AI: karo, zuk eduki behar dezu baliabide hori ordaindu ahal izateko talde bezela... ez dakit.

PA: bai, baino lehen ordaintzen zen autobusa eta ya está, baina orain jaialdira joateagatik ere, o sea, ordaindu egin behar omen dezu, zure... ez dakit seguro, e? Baina bueno, hola esan didate, eta ordun... e... o sea, jaialdi bat, e... lehen jaialdiei etzitzaien ordaintzen.

AI: ya.

PA: ez dakit nola esplikatu.

AI: bai, bai, orain, nik ere... Kemenen nabil, eta...

PA: Kemenen?

AI: bai, guri ere gertatu zaigu, garai batean urtero edo juten zirela jaialdietara, eta aurten, pandemiaren ostean, saiatu gara berriz hori martxan jartzen, eta bai, guztietan ordaindu beharra dago.

PA: hori da. Ordaindu behar dezu, eta ordun hori ere aldatu da asko, lehen mugimendua nik uste det errexago, saiatzen zinan jaialdiak aurkitze, eta jo, nik uste oso modu polita zala mugitzeko, eta era berean, pues... gure, ba txistua, hemengo doinuak, hemengo dantzak ere kanpoan erakusteko, balioan jartzeko, eta...

AI: horrek ere, elkarren artean harreman hori sortzeko eta sendotzeko ere egingo zuela, ez?

PA: karo, hainbeste kilometro autobusean sartuta [risas]. Bai, gu... e... autobuseko... orain ez dira ya legalak ere, baina literetan autobusa [pequeña risa], montatzen ziran literak autobusean bertan, eta kilometroak egin izan ditugu aurrera eta atzera, ordun... baita orgainlloakin, eta bueno, guztia... dena aldatu da, dena. Eta bueno...

AI: ya.

PA: bai [pequeña risa]

AI: ba pixkat hori,

PA: eta ez naiz hain zaharra, e? O sea, zaharragoa, orain 52 urte ditut, eta...

AI: baino,

PA: bai, bai, aldatu da asko, bai.

AI: [pequeña risa]

PA: ez dakit, profesional izatea... ez, nik uste gehiena... bueno, dantza taldeetan ere, igual bai, e? Ez det, hola, sakon aztertu, baino... Ba ez dakit, gure garaikoak dira Edu Muruamendiaraz, Aiert Beobide... [chasquea] hauek, bueno, Eskola dantza taldekoak ziran eta bakoitzak bere konpainia sortu zun, eta... bat Aukeran konpainia da, bestea... ai, ez naiz gogoratzen Aiertena, baina bueno, sortu dituzte... e... dantza... ez dakit, deitu kontemporanea, edo, bueno, pixakt... euskal dantzetan oinarrituta, baino... beste...

AI: sorkuntza berriak.

PA: sorkuntza berriak erabat, bai. Eta profesio [incomprensible] dire profesional batetik.

AI: ya, hortik bizitzeko esperantzakin, edo.

PA: bai, bai, bai.

AI: mhm.

PA: bai, bueno, gu, behintzat, lehen Trebeskan zegona... irakasle zeudenak etziran profesionalak, o sea, bakoitzak bere lana zun eta gero bolondres juten zinan taldera, bai klaseak ematera, bai jantziak antolatza, bai txistua jotzera, bai baino... hor, hola, diru... personalik etzegen. Beste bat da administrazioa eramatea... talderako zan dirua.

AI: mhm. Eta orain *elkarte* diren dantza talde horietan berdin izaten da.

PA: pentsatzen det baietz.

AI: mhm, bai.

PA: pentsatzen det baietz.

AI:... joe, ba... gelditu gera pixkat trixte,

PA: [pequeña risa]

AI: iraganean pentsatzen, ba... bueno.

PA: bueno,

AI: esperantzakin, ea berpiztuko den...

PA: ez dakit, e? Bai, bai, bai. Ba, hemen Oiartzunen, adibidez, Olarrik talde... nahiko indartsua dauka.

AI: mhm.

PA: eta... txistulari fijoak, bueno, hortxe. Baditu batzuk, baino bah, hortxe... eta, bueno, emanaldi... lehengo urtean [uste dut] izan zala, oso polita egin zuten. Pixkat koreografiakin eta nahastuta ere bai, baina ondo. Eta Donostin ere lehengoan, bueno, pixkat horrela, baino bazeuden.

AI: [pequeña risa]

PA: [pequeña risa]

AI: bai, bueno.

PA: Goizaldi han zegen, Eskola han zegen, Trebeska han zegen,

AI: mhm.

PA: txiki pila bat zeuden, e... Orixe ikastolakoak, uste det... pila bat zeuden... bueno, bueno, bai, bai [pequeña risa]

AI: [pequeña risa]

PA: pixkat optimista.

AI: gero, hori, ikastola mugimendua ere... garai batean izan zen garrantzitsua, edo, oso... eta gaur egun ere oraindik ikusten da batzuetan, ikastola batzuetan badela dantza taldea barne... e, hori, Ereintza... e... Oiartzunen bada pare bat, ez? Ereintza ez, Ereintza nahastu egin naiz. Hori... “h”-kin.

PA: Haurtzaro.

AI: Haurtzaro, Haurtzaro.

PA: Olarri, Haurtzaron badute, bai, eta bestea, Elizalde da publikoa, eta hor ere... bai, bai, badaude dantza taldeak bietan, bai.

AI: mhm.

PA: eta... Oreretan... esango nuke ezetz. Hor Herri Arte Eskolan daude, eta Ereintzan.

AI: hori da, bai.

PA: Hernanin ere... nik uste det aparte, ez ikastetxearen barutan.

AI: mhm. Ordun, orain, Trebeskak ez du musikari *taldekiderik*, ez? Garai batean esan duzu egon zela, zu izan zinen...

PA: uste dut ezetz, es que... egia esaten badizut ez det... holako harremanik... oandik jarraitzen det gure garaikoekin, batzuket... bueno, tarteka ikusten geala, eta haiek bai. Baina orain dala gutxi, e... oran dala gutxi, uste det lehengo astean, edo, izan zala, egin dute bazkari bat. Ni enintzan jun, baino bueno, pixkat gure garaian ibiltzen ginanak, eta esan zidaten ere dantzarako juntatzen diala, bai.

AI: Trebeskan, diozu?

PA: bai. Trebeskan, edo... Atotxan, Trebeskan ibilitako jendea. Ez dakit Trebeskaren izenean juten diran,

AI: ya.

PA: bueno, baino... bai, jarraitzen dute. Eta orain berriak, aurrekoan 8 ziren, justo talde bat, inauteritako jun ginan hortan, eta batzuk nahiko hasiberriak ziran,

AI: batzuk Hernanikoak, zuek 2, o...

PA: gu biyak, baino gu jun ginan, hori, txistua jotzera. Besteak... ez dakit, egia talde majoa ziran, e? Eta, baino karo, izan zan azkenean, hortxe ibili ginan 2 ordu, eta...

AI: ya.

PA: ez genun gehio... ze batzutan, juten zea afaltzea o zeozer, baino ez genun... [pequeña risa] harreman gehio egin, eta...

AI: kalejira bat, instrumentuekin...

PA: bai, bueno, han kalean... bai, hori, dantza... makil txiki batekin jun ziran alde zaharretik bueltak ematen, ta gero izaten da ya Konstituzio plazan, edo, talde guztiak, eta. Bai.

AI: bale. Em... Olarrin beste... esan dezu, Fernando aipatu dezu. Besterik edo ezagutzen duzu? Esan duzu: “bat o beste ibiltzen dire”. Ez dakit izenik jakingo zenukeen.

PA: Fernando González, gero Jon Ansorena,

AI: aha.

PA: Jon ezagutzen dezu?

AI: bai, esan dezu dala... Donostin ibiltzen dana txistulari taldean, bai.

PA: bai. Bai, bai. Ta hau Hernanin ibiltzen da, baino bere... emaztea oiartzuarra da, eta ordun, eta, bueno, Olarriko taldea eramaten duna, Udane. Ordun, e... batzutan Jon ere etortzen da, esango nuke berak [jotzen dula] Olarrikin. Bai, eta gero gu Hernanitik etorri izan gea, bai. Ni han bizi naizelako, baina gero Hernaniko beste batzuk etorri dira ere refuerzo bezela.

AI: bale [pequeña risa]

PA: ah, bueno, eta gero... claro, hemen daude, hemen parean, Ugaldetxon, hemen daude txistulari gehio [pequeña risa].

AI: ah, bai? [pequeña risa]

PA: bai, e... Aitor Arozena,

AI: hara.

PA: orain Donostiko bandako zuzendaria dena, hementxe parean bizi da.

AI: ah, bai?

PA: bai. Eta... anaia, Xanet, ere ibiltzen da, eta... gero Elizalden, bueno, inauteriak, eta, antolatzen dituna, eta horko dantza taldean aritzen dana, Anaitz Arozena. Eta, bueno, Aitor, behintzat ere ibiltzen da Olarrikin. [Anaitz, ez dakit, esango nuke], baino... bueno, Oiartzunen, badu txistuak oraindik...

AI: bai, bada Lartaun deitzen dan...

PA: Lartaun, bai.

AI: talde hortan dabiltza, ezta?

PA: bai.

AI: Arozenatarrak, nik ezagutzen ditut 3... bueno, 3 anai, edo, uste dut direla.

PA: horiek izango dira.

AI: Aitor, Urko dabil Musikenen, baino perkusioakin, uste det, gehiago.

PA: hori da, hori da, bai, bai.

AI: eta hirugarrena,

PA: Xanet.

AI: Xanet? Eta aipatu duzu Anaitz bat?

PA: bai. Bai, bai, baino... ez dira familikoak, ez dut uste.

AI: ah, bale, bale. Abizena bera du, baino...

PA: bai, bai, bai. Nik ere, Arozena naiz.

AI: ah, bai.

PA: baino ez gea...

AI: etzeate...

PA: ez, ez.

AI: bueno, ba badala, behintzat, txistulari sare bat, elkar ezagutzen dezute, elkar deitzen dezute, eta beti... saiatzen da, ez?

PA: bai, bai, bai.

AI: nahiz eta, bueno, aisi... [chasquea] puntua daukanez honek ere, ba bakoitzak ahal dun punturaino ematen du, eta hortxe.

PA: bai, bai. Hori hala da, bai. Bai, bai, bai. Bai, eta dantza berdin.

AI: mhm, hoixe [pequeña risa]

PA: [pequeña risa]

AI: bueno, ba... honaino elkarrizketa.

PA: ya está? Bale.

AI: [pequeña risa] eskerrik asko.

PA: ez horregatik.

VI.3.17. tr_TA10_TREBESKA_Manex

Registro de la grabación: TA10_TREBESKA_Manex

Contextualización

- Entrevista a Manex Zabaleta, txistulari que en marzo ha tocado para el grupo Trebeska de Donostia-San Sebastián.
- Fecha: 3 de abril de 2025 entre las 11:00 y las 11:33 horas.
- Duración total de la entrevista: 33 minutos.
- Lugar: la entrevista se realizó a través de una llamada telefónica.
- Tipo de entrevista: abierta semiestructurada.
- Tipo de transcripción: literal.

Transcripción

Amaia Irastorza: inporta zaizu grabatzen badut elkarriketa?

Manex Zabaleta: ez.

AI: bale, milesker. Bueno, ba... e, hasteko galdetu nahiko nizuke zein den zure lanbidea.

MZ: e... nere lanbidea? Soinu teknikaria naiz ni.

AI: mhm.

MZ: eta gero... pues hobby bezela musika daukat, eta batez ere txistua.

AI: mhm. Bueno, eta... pixkat, lanbide bezela ere musika inguruan ibiltzen zara? Edo soinu teknikaria ze... ze girotan, edo?

MZ: bai, e... a ver, soinu teknikari ibiltzen naiz udaran, batez ere, kontzertuak, eta. Pues izan daiteke... edozein kontzertu, festival handia BBK, edo... herrietako festak, eta gero txistuakin... orain pixkat gutxixio, baino... herrietako festetan, ta, pilo bat ibili naiz, dantza taldeekin ere dexente ibili naiz, eta... batez ere Hernanin.

AI: mhm, bale. E... txistuak ze leku hartzen du zure bizitzan, nola esango zenuke?

MZ: bua, ba... [chasquea] neretzako txistuak beti... ez dakit nola esan, baino... inportantzia pilo bat euki du. O sea, nik txikitan ya, instrumentua aukeratu aurretik ya banekin txistua nahi nula, eta, beti gustatu izan zait, eta... joe, ba egia esan, ez dakit, ez det imajinatzen nire bizitza txistua gabe nola izango zan.

AI: mhm.

MZ: orain arte bizi deten guztia, ta dena.

AI: ya. Asko eman dizu, orduan?

MZ: bai, bai, bai, esperientzia pila bat, ta... bidai pila bat, eta... bai.

AI: mhm. Txistuarekin egiten duzun aktibitate nagusiren bat bada? O zein izan daiteke?

MZ: bua, nagusia? Ez, general jotzea gauza ezberdinetan, batez ere. Orain... ikasi nun kontserbatorioan,

AI: bale.

MZ: ordun egondu nintzan a tope 6 urte ikasten txistua,

AI: mhm.

MZ: eta hori zan, batez ere... dedikatzen nion ikastea,

AI: bale.

MZ: eta orain, ba... pixka bat, Hernanin jo, eta... astean behin erakutsi egiten diet batzuei, klase ematen diet.

AI: ah, bale. Klase, zure aldetik, edo musika eskolaren baten barne?

MZ: ez, e... daukagu txistularien elkarte bat,

AI: bai,

MZ: eta ematen diet elkartekoei klaseak pixka bat, ba... ez ahazteko... batez ere helduak dira, e?

AI: bale.

MZ: eta pixka bat repaso, eta ez hozteko.

AI: bale, aisiaren barruan, agian, ez?

MZ: bai, bai. Bai.

AI: mhm, hori Hernaniko txistulari elkarte, edo nola... zuek zarete? Edo nola deitzen da, edo... Hori da?

MZ: e... da, Hernaniko Herri Musika Elkarte deitzen da.

AI: bale. Bale.

MZ: eta... horko langilea da Iñigo, zenbakia eman dizuna, neria.

AI: bale. E... oso ondo, bale. E... es que pixkat nahastua nabil, ze ez dakit Beltran ibili izan den Hernanin... ez dakit oker nabilen, esango zenidake?

MZ: e... Beltran ibili zan... musika eskolan irakasten, orain dala... bueno, hasieran. Ez dakit orain dala zenbat urte, ba orain dala... e, f... 25 urte? Orain dala 25-30 urte, edo, por ahí.

AI: mhm, bale, eta gero pasa zan Oiartzungo... egin zun Soinuenea, eta... eta hor gelditu da, ez? Soinuenean.

MZ: bai, bai.

AI: bale. E... zuek dakazuten elkarte hori, Hernaniko musika eskolakin dabil, edo... edo independenteak dira?

MZ: ez, sortu genun orain dala... oker ez banago 3 urte, edo, baino independenteak dira.

AI: ah, bale, bale.

MZ: hor arazoren bat egon zan, eta independenteak gera.

AI: bale. Eta eukiko dituzue, ba, zuen ekintzak, ez dakit dianak edo egiten dituzuen, edo...

MZ: e, bai, daukagu hitzarmen bat udalakin, eta bete behar ditugu, ba igandero diana bat jo behar deu, eta gero... urtean zehar beste... oker ez banago 3 edo 4 kontzertu eman behar ditugu, eta gero festetan, ta, ba buruhandiekin, eta axeri dantza, eta hola.

AI: bale. Beraz, elkarte horretan dituzuen ekintzak dira zure aktibitate nagusiak txistuarekin orain, klaseak emate hori eta bertako ekintzak.

MZ: bai, bai. Bai, bai.

AI: mhm, bale. Esan duzu kontserbatoriora joan zinela, e... nora joan zinen? Ze egin zenun, profesional maila?

MZ: bai, Donostin, Escudero kontserbatorioan.

AI: bale.

MZ: in nun profesional maila, bai.

AI: mhm. Eta beste instrumenturik, edo, jotzen dezu txistuaz gain?

MZ: e... bai. E... jo... ikasi nun gero musika eskolan ere dultzaina, eta tanborra. Gero kontserbatorioan bigarren instrumentu bezela ere pianoa, eta gero nere kabuz, pues bueno, pues, e... bajoa pixka bat, eta gitarra pixka bat, eta...

AI: joe.

MZ: holako gauzak.

AI: badira, badira [pequeña risa]. Eta zuk, e... kasu honetan Trebeskan jo duzulako deitzen dizut, e... ez dakit beste talde... aipatu duzu talde batean eta bestean ibili zarela, zeintzutan ibili zera gehien bat, edo?

MZ: mhm. Uf, ba... [pequeña risa] bastantetan.

AI: askotan, bai?

MZ: gehiena... egia esan, Hernaniko Ttarla dantza taldea,

AI: mhm.

MZ: gero... jo izan det ere Goizaldikin, jo izan det Trebeskakin, jo izan det orain... hemendikan... datorren astean nijoa Usurbilgo Orbeldi taldeakin, puede ser? Uste det.

AI: ez dakat oso...

MZ: bai, eta gero ere engantxatu dizkigute orain Berako talde bat ere, ez dakit.

AI: bale, bale.

MZ: eta... Urnietako dantzarietara ere jo diet. Eta... Beasaingo dantza talde bati ere jo diet, ez dakit nola izena duten.

AI: bai, asko. Nik ere Beasain, [chasquea] esango bazenit, ba... jakingo nuke, baino... [pequeña risa] bestela, neri etzait ateratzen eztare.

MZ: Ostadar puede ser, Beasaingoa?

AI: ah, bai, bai. Pues... bai.

MZ: eta... hoiekin, uste det.

AI: mhm. Askorekin ibili zera, beraz.

MZ: eta... gero, aparte, pixkat raritoak dira, baino Kresalakin jo det ere.

AI: raro zeba?

MZ: ez, o sea, ni Kresalan parte izan nintzan, dantzaria ere izan nintzan,

AI: aha.

MZ: eta, ez dala hain euskal dantza tradizionala, o sea, beste gauza batzuk iten dituztela.

AI: bale, mhm. Aipatu didate zeozer, igual, em... [chasquea] koreografia berriak, edo, sortzen dituzte... urrats tradizionaletan oinarrituta, edo.

MZ: bai, bai. Bai, baino gehienak dira antzokiak, eta, egiten dituzte, eta ez da... [chasquea], ez dira ateratzen kalera,

AI: mhm.

MZ: o sea, kaleko [zeta] edo dantzari egun batera, edo.

AI: bale, mhm. Bale, milesker. Em... galdetu nahi nizun ea dantza taldeek ordaindu egiten dizuten bertan jotzeagatik, edo boluntario bezela egiten duzun lan hori.

MZ: bua, ba... depende... o sea, nik jo izan det dohainik askotan, eta beste askotan ere kobratu izan det. Normalean, ba... pf... gauza txikiak baldin badira, edo batez ere Ttarlakoa, Hernanikoa baldin bada, edo, pues ez dago arazorik dohainik iteko.

AI: mhm.

MZ: baino baldin bada aktuazio bat jun behar dala ensaiatzera beraien lokalera, ta... gauza serioago bat, normalean bai ordaintzen dute, edo kanpotik deitzen badizute zuri, ezagutzen ez dizutenean, edo, bai... pagatzen dizute.

AI: bale. Eta, Hernanin bertan, e... serioa baldin bada, orduan bai ordaintzen dizute, baino kaleko, ba ez dakit, kalejira bat baldin bada ez, edo...

MZ: m... egia esanda, nik ez det inoiz hitz egiten hortaz beraiekin, baino... a ver, normalena nik uste dala pagatzea. Batez ere gaur egun, igual lehen gutxio, ze ikaslea nintzan eta irakasleakin juten ginan, eta ez dakit zer badakit zer, musika eskolan,

AI: ya.

MZ: baina orain ya... elkarte egin degula eta sueltoago nabilela ni, ez dakit zer, badakit zer, normalean kobratu egiten det. Gehio edo gutxio, baino, bai.

AI: mhm, bale. E... aipatu duzu irakasleakin juten zinela,

MZ: bai.

AI: nik, nire... [chasquea] trabajo de campo honen barne ez det hartu Hernani, e... baino bueno, jakiteko ea bertan musika eskolan ibili zera Hernanin, joan aurretikan Donostira, adibidez? Edo... ze irakasleekin?

MZ: e... Hernanin txistua musika eskolan ematen du... ez dakit ezagutzen dezun, Iñaki Eguren.

AI: ez det ezagutzen personan, baino... bai, ezaguna egiten zait.

MZ: bueno, ba... bueno, gizon bat, e... hola, handi bat, lodia, bizarrakin, bueno. Berdin du. Ba... horrekin ikasi nun hasieratik txistua, ematen du txistua musika eskolan,

AI: mhm.

MZ: eta, egondu nintzan... o sea, kontserbatoriora jun nintzanean, hala ere, segitzen nun Hernaniko txistu taldera agertzen, Hernaniko dultzaina taldera juten nintzan, Lasarteko musika eskolan dultzaina ikasten nun... Aritz Eceiza badakizu zein dan?

AI: eztare.

MZ: bale, ba, Aritz Eceizak ematen zun dultzaina, orain dago Erreterin,

AI: mhm.

MZ: eta... musika eskolan ere bizitza pila bat egin det, bai.

AI: bale, bale. Eta, ordun, e... irakasle harrek animatzen zintuzten txistua kalera eramatea, eta dantza taldetan ibiltzea, ta... bere aldetikan jaso duzue pixkat kultura hori, edo?

MZ: bai, bai, bera, bera... gure irakasle hori... bizi da... hortaz. O sea, bere bizitza guztia, nik uste det izan dala musika, eta herri-musika, eta pila bat apoiatzen du umeei, pues ateratzen zaigun igandetan, ta, kale bueltak itea, bakarrik ateratzen ginan trikitilarik eta txistularik.

AI: mhm.

MZ: pues beak apoiatzen zigun, bea etortzen zan... bidaltzen digun Donostira jotzera eztakitze festetan, eztakitze...

AI: mhm.

MZ: beak baldin bazakan kalejira bat invitatzen zigun, ez dakit zer... bai.

AI: mhm. Eta aipatu duzu Donostian egon zinenean aktibitate nagusia ikastea bera zela. Ez dakit Donostian, e... jarraitzen zun izaten, ba irakaslearen aldetik... apoio bat jasotzen zenutela, ba... kalera juteko, eta festetan, edo, behar baldin bazan elkartzeko, eta.

MZ: e... Hernaniko irakasleataz, edo kontserbatorioko...

AI: kontserbato... ya Donostira jun zinenean, e... profesionala egitera.

MZ: ah, e... [pequeña risa]

AI: Donostikoaz.

MZ: bai, kontserbatorioko irakaslea, esaten dezu?

AI: bai.

MZ: m... nik uste det... o sea, ondo iruditzen zitzaion, o sea, bazekin gu juten ginala hoi itea, ta bera ere ibili izan da urte askotan hola, ta ez dakit zer... ondo, e? Bakarrik, inoiz etzigun esan: "Eh, dira hemengo festak", o sea, bera ere ez da ateratzen orain, gaur egun...

AI: mhm.

MZ: festetara, edo, jotzera, ordun... ez genun... asko hitz egiten, esaten genion a ver nora gindoazen jotzera, ta ez dakit zer, p... ondo, e? Baina... nola berak ez dun jotzen gaur egun, ta hola, kalean, ba... egia esan ez genun hitz egiten hortaz.

AI: mhm. Bale, ez, jaitearren... pixkat egoera, eta... apoioak nundikan jaso daitezkeen kalean ibiltzeko, eta hola. Bale.

MZ: mhm.

AI: azkenean, nik uste dut irakaslearen beraren influentzia handia dela uste dut. Ez dakit ados egongo zaren.

MZ: bai. Bai, bai.

AI: ba bakoitzak daukan balorea, edo, edo... interes konkretua, ba pixkat nabaritzen dela gero klasean ere.

MZ: mhm. Bai, bai. Guztiz.

AI: [pequeña risa] e... galdetu nahi dizut ea lanbide bat bezela ikusten den, e... dantzarako txistua jotzea, edo aisialdiko aktibitate bezela.

MZ: [cuasquea] konkretuki dantzarako?

AI: bai [pequeña risa]

MZ: m... a ver, nik... aisialdi bezela hartuko nukeela usteet.

AI: mhm, bale.

MZ: ez dakit... ez det uste norbait bizi daitekeenik hortaz.

AI: hortaz bakarrik, agian, o...

MZ: gaur egun batez ere.

AI: mhm.

MZ: eta geroz ta urte gehio pasa, pues, zailago, nik uste.

AI: mhm. Zeba? Zergatik diozu hori?

MZ: e... m... ba... bueno, egia esan ez dakit. O sea, inoiz enaiz jarri pentsatzen hau. Baina... ez dakit, geroz ta jende gutxiago apuntatzen da dantzan, batzutan. Talde batzuk desagertu egin dira. E... beste batzuk ondo dijoazte, e? Baina [chasquea] e... ez da hilabetero dauzkazula emanaldi bat edo bi, normalean izaten da urtean 3-4 emanaldi, e... [chasquea] ez dakit. Ez dakit, ez dakit erantzuna.

AI: [pequeña risa] ez, milesker. Ez, orain eginarazten dizkizut hemen hausnarketa batzuk, ba... joe, batzutan ez dala errexera [pequeña risa]. Bueno, e... Trebeskan zentratuta, edo, zu dantza talde horretako *kide* bezela zaude?

MZ: ez, enaiz kide... ez. O sea, gutxitan jo det, nik uste dut 3 aldiz, edo, jo detela beraiekin, e?

AI: bale, bale. Eta 3-ak azken aldian izan dira?

MZ: e... 1 bai, eta aurreko 2-ak ez. Aurreko 2-ak izango ziran orain dala... urte batzuk, pues 4 urte, edo... por ahí. Eta gero, azkena izan da, aurten izan da... inauteritan. Inauteritako osteguneko irteeran, bai.

AI: hori da, bale. Eta agian, Hernanin bertan, bai zara kide? Bertako taldean?

MZ: e... ezta, o sea, ez naiz dantza talde bateko kide.

AI: bale, bale.

MZ: o sea, ni bastante suelto nijoa.

AI: mhm, bai. Hala ere asko-asko deitzen dizuete.

MZ: bai, bai, bai. Hori bai, j.

AI: [pequeña risa] egin dezu hor... bai. Keja, edo, itxurako zerbait. Igual denbora asko hartzen dizu?

MZ: [risas] keja ez, baino... bai, bai.

AI: ez, bai, ez dakit nola esan, baino...

MZ: bai, bai, bai. Askotan deitzen dute.

AI: mhm. Eta hori, Hernaniko talde hortatik bideratuta, edo, nola... ba, ya ezagutzen zaituzte ta zuri personalki deitzen dizute, edo...

MZ: ba segun ze dantza talde. Bai, ba... e... dantza talde batek ez badauka txistularirik, ta... nolabait iristen baldin bada elkartera, pues... Iñigori iristen zaio, ta Iñigok esaten du, zabaltzen du deia, ta bueno, ba apuntatzen naiz... normalean apuntatzen naiz, edo bestela, pues Usurbilgoak baldin badira edo, pues, ya ezagutzen gea, ta idazten didate nei, a ver libre nagon,

AI: mhm.

MZ: e... gero beste batek ere idatzi dit Berakoak behar zutela txistularia, a ver libre neon, ez dakit zer, hola. Ordun, kontaktu bidez ere, txistularien artean eta dantzarien artean ere, pues azkenean muitzen dia.

AI: mhm. Trebeskan konkretuki Hernanira jo zuten, eta... bueno, talde horretara jo zuten eta zu apuntatu zinen.

MZ: bai.

AI: zu, eta... eta Patri ere bai jun zineten, ez? Inauteri haietan.

MZ: bai. Bai, Patrikin ez dakit hitz egin dezun.

AI: bai.

MZ: ah, bale.

AI: [pequeña risa]

MZ: berak bai jo dula gehiagotan Trebeskakin, ta, bueno.

AI: bale, milesker. Em... bale, beraz, Trebeskakin harreman oso puntuala izan duzu, pare bat aldiz duela 4 bat urte...

MZ: bai.

AI: mhm, bale. Dantza mota konkreturen bat edo eskatu dizute aldi hoietan, edo... ez dakit izan den saioaren arabera, ba oso desberdina... Trebeskan.

MZ: ... ba... nik uste det saioaren arabera izan zala. E... bitan jo det... lehenengo bietan, nik uste det izan zala, e... aste nagusiko... aste nagusian badakizu dantzatzen dutela,

AI: bai.

MZ: dantza taldeak egun baten.

AI: mhm.

MZ: hoietako bitan jo nula, eta aurte, ordu beten, ba, nik uste det... bua, orain enaiz buruz gogoratzen ze dantza izan ziran, baino, pixka bat [chasquea] denetik, edo... ez dakit, ordubeteko aktuazio oso bat izan zan,

AI: bale.

MZ: eta gero, azkeneko aldi hontan, e... makil dantza batzuk dantzatu zituzten. Eta hori bakarrik izan zan hoi, eta kalejirak. Baina batez ere izan zan, eskatu ziguten makil dantza jotzea.

AI: makil dantza Gipuzkoakoa, edo beste nunbaitekoa?

MZ: e... iparraldekoak.

AI: mh, bale. E, orokorrean, edo bueno, aldi hauetan, bakarka ibili zara, edo... edo, bueno, azkeneko honetan ibili zinen Patrirekin, eta aurreko bietan, saio handi horretarako, ez dakit ze formazio, edo, saiatzen zareten topatzen.

MZ: e... uste det jun ginala 3 txistulari eta atabalaria.

AI: mhm, bale. E... txistularietako bat, e... silbotea jotzen ari zen?

MZ: bai. Bai, bai.

AI: bale, bale. Banda tradizionala esaten zaion hori, ez?

MZ: bai, bai. Bai.

AI: bale. Eta... ba... repertorioa, edo... [chasquea] jotzeko modua lantzeko, aurreko entseguetara joaten zarete, edo... edo... saiora bertan?

MZ: bai, normalean... e... ensaio bat, edo, saiatzen gea egiten, aktuzioa baino lehenago. Batez ere, pues, o... belozidatea neurtzeko beraiek, edo esateko... edo errepikapenak ere askotan, segun ze dantza dian, dantza talde bakoitzak, igual, errepikapen bat saltatzeu, beste batek gehitu iteu,

AI: mhm.

MZ: eta hor egoten dira arazo gehienak, eta batez ere hoiek... ondo lotuta uzteko... saiatzen gera ensaio bat iten aktuzio aurretik.

AI: mhm. E... galdetu nahiko nizuke zergatik... etzaren dantza talde bateko kide [pequeña risa]. Ez duzu zertan izan, baina bueno, galdetzeagatik.

MZ: ah... ba... [chasquea] a ver, ni, orain dala gutxi arte, egia esan, ibili naiz, nere bizitzan, en general, topera. O sea, ordutegiekin, eta... o sea, beti eduki izan ditut estraescolar pila bat, e... ateratzen nintzan solfeotik lehenago iristeko... ez, ateratzen nintzan arraunetik iristeko solfeora, eta solfeotik lehenago iristeko kontserbatoriora, eta ateratzen nintzen pixkat lehenago iristeko dantzara, ta.... O sea,

AI: bale.

MZ: izaten zen dena...

AI: Kresalan zeunden dantzan, ez?

MZ: bai, bai.

AI: bale.

MZ: ordun, eneukan denbora ezertako, asteburutan bakarrik. Eta gero ya, orain, pixka bat libratzen jun naiz...

AI: baino ikasketa, unibertsitate ikasketak, edo, ez dakit ze... soinu-teknikari izateko?

MZ: ez, bueno... bai, profesional, e... gradu profesional bat in nun, soinu teknikariana, gehi kontserbatorioa, e...

AI: bale, eta behin hori bukatuta, ez?

MZ: bai, orain libreago nago, bainon egia esanda, ez dia... [chasquea] deitzen ere talde baten egotea txistua jotzen.

AI: bale.

MZ: o sea, talde baten itxita... [chasquea] ez da... igual ez da itxita, bainon, nik uste dala konpromiso bat gehiago.

AI: mhm.

MZ: ze egon behar zera pendiente talde hortaz, egon behar zera pendiente, igual batzutan ensaioak...

AI: ya.

MZ: igual bi astetik behin juteko, ze ezagutzeitut lagunak, Iñigo hau eta besteren bat dago Goizaldikin, txistua jotzen,

AI: mhm.

MZ: ta beaiek bai diala Goizaldiko txistulariak, adibidez.

AI: bale.

MZ: eta, baino... ikusteet, juteia bi astetik behin ensaiatzea, eta... [chasquea]

AI: barkatu, Iñigok atabala jotzen du, ez? Txistua ere bai?

MZ: bai, bai. Bai, o sea, atabala jotzen du.

AI: bale, bale, barkatu, barkatu. Jarraitu, mesedez.

MZ: lasai, lasai. Eta... nik uste det dala... [chasquea] ez da txarrera, baino... beste gauza bat lotu iten zaituna, ez?

AI: mhm.

MZ: o sea, nik ezin det, e... momentu hontan, autonomia naiz ta ibiltzen naiz alde batetik bestea, ta igual asteburutan ere lana daukat, eta ezin det lotu dantza talde batekin...

AI: ya.

MZ: o sea, bai jun naiteke deitzen badidate eta libre baldin badaukat, baino ez... dantza taldeko parte baldin banaiz sentitzen det jun *behar*, edo behar hori, behar detela, edo... nire granito hori saiatu behar naizela aportatzen, eta... hori gabe, nik uste det, pixkat lasaixeago bizi naizela, o sea, [chasquea] ezin baldin badet esaten det ezin detela, eta ya está, o sea, ez diot inorreri esplikaziorik eman behar, edo... hori.

AI: bai, mhm, bale. Eta, gustora zaude, ba musikariei, e... dantza taldeetatik musikariak, e... kontaktatzeko moduarekin, edo deitzea zuri pertsonalki edo Hernaniko txistulari talde horren bitartez, ondo iruditzen zaizu dagoen harreman mota? Ez dakit fluido ote dan, o ulermen ona dagon.

MZ: bai. Bai, bai, bai. Nik ez det inoiz eduki arazorik inorekin... ez dakit, kontaktatzeko garaian. O sea, ondo dago Iñigokin kontaktatzea eta Iñigok zabaltzea, ondo dago neri ezagutzen didanak edo nahi dunak pertsonalki idaztea, e...

AI: mhm.

MZ: bai, ondo. O sea, inoiz ez det euki ez arazorik ezerrekin.

AI: bai, pozten naiz [pequeña risa]. Eta... galdetu nahi nizun ea zuri garrantzitsua iruditzen zaizun dantza talde batean barne musikariak egotea, arrazoiren batengatik, ez dakit, alde teknikoan edo alde sozialean, edo... edo... ez zaizun iruditzen eztare gauza bat... ba beharrekoa izan beharko lukeena, edo. Zure esperientziaren arabera, ba... ze esango zenidake?

MZ: m... talde barruan, esaten dezu dantza taldeko txistulariak eukitzea?

AI: bai.

MZ: edo...

AI: edo?

MZ: edo ni bezela aparte jutea txistulariak dantza taldeekin aktuzioetara?

AI: e... galdetzen dizut ea lehenengo aukera hori existitzea garrantzitsua iruditzen zaizun, edo zuk bizi duzun bigarren aukera horrekin, ba oso ondo funtzionatzen den, eta ez dun inolako, ba... [chasquea] kalterik, edo arazorik eragiten, ba... dantza saio bat ondo aurrera ateratzerakoan, eta.

MZ: m... hombre, nik uste det, o sea, hoberena, edo... aukerarik, ez dakit, e... osasungarriena, edo... hoberena, nik uste dala bai eukitzea zure txistulari propioak, obviously. Geroz ta gehiago ensaiatu zukin, geroz ta denbora gehiago pasa zukin, geroz ta... gehio ensaiatu denak batera, bai dantzariak ta bai txistulariak, pues azkenen konexio gehiago dago, gehio ezagutzen zeate... da 2 txistularik edo 3-k edo 4-k batera jotzea bezela, geroz ta denbora gehio jo, ensaiatu, denak batera, gehio ezagutzen dezue, ba zuzendariak ze gestu egiten ditun mozteko, hasteko...

AI: mhm.

MZ: e... nola nahi dun bolumenak eta dinamikak, eta, egin... dantzan ere, ba imajinatzen det berdin, o sea, geroz ta gehio ensaiatu txistulariak eta dantzariak, pues ritmoa ta hasierak, bukaerak, e... tarteko erritmoak, dantzariak ezagutzen dituzu...

AI: mhm.

MZ: e... salto batzutan lagundu behar badiezu, pues igual pixka bat nota luzatzen dezu saltoa ondo aguantatzeko... o sea, [chasquea] nik uste det, berez, askoz hobeto dala zure txistulariak eukitzea. Baina, egia esanda, [chasquea] zaila da bilatzea gaur egun txistulari... bueno, hasteko, txistulari onak, eta gero, prest daudenak, pues... denbora dedikatzeraz, edo, beraien bizitzako zati bat dedikatzea dantza talde bati.

AI: mhm, ya. Konpromisu puntu horrengatik, eta agian, hori, esaten dezuna, zure kasuan ordutegi aldetik zailtasunak egon daitezke...

MZ: bai, eta gaur egun txistulari askok ere... o sea, hobby bezela da, eta bakoitzak gero bere lana dauka, bere gauzak ditu, bere familia dauka, e... eta azkenean, gehienetan, hobby bat da.

AI: mhm, bai. E... galdetu nahiko nizuke... lehen aipatu duzu... Hernaniko txistu taldea, aipatu duzula duela 4 bat urte sortu zinetela zuek... baina iruditu zait lehenagoztik ere ba ote zela zeoze... e... argituko zenidake holako zeoze? Es que ez

dakit Hernanin inoiz izan den udal txistu talderik, eta gero ez, eta sortu zineten zuek, edo nola izan zitekeen...

MZ: bai, a ver, hor... dago kriston meloia [pequeña risa]

AI: bai?

MZ: a ver, kontatuko dizut ahal deten hoberena ahal deten denbora gutxinean [pequeña risa]

AI: bale, bueno.

MZ: baino a ver, e... básicamente, orain dala... 4 urte arte, edo 3-4 urte arte, zegon Hernaniko musika eskola, Hernaniko musika eskolarekin Iñaki hau, honek, sortu zun elkarte bat, e... batez ere... ba ez dakit, ikasleek kobratu ahal izateko egin zun elkarte bat, ez? Ze udaletxeak ezin zion pagatu musika eskolari iganderokoengaitik, eta abar,

AI: bale.

MZ: eta hori zan Hernaniko Soinuak elkarte, gaur egun existitzen dala. Eta hor daude txistulariak, dultzaineroak, albokariak eta txalapartariak.

AI: mhm.

MZ: bale. Eta gero zegon Hernaniko udal banda, zala Goizetik Txistulari Banda. Eta... bueno, e... hor iritsi zan puntu bat nun hasi ginan saiatzen banda eta musika eskolako txistulariak denak batera elkartzen. O sea, beti jun izan gera por separaus totalmente, eta saiatu ginan elkartzen. Ordun, elkartze hortan, bat-batean, musika eskolako irakaslea, Iñaki, haserretu egin zan, m... [chasquea] a ver, nere bertsioa emango dizut, o sea, bere bertsioa ere entzun beharko zenun, baino bueno. E... haserretu zan [chasquea] uste zulako etzela lortzen berak nahi zuna, eta ordun, bera in zen separatu.

AI: bale.

MZ: ordun, asuntoa geratu zan: musika eskolan ginan txistulari guztik, eta elkarte hortan ginan txistulari guztiak juntatu ginan Hernaniko txistulari bandakin, eta osatu genun elkarte berri bat.

AI: mhm.

MZ: ordun, Hernaniko ia txistulari guztik gaude elkarte berri hontan. Eta geratu zan musika eskolako irakaslea, bera bakarrik, musika eskolan, eta bere, o, bueno... orain bere ikasleekin dago.

AI: mhm.

MZ: eta... nik uste det hori dala [pequeña risa] zein zen galdera? Barkatu.

AI: ez, hori... pixkat, es que batzutan gertatzen dira, ba... aipatu duzuna, ba, eszizioak bezela, eta bueno, nik ez nuenez ezagutzen, e... ba... Ez, atenzioa deitu didana izan da esan dezula duela 4 urte sortu zinetela, eta txikitan, edo, bueno, ez dakit ze urtetan, baino,

MZ: bai.

AI: lehen, e... Hernaniko musika eskolan zeundenean, ba txistu taldeekin ateratzen zinatela, eta hor izan da pixkat: "ah, baino duela 4 urte sortu zineten". Bueno, besterik gabe. Kontextua... kontextua jartzeko. Bale.

MZ: ba... hola, horixe.

AI: bale. Bale, milesker. O sea, daude... banda... udal banda, alde batetik,

MZ: bueno, orain elkarte bat geala, ya ez gea udal banda, baino bai.

AI: bale. Bale, bale, hori da. Eta gero, bere elkartea, bere txistu ikasleekin hornitua.

MZ: bai, uste dut ditula 3 ikasle, edo. Eta gero, dultzaina taldea ere berak ematen du, eta, bai.

AI: mhm, bale. Bale, milesker [pequeña risa].

MZ: bai.

AI: e... gero, azkeneko galdera bezela, beti galdetzen det, ea... bueno, zure, em... zure esperientziatik hasita, eta ez dakit inguruan ikusi duzunagatik, edo, e... esango zenukeen ea txistularien eta dantzarien munduan elkarren arteko harreman estua dagoen, edo harreman falta bat nabaritzen ote den.

MZ: m... dantzari ta txistularien artean, ez?

AI: bai.

MZ: ... m... a ver, pentsatu ingo det.

AI: zuk, agian, bi aldetatikan, ze Kresalan egon zara dantzari, eta... eta txistulari ere bazara, ba deitzen dizutenerako, ez dakit.

MZ: m... [chasquea] [pequeña risa] ez dakit zer erantzun, e? Itxaron segundu bat.

AI: bale. Anitza izan daiteke, egoeraren arabera, ez dakit.

MZ: bale. E... m... nik uste det... dantza talde askotan, ez? Ohituta daude, normala dan bezela, txistularirik gabe, o sea, beraien txistularirik gabe egotera.

AI: mhm.

MZ: ze... o ez dute aurkitzen, o... o ez dute nahi, edo... bueno, izan daitezke arrazoi asko. Ordun, gero, kontaktatzen dizutenean, bai... normalean super jatorrak, juten gera ensaiatzera, ez dago arazorik, baino pixka bat izaten da askotan, jun, jo, eta ya está. O sea, ondo... kordialtasun baten barruan, o sea, ondo, hitz egiten gera, ta ondo... ondo iten degu lana, baino... askotan da pixka bat hori, o sea, lanera jutea bezela da sentsazioa askotan.

AI: hotza xamarra, agian?

MZ: bueno, e... ez dakit hotza esango nukeen, o sea... o sea, jun, jator ibili denak, ondo, e... igual parre batzuk, baino gero ya, pues ya está, bakoitza bere etxera, p...

AI: mhm.

MZ: o sea, askotan da... hola. Ta da sin más, e? O sea, ez det kritikatzan,

AI: bale.

MZ: baino bai izaten da... hori, igual bai hotza batzutan. Lanera jutea bezela, o sea, juten zera, iten duzu zure lana, eta, venga, etxera. Eta bai, beste dantza talde batzuekin, pues hori, igual ya Ttarlakoeekin, Hernanikoeekin, erlazio gehiago daukatela, eta... haietako bat txistularia dala, ta ez dakit ze, badakit ze, ba, igual bai da pixka bat... [chasquea] ez dakit, komodoago, edo, juten zera, parre batzuk botatzen dituzu... gero, bukatu ta gero pote bat hartzen dezu, ez dakit. Sozialagoa, edo...

AI: mhm.

MZ: e... o sea, geroz eta konfiantza gehio eduki, nik uste, askoz ere erlazio hobeago bat sortzen dala, pues hori, egun baten dantza talde batekin ta hurrengoan beste batekin ibiltzea baino. Alde hortatik bai da askoz ere hobeto, edo komodoagoa dantza talde bateko txistularia izatea. Eta beraiekin, pues hori, afariak egitea, eta ikusten ditut Goizaldikoak, eta juten dira afaltzera, juten dira sagardotegira, ez dakit ze pote, eta... alderdi horretatik bai ematen du pixkat inbidia, edo... inbidia sano bat, e?

AI: mhm.

MZ: edo... [chasquea] hola. Ez dakit erantzun dizuten zure galderari.

AI: bai, bai. Eta gero, e... ba, jotzeko modua eta dantzatzeko modua, ba elkar bat egite hori lantzea, nahikoa ondo egiten da, denbora ematen zaio horri, orokorrean? Esaten duzuna, igual azken ensaio horretan aprobetxatzen da horretarako, eta...

MZ: bai, normalen ensaio bat iten degu, f... hortako... Nik uste det... a ver, nik uste det ensaio bat ondo dagola, baino ondo dago, baldin eta, esan dizutena, juten baldin bazea jotzea, jun, jo, eta yasta. Bai, obviously ensaio batekin, o sea, según ze dantza talde ta según ze txistulari dauzkazu, da... pues ensaio batekin, nik uste nahikoa dala, baino geroz ta ensaio gehio, geroz ta hobeto. Geratuko baginake 2 aldiz, pues oraindik eta hobeto aterako zan, oraindik eta erlazio gehio sortuko zenun, oraindik eta... hobeto izango zan, edo oraindik eta hobeto aprobetxatuko zenun denbora. Baino... ba juteko pin-pan-pun, e... jo, eta ez dakit ze, venga, bazkaldu ta etxera, pues nik uste ensaio batekin ondo dagola, ta ya está.

AI: mhm, bale. Eta... bukatzeko.

MZ: mhm.

AI: e... talde askorekin jo duzu, [pequeña risa]

MZ: bai.

AI: zergatik? Zergatik esaten duzu baietz, zergatik juten zera aldiro? Zerbait eman beharko dizu.

MZ: oah... ba... hori, neri beti gustatu izan zait txistua, gustatu izan zait 8 urtetatik, pasa nitun 11 urte 8-tatik, 19 urte arte dantzatzen ere Kresalan, e... beti gustatu zait euskal musika guztia, euskal tradizioa,

AI: mhm.

MZ: eta hola, eta... nik uste det ere, Iñakingaitik, bere garaian, irakasleangaitik ere pila bat mugitu ginan nere generazioa, ta nere ingurukoak, ta. Eta... jo, bizitu izan ditut gauza pilo bat leku pilo batetan, o sea, ezagutu ditut herri pilo bat musikarekin, batez ere txistuakin, ezagutu det txistulari jende pilo, dantzari pilo, dantza talde pilo,

AI: mhm.

MZ: e... juten zera, eta, ez dakit, denetan zeozter ezberdina aurkitzen dezu bizitzeko, edo yo qué sé. E... jun nintzan behin... nola zan? Hendaya, edo... Hendayakoak ziran? Hendayako dantza talde batekin, edo, jun nintzan behin piriniotara jotzera, beste bi dultzainerokin, eta... asteburu pasa, eta super ondo pasa genuen, eta... ez dakit, dira esperientziak gero, nik, behintzat, baloratzen ditutela pilo bat, eta azkenean, ondo pasatzen det. O sea, inportanteena da ondo pasatzen detela txistua jotzen,

AI: mhm.

MZ: eta... hori, nik uste det.

AI: milesker [pequeña risa]

MZ: bale.

AI: ba nere aldetik galderak hauek izan dira denak.

MZ: bale, ba eskerrik asko.

AI: ez, zuri. Zerbait gehio esateko gogoakin geratu bazea, edo, dena delakoa...

MZ: m... esango nuke ezetz.

AI: bale, ba eskertzen dizut elkarrizketa hau eman izana,

MZ: bale.

AI: egun ona izan, eta, bueno, ba hurren arte, batek daki [pequeña risa].

MZ: bai, berdin, berdin.

AI: bueno, aio.

MZ: venga, agur.

VI.3.18. tr_TP1_ESCUDERO_Kepa

Registro de la grabación: TP1_ESCUDERO_Kepa

Contextualización

- Entrevista a Kepa de Miguel, txistulari profesor del Conservatorio Francisco Escudero de Donostia-San Sebastián.
- Fecha: 27 de febrero de 2025 entre las 11:37 y las 12:39 horas.
- Duración total de la entrevista: 62 minutos.
- Lugar: la entrevista se realizó en el aula de txistu del Conservatorio Francisco Escudero de Donostia-San Sebastián (Calle Easo 45).
- Tipo de entrevista: abierta semiestructurada.
- Tipo de transcripción: literal.

Transcripción

Amaia Irastorza: bale... bada ez bada ere... bueno. Ba... berriz galdetuko dizut, bada ez bada, erregistratua geratu dadin. Inporta zaizu grabatzen badut elkarrizketa?

Kepa de Miguel: ez, esan dizut.

AI: bale, orain grabatuta gelditu delako.

KM: a, bale, bale, ez, ez, ez.

AI: bai, bai. Bale. E... eskerrik asko, elkarrizketa hau egitea onartzeagatik. E... nire lana, komentatu nizun bezela da, e... bueno, master ikasketak egiten ari naiz... etnomusikologia gustatzen zait, eta ni dantzaria naiz, eta beti eduki dut dantzaren eta txistu... bueno, dantzaren eta musikaren, kasu honetan txistuaren arteko erlazioan interesa. Eta... nahiko nuke deskribapen bat egin dantzarako jotzen duen txistulariaren perfilarena. E... alde batetik, ze... ze hezkuntza musikal daukan, edo ez daukan, edo nola lortu duen, e... jakitea dantzarako jotzen, eta... horretarako... egiten dizuet dei, ba musika eskolei eta kontserbatorioei, hemen, ba... ze erlazio egoten den txistuaren eta dantzaren artean ikusteko.

KM: bai. Nik kontatuko dizut,

AI: esan.

KM: e... nire esperientzia, urteetan, eta... eta guztia, ez? A ver, e... hasteko, hemen, kontserbatorioan, irakasten deguna, bueno, ba bai da, hezkuntza ofizial bat, bai? E... txistua... ondo jotzen...

AI: mhm.

KM: ikasten du ikasleak. Hau da, e... ez da ikasten, e... lehen, ba ohitura zan, ez? Herriko txistulari zaharrak ikasi zuela bere... ez dakit zeinengandik...

AI: maestro bat...

KM: maestro zahar batengandik, horrek erakusten zuen, e... nolabait, txistularia izan... nahi zuen guztiari, ez? Zer gertatzen zan? E... jotzeko era zan... así, entre comillas,

“como asilvestrado”. Bai? Eskola gabeko jendia zan, e... txistulari askok musika zekiten, baino... juxtu-juxtu partitura bat irakurtzeko, eta... bueno, zen...

AI: musikaren hizkuntza horren ezagutza?

KM: bai, zerbait berria etortzen baldin bazan, ba bueno, ikasten zuten eta hori... bueno. Panorama erabat aldatu da, eta, e... kontserbatorioan ikasten duen ikasleak txistua ondo ikasteaz aparte, nolabait, e... ya, e... [chasquea] karrerari eman zaion, e... este... ez dakit nola esan, ez dakit contenido euskeraz...

AI: eduki

KM: edukiak ematen zaizkionak, ze kontzeptu landu behar diran, nola jo behar dan, ze teknika erabiltzen dan, asko pulitu da urte askotan, eta bueno, eta gaur, e... e... ba bueno, nolabait esango genuke, e... herrian ikasteko ohitura zahar hori ahaztutzen ari dala. Bai? E... jendeak, nolabait, e... ba bueno, Jose Ignazio Ansorenak katedra atara zuen e... unean, ba bueno, ba txistua nolabait, jotzeko era pulitu egin da, bai? Eta, e... ba bueno, gaur egun, txistulari gehienak, e... nahiz eta herrian, e... ikasi, herrian ematen dun, e... irakaslea, nolabait, e... [chasquea] txistu... egoki bat jotzen ikasi du.

AI: o sea, pulitu hori... ez da eremu konketu batzuetan, agian hiri handietan eta kontserbatorioa dagoen lekuetan bakarrik, baizik eta orokortu.

KM: ez, ez, da teknika aldetik jotzea... nola jotzen dan.

AI: orokortu egin da pulitze hori.

KM: bai, e... gaur egun, e... dauden txistulari gehienak entzuten dituzu, eta dexente ondo jotzen da txistua, ezta?

AI: mhm. Ese asilvestrado zertan datzan, agian, desberdintasun hori ikusteko.

KM: bai, orain dela urte pila-pila-pila bat, e... hau da, e... [chasquea] frankismoaren garaian, adibidez, e... txistua bilakatu zan, e... abertzaletasunaren ikur bat bezela, bai?

AI: gai hori ere interesgarria egiten zait.

KM: ikur bat bezela izan zen txistua jotzea, ez? Esan nahi det... etzenun inungo manifestaziorik egin behar, e... esan nahi det, e... hizketaldi bat, e? “A, es que yo, no sé qué ba, ba”, horrek zeukan arrixkuagatik, baizik eta txistua jotzen zenun, musika jotzen zenun. Eta, txistulari izatearen figura hori,

AI: mhm.

KM: nolabait bazen, e... euskalduntasun horren adierazgarri bat.

AI: mhm.

KM: bai? Zer gertatu zan? Ba bueno, frankismoaren garaian, eta diktaduraren garaian, ba bueno, atera ziran txistulariak txanpinoiak bezela.

AI: bale.

KM: bai? Eta, ba bueno, jendeak jotzen zun oso-oso gaizki, baino oso gaizki, inungo teknikarik gabe, jotzen zuten, pues como Dios les daba a entender, baina txistulari asko zegoen.

AI: jotzen ikasteko modua...

KM: bai, ordun, hori da pixkat esaten detena “txistularis asilvestrados”, pues que han aprendido, pues...

AI: de hacer, ahal duten moduan...

KM: sí, a su manera, ez dakit zer. Inungo teknikarik gabe, eta eskola... [chasquea] eskola bat eukitzea txistuaren... musika tresna batekiko, esan nahi... horrek esan nahi du, nolabait, badaudela, e... zutabe batzuk eta gauza batzuk eraikitak.

AI: bai.

KM: ikasketak egiteko, ez?

AI: mhm.

KM: ordun, hori esan nahi det. Guzti hoiek desagertzen joan dira, ba bueno, frankismo garaian zeuden txistulariak, ba bueno, ba gaur egun ya, adibidez, oso-oso adinduak dira, eta, e... ba, txistuak kontserbatorioan karrera ofizial bezela, eramango ditu gaur egun, ba ez dakit, nik hemen ya daramazkit berrogei ta... ez dakit...

AI: nik irakurri dut Donostiako kontserbatorioan 80-ko hamarkadan sartu zela, Ansorenarekin...

KM: bai, 80, e... o sea...

AI: mhm.

KM: pentsa ya, o sea, sekulako... urte pila bat. Bai? Ordun, klaro... hemendik pasa da jendea... titulua atera du, bere herrian dago, nolabait, irakasle moduan, eta ez dakit zer, eta herrian sortu dira beste hainbat txistulariak ere bai, ba bueno, eskolatik pasatako ikaslearen... bueno, ikasle zana, orain irakasle dala, ba ikaslea. Eta ordun, nolabait, ikasten da pixkat hobeto.

AI: metodologia batekin...

KM: metodologia bat badago, badago.

AI: bai. Horri buruz ere galdetu nahi nizun.

KM: baino zer gertatzen da? E... neretzat, 2 esparru daude. Nahiz eta kontserbatorioan ikasi,

AI: bai.

KM: 2 esparru daude. Eta 2 jotzeko era daude.

AI: bale.

KM: bai? Esan nahi det... zuk hemen ikasten dezu, eta ikasten dezu, e... behatzak arin eukitzen, ez dakit, golpeak, danbolina jotzen, e... ba ikasi beharreko gauza guztiak, baino ez da berdin, e... ganbarako musika edo música clásica bat jotzea, edo dantzarako txistua jotzea.

AI: bale.

KM: bai? Ordun, bi jotzeko era hoiek, desberdindu egin behar dira.

AI: bale.

KM: eta txistulariak jakin behar du desberdintzen.

AI: eta ulertzen dudanagatik, e... txistu akademiko hori sortzeak eragin du 2 mota hoiek existitzea? Lehen gehiago zan, agian, dantzarako esaten duzun modu hori, eta, e... hipotesi bat da. Eta 80ko hamarkadan esan [duguna], akademi.... Metodo akademiko bat, eta pulitze horrek eragin du?

KM: ez, guk berei... nik, behintzat, nire eskolatan hori bereizten saiatzen naiz.

AI: bale.

KM: e... ez da berdin jotzea, e... a ver, ze doinu hartuko det, e... [toca el txistu de forma *legato*]. Hori izango litzateke eskolako jotzeko era. Ligadurak egiten dira, goxo jotzen, edo [toca el txistu con espacios entre las notas]. Desberdina da. Hori da doinu bat. Ordun, ezberdina izango litzateke jotzea [toca el txistu de forma *staccato*]. Hori da dantzak behar duna. Dantzak ez du behar hau [interpreta al txistu legato]. Bai?

AI: bai.

KM: ordun, hori da nik esaten detenean 2 jotzeko era desberdindu behar dirala.

AI: bale.

KM: bai? Esan nahi det, dantzarako jotzen dezunean, no puedes tocar como si estuvieras tocando en un sitio cerrado, en el cual gauzak, e... goxo jo behar dituzu, ligatua jo behar dezu, biolinakin, eta, ganbara musikak egiten ari bazera, jotzeko era bat dago, baina karo, dantza, orokorrean, dantza... e... toki guztitan sortu dan, e... modua da herriaren manifestazio kultural bat. Bai? Esan nahi det, dantzarako grina dauka, dantzatzeko gogua, eta bueno, badago musikari 1, edo 2 edo 3, e... toki askotan gertatzen den bezela, hor, e... espresio bide horri laguntzen diotela. Eta musika jartzen dutela. Baina karo, dantza, hasiera batean, dantza sortzen da, o sea, sortzen du herriak, baino, como una manifestación espontánea de... en la calle, en el espacio libre. Gero ere bai, dantza ere bai, sartu da, e... esparru itxietan, eta hori, baino... azkenean, kalean jo behar baldin badezu, nola jo behar dezu?

AI: indar batekin...

KM: hori da. Indarrakin. Eta txistua, eta... eta, e... dantzariak sumatu behar du, dantzatzen ari dana badula bere espresio punttua.

AI: mhm.

KM: zuk dantzari bati jotzen diozu horrela, ligatua, eta bai, dantzatuko du, baino, ziurraski etzaio gustatuko.

AI: ya, ez da hori konbentzinoa, ez da espero dena.

KM: hori da. Eta ez hori bakarrik. Eta, e... neretzat, nik ez det kontzebitzen, e... txistulari bat, e... dantzarako jo behar baldin badu, juten dala bakarrik txistuarekin.

AI: barkatu, errepika zenezake?

KM: txistuarekin bakarrik egiten duela.

AI: dantza?

KM: jo.

AI: jo, ah.

KM: txistulari batek jo behar du txistua eta danbolina, batez ere dantza baterako baldin bada.

AI: ah, bale, bale.

KM: es decir, la figura del txistulari, el txistulari es un binomio indivisible de 2 instrumentos.

AI: tamborilero.

KM: hori da, aspaldian, hortara aillegatu nahi nun.

AI: [pequeña risa]

KM: txistulari hitza nahiko, e... kontzepzio berria da, baino lehen, lehen, txistulariak ziran danbolinteroak. Zergatik? Danbolina erabiltzen zalako. Eta hori zan, ia ia, bere adierazgarria. Eta, e... une askotan garrantzi gehiago zeukan danbolinak ezartzen zuen ritmoak,

AI: mhm.

KM: gainetik entzuten zan musikak baino. Bai? Eta... pues bueno, jotzen danean, dantzarako jotzen danean, jo behar da txistua eta danbolina. En cambio, e... zea, e... itxi batean, depende ze musika, e... jotzen baldin badezu, e... musika kultu bat, ez dakit ze, agian ez dezu zertan danbolina erabili behar. Etzinateke behartuta egongo.

AI: mhm.

KM: así. Baino, dantzarako bai.

AI: edo egiten direnean ere, beste instrumentuetako redukzio, bueno, edo, moldaketak, hor ez... ez dute... flauta baterako obra batek ez dauka danbolina, ez? [pequeña risa]

KM: ez.

AI: horiek ere jo izaten da, ez? Mozarten, Haendelen gauzak.

KM: bai, bai, bai. E... esan nahi det, txistuarekin eman den aurreapausu horretan ere bai asko lagundu digu, e... musika klasikoa jotzea. Esan nahi det, Vivaldi bat, e... Bach, eta Haendelen partitura hoiek... horrek behartu gaitu, nolabait, gure, e... soinua emititzeko, e... era, transformatzea eta leuntzea. Ordun, sortu dittugu, e... e... ditugu 2 kapazidade, ez?

AI: eta galdetu nahi nizun.

KM: jotzea leun,

AI: hori da.

KM: musika klasiko batek beharko lukeen era, edo pixka bat, e... [chasquea] hitza ez da agresiboa, esan nahi det, o sea, e... zorrotzagoa, eta notak pikatuagoak, askeagoa dena, e... bai?

AI: mhm.

KM: dantzarako danean.

AI: bai. Galdetu nahi nizuen. Ea hemen ze txistulari profil, edo ze abilezia, konpetentzia lantzen diren. Zure klaseetan. Bi profil haiek izan daitezke, ez? Biak lantzearena.

KM: bai, bai. Nik nire ikasleei, e... beti aholkatu diet. Azkenean, e... kontserbatorioak, e... txistua, e... plan regulatu batean sartuta dago, ofizialtasunak ematen diona, karrerak ematen diona, eta hemen, e... txistulari, e... txistua ikasten duen ikasle batek bete behar ditu tronpeta edo biolina ikasten duen beste ikasle batek betetzen ditun gai guztiak. Diferentzia zein da? Musika tresna. Batak joko du biolina, eta besteak joko du txistua. Baino gainontzekoak, linguaia musikala, harmonia, ez dakit zer, beste gai guztiak, denak berdin-berdin egin behar dituzte. Bai? Ez dakit ze galde...

AI: galdera zen hori, zure klaseetan zure ikasleei ze profil lantzea... interesatzen zaizun.

KM: a! Bai, ordun, hori da hemen bete behar dutena. Hemendik kanpo, guk ya ez dakagu zer esanik.

AI: hori ere galdetu nahi dizut ea badakizun...

KM: ez dakagu zer esanik, esan nahi det, e... legeak hau markatzen du, eta hau da bete beharrekoa. Nik, e... ezin dezaket ikasle bati esan: "Bueno, hontaz aparte, e... behartuta zaude, e... dantza talde batean jotzera, txistulari formazioa bukatu ahal izateko, eta txistulari, nolabait, ongi formatu integral bat, e... bat badakila dantzarako jotzen, eta, e... eta bueno, eta... [chasquea] e... musika klasikoa edo beste esparruak jotzen... jo ahal izateko". Hori ezin det egin.

AI: ezin dezu behartu.

KM: ezin det behartu, baina bai aholkatu. Eta nik eduki ditudan txistulari gehienak, e... txistua jotzeaz aparte, beti jo izan dute ere bai, e... dantza talde bat...

AI: aurten ere gertatzen da? O sea, beraien aisialdian ere, jotzen dute?

KM: bai. Bai. Bai.

AI: galdetu nahi nizun ze mailatako ikasleak, ze ikasgai, ze txistuan ikusi dut badirela 7 ikasgai aukera. O sea, izan daiteke elementala, profesionala, e, nagusia. Izan daiteke complementario, optativo... zuk ez dakit ze... ikasgai ematen duzun...

KM: a ver, a ver. Dena.

AI: denak ematen dituzu.

KM: o sea, a ver, e... txistua egin nahi duen ikasleak

AI: mhm

KM: txistua egiten du.

AI: txistua, nagusia.

KM: txistua instrumentu nagusi bezela.

AI: hori da.

KM: bai? Sartu leike txistua ikastera, e... lehen, e... este... oinarritzko mailan,

AI: bai.

KM: sartu leike ertain mailan.

AI: mhm.

KM: eta, sartu leike, nahi baldin badu, Musikenen, goi-mailan egiteko. Bai? E... bakoitzak, ba bueno, bere... bere ezaugarriak dazka, e... oinarritzko mailan sartzen diranean lehenengo frogan egiteko, ez dute zertan txistua jakin beharrik.

AI: ya.

KM: sartzen da, "es que nik musika ikasi nahi det". A, bueno. "Txistua". A bueno. Ta ordun hasten da txistuarekin ikasten, edo biolinarekin. Kasu hontan, txistuarekin hizketan ari gerala, txistuarekin. Jarraitzen du...

AI: eta zuk dituzu oinarritzkoa eta profesionaleko ikasleak ere badituzu, o sea, maila guztietan.

KM: jarraitzen du, eta betetzen du gero , e... ertain maila, eta hori bukatzen duenean, e... aukera dauka utzi... badauzkat ikasleak egin dutenak ertain maila bukatu eta gero sentitu, bueno, e... ba bueno, kontserbatorioan ikasi... porque azkenean 10 urte dira.

AI: bai.

KM: 4 oinarritzkoak eta 6 ertain mailakoak. Bueno, ba nik, e... asko gustatzen zait txistua, gainera dantza taldean jotzen det, eta behar denerako badaukat nahikoa. Baina ez dut ikusten nere burua txistulari bezela ogibide horretan.

AI: ya.

KM: eta badauzkat ikasleak egin dutenak ez dakitzer, eta batek egin du biologia, beste batek egin du ez dakit zer,

AI: bai, hori da.

KM: eta egin du ertain mailara arte. Eta baditut ikasleak, hau bukatu, eta esan dute: “neri gustatzen zait, eta egingo nuke nire bizimodu txistulari izatea”, eta apuntatzen da Musikenera goi-mailako ikasketak egitera. Eta jarraipen bat ematen dio.

AI: eta... ikasle bati, bizimodu...

KM: eta bukatzen det. Eta gero, dago, hemen, ertain mailan egiten dezunean, e? Musika-tresna nagusia ikasteaz aparte, ikasi behar dezu beste, e... instrumento complementario, musika-tresna osagarria.

AI: bai.

KM: e... da beste musika tresna bat ezagutzeko, orokorrean, este... instrumentu monodikoak, txistua bezela, egiten dute musika tresna polifoniko bat, pianoa, edo akordeoia, edo organoa,

AI: bai.

KM: eta, gero, beste musika tresna batzuk aukeratzen dute, pues, nahi dutena. Eta ikasle batzuk egoten dira, ba bueno, txistua hartzen dutela musika tresna osagarri bezela.

AI: aurtan badituzu osagarri bezela...

KM: bai, bai, bai, bai, bai, bai.

AI: bai? Zenbat ikasle ditugu aurtan guztira, gutxi gora behera?

KM: e... ba bueno, ba kopurua, ikasle kopurua jeitsi egin da, tamalez, eta... orain dazkat, e... 1, 2... 3... 5 ertain mailan eta... e... 8, uste dut direla.

AI: profesionalean?

KM: konplementarioan.

AI: a, konplementarioa. Ertain maila da profesionala, ez?

KM: hori da.

AI: hori da, hori da.

KM: eta ordun, azkenean, gero bakoitzak jorratzen du nahi duen bidea.

AI: bai.

KM: eta ordun, nire ikasle gehienak, dantza talde batean jotzen dute. Inklusio batzuk egin dira, eta dira, txistulariak, hasta incluso dantzariak.

AI: hara. Bai badaukate kultura horren alde hori, mhm.

KM: bai.

AI: eta... adina, edo, gaztetxoak izango dira, ez? Edo badira helduak ere hemen... aurren, lagin bezela hartzeko.

KM: gaztetxo hasten zera, e... oinarritzko mailan. Hasi zintezke 8 urtekin. Eta ertain mailan, hasi zintezke, e... 12 urte, 12 urtetan izango litzateke justu-justu urtera jun, 8 da... 8-9-10-11,

AI: bai, bai.

KM: lehenengo 4 urteak, eta 12 urtekin hasi zintezke, e... gradu profesionalean.

AI: orokorrean adin hoietako ikasleak dituzu, ezta?

KM: hori da.

AI: mhm.

KM: ez, ez, ez, denetarik eduki det.

AI: eta aurren?

KM: eta badago jendea sartzen dela, adibidez, e... 18 urtekin, 24, 26.

AI: eta profesionalizatu nahi duten hoiek ze... ze helburu dute, edo ze espero dute izatea bere lanbide txistu munduan? Ez dakit dagoen ideia orokor bat?

KM: txistuaz bizitzea.

AI: ze eremutan?

KM: txistuaz bizitzea.

AI: edozein eremutan?

KM: e... “nik, mediku nahi dut izan”. Mediku karrera egiten dezu, eta... zein da zure helburua, ba... aukeratu dezunak markatzen dizu.

AI: bai, bai, hori da.

KM: esan nahi det, txistularia nahi zea izan, ba bueno, ba... emango diozu, pues no sé...

AI: ya, ez dakit.

KM: izan zaitezke zure herriko irakaslea, sortu dezakezu lagun arteko talde bat, e... eta ez dakit zer, eta... zu, biolin bat, e... ez dakit, flauta bat, e... gitarra bajo bat eta... yo qué sé.

AI: ya.

KM: eta sortzen dezu talde bat eta grabatzen dituzu diskoak. Izan zintezke, txistulari... famoso, el no sé qué, Garikoitz Mendizabal bat, nire ikaslea izandakoa dala, eta esaten dezu, horri gustatzen zaio solista bezela ibiltzea, eta ibiltzen da munduan zehar orkestra guztiekin jotzen. Zer nahi dezu izan? Ba txistutik bizitzea.

AI: eta dantzarako jotzea ez da lanbide bezela ikusten, ez? Edo bai? Edo badakizu...

KM: ez. Ez, dantzarako ez da...

AI: aisirako boluntario bezela izango litzake.

KM: hombre, izango balitz, ba dantza talde batek pagatzen dizula soldata... on bat, txistulari izateagatik...

AI: baina hori ez duzu ikusi gertatzen denik, ez?

KM: izan liteke... esaidazu ze dantza taldek pagatuko dun, askotan ez dazkate [pequeña risa], ez dakate dirua ezta bidaiak edo beraien jantziak egiteko...

AI: [pequeña risa] ya, ya. Bai, bai.

KM: ba hori, nik esango: “ez, e... yo qué sé, Kemenko taldeak pagatzen ditu 1.400 euro txistulari izateagatik”.

AI: [pequeña risa] ez da gertatzen.

KM: ez da gertatzen. Es una pregunta un poco... [risas]

AI: ez, baina konstantzia egon dadin, ze, Valladolideko unibertsitatean ez dakate ideiarik ze... ze funtzionamendu dagoen hemen...

KM: gauza bat dago,

AI: ba horregatik,

KM: azkenean, e... hori ez da emango, edo ez da ematen, dantza taldeak ez direlako profesionalak.

AI: mhm.

KM: esan nahi det, dira dantzatzea gustatzen zaion jendea, bildu egiten dala, e... este, dantza talde baten inguruan, Kemen, hasten da dantzak ikasten eta ez dakit... eta azkenean, afizio bat bezela da, e... abestalde batean abestea bezela. Juten zea, hemen dauden koru eta abesbatza gehienak, denak afizionatuak dira.

AI: mhm. Bai.

KM: inkluso Andra Mari eta Orfeoia, oso, esan nahi det, oso, e... abesbatza... proiektzio handia dutenak, jendea harea dijoa gustatzen zaiolako.

AI: bai. Hala ere, e... arrunta da txistulari batek dantzarako jotzea, ez? Aktibitate... egunerokoan gertatzen dela, zure ikasle asko egiten dutela.

KM: hombre, txistularia beti izan da dantzarako musikaria.

AI: mhm.

KM: gertatzen da, ba bueno, kontserbatorioa sortu zala, ta bueno, beste bide batzuk ireki dira, baina bide hauek... txistularia... txistularitzak daukan historia zahar-zahar-zahar guztiakin, eta oso aintzinekoa, ba nolabait, oso berria da.

AI: bai, hori galdetu nahi nizun, ea... txistua... akademizatzeak, eragin duen... e... 2 profil desberdindu hoiek sortzearena. Dantzarako edo kaleko txistulariarena, eta txistulari akademikoarena.

KM: erantsi bat da, gehigarri... gehigarri interesgarri bat. Esan nahi det, baina bata ez du bestea baztertzen.

AI: hori da, pertsona berdinak egin ditzazkela, alde bateko eta besteko aktibitateak.

KM: eta ez luke baztertu behar. Hori da, e... e... inportanteena. Esan nahi det... zu izan zintezke, e... txistulari... profesional bat, e... adibidez, Donostiko Txistulari Udal

Taldea den bezela, igandero-igandero jotzen dittuztela, e... herri musika ta ez dakit zer, Konstituzio Enparantzan, Donostian,

AI: bai.

KM: baino, beraien erreperatorioan beti dago dantzan, e... fandangoak, arin-arinak, biribilketak, ez dakit zer, ba, ba, ba... betiko... eta hor dago, eta...

AI: kontzertu moduan jotzeko dira, ez?

KM: jozen dituzte kontzertu moduan, baino esan nahi det, e... lantzen da, e...

AI: bai.

KM: e... este, dantzako musika. Esan nahi det, azkenean, jotzen dute, baina bueno, ematen diote txistulari... txistularia bera bakarrik aritu ordeztutua ta danbolinakin, ematen diote jantzia... jantzi, a ver, ez dut esango sinfoniko bat, baino bai, e... orkestra bat bezela.

AI: mhm.

KM: txistu bigarren bat, silbotea, marimbak, gitarra bajo bat, teklatu bat, ez dakit zer, perkusioak laguntzen dula, ordun, claro, horrek sortzen du, ba bueno, e... azkenean, 5 o 6, e... 7 kide daude hor jotzen denbora guztian, eta karo,

AI: ikuskizun formatu batean, ez?

KM: boz, e... ahots asko daude

AI: mhm.

KM: txistuak, ez dakit zer, kolorea dago, ez dakit zer, ba bueno, aberasgarria da.

AI: bai. Eta...

KM: alde hortatik.

AI: bai. Eta hori, ber... e... ezaugarriak lehen komentatu dituzu, kalekoarena, e... eta... akademikoarena, akademikoak jotzeko teknika aberastu duela instrumentuarena, ez? Eta, kalekoarena, bueno, badagoela estetika bat atzetik, indarrarekin jotzearena... ez dakit ze beste ezaugarri bereizgarri batzuk ere topatu daitezkeen... [profil], edo ez dakit oso ondo... aktibitate mota bataren eta bestearen artean...

KM: ez, prácticamente, hori da esanguratsuen, baina bada egia, a ver, e...

AI: jarduera mota, izatearen...

KM: txistua kontserbatorioan sartu izanak eta, e... claro, kontserbatoriora sartzen zeranean, claro, kontserbatorioko musika klasikoak daka, jotzen era bat, e... ba bueno,

AI: incluso organologian ere badu eragina, ez?

KM: horta... hori da aipatu behar nuna. Lehengoko txistu zaharrak, bazeuden txistu batzuk besteak baino hobeagoak zirenak, konstrukzio aldetik, e... eta soinu aldetik, eta ez dakit zer, nahiko toskoak ziren. Bai?

AI: fa sostenido... hor bada zeoze, ez dakit hori...

KM: bai. Bai. Nahiko toskoak ziran, alde batetik, hots aldetik. Bai?

AI: mhm.

KM: e... zer gertatu zan? Ba kontserbatorioan sartu behar izana, ba azkenean, e... ba bueno, txistuarien organologian ere bai, ba bueno, e... pulitu behar izan ziran gauza asko soinu aldetik, eta ez dakit zer, orduan, lehenengo parte bat Jose Ignaziok egin zun bere garaian, e... Jesus Seguiolarekin, eta gero nik, e... ez dakit ze urtean izan zan, 86ean, edo horrela, hasi nintzan Zarautzen zegon enpresa batekin, Keller, Keller zan enpresa bat, egiten, e... bere... lanbidea... bueno, edo... egiten zun, e... zea, gitarrak ziran. Egiten zituzten gitarrak, baino...

AI: bai?

KM: urtean zehar 120.000 edo ez dakit zenbat. Eta zeuzkan, gutxi gora-behera 100 bat langile. Eta esportatzen zuten mundu guztira. Eta ordun, gertatu zen momentu bat, ba... ba bueno, txistua, karrera jarri zan, e... udaletxe guztietan txistua, sortzen hasi ziran musika akademiak, eta horiek artean, txistua eskatzen zen ere bai, Euskal Herrian gaude, eta logika handi batez, eta ordun, eskatzen ziran, ba bueno, eman behar zun jendea, adibidez, biolina eman behar zuna, titulatu zan, klarinetea eman behar zunak, adibidez, herrian musika banda bat zegoelako, edo tronpeta edo ez dakit zer, horiek titulatuak ziran. Baino txistuan, ordun karrera berria zegon, ia-ia etzegon titulaturik. Orduan eskatzen zan titulatu, ordun, jende asko hasi zan kontserbatorioan ikasten. Eta zer gertatu zan? Claro, e... txistugile bakar bat zegon, Seguiola zana, y no había forma de conseguir un txistu. Claro, eskatzen zenun txistu bat, eta ematen zizun epe bat 2 urte, edo gehio.

AI: ostras, bai?

KM: ordun, Kellerrekin hasi ginan, eta bueno, ni hasi nintzan, e... Kellerrekin, eta ordun, ba bueno, e... eraldatu nitun berriz, e... txistuak, eta bueno, pues... hau da [el txistu que sostiene entre sus manos]. Eta gaur egun oso... hedatuta dagoen, e... txistua da hau. Pues...

AI: mhm.

KM: txistulari gehienek horrelako txistu bat daukate. Eta orain badago, badaude beste egile batzuk ere bai, baina bueno, bere garaian etzegon, eta ordun, e... kontserbatorioan jo ahal izateko eta ez dakit zer, ba bueno, ba txistuarien, e... formari, soinuari, soinua sortzen dan punttu hori, zehaztu egin behar zan, pulittu,

AI: afinazioa...

KM: soinua ere bai, e... ba bueno, jo ahal izateko potentziakin, eta nahi badezu, goxo, baina goxo jotzen dezunean, goxo ateratzea. [sopla al txistu y sale aire] Haize hori gabe. Ze... txistu zahar askok zeukaten hori, e? Ba bueno, ba, horrek, e... eragin du ere bai musika tresna hobetzea. Hobetzea, que no está mal. Eta klaro, musika tresna hobetu dan heinean ere bai, e... afrontatu ditzakezu partitura eta gauza zailagoak jotzea, jotzerakoan. Ordun, azkenean bata beste...

AI: ya.

KM: e... retroalimentatzen dira, ez?

AI: bai.

KM: bai?

AI: mhm.

KM: “bua, es que cada vez toca cosas más difíciles”, pues será porque al instrumento le da para hacer todo eso. Lehenoz agian musika tresna hoiek ematen etzuten.

AI: mhm.

KM: eta gero bai da, egon zala aspaldi-aspaldi-aspaldian, e... e... este... eztabaida bat, e... ba bueno, txistu... txistua fa sostenidoan egiten ziran, eta bueno, izan da... pues akats bat nik uste det, inoiz ez dala jakin txistu zaharrak ze tonalidadean zeuden.

AI: bueno, nik uste dut aldatzen ere joan direla historian zehar, ez? Agian etzegoen ezta konbentzio bat.

KM: e... antzinako txistuak, e... etzeon tendentzia bat.

AI: bakoitzak...

KM: orduan zer gertatu zan? E... txistulariak, e... Aita Donostiak esaten zun, e? Txistulariak, e... “Los txistularis era gente iletrada”, nahi badituzu hor dituzu Aita Donostiaren e... zea... konferentzia guztietan, gente iletrada, no formada, e... de origen humilde. Eta ikasten zuten dantzariak erakutsita, porque askotan dantzaria ere txistularia zen. Ordun, ikasten zuten musika jakin gabe, belarriz, eta jakiten zuten con el txistu que les ponía... eskutan jartzen zioten musika tresnakin. Ze afinaziotan zeon? Pp... ni idea. Zer gertatu zan? Txistulariak nolabait, e... for... e... musika formazio bat jasotzen hasi ziranean, ba bueno...

AI: eta hor Aita Donostiak eta Hilario Olazarane egin zuten lan handia XX. mende hasieran, ez? E... beraien eskoletan.

KM: a ver, e...

AI: txistua emateko.

KM: Aita Hilariok bai, baina Aita Donostiak batez ere egin zuena zan folklorea jaso, kantzioneroa.

AI: a, e... Isidro Ansorenak egin zuen, hori da, bai, bai.

KM: Isidro Ansorena, Isidro Ansorena. Ordun, e... ez dakit zertan ai ginan, e...

AI: ba hasi zela txistua iletrado eta dantzatik ikastetik... ba eskoletan ematen...

KM: a, bale, fa sostenidoari buruz. Ordun, karo, e... ya txistularia hasi zanean, e... musika formazio bat pixkat eukitzen, ba bueno, pues... ikusi zitun hainbat gauza. Hasteko, e... txistulari... herriko txistularia, Aita Donostiak deskribatzen zuna, etzula, e... ba bueno, jende umila zala, formazio gabekoa, askotan artesanos, zapateros, e... no sé... ba horrelako... per... e... herreros... ordun etzekaten formazioa. E... txistua... txistulariak formatu ziran hein... eta formazio hori gabe, e... txistulariak etzun kromatismoa erabiltzen. O sea, no había cromatismos. El único cromatismo que había era el fa sostenido.

AI: eta igual ez dute behar izan erreperitorio horretan.

KM: erreperitorio horretan ez da behar izan, edo erreperitorio hori horrela eman da bakarrik fa sostenidoa ezagutzen zelako.

AI: mhm.

KM: bai? Ordun, ze gertatzen da? Txistulariak formatzen direnean, azkenean deskubritzen da, e... kromatismoa. Kromatismoa oso era e... errex batean, esan nahi det, musikoa formatua dana, esaten dizu: “bueno, yo estoy en el re. Dena itxita daukat.

Retik mira tono bat baldin badago, eta zulo erdia... e... tono bat baldin badago eta zulo oso bat irekitzen baldin badet, tono erdia egiteko re mi bemol, zer egingo det? Ba zulo erdia iriki.” Pop! Asmatzen da ya mi eta si bemola. “Bueno, e... retik... edo latik sol sostenidora. Jo, eta nola pasatzen naiz, dena itxita baldin badaukat?” Ba kontrako bidea.

AI: gehixio itxi.

KM: gehio itxi. “A, baina ez daukat non itxi..: A! Tak. Hemen badaukat beste zulo bat.” Eta honi behatza jartzeakin [ocluye parte del orificio inferior del txistu con el meñique], ondaren abiadura moteldu egiten dezu, eta sostenidoa da. Txistulariak ya badaka do. Biribiriririririap! Dos escalas enteras cromáticas. Ordun zer gertatzen da? Ya formazio horren barruan, ba bueno, e... txistulariak, ba norbait, lehenengo aldiz egiten du, pues lehenengo obra, e... herriko banda musikak txistulariakin jotzeko. Baina claro, zer gertatzen da? Egon zan tendentzia bat orain dela urte asko, pila bat, banda... musika banda asko, kalean jotzen zutenak, zer egin zuten? Ba kalean jotzeko, tonalitatea pittin bat altxa. Brillua emateko, pues para que tuviera un poquito como más... color. Eta ordun, de ser el la 440, pasaron al la 442... más que 442. Hura, deitzen ziotena, beti, e... la hori, ezagutu izan da como “la brillante”. Ordun, claro, txistulariak jotzeko, karo, musika tresna, ba bueno, jarri behar izan zuten tonalitatea batean, eta txistua zegon, pues... rondando ahí como un fa, un... ñe... ordun, in zuten fa... ue... eta gelditu ziran fa sostenido batean.

AI: hm. Hortik dator fa sostenidoaren... ohitura hori?

KM: eta ordun, gaur egun, ya fa sostenidoa... nik daukat fa sostenidoko pieza, baino... urteak ez dutela erabiltzen.

AI: eta ez da erabiltzen agian kalean jotzeko eta barruan fa...

KM: erabil dezakezu, adibidez, e... kalean jotzeko, juten baldin bazera bakarrik txistulariak.

AI: a.

KM: 3-4 txistulari.

AI: edo dantzarako jotzeko bera?

KM: erabil dezakezu baitare.

AI: baina ez da eztare... konbentzio bat horrela egiten denik...

KM: ez da beharrezkoa. Ez da beharrezkoa. Nahi badezu esan: “kalean aterako gera, ez dakit zer. Kolore gehiago emateko. Aterako degu denak fa sostenidoa.” Eta nabaritzen da...

AI: bai?

KM: baina bueno.

AI: eta hori ze garaitan gertatu zen bandarekin jotze haste hori?

KM: m... ez dakit ze urtek izango ziran. Ez dakit.

AI: baino azken mende honetan, ez?

KM: bai.

AI: mhm.

KM: ai, mende honetan ez, XIX... XX hasieran izango zan. Baina ezin dizut esan m... noizkoa dan ziur, la brillante.

AI: bale, eskerrik asko. Bale. E... komentatu duzu, baina bueno, pixkat gehixeago... gehitu nahi baduzu zerbait. Txistulari *on* izatea zer da? [pequeña risa] Zer eskatzen du... 2 alde hoiek, bai kultoa bai herrikoa, euki beharko lituzke?

KM: neretzat bai.

AI: mhm.

KM: nere ikuspegi aldetik bai. Jakin beharko luke biak jotzen. Biak jotzen jakin beharko luke.

AI: dantzarako jotzen jakitea... es que, adibidez, hemen, programazioari eman diodan begiratuan...

KM: bai, bai, nik jartzen det,

AI: profesionalean jartzen du, ezagutza guneen artean, dantzarakoa...

KM: dantzarakoa, Gipuzkoako dantzak, Bizkaiakoak, Naparrako batzuk, baino claro, dantzako errepertorioa hain zabala da...

AI: bai.

KM: azkenean, nolabait, e... txistulari bakoitzak ere bai dominatu beharko lukeela bere, e... inguruko folkloean, e... dantza folklore eta folkloreen esparru hortako doinuak, ez?

AI: mhm.

KM: adibidez, ba Lesaka ingurukoa... baldin bazera, pues evidentemente, zubigaineko dantza menderatu beharko dezu. Tolosakoa... baldin bazea, San Juan zortzikoa egunero jotzen dala, jo behar dezu. Oñatikoa baldin bazea, Korpuseko ezpata dantzak. Eta hoiek jo beharko dituzu eta dominatu beharko dituzu. Ordun, esparrua oso zabala da. Guk, *Txistulari* aldizkariak, e... nolabait... ez det esango *dena* publikatuta dagoenik, baino... gutxi gora-behera, toki guztitan jotzen dan guztia publikatuta dago, ordun, ez baldin badakazu, badakazu non ikasi. Eta... azkenean, f... norberak bere esparruan, e... mugitu behar du, eta... eta... eta egin beharko du ere, egin beharko luke lana. Eta ona izatea? Pues depende. Esan nahi det...

AI: ez dakit...

KM: zer da ona izatea?

AI: hori, bururatzen bazaizu ezaugarri bat, edo... garrantzitsua den elementu bat edo beste.

KM: zer da ona izatea? F... no sé.

AI: ez, berdin du. [pequeña risa] Oso sakona.

KM: Garikoitz izatea? Garikoitz jotzen bezelakoa izatea? Bai, oso txistulari ona da. Baino dago espezializatuta. Bai?

AI: bai.

KM: repertorio sinfonikoa jotzen. Zer da ona izatea? Jose Ignazio Ansorena bat izatea? Bai, ere bai. Ona da... pues gaur egun... Aitor Arozena bat izatea? Oain Jose Ignazio jubilatuta dala, bera da Donostiko txistu... izatea? Bai.

AI: Eta ze ezaugarri dute pertsona hoiek komunean?

KM: ona da Hernaniko txistu irakasle bezela aritzea, Iñaki Eguren? Txistua irakasten dula, gehi alboka gehi ez dakit zer? Ba bai. Ona izatea? F...

AI: Ez dakit, aipatu dituzun pertsona guzti hoien ezaugarri komun bat bada?

KM: eskolatik pasatako jendea dala.

AI: mhm.

KM: eta ordun, ikasle bati erakutsi behar baldin badiozu e... jotzen, erakutsi behar diozu, adibidez, e... ondo jotzen. Eta ondo jotzen da, askotan: m... [toca al txistu la melodía de la danza agurra, después de forma desafinada y rítmicamente inestable]. Está altísimo. Ordun, zer da? Ba ondo afinatzen erakustea, gero jo dezakezu nahi dezun moduan.

AI: erritmoan ere egin duzu hor... mugimendu bat.

KM: bai. Jo dezakezu nahi dezun mod... [ha tocado al txistu re-mi bemol], hau da mi bemola, baino ez da hau [ha tocado al txistu re-mi bemol alto]. Eso ya no es mi bemol.

AI: ya. Ta hor digitazio jokuan dago...

KM: karo. [toca al txistu distintos intervalos cromáticos.] Gauza hoiek ondo hatzematea. Eta hori, pues bueno, ikasten da ondo, ba bueno, atentzioa jartzen, ikasleari erakusten entzun behar duela jotzen duena, afinatu egin behar dula, ez dakit zer. Ordun, txistulari on bat izatea da, ondo jotzea. O sea que no es...

AI: afinazio aldetik...

KM: afinazio aldetik, e... adibidez, hori izan diteke adierazgarri bat, e... nik askotan, telebistan, entzuten dezu, e... lehendakaria jun dala holako... ez dakit nik nola, ta... reberentzia jotzen diote... [recita de forma paródica].

AI: [pequeña risa]

KM: eta esaten dezu: "hau ez da eskolako... txistulari bat".

AI: mhm. E... entzumen horren lanketa, belarriaren lanketa.

KM: bai. Nola entzuten den txistu hori, esaten dezu: "hau ez da eskolako txistularia". Ordun, eskolatik pasatzeak ematen dizkizu abantaila batzuk, nire ustez, bai?

AI: eta eskolan e... erabiltzen dezun klase emateko modua, ze motatakoa izango da? E... ikusi dut badi-rela erreperitorioa, eta, lantzeko, Ansorenaren Txistu gozoa asko erabiltzen dela iruditu zait.

KM: bai.

AI: eta, modeloa ez dakit izango dan, e... ahozko tradizioagandik hartutako, ez dakit, imitazioa erabiltzen den, edo testu-liburuak erabiltzen diren ikasteko...

KM: testu-liburuak erabiltzen dira. Bai, bai, testuliburuak erabiltzen dira. Esan nahi det,

AI: ariketa liburuak...

KM: hemen, azkenean, e... ikasle bat, e... ikasten hasten danean, ikasi behar dezu la b con la a hace ba.

AI: mhm.

KM: bai? Eta ordun, zuk ikasi behar dezu ere bai, nolabait, e... gaur egun erabiltzen den musika guztia inprimatuta dago. O sea, eta, denak dakate idazteko norma bat. Bai? Ordun, e... bueno, arau batzuk. Norma batzuk, arau batzuk, figura batzuk, bai? Eta guzti hori da, zerbait deszifratzen ikasi behar dana. Ordun, zu kontserbatoriora etortzen zera, ikusten dezu zer dan pentagrama bat, ikasi behar dezu txuri bat zer dan, beltza bat zer dan, ez dakit zer, 2/4-ko konpas bat zer dan, 3/4-koa zer da, ez dakit zer. Eta hoiek ikasten dituzu, eta gero gai zera partitura bat ikasteko. O sea, partituraren grafia hori, ez degu es... ez dugu ahaztu behar, e... grafia gauza artifizial bat dala, grafia. Esan nahi det...

AI: konbentzio bat...

M: musika pentagrama batean jartzea da naturalki sortu dan gauza bat, e...

AI: kodifikatu?

KM: ez, nolabait kodifikatu egiten dezu, arau batzuen barruan, kasu honetan pentagrama dana, eta, e... horrek balio du ezagutzen ez dun pertsona batentzako, horren aurrean jartzen danean, jakiteko... zer dan partitura hori. O sea, azkenean, e... nota guztiak eta hori, e... jotzen dezunean, e... balio bat daukate.

AI: bai, bai.

KM: o sea, tienen una duración. A eso se le ha dau, mediante beltza, kortxea, ez dakit zer, pin-pin, puntilloa, ez dakit zer, eman zaio neurri batzuk, nolabait balio duena aproximazio bat egiteko. Bai? Ordun, ezagutzen... adibidez, Irlandako musika ez dakitela, ni egunen batean Irlandara juten baldin banaiz: “oye, quiero tocar algo de música irlandesa”. “A, bitu, ba erosi hau”, eta...

AI: eta horren bitartez ikasten da errepertorioa

KM: hori da. Baino gero, agian, nioa han jotzen duten, e... e... flauta hoiekin, eta: “ah, ba joko det zuekin”, baino airea ez da berdina. Bai? Gauza bat da zer idatzi dezun,

AI: aproximazio hori

KM: baino gero, airea jotzeko, airea, f... badu, gero, beste konnotaz... partiturak, horrek ez dizuna esaten.

AI: ya. Eta hori...

KM: ez dizu esaten. Hori bizitu egiten da.

AI: horixe bera, nahi nizuen galdetu, lehen eman didazu zantzu bat, e... ea bizipen hori, e... praktikoki gertatzen den kontserbatorioan, dantzarako jotze horretan. Dantzari laguntze horretan.

KM: nik erakusten diet, baino nik erakusten diet nire ikuspegitik.

AI: praktikoki egiten da?

KM: nire garaian ikusi, e... ikasi nuna, eta ni, e... egon nintzan, e... urte batzuk e... jotzen, e... nire herriko e... dantza taldean. Urtetxo batzuk, gutxi izan zian, baino ikasten dezu hori jotzen. E? Eta ordun, nik,

AI: mhm.

KM: erakusten diezu, pixkat, zure ikuspegitik. Que es el tuyo.

AI: bai. Eta ez... e... beraien praktikan, zuk egiten duzutena da gomendatu.

KM: da zurea. Baina agian beste bat... ni, adibidez, e... e... nola zan? M... zubigaineko nola da? A... [toca al txistu el zubi gaineko] Hau izan daitteke jotzeko era bat. Bestea [toca más lento]. Mantsuago. Zein da benetako airea? Tttt... pues a lo mejor no es ni uno ni otro, erdian dago, esan nahi det, e... jotzeko era izan daiteke, baino *airea*, behar duen aire punttu hori...

AI: bere eremuan gertatzen dena?

KM: ezagutzen dezu eremuan sartuta zaudenean.

AI: hori da.

KM: bizipenean, horretan sartuta zaudenean, ez?

AI: eta zuek egiten duzue gomendatu esperientzia hori eukitzera eskolaz kanpo.

KM: nik beti gomendatzen det.

AI: mhm.

KM: nik ezin det behartu.

AI: o sea, eskolan ez dago kolaborazio bat dantza talde batekin egun batean juteko eta egiteko...

KM: ez, nik beti esaten diet. A ver, nire ikasle gehienak jotzen dute.

AI: mhm.

KM: nik euki nitun aspaldian zera, Kresalara joaten ziran, e... Goizaldin ere egon dira... e... orain dela... bukatu zun, e... nola da? Azpeitikua, e... Azpeitiko dantza taldean, e... ari da txistulari bezela,

AI: mhm.

KM: orain daukat, e... Julen, hori Goizaldin dago, Hernanin ere bai... bueno, pues... pues adelante.

AI: mhm. Eta esan didazu ere, e... dantzarekin izan dezakeen harreman hori klasean ikustea eta islatzea ere garrantzitsua iruditzen zaizula, kultua alde batetik, eta dantzarena beste alde batetik. Eta, ze modutan? Hori, errepertorio aldetik, ikusi dut eta esan didazu badirela, dantzak jotzen dira errepertorio moduan, e... eta ez dakit ze beste moduren batean, edo, iruditzen zaizun izan daitekeela interesgarria edo ezo.

KM: a ver, hemen guk egiten duguna da aproximazio bat. Esan nahi det, es que... eta gero, bakoitzak, e... bete behar du motxila hori gauza gehiagokin.

AI: bai, o sea, den-dena ezin da eman...

KM: bai? Esan nahi det, e... hemen, kontserbatorioan eta ez dakit zer... neri, e... irakasle askokin gertatzen zait: “jo es que zure ikasleak, es que ya, oi... oinarritzko mailan edo lehenengo ez dakit zer, zortzikoa irakurtzen dute”. Karo, logikoa. Gure errepertorioko...

AI: ze esan nahi du? Aurreratuta daudela, edo?

KM: ez. Beharrak markatzen gaitula gauza batzuk ikastera.

AI: eta kejatzen dira lehenago ikasi dutelako? Zergatik?

KM: ez, ez dira kejatzen,

AI: ah, iruditu zait.

KM: ez dira kejatzen, ikasten da 5/8-ko konpasan.

AI: mhm.

KM: konpasaren neurria eramaten, eta 5/8ko konpasari zentzua ematen, jotzerako orduan.

AI: eta beste irakasleek zer aipatzen dute horri buruz?

KM: ez dakate. Ez dute erreperitorio hori, ez dutelako euskal dantzak jotzen, e... biolinakin.

AI: ya.

KM: ez dituzte euskal dantzak jotzen pianoakin, ez dituzte euskal dantzak jotzen klarineteakin. Baina txistulariak bai.

AI: bai.

KM: baina guk egiten dugu aproximazio bat, lógicamente. Aproximazio nahiko on bat. Baina azkenean aproximazio bat da. Eta gero juten zea, eta ematen diozu partitura berea klarinete bati, eta entzuten dezu,

AI: konjuntun, e... taldeko ikasgaian, adibidez?

KM: y dices: “uuuuuff...”

AI: taldeko ikasgai batean, txistuak eta beste instrumentu batek?

KM: gu taldean, e... konjuntoko taldea da txistulari bandarena.

AI: a, bale.

KM: txistulari bandarena. Eta, e... e... eta jotzen degu orkestarekin, gonbidatzen gaituztenean, edo bandarekin, kaldereroak, ezdakitzu zer... aprovechamos todas las ofertas que nos hagan.

AI: mhm.

KM: baina guk badaukagu gure esparru propioa.

AI: bale.

KM: eta... eta hori, eta... adibidez zortzikoarena da oso... oso esanguratsua. Edo ezpata dantzarena.

AI: bai.

KM: azkenean, e... gainontzeko jendeak ikusten ditu 2 konpas bezela... un 3/4, un 6/8, un 3/4, un 6/8. No. Yo veo el 3/4 y el 6/8 todo integrau. Neretzat da dena integratuta. Hori da konpas osoa. Idazteko orduan, azkenean, nolabait dira [chasquea]... es... son 2 3/8-s... bai, barkatu, 2 3/4-s en los que cambia la acentuación.

AI: bai.

KM: porque azkenean 6 kortxea dira. Eta batek markatzen du 2 pultsaziotan, eta da 6/8-a, eta besteak markatzen ditu 3 pultsaziotan, dala 3/4.

AI: mhm.

KM: bai? Ordun, [toca dantzari dantza al txistu]. Hori, ez da berdina. Neretzat, el 3/4 y el eso, es lo mismo. Konpas bera da.

AI: mhm.

KM: dira... es como si fuera un 16/8, en el cual van cambiando las, e... nolabait esateagatik, nun e... azentuak aldatzen dituzun notetan.

AI: bai.

KM: eta baten ematen dituzu 3, eta bestean ematen dituzu binan.

AI: eta... hori, 2 konpas desberdin bereizteak agian eragiten du [ulermenean]...

KM: eta jendeak, e... ez dakit zer, hemengo musika... aprende a tocar, e... airea falta zaio.

AI: ya.

KM: falta zaio... mugimendutxo... grazia hori.

AI: ya.

KM: ba txistulariak, ba betidanik ikasten duna. Eta zortzikoakin gertatzen da berdina.

AI: o sea, erritmikoki, dantzaren presentzia badagoela, adibidez, klasean dexente.

KM: bai. Eta adibidez zortzikoarekin, e... oso esanguratsua da, e... kanpoko orkestak etortzen diranean, edo ez dakit zer, “hombre, pues vamos a tocar algo... como muy propio de la tierra”, ta zortzikoa, ez? Eta jotzen dute, eta erotu egiten dira. O sea, iruditzen zaie...

AI: zaila?

KM: oso konpas arraroa bezela.

A: ya.

KM: oso konpas arraroa bezela, eta ez diote ematen airea.

AI: hori txistulariek?

KM. Ez, orkestak.

AI: a, orkestak, orkestak.

KM: orkestak. Pues viene la orquesta de... Bratislava o de nosequé, a... xa! “Ah, pues vamos a tocar, pues yo qué sé, el *Maite*”, o ez dakit zer. Eta... bai... hor dago inplizitua zortzikoa...

AI: ya, saiakera bat.

KM: ezagutzen dezula, baina falta zaio, z... e...

AI: aire hori.

KM: airetxo, o no sé qué. Bai? Eta... edo pianista bat, e... berri bat etortzen da... kantatzeko zortziko asko daude, eta hori, eta falta zaio... ñe...

AI: inmersio horretan ematen den...

KM: bai, ematen den kutsadura natural hori... eta... eta, nolabait, inprimatu egiten zera, ez?

AI: mhm.

KM: doinuaz, e... nola dantzatzen dan, aireaz, el no sé qué, eta askotan esaten det ere bai, asko laguntzen dizu, aurretik badaukazu norbaitek ondo egiten dula aire hori

ematen, zu hasten zera, eta ordun, badago ere bai imitazio... prozesu... ikasketa bat, ez? Imitazioaren bitartez. Ordun, pues bueno. Pues, hori da.

AI: hori da. O sea, musikari herrikoiak eta musikari akademikoak elkarri ematen dioten aberastasun horretan dago, adibidez, aberastasun erritmikoa...

KM: bai, bai. Esan dizut lehen, e?

AI: bai.

KM: ez direla... e, bata bestearekiko ez da excluyentea, e?

AI: bai, musikari esan dut, baino da gehiago jarduera mota, edo.

KM: tx, tx, tx, nire ikuspegitik ez da excluyentea.

AI: mhm.

AI: o sea, de hecho, beharko lukeela euki...

KM: ta ez luke izan behar. Eta ez luke izan behar. Eta hemen ikasten duna, e... a ver, herri batean ikasten dunak akademitik pasa gabe, e... así, entre comillas, e? Hartuta... "sasi-txistulari" batekin. E... ez dula, e... eskolako ezagutza batzuk dauzka, baino... gehiegi eduki gabe. Bai?

AI: bale.

KM: horrek, ziurrenik, e... 25 urte... 25 urtera ailleatzen baldin bada, eta... esaten du: "es que nik nahi det orain ondo ikasi txistua kontserbatorioan"

AI: 25 urte, barkatu, berak, edo jotzen.

KM: berak, 25.

AI. A, bale, bale.

KM: berak, 25. 25 edo 30 urte. Vamos a... nik eduki ditudan bezela, e? Gertatzen da, niri etorri zaizkitenak izan dirala, herrian ikasi dute bere irakaslearekin hemen formatuta, baino... honea etorri nahi izan dira tituloa atera nahi dutelako, eta nahi dutelako hobeto ikasi.

AI: mhm.

KM: bale, etortzen dira. Baino, demagun, txistulari asilvestratu hori, 25-30, beti jo dula jo dun moduan, bere... akats, bizio eta... ba bueno, azkenean, zuk ikasten dezu lo que te enseñan.

AI: eta jotzen du, ze... ze eremutan jotzen du asilvestratu horrek?

KM: bere eremuan.

AI: a. kontzertu bat izan liteke? Bale, bale.

KM: el que sea. Edo dantzatarako. Eta etortzen da nahi duela kontserbatorioko jotzeko era ikasi.

AI: bale.

KM: kostatuko zaio la de Dios.

AI: bizio hori kentzea?

KM: e... honea egokitzea.

AI: ze zentzutun?

KM: e... alde batetik dauzkan maniak, jotzeko era, formazioa, e... moldaketa hori, ez det esaten... ez det esan nahi egin ezin duenik, e? Baina kostatuko zaio kristona. En cambio, hemendik... bestera pasatzea oso errega eukiko du. Formazioa dulako, ikasi... faltatuko zaio inmersioaren puntutxo hori. Eta hori, cuando haces la inmersión, y te... te impregnas un poco, hain da, e... hemen garatzen dan belarriaren entzumena, ez dakit zer, e... berehala hartzen dezula. Bai? Horregatik esaten det, esparruak, e... horregatik, kontserbatorioko esparrua neretzat oso garrantzitsua da, baino, beti, begirada jarrita ere bai dantza gunean.

AI: bale.

KM: dantza gunean. Bai?

AI: mhm. Bere... eremuetako bat bezela.

KM: bai. Nik... jotzen jakin beharko luke. Gero, txistulari bakoitzak, esan nahi det, e... txistua bukatzen den... karrera bukatzen duenean, gerta litteke, kantante batekin bezela, ez? Soprano bat. “Yo es que soy soprano dramática, o soy soprano lírica”. A! Ba, “no, no, es que yo quiero especializarme en soprano de ópera, además, que quiero aprender también, pues eso, la teatralización”... bakoitzak erabakitzen du zertan espezializatzen dan.

AI: mhm.

KM: guk hemen ematen dizkioguna da erramintak.

AI: hori da.

KM: guk, azkenean, ikasleari jartzen dizkioguna da erramintak. Eta gero erraminta hoiek... egin dituzunean, zuk jakingo dezu zer egiten dezun erraminta hoiekin. Si te dedicas a hacer muebles... artesanos... con las herramientas, la sierra, e... [la guria], martillua ta ez dakit zer, edo... horrekin egiten dituzu beste... pues yo qué sé.

AI: espaziontzi bat...

KM: kaikuak egin, esnea jasotzekuak.

AI: adibidez.

KM: ba ez dakit. Baina hor dituzu abilezia hoiek. Gero zuk jakingo duzu zertan espezializatzen zean.

AI: mhm. Bai. Bale. Eta...

KM: bukatuko deu... uf...

AI: berandu da? Azken gauza. E... komentatu duzu dantzarekin ze kontaktu mota dagon txistuan, esparru aldetik, ritmo aldetik ere, e... akonpainamenduarekin berdin, hemen, gomendioa egiten dela, eta merezi duela, lantzea beharrezkoa iruditzen zaizula, e... eta ea iruditzen zaizun bereizketarik, edo disoziaziorik badagoen dantzaren eta txistuaren munduan, ze esan izan da gertatu dela, ez? Lehen etzegoen besterik, etzegoen, igual, txistuan “kultu”-a lantze hori, eta, asoziatzen zela txistua dantzara, baino nik uste dut gaur...

KM: ez... e... disozia... egon zen garai bat, e... dantza talde... oso dantza talde esanguratsua ez bazina, bai? Askotan etzenuela txistularirik.

AI: mhm.

KM: bai. Hori izan da, nire ustez... eta ordun, eta ez hori bakarrik, txistularia dantza taldean egoten zanean, e... [chasquea] e... azkenean, txistularia dantza taldera juten zan, doinua jotzen zun, zinta dantza, ez dakit zer, baina claro, bitartean ikasten ari ziran beste batzuk, eta ordun, txistulariak askotan esaten zun: “joe, baino... ikasten ari zeraten bitartean, ni egon behar naiz hemen jotzen, jotzen... jo, ba kantatu pixkat, eta ya... zeatako, ni egongo naiz, aktuaziotako, ta ez dakit zer ta hori, baino... eta, ensaio... nahi baldin badezute, 15ean behin egongo naiz hemen”, porque claro, azkenean, todo esto es *afición*.

AI: hori da.

KM: ez dago pagatuta, ez dago ezer...

AI: zure esperientziatik hitz egiten duzu, agian? Esan duzu iraganean egon zinela.

KM: ordun, azkenean txistularia dijua, eta... ordun, dantzariak esaten du: “jo es que claro, txistularia honera etortzen da, etorri nahi izaten du noizbehinka... [chasquea] ez dago oso integratuta dantza taldean.” Txistulariak, beste alde batetik, esaten du: “hombre, niri gustatzen zait... joe, baino, ikasten dezunean cuatropelos egiten, carrera egiten, ez dakit zer egiten, eze... esaten dezu: ‘hombre, hori ikasten dezun bitartean enaiz ni hemen egongo’”.

AI: errepikatzen eta errepikatzen.

KM: eta errepikatzen... eta ez dakit... o “sueltoan ikasten ari zeran bitartean, puntak markatu behar dituzula, ez dakit zer, bueltako ez dakit... hombre... pixkat hori dominatzen dezutenean etorriko naiz, jotzea, eta ez dakit zer”. Ordun, karo, txistulariak, egon dira, ba... baino, azkenean, la paradoja es: “sí, sí, no [oso], pero son necesarios”.

AI: bai. No oso qué? Pero son necesarios?

KM: claro, e... “no os sentimos como... como que estéis muy integraus, pero no podemos vivir sin vosotros. Porque, azkenean, gure espektakulua edo emanaldia egin behar degunean, txistularia behar degu”.

AI: mhm.

KM: eta ordun, hor egon da beti zuk esaten dezun, edo galdetu didazun disoziazio hori, edo a ver ez dakit zer... ez. Azkenean, txistulariak dantzarako jo behar baldin badu, dantzariak behar ditu. Eta dantzariak dantzatu nahi baldin badu, txistularia beharko du.

AI: eta beti behar da harreman hori eduki.

KM: pero claro, esto es como un matrimonio, es una cuestión de convivencia.

AI: bai. Hori ere nahi nizun pixkat atera, zer esango zenidan horri buruz.

KM: es una especie de convivencia, ordun, esaten dezu: “pues bueno, pues egongo dira...” eta gero, ba bueno, egiten du... nola izan diran gauzak, azkenean, e... behar hori... sentitu da behar hori, e... txistulari askok... e... bizitu izan dute esperientzia gozagarriak, pues porque halako dantza daldeak egin diote ez dakit zeinen bitartez, no sé qué, “ah, Hungríara goaz”, adibidez. “Joe, es que claro, Hungría, espectáculo internacional... jo, ez daukagu txistularirik...” Eta orduan dantza taldeak pagatzen dio egonaldi guztia eta ez dakit zer, txistulariari. Baino etzekaten txistularia.

AI: mhm.

KM: ordun, karo, horregatik esaten dizut, txistularia: “sí, ba, ba”, pero, al final, txistularia behar da.

AI: bai. Hala da. [pequeña risa]

KM: ba hori da guztia.

AI: bai, hori da guztia nire aldetik, eskerrik asko.

KM: nire aldetik ere bai.

AI: [pequeña risa] oso aberasgarria.

VI.3.19. tr_TP2_SOINUENEA_Leire

Registro de la grabación: TP2-TD12_SOINUENEA-OLARRI_Leire

Contextualización

- Entrevista a Leire Retegi, txistulari profesora de la escuela de música de Soinuenea Herri Musikaren Txokoa de Oiartzun y miembro de Aurrera Dantza Taldea de Leitza. Toca también para el grupo Olarri Dantza Taldea de Oiartzun, aunque en esta entrevista no hago referencia a esa faceta, porque supe de ella de forma posterior.
- Fecha: 6 de marzo de 2025 entre las 9:40 y las 10:52 horas.
- Duración total de la entrevista: 72 minutos.
- Lugar: la entrevista se realizó en el bar La Bodeguilla de Donostia-San Sebastián (Plaza Easo 3).
- Tipo de entrevista: abierta semiestructurada.
- Tipo de transcripción: literal.

Transcripción

Amaia Irastorza: inporta zaizu grabatzen badet?

Leire Retegi: [ez]

AI: eskerrik asko.

LR: [ezer ez]

AI: e... a ver aitzen dan, e? [pequeña risa] Bueno, utziko dut hemen, bale?

LR: bai, interferentziaren bat izango dezu, baino...

Hemos conversado brevemente sobre algunas personas de interés para ser entrevistadas en mi trabajo de campo.

AI: bueno, [pequeña risa] ba hemen gaude, zure irakasle kalidadean [pequeña risa], eta...

LR: bueno... ez dakit eskarmentuz hitz egiteko nagon horri buruz.

AI: bueno, bakoitzak bere esperientzia du, ez?

LR: zeozer, bai, bai.

AI: hori da. E... ba hori, Soinuenea Fundazioko musika eskolan zara irakasle, ez?

LR: bai, e... Herri Musika Eskolan.

AI: Herri Musika Eskola.

LR: txistu irakasle, bai. Orain dela... hau izango da... e... 3. ikasturtea.

AI: mhm. Beste lanbide batekin, edo, m... uztartzen duzu lan hori?

LR: bai. Gaur egun, bueno, hor nabil, erdi ikasketa, erdi lan, e... trantsizio hortan,

AI: mhm.

LR: eta... lan itte horrek, e... espazio txikigoa hartzen badu ere nire egunerokoan, gaur egun Soinuenean irakasle izateaz gain, e... Tolosako Udal Txistulari Bandako kide naiz.

AI: mhm. E... zure aktibitate profesionalean euskal dantzarekin harremanik badaukazu? Irakasle eta bandako txistulari kide zaren heinean.

LR: euskal dantzarekin, igual, e... euskal dantza doinuekin bai, zuzen-zuzenen, eta asterokoan, ba, bai, musika eskolan, e... doinu horiek oso nabarmen lantzen ditugulako ikasleekin, gero beraiek hori kalera eramanez, eta txistulari bandan, adibidez, doinu horiek ere... e... txistulari bandako errepertorioan oinarri sendoa... sendoa die.

AI: mhm.

LR: nahiz eta gero igual, ez beti jo dantzari batzuentzako, edo dantzari batzuekin.

AI: mhm.

LR: baino bai, e... doinu horiek, bueno, askotarikoak die, eta, eta asko... asko jotzen ditugu.

AI: mhm. Eta zuk aisialdian baduzu kontaktua euskal dantzarekin? Ez dakit jotzen duzun...

LR: ba, hori nere herrin, Leitzen, e... Aurrera dantza taldea dago, eta hor, nahiko tikitatik nabil txistulari bezela. Egia da ez geala joaten asterokoan ensaiotara, txistularik, baino... bai, bueno, e... emanaldi bat hurbiltzen den aldiro, hor bai, e... joaten, hurbiltzen gara ensaiotara, eta... eta gero, adibidez, udan, herriko festetan, festetako emanaldia nahiko garrantzitsue izaten da, bai dantza saioa ta baita Leitzeko ezpata dantza ere, San Tiburtzio egunen dantzatzeko dena, eta hor, adibidez, uztail erdialdetik, egunero-egunero ensaiatzen dugu, beraz, bueno, udan behintzat, nahiko kontaktu badau.

AI: mhm. Ordun, kontsideratzen zera dantza talde horren barneko txistulari? Edo ze harreman dago dantza taldearen eta bertan jotzen duten txistularien artean?

LR: bai. Nik uste det, bai kontsideratzen naizela, ze, e... gu ga... dantza talde horrerik beti txistu jotzen diunak.

AI: mhm.

LR: bagaude, ba... laupabost... 5 igual ez ga askotan elkartzen, baino, laupabost txistulari, e, beti hori gaudenak, eta igual, okasion baten batek ezingo du, ta beste baten beste batek, baina bueno, e... beti gu ga, eta beti jotzen due guregana, eta gu ere beti gaude beraiei jotzeko prest. Gainera, elkar nahiko ongi ezagutzen dugula uste dut, ba ya dantza jakin batzuk, errepikatzen direnak, behintzat, ba, badakigu nola jo behar diren, edo nola jotzea gustatuko litzaieken dantzariari, eta... eta alderantziz, beraiek ere gure joera hori ya belarrin sartuta daukeala esango nuk, eta inkluso beste txistulari batzuk etortzen diren, hor, pixka bat... bueno, erdi kili-kolo, edo kolokan, e... sentitzen diela beraiek ere.

AI: bai? Ensaio gehiago egin beharra, edo... elkar ezagutze hori bilatzea...

LR: bai, behintzat hasieran, ze, uste dut, txistulari bakoitzek badaukela bere... jotzeko modue, edo sarrerak, bukaerak markatzeko modu bat,

AI: mhm.

LR: artikulazioak itteko modu bat... eta Leitzekoak ya asko jotzen dugu elkarrekin, ordun, guk, txistulariok ere, oso elkar hartuta gaude.

AI: mhm.

LR: e... jotzeko modu hortan, ta hori, gero, transmititzen dieu, e... dantzariari. Eta hortaz, bai nabaritu izandu dela... e... bueno, nabaritzen dittuzu, igual, edo aurpegik, edo keinu batzuk dantzarietan, hori adierazten dizuena. Eta, bestetik ere, adibidez, gertatu izandu da, e... bueno, hau ez dakit oso [pequeña risa], e... kontura datorren, baino, adibidez, guk beti... Leitzeko ingurutxoak jotzen du... beti fandango iguala eta beti arin-arin iguala. Ta batzutan, nahita, aldatu...

AI: melodia esan nahi duzu? Melodia bera?

LR: e? hori da, bai, melodia bera.

AI: eta batzutan nahita, aldatu izandu du, eta jo, ba, beste edozein fandango eta beste edozein arin-arin. Eta hor, adibidez, ere, e... ya, nabaritzen dire, ba... aldaketa batzuk.

AI: mhm. Ordun badagoela ohitura bat oso... oso ibilia, ez? Eta aldaketarik nabaritzen dela oso errex.

LR: hoi da, zuk esan duzuna. Oso ibilitakoa da, urtez urte.

AI: mhm.

LR: hor ere bai, transmisio bat egon da, ba guk, dantza taldeko txistularik, zaharrenak 70 urte dauzke, ta gazteenak 16. Beraz... eta nahiko antzeko jotzen due 70eko horrek, eta 16ko horrek, behintzat, hori, esandakoa, artikulazioan, tempoan, sarrera-bukaeretan, ordun, hori da azkenen, entzunez, eta beraiekin joaz, e, transmititu den zerbait.

AI: praktikan, ez?

LR: bai, noski, praktikan.

AI: mhm.

LR: guk ez dugu inoiz ensaiatu aparte,

AI: ah.

LR: dantza taldekin jotzeko.

AI: ah.

LR: ez.

AI: zuzenean dantza taldeekin batera ensaiatzen dezute.

LR: Bai. Bai, eta hor ere, egongo da garapenik, noski. E... dantza berrik dienen batez ere, dantza berrik proposatzen dunen... dantza taldek, ba... bueno, lehenengo ensaiotik azkenekora, guk, txistularin kasun ere badago... badago aldea. Ta gu igual, lehenengoan ez gabiltza hain fin, edo hain... hain seguro, eta gero ya hartzen dugu. Baino da, hori, ensaioan bertan izaten dela lanketa. Ez aparte.

AI: mhm. Dantza berri bat, zer, jaietarako saio hortarako, edo norako?

LR: bai, adibidez.

AI: adibidez, ah. Esan duzunez, [chasquea] e, ensaioak horretarako direla batez ere, bestela azken egunetan bakarrik topatzen zaretela, lanketa hori ze garaitan, edo... gertatzen den.

LR: ba, hori, bestetan... bestetarako saioan, e... aurreko bizpahiru astetan.

AI: ah.

LR: eta bestelako saioen bat agertzen bada urteko sasoiaren, ba abisatzen digue denbora... egoki batez, eta... hor ya igual bai, noski, segun zer den, eta segun bakoitzek nola ikusten dun, igual, behar da lan personal bat etxen, dantza hori, bueno, behintzat, partitura irakurri, eta pixko bat, e... kokatuta joaiteko. Eta gero ya, ba... segun ze emanaldi, ze exigentzia mota dauken emanaldi horrek, edo zenbateko luzera den eta abar, baino... elkartzen ga... ba hori, ez dakit, bizpahiru ensaio o 4, egin aurretik, eta... eta listo. Hori txistularikin, dantzarik gehio itten dute.

AI: bai. Abisua, hilabete bat? Ze izan daiteke denbora egokia? [pequeña risa] Pare bat hilabete? Lehenago, esan nahi dut.

LR: bueno, abisua, emanaldiena, hola, lehenagotik etortzen da. Bai, denbora askokin. Eta gero ya abisua, repertorio zehatzana edo dantza... dantza zehatzana, hori ya... bai, pare bat aste, hiru... dantza taldek ensaiatzen du normalen ostiraletan bakarrik, ordun, hor kontutan hartu behar da asteko egun bakarra egongo litzekela, hortaz... bai, normalen 3... bizpahiru aste.

AI: mhm.

LR: bai.

AI: txistulari baten lanbide nagusia zein da? Edo, orokorrean, zer egiten bukatzen du txistulari batek? Txistulari bezela lan egiten.

LR: profesionalki?

AI: hm [asiente]

LR: bueno, hor mugatzen dio... ibilbidea... lan aukera profesionalak zein dien gaur egun.

AI: bai.

LR: eta hori [urtez], bueno, garai baten zer zen eta gaur egun zer den ere aldatu da. E... gaur egungoari buruz hitz egin behar badut... esango nuke nagusiki 2 aukera dauzkela, 1 da txistu irakaskuntza musika eskoletan, erdi-mailako kontserbatorioetan, edo goi-mailakoan, 2 aukera bakarrik daudela, Donostin eta Iruñen, edo, e... udal txistulari banda profesionalak... profesionalak bere hortan, e... daudela bakarrik Donostin, Bilbon, Gasteizen, Tolosan, eta Barakaldon. Oker ez banao... 5 hoiek bakarra daude, ez dakit 1 ahazten zaiten... ez. Horiek, barkatu, hoiek die udal txistulari bandak.

AI: bale.

LR: baino, hoiek denak ez daukea lanaldi osorik bandan. Lanaldi osoa daukean bakarrik die Donosti, Bilbo eta Gasteiz. Hor bai, e... txistulari hoiek, esan genezake txistulari izatera bakarrik, edo irakaskuntzara dedikatzen diela, segun bandan antolaketan arabera, ba lanaldi osoa e... bandako zereginetarako da, edo bestela banatzen da zati bat bandarako, beste bat irakaskuntzarako, eta... bestela, askotan gertatzen dena, gertatzen zaiona txistulari askori da, uztartzen duela lanbide bat beste edozein lanbide, musikarekin ez duna zertan lotuta eon, txistulari ofizio... parte txiki batekin, edo lanaldi

labur batekin. Ba adibidez, Tolosako udal txistulari bandan gertatzen dena. E... da, lanaldie %16koa bakarrik da, beraz, eon ditteke ingeniari bat bere lanaldia daukena beste edozein bezela, eta gero, konplementatzen du edo uztartzen du hori, ba txistulari bandako zereginekin.

AI: mhm. Eta, gero, beste herrietan ere badira txistulari bandak, ez? E... ez dakit, Erreterian uste dut zeoze badabilela... baina ez dakit diren musika eskolako banda bezela, edo, nola hartzen diren.

LR: hori da, Erreteria ahaztu zait, banekin bat aztutzen zaitela, bai.

AI: ah, begira. Hori da udal txistulari banda? Erreterikoa?

LR: bai. Bai. Udalekoak direnak, esandakoak bakarrik.

AI: bale.

LR: eta gero daude... deitu daitezke txistulari banda, adibidez, Andoaingo txistulari banda, baina ez da udal banda, ez da udaletzek dakarren zerbait.

AI: mhm, bale.

LR: udaletzek in ditzazke finantzatu, noski, eta diruz lagundu, eta horregatik bizirautez due, eta horregatik [dizte] aurrera, ta, e... hala ordaintzen zaizkie herri horri eskeintzen zaizkion zerbitzuak. Baina die edo taldek edo bandak, ofizialtasunik gabekoak.

AI: mhm. Eta, txistularien artean, arrunta da dantzarako jotzea?

LR: bai.

AI: bai.

LR: bai, bai.

AI: [pequeña risa] dantza taldeetan, edo?

LR: bai, esango nuke, orokorren, galdera baldin bada arrunta dela, bai.

AI: bale.

LR: bai. Gero badaudela kasuk eta kasuk, edo gehio jotzen duenak, gutxigo, ohitura gehio daukanak, edo ez, baino... arrunta dala, bai.

AI: nahiz eta oso orokortua egon aktibitate hori egitea, ez da lanbide bat bezela ikusten, ez? Uste dut. Agian gehiago da aisialdiko aktibitate bezela, edo lan boluntario bezela, edo... nola ikusten da?

LR: bai. Asko dauke... asko dauke zerbitzu lanetik, edo bolondres...

AI: mhm.

LR: da... bai, bueno. Txistun... txistulari baten beste hainbat eta hainbat joaldi edo zeregin bezela, gauza asko daukela herriri eskeintzetik, eta herriri zerbitzu bat ematetik.

AI: mhm.

LR: e... eta askotan hori ordaindu gabea da.

AI: herrigintza.

LR: hori da, bai. Da halako... ez dakit, militantzia moduko bat.

AI: mhm.

LR: e... eta lanbide bezela ez da ikusten, gaur egun ezin delako ikusi, hau da, e... guk adibidez, Leitzeko dantza talderi... Leitzeko dantza talde ez du kobratzen, txistulari izateagatik. Badakit badaudela beste dantza talde batzuk baietz, musikariei ordaintzen dioala, baino... ez dakit, azkenen da... bueno, esango nuke gu ere gustora goazela bertara... bertara jotzea, noski, denbora bat eskatzen dizula, baino bada aisirako denbora bat, e... momentu onak eskeintzen dizkizun denbora bat, gustatzen zaizun zerbait egiten ai zean denbora bat, ordun... ez dut beharrik sentitzen ere nik horrekin diru bat, e... eskatzeko.

AI: mhm. Eta... diru hori ematen duten taldeen artean adibiderik ematerik izango zenuke?

LR: nik jaso dot dirue dantza taldeetatik, baino... igual... deittu nauenean, espreski, ba: "aizu, e... e... ez dakit, uztailek... e... 7n San Ferminetan emanaldi daukeu, eta etorriko zineke txistu jotzera?" ta ordainduko dizu, baino da, ba dantza talde horri behar bat sortu zaiolako, eta kanpotik, ba ez... bere... bere barrukoa ez den norbait, kasu hontan musikaria, datorrenez, ba... ordaintzen zaio. Eta... bueno, hori ongi iruitzen zait, ze, ez dakit, nik Leitzeko dantza taldekin daukat, uste dot, beste... beste lotura bat, lotura pertsonal bat. Nere... bertan nao, nere herriko jendekin, nere herriko giroan, ordun, horrek ere beste ibilbide bat dauke atzetik.

AI: mhm.

LR: lotura... hori, pertsonal batzuk dauzke. Eta, ezberdin ikusten dut, ze adibidez ni Iruñeko dantza talde batera joaten banaiz jotzera, ez da hain gertukoa, edo...

AI: ta beste lanketa bat egin behar dela, ez? Zeretik hasita, edo. Beste hurbilketa bat eskatzen dizula.

LR: hori da.

AI: e... zuk, e... eskolan ez duzu irakaskuntza arautua egiten, ez? Hori musika eskola bat da. Ze mailak, edo daude? Edo ze... ze mailatan dituzu ikasleak? Badire mailatan bereizita, eskolak?

LR: ez, gure kasun ez.

AI: nola dago bereizita irakaskuntza?

LR: gure kasun oso... oso libreki eta oso malgu, e... uste dut, askatasun oso handie daukela irakasleak, e... klasek nahi dun bezela antolatzeke, ikasleak beraien artan ere nahi dun bezela banatzeko, edo... bideratzeko, eta... zentzu hortan, erabat libre naiz. E... eman dezaket norabide bat, edo beste bat. Eta, hortan ere, e, nik ikusi dot nire buruan aldaketa bat. Pentsa, 3 urte bakarra daramazkit, e? Hasieran ze pentsamendu nauken eta orain ze pentsamendu dauketen, lanketa hortan, e... aldatu da.

AI: ze lanketatan?

LR: ba, ikasleak, noruntza bideratu. E... egie da, gero, noski, abiatu behar da esatetik ikasle bakoitze, ba mundu bat dela, eta bakoitzak dauzke bere interesak, bere... interesa baino gehio, igual, batez ere, bere gaitasunek, ta bere... bueno, lan itteko moduk edo aukerak. Ordun, hasieran igual bai, ni sartu nintzenen, nahi nun, edo ematen nion garrantzia askoz... errepertorio akademikogoa, edo hizkuntza konplexuago batekin, e... obrak lantzea, e... bai, beste... beste jotzeko modu bat, igual nik azken urtetan, kontserbatorioan, e... bueno, landu nunan antzeko zeozer. Ez, noski, maila hortan. Baina gero konturatu nintzen, e... horrek ikasleei etziela gehiegi... etziela gehiegi

ematen, eta batez ere... etziela, e... gero, errealitaterako... o sea, etzitula errealitatekin lotzen. Txistulari baten errealitatekin. Ordun, ya, aurten, kasi... ez erabateko aldaketa, baino bai, nabarmen aldatu dut, eta bai, orain askoz gehio lantzen dut erreperitorio herrikoia.

AI: hm.

LR: hau da, kalera ateratzera bideratuko dittuna, kalek eskatuko dien erreperitorio hori, ta adibidez, e... auresku bat, edo Agur jaunak bat jotzea, e... txistu ikasle batek jakin behar du bai edo bai. Ze, gaur egun, oraindik hola da, bueno Agur jaunak bai, igual oraindik... gero ta gutxio, baino... txistulari batei kalek eskatuko dion erreperitorioa izango da edo auresku bat jotzea, edo Agur jaunak bat jotzea. Eta gero, noski, ba fandango, arin-arin eta... eta biribilketa. E... auresku eta Agur jaunak esandakoan, esan nahi dut, bakarka deitzen zaionen txistulari bateri hori eskatzen zaiola. Eta gero, igual, fandango, arin-arin ta biribilketak, ya gehiago talden.

AI: mhm.

LR: ordun, e... noski, erreperitorio mota bakoitzek bado... bado berea, baino nik, behintzat, nere ikasleen maila, eta... e... asmoak ikusita, hau da, ikusiko banu ikasle, hola, gaztetxo bat, ba... oso, bueno, lan ona itten ai dela, gaitasuna badula, eta abar, ba noski, bideratuko nuke igual beste bide batetik, eta nork daki ikasle horrek non bukatuko lukeen, baino nik...

AI: adibidez, bideratuko zenuke... hezkuntza arautura... joateko.

LR: bai. Zergatik ez kontserbatorio batera bideratu.

AI: hori da.

LR: baino gaur egun nik behintzat dauzkaten perfila ikusita,

AI: zein da? Zein da beraien helburua, zergatik hasi dira txistua ikasten?

LR: horregatik, justu, nik uste dela gozatzea,

AI: mhm.

LR: eta jotzen ongi pasatzea, e... talden, gehiena, beraiek joko duena kalen izango da, o sea, beraiek ez dute eman behar, e... eszenatoki baten gainen bakarlari bezela, edo, kamara talde baten kontzertu bat. Ordun, nik nahi dittutena da prestatu kalen jotzeko. Eta hortarako baliabidek eman. Batetik, erreperitorioa ezagutu dezatela, gero eta zabalagoa, ba gero eta hobe, eta gero baitare, kalen jotzeko... izaera hori, eta joera hori. Ba, adibidez, segurtasun hori. Oso seguro joan beharra za kalera, o sea, pim-pam. Ongi, ta txukun, baino ziurtasun osoz. Ze, kalen, ez du balio kikilduta ateratzea eta sarrerak oso ahul markatzea, eta abar, ordun, bai lantzen dugula sarrera eta bukaerari garrantzia ematea. Gero, oso ongi markatzea, ba dantza baten... ongi markatzea...

AI: kalean, barkatu, e? Ze esparru dira kalea? Esan duzu, dantzarako, adibidez fandango arin-arin batzuk... ze gertatzen da kalean? Zer da jotzen dena kalean, edo zeinekin jotzen da kalean? Ze girotan?

LR: hor, herrin arabera, testuingurun arabera, aldatzen da, baino bueno, modu orokor baten, txistularik askotan ikusten die kalen, ba, taldek kalejirak jotzen,

AI: txistulari taldeak?

LR: bai. Baino, izan ditteke ofiziala edo ez, o sea,

AI: bai, bai.

LR: informalki elkartutakoak,

AI: bai, bai.

LR: o sea, taldea izan ditteke 4-koa, edo 24-koa, edo 80-koa, beraz...

AI: [pequeña risa]

LR: e... eta hor... bueno, gero ya... zera bakoitzek emateizkizu... dauzke bere zailtasunak, ez? Kalejira bat jotzekoan, bueno, normalen egongo da pertsona bat hori zuzenduko duna, behintzat sarrerak eta bukaerak markatuko dituna,

AI: mhm.

LR: eta gero ya da segitzea, baino bai hor, adibidez, kontutan hartu behar da, ba... bueno, e... ezin zeala gelditu jotzerakoan, edo landu, fallatzen dugunen, aurrera segitzen. Ez, ai, nota bat... kalejira baten, nota bat fallatu eta ya gelditzen. Ez.

AI: mhm.

LR: segi aurrera, eta engantxatu taldeei, ba, hurrengo... ahal duzun bezain laster. Edo danbolinen bolumena, danbolinei ez ematea izugarri golpe fuertek. Ze, eongo dire, igual, beste 20 danbolin, eta horrek emango luke kasi batukada bat, ordun,

AI: [pequeña risa]

LR: alderdi hoik detaillek diela, ez da, uau, es que teknikoki izugarri gauze zaile... ez. Bainon, segun ze ikaslentzako, horrek suposatu dezake lanketa... denbora luzeko lanketa bat.

AI: eta hori da zuk lantzea bilatzen dezuna, ez? Zure ikasleengan.

LR: bai. Gaur egun, eta konkretuki nere ikaslekin, e... bai. Eta gero, noski, ya, horren barrenen, ba, adibidez, fandango baten, ba ikasle bate, jo dezake fandangoa danbolinen, e... errebotekin, eta beste batek errebote gabe.

AI: mhm.

LR: ta hor, ya, igual bai bereizi ditezkelak, ez? Ba, ikasleen arteko mailak. Errepertorio berdinen barrenen, bateri eskatu dezakezu gauze batzuk, ta besteri beste batzuk. Ta gero, ba, markatze hori, artikulazkoa. Pentsa... beti esaten diet. Pentsatzeko zeinentzako jotzen ai gan hura. Dantzarako ai geala. Ezin da dena oso legato eta lotuta jo, ez, behar du egon artikulazio argi batekin markatuta, dantzarik ongi ulertzeko... hori. Lehen aipatu dutena, sarrerak argi, bukaerak argi, bestela dantzarie bera ere ez da batere seguro eongo musika... musika eta musikari horrekin. Beraz, detaile txikik die, baina gero asko... asko ematen duenak. Eta egie da, noski, ba... gero beste batzuk, hori, kalen betan ikasi dula.

AI: hm. Zure ikasle batzuk datoz ya hori landuta?

LR: ez.

AI: ah.

LR: esan nahi dut, e, nik lehen Leitzen aipatu duna, ba, gauza hoiek igual, e... kalek ematen dizkizula, esperientzik, eskarmentuk, asko. Baino, musika eskolako ikasle batzuk, oraindik ez duena eduki aukera kalen hainbeste jotzeko, ta uste det musika eskolak ere eman behar diela lanketa hori.

AI: mhm.

LR: ze, errazten du musika eskolatik kalerako jauzi hori.

AI: ta zuk hori bilatzen duzu... bilatzen duzun gauza bat da, oinarri hori argi edukitzea.

LR: bai, ahal bada, bai.

AI: mhm. Zure ikasleak, e... ze adinekoak dira, eta zenbat dituzu gaur, gutxi gora-behera?

LR: gaur egun asko ez, [pequeña risa] e... 2 heldu,

AI: mhm.

LR: 50 eta 70 urte artekoak,

AI: mhm.

LR: uste dut. Eta gero 2 gaztetxo.

AI: mhm

LR: 16 eta 8koak.

AI: ta ordun, hori, beraien helburua ez dela, agian, aurtun dituzun ikasleena, behintzat, profesionalizatea txistuan, baizik eta gehiago, beraien aisialdi hoietan, eta, kaleko giro horretan jotzeko gai izatea, ez? Beraien helburua.

LR: bai. Gozatu dezatela, eta kasu hontan, beraien herriri zerbitzu musikal hori eskaintzeko gai izatea, edo behintzat prestatzea. Hortara bideratzea.

AI: mhm. E... suposatzen dut txistua beraien instrumentu nagusia dela, ez? Ez duzutela egiten beste instrumentu bat eskolan eta txistua bigarren bezela, edo.

LR: m... bai. Batek gero, aparte, biolontxelo jotzen du.

AI: ah. Baina, txistu... txistua ez da beretzako bigarren instrumentu bat bezela zuen eskolan, edo bai?

LR: bueno, justo, es que biolontxelo ikasten du Oiartzungo beste musika eskolan.

AI: ah, bale.

LR: baina bueno, egie da biolontxeloekin lehenago hasi zela... badamazki urte gehio biolontxeloekin, ez dakit, uste det bakoitzak ematen diola gauze ezberdin bat.

AI: mhm, bai, bai.

LR: o sea, ez... lehenengoa edo bigarrena...

AI: ez, bueno. ... zuretzako txistulari izatea, edo txistulari ona izatea zer da? Zer euki behar du pertsona batek? Lehen esan didazu, agian, garrantzitsua dela kalerako jotze... horretan oinarri sendoa edukitzea adibidez, ez dakit horrela den edo beste zeeze gehituko zenukeen...

LR: nik hemen... ona... igual bereiziko nuke ona eta... eta osoa.

AI: bale, esan, esan.

LR: ze... nire ustez txistulari batek ona izateko izan behar du osoa. Eta osoa izatea da, e... bueno, txistulari bateri eskatzen ahal zaizkion alderdi ezberdinek, edo... ez dauket oso argi erantzuna, e? Hori egia da, baina... jotzeko modu ezberdinek, erreperitorio ezberdinek, ba ahalik eta gehien landu izana, ba eskarmentu hori euki izana, eta, e...

lursail hoietan murgildu izana. Zaila itten zait erantzutea, hain zuzen, txistu mundun oso bereizita daudelako, e... mundu akademikoa eta ikasketa ofizialak dauzken jendea, eta mundu amaterrena.

AI: mhm.

LR: ordun, e... imajinatu, igandero-igandero bere herrin diana jotzen duen txistulari bat, gainera, bere dantza taldeko ensaio guzitara joaten den txistulari bat, e... edozein eskakizunen aurren jotzeko prest daon txistulari bat, baino ikasketa ofizialik ez duna, txistulari okerragoa da goi-mailako ikasketak dauzken txistulari bat baino... baino bere herrin kalen jotzen ez duna baino? Ba galdera horrei erantzutea, egia esan, zaila itten zait. Ze, batetik dago hori, alde akademikoa, ikasketak... txistulari bat izan daiteke teknikoki oso ona, e... errepertorio garaikidea menperatu dezake, ba hizkuntza hori, e... teknika berri eta abar menperatu ditzazke oso ongi, baino gero esandakoa, nere ustez, txistulari izatea ere bada hain zuzenen, ez dakit, izaera bat, ez izaera zurrin bat, o sea, bakoitzek berea, baino hori badago [chasquea] halako... hori, lehen aipatu doten militantzia moduko bat, edo gogo bat, sentimendu bat igual e bai... da, lotura bat, e... horrekiko, ba, e... txistuak garai baten izan denarekiko, o sea, txistularie nondik heldu da? Heldu da kaletik, e... zerbitzu lan hori beti, jendeari jotzetik, dantzariari jotzetik, eta abar. Ordun, nik uste det hori oso presente eduki behar dela, eta esan dotena, oso zaila itten zait bereizketa hori, eta bereizketa horren arabera kalifikazio bat, edo sailkapen bat egitea. Ze... nire ustez hori, goi-maila dauken txistulari... goi-mailako ikasketak dauzken txistulari bat, baino gero kalen jotzen ez duna, ba ez dakit ze puntutaraino den txistulari ona.

AI: mhm. Osotasun horrengan erreparatuta diozu, ez?

LR: bai. Neretzako, o sea, txistulari perfektua, ba hori, e... hor, litzeke, horri, alderdi hoiek denak, e... uztartuko littuzken,

AI: Mhm.

LR: edo ahalik eta balantza orekatuena eukiko lukena, e... proportzionalki, edo, alderdi guzti hoiekin.

AI: mhm.

LR: badakit ez dizutela erantzun argirik eman,

AI : bai, bai, bai.

LR: zalantza hori dauket nere burun.

AI: mhm. Ta zuk zure klaseak emateko moduan, baduzu... ideia hori jarraitzeko helburua, edo? Edo, esan didazuna, ikusten baduzu zure ikasleak gehiago daudela kalean jotzeko interesatuta, m... jardunbide horri jarraitzen diozu klaseak emateko unean, edo lantzen duzun errepertorioan, edo... edo, hori, ze abilezia lantzen duzun klasean.

LR: bai.

AI: hm.

LR: ba, txistulari oso izate hortan, nere ikasle bateri, noski, ezin diot, ezin dizkiot eskatu, e... errepertorio garaikideko nik zer dakit ze teknika jotzeko moduk, ez.

AI: musika eskola maila batean...

LR: baino bai eskatu diezaioket, ba, adibidez, fandango bat ahalik eta txukunen, ta argien, ta ziurren, e... jotzea.

AI: mhm.

LR: eta... eta hortaz aparte, transmititu diezaioket, e, kalen jotzeko grin hori, e... gogo hori, ta bueno, eraman, o sea, hemen jo, hemen jo, ta gero ya, bakoitzak ikusiko du, o sea, bere interesan eramango du gehio jotzera edo ez, baino behintzat, bide hori irekitzera. Eta... ez dakit oso... hasierako galdera zein zen?

AI: e... orain egin dizudan azkena?

LR: bai.

AI: ea txistulari onaren zure ideia hori saiatzen zaren nola bilatzen klasean. Baina bueno, oso bideratua dagoela ere ikaslearen helburuetara, ez?

LR: bai, e...

LR: baina hori, teknika...

LR: o sea, bakoitza bere ezaugarritan, saiatzea ahalik eta txukunena, txukunena izaten, eta gero, ba pixkanaka-pixkanaka, ba joango da aurreratzen eta garatzen ikasle hori.

AI: mhm, hori. Mhm, mhm.

LR: baino bai, bakoitze hartu indibidualki, eta saiatu bere osotasun propio hori lortzen.

AI: hori da. Mhm. Eta hor, esan didazunagatik, suposatzen dut, e... zuri garrantzitsua iruditzen zaizula txistuak dantzarekin daukan harremana klasean islatzea. Daukan iraganagatik, edo...

LR: daukan iraganagatik, eta baita, e... gaurkotasunangatik e bat.

AI: mhm.

LR: ze, ikasle perfil hori, e... ikasle perfil horrek eukiko ditun jotzeko aukerak gehiengo baten izango die errepertorio horrerik lotutakoak. E... ba hori, edo dantza ekitaldi baten, edo txistulari kalejira baten, edo dena delakoa. Ordun, iruditzen zait inportantea beraiek ere... beraien ikasketa hoiek errealitatekin, ta errealitateko esperientziekin lotu ditzaten, ikustea ikasten duten hori benetan, bueno, zerbaitetako erabilgarria dela, e... zerbait eskaintzen diela, bizipen bat eskaintzen diela, eta uste det, bueno, hori, musikarigan, edonor, txistulari izan edo ez, horrek egiten gaitula musikari eta horrek betetzen gaitula, ez? Eta oso ongi dago, eta behar da, noski, e... ordu pasatzea norberak bere instrumentue ikasten, praktikatzeko, baino gero, helburu batekin itten du hori, ez? Eta kasu honetan, helburu hori izango litzeke, ba, kalera ateratzea, eta kalen jotzea. Bueno, gero, hor ya... sartzen da musika eskola bakoitzen baliabide, edo giroak, edo antolaketak, horrek eman ditzake, noski beste aukera... beste emanaldi aukera batzuk, etorri ditek fusioa beste instrumentu batzuekin, e, kolaborazioak, eta abar, baino behintzat, jotzeko... jotzeko aukerak ematea beraien testuinguru hortan, eta beraien gaitasun moduen barrenean.

AI: eta zure eskolan jotzeko aukera hoiek, e... ematen dira praktikan? Ez dakit egiten dituzuen entzunaldiak, edo... edo, inkusio, igual, inguruko dantza talde batekin kolaborazioa egin, eta eskola... [chasquea] ordu barruan, praktikoki landu, agian, dantzarako akonpainamendua, edo... edo hori, esan duzuna, fusio hoiek egiten ote diren, edo...

LR: e... dantza taldena ez da itten, egia esan, zuzenen, ez legoke batere gaizki, baino ez da itten. E... eta fusioa bai, ematen da, e... adibidez, bueno, Oiartzunen bada... antolatu den Dantza Plaza izeneko hola, zirkuito bat, eta ordun, uste dot, hilabeten behin Dantza Plaza izaten dela Oiartzungo plazan, eta hor parte hartzen du eskolak, bere, bueno, batzutan jotzen du biolin taldek alboka taldekin batera, ba adibidez, martxoan joko du... joko du txistularik xirolarru taldekin batera, e... eta holakotan, gero, Oiartzungo festetan ere izaten da erromeri eta bertan, e... parte hartzen da...

AI: mhm.

LR: holako... bai, ateraldik badaude. Eta gero, txistularin kasun, txistularik lotzen die herriko txistulari taldekin. Musika eskolako txistu ikaslek parte hartzen due herriko txistulari talden e... ateralditan. Ba, beraiek, badaukea ya finkatutako egutegi bat, finkatutako ateraldi batzuk, ta... hoietan parte hartu.

AI: eta... hori, herriko txistulari taldea da lehen esan didazun bezela, gertatzen dela, badagoela txistu talde bat, baina ez dela udaleko txistu taldea, ez?

LR: hori da, bai.

AI: eta ateraldi hoiek... ze izaten dire? Edo ze jotzen dute? Edo nolakoak dira?

LR: gehienak dire, e... kalejiran, e... ospakizun egunek markatutakoak,

AI: mhm.

LR: ba... gabonetan, ba Olentzeron etorreran,

AI: bale.

LR: eta 25-en, ba eguberri egune delako.

AI: mhm.

LR: 26en, adibidez, San Esteban egune da, eta hori da Oiartzungo patroia, ba hor ere kalejira itten due. Inauteritan, errege... barkatu, aurretik, errege egunez, kalejira. E... gero... ez dakit, gertatu leike, ba dela... ez dakit ze azoka berezia. Hor ere bai.

AI: kalejiran ateratzen dira orokorrean, ez?

LR: bai, gehienetan bai. Gero... ba hori, Olentzeron etorreran, e... inauteritan intxisuak etortzen direnen ere hor, ekitaldi... moduko bat, edo desfile moduko bat ere itten dela hor e bai...

AI: mhm.

LR: bai.

AI: lehen aipatu didazu zerbait, badagoela oso desberdindua kaleko... kalean egiten dan jarduera eta gero txistulari akademiko baten izaera, edo... e... 2 profil desberdindu bezela... esango zenuke direla? Edo... edo... gehiago direla... profilak bereiztu beharrean, jarduera mota desberdinak, ez dakit nola definituko zenukeen bi mundu hoiek, e... aipatu dizkidazun bi mundu hoiek...

LR: ... bai, bai diela... zuk esan duzun bezela 2 jarduera mota ezberdin. Eta gertatzen dena da, batzutan, e... profil batek,

AI: bai.

LR: e... bueno, badula gehio batetik edo bestetik,

AI: pertsona batek, esan nahi duzu?

LR: bai. Txistulari profil batek nahasten ditula biek, baino hein handigo baten bat edo hein handigo baten bestea.

AI: mhm.

LR: noski, ze esan dizutenagatik, e... perfektoa litzeke, ba bietatik sekulako portzentaia altue eukitzea, baina hori, holakorik ez dago.

AI: bale.

LR: ze uste det ez delako ere oso egingarrie. Hau da, zu profesionalki dedikatu txistulari izatera, gehi gero edozein kalejiratan beti hor egotea, dantza taldekin beti hor egotea, e... ahalik eta herri gehienetan, hori ez da posible, o sea, fisikoki, materialki ere.

AI: zuk holako zerbait bilatzen duzu zure buruanga?

LR: ... ni saiatzen naiz, o sea, eta uste dut... ez da lorek botatzeagatik, baino uste dut banaizela txistulari bat kale asko jotzen duna, eta ez bakarrik nire herrin, baizik, suertatzen diren beste edozeinetan, baino, nik... sentitzen dutelako hori, o sea, neri horrek betetzen nau.

AI: mhm.

LR: eta horregatik joaten naiz horrera, ba joan naitekeen bezela, ez dakit, beste bat joan dittekeen bezela, ba futbol partida bat ikustera, ni joaten naiz, e... txistularin kalejira... kalejira batera, ba... baino, da... neri, e... momentu onak eskeintzen dizkiten zerbait, aisialdirako, eta... eta abar, eta, e... hoi, bai daudela, o sea, iruitzen zait, ba... txistulari... ikasketa ofizialak dauzken txistulari akademikoa askotan ez dela gehiegi ateratzen, edo ez dela gehiegi ikusten kalean.

AI: mhm.

LR: eta, aldiz, txistulari amaterrari ezin diezaiokegu eskatu sekulako maila. E... ordun, hor, bueno, badau uztarketa bat,

AI: maila...

LR: askotan, e... kalen, elkar eragiten die eta elkar bizitzen du... 2 txistulari... bueno, etzait gustatzen hain nabarmen bereiztea 2 mota,

AI: mhm.

LR: baino bai 2 giro ezberdin hoietatik, eta nik askotan jo dot... bueno, talden jotzen dotenetan, gehienetan, ba txistulari amater hoiekin, edo ikasketa ofizialak ez dituenakin. Baino, hain zuzen, beraiek irakatsi dizkitea, ta eskeini dizkitea akademi [moldeak] eskaini ez dizkiten e, gauza asko.

AI: adibidez?

LR: ba jotzeko modu bat, harremantzeko modu bat, e... nik, kontserbatorioan ez dot ikasi dantzarietara nola jo.

AI: mhm.

LR: edo nola ez. Edo... nola markatu sarrerak, nola... ta...

AI: ze kontserbatoriotan ikasi duzu?

LR: e... lehenbizi Leitzeko Aralar musika eskolan, gero erdi-maila Iruñeko Pablo Sarasate kontserbatorioan, eta goi-maila Musikenen.

AI: bale. Eta ze esan behar zenun? Hori eman dizula kalean jotze horrek, eta ze beste bereizgarri dauka akademian ikaste horrek?

LR: e, bueno, ba... akademiak ematen dizu urtetako beste lanketa bat bezela,

AI: mhm.

LR: errepertorio askoz zabalago bat irikitzen dizu, hor murgiltzen za, horrek dakarren guzikin, bai... hizkuntza... hizkuntza aldetik, e... alderdi teknikitik, eskakizun maila, e... teknika... teknika berrik jotzeko modu ezberdinek, noski, baitare, beste instrumentu batzuekin kamara taldetan, beste formazio batzutan jotzeko aukera, eman dit zabalkunde... zabalkunde bat, e... txistulari bezela, baita ere.

AI: mhm. Bale. Eta jardunbide hoiek, desberdindu daitezkeen bezela, badaukate elementuren bat zeinetan bat egiten duten, edo?

LR: ... m... bai. Bueno, uste dot, denei gustatzen zaigula txistue jotzea.

AI: [pequeña risa]

LR: ta denei, e... ez, igual, bakoitzek dauzke interes ezberdinegoak, edo mugitzen gaittu beste helburu mota batek, baino uste dot denak goztatzen dula, norberak beretik txistue... txistue jotzen, e... ez dakit, gero igual bateri gehio gustatuko zaio irakaskuntza eta... eta ez hainbeste, ba... giro hori... egie da, noski, gero askotan, ez dakit, txistulari... kaleko giro hori lotu izan dela, ba festa giroakin, ta abar. Baten bat akaso, ere, ez da bereziki eroso sentituko hor.

AI: zein ez da festa giro horretan eroso sentituko?

LR: edozein.

AI: ah.

LR: ez dakit, igual iruitzen zaio informalismo gehiegi egon dittekela, segun ze... ze girotan. Hori, ba... lehen esan doten bezela, txistularin ateraldik normalen markatzen dittue ospakizun... ospakizun egunek,

AI: bai.

LR: beraz, e... baten bateri igual iruditzen zaio, e... txukuntasun hori, edo, galtzen duela. Emanaldi... emanaldi hoiek diela askoz libreagoak, e... ta hortaz, informalagoak.

AI: eta horrek txistuaren jotzeko moduan kalitatea jeistea eragin dezakeela, edo?

LR: bai. Bai, askotan. Eta hor da nik dauketen barne-dilema bat, dela, e... hori, ba, oain, aipatu dittuten hori, normalen izaten da txistulari amaterrak, edo ikasketa ofizialik gabekoak jotzen duenen, ezta? Eta ez dakit ze puntutaraino, edo non dagon balantza, e... ze, uste dot, beraiek asko ematen dioala txisturi, txistun ikusgarritasuneri, presentzia horri, baino bestetik, kezka sortzen zait ikusgarritasun hori eta presentzia hori nolakoa den. Eta horrek ze kalte edo ze on itten dioen txisturi.

AI: mhm.

LR: hau da, ze puntutaraino da ona, [chasquea] maila kaxkar xamarreko... e, kalejira bat ikustea igandero, igandero, igandero, herri baten. Edo, hobe den, ba herri hortan bertan, ez igandero, baino ez dakit, ba, urten 4-tan ateratzen den txistulari taldea izatea egitan maila... maila txukun baten. Eta hor ere badauket zalantza, nola... nola kudeatu

hori. E... ta esaten za... askotan, e... e... kritikatzan zaie, edo, akademiako txistulariei ez direla kalera ateratzen,

AI: mhm.

LR: eta... bueno, hor eongo die arrazoi ezberdinek, baino... ez dakit, izan ditteke hain zuzen, batzuk ez sentitzea eroso, edo ez nahi izatea, e... horren parte... parte izan. E... erakusgarritasun maila kaxkarreko horren parte. Ez dakit, bestetik ere, aterako balie, ba bueno, maila horrek gora ingo luke.

AI: mhm.

LR: e... baino, bestetik, imajinatu, desagertzen da hori guztie, ta... jende hori guztie, ta izugarri... izugarritzko griñe daukena, ta gogoa, ta inizatiba daukana, hori desagertzen bada ere, txistue zertan gelditzen da? Gelditzen da... kontserbatorioetako 4 pareta arten.

AI: mhm.

LR: ta ordun bai desagertzen dela.

AI: kaletik?

LR: bai, kaletik, eta... [pequeña risa] nik uste det, txistue kalen ez badago, e... akademian ere ez dela egongo.

AI: mhm.

LR: beraz,

AI: ordun, hori... ba... jardunbide bata eta besteak elkarri ematen diotela zerbait, ez? Elkar aberastu dezaketela, kalekoak ahal diola eman, e... txistuari berari, esaten duzuna, ikusgarritasuna, ta... existentzia bat, eta... akademiak kaleari ahal diola eman kalitate aldetikan, agian, esango zenuke?

LR: bai. Eta akademiak ere badittu bere... ikusgarritasun momentuk.

AI: mhm.

LR: bestelako emanaldi batetan, bestelako kontzertu formatu batzutan, baino ez die hain ugarik.

AI: bale.

LR: ordun, noski, akademia ikusten da, baino ez... ez hainbeste. Hortaz, e... bai, uste det, elkar uztartzen diela.

AI: mhm.

LR: eta, a ver, seguraski, uztarketa perfekturik ez da... ez da egongo, o sea, formula perfekturik ez da eongo. Baino bai, bueno, eta nik hau pentsatu izandu dot, ez? Ba... eskatuko niokela batzutan, kaleko emanaldi hoiei maila... puntu bat, e... igo... bueno, txukuntxeago bat. Edo, denak ez duela balio, eztare.

AI: jotzeko eran.

LR: bai. O sea, denak ez dula balio, ze batzuk, oso... bale, gogo askokin, baino batzuk... [pequeña risa] batzuk zian oso lotsagabe, eta lotsa askorik gabe ateratzen die. Eta, bale, oso ongi dago, ah, txistularie naiz, hemen joko dot, han joko dot, [incomprensible] baino, zaindu behar dala ere bai, txistun, instrumentun beran, e... irudi... irudi hori.

AI: mhm.

LR: ze, askotan, igual, nahiz ta gogo askokin izan, igual kalte itten ai za instrumenturi. Eta... beste instrumentutan, o sea, beste instrumentutan, igual, uste dut gehio zaintzen... zaintzen dela hori, edo behintzat, maila jakin bat ez daukena ez dela hain... halako atrebentziarekin aritzen.

AI: mhm. Ta ze... adibide bat emango zenidake ze izango zan, ba, adibidez, hobetu beharreko elementu bat, edo jardunbide bat?

LR: e... hortan, oain aipatutakoan?

AI: bai, egiteko modu konkretu bat, ba begira, hau egiten badezu, iruditzen zait aldatu beharko zenukela, o...

LR: ba, da, askotan, adibidez... bueno, uste dut hori heldu dela, e... txistuk... aurreko hamarkadetan izan dun... izan dittun ezaugarriengatik. Hau da, txistulariek garai baten formazioa, formazio ohikoena izaten zen txistulari bat eta atabalari bat. Zergatik? Instrumentue bera etzegolako prest organologikoki taldeen jotzeko. E, txistu bakoitza erabat diferentea zen afinazio aldetik, ordun, imajinatu, beste batekin jo... hortaz, etzen posible musikalki, o sea, emaitza musikal aldetik, etzen posible elkarrekin jotzea. Gero, ya, hor garapen bat egon zen, hobekuntza batzuk egon ziren, eta ya posible izan ziren, ba, adibidez, txistulari bandak sortzea, lehenengo txistua, bigarren txistua, silbotea eta... eta atabala. Eta horrek, noski, eman zun... jotzeko modun aldaketa bat. Ze, zuk ezin duzu berdin jo bakarrik, edo beste 3-kin batera.

AI: mhm.

LR: eta iruitzen zait askotan, e... kalen, hola gehienetan, e... jotzen den taldeen, askotan, ba batzuk, e... mantentzen duela txistulari indibidualan joera hori.

AI: mhm.

LR: ba, adibidez, e... zea, asko bibratzen, ta, txistun kalen notak, notak asko bibratzen die, ba goiko sola, ta... eta, karo, hor ya afinazioa asko... o sea, aldaketa asko dauzkea afinazioak hor, sol hortan, ez delako bate zehatza. Instrumentuk ez du uzten nota hori bibratuta afinazio zehatz batekin ematen. Hortaz, nik itten badut sol bibratu, zuk e bai, zuk e bai, zuk e bai, eta bakoitzek bere modura, eta luzera ezberdin batekin, pues hor sortzen den emaitza sonoro hori... ba ez da oso [pequeña risa] erakargarrie, egia esan.

AI: mhm. Bale.

LR: bai, da gehio, o sea, da, [azkenen] maila teknikoak ematen dizkizun, o sea, detallek die. Edo... goiko erregistroan, adibidez txistun nahiko kontuz ibili behar da. Gaur egun badaude txistu batzuk ya goiko erregistro oso ona daukeanak, eta oso ongi landutakoak, ta beste batzuk, adibidez, ba zaile da goiko erregistro horretara iristea, ta eman behar zaio, ta kostatzen da ongi ateratzea, ta bueno, batzuk halare eman itteioa [pequeña risa], lotseik gabe... [chasquea] o sea, ongi dagola re bai, venga, venga, atrebitzen da, ta gora. Baina...

AI: emaitza estetikoki, pues, ez dela...

LR: bai.

AI: deiga... o sea, gustuko zerbait, ateratzen dena.

LR: bai.

AI: eta akademizatze horrek, e... eragina izan du txistuaren soinua unifikatze horretan?

LR: ...

AI: ez dakit, e... Kepa de Miguel da hemen Donostiko kontserbatorioko irakaslea,

LR: bai.

AI: berak aipatu zidan, berak egin zuela hasiera horretan, 80-ko hamarkada hasiera horretan lanketa bat instrumentua bera pixkat moldatzeko, eta...

LR: bai, hain zuzen horregatik, e... bazegolako arazo hori, edo gabezi hori, e... bale, oso ongi dao txistue ofizial... txistuk ofizialtasun hori lortzea, eta kontserbatoriotan sartzea, baino horrek eskakizun batzuk dauzke. E... ze, ba... adibidez, txistu eta pianoan arteko, e... errepertorioa konposatu bada, eta sortu bada, da jotzeko,

AI: mhm.

LR: ta, hortaz, txistue instrumentu bezela prestatuta egon behar du pianoakin jo ahal izateko. Eta hor, es que beharrezko lanketa bat egon zen. Eta zorionez, ba egon zen jendea, eta badago gaur egun oraindik ere, ba hortan ai dena, garapen hortan, hobekuntza hortan, ikerketa lan hortan.

AI: mhm.

LR: ta probatuz, eta... eta hobetuz. Eta egon die, ba, bueno, aldin-aldin, jende... izen ezberdinek, e... hori in duanak, eta eskerrak, eta horregatik ya gaur egun, e... gai, edo... e... posible da guretzat, ba... pianoakin jotzea, akordeoi batekin... harizko orkestra batekin, edo txistulari... banda batek, afinazio txukun batekin jo ahal izatea.

AI: izen hoietako bat edo beste emango zenidake?

LR: bai, ba Kepa de Miguel bera,

AI: mhm.

LR: e... gero, txistugilek dienak gaur egun daude... Amurrioko, e... Ganbero etxea, aitte, lehen aitte aitzen zena, oain semea, gero bazen... Zarautzen, e... Keller,

AI: bale.

LR: Keller fabrika, gaur egun hartu zula... bueno, gero bere semea aittu zen, ta ordun fabrika horren oinordekoa, edo, Berriotarren da. Berriotarren dago Ezpela izeneko lutierra, eta... eta gero, azkeneko urtetan, e... eraldaketa nabarmenena in dun pertsona izan da Aitor Amilibia, garai baten Jesus Alonso eta Iñaki Imazekin batera taldea osatuta hasi zienak, bueno, txistu berri... berri hori, edo moldatu hori aztertzen, sortzen. Eta gerora, ba bueno, e... bizitzak berak eraman dula Aitor gaur egun berak bere kabuz lan hortan segitzea.

AI: mhm. Eta esango zenuke, orokortasun batean, e... txistulariaren formakuntza akademikoan, e, ba... bueno, formakuntza hori antolatzerakoan, ordura arte txistua irakasteko egon den modua oinarri hartu dela, edo ez, edo beste... beste irakaskuntza modu batzuk hartu direla oinarri? Ordura arte, agian, nik uste dut izango zala maestro bat euki, eta berekin praktikan bitartez ikasteana.

LR: bai.

AI: orain irakaskuntza...

LR: hasteko, etzeolako metodarik ere...

AI: bale.

LR: metodoak hasi ziren ikasketak ofizializatu zirenakin batera. Ordun, bai, zen askoz irakaskuntza, e... [chasquea] ez dakit, pertsonalizatugoa, etx... o sea, zuzenekoa, igual, etxen bertan.

AI: ahozko tradizioan itxura hartu zezakeen? Edo...

LR: bai, bai. Izan zitteken, e... hori, ba etxe baten, imajinatu, ikasle taldetxo bat hartzea, eta nik beraiei bai talden, edo bai indibidualki txistue erakustea, nik neretik, nik nekinetik,

AI: mhm.

LR: e... nik nahi nun erreperitorioa, eta nik nahi nun helburukin.

AI: bai.

LR: edo, izan ditteke, noski, e... bueno, hori izatea sarrera bat, hasiera bat, eta gero beti joango zien, eta joaten zien txistulari hoiek kalera, ta kalen, kaletik hasi, eta gero ya, noski, ofizialtasunekin batera, hor sortu zien ya, e... pausu batzuk, metodo batzuk, irakasteko, e... modu batzuk, ba markatu zien, nolabait, ibilbide bat, edo irizpide batzuk.

AI: mhm.

LR: prozesu... prozesu hortan. Eta... eta... hor, alde hortatik bai zurrundu zela, baino baita txukundu zen.

AI: mhm.

LR: edo, ordenatu zen bide hori. Gaur egun ya, pentsa, goi-mailako ikasketak [atera] arte daude, pues hor... hor barrenen badago, baitare, malgutasun bat, irakasleen araberakoa, eta *ikasleen* araberakoa. Baino nire ustez], badago aukera bat, eta badago prestatutako material bat,

AI: bale.

LR: maila ezberdinetan sailkatuta, eta bueno, gero irakasle bakoitzek ikusiko do zer interesantzen zaion hartzea: “bira, ba hartuko dut material hau, eta estudio hauek, eta obra hau”, eta...

AI: eta material hori, e... izan daiteke, alde batetik, e... Ansorenaren Txistu gozoa metodoa. Besterik baden?

LR: bai, e... gero, garai baten, Hilario Olazaran, Lizarrako... Estellakoak, [egin zun] ere metodo bat, lehenengotarikoa, ez bazen lehenengoa, hori ez dizut seguro esango.

AI: hori akademizazio garaian izan zen?

LR: hori lehenago.

AI: lehenago.

LR: lehenago, bai. Eta gero, akademizazioekin batera, ofizialtasunekin batera, aitu zan Ansorena, Txistu gozoaren metodoa, 3... 3 mailatan banatuta daola esango nuke. Eta gero badie, ba, adibidez, Rodrigo de Santiagok baitare izugarrizko lana in zun hortan, eta dauzke... beste bildumatxo batzuk eduki askokoak, estudioak, obrak eta bestelakoak daudela, baitare, maila ezberdinei dagozkienak, e... eta bueno, gero egon die bestelako, hola, e... ez dakit, gehigarri batzuk, ba Gasteizko Udakl Folklore Akademiak ere osatu

zittun Txistuka izeneko 3 liburu, 3 mailatan, e... gainera, hor, bueno, gero eskeintzen zen ere... in zen halako... ba CD bat ekartzen zun, ta base armoniko-erritmiko batekin, eskeintzen zizun aukera txistue jotzeko base horren gainetik, eta, bueno, bada baitare beste... ematen dio beste erakargarritasun bat, ez? Txistueri.

AI: zuk erabiltzen duzu holako metodorik zure klaseak ematerakoan?

LR: bai, erabili izandu du... bueno, gero badau, e... beste bat ere bai, barkatu, [chasquea] Isidro Ansorenana, 2 tomo dauzkena. Lehenengo ta bigarrena, hori, Isidrona erabiltzen du, e, gero... Txistu gozoa noizbehinka ere erabili izandu du, baino, hola, ez metodo bezela zurrunki hori segittuz, baizik pieza sueltoak hartzeko, baliabide material bezela. Ez ikasturte oso bat hartu, eta venga, egingo dugu ikasturte osoa Txistu gozoako, ba bigarren mailako metodoakin. Hola ez. Uste dut, bueno, hori ez duela inork egiten. Dela, lehen esan doten bezela, hartzea, erabiltzea material hori, bai markatzen dizula bide bat, eta bada oso... bueno, erreferentzi ona izan ditteke. Nundik segi, edo zer egin, edo, markatu ditteke, baino hori, da gehio... badauz... zabaltzen direla, irakaskuntza aukerak, eta erreperitorio aukerak.

AI: mhm. Bale, ba... pixkat, m... laburpen bat bezela egiteko, gaur egun txistulari komunitatean euskal dantzarekin dagon kontaktua, esan didazunagatik, izan daiteke... e... irakaskuntzan, repertorio aldetikan, e... jardueran ere bada kalean eta dantza taldetan jotze hori gertatzen da, e... bandako repertorioan ere bai, erromerietan, esan didazu beste zeozer gehituko zenuke? Dantzaraekin dagon erlazioan inguruan?

LR: ...

AI: ez?

LR: ba... bai. Zea, ez dakit... harremana daukenak, hortan dauke harremana.

AI: zertan?

LR: o sea, txistulari batek dantzakin harremana baldin badauke, ba da, dantza talde bateko txistulari delako,

AI: bale.

LR: edo... edo dantza erreperitorio hori jotzen dulako. Behintzat. Eta gero, hain zuzen, gertatzen da, ba txistulari jakin batzuk ez daukeala harreman hori, edo behintzat, halako harremanik dantzakin, eta dantza taldekin. Ba, desinteresetik, edo herrin bertako aukera faltagatik, edo... o sea, hor bai ikusten dotela txistulari batzungen, lehen esaten nun txistulari oso hori, nere ustez, izan behar du bai edo bai, e... dantzakin harremana daukena. Gehio, gutxio, ezagutu behar du ahal den heinen dantza, dantzatzen baldin badaki, ba askoz hobe, eta... bai, o sea, badakit ez dela errealitate bat, hola, bere hortan. E... errealitate orokortu bat, txistulari bat beti dantza talde bateri lotuta egotea, baino bueno, uste dot bai dela nahiko... nahiko orokorra.

AI: nahiko orokortua da dantza taldean akonpainamentu bezela egitea jarduera hori?

LR: bai, eta... maila, bueno... ezberdinetan, baina uste dot txistularien gehiengoa dela gai dantza talde batei modu txukunen laguntzeko. Gero, ba, leialtasun hori, edo... zera hori beteko da hein handiago edo txikiago baten, eta... lotura hori dantzari-txistulari, ba, izango da, igual, alde batekoa edo bestekoa, alegia, zeinek begiratzen dion zeini, zeinek egiten dion kasu zeini, o sea, txistularik dantzariri edo dantzarik txistulariri, hor ere, bueno, segun zein den, aldatuko da.

AI: segun zein den? Dantza taldea eta txistularia bera, segun zeintzuk diren?

LR: bai, segun zein den harreman hori, aldatuko da harremana bera.

AI: ya, galdetu behar nizun ea harreman estua dagoen dantza taldeen eta txistularien artean. Egoeraren arabera?

LR: uste det aldatzen dela, bai, aldatzen da. Batzuk, o sea, badaude txistulari batzuk ensaio guzitara, dantza taldeen ensaio guzitara joaten dienak. Beste batzuk, aldiz, igual, dantza taldek ensaiatzen do asten 3-tan, eta musikarik joaten die 1-era.

AI: mhm.

LR: beste batzuk, hori, bakarrik emanaldie hurbiltzen denean. Beste batzuk, talde batzuk, ez dauke txistularirik.

AI: ya... bale. Eta... bukatzeko, galdetu nahi dizut ea... aipatu dugun guztiaren arabera, ere, orokorrean, txistuaren eta dantzaren munduen artean ba ote dagoen, edo ez, e... bereizketa bat, edo disoziazio bat. Orokorrean...

LR: bai.

AI: bai?

LR: bai. Ez delako, e... erabat orokorra harreman zuzen hori. Hau da, txistularik dantza e... ezagutze hori, eta baita alderantziz ere, e? Dantzariak musika ezagutzea. Askotan gertatu da alderantziz ere, dantzarik pasua oso ongi jakitea,

AI: aha.

LR: baino pauso, fisikoa, eta gero horri eransten zaio, ustez batena delako musika bat, eta ala, nik egingo dut pausu hori, ba, e... [pequeña risa] erritmo kontzientzia batekin, ahalik eta hoberen eramanez, baino askotan gertatu da, gero, esan dizutenagatik, zergatik aldatzen denen fandango melodia bat... o sea, beti fandango melodia bera jo, fandangoa aldatu, ta zergatik dantzariak sentitzen da ya pixka bat lekuz kanpo? Eta txistularikin berdin. Galdera zen?

AI: ea disoziazioa badagon, edo bereizketa bat. Eta ari zinen adibideak ematen.

LR: ah, bai, badago. Badago, hain juxtu, horregatik. Horregatik, bai. E... o sea, oso ongi dago elkarrekin... elkarrekin jotzea, elkarrerik jotzea, dantzatzea, baino... hola, lotura estu-estu hori, ez nuke esango kasu askotan gertatzen denik. Askotan, batzuk dielako berera eta besteak baitare berera.

AI: mhm.

LR: noski, badaude puntu komun batzuk, bestela hori elitzeke... ongi aterako, baino hola, lotura oso-oso-oso estu bat...

AI: findu beharrekoa agian, ez? edo...

LR: bai, edo igual badaudela hari batzuk gehio josi beharrekoak lotura hori estutzeko, ze... bai, ez dago igual, hainbeste, elkarrei erreparatzea.

AI: mhm.

LR: o sea, bai daudela beti puntu batzuk, esan doten bezela, o sea, minimo batzuk, ez? Baino ya, estutasun hori kasu gutxitan...

AI: zure ikasleak, e... badakit Oiartzunen ba omen dala Olarri deitzen den dantza talde bat, eta gero, Haurtzaro ikastolak ere badu dantza taldea. Bertan jotzen dute zure

ikasleek? Dantza talde hoiekin? Ez dakit badakizun, eskolaz kanpoko jarduera hori egite ote duten.

LR: normalen, esan bezala, e... ateratzen badie musika eskolak kalen jotzera, izaten da, edo musika eskolan bidez, Dantza Plaza ta hola,

AI: bai.

LR: eta bertan izaten da, e... herriko... herriko jendea,

AI: plaza dantzak...

LR: bai, herriko jendea dantzan, dantza talde batekoa ez duna zehazki izan,

AI: ya.

LR: eta bestetik, ateratzen direnean ateratzen dire Lartaun txistulari talde bidez,

AI: Lartaun esan duzu?

LR: Lartaun, bai. Eta ordun, hor, e... Lartaunek jotzen badie Olarrikoei, ba... ba joko diete. Edo, jotzen badie Elizondokoei. Baina, bestela, hola, ohitura bezela, ez dire ostiralera joaten Olarriko ensaiotara, edo... izaten da, beste bide batzun bidez, zuzenen... zuzenen ez.

AI: beste bide batzuen bidez, barkatu? Lartaun horren kide izanik,

LR: Lartaun edo musika eskola.

AI: ah.

LR: baina ikaslea bera,

AI: ya.

LR: zuzenen, e... ez da joaten.

AI: Olarrik saio bat egin behar baldin badu, ba, deitzea zure ikasle bati, eta esan: "aizu, etorri... 3 ensaio lehenago, eta...", hori, ez da... kasu horretan ez omen da gertatzen.

LR: ez.

AI: bale. Ba, eskerrik asko. Nere aldetik bukatu da elkarrizketa, zeeze gehio komentatzeko gogoakin geatu baldin bazea, ba... nahi duzun bezela, esan, o... gustoa geratu bazea, o...

LR: neretzako ere oso interesgarria da, eztabaida hauek, bueno, galdera hauek, edo hausnarketa hauek, ta hori, badittut nik ere barne eztabaidak, eta argi ez dauzketen erantzunek.

AI: mhm.

LR: batez ere, hori, e... bueno, argi geratu dela uste det, txistulari amater eta akademikoan arteko zera hori, txistu ta dantzakoan ere bai, baina batez ere zailena itten zait, txistularin... emanaldi informal hoiek, batzutan informalegi... eta itxura informalegia ematen [duela]. Eta, neri, erakustea gustatuko [etzitzaian] itxura horren arten.

AI: mhm.

LR: baina, ez dakit formula zein den.

AY: ya. Mhm. Eta akademizazio horrek egin duela, kalitate hobekuntza hori, ez?

LR: bai. Kalitate hobekuntza egon da, eta eskerrak. Baino, gero, kalitate horren... hori... horrek, ez dauke halako erakusgarritasuna. Eta, aldiz, gehien ikusten dena, ta kalen, kaleko jendek ere ikusten duna da [bestea].

AI: gehio kontajiatu behar dala, igual, kalitate hori kalera.

LR: bai. Bai. Gehio atera behar da. Hori... hori dudarik gabe. Eta, ikasketadun txistularik gehio jo behar du kalen, ez bakarrik txistulari kalejiratan, baizik beste instrumentukin, sartu edozein taldetan, erromeri talde baten sartu nahi badu, ba zergatik ez, sartu, e... harizko soka talde batekin jo nahi badu, jo, eta hori dena erakutsi, erakutsi, erakutsi.

AI: mhm.

LR: ta horrek egingo dio on instrumenturi.

AI: mhm. Milesker, Leire [pequeña risa].

LR: ez horregatik.

VI.3.20. tr_TP3-TA1_IRUN-EREINTZA_Mikel

Registro de la grabación: TP3-TA1_IRUN-EREINTZA_Mikel

Contextualización

- Entrevista a Mikel Oliveri, txistulari profesor del conservatorio y escuela municipal de música de Irun y antiguo miembro del grupo Ereintza Dantza Taldea de Errenteria.
- Fecha: 7 de marzo de 2025 entre las 15:50 y las 16:40 horas.
- Duración total de la entrevista: 50 minutos.
- Lugar: la entrevista se realizó en el local del grupo de danza Kemen Dantza Taldea de Irun, en el Frontón Uranzu (Calle Juncal 1).
- Tipo de entrevista: abierta semiestructurada.
- Tipo de transcripción: literal.

Transcripción

Amaia Irastorza: grabatuko banu arazo bat izango litzake zuretzat?

Mikel Oliveri: [niega]

AI: ez? Bale, eskerrik asko.

MO: ez.

AI: bueno, ba... kontatu nizun bezela, master ikasketak egiten ari naiz, eta... master amaierako lana dantzarako jotzen duen txistulariaren inguruan egin nahi dut, pixkat etnografikoa bezela, bere... bere profila deskribatzea. Eta, horretarako, e... Donostialdeko ta Bidasoa Behereko txistu irakasleei elkarrizketa egin nahiko nieke, ze perfilaren barruan, e... musika ikasketak zeintzuk izan dituen edo ez dituen, edo... edo, ezagutzea gustatuko litzaidake.

MO: mhm.

AI: e... eta horregatik, ba... e... zu txistu irakasle zaren heinean, Irungo kontserbatorioan, e... galdetu nahi nizun, hasteko, ea lanbide horretaz gain besteren batekin uztartzen duzun txistu irakaslearena.

MO: ba. Ba orain, e... nire... egoera da, ni naiz, e... kiroldegi batean egiten det lana, e... monitore bezela, eta... eta gero, e... nire txistuko lanaldia txikia denez, pues hori, e... uztartzen ditut biyek, eta gero, ere nago txistu taldean hemen, pues, e... igandeetako funtzioak egiten, eta...

AI: Irungo txistu taldea?

MO: bai.

AI: Irungo txistu taldea Udalaren txistu taldea da?

MO: ez da.

AI: bale.

MO: ez da, baino, daukagu konbenio bat beraiekin, eta guk egiten ditugu funtzio hoiek.

AI: e, adibidez, igandeko...

MO: hori da.

AI: igandero jotzen duzue kontzertutxo bat?

MO: ez, e... egiten deguna da, e... hilabeteen bitan diana, eta gero, hilabeteen behin ditugu musiko saioak, eta gero, pues, e... auzoetako jaietara juten gera diana jotzera, sanmartzialetan, korporazioak, eta hori dena. Hori da, pixkat, gure lanaldia.

AI: mhm, bale. E...zure musika eskolan ze mailatako ikasleak dituzu? Irunen bada oinarritzko maila, bada musika eskola, bada profesionala...

MO: e... profesionalean ez dago inor, eta daudenak dia, e... ikasle helduak, eta, bueno, nahiko maila dexentea daukate. Esango nuke, e... oraintxe bertan 7 ikasle daude, pues, e... 7-tikan 4-k nahiko ondo jotzen dutela.

AI: musika eskolan daude, edo oinarritzko mailan?

MO: bai, e... musika eskolan, eta bigarren maila hortan, edo, egongo lirateke.

AI: bigarren maila, musika eskolako mailen artean?

MO: bai, hori da.

AI: hori da, mhm. E... haien instrumentu nagusia txistua da, ez? Musika eskolan ez dakit bi instrumentu jotzen diren...

MO: bai, e, bueno, bat dago akordeoia egiten, bukatzen duela profesionala, eta datorren urtean goi-maila egingo duela, eta bere bigarren instrumentua txistua da, eta dago beste ikasle bat, e... Ander Alkain, ba jotzen duela txistua, eta jotzen duela trikitixa ere. Orduan, pues hori. Eta besteak txistua jotzen dute.

AI: zerk motibatu ditu, badakizu? Txistua jotzen ikastera, edo? Ze helbururekin...

MO: ba ez dakit. Egia esan, ez diet galdera hori egin inoiz. Baina bueno, pentsatzen det, e... badaude batzuk, e... txikitan ikasi zutenak, eta gero, e... paroi baten, e... paroi bat euki ta gero berriro hasi direnak, eta beste batzuk, pues, e... jarraitzen dutenak txikitatikan.

AI: ta beraien helburua agian ez da txistu munduan profesionalizatzea,

MO: qué va, ez, ez. Ez, ez, ez.

AI: da, aisialdiko aktibitate bezela egitea.

MO: bai, nik uste baietz.

AI: eta eskola... eskolako aktibitateaz gain, beraien aisialdian jotzen dute txistua? Badakizu?

MO: badago... e, Anderrek Kemenen jotzen du, Sergiok Eraikin jotzen du, e... Naroak ere Berako dantza taldean jo izandu du...

AI: beraz, badira bat baino gehiago, gainera dantzarako egiten dutenak.

MO: bai, bai, bai. Hori da.

AI: eta txistulari baten lanbidea, zein... zein espero da izatea, edo zein izaten da normalean aspirazioa, edo, ez dakit.

MO: lanbidea izan daiteke, batetikan, e... irakaskuntza mundukoa, eta bestetikan, jotzaile profesionala bezela. Hor, e... badaude, banda... udal talde banda ezberdinak, pues, e... Donostikoa, Bilbokoa, edo... [Iruñan] ere konbenio batekin funtzionatzen dute. Hoiek, daukatela 100%-eko dedikazioa horretara, eta gero daude Tolosan, Errenterín, jornada txikiagoan dakate, baino bueno. Badago jendea hortaz bizi dena. Ez da asko, baino...

AI: Irungo txistu... ui, Irungo... Udaleko txistu banda bezela?

MO: bai, hori da, hori da.

AI: em... bale. Eta arrunta da txistulari batek dantzarako jotzea? Ez baldin bada profesionalki, ba, bere aisialdiko garaian... edo, bai? Arrunta iruditzen zaizu?

MO: bai, nik uste baietz. A ver, hor ere, dantzariekin jotzeko ere, esperientzia pixkat eduki behar da, batez ere, pues hori, e... errepikapen kopuruak, eta, kontrolatzeko, ze... pues hori, dantza talde bakoitzak dantzatzen du modu batera, errepikapenak, batek jaten ditu, besteak egiten dut 4, besteak 5, besteak 6... orduan, e, kontrolatu behar da. Nik, e... nire esperientzia? Ni ere, e... dantzari izan naiz, orduan badakit noiz bukatzen diren, noiz aldatu behar... e... zenbat errepikatu behar den, orduan neretzako errexa da, baina bueno, badakit jende askok ez dula kontrolatzen hori.

AI: zuk esan duzu zure esperientzian badakizula, ze zuk Ereintza dantza taldean oraintxe bertan jotzen duzu, edo...

MO: jotzen det, eta dantzaria izandakoa naiz.

AI: bale, aha. Ereintzan bertan?

MO: bai.

AI: mhm. E... eta, Ereintzan jotzea, aisialdiko aktibitate bezela ikusten da?

MO: bai.

AI: lanbide bat izan daiteke dantzarako txistua jotzea.

MO: ez, ez. Ez. [chasquea a modo de negación]

AI: [pequeña risa]

MO: ezta pentsatu ere, hori ez.

AI: ezta pentsatu ere?

MO: ez, ez.

AI: ze kurioa, ez? Bueno, e... bueno, ba, irakasle perfilean jarraitzen, zuk klase emateko moduan ze perfil, edo, lantzen duzu? Jakinda ere zure ikasleak ez daudela bideratuta txisturako profesionalizazio batera, edo.

MO: ez, ez. Nik lantzen deten errepertorioa, normalean, pues hori, e... errepertorio tradizionala da, e... pues, e... egile entzutetsuenak egindako, e... obreakin, eta, eta gero ere, e... ikasleak, pues, e... baldin badaukate emanaldi bat, e... dantza talde batekin, pues lantzen ditugu ere beraiek jo behar dituzten dantza hoiek, ba, segurtasun gehiagokin juteko emanaldira, baina bueno. E... gehien bat, hori, txistulari errepertorio tradizionala.

AI: eta errepertorio tradizional horretan, e... ni enaizenez txistularia ere, ez dakit oso argi zer sartu daitekeen... dantzarako musika sartzen da?

MO:: pues, batez ere, zortzikoak, biribilketak, e... dantza, fandango, arin-arin, Gipuzkoako dantzak, dantza mota guztiak, gero ere, pues hori, rapsodia batzuk sartzen dira, e... melodia ezberdineko rapsodiak eta horrelako gauzak.

AI: adibidez, gabon kanta bat? Baitare izan daiteke?

MO: baita, bai, bai. Bai, bai.

AI: mhm.

MO: gainera, txistuko errepertorioan gabon kanta pilo bat daude.

AI: bai?

MO: bai.

AI: mhm. E... eta zuk bilatzen duzuna, esan duzu, bueno, e... baliatzen duzula ere bai beraien aisiko aktibitate hori lantzerak klaseko ordua ere bai, ez?

MO: bai.

AI: eta ikasleengan bilatzen duzu abileziaren bat, edo, bereziki? Ba esan duzu, adibidez, ziurtasunez jotzea. Beste zerbaite ere gehituko zenuke?

MO: pues, e... batez ere, e... beraiek, e... ziur sentitzea egingo dutena ondo egingo dutela. E... pues hori, e... errepikapenak kontrolatzea esaten, pues, e... tresnetako dantza guztitan, ba, e... taldeak egiten du hola, hola, hola, hola, eta 5. Orduan, bosgarrena eta gero sartu behar da deia, no sé qué, pues hori, horrelako gauzak.

AI: mhm. Agian saiatzea hori barneratua eukitzen, eta dantzarako jotzen ari diren bitartean... galdera da, e? E... partiturari begira egon behar ez izate hori, adibidez?

MO: hori da, baita.

AI: zuretzako txistulari izatea, edo txistulari *on* izatea, zer izango litzake? [pequeña risa]

MO: zer izango litzake? Bueno... neri, gusatzen zaiten zerbaite da, e... txikitatikan, e... jo det txistua, eta... hortara, o sea, nere hasierako helburua, e... nahiz ta ez, e... txistuaz bizitzea izan, pues orain, momentu hontan, aukera bezela ikusi dezaket, eta neretzako txistuaz bizitzea ohore bat izango zen, delako gauza bat pila bat gustatzen zaitela.

AI: mhm. Eta... ze ezaugarri iruditzen zaizu beharrezkoa dela esateko pertsona batek txistua ondo jotzen duela, edo ze faltako litzaioke norbaiti...

MO: jo, ba... hasteko, ziurtasuna. Eta, gauza sinplea denean, pues hori ondo... o sea, hori, e... akatsik gabe egitea. Gero ya, e... gauza teknikoagoak direnean, pues hor ya, fallatu daiteke, baino, behintzat, basikoa dena, hori, o sea, hori ondo egin behar da, e... jo behar da partitura gabe, e... jo daiteke, pues, e... melodiak atera entzuteakin bakarrik... holako gauzak.

AI: adibidez, eskerrik asko. E... zuk eskoletan klase ematen dezunean, ez dakit ze metodologia, edo, jarraitzen duzun, ba ote den testu-libururik, edo ahozko tradizioan oinarritzen den modu bat egiten duzun klasean.

MO: badago, baino... nik ez det asko segitzen. Egia esan, e... 2 ikasle mota ditut. Batzuk teknikoki ondo jotzen dutenak, eta beste batzuk, pues gutxiago. Orduan, hoiei, ba saiatzen naiz ematen... batetikan, obra batzuk, e... teknikoki zailak direnak, pues hori, bariazio pila batekin, eta hola, eta gero ere, lantzen degu bastante lectura a primera vista-ra.

AI: ah, esan duzun hori... agian, bueno, ez da berdin-berdina, baino, belarriz entzutek gaitasun hori primera vista horrekin landuko litzake?

MO: hori da, bai.

AI: mhm.

MO: orduan, hori, e... jartzen diet edozein partitura ez dutena ezagutzen, eta jotzera.

AI: ahalik eta hoberen, ez?

MO: hori da, hori da.

AI: e... garrantzitsua iruditzen zaizu klasean txistuak euskal dantzarekin izan dezakeen harremana islatzea?

MO: bai, bai. Ze... ze oraintxe bertan, e... dantza talde ia guztitan txistulariak daude, orduan, txistularirik gabe, funtzionatu dezake, baino, e... nik uste, galduko lukeela bere... bere gaitasunetako bat.

AI: dantza taldeak?

MO: bai.

AI: mhm. Ordun, ikuskatzen... ikusten duzu... ez dakit nola esan... kontemplantzen duzu, e... txistulari batek, seguruenik, dantzarako jo behar izatea.

MO: bai, bai, bai, bai.

AI: orduan, txistulari bat ona izateko, esango zenuke dantzarako jotzen jakitea beharrezkoa dela? Edo ez, edo agian ez du zerikusirik?

MO: e... a ver, *ona*, ez dakit hitza “ona” den, baino konpletoagoa, seguro baietz.

AI: mhm.

MO: esan nahi det, hori, oraintxe bertan, nire buruan dauden txistulari onak bezela direnak, hoiek denak dantza taldetan jotzen dute ta jo izan dute.

AI: eta izenik emango zenidake? Edo nahiago duzu...

MO: ez, bai, pues zuk ezagutzen duzuna, Peio, bai.

AI: aha.

MO: Peio, Donostiko Jon Ansorena, Iruñan dago, e... Aitor Urquiza, e... Aitor Arozena ere, o sea, hor, badaude, hola, puntako... bueno, pues txistuaz bizi diren batzuk, pues hoiek, e... denak, dantza taldetan jo... jo dute.

AI: mhm. Eta badute beste ezaugarri komunak bat? Adibidez, esan duzu, txistuaz bizi hori izan daitekeela? Beste ezaugarri komunak bat? Okurritzen bazaizu, e? Oraintxe...

MO: ez...

AI: [pequeña risa]

MO: bueno, bai, e... euskal kulturarekin harreman handia dakatela, baino bueno, hori ere, e... dantzakin erlazionatua egon daiteke.

AI: mhm. E... Irungo eskolara bueltatzen, bertan bada dantza eskola ere, Irungo musika eta dantza eskola deitzen da.

MO: bai.

AI: ez dakit hor euskal dantza eskaintza dagoenik, web orrian ez du jartzen.

MO: orain arte ez, baino... lehengo urtean aprobatu zen dekretu bat, e... suposatzen dela, e... dantza eskola guztitan euskal dantza eman behar dela. Eta badabiltza, baina ez dakit nola egingo duten, edo... badakit zerbait badagola, baino... momentu hontan ez dago, hori ez dago.

AI: bale, o sea, izango da agian balleta, edo garaikidea, edo...

MO: balleta badago, e... orain dagona, balleta da.

AI: bale. Galdetu nahi nizun ea bertako, eskolako eskaintzarekin, baduzuen elkarlana, ba dantza ikasleek eta txistu ikasleek elkarrekin zer o zer egiteko, edo, baina... ez dakit.

MO: karo, e... nola ez diren euskal dantzakoak, pues ez daukagu harremanikan.

AI: bale, bale. Eta, inguruko beste dantza talderen batekin, e... elkarlana edo kolaboraziorik egiten da Irungo txistu eskolarekin akonpainamendua adibidez lantzeko, edo?

MO: ez, ez. Hori... ez. Normalean, dantza talde bakoitzak bere musikoak dituelako, eta behar izan denean, egia da, e... duela urte batzuk, e... Peiok deitu zidala niri, pues hori, esaten ea animatuko ginen emanaldi batera beraiekin, eta hor parte hartu genun. Baino ez da zerbait finkoa, esan nahi det.

AI: Peiok, suposatzen dut, deitu zizun Kemeneko txistulari moduan.

MO: bai, hori da.

AI: mhm. E... irakurri dudanagatik, m... pentsatzen dut agian gerta zitekeela txistua kontserbatorioan sartu zen momentuan, em... txistulari herrikoï edo kalekoaren eta akademikoaren artean desberdintasun bat, edo, sortu ote zen. Galdetu nahi nizun ea zuk holako zerbait antzeman duzun, edo nabaritu dezakezun, edo ez? Pixkat... bi profil desberdinak egon daitezkeen.

MO: nik uste... a ver, nere kasuan, e? Behintzat. Nik ere, e... profesionala egin det, eta ez naiz desberdintzen beste [aldeetatik], o sea, agian teknikoki hobeto joko dute profesionala egiten dutenek, baino ez da desberdintzea besteetatikan, ez dakit. Ez det hor ezberdintasunik ikusten.

AI: bale. Eta zuk... es que, ez dakit, desberdintasun hori nabaritzen duela esango duen batek, zer uste duzu ikusten duela? Hori, e... baduela, agian... teknika aldetik aldaketa bat gertatu dela?

MO: bai. Lehengoan, e... irakurri nun txistulari aldizkarian, e... entrevistatzen zioten Iruñako txistulari bateri, gazte bati, e? E... zegola, e... goi-maila egiten, eta esaten zula, e... txistulari bihurtu zela dantza talde batean jotzen hasi zenean.

AI: hara.

MO: bai. Nik uste, holako zeozer esaten zun. Pues hori, pues, e... musikakin, pues hori, e... osotasuna lortu zula, dantza taldean parte hartzen. Besteaz gain, e? Baino...

AI: hm. Eta zu horrekin, e... ados egon zaitezke? Edo...

MO: ni bai. Bai, bai.

AI: eta zer ematen dio txistulari bati dantzarako jotzeak? Edo... osotasun...

MO: zer ematen dion? Ez dakit. Bainon... nik uste, bueno, hori ere, e... da, bakoitzak nola bizitzen dun tradizioa ere. E... nik, e... betidanik, e... euki det, e... harremana dantzakin ta euskal kulturarekin, orduan, neretzako, e... pues hori, e... dantza taldeak egiten ditun ekitaldietan, e... parte hartzea, pues, e... ez da plazer bat, bainan bueno, bai, e... gustoa egiten deten gauza bat da, ez ditelako, gainera, esfortzurik eskatzen, e, kontrolatua daukatelako mundu hori.

AI: o sea, lehen esan didazu, e... horretarako praktika puntu bat ere behar dela, eta zuk, sobera, agian, praktikatu duzu, ta horregatik duzu erraztasun hori, ez?

MO: bai, claro.

AI: eta... m... ez dakit oso ondo nola esan... akademian ikasteak, agian txistuari ematen dio musikaren parametro desberdinetan, erritmoan, afinazioan, adibidez, em... beste maila bat, hobekuntza bat, edo... esango zenuke?

MO: e... nik uste det, e... akademikoki onartua egotea, e... suposatzen dula txistuantzat ziurtasun bat, e... beste instrumentuen maila bera dakatela esateko. Esan nahi det, konparatu daitekeela tronpeta batekin edo piano batekin [chasuqea] maila berdineko ikasketak egin daitezkeela... e, pues hori, e... baieztatzeko.

AI: mhm.

MO: m... eta, eta... gero ere, txistuak, e... momentu hontan, e... ganbara musika egiteko, beste instrumentu pila batekin nahastu daitekeela. Orduan, geroz eta talde gehiagotan ya txistua ikusten da, eta beste instrumentu mota batzuk.

AI: mhm. Eta... dantzarako jotzea, txistuaren aktibitateen artean, beste bat izan daiteke, ez?

MO: bai, claro.

AI: eta agian, ematen diola, ba... agian... ikasle batek ikusi dezake... pentsatzen [chasuqea] irakurri duzun testigantza horri, ba, ez dakit, ulermen bat ematen nire aldetik ere. E... galdetu nahi dizut ea iruditzen zaizun izan daitekeen, e... berak, ikasle bezela, agian... bueno, ganbaran ere jo zezakeela, edo, baina, gehiago, agian, esperientzia zeukan klasean eta etxean bakarka jotze hori,

MO: hori da.

AI: eta agian, dantzarako jotze horrek zentzu bat ematea musikari izate horri?

MO: taldean, eta, hori da. Hori da, bai, bai.

AI: bai? Hm. E... gero, e... orokorrean, pixkat laburpen bat egitearren, euskal dantzarekin txistuak euki dezakeen kontaktu mota izan daiteke erreperitorio aldetik klasean, esan duzunaren arabera, izan daiteke dantzarako jotzen, e... akonpainamendu hori, e... praktikan bertan lantzen da, edo eskolan dantzarako akonpainatze hori lantzen da? Edo zuzenean dantza talde baten barruan da esparrua?

MO: a ver, e... hombre... gehien ikasten dena da dantza talde batekin ensaiatzen eta, baino, claro, hori ere... hori ez da erreala den zerbait. Ze, ze... dantza taldekoen saio guztitan ez dira egoten musikoak. Orduan, pues, e... normalean, nik, e... nik kontrolatzen detenan arabera, pues, e... bidaltzen didate 2 aste baino lehen, emanaldiko, e... emanaldian dantzatuko den lista, prestatzen ditut partiturak, eta ensaio batekin emanaldira goaz. Orduan, ensaioro txistularia hor egongo balitz, pues kontrolatuko luke

pila bat eta ikasiko luke, pues ya, e... ziurtasun guztiaz jotzeko. Baina, errealitatea beste bat da.

AI: bale. Hori ere galdetu nahi dizut. Ya sartuko naiz nire buruko ideian, zure txistulari... dantzarako txistulari perfil horretan, eta esan didazu, adibidez, e... saio bat hurbiltzen denean joaten zarela beraiekin azkeneko egunetan entseguren bat egitera, ez?

MO: bai.

AI: e... saio... adibidez, ze dantzatarako eskatzen dizute txistua jotzea? Bada zerbait orokorrean? Edo...

MO: Ba normalean, Gipuzkoako dantza, Bizkaiko dantzak, eta Zubero, e... dultzainakin ez diren dantzaz beste, pues beste guztiak.

AI: mhm.

MO: pues, Bizkaiko, Durangaldeko dantza guztiak, Gipuzkoako guztiak, e... Xuberoakoak ere txirulakin askotan, eta gero, pues, e... pues, igual, kointziditzen badu dantzatzen dutela Lesakako dantzak, pues Lesakako dantzak. Baina bueno, o sea, txistua... berez txistukoak diren dantza guztiak, pues txistulariok egiten dugu. Eta askotan ere, dultzainakin direnak ere, txistuak jotzen ditu.

AI: bai?

MO: bai.

AI: eta hori zergatik izan daiteke?

MO: pues, e... askotan ez ditugulako lortzen dultzaineroak [pequeña risa], horregatik.

AI: mhm, ya. E... zu txistulari, dantza taldearen barneko kide bezela zara?

MO: ni izan naiz dantzaria, baina bueno, orain ya dantzatzen dutenak ni baino askoz gazteagoak dira. Orduan, orain, dantza taldeko kide bezela? Ba ez dakit kontsideratu naitekeen kide bezela. E... zerbait dagoenean, niri deitzen didate, eta ni normalean prest egoten naiz juteko. E... bidaietara, eta, ez naiz juten, baino bestela, inguruan ditugun emanaldi guztitara juten naiz. Ni, eta nik ere, lortzen det txistu talde bat, pues 4-koa behintzat, pues emanaldi bakoitzerako. Orduan, pues hori, prestatzen ditut partiturak denentzako, eta juten gera ensaiora, eta gero, bueno, hori da. Hori da... plana hori da.

AI: bale. E... hori, galdetu nahi nizun, ea txistulari gehiagorekin batera ibiltzen zaren. Oraintxe esan didazu, 4 bat izaten zaretela normalean?

MO: bai. Normalean, saiatzen naiz banda bat osatzen. E... txistu lehenengoa, txistu bigarrena, silbotea eta atabala. Orduan, 4-ekin, pues, emanaldia egiten degu.

AI: eta txistua ez den beste instrumentu batzuekin batera jotzen duzue dantzarako?

MO: ba normalean ez, ze gure dantza taldean ez dago musiko askorik. E... gero daude trikitilari batzuk, baino trikitilariak ere, beraien tonoa si bemolekin, eta txistua, pues ez dira oso konpatibleak, orduan, gehienetan txandakatzen gera. Beraiek, edo gu.

AI: obra bat beraiek, beste bat zuek...

MO: bai, hori da, hori da.

AI: mhm.

MO: baino ez... batera zerbait jotzen degu, baino ez hola, emanaldi osoa. Hori, duela urte pila bat, ni hasi nintzenean bai geneukan txarangila antzeko bat, klarinete batekin,

akordeoia, saxofoia, eta hola, eta hor bai, emanaldi guztia egiten genula denok batera. Baino, pues hori. Jendea nekatu egiten da, eta nazkatu, eta azkenean, pues hori. Neretzako ere ximpleena da txistulariekin egitea, ez detelako prestatu behar ezer ia ia, ze ya partiturak eginak daude denak, eta besteai transportatu egin behar dira, ta no sé qué. Ta hoi... lio gehiago da, orduan, oraintxe, hola funtzionatzen dugu, eta ondo funtzionatzen dugula iruditzen zait, ez dakit.

AI: mhm. Zuk dantza taldean txistuaz gain beste instrumenturik jotzen duzu?

MO: ez.

AI: ez. E... zuk txistu ikasketak... kontserbatoriotik pasa zarela esan duzu?

MO: bai.

AI: e... m... barkatu, es que nabil pixkat saltoka...

MO: lasai, lasai.

AI: [pequeña risa] esan didazu dantza talde horretan jotzea ez dela lanbide bat, ez dizute ordaintzen bertan egoteagatik.

MO: ez.

AI: eta bertan jotzen duzula gustatu egiten zaizulako.

MO: bai.

AI: ez dakit nola sartu zinen dantzarako jotze mundu horretan.

MO: bai, pues, e... txikitatikan... bueno, gure etxean beti nere arreba ere dantza taldean ibili da, m... nire aita ere txistularia zen, eta dantza taldeekin ibili da, orduan, txikitatik ikusi [incomprensible] izanda, orduan, dantzan hasi nintzen, beti bezela, txistulariak falta ziren, orduan, dantza utzi nun eta hasi nintzen txistua jotzen, eta hola.

AI: mhm. E... Ereintzako dantzariak esan zidaten Ereintza elkarte bezela ez da bakarrik dantza talde bat, badira beste... kirola lehen egiten omen zuten...

MO: bai, bai.

AI: txistu taldea ere ba omen dago, baina... ba omen da hor, dantza taldean ta txistularien artean, ez dela agian erlazio zuzen bat egoten...

MO: claro, hor, e... ni naiz zuzendaria [pequeña risa]

AI: zuzendaria non?

MO: txistu taldeko zuzendaria ni naiz orain.

AI: mhm, bale.

MO: e... gertatzen dena da [chasquea], lehen Ereintza elkarteko txistulariak egiten zituztela udalean funtzioak. Egiten egon ziren, pues, e, 8 urte. O sea, Erreterian 1995 arte, edo hola, e... urtetan txistu talde bat egon zen, hoiek jubilatuta zirenean, e... desagertu egin ziren plaza hoiek, eta, nola Ereintza elkarte txistu talde potente bat zegoen, pues, udalak, e... hitzarmen bat sinatu zuten beraiekin, eta egon ziren 2003 arte funtzio hoiek betetzen. Orduan, hor dirua zegoen, eta ondo funtzionatu zuten. Gero ya, lortu zanian berriro txistu banda municipal ateratzea, oposaketak egin ziren, 4 pertsonak ateratu zuten, eta Ereintzako txistu talde funtzioak, pues ya desagertu egin ziren. Mantentzen zuten kontzerturen bat urtean zehar, baino ya ez zen lehenoko

dinamika hori. Orduan, esan behar da ere, dantza taldeak eta txistu taldeak... o sea, txistulari taldea ez da izan dantza taldeko musikoen taldea.

AI: ezta momentu batean ere.

MO: ez, ez. O sea, dantza taldeak bazitun bere musikoak, eta txistulari taldeak funtzionatzen zun beste era batera.

AI: bere ekimenak izango zituen, bere emanaldiak...

MO: bai, hori da. Kontzertuak, eta noizbehinka egiten zuten dianaren bat, eta gero ere, e... pues hori, San Juanetako soka dantzan ere jotzen zuten, baino inoiz ez dira izan dantza taldeko musikariak.

AI: mhm.

MO: horregatikan ez dago hor harreman finko bat, edo, esan nahi det, dantza taldea eta txistu taldean artean.

AI: mhm.

MO: oraintxe bertan? Pues, egon da arazo bat, orain arteko zuzendariak utzi dula eta berekin batera beste 4-k utzi dute,

AI: txistu taldekoak?

MO: bai. Orduan, aurkitu gera egoera batean, pues hori, talde hori nolabait salbatzeko, edo, Errenterian dauden txistulari guztiekin elkartu gera, eta sortu degu talde bat, baino talde hori dago 75 urteko jendea, nere aita, ni, eta nere ilobak ditula 14 urte, ere dago talde hortan. Orduan, pues hori, dantza taldekoekin harremana, pues, e... euki dezaket nik. Baino... hori, e... 70 urteko batek, pues ez dauka harremana. E... hala ere, atzo euki genun bilera bat dantza taldekoekin, e... argitzeko zeinek jo behar ditun, e... urtean zehar Errenterian egiten diren ekintzetan, eta bueno, m... bideratu degu gure taldeak egin behar dituela gauza hoiek, dantza taldeak antolatzen dituenak. Pues, ez dakit, inauterietako azeri dantza, e... San Juan bezeperako soka dantza, e... suelto txapelketak, e... erromerien egunan ere, antolatzen da egun osoko egitarau bat, eta hor ere parte hartzen degu...

AI: mhm.

MO: behintzat, argitu degu nundikan jun behar duten gauzak oain.

AI: bale. O sea, orain arte, agian, nahiz eta txistu taldeko kide izan, zuengana jotzen zuten norbanako bezela, txistulari norbanako bezela.

MO: bai, hori da.

AI: eta orain egin duzuten bilera horretan, e... pixka bat, norbanakotasun hori taldera zabaldu da.

MO: hori da, hori da, hori da.

AI: mhm. Eta, gustora zaude harremantze modu horrekin? Hobea da orain hitzartu duzuen, edo ez?

MO: ez, a ver, e... e... hori, o sea, argi utzita dantza taldeko emanaldietara talde bezela ez geala jungo, ze... e... lehen aipatzen nizun bezela, pues hori, orain hasi 75 urteko jendiakin, e... esaten jo behar dutela emanaldi bat dantza kontrolatu gabe, pues ez.

AI: ya.

MO: orduan, urtean zehar dantza taldeak ditu ekitaldi batzuk, hoiek kontrolatu ditzaketanak, pues bai. Horrela talde bezela jungo gera, eta gero, pues, e... dantza taldeak ditun emanaldietarako, pues hori, deituko didate, eta nik taldeko 4-ri esango diet, eta egingo degu horrela. Ez denak jun.

AI: o sea, agian, ez... 4 bakarrik baldin badira, talde osoaren izenean ez joatea?

MO: bueno, izan daiteke talde osoaren izenean joatea, baina ez denak.

AI: ya. Mhm. Eta orain arte, e... nahiz eta puntuala izan harremana, edo aldiro-aldiro kontaktatze horrek, e... beti izan da zuekin harremana, behintzat lehenengo momentu batean.

MO: bai, bai, bai. Bai, bai.

AI: asko hitz egin didazu zure aitari buruz, bueno, pare bat aldiz behintzat, e... bere izena esango zenidake?

MO: e... Josetxo. Oliveri.

AI: bale, eskerrik asko. Inoiz berari buruz ezer entzun edo irakurri badut, ba jakin dezadan. Eta... dantza talde horretaz gain, besteren batean ere jotzen duzu?

MO: ez. E... hola, ez. E... jo izandu det, baino ez... ez hola, finko bezela.

AI: bale.

MO: e, pues... igual... emanaldi baterako txistulari bat falta zaie, eta deitzen didaten: “posible dezu jo Donostian ez dakit zeinekin?”, pues bueno, pues juten naiz eta jotzen det, baino bueno, ez hola... finko bezela ez.

AI: eta dantza talde ezezagun bat izate horrengatik, agian, ordaindu izan dizute, edo ezta?

MO: m... normalean bai. Normalean bai.

AI: o sea, ezagutza harreman horren baitan bada ordaintze-ez ordaintze hori?

MO: bai, bai. Bai.

AI: mhm. Garrantzitsua iruditzen zaizu dantza talde batek barnean musikari kideak edukitzea?

MO: bai.

AI: bai? Agian elkar ezagutze... dantzatzeko modu, eta... ezagutze hori?

MO: e... o sea, ez... igual ez, e... dantzarako onura lortzeko, baino bai, e... talde giroa sortzen denean, pues, musikoak ere taldekide sentitzeko bezela. Bestela, normalean gertatzen dena da, musikoak juten dira bere aldetikan, eta ya, e... 3 urtetan nazkatu dira, ze esaten dute ya ez dutela gehiago jo nahi.

AI: galdetu nahi nizun ea orokortasun batean, nabaritzen duzun, ea egon daitekeen dantzarien munduan eta txistulari munduan, e... bereizketa bat, edo harreman estua ote dagoen.

MO: bai. E... normalean... bueno. Nik bizitu izan dutena da, e... harreman estu bat ez dagola. O sea, e... nere kasuan, e... ezagutzen ditutelako, ta hori, bai. Baino normalean, pues... pues ez dago... edo zea adin berdinekoa eta zure lagunak dantza taldean zaude eta zu zea txistularia, eta bueno, hor bai egon daiteke... e... harremana sendotzeko, e...

AI: modu bat, edo?

MO: modua, edo bestela, aurkitzen da txistularia eta musikoak egoten direla pixka bat, pues, kolgatuak.

AI: bai?

MO: hori, neri tokatu zaiten aldetikan.

AI: gainera esan didazu lehen ba omen zirela dantza taldean txistulariak, baino nazkatu, edo, egin zirela, eta agian horregatik izan daiteke? Ez dakit.

MO: bai, bai.

AI: eta... zuk esan didazu dantzari eta txistulari zarela.

MO: izan naiz dantzaria.

AI: dantzari... dantzari izan zinen bitartean txistulari ere bazinen? E... dantzarako jotzen?

MO: bai, bai.

AI: eta galdetu nahi nizun ea, Ereintzako kasuan behintzat, zuk ezagutzen duzuna izango delako, e... badiren dantza talde barruan, bueno... egon izan diren, dantzari *eta* txistulari diren pertsonak, edo rol bereiztu bezela ikusten diren.

MO: bai. Gure kasuan nire arreba ere dantzaria izan da eta txistularia da, eta nere lehengusua ere txistularia da eta dantzari izan da ere. Orduan, gure kasuan bai. Beste kasutan, pues, badakit ezetz. E... Kemenen, pues, e... Peio, nik dakidala, ez da dantzaria izan, Antton ezta, e... Oihan ezta... orduan, ez dakit. O sea, gure kasuan kointziditu du, baino besteetan ez dakit.

AI: agian ez dela orokortua?

MO: ez, ez, ez.

AI: bale. Uste dut nire aldetik horrela gustora gelditzen naizela. Zeozer gehio komentatzeko ideiak gelditu baldin bazera, edo...

MO: ez. Ez, ez.

AI: lehengusuaren izena zein da?

MO: Xabier Vesga.

AI: Xabier Vesga. Ah, hori ezagun xamarra... egin zait.

MO: bai, hori da... hori orain dago Erreteriko txistu taldeko zuzendari da.

AI: bale, eskerrik asko. Ba denbora pasa zait pixa bat, orduan, utziko zaitut ya [pequeña risa]. Eskerrik asko elkarriketa hau emateagatik, eta, bueno, ba... ondo pasa arratsalde honetan muxikoak jotzen [pequeña risa].

MO: bai, bai.

VI.3.21. TP4_MUSIKENE_Aitor A

*Universidad de Valladolid
Master en Música Hispana*

24/02/2025

*Amaia Irastorza
Trabajo de Fin de Master*

Aitor Amilibiari elkarrizketa **Musikeneko txistu irakaslea**

Lanbidea (partikularki eta orokorrean)

Txistu irakasle bezala egiten duzu lan musika ikastegi honetan. Beste lanbideren batekin bateratzen duzu irakaslearena?

Otsailaren 21ean “El café de Mimi” irratsaioan egin zizuten elkarrizketaren arabera, Silboberri Txistu Elkarteko lehendakari ordea zara. Ze lan eskatzen du postu horrek? Ze proiektu egiten dituzu elkarte horren barne? Adibidez, “Impresiones vascas V” diskaren grabaketarekin zabiltzate. Ze beste proiektu dabilkizue?

Bestalde, ikerketaren munduan jarraitzen duzu? Jesus Alonsorekin batera txistuaren akustikari buruz argitaratutako ikerketaren harian aurrerapenak egiten ari zarete?

Bilboko “Juán Crisóstomo de Arriaga” kontserbatorioko txistu irakaslea naiz. Hor lortu nuen plaza orain dala berrogeita bi bat urte. Musikene sortu zanean Handik jaso nuen konbitea goi mailako ikasleei arreta edo eskolak emateko. Horretaz gain Silboberri proiektuan sartuta nago.

Silboberri elkartearen txistuaren inguruan proiektu asko garatzen dira: irakaskuntzarako materiala, antzinar egindako lanak errekuaratzea eta eguneratzea (galzorian egondakoak)... baino proiektu nagusia gaur eguneko txisturako konposizioa sustatu; horretarako nibel altuko konpositoreei obra berriak enkargatzen zaie, obra horiek kontzertuetan estrenatzen dira eta azkenik grabatu eta argitaratzen dira. Horri ezker gaur egun ez da arraro txistua musika ziklo kontenporaneoetan ikustea.

Aldi berean txistu ikerketarekin jarraitzen degu.

Zure aktibitate profesionalean euskal dantzarekin harremanik izaten duzu? Ze modutan? Zergatik?

Ez, jarduera profesional bezela ez, baino oinarrizko eta erdi mailako ikasbideetan dantza eta musika tradizionaren errepetorioa lantzen da

Eta aisialdian?

Gazte denboran, Donostian bizi nitzala, harreman haundia izan nuen dantzaren munduarekin. Donostiako “Gaztetxo” taldeko txistularia izan nintzan, “Kresala”n ere aritua naiz eta baita Irungo “Irungo atsegina” dantza taldean ere.

Orokorrean, zein da txistulari baten lanbide nagusia?

Normalean profesionaltasunak bi bide izaten ditu, irakaskuntza eta txistulari banda profesionaletan kide izatea.

Zein izaten da txistu ikasle baten aspirazioa musikaren munduan lan egitea pentsatzean?

Aipatutako bi bide horiez gain jarduera asko uztartu daitezke. Kontzertuak eman, badaude txistulariak goi maila egindakoan konposizio ikasbidea egin dutenak, baita orkestra zuzendaritza; lutherian ere biderik bada.....

Arrunta da txistulari batek dantzarako jotzea, edo kasu gehienetan ez da aktibitate hori egiten?

Mai altuko txistulariak ez dute problemarik horretarako eta suertatzen danielan egiten dute. Beste aldetik dantza talde bakoitzak bere txistulariak izaten ditu eta normalean horiekin aritzen dala esango nuke.

Dantzarako txistua jotzea lanbide bat bezala ikusten da? Diru-sarrera erregular bat lor daiteke jarduera horren bitartez? Edo aisialdiko aktibitate bat bezala ikusten da, lan boluntario bezala?

Ez det ezagutzen txistularirik dantzarako jotzea lanbide bezela duenik, horretara bakarrik dedikatzen danik. Beste gauza bat litzake profesionaltasunaren barruan hori ere egitea.

Orokorrian lan boluntarioa izaten dala pentsatzen det. Nere kasuan behintzat bai.

Ikasleen profila (kasu partikularrak)

Gradu ikasketetako lau mailetak bakoitzean zenbat ikasle dituzu?

Goi mailako lehen kurtsoan ikasle bat eta hirugarrenean beste bat

Ze adin dute zure ikasleek?

Ez dakit seguru, baino beste edozein karrerara doazenak bezela. 19 -21 urte?

Zerk motibatu ditu zure ikasleak txistuaren goi-mailako ikasketak burutzera? Edo ze helburu dute?

Ez diet galdetzen hori, baino normalean musika gustoko dute oso eta txistua, Instrumento klasikoan antzera, goi mailako musikan murgilduta dagoela ikusten dute eta musiko interprete izateak (kasu honetan txistulari interprete) merezi duela. Horrela, profesionaltasunerako biderik ikusten dute.

Zure ikasleek ze lanbide edukitzea espero dute?

Ez dakit, ezin dizut esan, baino goi maila bukatzean edozein aukerari helduko liokete, eta gero bide berriak jorratzeko aukerarik egoten da.

Badakizu ea Musikeneko zure ikasleak kontserbatorioko beharretatik kanpo txistuarekin aritzen diren haien denbora librean?

Baiezkoa bada, zer egiten dute?

Bai, Orain dala gutxi Napar aldeko Leitzako inauterietan hartu dute parte beste ikasle ohi batekin, esate baterako. Holakotara aukera izan ezker joaten dira txistua jotzen.

Txistu banda profesionalekin ere tarteka kontzertuak egiten dituzte....

Dantzarako akonpainamendua egiten dute?

Bai, ez dute problemarik. Oso gustura egiten dute.

Musikeneko klaseetan ze profil lantzen duzu? Ze abilezia edukitzea bilatzen duzu batez ere?

Musikenen Gradoa “interpretazioa” da. Espezialidadea gure kasuan “txistua”. Instrumentuen ezaugarriak kontutan hartuta, gainontzekoan, instrumentu guztientzako eskakizun berbera dago. Musikaren goi mailan aritzeko behar dan guztia lantzen da.

Txistulariaren ezaugarriak

Norbaitek bere burua txistulari on bezala ikusteko, zer eduki beharko luke? Ze abilezia, erraztasun, aktibitate mota eduki edo non eroso ikusi bere burua?

Horri erantzuteko txistulari izatea zer dan definitu beharko litzake , eta hor sentimendu diferenteak daude. Nere aldetik , goi mailako txistulariak nundik gatozen ere jakin behar duela, eta ez bakarrik dantzarako, musika tradizionala ere ezagutu beharko lukela. Hortik aurrera txistua instrumento musikala den heinean bide berriak jorratu ditu eta hortxe dakagu txistua kontzertu-kamara musika-musika garaikide... arloetan, eta hor, txistua tradizioarekin edota dantzarekin zer ikusirik ez daukan musikan murgiltzen da. Inolako konnotaziorik gabe. Txistulari ona izatea, ¿aipatutako guztiari heltzerik daukana izan liteke?

Dantzarako jotzen jakiteak txistulari on izate horretan garrantzia du, edo ez du zerikusirik?

Bere partea badu. Honen bueltan, aipatu danaz aparte, obra musikal berri askok badu bere garapenean dantzan eta tradizioan onarrituriko erritmoak.

Batzuk erritmo bereziak dira eta ezagutzen ezpadira interpretazioan hutsuneak egon litezke. Erritmo berezi horien artean zortzikoa eta ezpatadantza ditugu berezienak.

Txistuaren irakaskuntza

Nola ematen dituzu klaseak? Adibidez, ahozko tradizioan oinarrituta, edo metodo baten testuliburua erabilia.

Irakaskuntza zuzena da, zure esperientzia transmititu egin behar dezu. Obra berri baten aurrean nola jokatu eta zergatik. Aldi berean arazo teknikoak aztertu eta konpontzeko bideak eman.

Irakaskuntza-maila ezberdinetako kontserbatorioetan edo musika eskoletan irakasle zara? Otsailaren 23an telefonoz izan genuen lehen kontaktuan, Musikeneko irakasle izateaz gain, Bilboko Kontserbatorioan zabiltzala aipatu zenidan. Beste irakaskuntza aktibitatek egiten duzu?

Nere plaza Bilboko “Juan Crisóstomo de Arriaga” kontserbatorioan da, eta musikene martxan jarri zanian hango txistu irakaslea izateko konbitea luzatu zidaten

Musikeneko goi-mailaz gain, ze beste mailatan irakasten duzu konkretuki? Musika eskola ez arautuan, oinarritzko irakaskuntzan edo irakaskuntza profesionalean?

Ikasketa arautuetan Bilboko kontserbatorioan oinarrizko maila eta erdi maila, eta musikenen goi maila

Goi-mailako irakaskuntzaren eta beste mailetakoen artean, klasea emateko modua aldatzen da? Zure kasuan, zertan da desberdina eta zertan berdina? Zergatik?

Ez nuke esango aldatzen danik (nere kasoan) , kontutan edukita eskakizuna neurrikoa izan behar duela. Madurazio kontu bat da eta epe luzerako

Garrantzitsua iruditzen zaizu txistuak euskal dantzarekin izan dezakeen harremana ikasgelan islatzea? Zergatik? Era praktikoan edo teorikoan. Errepertorio aldetik, historiaren ezagutza aldetik...

Nik , dantza errepertorioa , oinarrizko eta erdi mailan erabiltzen det , modu praktikoan; berezitasunak azaltzen praktika bitartez.

Musikeneko txistu espezialitatearen eta dantza talderen baten artean kolaboraziorik egiten da txistu ikasleek dantzarako akonpainamendua praktikatu dezaten?

Ez, musikenen helburua bestelakoa da. Musikenera baino lehen ikasleek dantza errepertorioa jorratu dutela suposatzen da; erdi mailan gehienbat eta aholkua, ahal izanez gero, dantza taldetara jotzea izaten da, . Dantza errepertorioa ondoen ikasteko, nun hobeto dantza taldeetan baino?

Txistulariaren profil aniztasuna

Badirudi txistua kontserbatorioko hezkuntza arautuan sartzeak kaleko txistulariaren eta txistulari akademikoaren profil desberdinduak sortzea eragin duela. Zuk egoera hori antzematen duzu?

Ez, ez dakit profil oyek nolakoak edo zeintzuk diran eta horiei buruz hitz egitea neretzako sinplifikazio bat da.

Zeozar bereizteko txistularien artean beste ezaugarri bati erreparatuko nioke. Bai lengo garaietan bai gaur egun txistulari mota bi bereziko nuke, txistua dantzarako eta tradizioarako baliabide bezela hartzen dutenak eta berori musika tresnatzat jotzen dutenak.

Antzinatek badakigu txistuak musikarako daukan gaitasuna garatzeko asmoa txistulari askorengan egon dala, eta horri ezker hemen gaude gu.

Horrela txistuak aurrera egin du eta musika arlo gorenetan sartu da, kontzertu, kamara musika.... arloetan.

Ibilbide hori ez da sortu txistua kontserbatorioetan onartua izan dan momentuan edo beste modu baten esanda txistu ikasketak ofizialtasuna lortu izan duten momentuan.

Txistu ikasbideak ofizialtasuna lortu baino lehenagoko garaiaetan bazeuden sona haundiko txistulariak gaur egun aitzindari edo eremu bezela estimatzen diranak: Bonifacio Fernández, Ansola endakoak, Isidro Ansorena, Larrinagatarrak, Bonifacio Laskurain, Lizaso eta abar eta abar....

Horiek lan haundiak egin zituzten eskura zituzten baliabideekin eta, danak ez badira gehienak txistua musikarako daukan ahalmena antzematen zuten, eta txistuaren garapena haunditzen saiatu ziran. Esan ere esan behar da txistuak tradizioarekin daukan harremana eta betebeharrak eduki asko betetzen zutela.

Gaur egun ez da ezer berririk asmatu, haien testigoa hartu eta aurrera bide horretatik.

Orain nere galdera da: Ze profila zuten haiek? Txistuarentzako kontserbatoriorik ez zegoen ; beraz , beste profilean sartu beharko genituzke?

Ba, ni seguru nago gaur egun dauden aukerekin, haiek ere , danak ezpada gehienak, kontserbatoriotik pasako zirela zeukaten gaitasuna eta teknika musikala al zan gehien hobetzeko.

Kontserbatorioak lagundu du helburuak lortzeko eta profesionaltasunerako aukerak izateko, baino profil bereizketarik egiteko kontserbatoriotik pasatu izanak ez duela baliorik esango nuke.

Askok, aipatutako lengo txistulari horiek igual “txistulari tradizional” profilean sartuko lituzkete, baino nik ez det hori argi ikusten, haiengan beste erronka haundi bat bazegoen eta.

A) Ez bazaizu hala iruditzen, zeri esango zenuke begiratzen diotela egoera hori deskribatzen duten pertsonak?
Len aipatu det ez detela ikusten holako bereizketarik. Horregatik hemendik aurrerako galderetan ez dakit zer esan.
Pentsatzen det edozein instrumentuarekin interpretazioan zenbat eta aurrerago egin eta musika eskakizunetan nibela zenbat eta altuago izan errezago egingo zeniekela aurre edozein egoerari.
Demagun txistulari bat goi mailakoa eta dantza erreperetoriorik ezagutzen ez duena, inork pentsa lezake ez litzakela izango gauza dantza erreperetorioa ikasteko eta erabiltzeko?
Horretarako dantza taldera joan beharko litzake eta bertan hango giroaz, musikaz eta bereizitazunaz mamitu eta dudarik ez dakat segituan jarriko litzakela. Horixe dakar musikan nibel handiak.

B) Hala iruditzen bazaizu, ze ezaugarri bereizgarri esango zenidake dituela bakoitzak (kalekoak eta akademikoak)? Adibidez, instrumentuaren beraren akustikan edo eraikuntzan, jotzeko moduan, lan aldetik, gizartearen ikuspegia, jarduera mota...

Eta zertan egiten dute bat?

Pertsona bakarrarengan bi profilak aurki daitezkeela iruditzen zaizu?
Hala bada, ze modutan?

Profil hauetakoren batekin identifikatuta sentitzen zara?

Zer ematen diote elkarri kaleko txistulariak eta akademikoak?

Batak bestearen jakinduria edo jarduera bereizgarria ezagutzea aberasgarria izango litzateke?

Eta bata eta besteak zer eskaintzen diote gizarteari?

Kontserbatorioko eta musika eskolako txistularien formakuntza antolatzerakoan, kaleko txistulariaren jarduera edo ezaugarriak inspirazio-iturritzat hartzen dira? Inguruan ikusten duzunaren arabera, edo zure esperientziaren arabera.

Amaitzeko, berrikuspen gisa: Txistuaren eta dantzaren arteko harremana

Orokorrean, gaur egungo txistulari komunitateak euskal dantzarekin ze kontaktu mota duela iruditzen zaizu?

Eta zehazki, dantzarako akonpainamenduarekin, ze harreman mota dagoela esango zenuke? Hezkuntzaren aldetik, lanbide aldetik, aisiako aktibitate aldetik...

Nola baloratzen duzu egoera hori? Hau da, egokia iruditzen zaizu, edo aldatu beharko litzateke? Zergatik?

Ikusitako guztia kontuan hartuta, txistulari munduan dantzarekiko bereizketa edo disoziazioa dagoela esango zenuke? Nahi baduzu, aipatzen duzun egoera honen adibideren bat eman diezadakezu.

Eskerrik asko.

VI.3.22. tr_TP4_MUSIKENE_Aitor C

Registro de las respuestas escritas: TP4_MUSIKENE_Aitor A

Registro de la grabación: TP4_MUSIKENE_Aitor B

Contextualización

- Entrevista a Aitor Amilibia, txistulari profesor de Musikene, centro superior de música del País Vasco, situado en Donostia-San Sebastián.
- Fecha: 8 de marzo de 2025 entre las 10:57 y las 12:05 horas.
- Duración total de la entrevista: 68 minutos.
- Lugar: la entrevista se realizó, principalmente por medio del envío por gmail de preguntas y respuestas por escrito, y con una sesión de resolución de dudas a través de una llamada de teléfono.
- Tipo de entrevista: cerrada en primera instancia, a modo de cuestionario de preguntas enviadas y contestadas por escrito. Después, el entrevistado se mostró receptivo a una conversación para aclarar dudas.
Esta grabación es una segunda sesión de respuesta, atendiendo a las preguntas que a me surgieron a partir de las respuestas ofrecidas por escrito.
- Tipo de transcripción: literal.

Transcripción

Amaia Irastorza: inportako litzaizuke grabatuko banu?

Aitor Amilibia: ez, ez.

AI: bale, eskerrik asko. Ba, hasteko, gogoratzen naiz, e... komentatzen zenuela pare bat dantza taldetan egona zarela, e...

AA: bai, pare bat, bai, gazte denboran.

AI: bale, bale. Bai, galdetu nahi nizun agian ze garai ingurutan, ze Gaztetxo eta Irungo atsegiña enituen ezagunak. Ze garaitan edo, egon zaren bertan esaterik izango zenuke?

AA: joe, ba... oraindikan, e... Donostian bizi nintzala, ba... ni 14 bat urte, edo... 15, 16... ta 60... 62 ditut, o sea que... ya 3, 63.

AI: mhm. Denbora pasatzen da, e?

AA: [pequeña risa] ya.

AI: bale, eskerrik asko.

AA: o sea que, hori... ze izango zan? Ez dakit, ba... 1980-an, o...

AI: ya, bale.

AA: e... pixkat lehentxuo, edo.

AI: bale, eskerrik asko. Gero...

AA: hor egon zan, e... zera, Gorrotxategi... e... [incomprensible] izan zan, zera... bueno, dantza taldeko irakaslea. Eta hori ere, egon zan, e... uste dut, e? Schola Cantorum. Baina hori nagusiena zan.

AI: Gorrotxategi diozu?

AA: bai, Gorrotxategi izan zan, e... irakaslea Irungo atseginan eta, hori, Gaztetxon. Baina, uste det, e... Schola Cantorum ere ibili zala irakasle.

AI: bale, bale.

AA: baina hori zan nagusientzako, gu umiak ginan, bueno, gazteak, edo.

AI: Schola Cantorum zer zan? Dantza taldea ere? Edo koroa, zer zan?

AA: ez, ez, Schola Cantorum... bueno, nik ezagutu nuen, e... igual izango zuen abesbatzaren bat, ez dakit, baino...

AI: ah, bale, bale.

AA: baino... nik ezagutu nuen dantza talde bezela.

AI: ah.

AA: es que egoitza berberan egiten zituzten ensaioak eta zerak. Hori egon zan, e, Aldapeta aldapan. Bueno, aldapa... zera, Aldapeta, e... zera, Donostiatik eta gora, Aietera juteko, Aldapeta, edo, igo behar dezu.

AI: bai.

AA: ez? Ba, malda horretan, han zegoen hori. Orain ez dakit dagoen edo, ez dakit, e?

AI: bale.

AA: eta justo beste aldean, e, Maristas... Maristas uste dut izan zala, bai, ikastetxea. Justo hor.

AI: bale, bale, eskerrik asko.

AA: gutxi gora-behera Aietera juteko, hor, e... bueno, hasten zera Donostiatik beheko partetik eta hasten da aldapa eta gero goia la cumbre edo, esaten zitzaion.

AI: hm.

AA: orain ere, suposatzen det. Ezta? Eta gutxi gora-behera erdian, edo hor zan.

AI: bale, eskerrik asko.

AA: eskumako partean.

AI: Schola Cantorumen, ez dakit zuzen nabilen... e... Isidro Ansorena ibilia da hor zerbaitean, agian?

AA: buf, hori nik idearik ez dakat.

AI: bale, bale.

AA: ni gehien bat gazteekin ibili nintzan, e? Baina inoiz edo, ah, bale. Ba, gero Kresalan bai, ibili nintzan Kresalan.

AI: mhm, bale.

AA: hori, Kresala alde zaharrean egongo zan.

AI: bai. Bai. Bale. Txistulari izatearen inguruan, e... esaten duzu sentimendu diferenteak daudela. Hori garatzerik izango zenuke? Zuk esaten duzu zure aldetik, e, garrantzitsua dela, ba, nondik datorren jakite hori. Ez dakit ze sentimendu desberdin izan daitezkeen.

AA: ba, nola sentimenduak? Eh... a ver...

AI: e...

AA: bueno, nik, ez, nahi dut esan, nere [inguruan] batzuk, e... a ver, e... es que gauza hoiek azaltzea ez da [batere] erreza.

AI: ya, ya.

AA: batzuek daukate holako, ez dakit, e... ba... ideia idiliko bat, ez dakit. Ez, ba txistularia ez dakit zer dan, ba igual, gauza tradizionalak, edo ez dakit zer. Esate baterako, Maurizio Elizalde izan zan famatua, ba jaso zizkiolako eta ikasi zizkiolako bere aitari, eta hari esker, zera, mantendu egin dira edo hoiek, edo dantza hoiek, ezta? Naparraldean, edo. Izan zan Maurizio Elizalde, ezta?

AI: bale.

AA: eta, bueno, egiten zuen, e... zera, estilo bat, eta, e... beti dantza horren inguruan, edo, ezta?

AI: bale.

AA: nik ikusi nuen gaztetan, e, gero, igual txistu kontzertotan, hola, parte hartzen, e? Bainon bueno, hori... bainon gehien bat horregatikan izan da ezaguna, ezta? Orduan, hori, ez dakit, e... giro hori mamitu duna, edo bakarrik horretara, ba egiten duna, edo, ez dakit. Ez? Baina... nik, txistularia, edo, ikusi ikusten det, instrumentista bezela.

AI: mhm, bai.

AA: beste konnotaziorik gabe, ezta?

AI: hori ere galdetu nahi nizun. Beste konnotazio, ze... ze konnotazio izan daiteke, ba?

AA: joe, konnotaziñoa? Ba... ba, zera, askok, e... igual pentsatu... pentsatzen dute, ba... ba, txistua bakarrik gauza hoietako diala, ez dakit zer, eta gainera fama daukagu oso desafinatuta jotzen dugula, ez dakit zer, ez dakit nola, ezta, ezta, bueno, baino, bere funtziñoa egiten dula, ta listo, ezta? Baina ez, e... guk pentsatzen... o sea, nik pentsatzen det instrumentu bat dala, eta orduan bere garapena ba badakala, ezta? Ta, gero, beste gauza bada ba horretara edo bestetara dedikatzea, edo bueno, hori, nahi dezun guztiya.

AI: bale.

AA: baino... baino... ya behin konsideratu ezkerro instrumentu bezela, e... txokatu behar dizu, ba, musikak daukan eskakizunak, ezta?

AI: mhm.

AA: zuk ezin dezu jo, ba... behintzat konsideratua izateko musika instrumentu bezela, e? O sea, afinaziñoa pikutara beti, edo ez dakit zer, edo teknika eskasa, edo horrelako historiak, ezta? Beste arlo batzuetan, bueno, igual... berdin da? Bueno, ba ez dakit... ez dakit berdin da... nik esango nuke beti in behar dala ondo.

AI: ya.

AA: ezta?

AI: bale.

AA: e... es que ez dakit nola azaldu hau. E... bueno, egon gaitezke luzetxo, ezta?

AI: [pequeña risa]

AA: ba, esan, e... ez badet oso ondo azaltzen, esan, e?

AI: ez, bai, eskerrik asko. Hori... horrekin lotuta...

AA: baino, bira, ni, o sea, a ver, e... adibide bat jartzeko, ezta?

AI: bai?

AA: jo, txistulari bat ezin da, ez dakit, e... herriko... ba ez dakit, e... ba, personaje bat, edo ez dakit, ezta? Eta beti gauza batzutako hor berak egon behar du, ezta... bueno, bale, hori oso polita da, ta zera, ezta?

AI: hm?

AA: baino... nik, ba, entzun det, eta beste batzutan esan didate, musikoek esan didate, ezta? Bueno, joe, entzun det Agur jauna bat, esate baterako... zu, hori, e, hori ere, izan da, ezta? Txistularin funtziño bat, ezta? Igual, e... hileta elizkizunetan, edo, ba... ba igual Agur jauna jo, edo holako historiak, ez?

AI: bai.

AA: edo ezpata dantza sagar unean, edo, bueno, holako zerak. Nik hori ere egin det, ezta? Baina bueno, gertatzen da, eta... o sea, sarri, ezta? Igual, e... ba, txistulari batzuk, eta, ez gaztiak, eta ez, ez, ya nagusiak, ta lehenguak eta igual batzuentzako hori, txistulari eredu dlanan artian edo, hoietako batzuk, bueno, ba nik ikusi dut hoietako jendia e... egiten, eta, ikusi gabe ere musikoak esan didate: “joe, entzun det Agur jauna ta zelako desastrea”, o sea, ba musika aldetik, ezta?

AI: bai... ya.

AA: musika aldetik, e? Beste gauza bat da sentimendua ta nahi dezun guztia. Bueno, bale. Orain nik esango nuke: a ver, zuk jartzen badezu abesbatza bat, edo abesbatza on bat, edo, ez dakit, eta egiten badu gauza tradizionala, [esate baterako], kendu txistularia eta jarri elizkizuna, zera, hileta elizkizunetan, eta jarri abesbatza on bat. Ezta? Eta egingo luke Agur jauna. Eta seguro egingo lukeela oso ondo, musika aldetik, ezta?

AI: bai, ez?

AA: eta zergatik justifikatu behar da, ba desastre musikal bat txistularia baldin bada?

AI: ya. Ya.

AA: hori, hori da galdera bat, ezta? Ta... esateue: “bueno...”, baten batek esango du: “ez, inportantea dala, ba itia eta ez dakit zer, eta... jendea negarrez jartzea”... bale, ya, bai, baino... baino egiten baduzu desastre bat jartzen dezu igual jendia negarrez, eta musikoak ere, ezta? Ez dakit.

AI: [risa] bai, bai. Bai, ulertzen dut.

AA: gauza da, batek ez du kentzen bestia. O sea, nik uste det, o sea, musika tradizionala ere ondo jo bihar da.

AI: bai. Musika tradizionalaren...

AA: edo beste gauza bat, igual leku baten, edo igual ez dago mediorik, edo ez dakit zer, edo tradiziñoan ez dakit zer, bueno, ez da egon kontserbatoriorik, ez da egon ezer, eta igual jaso dezu, ba zure arbasoengandik, eta lagun batek erakutsita, edo, bueno, ez dakit nik... holako gauzak, eta gauzak mantentzea. Claro, horrek ere balorea baldin badauka. Baina bueno, e, gaur, e, medioak egon ahala, edo... zera, zuk zergatikan ez dezu aprobetxatzen hori eta musika ere ondo, ezta?

AI: bai. Bai. Esaten zenuen, e... egon direla aitzindari batzuk, ba... ikasketak ofizialtasuna lortu aurretik, garapen horretan, e, lana egin zutenak.

AA: bai.

AI: eta... eta... galdetu nahi nizun, eta ofizialtasuna lortze horrek, ba bultzada bat edo eman ote zien aitzindari hoiei beraiek egin zuten lan hori garatzen jarraitzeko, edo.

AA: e... bueno, es que... a ver, e... aipatu nitun zera hoiek guztiak ya oso-oso ba ya nagusitan, ba, gertatu zitzairen kontserbatorioaren ofizialtasuna, ta ya gauza berria zan, ta bueno, ya, momentu horretan, ba... ez da normala igual juatea de repente konserbatorio batean, ez dakit,

AI: ez, baino belaunaldi berriek, agian,

AA: [incomprensible] ez dakit, 70 urtekin, 80 urtekin, e... ya, f... bueno, zure bizia ya egin dezu.

AI: bai, esaten nun belaunaldi berriengatik.

AA: ... bueno, belaunaldi berriengatik, a ver, es que, gero, e... a ver, e... kontserbatoriora ba juteak ez du ezer esan nahi. Nahi dut esan, kontserbatoriora doazen asko eta asko, [askotan] egiten dute, ba, ezer ez.

AI: hm?

AA: o sea, e, txapuza bat eta ez dakit zer, eta utzi, eta ez dakit zer. Baina kontserbatorioan, batzuk, batzuk, jarraitzen dute aurrera, ta, e... zera, estima handikin, instrumentuarekin, eta lan handia egiten dute, gero, profesionaltasuna... ba... orain ere, ba lortzerik bada... bueno, badago bide horretarako, eta kontserbatorioak laguntzen du horretarako, ezta?

AI: bai, bale.

AA: orain ya... zera, banda munizipaletara, edo, o sea, txistu banda, txistu bandetara ta hola, lan postuak sortzen direnean ta zera, bueno, egiten dituzte ya proba musikala, eta, bua, ya... serioak, ezta?

AI: bai.

AA: eta hor, horretako, eta hor ya, jun behar dezu ya, ba, musika aldetik ya... ondo jantzita, bestela...

AI: mhm.

AA: ba ez dago zerik. Baina, karo, lehengo garaietan etzegoen, baino zuk hartzen badezu revista Txistulari esate baterako, joe, ya Guridik ere, zera, idatzi zuen txistu bandarako, o sea, 2-3 ahots, o sea, ta... eta música de cámara, baino nivel altukoa badago idatzita, baino... ba, gerran aurretik, e?

AI: ya.

AA: nahi dut esan, eta, orduan, zer... zera, zergatik egiten zan hori? Ta zuk egiten badezu trio bat, ez? Musika aldetik, eta hor daukazu armonia, ta, ta o sea que hor... ta hori da, zea, beste garapena handi bat, ezta? Horregatikan esaten det, e... ez da orain, zea, kontserbatorioa da gertu eta ia dana eginda. Ez, ez, ez, hori atzetik dator.

AI: bai, bai. Hori da.

AA: baino, orain, kontserbatorioak laguntzen du horretarako, ezta?

AI: bale.

AA: eta gero ta, bueno, teknika bera, aurrera egin du, jende profesional bat dagon heinean, ba, bueno, ba gauzak aurrera doaz.

AI: mhm.

AA: hori, gauza guztitan bezela, baino zera da, jarraipen bat. Horregatikan esaten det, e, lehengo txistulari hoiek eta ibili ziranak hoiek eta borrokan eta zera, ba, ez dakit, e... zer da, beste... o sea, gaur ni, esaterako, kontserbatoriora joan naiz, ezta? Nik ezagutu nuen ofizialtasuna, ze... hasi nintzen, txistu... txistuarekin hasi nintzenian oraindikan etzan ofiziala. E?

AI: bale.

AA: gero nik 18 urte nitula, edo, uste det, e... hasi, zera, jarri zala ofizialtasuna, edo, bueno. Gutxi gora-behera, e?

AI: bale, bai. Eskerrik asko.

AA: orduan, haiek, e... horretan zebiltzatenak, e, ze perfila da?

AI: ya, hori aipatzen zenidan, bai. Azkenean...

AA: ez dakit ulertzen dan ondo esaten detena, baino...

AI: e... txistulari profil desberdinak bilatu beharrean, egokiagoa dela, agian, e... txistuari ematen zaizkion erabilera desberdinak ikustea, edo. Ez?

AA: ya, baino bueno, erabilera, horrela, es que claro, hori ere, erabilera zein da?

AI: es que aipatzen zenuen, adibidez, baliabide bezela, edo musika tresna bezela ikustea.

AA: bai, bai, a ver, begira... bai, baino es que... igual, e... esango detena pixkat gogortxo da, ezta?

AI: bueno, ez dakit.

AA: baino nik hori ikusi det, e?

AI: bao?

AA: gauza bat da, a ver, orain, gaur egun, edo, ezta? Ba, batzuk, zera, nota batzuk ikasten dituzte pixkat, zea, oso basikoa, justo-justo biribilketa batzuk eta igual zortzikon bat, eta ez dakit zer, eta hor agertzen dira, e... ba igual dantza talde baten, ezta?

AI: bai, bale.

AA: eta [edozein, edo], eta zera. Baina holako jendiak normalean oso teknika eskasa izaten dute. Eta ez dute ikasten, eta, e... badaukate hori, zera, ta, bueno: “behar dute txistulari bat? Bueno, bale, ba... orduan hara noa ni. Gero, zera, zer entzuten dan? Ba hor konpon, pixkat erritmoa eraman, eta dantzariak hasiko dira saltoka”, ta, ezta? Bale.

AI: ya.

AA: baino, horrek, ze balioa daka, horrek? Ba neretzako ezer ez.

AI: mhm.

AA: beste gauza bat da: “es que ez dago inor, eta ez dakit zer”, bueno, ba orduan eman dezakezu balore bat, bueno behintzat egin du ahalegintxo hori, eta, ba, mantendu da ez dakit zer ez dakit nun. Ezta?

AI: bai.

AA: baino, baino beste gauza bat... gaur egun, bira, ni, Bizkaiera etorri nintzan, eta, hemen ez nekan, e... holan, harremanik, zera, e... txistulari mundukoekin, edo holan. Bueno, hori ya beste gauza bat da, ezta? Baina gero, Amorebietara etorri nintzan, eta ezagutzen nuen hemengo txistulariren bat, eta etorri nintzan hemengo Udaberri dantza taldera.

AI: bale.

AA: ikasteko asmoz, e? Ikasteko asmoz. O sea, nik ez nekan, e, problemarik dantzak jotzeko, baino a ver hemen nola egiten diran dantzak, edo ez dakit, a ver ze berezitasuna dakaten hemen Bizkaian, ta, bueno, nik, [ez dagolako gauza] [incomprensible]. Gipuzkoan, dana jotzen genuen, baino, bueno, ya bertan, edo, a ver Bizkaiko zerak edo historiak, ezta?

AI: bale, bai.

AA: beuno, etorri nintzan, e... hasi nintzan etortzen, edo, hola, tarteka ahal nuenian, ta, e... hirugarren egunian badakizu zer esan nion nire buruari? “Bira, ni denbora galtzeko hona ez nator ya gehio... berriz”. O sea...

AI: Udaberrira diozu?

AA: Udaberri.

AI: bale.

AA: eta, gero, parte hartu izan det, e... zera, hemengo txistulariekin, e... dantza... bueno, dantzatu behar zanian, edo, ez dakit, jaietan, edo ez dakit zer, edo... e... parte izan det, ni sartu naiz txistularien artean. Hori bai. Baino ni etorri nintzan bertara, ensaiotara, a ver... eta, jo, gauza batzuk jo, ez dakit zer, eta gero jartzen zuten, e... ba, grabaziñoak eta historiak, eta ni hemen, zera, potrojorran, edo, ala. Baina hau zer da?

AI: ensaioetan bitartean jotzeko prest agertu zinen?

AA: hombre, claro,

AI: eta beraiek,

AA: [incomprensible] txistuakin, eta, zera, dantza taldea... hori da... eta, gaur egun, bueno, hemen, gero tira-birak izaten dira hemengoaren artean, ez dakit zer, eta orain beti erabiltzen dute magnetofonoa, o sea, grabaziñoak.

AI: ya...

AA: eta kalia ere, e?

AI: bai? Dantza taldeak?

AA: bai, bai, bai. Hemen dakate txismeak eta, bueno, o sea... holako historiak. O sea que bueno, hori... errealitatea horixe da.

AI: ya... Galdetu nahi nizun baitare, ea dantzarako akonpainamenduekin ze harreman dagon, ea praktikan egiten den dantza taldetan orokorrean, edo ikusten duzun ezetz... oraintxe esan duzunagatik ematen du gehiago ezetz, agian.

AA: bueno, ni... ba, hau da kasu konkretu bat.

AI: bale, bale.

AA: ni, e... Durangon ere badaude beste zera batek, eta nere ikasle izandako bat hortxe ibiltzen da eta nahiko ondo, e... ez dakit, funtzionatzen dute, edo.

AI: bale.

AA: nere... hori da kasu partikulari bat. Baino, pixkat, e, esan behar dizut nik zer bizitu izan det, ezta? Bueno, Donostian ere, gaztetan, eta ordun mugimendu handia zegoen.

AI: bale.

AA: baina gero... gero, hori guztia, jo, mugimendu ikaragarri hori ere... horrek ere beherantza egin du.

AI: bale.

AA: orain zenbat talde dago, ba... eta ez dakit zergatik, baino mutilik, e... mutilik ez dagoen, e... zera, danak andriak.

AI: bai.

AA: zergatik? Ez dakit zer. E... gero ta talde gutxiyo dago, o sea que, horrek egin du beherantza, bai, ikaragarri.

AI: ya... ta ze garaitan...

AA: nik uste det, nik uste det gauza politikoagatik, e? Ze hori da pixkat erreibindikaziño bezela, edo, Euskadi, ta ez dakit zer, ez dakit nor, eta holan, garai hartan, ba bueno, ba... orduan askoz, e... e..., indartsuago zen hori. Baina gaur egun hori guztia desegin da pixkat, ez dakit zer. Eta orduan, hemen... bueno, ni... hau igual pixkat pesimista da, e? Baino, ba...

AI: bueno, ikusten duzuna da.

AA: beste leku batzuetan igual oso ondo ibiliko dira, e? Baina ya ez da lehengo zera hori. Eta, gero, e... esaten dezunean ze harremana txistulari ta taldeen artean, e... hori, horretan zer nahi dezu esan?

AI: e... ea... egin dizudan azkeneko galdera?

AA: bai.

AI: bueno, aparte taldeen artean, baitare, e... dantzarako akonpainamendua txistulari batek nola lantzen ote duen. Ez dakit, e... klasean lantzen den, edo zuzenean dantza taldearekin, e... praktikan, kalean lantzen den edo nola.

AA: e... koordinaziñoa, edo?

AI: bai.

AA: hombre, ba, e... koordinaziñoa, neretzako, ez da gauza zaila, e? Nahi det esan, bueno, zuk baldin badakizu, e... melodia edo zer jo behar dezun, ezta? Eta gero ikasi

behar dezu errepikapenak zeintzuk diran, ta hori, ezta? Bueno, desarroloa, edo, dantzana.

AI: bai.

AA: baino gero, o sea, nik esango nuke, eta zera horretan ez daukat dudarik, e, egin behar dala dantzari... dantzariari begira egon behar dezula.

AI: mhm.

AA: nola mugitzen dan, eta bere gorputza, ez dakit, nola mugitzen duen, edo nola iten ditun mugimenduak eta zerak. Orduan, begiratu behar dezu musikak dauzkan azentuak eta zerak, e... lotu behar dezu horrekin, orduan,

AI: mhm.

AA: e... oso inportantea da begiratzea. Horregatikan nik ez det ulertzen konkursoetan...

AI: bai?

AA: hori beste gauza bat da, baina konkursoetan jartzen dute txistulari banda eta trikitilariak, normalean, ezta? Bueno, ba txistulari banda hortxe. Eta, esan... normalean esaten dute, e... ez dutela begiratu bihar, edo... dantzaria.

AI: ah, bai, e?

AA: bai, eta esaten dute holan danak igual, edo, egin beharko luketela, edo, ezta? Kondiziño berberak eta ez egoteko gero, honi faborea egin diozu, eta ez dakit zer ez dakit nor. Bueno, nik, horretako... ni ez nago ados horrekin, baina ni ez naiz inor, ez? Dantza munduan eta holako historietan, bueno, ba egin det, baino nik ez dakat hor... baina nire ipiniñoa horixe da.

AI: ya.

AA: nik, zera, konkurso baten... edo zuk pentsa zazu aurrekulariak baldin badira.

AI: bai.

AA: ez, txistularia hormara begira eta, venga, jo hori. Ezta? Eta beti igual. Bueno, pues igual ez, nik pentsatzen det,

AI: [pequeña risa]

AA: nik pentsatzen det dantzari bakoitzak eraman behar duela bere txistularia.

AI: ya.

AA: edo, bestela, e... da, e, zera... jo behar duena, e... oso ona baldin bada, edo... [ezta?] danakin ensaioa egin, eta bakoitzak eskatzen duena.

AI: ya.

AA: zergatik? Es que normalean pausuak eta gauzak, eukitzen dute, ba... lotura bat mugimenduekin, ezta?

AI: bai, bai.

AA: demagun, e? Zera, hori... zera, salto bat, edo badakizu, hanka altxatzen duten holako salto hoietako bat, ezta?

AI: bai, bai.

AA: bueno, zuk aurrean baldin badaukazu 120 kiloko gizona, eta pixkat torpe, bueno, baino egin ahal dezake lan ona, ezta? Dantzaz, bale. [pequeña risa]

AI: mhm.

AA: ba bueno, ba... zuk, momentuan, egiten duenean salto, eta hankarekin gora, ez dakit zer, e... e, ba, gero, erortzen danean, hori musikarekin lotu in behar da, orduan, e, salto txiki egiten badu eta ezin badu altxa, zera, altxa hanka hainbeste, denbora hori laburragoa izango da, ezta?

AI: bai.

AA: edo pentsa zazu, mutil agil bat edo ez dakit zer aurreku bat egiten, eta derrepente egiten du, e... 5 metroko salto bat, e? Bueno, hori da txorakeri bat, baino, zuk pentsa zazu. Jo, ba itxoin beharko du txistulariak, berak lurra jo arte berriz.

AI: bai. Bai, bale.

AA: ezta? Eta hori nola... hori nola egiten da? Ba hori egiten da begiratzen.

AI: noski.

AA: eta, a ver nola egiten duten. Karo, gero, jende asko baldin bada dantza baten, orduan nik... ikusi behar dezu, ba... e... bueno, gutxi gora-behera danon mugimendua, ez dakit, ez? Ez batena. Baino, da nola mugitzen dan ondokoa, ezta?

AI: ya.

AA: baino, zea... bakarleri baldin bada dantzaria, edo dantza, batentzako bakarrik, edo, ba orduan berari begira.

AI: ya, mhm.

AA: eta hortik datoz, hortik datoz, ba... e... esaten dotenian, es que, dantza erritmoak biziak dira, ezta? O sea, hori ezin da idatzi zehatz-zehatz, bueno, karo, es que biziak dira, horregatik.

AI: ya.

AA: es que... bakoitzari egin behar diozu, ba bere modura. Baino halan da guzti, e... zera, hori ya, esan, e... zera, zortziko, ezpatadantza, ta zera hoiek guztiak, hoik badakate, ya, ez dakit nola esan, deje bat, edo, ez?

AI: bai?

AA: normalean eskatzen dana, ez?

AI: jotzeko modu bat? Artikulatzeke, edo?

AA: zuk jartzen diozu músico bati e... bueno, amalgama ezpatadantza,

AI: bai.

AA: 6/8, 3/4. Bale. Iten badezu musika aldetik, ba, musika aldetik egiten badezu, edo, igual, e... dantzak ezagutzen ez duen batek egingo luke, ba neurtuta. Bale. Neurtuta.

AI: bai.

AA: eta, hori guretzako elitzake izango ezpata dantza bat.

AI: bale.

AA: [chasquea] ze, ezpata dantza, esate baterako, kasu horretan, ba, 6/8 eta 3/4, ba, pausuak holakoak diralako, ezta? 6/8... e... bueno, ez osoan, baino 6/8an izaten da ezpata dantza baten saltoa, ezta?

AI: bai.

AA: eta 3/4an izaten dira pausu laburrak eta arinak, ezta? Orduan, normalean, ba 3/4ko kortxea, ya musikan, e? 3/4ko kortxea arinagoa da, ba 6/8koak baino.

AI: bale, bai.

AA: orduan, holako gauzak, ematen dute beste... ez dakit, e... berezitasun bat, ezta?

AI: bale, bai, bai.

AA: eta, ez dakit, hori nik uste det hori ere galdetzen zenuela, ezta?

AI: bai.

AA: bueno, bai. Hor, karo, gero zu musikoa baldin bazara eta konpositore batek egiten badu zortziko bat, baino ya ez dantzarako, edo, hola, ez? Ze, igual... eman nahi badiozu, ba... beren aiurra edo karakterra, ba orduan, hori... hori ya barneratuta baldin badakazu, beste era batera joko zenduke.

AI: ya. Komentatzen dezu...

AA: eta hori, hori lantzen da, e? Bueno, lantzen da, karo, normalean goi-mailan danak ezagutzen dute hori.

AI: bai, bale.

AA: eta ya txikitatik zortziko bat egiten degunean, edo, ikasteko, ta ez dakit zer, ba, ya, zuk ematen diozu deje hori.

AI: ya.

AA: nahiz eta ez esan... holan entzun, holan entzun, holan entzun, azkenean, ba ikasleak, ba... harapatzen dute hori, ezta?

AI: ya, bai.

AA: zortziko ere, zortziko aintzinan idazten zan 6/8kon. Gero ya, momentu baten hasi ziran 5/8kon. Bueno, baino, zortzikoak zera dauka, ba... zera, kotxea, beltza, beltza, ezta? 3 parte.

AI: bai.

AA: baino egiten badezu proportziño horretan, ba zortziko pintarik ez dauka.

AI: hm?

AA: e... orduan, normalean, normalean, e, zortzikoan esaten da, ba, kortxea laburra,

AI: bai?

AA: kortxea laburra, lehenbiziko beltza bigarrena baino luzeagoa. Ezta? Proportziño hori.

AI: bale, bale.

AA: eta, ni.. batekin egon nintzan, e, zera... bueno... beste gauza batean, ikerketan, eta, baino akustiko... hori, inportante bat zan, eta, ezta? Eta, hori... zera, galdetu zidan, eta azaldu nionean, eta, jo, eta... gainera neurtu zuen, e? Ta dana.

AI: bai?

AA: esan zidan: “joe, es que esto... esto es, e... pero si es que esto es la tendencia del vals vienés”.

AI: hara.

AA: bueno, vals vienés da, vals bat, e, 3/4, ezta? Baino, modu berezian. Eta esan zidan: “jo, ikusi dezu, concierto fin de año”, edo, hor, e... Alemanian egiten dana, edo?

AI: bai, bai.

AA: hor beti egiten dituzte Straussen valsak, eta, gauzak, eta... eta, askotan entzun... ikusten da hori, ba... zera, antza dauka zortziko deje horrekin, edo.

AI: ya, ya.

AA: oso antzekoa, ezta?

AI: mhm.

AA: ta bueno, gauza hoiek... ondo dago jakitea, ta hori nola egiten da? Bueno, hombre, txistulariak, hori, normalean, e? Ez det esango... [pequeña risa] dan-danak, baino normalian holan egiten dute.

AI: bale, eta esaten zenuen, adibidez, erdi-mailan dantza erreperitorioa modu praktikoan lantzea, e... hori zer izango litzake, e... dantzariekin batera, edo klasean...

AA: ez, ez, ez, e, gu, erdi-mailan, egiten degu erreperitorio hori. Baino, e... orain aipatu dizkizudan tendentzia hauek, edo,

AI: bai.

AA: berezitasun hoiek, edo, ba zuk transmititu egiten dituzu, ez?

AI: bale, bai.

AA: holako azalpenekin, ezta?

AI: bale, bai, bai.

AA: baino jotzen.

AI: bale, bai, bai. Ez dakit emanaldi baterako, edo? Adibidez.

AA: bai, bueno, gero audiziñoak, eta zera, ba bueno, ba hori.

AI: bale, bale.

AA: a ver, es que, instrumento klasikoak baldin badago, ba egin dezakete giga bat, eta zer, guk egin dezakegu biribilketa bat. Es que... azken batean oso antzekoa da, ezta?

AI: bale.

AA: eta... bueno, erreperitorioa diferentia izan diteke, baino azkenean, hori. Eta berezitasunak, hoiek, dantzanak, eta zera, edo zortziko, e?

AI: bai, bai.

AA: edo zortziko ez da bakarrikan dantzarako.

AI: bale.

AA: partiturak badaude konpositore inportanteak antzina egindako gauzak, eta, o sea, igual, zortzikoa... e... edo ezpatadantza, pero sin... sin deje de ezpata dantza. O sea, medido.

AI: ah, begira, bale.

AA: o sea, holako gauzak badaude.

AI: eta hori repertorio tradiziotzat hartzen da? Esan dituzun adibide hoiek?

AA: e... zera, nola esan dezu?

AI: a ver esan dezun zortziko eta ezpata dantza antzinako hoiek hartzen diren erreperitorio tradizional bezela.

AA: ...

AI: edo ez.

AA: bueno, e... zortzikoa... zortzikoa, es que, bueno, musika tradizionala ez da bakarrik, e...

AI: adibide batzuk emango zenizkidake musika tradizionalarenak? Agur jauna, adibidez, ez dakit izan daitekeen, lehen esan duzu.

AA: baino, adibide, zertako?

AI: erreperitorio tradizionala zein izan daitekeen.

AA: ah, bueno, repertorio tradizionala? Joe, ez dakit, e...

AI: bai.

AA: e... hoiek, claro, zera, abesten diren hoiek, o... zera, e... abestiak orokorrean, edo, cancionerotan daudenak, edo...

AI: bale, bale.

AA: zera, ez dakit, Bonbolontena, ta Uso txuria, ta hori, erreperitorio hori, cancioneroetatik hartuta da, ezta?

AI: bale, bale.

AA: hoiek, esate baterako. Gero dantzanak baita, ezta?

AI: bale.

AA: gero, txistuan badago musika tradizionala, edo erreperitorio tradizionala, baino txisturako, ez? Musika tradizionala.

AI: ya.

AA: eta hor obrak daude, baino kontzierto obrak, e?

AI: bale.

AA: garai batean oso famatuak izaten ziran, e... eta gainera, txistularien artean neurtzeko, ba... gai bat eta bariaziñoak, ezta?

AI: aha, bale.

AA: esaterako, Idiarena, [tararea], ta gero bariaziñoak, eta oso zailak jotzeko e? Ta zerak, baino hori, hori nik esango nuke... ba joe, música tradicional de txistu... baino, ez da musika tradizionala, hori... zera, txistulari ez dana...

AI: agian moldaketa bat da.

AA: ezagutu dezakezu, igual, gaia, ze normalean gaiak izaten ziran holakoa. Bueno, Idiarena, ba Idiarena, ba TARAREA. Bueno, bale, hori tradizionala izan litza... hori ere tradizionala da, ezta?

AI: agian oinarria, ez? Baina gero, esan duzuna, obra konkretu hori ya da moldaketa bat, ez?

AA: ez, moldaketa? Ez, e, zu, konpositorea bazara, eta egiten badezu, jo, ez dakit nik, e... a ver, esate baterako, ezta? Bueno, hartuko det, e... gai bat behar dezu, ezta?

AI: bai, bai.

AA: edo, musika tonala baldin bada, ba gai bat, ezta? Ba egiten dezu... esaten dezu: "bueno, ba... zer hartuko nuke?", ba Uso txuria, esate baterako?

AI: bale.

AA: bueno, ba [canta], ezta?

AI: bale, bai.

AA: eta gero, gai hori hartuta, desarrollatzen dezu, ba obra oso bat.

AI: bale.

AA: izan liteke obra, o bariaziñuak, edo, hori, txistuan, e, garai batean, ba... bueno, ez da arraro hori ikustea, e?

AI: bale. Bale. Eta ordun...

AA: eta, música de cámara egiteko, e? Nahi det esan.

AI: bai, bai, hori da.

AA: begira, esate baterako, bat hasten da [tararea], eta horrekin hasita, eta gero, hurrengo, e... dantzarako da... [tararea], gai horrekin, eta gero beste bat da, ez dakit, beste bat dago, baino... ez dakit, ez det uste dakanik hola... arin-arin bat da, zera, baina hori música de cámara egiteko, trioan, bueno, cuarteto bat da, perkusiñoa ere badalako. Esate baterako, badago... orain dala, Musikenen, orain dala gutxi Musikenen jo genuen.

AI: a, bai?

AA: e... jo, e... gure abestiak. Ta da, zera, hori, aintzinan egina, e... Luis Hurtado, eta Luis Hurtado organista bat zan.

AI: bale.

AA: eta oso zaila da egin zuena, baina oso polita, eta, bueno, oso zaila teknikoki, eta gai hoiek hartuta.

AI: ya. Mhm.

AA: izan liteke gaia, nahi dezuna, edo zuk asmatu, edo atzerriko ez dakit ze abesti hartuta, edo, ba, hori...

AI: ya, bale. Bale.

AA: claro, hori... hori... eta hori, ez dakit, gerran aurretik ez ote zan konposatu, e? O sea que...

AI: bale, bale. Eskerrik asko. Bale, ordun, e... profilak eta... eta... erabilerak, eta hori kontuan hartu beharrean, zuk, e... iritsi zaidanagatik, esaidazu zuzen edo oker nabilen, balioa ematen diozuna da, azkenean, jotzen duzun tokian jotzen duzula, e... musika ondo egitea, ez? Izan, e, afinazio aldetik, erritmo aldetik...

AA: hombre, nik uste dut, hori... ez, zea... gaizki egiteko justifikaziorik ez dago.

AI: karo, hori da. Hori da aldarrikatzen zenuena, azkenean, ez? Badagoela jendea, agian, ba, justifikazio hori ematen duena, eta agian ez dela egokiena. Ez?

AA: bai. Bakarrik, bakarrik, e, zera, batzutan, igual ez badago inor, eta ez dakit zer, bueno, igual egiten duzu faborea,

AI: ya.

AA: baino, ya, horregatikan, instituziño bezela, edo, hori... ez dakit...

AI: ya.

AA: gero, garai bateko txistulariak, ez dakit, ba... igual, ez, e... baten batek esan lezake: “ba, es que, ez zeukaten mediorik, ez dakit zer”. Ya, baino, nik sango nuke: “eta ikasi zenbat egiten dute hoiek? Edo...”

AI: ya, ya.

AA: ba ezer ez. Bakarrikan egin behar danean egin, eta listo, ezta?

AI: ya.

AA: baino, e, ez dago justifikaziñorik, musika tradizionalarekin desastre bat egiteko. Musika aldetik, ez?

AI: mhm. Eta...

AA: gero, hasten zera duo bat, eta oso desafinatuta, edo txa... bueno, txapuza bat... hombre, falloren bat egon liteke, baino ez dakit, o sea... hori, nere ustez, ez.

AI: bale, bai.

AA: baino karo, batzuk esango dute: “ba ez, ya, baino egiten dute funtziño sozial bat, ez dakit zer”, bueno, ba egin dezala beste batek, edo ez dakit nik... [pequeña risa]

AI: eta hori, izango litzake, e, ulertzen baldin badut, funtziño soziala egite hori, ba, txistua baliabide bezela ikustea, baina, agian, instrumentu... musika tresnak daukan balio hori ez gehitzea, agian, edo, noiz gehitzen zaio balio hori?

AA: bai, pixkat hori, e... hori nahi nuen azaldu, edo, halako zezor.

AI: bale. O sea, nahiz eta...

AA: karo, honek, e... mutur asko dago hemen, ezta? Eta beti daukazu... “jo, baino, baino...”, bai, baino orokorrean, nik uste det, o sea... oso... ba instrumentista batek prestatu behar duela bere burua ondo. Eta gero, dantzara joan, edo ikasi, edo? Hori, nik beti esan det, e... leku onena kontserbatorioa igual ez da izango. Hombre, nik, e... egin nezake hori, ezta? Baino beti aholkua izan da, zu, ba normalean, dantza taldeak, e... egoten dira, ba txistularien premian, ta zu aukerarik baldin badaukazu, ba joan bertara. Eta egin, ezta?

AI: ya, bai, bai.

AA: fijatu zaite nola egiten duten pasoak, eta ez dakit zer. Holan.

AI: ya. Praktikarekin, azkenean.

AA: ba, baino, gero... eta gero, nik, diot, dantza taldetan, e... o sea, beti, bakarrik ikasi detena da, bueno, hori, ezta? Ze... nola jo behar duten, e... nola egin behar duten dantzariak. Ze pasoak, eta ze ordenian, eta hori, ezta?

AI: hori da.

AA: eta gero, haiei begira, ba jo. Ta, bueno, ba, ondo da hori, ez dakit.

AI: bale, bai. Bai. Eta, es que...

AA: baino, gero, dantzak eta, o sea, espezialista bezela dantzatan, eta zer, nundik datozen, ta zergatik, ta hori, sekulan ez det ikusi. Igual ez detelako nik... nik, e... galdetu, edo, ezta? Baino ni horretara etorri nintzan hona, baino... esaten dizut, o sea, etortzen nintzan txistuakin, igual pieza bat jo haiei, eta gero jartzen zuten magnetofonoa, ta ezer esan gabe. Baino, nik, hori, jo nezake, ezta? Baino, ba, o sea...

AI: ya, bale.

AA: hori izan da, hemen, Bizkaian gertatu zitzaidana, ezta? Gero, parte, esan dizut, gero parte hartzen nuen, e? Baino es que orain ya, hartzen dute magnetofonoa, ta juten dira kaletik, e... grabatutako musikakin.

AI: ya. Bertako, Bizkaia talde... Udaberri talde horretan, adibidea ematen ari zara.

AA: bai, bai, e... Amorebieta kasuan.

AI: Amorebieta.

AA: bai.

AI: bertan bizi zara zu orain, ez? Oker ez banago.

AA: bai, bai.

AI: es que, karo, irakurri nuenean, zalantza nekan, ea... [chasquea], orain pixka bat gehiago argitu didazu, baino, agian, e... dantzarako jotzea ez dela instrumentu bezela ikusten, baizik eta baliabide bezela. Baina orain esan didazunagatik, iruditzen zait dantzarako musika ondo zainduta jotzen baldin baduzu, bai dela txistua musika instrumentu bat bezela ikustea ere bai, ez?

AA: hombre, claro, claro.

AI: agian desberdintasuna dala nola jotzen duzun, ez zertarako, edo, ez?

AA: bai, bai.

AI: bale, bale. Orain argitu zait.

AA: kalidadez jo, nahi dut esan.

AI: bale, eskertzen dizut. Bale.

AA: a ver, zu... bueno, a ver, zuk, pentsa zazu, ezta?

AI: bai?

AA: pianoa hartzen dezu, eta pianoa, ba, pixka-pixkat eginez gero, jo, akorde batzuk, eta ematen du zeozer jotzen dezula, e zta?

AI: bai?

AA: orain, demagun, ba... bueno, ba, zeozer jotzen dezula pianoakin, eta... gauza batzuk, eta, bueno, ez dakit zer. Pianista zara?

AI: ya.

AA: ba... pianista batek esango lizuke: “qué, baino zer esaten dezu?”. Ezta?

AI: ya... badaudela beste gauza batzuk...

AA: eta, zuk, zera, pixkat horrekin egin zenezake gauza batzuk, edo, ez dakit.

AI: mhm.

AA: baino pianista zera?

AI: ya.

AA: bueno, orduan, hemen, txistulari zera?

AI: ya.

AA: oso nibel bajua baldin badaukazu, ba nik esango nuke ezetz.

AI: ya. Mhm. Bale.

AA: hori da pixkat, e...

AI: bale, ya, bai, bai.

AA: o sea, ikasten dituzu, ba nota basiko batzuk, eta ez dakit zer, eta bueno, gero, nola... ba ez dakit, ya está. Eta ya, ikusten dezu jendea jotzen, eta holan, eta: “jo, esos txistularis”. No, esos no son txistularis.

AI: ya. Karo, es que beste gauza batzuk ere kontuan izan behar direla, ez? Instrumentista xuxena ikusteko norbait, ez?

AA: nola esan dezu?

AI: e... euki behar dela kontuan nola jotzen duzun, ez jotze hutsa bakarrik, norbait instrumentu... ez? Hori.

AA: bueno, bai, bueno, hori da. Baino, es que, hemen, Amorebietan badaude 5 edo hola, txistulari onak, ezta?

AI: mhm, bai?

AA: baino, txistulari asko dago. Bainon, es que, bueno... horiek kenduta, ba bestea, jo... o sea, izaten da desastre bat...

AI: ya. Bai?

AA: joe, nik, ni... azkeneko baten, ya, e... o sea, ni... zea, ni joaten nintzan, biribilketa baten, hemengo jaietan, e?

AI: bai?

AA: danak tropelean, eta o sea, nire buruari esaten nion: “baina, Aitor, zer egiten dezu hemen? O sea, ya... o sea, es que... ya, hau ezin da ulertu”.

AI: ya.

AA: da desastre bat... bueno, o sea, baino ezin dezu imajinatu.

AI: ya... bueno, ya... [pequeña risa]

AA: eta esatea: “jo, e... bueno, es que hau dago ya... bah...”. Juten dezu, hori, ba ni juten nintzan... beti, gustatzen zait, eta bueno, hola... haiekin egon, eta ez dakit zer... lehengo txistulari batzukin, nahiz eta, o sea, nahiz eta oso teknika ona ez eduki, bueno, ba ni moldatzen naiz. Baina es que, ya, momentu batzutan, izaten da... bueno...

AI: ya.

AA: baino, karo, nik, hau, gauza guztiak, eta, esaten danian, e, jo: “perfil txistulari tradicional, perfil de conservatorio”. Jo, ba es que nik hori ez dut ikusten.

AI: ya. Mhm. Bai, bai. Bale, eskerrik asko.

AA: ez dakit, e... balioko dizun zeozertako, baino...

AI: bai, bai. Askok, asko. Gero, e... apuntetxo bat, e... irakaskuntzaren inguruan, e... galdetzen nizunean nola ematen dituzun zuk klaseak, e... idazten duzu irakaskuntza *zuzena* dela. Ez dakit horrek esan nahi duen aurrez aurrekoa, esan nahi dut, irakasle bat ikasle batekin, edo zer esan nahi duen *zuzen* hitz horrek.

AA: bai, es que, hori da.

AI: aurrez aurrekoa, ez, ze, presencial.

AA: bai, klaseak indibidualak dira.

AI: ez nekien oso ziur ea hori esan nahi zuen, baino bale, orain argitu dut. Eta gero, madurazio kontua, e... pues, pixkat, suposatzen dut dela pertsonaren adimena eta gorputza garatzen dijoala, eta horren arabera moldatu behar dela, pues ez dakit, repertorioa, edo eskakizun maila, edo, ez?

AA: ez, bueno, maduraziñoa nik esaten... ez, a ver, e... musika ikasketetan sartzen bazera,

AI: bai?

AA: ba... e... gauzak ulertzen dira denborarekin.

AI: bale.

AA: o sea, hori poliki-poliki jun behar dezu. Bainon, bueno, maduraziñoa fisikoa ez nuen nahi esan, baina bueno, horrek ere, bueno... ba...

AI: bale.

AA: zu, esate baterako, ba... ba txistulari... txikia baldin bada edadez, edo, ze... karo, haize falta beti gertatzen zaio [pequeña risa].

AI: ya, bale.

AA: baina hori da maduraziño fisikoa, baino ez, nik nahi nuen esan, e...

AI: bai?

AA: e... zera, musikaren ulermena, edo.

AI: bale. Bale, bale. Eskerrik ask.

AA: ez da... o sea, epe luzerako dala musika karrera bat.

AI: bale. Azkenean, urte batean ikasten edo ikusten duzuna, etorkizuneko urte batean, agian, barneratzen duzu benetan, edo, ez? Adibidez.

AA: bueno, edo... benetan-benetan, ez dakit horretara iristen geran, e? [pequeña risa]
Baino...

AI: [pequeña risa] saiatu, behintzat.

AA: baino musikan... musikan, e... ez da bakarrik instrumentua.

AI: ya.

AA: gehi gero, bueno, ba gaztetan, ba ikasten da solfeo, ez dakit, zer, baino gero armonia, gero formas musikales, gero tal... pixkat ulertzeko a ver musika zer dan, ea nola dagon obra bat, ez? Arte obra bat, ez? Ta...

AI: bai, bai.

AA: eta, bueno, hori... zera... janzkera hori, edo, ba... burua ja... janzten da, ba... hori danakin.

AI: bale.

AA: gero, interprete izateko. Hori bai, ezta? Bueno, ez bazoaz konposiziñotik, baina hori, beste bide batzuk dira.

AI: mhm.

AA: e... baino, zuk ikasten badezu armonia, ikasten badezu formas musicales, ikasten badezu, ba... ez dakit, bueno, ikasten den guztia, gero ulerzen dezu hobeto, ba zer daukazu aurrean. Bueno, ulertu, baino, behintzat badaukazu beste ikusmen bat, edo... obra baten aurrean, ezta?

AI: bai, bai. Mhm.

AA: baino hori ya ari gera esaten, ba, bueno, esate baterako, ba igual, profesionala izateko, ya...

AI: karo, bai, bai.

AA: ba goi-mailan ta zera, ba, ya, hori da pixkat... bueno... pixkat, ez det esango ya dana egin dezula, ze... hori... batzuk pentsatzen dute, baino, orduan hasten zera.

AI: ya. Zenbat eta gehiago jakin...

AA: gauza askotan bezela, orduan hasten zera.

AI: hori da.

AA: ez da... "nik goi-maila egin det eta ya listo". Ez, listo ez, ez. Orain zaude prest hasteko.

AI: ya [pequeña risa]. Hori da.

AA: bueno, *hasi* hori ulertzen da, ezta?

AI: bai, zenbat eta gehiago jakin, orduan eta gehiago konturatzen zarela, ba, zer gelditzen zaizun, edo, ez?

AA: e... ba, ba gelditu, edo... ez dakit, edo, musika interpretatzeko, ba... ez dakit nola esan.

AI: ya...

AA: in behar, o sea, que jarraitu behar dezula ikasten.

AI: bai. Hobetzeko, eta mantentzeko,

AA: nik benetan esaten dizut, oraindik, bira, orain estrenatzen ari naiz, ba beti, obrak eta obrak eta obrak, eta orain, e... azkenekoa, bueno, orain jo behar degu, e... zera, quincena musical-en.

AI: bale.

AA: estrenatu behar ditugu obra 2, ta bueno, 1 oso zera, ba música fractal da, musika matematikoa.

AI: bale.

AA. eta, nahi det esan, e, zea... obra bakoitzakin, ze... ya música contemporánea-n eta, ba konpositore bakoitza da mundu bat, ezta?

AI: bai, bai.

AA: e... ez? Ba, beti... beti ari zera ikasten. O sea, beti daukazu erronka berriak, edo, joe, orain, bueno...

AI: ya.

AA: eta, esate bate... eta hori, ba obra gehienakin gertatu zait, e?

AI: hm?

AA: eta, esaten... batzuk e... esaten didate: “jo, ta zergatikan ez dezu egiten, e... zera bat, idazki bat esateko txistuak zer egin dezakeen, eta, ta, ta, ta”. Eta beti esan det ezetz. Ez, hobeto da, ba... gauza orokor bat, edo, igual, e... zuzenean esan, edo... bueno, gero ya konpositoreak entzun lezake, ba egindako gauzak, eta zerak, ez? Baina... es que beti gertatu zait hori: “joe, hau? Aiba la ostra, eta hau [nola]?” E? eta hasi behar dezu pentsatzen, e?

AI: ya.

AA: ya jubilatze kotan nago, eta oraindik ikasten.

AI: ya.

AA: o sea, gauza berriak. Eta, e... sekulan egin ez ditudan gauzak, e... obra baten, de repente, egin behar izaten ditut, edo egiten ditut, edo...

AI: ya. Ya. Eta goi-mailara iristea...

AA: adibide konkreituak? Eman nezazke adibide konkreituak, baina, total, nahi det esan... beti ikasten dezu. O sea que...

AI: hori da.

AA: azkenean, zuk daukazu karrera bat, ta egiten dezu, bueno, preparaziñu on bat.

AI: hori da, hori da.

AA: baina hortik aurrera...

AI: ematen dizki...

AA: hainbat gauza dago...

AI: bai, barikatu.

AA: eta bueno, ya interpretazioan sartzen bagera, ba, joe, ba bueno.

AI: ya.

AA: ba... e, ni, orain dela 2... bueno, 3 urte edo hola, entzun nuen... es que, jo gendun ere quincena musical-en, eta... eta grabatu zuten zuzenean, eta gero irratitik bota zuten zera. Eta, eta gero diskoak ere egin ditugu, eta joe, eta egunen baten ta, holan, edo bueno, o sea, kanpotik, ze beti... barrutik gauza bat da, baino gero kanpotik holan... eta nik nere buruari esaten nion: “joe, zera, e... orain 20 urte, edo... edo... inork esan balit, edo, zea... hau, o sea, edo erakutsi, hori... grabaziño hori, edo... nik esango nukena: ‘hori imposiblea da’”.

AI: mhm. Egitea? [pequeña risa]

AA: hori, nik, neronek esanda, e?

AI: ya, ya, ya.

AA: nere buruari.

AI: mhm.

AA: e... o sea, prozesoa... ikaste prozesu hori ez da sekula bukatzen.

AI: ya.

AA: eta, karo, e... bueno, txistua holako saltsatan, ba, hori, ba ez da egon orain arte.

AI: baino orain lortu du agian...

AA: eta... [gero] dakazu erronka batzuk, eta nola erantzun hoiei, eta... bueno.

AI: mhm.

AA: orduan, esaten dezu, jo, benetan, benetan ez dezu ezagutzen, benetan, zure instrumentua.

AI: ya.

AA: horregatikan, geratzen bazera, e... “ala, ba ya bukatu det goi-maila, ta gero...” joe, gero? Bai, gero, horixe da. Gero jarraitu in behar dezu lanean, hor ya prestatua zaudelako, baina ikasten baita.

AI: hori da, hori da.

AA: eta ez da bukatzen sekulan.

AI: mhm. Beti daude erronka berriak, esan duzuna,

AA: beste gauza bat da, ba igual, instrumentu klasikoak, baino ya baldin badaukate 400 urte edo 500 urte, ya, e... zera, ibilbide bat, eta karo, ya, hain sakonduta dagoenez, baino karo, gu oraindikan, holako saltsatan, oraindikan,

AI: mhm. Sartu berria.

AA: instrumentua ere aldatzen ari da, ba... prototipo hobiak, e, posibilidadade diferentia... bueno, o sea, es que... dana da... baina oso interesantea.

AI: mhm. Aizu, gauza bat: lehen aipatu duzu, e... neurtu egin zenutela dantzarako erritmoen berezitasuna, edo.

AA: bai.

AI: hori, e... nonbaite publikatuta dago egin zenuten lan hori?

AA: ez, ez.

AI: ah, bale, bale.

AA: ez.

AI: besteren batek agian bai, baina zuena konkretuki ez.

Hemos retomado el tema del trabajo que hizo con un acústico, atendiendo al aspecto rítmico. Me ha explicado con un mayor grado de detalle la investigación que hicieron al respecto.

AI: eta gero, prototipo berriak egite hortan, e... Kepa de Miguel ibili zen, e... 80ko hamarkada inguruan... ez dakit elkarlanean, edo, egon zineten?

AA: ez, ez, ez.

AI: ez.

AA: e... guk egin duguna beste gauza bat da.

AI: bale.

AA: hori interesatzen zaizu?

AI: zer, barkatu? Bai, pixkat interesatzen zait, bai. Bueno, ya...

AA: bueno, es que, hau azaltzeko...bueno, baina, saiatuko naiz pixkat. A ver...

AI: ez, ba, ez, lasai, lasai.

AA: ez, Kepa de Miguel ibili zan beste konstruktore batekin.

AI: bale.

AA: e... eta konstruktore diferenteak egon dira.

AI: bale.

AA: eta egin zituzten modeloak, ba, gehien bat embocadura, edo... aldatuta, ta flauta de picon embocadura, ere bai, ta hola.

AI: bale.

AA: bale. Baina bai hoiek eta beste gainontzeko guztiak, instrumentu tradizionalak,

AI: bai.

AA: izaten dute, e... desbiaziño interbalikoak.

AI: bai, bai.

AA: esate baterako, ba... erdi, e... erdian agertzen diran, e... octavak eta, ba ez dira oktabak, laburrak dira.

AI: ya.

Ha explicado que la construcción organológica de las flautas conduce a desafinaciones, a desviaciones interválicas en ciertos registros. A continuación, ha explicado las propiedades acústicas del txistu, y las investigaciones que hubo en el último cuarto del siglo XX y más recientemente sobre la ampliación de la familia instrumental del txistu.

AI: ba eskerrik asko.

AA: horregatikan, bueno, baina ikusi duzu ze mundua dagoen hor, ezta?

AI: bai, kristona, kristona.

AA: e... eta, orduan, horregatik esaten dizut, joe, ta hor dago dantzarako, hor... bueno, nik, benetan esaten dizut eta nerekin dabilzatenak, eta goi-mailako instrumentuak, ez daukate batere problemarik, e, egin behar badute, ba, dantza...

AI: ya.

AA: e, zera, e... dantza taldetan, edo, lana, edo jo behar badute, ez, e? Eta gainera, egiten... normalean egiten dute, e?

AI: ya. Mhm, bai.

AA: baino,

AI: esan.

AA: ba, ba baino, badago hor beste mundu haundi-haundi bat, ezta?

AI: hori da, bai.

AA: eta horretan ondo bazaude, ba, gainontzeko gauza guztiak, eta, egiterik izango dezu.

AI: mhm. Bai. Aipatzen zenida, bai.

AA: jun, ba jun behar dezu, eta ikasi hori, besterik gabe.

AI: hori da, hori da, mhm.

AA: baino bueno, guk, nola lantzen degun, e... zera, ya, repertorio eta, bueno, badakigu. Eta normalean, interes handia izan dutenak, horretan ere ibiltzen dira.

AI: mhm, bai. Bale.

AA: ni... ni ere bai, bueno, ba... bueno, ba... ba hori egiterik baldin bada, ba venga, jo, eta pozik, eta... bale, baino gero, beste... eta lehengo txistulari haiek, lehen aipatu nitun txistulari hoiek ere egiten zuten. Etzuten hainbeste erreztasuna, guk izan degun hainbesteko erreztasuna,

AI: ya.

AA: eta, bueno, ba... ba ahal izan zutena, baino, joe, hemen... hemen egin dire gauzak, gero igual, esan dezakezu, igual, desastre bat da, hori ezin dela egin, ezta? Baino begira, esate baterako, hemen egon zan, Bizkaian, hermanos Ansola, banda de los hermanos Ansola, e... Ansolatarren... Ansolatarrak, edo, joe,

AI: bai?

AA: eta oso famatuak izan ziran beren garaian.

AI: hm.

AA: eta bat uste det organista izan zala, eta denak ziran empresarioak.

AI: [pequeña risa]

AA: baino holan da guzti, afiziño handia, e... zerian, e... musikarako eta txisturako, ezta?

AI: ya.

AA: eta egiten... eta kontzertuak eta kontzertuak egiten zituzten.

AI: bai.

AA: karo, gaur egun, gure ikuspuntutik, esango genukeen: “jo, igual, bueno, ba teknika pixkat, ez dakit, eta afinaziñoa ere, ba bueno”. Bueno, bueno, o sea, baino, a ver, empresarioak ziran.

AI: ya.

AA: e? Bat uste det organoa jotzen zula, edo organista, edo ez dakit, e? Baino... zea, eta hoiek, begira zer egin zuten, e? Zea, eta, konpositore batek, apaiza batek, Markinakoak, e... egin zien Tocata y fuga en re menor para banda de txistu.

AI: ya.

AA: o sea, e, gero esaten dezu: “jo, baino, hori desastre bat da”. Bueno, nahi dezuna, baino nahi det esan, e... gogoia, edo...

AI: ya.

AA: e, erronkak aurrian, edo, ta, hori ze perfila da? Ba guk daukaguna.

AI: ya, bai, bai. Bai.

AA: ez da besterik.

AI: eta banda de txistu? Baino, oraindik txistu bajo eta sil... bueno, silbotea egongo zen, baino, ze txistu? Txistu...

AA: ez, ez, ez. Egin zuen, baino, karo, es que egin zuen, e... hor, e... bueno, konpon... moldaketa hori, apaiz harek egin zuen moldaketa, e? 2 txistu eta silboterako.

AI: ah, hori da, hori da. Bale, bale, mhm.

AA: ez zegoen besterik. Baina bueno...

AI: ya, noski, noski.

AA: esaten dezu: “jo, es que igual ez da oso propioa hori es que hori, obra hori, moldaketa egiteko 3 flautantzako, hombre, ez dakit pixkat forzatua da”, ta holako gauzak, ezta?

AI: bale.

AA: baino... baino esateko zelako inquietudeak, edo, zeuden.

AI: hori da, bai, bai.

AA: ez? Hoiek dantzarako ere egingo zuten errez-errez, e?

AI: eta horri lekukoa...

AA: nahi det esan, o sea, ezagutuko zuten dana... ta dana.

AI: [pequeña risa]

AA: baino zer zegoen hor ere, beste... beste... beste...

AI: beste norabide batean ere,

AA: ez dakit, gogo bat, edo beste...

AI: bai, mhm. Bai, ta txistuari...

AA: eta bueno, hori da pixkat, eta ni, horregatikan, perfilak esatea: “hau eta hau”, oso sinplea da, hori ez da...

AI: bale, bai, bai. Bale.

AA: eta ni seguro nago haiek eta... ba, izan bazuten aukera, edo, teknika hobetzeko eta zera, ba egingo zuten. Seguro.

AI: mhm.

AA: eta, bueno, nik hala pentsatzen det, ezta?

AI: bai, bai. Bueno, ikusten da ere, bazutela griña hori, azkenean, ez? Mhm.

AA: bai, bai. Eta gero, ba guk, e... e, zera, txistulariak geranezkero, ba... ba, bueno, ba... o sea, neri esaten didate: “aizu, ba...”, joe, igual, ez dakit, e, hileta baten edo jotzeko, ta ez dakit zer, edo dantza batekin, bai, nik egiten det, eta gustoz gainera, baino, bueno. Baino, nire ahalegina, ta nere zera, preokupaziñoa, beste leku batetik dator.

AI: mhm.

AA: horretara ere saiatuko naiz ondo egiten, e? Eta beti, esan didatenean... esan didatenean, e... zera, aurreku bat egin behar dugula, ez dakit zer, edo eskatu badidate, ba bale, bien, baino nik beti eskatu det ensaioa dantzariarekin.

AI: ya. Begira, mhm.

AA: beti. Beti esan det: “bueno, kondiziño bat, baino ensaiatu egin behar degu, e?”

AI: ya.

AA: o sea, ensaiatu, nik ikusi behar det e... nola egiten dezun dantza, eta gero zuk ere, esan, nola konforme zauden, edo ez, e... ta ya está.

AI: ya. Mhm.

AA: hori. Bai?

AI: bai. Bai, bai.

AA: hori oso inportantea da. Horregatikan lehen kontatu dizut hori... konkursoana, hori nik ez det ulertzen.

AI: karo, ya.

AA: nik uste det, e, zera, txapelketa da biona.

AI: hori da.

AA: nahi badezu, dantzaria igual gehio, ez dakit zer, baino dantzariak landuta euki behar du [bere] txistulariareki.

AI: hori da, mhm.

AA: halan pentsatzen det, baino hala... baino dantzari munduan, edo dantza munduan ez da hori onartzen, ez dakit nik zergatik, baina bueno. [pequeña risa]

AI: ya, bale. Bueno, ba, eskertzen dizut, benetan, [pequeña risa] eman didazun informazio hau guztia. Eta oso eskuzabal.

AA: bueno, pues a ver zeozertarako baliyo dizun.

AI: bai, ziur baietz. Milesker, Aitor.

AA: eta zeozer gehio nahi badezu, edo, dudan edo, ba, botaidazu, ze, abisua, eta ya está, e?

AI: bale. Eskertzen dizut,

AA: bale.

AI: asteburu ona izan, eta, bueno, ba ondo segi, hurren arte [pequeña risa].

AA: bale ba [pequeña risa], bueno, ondo izan.

AI: eskerrik asko, agur.

AA: agur.

VI.3.23. tr_TP5_HERRI ARTE ESKOLA_Itziar

Registro de la grabación: TP5_HERRI ARTE ESKOLA_Itziar

Contextualización

- Entrevista a Itziar Busselo, txistulari profesora de la escuela de música Herri Arte Eskola de Errenteria.
- Fecha: 10 de marzo de 2025 entre las 11:00 y las 11:21 horas.
- Duración total de la entrevista: 31 minutos.
- Lugar: la entrevista se realizó en el aula de txistu de Herri Arte Eskola (Calle Alfonso XI 6).
- Tipo de entrevista: abierta semiestructurada.
- Tipo de transcripción: literal.

Transcripción

Amaia Irastorza: inportatzen duzu grabatzen badut?

Itziar Busselo: ez, ez.

AI: bale, eskerrik asko.

IB: etzait batere inporta.

AI: [pequeña risa] e... hementxe utziko dut, nunbaite.

IB: grabatuko du hortikan? Bai?

AI: bai, bai. Oso urrutitik hartzen du [pequeña risa]. Konfiantza daukat beregan. M... bueno, ba... aipatu bezela, e... dantzarko jotzen duen txistulariaren inguruan ari naiz lan bat egiten, eta... musika eskoletan elkarriketak egiten ari naiz, ba bertan txistuaren eta dantzaren erlazioaren inguruan zer dagoen, edo irakaslearen iritzia ere joakiteko.

IB: bale.

AI: e... hasteko, e... Herri Musika Eskolan, Errenterian, txistu irakasle zara,

IB: bai.

AI: baina beste lanbide batekin, edo, uztartzen duzu hau?

IB: beste lanbide bat ere egiten ote duzun, irakasle izateaz gain.

IB: ez... ez.

AI: ez.

IB: a ver, momentu hontan, txistu irakaslea, e... zatitua dago.

AI: mhm.

IB: alde batetik txistu irakaslea, eta gero, e... udal txistularien taldeko kidea ere bai. Orduan, bitan dago, ez da bakarrikan irakasle, baizik eta jo ere bai.

AI: bale.

IB: momentu hontan, e? Aurten hasi gea hola.

AI: bale.

IB: orain arte etzen...

AI: eta orain arte nola egiten zen?

IB: irakasle bakarrikan.

AI: ah, bale. Baina tiempo completo? Edo..

IB: ah, bai, bai, bai.

AI: mhm.

IB: lanaldia osoa.

AI: eta orain, bai partekatzen duzula txistu taldean kide izateakin.

IB: bai. Bainon, [beraz], enpresa, esate baterako, berdina.

AI: mhm.

IB: duguna da, lana aldatu. Bainon...

AI: ya. Azkenean udaletxearen langile zarete, edo...

IB: patronatukoak. Dago, patronatu bat da,

AI: ah.

IB: ez dakit zerk... ziur, eztare, ez dakit.

AI: mhm.

IB: bainon, udal patronatu bat da.

AI: bale, mhm.

IB: eta hemen daukagu, hori, Herri Arte Eskola.

AI: eta ehuneko batean zatitzen da txistu taldean eta irakasle izatea.

IB: hori da.

AI: zein ehuneko, edo?

IB: bueno, ba orain begiratzen ai gea, ze...

AI: ah.

IB: pixka bat da... a ver... udal txistularien lana ez daka... baditugula ordu batzuk, e? Bainon, ez dago oso... oso zehaztua, ze... moldaketak dia, e... jendeak hartu beharko zun akonpainatzeko. Ez dela bakarrikan 4 ordun. Zenbat ordu diran? Ba ez dakit, bainon, nik uste dela, formalki, e? E... 70 bat klaseak ematen,

AI: mhm.

IB: ta, e... gainontzekoa, jotzen.

AI: eta lehen, e... lehen ere, zuek jotzen zenuten... pertsona berdinek jotzen zenuten txistu taldean, edo aurten gertatu da aldaketa bat?

IB: e... ez, a ver... ze... historia pixka bat...

AI: bai.

IB: atzeaka botako det? Ze...

AI: ezagutzeko.

IB: igual, lioso da, e?

AI: bai? Bueno.

IB: lioso xamar.

AI: kontua da aurten hasi zaretela, e... txistu irakasleak...

IB: ez, bazegon udal txistulari banda bat.

AI: bale.

IB: gero, horko kide bat, txistu bigarrena, hain zuzen ere, uko egin zion plazari, eta, etzuten hori berriro... aterako.

AI: bale.

IB: e... gertatzen zena da, karo, 3 kidekin, udal txistulari banda bat, anulau. E... ikasle kopurua jeisten ari da dexente, ordun eskaini zidaten hoi betetzia.

AI: bale.

IB: baietz esan nun,

AI: mhm.

IB: y ya está. Bainon Udal Txistulari Taldea zegon hemen aspalditikan.

AI: bale.

IB: o sea, gu baino lehenago.

AI: baina etzen gertatzen, hori, e... Herri Musika Eskolan irakasle izatea eta aldi berean txistulari taldean.

IB: hori da. Orain, Udal Txistulari Taldea ere bai patronatuan barruan dago. Ez du zuzenean udaletxetikan... ez dakit.

AI: ah. Bale. Eta... bai, txistu irakasleak zu baino gehiago bazarete hemen?

IB: e... ez.

AI: zu zara txistu irakaslea.

IB: ni nago, ni nago.

AI: pixkat, egiteko kuadro bat [pequeña risa]. Eskerrik asko.

IB: bale.

AI: em... zure aktibitate profesionalean, e... bai txistu taldean, bai irakasle bezela, euskal dantzarekin harremanen bat daukazu?

IB: bai.

AI: bai?

IB: asko.

AI: mhm.

IB: e... hau ere, igual, pixkat lioso da ere bai esplikatzeko. Bueltak ematen ari naiz, e... hemen bazegon, ta badago, elkarte, m... potente bat, dela Ereintza elkarte.

AI: mhm.

IB: ez dakit ezagutzen duzun.

AI: bai, ezagutzen dut.

IB: bale, e... Erretereria Musikal, kontserbatorioa hasi zenean, Ereintza izan zen horko, e... z dakit nola esan, fundadore bat, edo. E... e... hor zegon, ez?

AI: bai.

IB: beraz, akademia bat zegon, txistua ematen zuena, eta solfeo, eta dantza ere bai. Orduan, akademia hori guztia pasa zen Erretereria Musikalera.

AI: bale.

IB: orduan, hemen egon baino lehen ni Ereintzan negon ya.

AI: mhm.

IB: ta... ya, gaztetatik. Ta betidanik izan dugu harremana oso-oso estua dantzariak eta txistulariak. Hoi dena honea etortzen zanian, gauza bera, bainon karo, [medio] gehiokin.

AI: zer, medio gehiagorekin?

BI: bai.

AI: hm.

IB: ordun... ba...

AI: aprobe txatu zenutela medio gehio edukitzea...

IB: karo, gauza gehio egiteko, ta... hemen, orain, ikasleak, eta dantzako ikasleak, harremana oso estua daukate.

AI: bai, e... egon nintzen Ereintzako dantza taldearekin, eta esan zidaten hemen, Herri... Herri... ai, barkatu...

IB: Herri Arte Eskola, bai.

AI: Herri Arte Eskolako dantzarien maila altuenekin, edo, egiten dutela elkarlanen bat, gero.

IB: txistulariekin gauza [berbera].

AI: txistulariekin gauza bera. Galdetu nahi nizun.

IB: gauza bera.

AI: mhm. Orduan... barkatu.

AI: segi, segi.

AI: bai, e... bat egoten dela, e... elkarlan bat, edo harreman bat, bai Herri Musi... ai, barkatu, Herri Arte Eskolako dantzarekin, txistulariekin batera, eta, e, inguruko dantza taldearekin, Ereintzarekin, ere.

IB: karo, gertatzen dena azkenean,

AI: mhm.

IB: pertsonak, berdina gea.

AI: bale.

IB: horrengatikan, nik, dantza... dantza... euskal dantza ematen dutenak dia, Vanesa Castaño eta Urko... Urko Mitxelena. Ereintzako kideak direla ere bai. Ordun... badago hor muga bat ez dela oso... oso... ondo nabaritzen.

AI: mhm. Bueno.

IB: dena berdina da.

AI: bale. Eta adibidez, adibide bat emango zenidake ze ekintza egiten dituzuten elkarrekin, edo zertan datzan elkarlan hori.

IB: oraintxe bertan,

AI: esan.

IB: e... azeri dantza, herriko axeri dantza,

AI: mhm. Inauterietakoa, ezta?

IB: inauterietakoa, sardinaren ehorzketa, oraintxen bertan San Juan iritsiko da, eta... San Juaneko... bueno, Irunen ere izaten dezute holako bat, ez?

AI: bai.

IB: hemen ere bai. Azkenean dela dena batera, gauekoa, dela... jendea nahastu iten da.

AI: mhm.

IB: e... ez dakit, beste bat... e... Dantzari Txiki eguna, e...

AI: ta bertan jo egiten duzue dantzarienzat.

IB: bai, claro.

AI: Ereintzarentzat, edo...

IB: guk jotzen dugu, eta dantzariak hemengoak dira.

AI: ya, e, hemen...

IB: eta nahiz eta irakasle izan, edo... azkenean Ereintzako kidea zea, vas y das el callo y ya está.

AI: [pequeña risa] esan zidaten txistularien artean zu egona zarela Ereintzan ere jotzen.

IB: bai, bai.

AI: esan didazu kide zarela...

IB: ba... horregatik esaten dizut, muga non dagon?

AI: bale.

IB: ba ez dakit. Beste aldetik, udal txistulariak bestela bai, badagola muga, e... berez... ez... zereginkizunak askoz mugatuago daudela, ez? Igandeko dianak, igandeko kontzertuak, edo. Bai dantzariekin ere bai, bainon, beste momentu batean, bainon, ze, azkenean, nola dena den una cosa... nahaste borraraste bat,

AI: mhm, bale.

IB: non gelditzen den muga? Ba ez dakit.

AI: bale. Ez pentsa errealitate oso arrunta denik, e?

IB: e?

AI: nik hori Errenterian ikusi dut, baino... inon gutxi gehiago. Ba hori, e... musika eskolako txistulariak eta... eta dantza taldeak, eta musika eskolan euskal dantza hain errotua egotea ere, ez dela oso errealitate arrunta. Ikusi dudanagatik.

IB: ez?

AI: ez. Non esango zenuke gertatzen dela holako... elkarlan bat ere bai? Ez dakit ezagutzen duzun beste herriren bat ere gertatzen dena.

IB: ba, ez dakit beste... ba, ba... ez det sekula pentsatu, egia esan.

AI: horregatik esaten nizun.

IB: bainon, nola hau hola...

AI: mhm.

IB: ze azkenean pertsona berdinak gea.

AI: bai, esan duzu hau sortu zenean Ereintza barruan zegoela... horrek egiten du.

IB: ze, ordun...

AI: bai, [pequeña risa]

IB: eta ohiturak beti berdinak dia, e... noiztikan jotzen dugu axeri dantza? Ba nik ez dakit, enaiz goatzen.

AI: ya.

IB: ta seguraski... honea sartu baino lehen, oposaketa egin baino lehen, ya axeri dantza jotzen nun.

AI: mhm.

IB: ta dantzariekin, nik uste gauza bera gertatzen dela.

AI: bai, mhm.

IB: beraiek ere Ereintzako kide dia, ordun...

AI: bai. Harrobi bezela ikus daiteke.

IB: bai.

AI: mhm. Eta... bueno... neukan pentsatua galdera, e... alderdi profesionalean dantzarekin erlazioa, eta aisialdian ere bazenuen? Suposatzen dut baietz, hori... ez?

IB: baino, f...

AI: azkenean denak bat egiten du.

IB: azkenean dena bat da.

AI: mhm.

IB: [azkenean dia]... bai, bainon... dena bat da, besteekin dijoa.

AI: mhm.

IB: non konkretatu? Ba, f... ez dakit.

AI: bai, zaila, zaila.

IB: ez dakit, ez dakit. Zaila egiten zait.

AI: e... gero, beste galdera bat, ea txistulari baten lanbide nagusia edo zein izan daitekeen. Txistua ikasi, eta gero, txistu munduan lan egiteko?

IB: klaseak eman.

AI: klaseak eman, irakasle bezela. Mhm.

IB: momentu hontan irakasle bezela, ze... e... banda profesionalak ez daude.

AI: gutxi, ezta?

IB: oso gutxi.

AI: mhm.

IB: nik dakit... nik dakitenez, e? Ba Bilbo, kapitalak, Bilbo, Donosti, Iruña, Gasteiz, ta Gasteiz ere... ez dakate lanaldi osua. Lanaldi osoarekin...

AI: ya. Beste zerbaitekin ere uztartu behar dutela.

IB: bai.

AI: eta Errenteriakoa ere hartzen da udal banda bezela, ez? Txistu talde...

IB: bai, bainon ez dakagu lanaldi osoa jotzen.

AI: ya, bale.

IB: e... Josu, behean zegola, silbotea da, bandako silbotea.

AI: mhm.

IB: e... arratsaldean etorriko da Iñaki Letamendia, atabalaria dela, orduan, o sea, guk klaseak ematen ditugu, baina berak egiten dituzte beste lan batzuk.

AI: mhm, ya.

IB: Herri Arte Eskola barrun, betetzeko.

AI: mhm.

IB: ta, gainontzekotan, ba ez dakit zenbat banda dauden, hola profesionalak, e?

IB: ya.

IB: oso gutxi. Irunen, zegon...

AI: badago, baina ez da udal banda bat... ez dakit.

IB: bainan bueno, hor daude, ez?

AI: bai, badaude, baino, hori, e... nagusi bezela, irakasle, azkenean.

IB: bai, ez?

AI: eta txistu ikasle batek ze... zertan lan egitea espero du? Ez dakit badakizun... ze ideia eduki dezaketen...

IB: nik uste, orain arte ikusi dudak gainontzekoa, oso gutxi izan dira profesionalak. Oso gutxi, e? E... orokorrian, espero dutena da, hori, ondo pasatzea,

AI: mhm.

IB: taldetan jotzea, dantzariekin nolabait harremanak, edo edozien gauza... hola, hortikan ibili... nik uste, orokorren, espero dutena da ondo pasatzea,

AI: o sea, ez dute espero agian txistu munduan profesionalizatzea.

IB: oso gutxi.

AI: aurtengo ikasleen, dituzun ikasleen kasua hori da?

IB: bai. E... ondo pa... helduak direnak, ya, beste... beste lan modu bat daukate,

AI: ya.

IB: beste karrera bat egiten dute, ta nik uste az... bai. Gehienak bai.

AI: aurtun zenbat ikasle dituzu, edo ze mailakoak, edo...

IB: aurtun oso-oso gutxi. Ditugu 7, eta txikiak oso txikiak dira, maila... erdiko beste 2... eta gero etortzen die, eta gero ta gehio etortzen dena, jende heldua, bainon... heldua, jubilatuenak.

AI: mhm.

IB: jubilatzen den pertsona bat, “jo, nire bizitza guztian...”, jo, edo: “gaztetan txistularia nintzen eta berriro hartu nahi dut”. Hoi, asko gertatzen ari da azken bolaretan.

AI: eta hori musika eskola barruan gelditzen da?

IB: e, ez. Binon gauza bera, etortzen dienak Ereintzara juten dia jotzea.

AI: mhm.

IB: ta hor badago beste talde bat ya egin dutena azkenian, jubilatuen talde bat, ta etortzen dia honea... partiturak prestatzeko, ze... edo ez dira gai ikusten, edo... ta gero han [ensaiatzen] dute.

AI: Ereintzara joaten dira jotzera.

IB: bai.

AI: eta hori, galdetu [nahi] nizun, esan duzu, txiki batzuk daudela, hoiek oinarritzko mailan, o sea... grado elemental, edo, daude,

IB: bai.

AI: profesionala ere ematen duzue hemen, ez?

IB: bai, baina profesionalean ez dago inor.

AI: ah, eta 2 pertsona esan duzuna, handixeagoak, edo direla, oinarritzko mailan ere bai?

IB: bai. Edo, badaukate maila, bainan ez dute profesionala egin nahi.

AI: ah, ba zer daude, musika eskolan? Edo kontserbatorion?

IB: ah, ez, ez, musika eskolan.

AI: musika eskolan. Denak daude musika eskolan?

IB: bai, orain bai.

AI: bale. Eta beraien helburua txistua jotzen ikasteko, helduena esan didazu, ba berriz errekueratu nahi dutela, eta gaztetxoetan?

IB: e... jotzea. Ondo pasa. Ondo pasa, edo emanalditan parte hartu, edo...

AI: mhm.

IB: hoi, besteik ez.

AI: mhm. Beraien instrumentu nagusia, edo, suposatzen dut txistua dela, ez? Ez dute agian beste bat jo eta bigarrenko bezela txistua hartu, edo...

IB: ez, ez. Txistulariak dira.

AI: bale. Mhm.

IB: bai... igual kurioso da, baino...

AI: ondo [pequeña risa]. Eta hori, ba eskolaz kanpo beraiek, dantzarako jotzen dutela, ez? Beste zeozer edo egiten dute?

IB: klaro.

AI: dantzarako jotzea da beraien helburua.

IB: askotan.

AI: mhm.

IB: baino, nik uste, askotan, helburua dela... edo txikitatik hasi zien, ta harremanak sortzen dia, lagunak sortzen dia, kuadrillak iten dia, ta zu zea taldeko txistularia. Vas y tocas.

AI: mhm.

IB: nik uste [dudala], hori da.

AI: mhm. E... ze txistulari profil edo lantzea gustatzen zaizu klasean? Ze abilezia, edo, eukitzea.

IB: e?

AI: ze lantzea gustatzen zaizu ikasleengan, ze, pues ez dakit, musika jakinduria, abilezia, edo, edukitzea lortzea klaseetan.

IB: jo, txistuak daukana da, oso zabala dela.

AI: mhm.

IB: beraz, badakizu, e... [incomprensible] 3 zuloko flauta bat dela, repertorio oso-oso zabala da.

AI: mhm.

IB: hortikan, gero, dantzak... dantzak eramaten dute, ez du ematen, bainon, denbora asko, ze ez dire batere errexak. Nahiz eta dantzak dantzatzeko errexak izan, edo, oain ihoteek egin duguna, ez? E... Lapurdiko dantzak. Dantzatzeko errexak dira, bainon gero, jotzerakoan, ba notak dituzte. Orduan, lan in behar da.

AI: bai.

IB: eta, ikasleak, hoi, oso-oso gustora egiten dute. Dantzak direnean. Eta gero, ba... erreperitorio zabala. Oso-oso zabala da.

AI: mhm. Adibidez, obra klasikoen, [chasquea] e... moldaketak lantzen dira?

IB: bai, lantzen dira, baina momentu hontan oso gutxi.

AI: hm.

IB: ze, bueno, musika eskolak daukana da, dala pixka bat a la carta.

AI: bale, bai. Mhm.

IB: ez? Orduan, haur txikiak direnak, nahi dituzte, e... entzundako kantak, Pirritx eta Porrotx a saco paco, badago baten bat eskatzen dutela Adele, edo... zea beste bat... beste neska bat oso famatua, ahora no me viene. Gero, maila ertainekoak dantzak egiten dituzte, eta orain kontzertuak ere bai, udal txistulariekin.

AI: hm.

IB: eta besteak... bueno, kontzertuak, baino txistu kontzertu klasikoak, repertorio klasikoa.

AI: ze, adibide batzuk emango repertorio klasikoa, tradizionala, edo esaten zaio?

IB: ba, banda tradizionala, Isidro Ansorena, orain... egingo dela, [zea] bat, ze da... 50 urte Isidro Ansorena hil zena.

AI: hm.

IB: orain daukagu Isidro Ansorena a saco paco, hori, Urteaga... Txistulari aldizkarian ateratzen diren obra pilo hoiek.

AI: mhm.

IB: izango dala, repertorio klasikoa, ez?

AI: mhm. Zuretzako txistulari izatea edo txistulari ona izatea zer izango litzake? Zer eduki behar da? Ze esparrutan eroso egon, edo zer jotzen jakin, edo ez dakit.

IB: ...

AI: [pequeña risa]

IB: bua... bua chaval... bu...

AI: bueno, ateratzen zaizuna, ez dakit...

IB: txistulari on bat?

AI: bai

IB: txistulari on bat da niretzako...

AI: edo, agian alderantziz errexago izan daiteke, edo...

IB: ez. Momentu... txistulariak, edo nik uste dut dena... e... beste instrumentukin desberdintasuna da jo dezakezula edozein momentuan. Ta momentu hoitan... askotan, zaudela jendian oso gertu, ez?

AI: mhm.

IB: jaia denian, txistularia hor dago. E, kontzertu batean, txistularia hor dago. Oan, azken bola... azken urtetan, gero ta gehiago, bueno, adinagatikan ere bai, bainon, e... momentu oso konplikatua denean, norbaiten familia hiltzen denean... txistularia hor dago. Askotan eskatu egiten digute hor.

AI: mhm.

IB: orduan, txistulari on bat... ez dakit, momentu bakoitzean zer jo eta jendekin nola konektatu.

AI: mhm.

IB: noski, bueno, gaitasun bat behar dezu hortarako. Baino neretzako hoi da, el crack.

AI: mhm. A, e... sozial... puntu sozial hori harrapatzea.

IB: bai, eta hoi, e... jendekin konektatzea.

AI: mhm.

IB: momentu bakoitzean, ez... a ver, jaitan ez izan ere el chapas,

AI: ya.

IB: e... kontzertutan puntu solemne, edo behar duna ongi eman, eta bestea noski, konturatu ze egin behar duzun, eta [incomprensible].

AI: chapas zer jotzea izango lizake adibidez, edo luzeragatik, edo zergatik chapas?

IB: begira... jo, bainon hau gusto personala da, e?

AI: bai, noski baietz.

IB: nire iritzia da, e? Cuidau, e?

AI: noski baietz. Hori ere galdetzen ari naiz, irakasleen iritzia.

IB: a ver. Insisto, nire iritzia da, ez da... e... m... neretzako el chapas da... ta askotan ikusten det... e... el que va de virtuoso, ta jotzen ditu nota pila bat, pila bat, pila bat, ta ikusten diozu berari dagona bere burua entzuten, ez? El “qué bueno soy”. Eta beste obra bat, y venga, otra vez, ezer... ezer ekarri gabe. O sea, neretzako hori da...

AI: mhm.

IB: el... el chapas.

AI: oreka bat, ez? Agian birtuosidade baten...

IB: bale, oso birtuoso a zea, bale. Bale. Erabili hoi, jendeakin konektatzeko.

AI: mhm.

IB: nolabait, emozio bat pasa behar zu. Bat, la que sea. Bainon, ez... [incomprensible]

AI: ya, mhm.

IB: neri... hori... ta hori ikusten detenean alde egiten det, ya.

AI: bai, e?

IB: baino, esaten... te vuelvo a decir, nere iritzia da, e?

AI: noski, bai, bai. Eta ez pentsa, e... agian ez da... etzara bakarra iritzi hori daukana, horregatik. Agian orokortua baldin bada, interesgarria izan daiteke jasotzea.

IB: ya. Beste alde batetikan ikusten duzu jendea noski, a ver, bai, birtuoso a gustatzen zait ikustea, nola ez, nola? Bainon, birtuosismo hoi zerbaitetarako erabiltzen dutenean, ez?

AI: mhm.

IB: ba bale, ba iritsi zait. Bestela, iristen ez baldin bazait...

AI: mekanizismoan sartzea, eta...

IB: e?

AI: gauza mekaniko bat egin, eta, hori, esan duzuna, sentimendu punto bat, edo, eman gabe...

IB: bai.

AI: mhm.

IB: bai, ez...

AI: irakurri dudanagatik, agian, ez dakit, e... ondo harrapatu dudan, e... txistua kontserbatorioan sartu zenean, akademizatu zenean edo ofiziala egin zenean irakaskuntza, e... agian sortu zirela jardunbide edo... edo, perfil desberdin batzuk, bat akademikoa, eta bestea kalean jotzekoa. Horrekin ados zaude, edo horrelako zerbait nabaritu duzu, edo ez?

IB: [adopta una expresión de asombro escéptico]

AI: ez.

IB: ez.

AI: bale. Ta zer... o sea, ez dakit... zergatik iruitzen zaizun izan daitekeela irudipen hori, edo ez dakit zertan begiratu daite... dezakeen norbaitek hori pentsatzeko.

IB: nik uste det, historikoki eta enaiz... oso ziur... nik uste, pertsona batzuekin ta jende askorekin ez ginelan izan batere justu. Oso gazte ginen... ze, a ver, hor sortu zenean, nik ikasi nun Ansorenarekin, e... ba ez ginan lehenengo... lehenengo zea aterako, bainon... lehenengo... hori izango zen 90...

AI: mhm.

IB: gutxi gora-behera hortikan. Ba, hori iritsi arte, akademiko hori, zela soinu oso desberdina, txistuak afinatuak, irakurtzen zuten jendia,

AI: mhm.

IB: irakurketak, eta potoloak, ze... Piterrek sartzen zigun kaña...

AI: zeinek sartzen zigun?

IB: Ansorenak.

AI: Ah, Piter, bai, bale.

IB: ezagutzen zu? Ez...

AI: bai, bai.

IB: bai?

AI: bai.

IB: ba, sartzen zigun kaña...

AI: bale [pequeña risa]

IB: nik asko maite dut [pequeña risa] ta nere laguna da, bainon...

AI: afinazio aldetik? Edo...

IB: eta irakurketarekin. Karo, errepertorioa aldatu zuten, e... bat-batean... bat-batean ez. Txistuak izan zuten parentesi bat, hoi... gerra ta gero gertatu zena, frankismoarekin, eta hor egon zen jende asko-asko txistua bultzatu zula.

AI: mhm.

IB: agian etzakatela maila tekniko handia, bainon bai sartzen... orduak sartzek zituztela, ta... esfortzu handia. Gu iritsi ginan, los chulitos del conservatorio, que leíamos, f...

AI: [pequeña risa]

IB: eta nik uste... eta, esaten ziguten ere bai, e? Kalean jo behar zan, ta kalean jotzen genun. Ta soinu, ta dena. Baino, besteak zeukaten beste kutxu bat guk... ez genula... eta, oso gazteak ginen, ta begiratzen genun... gaztea zenian, le miras al otro como... por encima del hombro, ez? “Ez dakite irakurtzen...”

AI: mhm.

IB: eta alardeta juten ginan, ta, alar... txistularien alardeak, momentu hartan ziren punta-punta,

AI: kontzertu bat zen, ez?

IB: bai.

AI: txistulari askon artean ateratzen zen.

IB: bai, txistulari kontzertu nagusiak, klaro, gu ginen los guays. Edo, lehiaketa batera jun, ta... [creo que hace un gesto indicando un sentimiento de superioridad] Bainon, ez dut uste sortu zela beste... ze kalean ere jotzen genun.

AI: mhm.

IB: ta orain ere jotzen degu.

AI: mhm.

IB: beste ideia batekin? Bueno, formazio gehiagon batekin, eta agian, con un punto de chulería que nos sobraba bastante.

AI: atzera begira, pentsatzen duzu hori? Eta... e... haiek zuten, esan duzun kutxu edo hori, joe, hitzekin esatea posible izango litzake? Esan duzu ikasi... musika hizkuntza ikasi duten txistulariek agian etzutela, e... zaharragoak edo ikasi etzuten hoiek zeukaten zerbait.

IB: a ver, zakaten... [chasquea] bizitza zakatela, ez?

AI: esperientzia...

IB: claro, esperientzia, non jo... batzuk, jo izan zuten debekatua zegonian.

AI: mhm.

IB: ta bai, jotzen dute errepertorio... Txistularien aldizkarian dagona, txistularien... elkarteak ere oso inportantea da.

AI: mhm.

IB: horiek jotzen zuten, baino... a ver, tipikoa de... eta zu: “a ver, ez du ondo neurtzen...”. Minueto Monzón, clásico.

AI: mhm.

IB: eta zu horrela: [gesticula suspirando a modo de desesperación presuntuosa]

AI: [pequeña risa]

IB: ta orain, pentsatzen duzunean, jo, igual nos pasamos bastante.

AI: eta, igual, beraiek bazutela puntu hori, orain baloratzen duzun, e... konexio... emate hori?

IB: hombre, karo.

AI: mhm.

IB: karo. Bai, bai, bai, bai. Adibidez, ziren, el capitán del pueblo.

AI: mhm [pequeña risa]

IB: txistulariak ziren, como...

AI: ya.

IB: gu berriz ez, baina [honek] bazakaten.

AI: mhm. M...

IB: vuelvo a decir, e? Hau nere iritzia da.

AI: bai, noski. Zure iritziaren bila etorri naiz. [risa] Bai, bai. Em... bale. Ba... pixkat, laburpena egiteko, euskal dantzarekin txistuak izan dezakeen kontaktua ez da urria, repertorio aldetik asko landuko da, suposatzen dut, dantzak. Gainera, zure ikasleek eskari hori daukate. Gero, aktibitate bat txistu bandan jotzeaz gain, izan daiteke dantzan, dantzarako jotzea,

IB: bai.

AI: beste zerbait gehituko zenuke, edo honekin esana dago?

IB: ez.

AI: mhm. Eta hori, akonpainamenduarekin, e... daukan, e... kontaktu mota, praktikan gertatzen dena da, edo hori, e... dantza taldearekin egoteaz aparte lantzen da? Edo nola egiten da...

IB: bietan, bietan.

AI: bai?

IB: ... badago... aurre lan bat, gero dantza taldearekin jutea. Ze bestela,

AI: mhm.

IB: se monta un chocolate...

AI: bai?

IB: bai. Ze, harremana oso estua da, baina ez gara sekula entenditu.

AI: entenditu?

IB: ez, ze beraientzako direnean 2 buelta, guretzako dire 4. Holako gauzak,

AI: ah.

IB: dantzariak ez dute musika irakurtzen.

AI: mhm.

IB: normalean, herri hontan.

AI: [pequeña risa]

IB: ez, gainontzean ez dakit. Orduan: “ez, 2 buelta”. Zuk ematen diozu 2 buelta partiturari, eta ez da hola.

AI: ya. Ze gauza.

IB: edo... ritmo aldetikan, zuk, azkar nahi dezunean, edo musika azkar eskatzen dizunean, beraiei motel, edo aldrebes. Orduan, lan bat in behar da,

AI mhm.

IB: aurre lan bat egin behar da.

AI: eta... bueno, esan didazu, baina... e... Herri Arte Eskola barruan, [chasquea] klaseen parte hartzen da dantzariekin eta txistulariekin ensaioren bat elkarrekin egitea?

IB: nola?

AI: Herri Arte Eskolako klaseetan, agian, pues hori, aste batean, ordutegia izan daiteke dantzariak eta txistulariak elkarrekin saio bat egitea?

IB: ez, hola ez.

AI: agian gehiago egiten da ensaio orokorretara.

IB: ensaio orokorretan, edo... orokorretan bakarrikan ez, e? Aurretikan, ensaio batzuk egiten dira,

AI: eta saio batean... adibidez, Dantzari Txiki eguna esan didazu...

IB: bai.

AI: ze beste emanaldi, edo, izan ditzazkete elkarrekin?

IB: ba... normalean, emanaldi guztitan, e?

AI: ah, bai?

IB: beraiekin, bai. Emanaldi bat dagoenean, gutxienez 2 edo 3 ensaio in behar ditugu lehenago.

AI: dantza emanaldi bat dagoenean?

IB: bai.

AI: mhm.

IB: hori beti, ze bestela... dantzari... txistulariek gazteak dire ta dantzariak ere bai, ordun... [dijoa], baino... Normalean hola montatzen dugu.

AI: mhm. Bale, em... ba hori, harreman estu xamarra dagoela herri hontan behintzat dantzarien eta txistularien artean.

IB: hontan bai.

AI: eta egoera hori nola baloratzen duzun, ea ona iruditzen zaizun, edo ez, edo...

IB: ona, eta espero det jarraitzea.

AI: mhm.

IB: jarraitzea espero dut.

AI: jartzen duzu aurpegi bat, zalantzati, edo... jarraituko ote duen...

IB: bai [pequeña risa]

AI: bueno, azkenean landu egin behar den zerbait da.

IB: ez, ez, ez, ez. Ez, bainon, ez. Ez, ez, ez da lanagatikan, [baizik eta], iruditzen zait gero ta gehio jende... ba jendeak, eta ikasleak, oso-oso lanpetuak daude, orokorrean.

AI: hm. Beste gauza, ta... eskola, edo...

IB: ikasleen agendak dira ministronek.

AI: [pequeña risa]

IB: bai.

AI: ingelesa, ez dakit zer, o...

IB: ingelesa, futbola, xakea...

AI: mhm.

IB: f... e... ikasle asko daude ateratzen direla bere etxetikan goizeko 8:30-tan eta bueltatu gaueko 20:30-tan.

AI: mhm.

IB: pasada bat da. Ordun, nik uste, gero, iristen direnean 18 edo 19 urterekin, ordun gero dena da, dena utzi.

AI: dena.

IB: dena. Dena.

AI: nazka-nazka eginda...

IB: nik uste baietz. Nazka-nazka... orduan, holako elkarteak, e... Ereintza, edo, ikusten detenean nire aldamenean, ta nik ikustea, e... noizbait hartu beharko diogula zezenari,

AI: mhm.

IB: jende gero eta gutxiago apuntatzen da.

AI: esan duzu txistu ikasle pixkat gutxiago dagoela aurten...

IB: ba, ba, bainon, gero, [chasquea] gertatzen da, dantzarien mailan ere bai,

AI: mhm.

IB: ... ba ondo, bai, urte bat bai, baino bigarren urtean karrera egitera dijoazte, aio. Gero, ta ta, ta... ordun hoi... ta orokorrean, iruditzen zait gertatzen dela hoi. Gero, elkartetan, Ereintzan ere, ziur aski, direktiba izango dela berdina ez dakit noiztikan. Ez da inor apuntatzen.

AI: ya. Relebo bat egoteko.

IB: ez dagola relebo hoi. Horregatik esaten dizut... e... espero det,

AI: mhm.

IB: bainon... helduko diogu gaiari.

AI: hori esan nahi nuen lantzearekin, ba ez dela bat-batean agertuko lantze hori, egin egin behar dela.

IB: ez, ez. Egin egin behar da.

AI: mhm. Ta bukatzeko, ea... bueno, nahiz eta lotura handia egon, ea badagoen, ez dakit... momenture bat edo beste, dantzariak eta txistularien artean, m... bereizketaren bat ikusten den, edo. Adibidez, estruktura... [chasquea] dantzaren estruktura aldetik bai egon daiteke agian partitura modu batean irakurri eta dantzatzerakoan beste modu batean hurbil... e... ulertu... e, ez dakit egon daitekeen desberdintasunen bat, edo oso uztartuta dauden bi munduak.

IB: ez, oso elkartuta daude, oso.

AI: mhm.

IB: ez.

AI: ez dago bereizketarik, e... dantzarien eta txistularien artean.

IB: ez.

AI: pikerik, edo... ez dela gertatzen hola... ezer garrantzitsurik.

IB: ez. Horrelako, piques? Ez, ez, ez, ez.

AI: mhm.

IB: hombre, bai, [incomprensible] nazka-nazka zaudenean: “bueno, ahora que se jodan”, ta fandangoa, azken fandangoa, a toda pastilla jo.

AI: [pequeña risa]

IB: hoi... ez, hori bai, bainon ez, ez.

AI: ez.

IB: holako txantxetan pikeak? Bueno. Bai.

AI: baina normaltasun baten barruan. Erlazio estu baten barruan, ez?

IB: e... bai.

AI: [pequeña risa]

IB: txan... bai. Holako... bai... Dantzari bat... lehengoan, bat, dantzari batek esan zidan semia, bere semia atabaleroa da, ta... ta nik esan nion: “ps, te ha salido músico”. Ta berak esan zidan: “no sé qué he hecho mal”.

AI: [risas]

IB: holako bromak bai, bainon ez, bestela ez.

AI: mhm. Nire aldetik hau izan da elkarrietzeta. Zerbait gehiago komentatzeko gogoakin geratu bazara...

IB: ez.

AI: hori, zure ikasleek dantzarako jotzen dutela uneoro.

IB: bai.

AI: mhm.

IB: baten bat dantzaria da ere bai, o sea que... bai, problemik gabe.

AI: zu ere dantzari izan zara? Edo dantzarako txistulari.

IB: e... hau ez grabatu.

AI: bale, kendu egingo dut.

IB: ez, ez, ez, ez, ez

AI: ah, bueno, bueno.

IB: ez, broma zen. Nik ez dakit ezta obra bat dantzatzen.

AI: [pequeña risa] ah, bueno.

IB: jarraitu dezaket edozein dantza edozein dantzarieri,

AI: eta hori ere ez da...

IB: hori egin dezaket. Baina nik ez dakit ezta agurra dantzatzen. Ez dakit.

AI: baina bai jarraitzen duzula eta...

IB: bai, jarraitu bai.

AI: ba hori, garrantzitsua da.

IB: eta gaizki [incomprensible] denean, eta... norbaitek, e... bea, nahasten baldin bada, edo...

AI: mhm.

IB: pausuak jarraitu bai, sin problema. Eta lagundu dantzarieri ere bai, badakit egiten. Baina nik dantzatu? Ez.

AI: bueno, nahikoa. Dantzatzen duzu txistuaren aldetik [pequeña risa]

IB: ez dakit, [nola da?]

AI: bueno. Eskertzen dizut elkarriketa hau eman izana.

IB: ez, ba nahi duzun arte.

Posteriormente a la entrevista le pregunté por el diploma que se consigue una vez terminado una etapa de las enseñanzas de danza. Me preguntaba si había unos estudios de danza equivalentes al conservatorio. Me dijo que en la escuela de música también dan un diploma. Cuando se completa el primer nivel, compuesto por cuatro cursos y que sería equivalente a un segundo curso de enseñanzas elementales, se obtiene un pequeño diploma, pero que no tiene validez académica, ya que no son estudios conducentes a ningún título.

Además me comentó que cuando llega ese punto, una vez conseguido uno de esos diplomas, la gente suele irse, y que, entonces, hemos marcado un límite con ese diploma, sin quererlo.

VI.3.24. tr_TP6_DONOSTIA_Jagoba

Registro de la grabación: TP6_DONOSTIA_Jagoba

Contextualización

- Entrevista a Jagoba Astiazaran, txistulari profesor de la Escuela Municipal de Música y Danza de Donostia-San Sebastián.
- Fecha: 11 de marzo de 2025 entre las 13:44 y las 14:23 horas.
- Duración total de la entrevista: 39 minutos.
- Lugar: la entrevista se realizó en el aula S02 de la Sede de Atotxa de la Escuela de Música (Plaza Atotxako Zelaia 2).
- Tipo de entrevista: abierta semiestructurada.
- Tipo de transcripción: literal.

Transcripción

Amaia Irastorza: inporta zaizu grabatzen badut?

Jagoba Astiazaran: ez, batere ez, etzait inporta [risas].

AI: bale, mila esker. Em... hori, e... oraintxe bertan eman didazu 5 urtetan zehar txistu eskoletan ze dantza, edo, lantzen diren programazioaren barruan.

JA: mhm. Bai.

AI: 5 urte horiek, ze mailatan, edo? Ze hemen ikusi dut bigarren, hirugarren ta laugarren mailatan, batzutan, [chasquea] sailatzen direla ikasketak.

JA: hau ulertzea, e... biga... 1 maila deitzen zaiona, e... lehenengo maila da, e... 8 urte bitarte egiten dena, hau da, e... hezkuntza goiztiarra, eta 3... o sea, tailer musikalak, eta horiek.

AI: mhm.

JA: eta gero, ya, hemen musika hizkuntza eta instrumentua ikasten direnetik, hori da bigarren maila.

AI: mhm.

JA: bigarren maila hori, oker ez banago, dira, 5 urte gutxienez, eta luzatu daitezke 7ra arte, edo holako zeozer da. Ordun, esan dezagun, 5 urte hoiien dira, bigarren mailako 5 urte.

AI: bale.

JA: 5 urte dira.

AI: eta hirugarren maila hori izango litzake, e... oinarrizko maia, o sea, elemental esaten zaiona gaztelaniaz, horren laugarren maila batera iritsi bazina bezala? Hirugarren mailan... sartzea?

JA: [chasquea] ez, hirugarren maila... es que mailaketa oso arraioa da, mailaketa doa, gehiago, e... ez dakit nola esan, konpetentziekin, eta batiz bat ze... taldeak, adibidez, ze garrantzi daukan. Hirugarren maia baten derrigorrezkoa da talde baten egotea.

AI: mhm, bale.

JA: hori da garrantzitsuena. O sea, bigarren mailan egon daiteke bat urte gehiagotan, kontua da bigarren mailan ez dela derrigorrezkoa talde baten egotea.

AI: mhm.

JA: hirugarren mailan derrigorrezkoa da talde baten egotea, ta oker ez banago, laugarren mailan bakarrik taldean daude.

AI: ah.

JA: da, ordun, mailaketa bat, o sea, askotan gertatzen zaigu, ikasle asko daude 8 urtez bigarren mailan.

AI: mhm.

JA: eta ez dago hortarako talde bat, edo bestea. Gero pasatzen die hirugarren mailara, e... baina hori, mailaketa arraroa da, ez da hainbeste, e... tekniko, maila teknikoan. O sea, egon daiteke bat okerrago jotzen duna hirugarren mailan, eta... o sea, ez dago inungo azterketarik, hau hezkuntza ez arautua da, ordun, esan dezagun, bakoitzaren ahalmenaren arabera dijoa aurrera. Eta ez da hainbeste maia... maila tekniko, zentzu hortan.

AI: mhm.

JA: maila deitzen zaio, baino da... e... kajoi bat izendatzea, ez? Ez da hainbeste...

AI: bai.

JA: eta hau ere, programazioak ere ez dira... e... ba ez dakit nola esan, kontserbatorio baten bezela, e... urtebeten hau bukatu behar da, hau bukatu behar da, ez. Hau da, besterik gabe nik inda dauzkaten urtetik urterako, e, programazioak, pixkat nundik jo, ez? Ba, guztietan dago Gabonetako tarte bat, guztietan dago Donostiako festekin, e... lotutako tarte bat,

AI: hemen utziko dut [muevo la grabadora de lugar]

JA: [lasai]. E... guztietan dago... ba hori, dantza sail bat, guztietan dago erritmo bat lantzen dana, e... ba lehenengo urtean kalejira, bigarren urtean zortzikoa, hirugarren urtean ezpata dantza, ta, hori. Hola goaz, zehazten, baino batzuk, igual 3 urte behar dituzte 2... 2 liburu osatzeko. O sea, hemen ez dago urtetik urterako...

AI: liburu esan duzu,

JA: bai.

AI: libururen bat erabiltzen duzue? Liburu fisikoa?

JA: bai, liburu deitzen diogu, liburuxka, baina guk egindakoa da. O sea, ez da liburu... e, argitaratutako bat, baizik eta, e... ba hori, ni jun naizena osatzen, liburuxkak, ba deitzen diogu lehenengo maila, bigarren maila, hirugarren maila, ba hola daudelako programazioan. Baina gertatzen da, de hecho, gertatzen da, porque... ez dakit, hirugarren mailan uste dut daudela 50 kantu, barbaridade bat. 45.

AI: mhm.

JA: bah, ez du inoiz denbora ematen 50 kanta ikasteko 30 asteko, e... ikasturte baten.

AI: [pequeña risa]

JA: oso-oso zaila da, ez? Ordun, hau da, azkenean, liburuxkak osatzeko modu bat, baina ez da urtean-urtean, eta derrigorrezkoa, ta... hori garbi geratzeko, ez dela... mailakatze hori, musika eskolan, ez arautua denez, bakoitza bere mailara doa, ta bere erritmora. Ez dago... zehaztuta.

AI: bai. Galdetzen nizun baliokidetza hori, ze, Eusko Jaurlaritzan begiratu dudanean pixkat maila bakoitzaren deskripzioa, jartzen zuen hirugarren mailan kontserbatorioko laugarren maila batean egongo balira bezela, baina ez dakit den, e... elementalekoa, edo... edo profesionalekoa, ze kontserbatorioa...

JA: ez, elementala, ulertzen da elementala izango dala, ez dakit.

AI: bale, bale.

JA: baina, ez da hain-hain... ze, hemen ez da azterketarik egiten. Ordun, ez da inor promozionatzen maila batera edo bestera bere maila teknikoagatik.

AI: ya.

JA: o sea, e, irakasleak berak erabakitzen du, baina... eta askotan da, ba esan dizutena, ba, taldean baldin badago, edo... edo... [ukitze] horregatikan, ez?

AI: bale.

JA: baino ez da... ez da inor kanporatzen, adibidez, ez duelako gaitasun teknikorik hartzen.

AI: mhm.

JA: kanporatzen da igual, hemen, ez bada... ez badu klaseen aprobetxamendua egiten. Hau da, ez bada etortzen klasera... kasu horretan bai, baina batek maila... ez dakit nola esan, ez badu aurrerapen handirik, ba maila teknikoan arazoak dituelako, hemen gelditu daiteke lasai ikasten, hainbat urtetan, hau hezkuntza ez arautua delako. Bai, egin zuenak dokumentu hori Eusko Jaurlaritzakoak, ba, berak gutxi gora-behera kalkulatu zuen, bainon... ez da errealitatea gero [pequeña risa] leku bakoitzean.

AI: bale. Em... gero, hori, esan duzu erabiltzen duzula agian liburuxka hori gida bezela, urtean zehar, hori erabiltzen duzu ikasleek ikas ditzaten hor dauden... irakurketaren bidez ikasten dute?

JA: bai. Beti, beti.

AI: edo, agian ez dakit, ahozko tradizioaren influentzia hori...

JA: ez, ez. Hemen... ez, hemen ikasten dute irakurtzen.

AI: mhm.

JA: e... gero, noski, ba norberak belarria lantzen du, ez? Ahozko transmisioan, e... batzuk, karo, gero kontuan hartu behar da lekuak lekuko, e... egoerak, ez? Donostian, adibidez, e... holako hiriburu batean oso zaila dute ahoz-ahoko transmisioa jasotzea, batik bat segun ze eskoletara doazen, edo segun ze... ze testuinguru daukaten, ez? E... herrietan, askotan, errexagoa da ahoz-ahoko hori transmititzea, ba... ba ez dakit, presentzia handiagoa daukatelako, edo gertuago dituztelako hainbat herramienta, bandan, txistulariak, ez dakit zer... hemen, kostatzen zaie asko, inkluso euskal doinu ezagunak, e... inoiz entzun izana ere?

AI: eskolaz kanpo diozu?

JA: eskoletan ere. Segun ze eskoletan.

AI: mhm.

JA: claro, es que hemen hainbeste aldatzen da...

AI: bai.

JA: ba... ez dakit, lizeo frantsesera dijoana, edo... eskola alemanera, edo euskal eskola publikora, edo ikastola batera... pues bakoitzak, e... testuinguru oso-oso ezberdina du. Batzuk, adibidez, euskal dantzak lantzen dituzte eskolan, klase ordutan, beste batzuk, e... estraeskolar gixa, eta beste batzuk ez daukate aukera hori ere. Ordun, niri gertatzen zait, ba nik euskal dantzak hasten naizenean, batzuk esaten dute: “ah, ba guk hau dantzatzen deu”. Ordun, transmisioa oso errexa da, entzun dutelako 10 aldiz, ez?

AI: mhm.

JA: ta beti, galdetzen diedanean, gainera: “ta nun... zeinek jota entzuten duzue?” Ta beti: “ba... o sea, radiokasetak”. O sea, ez dute... ez? Ordun... hor bai dago loturan bat egiten badute euskal dantza estraeskolar gixa. Bestela, ahoz-ahoko transmisioa oso... oso zaila da.

AI: mhm.

JA: eta hemen, irakurtzen ikasten dute, eta... baino, ordu erdiko [pequeña risa] e... klaseetan, pues daukagun aukera bakarra errepertorioa lantzeko da irakurtzen.

AI: bale. E... suposatzen dut, dantzak txistu munduan daukan presentzia, edo, nolabait lantzea, edo, interesgarria irudituko zaizula, klasean.

JA: bai. Nik, beti, beti, beti, o sea, esan dizutena, hemen 5 urtetako eredu bat jarri dizut, e... baina guzti... hasiera-hasieratikan, e... txistua jotzen hasten direnetik hirugarren kanta, e... da zazpi jauzi. Ez? Guk *Txori txiki bat* deitzen diogu, doinu, zea, e... kanta horrekin ezagutzen dutelako askotan hurrek, baina ya zazpi jauzi da hirugarren kanta txistua ikasten hasten direnetik. Ordun, nik uste det, e... hasieratik daukala presentzia dantzaren... zeak.

AI: mhm.

JA: ez bakarrik dantza... hemen markatu dizkizutenak dia dantza... dantza laguntzeko... piezak, ya espezifikoak. Baina, batetik... esaten dizutena, ez? Batetik, lehenengo mailan, adibidez, kalejira lantzen dute erritmo gisa, 6/8koa, eta danbolina hasteko, e... ikasten. Bigarren goan sartzen da zortzikoa. Hirugarren goan ezpata dantzak. Laugarren goan arin-arinak, eta bosgarren goan fandangoak. Ordun, noski, nahiz eta nik hemen fandango guztiak ez dittuten jarri, fandango guztiak dantzak dira, eta zortzikoak ere dantzak dira, eta ezpata dantzak ere, dantzak dira. Ordun, bai, hoiek ere, ageri dira... e... behin... o sea, errepertorioan, txistu errepertorioan, e... esan dezagun, oinarritzko, e... funtsa da.

AI: mhm.

JA: eta ni jun naizenean zea hauek, programazio hauek egiten, edo liburuxka hauek osatzen, ba, kontuan izan ditut, esan dizutena, ez? Gabonetako kantak urtero zerbait eukitzeko, Santa Aguedakoak, hau da, euskal tradizioko doinuak, Donostiko tradizioko doinuak, hor daude batik bat inauteriei lotuta daudenak, kaldereroak, danborrada, e... artzai eta inudeak, hoiek denak agertzen dia, baina, baita ere, euskal... eta Euskal Herri osoko dantzak saiatzen naiz, behintzat 5 urte hoietan, lantzen.

AI: alderdi melodikoan eta baita erritmikoan ere.

JA: bai, bai, noski, danbolinarekin ere bai.

AI: e...aurten, zenbat ikasle dituzu? Ze adin, edo ze mailatan, edo?

JA: uf, ba... a ver, [pequeña risa] hemen, eskola hontan, helduen presentzia handia da.

AI: mhm.

JA: e... haurrak, oso gutxi dauzkat. Aurten, momentuan, 3 bakarrik. Guk kontuan euki behar degu hemen %40 baten bakarrik gaudela,

AI: bai.

JA: %60an bandan gaudelako, eta %40 horren parte bat, gainera, nik, e... kultura musikala ematen det, helduentzako kultura musikala, o sea, ez dauka txistuarekin loturarik. Ordun, nei gelditzen zaikiten 7 ordutan, e... ba, guztira eukiko dittut, es que ez dakit ziur zenbat dauzkaten, begiratu beharko nuke, baina... egia esan, enizuke... o sea, orain, hola etzait numerua ateratzen, e? Segundo baten beittuko dut. Hemen dauzkat, jarraipena, nire ikasleak, txistuan: 1, 2, 3, 4, 5, 6... 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9... 10. 10... bada ezpada ere, beitzen ai naiz... baino bai. 10 txistuan, eta gero, e, indibidualen, esan dezagun, eta gero taldeetan beste 10 dauzkat. Batzuk berdina dira, beste batzuk bakarrik taldera datoz... horregatik, maila diferentetan daude, ez? E... guztira dauzkat 10 txistu indibidualean, eta 10 taldeetan.

AI: eta horietatik 3 haurrak eta beste guztiak,

JA: 3 haur eta 7 helduak.

AI: 7 heldu.

JA: bai, o sea que, asko da... [pequeña risa]

AI: ya.

JA: helduen presentzia handia da, bai.

AI: mhm. Em...

JA: eta helduak diodanean 40 urtetik gorakoak dira, e? [risas] ez 18 urtetik gorakoak.

AI: ya [pequeña risa]

JA: bai, bai.

AI: e... esan... aipatu didazu, zuk, e... irakasle izateaz gain, txistu taldean zaudela jotzen, kide zarela.

JA: bai.

AI: e... beste lanbideren bat egiten duzu, edo horrekin osatzen duzu lanaldi osoa?

JA: ez, ez, hau da, gure lanaldi osoa da, %60a, o sea, ya lanpostuak berak, %60a dauka, e, txistulari bandan, eta %40a... o sea, de hecho, ezin degu beste lanbide bat euki, berez, funtzionarioak geraldako, %100ean.

AI: bale. Eta... txistulari bandako beste kide batzuk ere irakasle dira hemen? Edo...

JA: bai. Bai, txistulari bandan daukaguna da, batzuk funtzio zehatz batzuk dauzkate bandarako, adibidez, zuzendariak ez du klaserik ematen, bakarrik zuzendaria da, beste bat dago, artxibozaina, bakarrik artxibo zain... o sea, da txistulari bandako kide gehi artxibo zaina, beste bat da regidorea, eta gainontzekok irakasle gera musika eskolan.

Ordun, guztira gaude, 2 txistu irakasle, gehi hirugarren bat ematen duna flauta... mokodun flauta eta txistua, biak, eta gero 2 perkusio, edo bateri irakaslea.

AI: hm. Aizu, barkatu, regidorea zer da?

JA: regidorea da, e... antolaketaz arduratzen dana, o sea, pixka bat... e... es que euskeraz ez dakit regidore hitza zein... erreg... ez dakit zein dan. Bai, e, da pixkat antolaketaz arduratzen dana. O sea... jo, es que ez dakit nola esan. Ba, ez dakit, arropa guztiak prest daudela, enkargatu behar diren arropak, tokien alokairua, e... pertsonen gestioa, ba... esan dezagun, zuzendariak dauzka lan artistikoagoak, esan dezagun, ez? Eta regidoreak dauka pixka bat, ordena mantentzearen... ba hori, egunerokotasunean dauden arazoak, materiala... e... gauza hoiek

AI: agian administratiboagoa, edo...

JA: bai. Bai, ta, baino, batizbat hori, materialaren zainketa, e... ba hori, artxibozainak artxiboa zaintzen duen bezela, ba honek zaintzen du, ba erropak, instrumentuak, ba, garraioa batetik bestera, e... tokien... e... erreserba, ba, gelen erreserba, ensaiatzeko lekua, edo...

AI: mhm.

JA: baita, edo, ez dakit. Hainbat eta hainbat. Bai?

AI: zure aktibitate profesionalean dantzarekin erlazioa, erreperitorio aldetik, ziur daukazu, irakasle bezela, esan didazun bezela.

JA: bai.

AI: eta, txistu taldean ere, bueno, igandean bertan egon nintzen zuen kontzertuan,

JA: bai.

AI: eta asko-asko dantzak ziren.

JA: bai, gehien... gehienak, es que... nik uste, txistularitzan, gehiengo dala, e... dantzaren presentzia, ez? Bai. E... banda gisa bai. Eta gero aparte daukat nik talde bat, txistuarekin, Arineketan taldea, ez dakit ezagutzen duzun.

AI: bai.

JA: ba Arineketan taldean, lehenengo diska, e... eskeini genion dantzari. Euskal dantzaren erreperitorioari.

AI: mhm.

JA: o sea que, bai, e... txistua eta dantza bat dato, nik uste det, sortu zirenetik, edo ezagutzen direnetik, ez? E... bata bestearen... txistuaren... txistu-danbolin bikotearen, e... sorrera, izan zala pixka bat dantza laguntzeko... tresna bat.

AI: mhm, bai.

JA: ordun, hasieratik gaude lotuta.

AI: bai. Eta bueno, hori... horrek bilakaeraren bat izan du, eta ni ere ari naiz ikusten nola dagon, gaur egun, egoera hori.

JA: bai, hori da.

AI: e... zure aisialdian, baduzu baita ere dantzarekin erlazioa? Ez dakit talde hori aisialditzat hartzen duzun, edo beste lan mota bat bezela.

JA: bueno, ez... bai, aisialdi gisa da talde hori. Hortaz aparte, noski, orain gutxiago, e... denbora faltagatik, baino orain arte hainbat dantza taldetan parte hartu det, e... jotzaile gisa, e... batetik Azpeitiko... Itsasi dantza taldea, Zestoako Itxaropena dantza taldea, eta gero urte askotan egon naiz, baita ere, Ibarrako Alurr dantza taldean. Eta oraindik, Ibarrako Alurr dantza taldearekin lotura handia daukat, e... ba, behin baino gehiagotan kolaboratzen degulako, e... hainbat kontzertutan, lagunak ditugulako, eta... eta bai, hor, dantza taldeekin beti daukagu, e... lotura handia.

AI: mhm. E... txistulari baten lanbide nagusia zein izango litzake?

JA: [pequeña risa] txistua jotzea, esan dezagun, ez? Baino bai, e... esan deguna lehen, ez? Txistu... txistu-danbolin sorrera hortan, nik uste det, e... dantza laguntzea dala zer... zeregin nagusietako bat.

AI: mhm.

JA: bai. Orain, gaur egun, aldatu da, nik uste, hasiera baten edo aspaldi baten nik uste dut hori zala zereginik handiena, baina gaur egun ere, oraindik, ba, zuk igandeko kontzertua ikusi zenun, baina hortaz gainera, adibidez, erromeriak laguntzen ditugu,

AI: mhm.

JA: e... eta gero, beste zeregin batzuk, ba dantzakin hainbesteko zerikusia ez dutenak, ba... adibidez, abesbatzei laguntzen diegu, e... protokoloak, e, laguntzen ditugu, edo halako kontuak, udaletxean, baina bai, dantza laguntzea zeregin handienetako bat da.

AI: mhm.

JA: bai.

AI: irakasle izatearena ere, suposatzen dut ere baietz.

JA: bai, bai, noski [pequeña risa]. Baina hor... [chasquea] hori da, hori, irakaslearen zat... e... aldetik, ez? Txistulari gisa... ez da... horregatik bereizten nun, o sea, pixka bat, irakasle geanen irakasle gea,

AI: aha.

JA: baina *txistulari* esaten degunean, nik ulertzen nun bandako lanean.

AI: ah.

JA: bai, hori da.

AI: mhm, bale. Eta, ikasle batek, zertan lan egitea espero du, nahi baldin badu txistuarekin bizi, edo...

JA: uf

AI: ze aspirazio eukiko dun.

JA: e... gaur egun, ehuneko... esango... nik, hau ya ustea da, e?

AI: mhm.

JA: nik uste, ehuneko handi bat, irakaskuntzara dedikatuko dala, eta beste ehuneko bat, ba hemen, zortea daukagula, ba, oraindikan, hiriburutan behintzat, eta hainbat tokitan, e... mantentzen diala, e... txistulari bandak.

AI: mhm.

JA: gainontzean, oso zaila daukagu beste... txistuarekin lotutako beste lanbiderik.

AI: esan duzu arrunta dela dantzarako jotzea.

JA: bai, bai, bai.

AI: baina hala ere ez da lanbide bezela hartzen, edo bai? Aisialdiko aktibitate bezela?

JA: ez, ez, ez. A ver, lanbide... claro, nik lanbidetzat hartzen det, e... batetik, irabazi profesional... o sea, irabazi... diru-irabazi batzuk badituzu.

AI: mhm.

JA: claro, zuk diru-irabazi batzuk badittuzu, hau da, dantza taldeek kontratatzen badute... kontratatu, e? Hola, [pequeña risa] hitz horrekin. E... txistulari bat, adibidez, imajinatu: “jornada erdian, txistulari bat ordainduko du, hemen, Goizaldi txistulari taldeak, behar den guztietan txistulari bat izan dezan”. Kasu hortan lanbide bat litzake. Hori ez da gertatzen.

AI: mhm.

JA: e... nik, nire kasuan, inoiz ez det, e... inungo dirurik kobratu dantza talde batean, e, jotzeagatik. Inoiz, inoiz, inoiz.

AI: ematen du printzipio zerbait dagola hor, edo...

JA: [chasquea] bai... hasieratik hola izan dalako. M... dantza taldeetan ere, dantzari oso gutxi dantza egiteagatik kobratuko dute, ez? Ba... taldeko parte zinan, eta taldeko aparte hortan, e... ez bakarrik dirurik ez irabazi, baizik eta tokatzen zanean taldeko kumuna garbitzea, pues tokatzen zitzaizun kumuna garbitzea, ta tokatzen zitzaizun... e... ordun, pixkat, beti hola bizi izan degu, e... txistularitza, dantza taldeetan ere. Hori aldatzen ari da. Nik nabaritzen det orain txistulariak, gero eta gutxiago daudela, dantza taldeak jarraitzen dute behar izaten, e... txistulariak, eta ordun, ya... ez du balio... venga, etor zaitte gurekin, eta ostiraletan kumuna garbitu, gainera.

AI: [pequeña risa]

JA: ordun, nola zailago dan, nik imajinatzen det gaur egungo dantza taldetan, igual, e... beste modu batera jokutzen dutela musikariekin, e? Ez dakit, ez dakit.

AI: mhm.

JA: orain nik... nola nik orain, momentu honetan, ez daukaten inungo... hori, tratu zuzenik, kenduta esan dizutena, Ibarrako Alurr dantza taldeekin, inoiz kolaboratzen degula, gainontzean ez daukat... e... ez dakit gaur egun ze tratu daukaten musikariekin.

AI: eman didazu nahikoa... bueno,

JA: [risas]

AI: ikuspegi bat eman didazu.

JA: bai.

AI: e... oraintxe bertan dituzun ikasleen instrumentu nagusia da txistua, edo besteren bat egiten dute eta hau bigarren bezala?

JA: ez. Gehienak, gehienak, e... instrumentu nagusitzat txistua daukate.

AI: eta badakizu zerk motibatu ditun txistua hartzera, edo ze helburu duten?

JA: ba... a ver, zaila litzake denen radiografia bat egitea, e? Nik uste det, asko, helduak diren heinean, askok txistuarekin aurretik kontaktua izan dutela.

AI: mhm.

JA: nabaritzen det bai izan dela, ez dakit zergatik, baina pandemia ondoren, halako buelta bat, e... ba hainbatek ganbara arakatu dute, pandemian etxen egon diren hortan, eta de repente txistua topatu dute, eta horrek bultzatu dittula asko txistua jotzeko. Hau da, lehen egindako lan baten ordaina ari gerala jasotzen orain ikasle hauekin. Eta ikasle berriak, gazteak, horregatik daude gutxi, hauek [risas], ba... askotan, e... baitare, kontaktua familiarra delako, hau da: “jo, nere gurasotako batek txistua jotzen zun, edo nire aiton-amonak txistua jotzen zun, eta ordun, ba... ezagutzen det txistua ta hortara bultzatu nau”, ta beste batzuk, besterik gabe, ba beste tresna bat bezela hautatzen dute, eta...

AI: mhm.

JA: bainon, arrazoirik gabe.

AI: badakizu ea eskolaz kanpo jotzen duten, beraien aisialdian, edo?

JA: ez, zaila da.

AI: bai?

JA: eskola... eskolan bai, e... noski, dantza talderen batekin hasi dira batzuk, eta ordun, dantza taldetan hasi direnean, bai, hor jotzen dute.

AI: hemen, Donostiko dantza talderen bat?

JA: bai, bai. E... Trebeskan, adibidez, hemengo ikasle izandako bat. Askotan da, hemen... bukatzera doazenean, edo ya hemen, ba... ez dakit, ikasketetara doaz, eta ez dute musika eskolan jarraituko, eta ordun, mantentze lan bat egiteko [pequeña risa] tresnarekin, ba oso leku onak dire, egokiak dira, ez? Ba noizean behin txistua jotzeko, eskolak ez du holako... noizean behin jotzeko aukerarik ematen. Hemen, astero klasea dago, eta klasera zatoz. Ordun, ez baz... ezin baduzu asteroko klasera etorri, ba ez du zentzurik eskolan matrikulatzea, ez?

AI: mhm.

JA: ta ordun, guztiz utzi beharren instrumentua, hor bai, e... guk bultzatzen degula, edo animatzen degula: “jo, zergatik etzerate dantza talde batean hasten, eta hartara, noizean behin, behintzat, etzaizue ahaztuko.” Oso gutxik egiten dute hautu hori, baino batzuk badaude jarraitzen dutenak txistuarekin dantza taldeai esker.

AI: bale. Esan duzula, e... proposatzen diezula, edo, animatzen dituzuela dantza taldeetara joateko,

JA: bai.

AI: ikusi dut, e... 2024-25-eko kudeaketa planean, e... txistularien... zerbitzu lantaldean, edo, helburuetako bat izan daitekeela, e... elkarlana egitea inguruko dantza taldeekin, edo. Ez dakit zerbait antolatzen duzuen, eskola orduen barruan, dantza taldeekin kolaborazioen bat, edo...

JA: es que... baina hori nun ikusi dezu?

AI: inter... zuen... web orrian.

JA: baina txistulari bandarenean, edo eskolako, musika eskolakoan.

AI: ez neukan oso argi, ze jartzen du, e... “Zerbitzu lantaldeen jarduera eta helburuak”. Eta barruan, txistulariak.

JA: ordun txistu taldea, hori, hori da txistulari taldean da, ez da hainbeste eskolan.

AI: txistu taldeak.

JA: bai, e... normalen, txistu taldean beti kolaboratzen degu, behar dutenean ta eskatzen dutenean. Ba aurtan, adibidez, egin degu, e... omenaldi bat, e... esango det... [chasquea] ... etzait etortzen... Iztuetari omenaldi bat egin zitzaion, eta ordun, e... omenaldi hortan, Donostiko txistulari bandak parte hartu genun, eta hori antolatzen zuten, e... barkatu e... [ha atendido a su ordenador, que ha hecho un ruido] hori antolatzen zuten esk... e... Donosti aldeko dantzari... dantzari taldek, e, baita ere Gipuzkoako, uste det Gipuzkoako dantza fede... e... zea, federazio, edo...

AI: EDB.

JA: bai, hori da [pequeña risa]. Hark antolatzen duela suelto txapelketa, e, irailen, ta hor ere parte hartzen degu... hau da, kolaborazioa beti dago eskatzen denean, denetan. Inauteri batzutan, elkarrekin. Baitare guk eskatu izan degunean, e? Guk kontzertu bereziren bat baldin badaukagu, ta dantzak behar baditugu, jotzen degu inguruko dantza taldeetara, ta kolaboratzen degu hainbatekin. Eskola dantza taldeekin, e... ez dakit, e... ba San Juanetan uste dut Goizaldikin egiten dela esku dantza... bueno, urtean zehar badaude hainbat data, e... bertako dantza taldeekin... baina hori eskolaz... e, eskola ez, baizik eta txistulari banda.

AI: eta eskolan egiten da kolaborazioren bat inguruko dantza taldeekin?

JA: ez, inguruko dantza taldeekin ez. Eskolak berak, badakizu badaukala dantza... euskal dantza...

AI: hori ere galdetu behar nizun ea...

JA: ematen dela, eta haiekin bai, egiten da, de hecho, maiatzean egitekotan ginen elkarrekin elkarlan bat, baino badirudi azkenean trikitilariekin egingo dutela ta aurtan behintzat ez, baina inoiz egin izan dugu, ba bertako dantza ikasleekin, e... guk ere jo, eta elkarlan hori, bai.

AI: txisturako akonpainamendua lantzeko, edo, egiten da zerbait? Praktikoki?

JA: txisturako?

AI: e, barkatu, dantzarako akonpainamendua lantzeko? Txistu aldetik...

JA: bai, klasetan, esandakoa, o sea, hau, dantza... klasetan lantzen danian... e, erreperitorio hau, noski, ez da erreperitorio bat... o sea, hau ez da lantzen bakarrik partitura irakurrita jartzen duna, baizik eta, e... ez dakit, makil dantzak lantzen direnean, esaten da: “hemen, makilek joko hau egiten dute, ta orduan zuk lagundu behar duzu makilen kolpeak, eta danbolinarekin lagunduko dugu makilen kolpeak”. Edo... oraintxe, justu, e... Arantxaren aurrekoakin, Karlosekin, egon naiz denbora osoan ezpata dantza lantzen, eta ordun, ezpata dantzan, batetik, e... erritmo batetik bestera dagoen pausua etzitzaigun ateratzen, eta: “ojo hor, ze hor saltoa egiten dute, eta, e... gehiago zain egon behar da”, ez dakit zer. O sea, lantzen da erreperitorio hori dantzarako laguntzeko, ez... e... kanta bat gehiago bezela.

AI: mhm. Proiekzio hori egiten da.

JA: bai, bai, bai, bai, bai.

AI: gero, igual, praktikara ez da eramaten... [zuzenean].

JA: ez du zertan eraman, baina beraiek landuta daukate hori dantzari laguntzeko.

AI: mhm.

JA: bai, inkluso, e... eskema da dantzak, e... gero, askotan dantzari talde bakoitzak ezberdin egiten du, ez? Baina orokorrean, e... mantentzen da eskema berdina.

AI: mhm.

JA: e... o sea, dagona, edo, kontzeptu... ez dakit nola esan. Axuri beltzan: “hi, lehenengo esaldiak 3 buelta dauzka”, ba guk ere lantzen degu 3 bueltakin, ba holako... bai.

AI: ya.

JA: o sea, dantzarako ikasten da. Gero, hainbatek praktikara ez eraman arren, e... ikasten dute dantzari laguntzeko.

AI: mhm. E... ze profil, edo, lantzen duzun ikasleengan, daukat apuntatua... ikasleengan, ez dakit ze abilezia, edo zerbait berezia bilatzen duzun eukitzea... edo ez.

JA: ez, ba, bakoitzak, norberakin, bakoitzakin berarena, e?

AI: mhm.

JA: o sea, hemen, esan dizutena, hemen, bakoitzaren abilezia eta bakoitzaren ahalmenaren arabera egokitzen gea, e... bai saiatzen naizena da, adibidez, e... hola, bereziki indarra egiten detela danbolina har dezaten. E... askotan txistura apuntatzen direla diote, eta ordun, danbolinarekin ahazten dira, eta nik beti esaten det hori dala pianoko klase batera jutea esanez eskubiko eskuarekin bakarrik joko dezula, edo ezkerreskoa bakarrik joko dezula. E... hemen, instrumentua bera, e... instrumentu bikote bat da, txistua danbolinarekin, eta ikasi behar dute, denak, 2 tresnak jotzen. Eta, orain arte, behintzat, ikasle denak ikasi dute... nahiz ta hasieran pixkat, e... zaila egiten zaien, edo ulertu ez, segituan konturatzen dire bata bestea gabe ez dala... behar dana. Eta ordun, hor bai egiten detela saiakera handia,

AI: mhm.

JA: txistua ez dadin izan... eta hori, bai konturatzen naiz, beste hainbat eskoletan, edo... txistua ikusteko moduan, ze kalean jotzen dugunean askotan, edo txistu alardeetan, e... claro, noski, danak ez goaz danbolinarekin, ordun danak goaz txistua bakarrik. E... askotan esaten det nik, manco goaz, ez? Esku bakarrarekin.

AI: mhm.

JA: baina hori... lortu det, o, uste det lortu detela, e... ikasle denek ulertzea hori ez dela errealidade bat. O sea, txistularia txistu ta danbolin jolea dela, eta ordun denak eraman behar dutela, e... eraman behar dituztela 2 tresnak.

AI: eta txistulari on bat zer da? Ze euki behar du, edo...

JA: f... txistulari on asko daude, bakoitza bere... bere alderdiekin. Bai uste det, berdinerara juten, garrantz... txistulari on batentzat, garrantzitsua behar lukeela errepertorioaren, e... errepertorioa ezagutzea. Errepertorio hori jo izana.

AI: errepertorio anitza? Suposatzen dut.

JA: bai, eta... baina bereziki, adibidez, errepertorio tradizionala. Ze, iruditzen zait, askotan, txistua lantzeko orduan, ze... alderdi teknikoa bakarrik hartzen badegu, ba batzuk ikaragarritzko abilezia dutela txistua, tresna beraren, e... zean, baina gero, e...

gabezi gisa, ba, igual ez dutela hainbeste landu erreperitorio tradizionala, ez? Eta bat egon daiteke goi-mailan txistua zoragarri ondo jotzen, baina bat-batean esan fandango bat jotzeko, eta... u... pf... ba, ez da, e... zailtasunak, ez?

AI: hipotetikoa da, edo ikusi duzu holako zerbait inoiz?

JA: ez, ez, ez, ez, hori ikusi det, ikusi det. Oso... oso arrunta da.

AI: a.

JA: zori txarrez, arrunta da. E... a ver, ez, baina... ez zea handi batean, baino, gertatu daiteke, ba... ba, segun nor dan irakasle, edo segun nundik datorren, edo ze... zertan egin duen irakasleak ere... e... denok dauzkagu gure alderdi onak eta txarrak, e? Adibidez neri gertatzen zait, joe, ba... ez dakit, alderdi teknikoa, askotan, albo batera uzten det, ordu erdin ezin detelako... loturak eta artikulazio mota ezberdinak erakutsi, eta nahiago detelako zentratu danbolinaren koordinazioan.

AI: mhm.

JA: eta beste batzuek, igual, nahiago dute loturak eta artikulazioak landu, eta bueno, danbolina, f... ba ikasiko du gutxi gora-behera, ez? Ba, [chasquea] ba da nun jartzen den pisua.

AI: mhm.

JA: eta nere kasuan, neri iruditzen zait, e... tradizioaren ezaguntza txistulari on batentzat ezinbestekoa dala, izan beharko lukeela. Ordun, gertatzen da, ba beste batzuentzako ez dala hola, eta ordun, bat iritsi daiteke oso ondo jotzera txistua, txistuaren erreperitorioa ezagutu gabe.

AI: mhm.

JA: tradizio... nik ez dudanez txistua ikasi, e... suposatzen dut dantzarako musika tradizio horren barruan sartzen dela,

JA: hori da.

AI: ze erreperitorio gehiago izan daiteke, adibidez, tradizionala txistuan?

JA: claro, es que, izan behar du tradizionala eta *komuna*, ez? Esan dezagun. Porque batentzat, adibidez, Donosti inguruko txistulari batentzat, tradiziozko kanta izan daiteke, e... ez dakit, orain barbaridade bate esango dut, baina Txuri-urdin.

AI: mhm.

JA: esan nahi dut, hemen inguruan, tradiziozko kanta bat da, eta... baina, Arabako txistulari batek ez du zertan Txuri-urdin jakin, ezagutu, ez? Berriz iruditzen zait Arabako txistulari batek Gipuzkoako dantzak ezagutu behar dittula. Ze, hemengoak [chasquea], ez pentsa asko, e? Baina batzuk-batzuk, behintzat, saiatzen gea Arabako dantzak, edo Bizkaiko dantzak ere, e... ikasten.

AI: mhm.

JA: bate... o sea, norberak bere lurralderako eta bere inguruko tradiziozko musikak, e... halako zea bat, errextasun bat, edo gertutasun bat, e... nik uste det, e... esaten detenean tradiziozko musika, izan behar dula tradiziozko musika komun bat, e... ez dagona egituratuta, ez dagona zerrenda bat eginda inoiz, baina bai, e... ba hori, erabilera komun bat ematen dena, ez? Iparraldeko dantzak ezagutzea behintzat, e... eta muxikoak inoiz jo izatea txistulari batek, nik uste dut garrantzitsua dala.

AI: dantzaz at, beste esparru batzuetan, ez dakit dianatan, edo, jotzen diren gauzak zeintzuk izan daitezkeen.

JA: pfuf... e... adibidez, kalejirak. Kalejirak, nik uste det, e... berdina. O sea, bakarrik gertatu daiteke, ba, batzuentzako herrialde bat... e... herri baten tradiziozkoak diran kalejirak beste herri baten ez diala. E... eta hemen gertatzen zaigu, ez? Hainbat tokitako irakasleak gaude, ni Zestoarra naiz, e... baina Aritz, e... [chasquea] jesus, orain esango det... Amorebietakoa da, eta ordun, [chasquea] bakoitzaren herrian, ba... tradiziozko, e... kalejira batzuk daude, ta beste batzuk ez dira tradiziozkoak, ez? Baina bueno, gutxi gora-behera, hori, adibidez, e... kalejirak, eta gero, denak daude dantzarekin lotuta, baina fandango arin-arinak, e... ba hori, horiek oso-oso ohikoak dira.

AI: mhm.

JA: bai. Eta gero, herri kantak.

AI: hori esan nahi nizun.

JA: ba Isil-isilik bat.

AI: kanta zaharrak, agian.

JA: hori da.

AI: mhm.

JA: e... ez dakit, gauza hoiek, nik uste dut garrantzitsuak dirala ezagutzea.

AI: e... errepertorioa ondo... o sea, [chasquea] partitura irakurri behar izan gabe, agian, manejatzea da esan... aipatu duzuna, ez?

JA: m...

AI: e... fandango bat, eta: “ai, es que ez dakit zein, partitura, mesedez”, edo...

JA: ez, ez da hainbeste hori, e?

AI: ez hainbeste hori?

JA: ondo dagola hori ere. Nik gehiago esaten detena da ez jo izana fandango bat.

AI: bale.

JA: e... hori da, dantzari batzuei, adibidez. O sea... [pequeña risa]

AI: dantzarako jotzea ere... dantzarako jotzen jakitea, garrantzitsua iruditzen zaizu txistulari ona izateko?

JA: hori da, hori da. Bai, bai, bai, bai, bai, bai.

AI: mhm.

JA: bueno, a ver, dena da ona, e? [pequeña risa] Esango nuke. Baina bai, esaten detenian fandango bat, e... abilezia izatea... fandango bat, eta... eta ez behar izatea, adibidez, kolpeak non doazen, e... partitura batean idatzita, porque guk ez degu, partituran, normalean danbolinaren kolpeak ez daude idatzita. Zuk badakizu fandangoa dela, ta badakizu zortzikoa dela, eta jakin behar dezu danbolinez hura laguntzen, ez?

AI: mhm.

JA: ba, hori, behintzat, txistulari on batek, e... jakin beharko littuzke. Oinarrizko erritmoak, behintzat, ba ez dakit, kontrapasak, e... fandango, arin-arin, zortziko, ezpata dantzak, e... ez dakit. Etortzen zaizkiten danak. Minuetoak..., e... f... [pequeña risa]

AI: bertan izango dituzu [refiriéndose a las hojas de programación]

JA: bai, hemen egongo dira pila bat. Ba hoiek denak, jakitea, behintzat, e... laguntzen.

AI: mhm.

JA: eta, hortan bai, egiten detela nik, bereziki, e... saiakera, behintzat. Ikasleek jakin dezaten hori.

AI: irakurri dudanagatik, eta ez dakit oso ondo, e... zuzena den, edo, baina... e... uste dut izan daitekeela... txistua akademian sartu zenean, edo, ofizializatu zenean irakaskuntza, agian sortu zirela txistularian profil desberdinak, akademikoa edo kalekoana, edo, pixkat... m... dibertsifikatu egin zala, edo holako zerbait antzeman duzue, edo iruitzen zaizu izan daitekeela, edo ez?

JA: ... enaiz ni onena hortaz... hori erantzuteko, ze ni jaio nintzenean ya, e... [pequeña risa] akademian sartuta zegoen txistua, ez? Eta ordun nik beti ezagut det txistu... zea hori, profil hori. Eta bai, gure herrian badaude, e... akademiatik pasa ez diren txistulariak, eta ordun, [chasquear] bai nabaritu daiteke bat edo beste. Baina... baina ez naiz ni onena erantzuteko, ez detelako bizi izan momentu hori. O sea, nik ya, hasieratik, e... *akademizatua* nago, esan dezagun [pequeña risa], eta ordun, e... mundu hortatik nator.

AI: bale. Hala ere esan duzu, agian bai... badaudela akademiatik pasa ez direnak eta pasa direnak,

JA: bai. Baina gaur egun gero ta gutxiago, e? O sea, esan nahi dut, daudenak dira lehengo txistulariak, edo bere garaian, e... ba hori, eskolak etzeudenean, musika eskolak etzeudenean, ta erakusten zenean beste modu baten, ez?

AI: bale, mhm.

JA: eta orain dauzkagun ikasle asko, adibidez, dira akademizatzen ari diranak, lehen, garai baten, esan dizutana, ez? Garai baten txistua jotzen zuten beren kabuz, ikasita beste modu batera, eta orain akademizatu nahi dute, edo jarraitu nahi dute pixka bat, e, hezkuntzan, eta... e... beti esaten detena, *akademia* hitzak, oso... e... ez dakit zergatikan, oso konnotazio negatiboa dauka batzutan,

AI: mhm.

JA: o sea, eman behar... oso gauza estriktoa dela, baina eskolan, adibidez, ez dago batere... e... zorrotasunik zentzu hortan, porque, e... ez arautua da, ordun bakoitzaren egoerara egokitzen gea, ez?

AI: mhm.

JA: baina bai, e... pixkat zigortua egon dela tradizio munduan, edo badaukala usai... txar bat *akademizatze* horrek. Eta neri, berriz, akademizatzeak aukera... aukera bat iruditzen zait. O sea, aukera bat iruditzen zait, e... akademizatzeak, adibidez, e... bermatzen du, edo bermatu beharko luke, irakurtzen jakitea, musika irakurtzen jakitea. Eta irakurtzen jakiteak irikitzen dizkizu liburu guztietara ateak.

AI: mhm.

JA: hau da, e... nik baneukan lagun bat beste tresna batekin, baina esaten zidan: “nik 25 kantu dauzket. Zuk zenbat?”, ta nik esaten nion: “nik irakurtzen dakit”. Claro. Zuk zer dazkizu, 25 poema, edo irakurtzen dakizu? Zer komeni zaizu? Ez? O sea, batetik da tradizioa ezagutzea, ondo dago, eta, akademizatzeak ez du ukatzen tradizioa ezagutzea. Ta bestea da akademizatze horri egiten zaion, askotan egin izan zaion uko bat, ze: “ez, ez, nik [chasquea], e... tradizioa bizi nahi det, ez? Ba, beste... ahoz ahoko transmisiotik, e... eta beste bizipen batzutatik, eta ez hainbeste akademizatuz”. Ta nik esaten dut: “es que akademizatzeak ateak irekitzen dittu, hori bai, eta beste guztia ere ezagutzeko”. Ta nik asko... nik asko babesten det akademizatze hori, iruditzen zaidalako txistuari, txistuari eta edozein tresnari, ateak irekitzen zaizkiola, eta batiz bat ikasleari erakusten zaiola irakurtzen, ez *jakiten* kantak.

AI: mhm.

JA: nik uste dut hori garrantzitsua dala.

AI: e... hori, agian, ikusi... gaizki ikusi dela, e... agian ez dakit hala izan den edo ez. Akademiak alde batera utzi du beste jarduera hori, beste ikasteko modu hori, edo...

JA: ez nuke esango, e?

AI: edo integratu egiten duela? Beste [aukera] bat bezela.

JA: nik ez nuke esango baztertzen dunik.

AI: bale. Esan dizuten bezela, badaude igual irakasle batzuk, e... tradizio horri ez diotena hainbeste pisu ematen, eta igual arlo tekniko gehiago lantzen dutenak. Nik esango nuke, adibidez, hemen, [haciendo referencia a la programación]

AI: mhm.

JA: horregatik atera dizkizut hauek, ez? Hemen... e... 5 urte hauek, e... errepertorio hau guztia jotzen pasatzen dun batek ikasten dittu, e... dantza pila bat, ikasteittu kalejira pila bat, ikasten dittu tradizioan oinarrituta dauden kantak... e... Donostiaren inguruari lotutakoak, Gabonetakoak, eta... eta... beste hainbat, e... inkluso klasikoak, e? Batzuk daude Beethoven-en minueto batzuk, eta... e... nik ez dut uste muzin egiten dionik aurreko danari akademizazioak. Eta orokorrean ez da ematen hola, e?

AI: bale. Zabaldut egiten dituela aukerak.

JA: bai, bai, bai, neretzako bai.

AI: hori barne hartuta.

JA: bai, bai, bai, dudik gabe. Baina egia da aipatu duzun hori, garai hori ez nula bizi, ordun, garai hori bizi zutenek igual oso... oso ezberdin... [pequeña risa]

AI: galdetuko diet [pequeña risa]

JA: hori da, hori da.

AI: em... ba hori, orokorrean... e... txistuak euskal dantzarekin ze kontaktu duen, pixkat, laburpen bat egiteko, e... errepertorio aldetik landu egiten dela, eta gainera dantzarako jotzeko pentsatzen dela errepertorio horren lanketa, ez agian irakurri eta listo.

JA: bai, hori da. Bai.

AI: errepertorioa eskolan lantzeaz gain, m... txisturako, ui, dantzarako akonpainamendu bezela ere, erlazioa dauka txistuak dantzarekin, ez?

JA: bai, bai, bai.

AI: e... beste zeoze...

JA: es que ez luke zentzurik eukiko ikastiak dantza hoiek jotzen, o sea, dantza hoiek jotzen ikasteak dakar *dantzarako* jotzen ikastea. Ezin dezu repertorio hori ikasi dantzaz ahaztuta.

AI: mhm.

JA: ez? Niretzako, es que, zaila da, o sea, oso zaila da... ez dakit. Zazpi jauzi... bai, ikasi ditekete zazpi jauzi, baina... esplikatut behar... o sea, nik, adibidez, *Txori txiki bat* jartzen det hemen, horregatikan, ze ikasten dute *Txori txiki bat* melodia. Baina gero esaten dugunean: “orain zazpi jauzi joko dugu”. Melodia berdina da, ez? Baina zazpi jauzik zer dakar? Jauzi bakoitza errepikatzen dela. Ordun, dago jarrita, ohar gisa: “hau, bi konpas hauek [tararea una tercera menor descendente], joaldi bakoitzean, 1 gehiago jo behar da”.

AI: hm.

JA: [chasquea] hau da, melodia ikasten dute *Txori txiki bat* izenarekin, ez? Zazpi jauzi kanta ikastea beste gauza bat da. Zazpi jauzia da dantza ikastea eta jakitea: “hemen salto egingo dute, eta salto bakoitzean, e... 2 konpas hauek errepikatu egin behar dira”. Ordun, nik uste det, bata bestea gabe ezinezkoa dela ikastea.

AI: zuk uste duzu, orokorrean, txistularien eta dantzarien artean harreman estua dagoela, dantza taldeen eta txistularien artean? Ez agian, eskolako kasuan, orokortasun batean.

JA: bai, bai, orokor batean, o sea, bata bestea behar du, ez? O sea,

AI: mhm.

JA: esan dizutena lehen, ez? E... dantza... e, Donostiko... dantza taldeek askotan txistulari... Donostiako txistularien beharra daukate, eta alderantziz ere. Guk ere gure kontzertuetan eta guk ere gure emanaldi berezietan dantzarien beharra daukagu,

AI: mhm.

JA: eta ordun, elkarren arteko kolaborazioa, e... bai... talde gisa, eta baita... pertsonalki ere, o sea, oso... oso zuzena da.

AI: eta harreman mota hori ondo baloratzen duzu? Gaizki? Hobetu daiteke, edo... gehiegizkoa da? [pequeña risa]

JA: bai, bai, bai. Nik uste det... nik uste det... ez, ez, gehiegizkoa ez da, inundik inora, eta, ahalik eta gehiago euki, ordun da hobeto.

AI: mhm.

JA: o sea, nik, nere... nere lagun taldean, nere... arlo pertsonalean ari naiz, e? Dazkaten lagun haundi asko, dantza taldeetatik ezagutu ditud.

AI: mhm.

JA: eta... eta hori gozada bat da. O sea, da... da justu harreman pertsonalak emateko ere gune oso-oso interesgarria txistulari eta dantzarien artean [pequeña risa]. Ordun, guztiz, o sea... guztiz positiboa da, gehiegizkoa inoiz ez [pequeña risa].

AI: e... orduan, etzenidake esango dantzaren eta txistuaren munduan, e... bereizketarik edo disoziaziorik dagoen.

JA: m... nik ez nuke...

AI: dagoenik.

JA: e... ez det... ez det ikusten dagoenik, eta ez du egon behar.

AI: mhm.

JA: o sea, ez du... ez du zentzurik.

AI: bale.

JA: neretzat ez, behintzat. Nik bizi dutenetan ez.

AI: oso ondo, pozte naiz [pequeña risa]

JA: [pequeña risa]

AI: e... neretzako hau izan da elkarrizketa.

JA: bale.

AI: zerbait gehiago komentatzea okurritzen bazaizu, edo...

JA: ez, ez, ez. Hoixe. Ba zuk, edozein zalantza baldin badaukazu, edo... duda etortzen bazaizu, lasai idatzi, ta...

AI: milesker. [pequeña risa]

JA: zuri [risas].

VI.3.25. tr_TP7_PASAIA MUSIKAL_Mari Jose

Registro de la grabación: TP7_PASAIA MUSIKAL_Mari Jose

Contextualización

- Entrevista a Mari Jose Gaztelumendi, txistulari profesora de la escuela de música Pasaia Musikal de Pasaia.
- Fecha: 12 de marzo de 2025 entre las 10:06 y las 11:00 horas.
- Duración total de la entrevista: 54 minutos.
- Lugar: la entrevista se realizó en el bar Ttopara de Hondarribia (Calle San Nikolas 2).
- Tipo de entrevista: cerrada. La entrevistada conocía las preguntas de antemano. De todas formas, se ha mostrado abierta a la espontaneidad de la conversación.
- Tipo de transcripción: literal.

Transcripción

Amaia Irastorza: inporta zaizu elkarrizketa grabatzen baldin badut?

Mari Jose Gaztelumendi: bai, grabatu, grabatu.

AI: bale, eskerrik asko. Hemen geldituko da... bueno. Bueno, ba Pasaia Musikalen irakasle zara, ezta? Txistu irakaslea.

MJG: bai, bai.

AI: bada beste lanen bat, e... aparte, honetaz gain egiten duzuna, edo lanaldi osoa hartzen duzu txistu irakasle bezela Pasaian?

MJG: bai, Pasaia Musikalen daukat, e... jornada erdia, gutxi gora-behera, eta gero, Berako Isidoro Fagoaga Udal Musika Eskolan eukiko det beste erdia, gutxi gora-behera.

AI: bale, 2 musika eskolatan.

MJG: bai, ta 2 hoiekin, pues egiten det jornada bat.

AI: mhm.

MJG: bai.

AI: em... zure aktibitate profesionalean, irakasle bezela, dantzarekin harremanik badaukazu? Edo nola esango zenuke, izan daitekeela?

MJG: bai, a ver, e... txistu irakasle bezela, gustatzen zait, programazio bat jarraitu, bainon gero, praktikotasun handia saiatzen naiz [ikasleekin] egiten. Ordun, batez ere, Dantzari Txikiak eta... direnean, pues, eramaten ditut ikasleak, e... Dantzari Txiki egun horietara.

AI: ah.

MJG: ordun, erakusten diet dantza, eta, eta horrek, e... erlazioa dago,

AI: mhm.

MJG: pues... dantzariekin. Eta batez ere Beran, tradizio handia dago.

AI: Beran?

MJG: bai. Beran dantzari pila... herri gehien... guztiek dantza egiten dute.

AI: bai.

MJG: eta... eta tradizio horrek errex egiten digu txistularioi, ba, beraiekin harremanetan egotea.

AI: mhm. Dantzari Txiki egunetara Pasaikoak ere eramaten dituzu?

MJG: bai, bai.

AI: eta, ez dakit, e... o sea, es que dantzariarentzako denez eguna, ez dakit izan daitekeen txistularien saioak ere barne hartzen dituen zerbait, edo dantzariarentzako jotzen hartzen duten parte... nola hartzen duten parte Dantzari Txiki egunetan?

MJG: ensaioetan esaten dezu?

AI: Dantzari Txiki egun hoietan.

MJG: Dantzari Txiki egun hoietan?

AI: dantzariei jotzen?

MJG: bai, dantzariei jotzen. Bai, bai, bai. Beraiek, Dantzari Txikiek esaten digute: “bueno, e... dantzatu behar dugu, e... txulalai, san petit, [ez dakit] beste dantza”. Eta hori, pues 3 aste lehenago, 4 aste lehenago, guk prestatzen ditugu klaseetan, eta gero juten gera egun horretan, eta jotzen dugu beraientzat. Bai, bai, bai.

AI: bale. Pasaiko dantzariarentzat, edo edozein beste talderentzat?

MJG: deitzen digutenentzat. Beran, normalean gera Berako herriko taldearentzat, Gure Txokoa taldearentzat. Eta... Pasaian orain, azken boladan ibiltzen gera Herri Ametsa ikastolakoekin.

AI: Herri Ametsa ikastola?

MJG: gelditzen da... [Altza inguruan] dagoen ikastola, hoiek deitzen digute. Eta... beraiekin. Joe, orain... 29an, uste dut dela Lesakan, Dantzari Txiki. Orain abisatu digute. Eta esaten digute: “LH1-ekoek dantzatuko dute hau LH...”, eta ez dakit zer. Ta orduan... dantza mordoa. Ordun, ni hasten naiz prestatzen ikasleekin: “venga, hau ikasi behar da”. Eta joaten gera. Eta egun pasa egiten dugu... gero bazkaria ematen diete, adinekoak dira... ordun, ondo pasatzen dute denek.

AI: adin bertsukoak?

MJG: bai, saiatzen naiz adin berdineko jendea eramaten. Egia da batzutan pereza ematen diela, ez? “Jo, igandea... goiz”.

AI: ikasleei?

MJG: ikasleei, bai. Eta ibili behar duzu beti bultzatzen.

AI: bai?

MJG: bai. Irakaslea ez badago hor gainean... bultzatzen... pf... ez genuke ezer egingo, e?

AI: bueno, ya. Gero suposatzen dut agian eskertu eta guzti egiten dutela, ondo pasatuko dute...

MJG: gero eskertzen dute, gero oroitzapen ona gelditzen zaizkie.

AI: oroitzapen onak.

MJG: “joe, gogoratzen zea Lesakara joan ginenean? Ez dakit zer egin genun, ta gero hau... ze ondo?”

MJG: ta gero, bai, orain esaten duzute,

AI: [risas]

MJG: baina momentuan, “joe, Lesaka, ta...”.

AI: ya.

MJG: baina bueno, gero ondo. Hori txikiekin. Ta gero, helduekin, saiatzen naiz, ba, orain arteko kontzertuak [incomprensible] musika bandarekin batera. Ze, Pasaian, musika... bandako zuzendariak esan zidan: “jo, guazen egitera zerbait elkarrekin”, hola, ta ordun, orain musika eskolatan badaude, haurrak baino, jubilatuta asko ere. Bai. Ikasleak... lehen txistua jotzen zutenak, berriz berreskuratu nahi dute... eta hoiekin, karo, Dantzari Txikitara batzuk animatzen dira, e? Beste batzuk nahiago dute beste zerbait egin. Eta egingo degu kontzertu bat, ba Usurbilgo... musika eskolakin intercambio bat,

AI: nungo musika eskola?

MJG: Usurbil.

AI: Usurbil.

MJG: Usurbil. Eta han egingo degu guk kontzertua banda ta txistu. Egingo dugu repertorio bat elkarrekin, eta, gero, pues, e... eskusa da gero, ba sagardotegira jungo gera bazkaltzera, ez dakit zertara. Eskusa horrekin, maitu egin behar da jendea, bestela...

AI: maituarazi, ere, batzutan, ez, agian? Ez dakit.

MJG: e?

AI: mugituarazi.

MJG: bai.

AI: bultzatu... bultzatze hori.

MJG: bultzatu, bultzatu egin behar da, bestela... klaseetan gelditzen bazera...

AI: ya.

MJG: akabo. Akabo.

AI: karo, horrek, igual proiektzio bat eman behar duela. Gero... gizartean zerbait egin, edo eman.

MJG: karo, hori da. Nik ez [incomprensible]... zertako uste dezute txistua ikasten ari zerala? Gero kalean jotzeko, zerbaitetako, bestela zer? Batzuk badira: “ez, ni [neuretzat], eta [incomprensible], baino.. gero probatzen dutenean kalean jotzea zer dan...

AI: mhm.

MJG: [ateratzen dire,] eta hasiera-hasieratik, 2 kalejira dakizkitenean, Trintxerpeko jaietan batez ere, venga, buru handiekin, erraldoiekin, ateratzen ditut. 9-10 urtekin.

AI: hori, e... ikusi dut Interneten 92ra arte, e... goi-mailako kontserbatorioa zela Pasaiakoa, baina gero,

MJG: erdi-mailakoa.

AI: erdi-mailakoa, barkatu. Bale. Eta gero, esko... musika eskola izatera pasatu zen?

MJG: bai.

AI: eta, aurren, ze... zenbat ikasle, ze adinetakoak, edo... zantzuren bat eman didazu, baina pixkat konkretuago esango zenidake?

MJG: txistu ikasleak esaten duzu?

AI: bai, zenbat, ze adin, ze maila edo ze...?

JG: ba, bueno, orain, aurren, txistu ikasleak daude... 14. Eta, esaten dizut, daude... 2 heldu, ya jubilatua, lehen jotzen zutenak txistua eta silborea, eta bueltatu dira. Gero badauzkat, ba... 4 edo horrela direla, m... DBH 2-koak, 3... bai, ez dakit, 15-16 urte, badaukat bat medikuntza ikasten ari dena, ba, badago ikasle hainbat "[begira] nik ez det etxean ikasiko, baina nik mantendu nahi det"

AI: hori heldua?

MJG: heldua, ba, igual unibertsitatean daudenak.

AI: mhm

MJG: eta gero besteak, txikiak, 9-10...

AI: gehiengoak, agian, dira 9-10 urtekoak?

MJG: gehiengoak 9-10 urtekoak, bai. Bai, bai.

AI: mhm, bale. Em... zuk, lanbidean esan didazu, ba, saiatzen zarela, Dantzari Txiki egunetan, eta, dantzarekin erlazio hori eukitzen. Aisialdian, zure alde pribatuan, orain, edo iraganean, dantzarekin erlazioa izan duzu? Txistulari bezela?

MJG: e... bai, bainon ez gehiegi. Deitzen bazidaten... batzutan behar zutelako, ba bai.

AI: bale. Adibidez?

MJG: bueno, eta aisialdia... esaten didazuna, ba niretzat asteburuko gauza hauek aisialdia dira.

AI: ah, bale.

MJG: o sea, egiten ditut, [pequeña risa] nahi dudalako.

AI: bale.

MJG: ez dago nere lanaren barne.

AI: bale, hori ere galdetu nahi nizun, ea eskola orduetan.

MJG: bai, ez, ez. Qué va, qué va. Nik astean zehar nere ordutegia daukat, eta asteburutan zerbait egin behar badut, nere kontura.

AI: bale.

MJG: nere aisialdia [pequeña risa]... [gastatzen]

AI: o sea, hori gehiago da gomendio bat aurrera eramaten dena, eta zuk bultzatzen duzuna.

MJG: bai, nik bestela ikusten det, e... ikasleak ere ez dirala motibatzen, aspertzen badira... e... gero, ikasle gehiago erakartzeko ere bai, ze, zu zenbat eta kalean gehio atera,

AI: bai.

MJG: txistua gehio ezagutzen dute.

AI: ya, egia da.

MJG: es que, telebistan, eta, ez da txistua ateratzen.

AI: ya.

MJG: haur txikiekin, nik musika ta mugimendua ere erakusten dut, bai? Jornada betetzeko.

AI: ah, bale.

MJG: eta ordun, galdetzen diet: “ze instrumentu ezagutzen dezute?”, ta guitarra eléctrica, batería, piano.

AI: mhm.

MJG: karo, hori da ikusten dutena. Eta esaten diet: “a ver, txistua ere hemen dagola” [pequeña risa].

AI: [pequeña risa]

MJG: bueno, edo alboka, edo trikitixa, edo...

AI: mhm.

MJG: eta, ezagutzeko, ezagutzeko, eta gero esatea: “a ver, fijatu, buru handiekin, eta, ikusten dituzutenean, ze musikari daude?”, eta ordun hasten dira, ez? Fijatzen. Txistulariak, edo, [trikiti]lariak. Eta lan hori egin behar duzu, aisialdietan. Bestela... bai.

AI: bale, mhm. Ordun, eskolako programan, edo, ez dago sartuta, agian, klasean ikasten den errepertorio hori dantza giroetan txertatzea...

MJG: zuzenean ez. Gomendio bezela, ba ez dakit jarria dagoen, bainon, ez. Zuzenean, ez. Guk... e... egia da, pues udaletxeak esaten digunean jo behar degula, [norbaitena], pues saiatzen gera, bueno, nola herrikoak geran, eta saiatzen gera juaten, bainan ez da... gure jornadaren barne.

AI: ya. Esaten duzuna, zure barnetik ateratzen den proposamen bat, eta ekimen bat.

MJG: bai, ta ez dezu... ba bueno, “lagundu beharko degu”, ta juten zera, ta ya está.

AI: mhm, eta...

MJG: txistulari alardeak bezela. Trintxerpen, aurtan, hamaseigarren urtea izango da alarde bat antolatzen dutela, zuzendari bezela. Eta hori... horrek ematen du kriston lana, baino elkartzen gera abesbatza, dantzariak, e... metalak, ikasle gazteak, helduak, ingurutako txistulariak... igual elkartzen gera 200 pertsona.

AI: denek txistu talde handi bat osatzen, koralarekin.

MJG: eta, bai, ingurutako txistulariak, eta abesbatzak, eta karo, ikusgarria izaten da, eta gero jendeak oso ondo pasatzen du, baina... horrek kriston lana ematen du, eta... egiten degu nahi degulako.

AI: ah, bai? Ta hori esan didazu zuk antolatzen duzula?

MJG: musika eskolaren barne... musika eskolak antolatzen du, baina zuzendari bezela, eta [incomprensible] aukeratzen, eta jendea konbokatzen, eta, ni ibiltzen naiz.

AI: urtero egiten da hori?

MJG: ba.. hamaseigarren urtea aurten, Trintxerpen egiten degula.

AI: segido egiten... joe, mhm. Noiz izango da?

MJG: ekainaren 1ean aurten, eguerdian, igande eguerdian.

AI: bale, bale. Ea adi nagoen [pequeña risa].

MJG: bueno, [pequeña risa] a ver... beste herrietan ere, hemen txistu alardea egiten da, e? Egiten dira.

AI: bai, bai. Hemen, e... abuztua...

MJG: hemen izaten da justu jaiak baino lehen. Abuztuko azkeneko asteburuan, holako zerbait.

AI: bai, bai.

MJG: ta jotzera etortzen gera. E... bai, ni etortzen naiz eta igual ikasleren bat ekartzen det heldua, ta... bai.

AI: ya.

MJG: ta hori, aisialdian, hori ere bai [risas]

AI: ya. Ta musika eskolan dauden, agian, kanpora ateratzeko ekintzak, edo, izan daitezke... ikasturte amaierako emanaldiak, edo... zer izan daiteke?

MJG: bai, hori. Hori, programazioa dago. Zuk egiten dezu lan, ta, trimestrero, edo cuatrimestrero, e... entzunaldi bat. E... gurasoen aurrean, normalean. Baina hori barruan izaten da, kontzertu txiki bat bezela, gurasoak edo lagunak etortzen dira, eta hori bai, programazioan, musika eskolan. Hortik kanpo? Libre.

AI: ya.

MJG: ez dago ezer zehatz-mehatz jarrita.

AI: e... ez dakit Pasaian ba ote den musika eskola dagoen bezela, dantza eskola.

MJG: e... orain, bai. Orain berriz hasi dira haur txikiekin. Lehen egon zan Trintxerpen Itsasmendi dantza taldea, hori desagertu zan, gero Pasai Antxon... m... bazen beste dantza talde bat, ez zait izena etortzen.

AI: Alkartasuna, agian?

MJG: Alkartasuna, hori da. Horrek jarraitzen du, uste dut, eta gero, pues musika eskolaren barruan, azkeneko ez dakit zenbat urtetan, baino bai, hasi dira. Hasi dira erakusten. Txikiak hasi dira. Ta hoiek dira, e... Errenderirako, Maiatzak 1ean egiten da Dantzari Txiki Errenderian, ta hoiek joaten dira, musika eskolaren barne guten dira, ta gu guten gara Dantzari Txiki horretan jotera, talde txikiekin.

AI: mhm.

MJG: ez dakit zenbat urte...

AI: Errenderira?

MJG: eta... bai, [dantza eskolan] juten gera.

AI: eta dantza eskolako, e... ikasleekin, edo, ez dakit praktikarik egiten dezuten, elkartrukeren bat, haiei jo dantzak...

MJG: emanaldia baino lehen joaten gara, pues 2 edo 3 ensaiotara.

AI: ah.

MJG: baino ez urtean zehar.

AI: bale. Eta Pasaiako dantza eskolakoak juten dira Errenteriara, adibidez, Dantzari Txiki egunera,

MJG: bai,

AI: eta hori ensaiatzen duzute beraiekin, eta Dantzari Txiki horretara haiekin zoazte, adibidez.

MJG: bai, igual 3 aste lehenago,

AI: ya.

MJG: ba nik eramaten ditut, e... beraien ensaiora 2 txistulari, juten gera, jun behar degunak, 5, edo juten geranak, "ta venga, ensaiatu behar dugu". 3 ensaio, eta ya gero juten gera emanaldira.

AI: mhm. Bale. Eta... hori, dantza taldeekin ere, elkarlan hori, esan didazu, agian, deitzen badizuete, ikasleren bat edo beste eraman dezakezula, agian...

MJG: bai, bai, bai, bai.

AI: mhm, bale. Txistulari baten lanbide nagusia zein izaten da?

MJG: a ver. Txistulariak. Gauza bat da txistulari... *jotzaile* bezela lan egitea, ba izan daiteke Donostiko Txistulari Banda. Hoiek dedikatzen dira jotzera, kontzertuak ematera, eta, gero, igual jornada betetzeko klaseren bat ematen dute, baina hori, igandero dianak egiten dituzte, kontzertu bat Konstituzio plazan... txistulari *irakasle* bezela, nere kasuan, ba astean zehar, irakasle. Txistu irakasle.

AI: bale.

MJG: jo, zenbat egiten degun? Ba hori, kalean ikasleekin jotzen dugunean, edo... helduekin kontzertu berezi bat, ba musika bandarekin jo behar dugunean, edo alardetan...

AI: mhm.

MJG: baino nik kontzertuak bakarrik ez ditut [ematen]. Badaude irakasle batzuk beraien musika taldea sortzen dutela, eta jotzera dedikatzen dirala, bainon, ni erakustera, eta gero, ba hori, Dantzari Txikitan, alardeak zuzendu...

AI: mhm. Zure ikasleek, badakizu ze motibazio duten txistua ikasteko?

MJG: ze motibazio?

AI: esan duzu helduek, adibidez, errekuperatu nahi hori...

MJG: bai.

AI: 9 urteko batek, zergatik txistua eta ez biolina, edo gitarra elektrikoa, edo... ez dakit badakizun...

MJG: bira, ba, egia esan, oraintxe bertan txistua ez dago modan.

AI: bale.

MJG: [pequeña risa] orduan, ibili behar duzu pixka bat... e... bueno, engainatzen, esan dezagun, ez dakit, ba esan, ba: “jo, begira, txistua beitu ze polita, buru handiekin eta erregeekin segituan jotzen da txistua, gero dantzariekin, gero, jo, juten zea, ta edozein momentutan merendola bat egiten degu, ba, bazkari bat, eta nahi dezu probatu?”, ta, hasten dira probatzen. Eta egia esan, probatu ezkerro, pues kalejira bat jotzeko errex ikasten dute hauek.

AI: mhm.

MJG: eta gelditu egiten dira asko. Probatu ezkerro gelditu egiten dira. E... guk badugu proiektu bat orain eskola publikoekin Trintxerpen,

AI: bai.

MJG: eta hor, e... Lehen Hezkuntzako laugarren mailan txirula erakutsi beharrean txistua erakusten dugu.

AI: hm.

MJG: orduan, nik, e... goiza batean 2 orduz juten naiz beraien musika tailerrara, música clásica, eta erakusten det txistua pixka bat zer dan.

AI: mhm.

MJG: eta, klaro, 40 ikasle dauzkat hor. Hor aukeratzen ditut, pues 10, 12 interesatuak, eta esaten diet: “bueno, pues, aurten, e... azkeneko trimestrean, dohainik daukazute musika eskolara joan, probatu, zer dan hori...”, eta hortik, probatzen duten batzuk animatzen dira. Eta ordun, lortzen dezu ikasle gehio eukitzea, ta...

AI: ya.

MJG: hola ibili behar degu. Bere kabuz gutxik, e... aukeratzen dute txistua. Oso gutxik. Ez bada beraien amona, beraien aittona, txistua jotzen zula, eta txistu bat daukatela etxean... badago baten bat horrela. Baina bestela, askok ez dute ezta ezagutzen.

AI: ya. Eta zure ikasleen helburua, orain, e... ez dakit txistu munduan gehiago sakondu nahi duten, edo... musikatik bizitzen saiatu, edo... profesionalera pasa, adibidez, edo aisialdirako bezela ikusten duten txistua jotzea...

MJG: normalean, ikusten dute aisialdirako.

AI: mhm.

MJG: e... irakasleak ikusten badu, ba, erreztasun handia duela eta musikarako balio duela, ni saiatu izandu naiz, e... kontserbatoriorako pausu hori ematea. Bainon... arazo... 2 arazo nagusi ikusten ditut. E... distantzia, Trintxerpetik Donostira ez dago asko, baina denbora behar dute. Autobusa, edo gurasoen menpe egon... distantzia da. Eta gero ya, profesionalean sartu ezkerro, ordu gehio dedikatu behar dezu.

AI: bai, orduak.

MJG: orduak... eta konpetentzia handia dago kirolarekin.

AI: hara.

MJG: futbolarekin...

AI: musika eta kirola.

MJG: bai. Bai. Eta gurasoek, nik uste det, lehentasuna kirolari ematen diote asko.

AI: ya.

MJG: ordun, konpetentzia hori, gogorra izaten da, gogorra izaten da. Nik baten bat bidali izan det kontserbatoriora, e? Bainon... nere bizitza profesionalean, 30 urte daramat irakasle, eta, ze... aterako ziran, 3?

AI: mhm.

MJG: asko kostatzen da. Ta batzuk hasten dira, jarraitzen dute, ta beste batzuk, bueno, hasten dira eta ez zaie gustatzen, edo. A ver, gero ere bai, esaten dute: “egingo det profesional, eta nun hasiko naiz lanean?”, ez? Eta egia da gaur egun lan handia dagola musika eskolatan, e?

AI: musika eskolatan irakasle bezela?

MJG: bai. Bajak, eta, betetzeko, ez dago irakaslerik.

AI: ya.

MJG: ez dago, musika irakaslerik ez dago. Plaza gutxi ateratzen dira, eta hasten zera bilatzen, eta jende guztia okupatua dago.

AI: ya.

MJG: eta nik ikasle batekin izan det, o sea, ez dizut ziurtatzen lana eukiko dezula, bainon, musika eskolak gaur egun, gu jubilatzen geranean, neri etzait asko geratzen jubilatzeke, ta nere lankide guztiak, antzeko. Eta atzetik ez dator inor azkeneko [incomprensible].

AI: ya.

MJG: eta lana badago. Baina gero... gurasoek ere... jo, musika izandu da pixka bat... e... ez da ziurra.

AI: ya.

MJG: eta ordun, ez dute ikusten. Eta gero, irakaskuntzan, e... ni egondu naiz irakaskuntzan, DBH-n 5 urtez, probatzeko ere. Bueno, nik ikasi nun [pequeña risa], musika ikasi nuen, baina ikasi nun económicas eta empresariales ere bai. Egia esan, lehen, bueno, ba bi gauzak batera egin nitun. Akordeoia ere ikasi nuen. Eta... eta, [incomprensible] zala ta, DBH-n sartu nintzan, eta klase... musika irakasle bezela egon nintzan 5 urte. Baina etzitzaidan gustatu. Baina bueno. Musika eskola [nahi nuen] egin.

AI: musika aldetik?

MJG: bai, han... hezkuntzan, lehenbizi heziketa da, eta gero musika. Musika eskolan lehenbizi *musika*, ta, ta nahiago det.

AI: edo musikaren bitartez heziketa, igual nabariagoa, ez?

MJG: bai, baitare.

AI: agian... em... suposatzen dut ikasleen instrumentu bakarra txistua dela, edo nagusia, edo besteren bat egiten duten.,,

MJG: normalean bakarra da.

AI: mhm.

MJG: badago baten bat 2 instrumentu dituna, baina normalean bakarra da.

AI: mhm. Bale. Ordun, hori, [chasquea] egiten dituzten aktibitate hoiek, proiektzioa daukaten hoiek, gizartean integratze hori, e... beraien aisialdiko aktibitate bezela hartzen dira, ez?

MJG: bai, bai.

AI: nahiz eta txistu irakasleak proposatuak izan, ez dira... ikasketen barruko ordu bezela hartzen.

MJG: ez, aisialdia dira, eta... hor gurasoek asko laguntzen dute ere bai.

AI: bai?

MJG: claro, ze, gurasoei esan behar diezu: "aizu, eramango dituzu honera"...

AI: ya.

MJG: e... "posible izango dute?"... bai.

AI: eta ados, eta agertzen dira gogoz, laguntzeko.

MJG: bai, normalean bai. Ez badago partidorik...

AI: [risas]

MJG: ze partido baldin badago akabo, e? O sea: "ez, ez, astelehenean partido, ezin da".

AI: ya [pequeña risa]

MJG: [pequeña risa] baino libre baldin badaude, normalean laguntzen dute, bai. Ta juten dira, ze, bainan... [chasquea] zuk hitz egin behar dezu gurasoekin lehenbizi, aurreko lan bat egin behar dezu.

AI: bai.

MJG: ba, joe, txistua... "dantzak ikasten ari gera, ta, [nun] do emanaldia, ta eramango dituzu? Ta han elkartuko gea", ta: "Bueno".

AI: [pequeña risa]

MJG: ba... zaila da, ez da errex, baina bueno...

AI: lan hori eskatzen duela, eta agian, ez dela ikusten, ez? Kanpotik.

MJG: lan hori ez da ikusten. Ez da ikusten. Neri askok esaten didate, eta hala da, e... txistua, ze ikasle gutxi dauden beste musika eskolatan.

AI: baitare, ez?

MJG: joe, Naparroan, segun ze musika eskolatan daude 3, 4... duela urte batzuk, e... estadistika batzuk egin genituen, eta joe, pues Beran badira 15. "15? Nola egiten dezu?" Jo, pues, nik uste dut oinarria hor dagoela, kanpoan asko atera, dantzariekin atera, beste... musika ta mugimenduko klasetara joan, eta erakutsi txistua zer dan, pixkat jo...

AI: Lehen Hezuntzara zoaz zu, adibidez.

MJG: hori da, gauza hoiek, es que... ez badegu erakusten zer egiten degun, [es que ez dute eskatzen], eta ez badute ezagutzen, zer eskatzen dute? Bateria.

AI: ya.

MJG: batería. Es que... horrela da. Egia da ere bai, pues, badala jende asko lan egiten duna, e? Eta txistuaren alde, ta, goaz jotzen [incomprensible] dute ikasleek. Orduan, neri noizbait gertatuko zait, baino... jeitxi da ikaslegoa, baino... minimo bat... badaukagu.

AI: baina uste dut, ondo gogoratzen banaiz, Berako 15 hoietara iristen zarela, aurtan, behintzat, ez?

MJG: bai, bai, bai, bai. Mhm.

AI: bueno, ba agian...

MJG: ordun oso ondo, bai, bai.

AI: bai. Baina hori, ez datozela... besterik gabe [pequeña risa]. Bilatu egin behar dira.

MJG: ez, bakarrik ez dira etortzen.

AI ya. Zuk zure klaseetan, e... ez dakit ezaugarriren bat, edo, bilatzen duzun txistulariengan, abileziaren bat, edo zertan eroso sentitu beharko ote diren... Zerbait berezia eskatzen diezu?

MJG: bai. E... praktikotasuna. Ba, bueno, nik, teknika bastante lantzen dut, ze iruditzen zait teknika gabe gero ezin dutela ondo jo.

AI: ya.

MJG: klaseetan teknika lantzen dut.

AI: klaseak, barkatu, ordu erdikoak izaten dira?

MJG: bueno, pues, e... musika eskola desberdinetan desberdin jokatzen da. E... Pasaian daukagu... ordu beten 2 ikasle.

AI: aldi berean?

MJG: aldi berean. Normalean maila berdinekoa baldin bada. Ikusten baduzu, ba ezin dezu, oso maila desberdina dutela, pues ordun, banandu ditzakezu.

AI: bale.

MJG: ordun, ordu erdi batean ikasle bat. Eta... Beran, 40 minutu ikasle bakoitzarentzat. Eta nabaritzen da, e? 10 minutu hoiek...

AI: bai?

MJG: bai. Bai, nabaritzen da, denbora gehio ematen dizu lantzeko, eta ikasleek, normalean, formakuntza hobeagoa lortzen dute. Bai. Ez dirudi, baina 10 minutu hoiek...

AI: ya.

MJG: bai. Nabaritzen dut.

AI: ba behin lanean sartuta...

MJG: bai, martxa gehio hartzen da, ikaslea zentratuago egoten da, luzatzen duzu pixkat, gauza gehio sartzen dizkiozu, ta... azkenean urtean zehar 10 mintutu, 10 minutu, 10 minutu... nabaritzen da.

AI: bai. Ordun, teknika lantzea gustatzen zaizu.

MJG: teknika egiten det, eta gero, praktikotasuna. O sea, teknika hori ya [esaten det], e, obrak aukeratzekoan, obra horiek saiatzeko lehenbizi, fandangoak, arin-arinak, zortzikoak, ezpata dantzak, erritmo desberdin horiek, gero kalean erabili ahal izateko. Eta hori dominatzen... dominatu, bueno, ikasi dutenean, sartzen naiz, ba txistu ta pianoko obrak, hola... helduago batek, pues sonata batzuk, klasiko pixka bat sartu... eta ematen dio... lehendabiziko praktikotasuna, ze ikusten dut lehen bait lehen kalean atera eta gehio... hobeto funtzionatzen dute.

AI: mhm.

MJG: erakusten diozu... *Ai Ximon* jotzen, eta “joe, ba bira, gero kalean jo dugu *Ai Ximon*”. Baina erakusten diozu... edozein bals, ez duzula landuko, ta gero ez badute erabiltzen kalean, ez dute gustora jotzen.

AI: mhm.

MJG: ni saiatzeko naiz teknika, eta gero obrak praktikoak izatea.

AI: orduan, suposatze dut dantzarako jotzen jakitea garrantzitsua dela zuretzat, lantzea.

AI: mhm. Bai.

AI: mhm.

MJG: batzuei etzaie gustatzen gainera, igual, dantzak, e? Ez badute ezagutzen, ta: “joe, berriz dantzak” [risas], bainon, gero eramaten dituzunean dantzaldi batetara, ta ikusten dutenean zertarako dan, ordun, horregatik esaten dizut, atera behar da.

AI: eta, igual, dantza konbentzitzen ez dien pertsona hoiei, e... txistuaren munduak eta dantzarenak daukaten harreman estu hori [chasquea] azaltzea, garrantzitsua iruditzen zaizu, edo? Ikus dezaten?

MJG: bai, bai, bai, bai, bai. Oinarrizkoa.

AI: bale.

MJG: es que... lotura hori egin beharra dago.

AI: mhm. E... ze metodologia, edo, jarraitzen duzu? Ez dakit ahozko tradizioaren ideiarekin ematen dituzun klaseak, edo testu-liburu bat dagoen.

AI: em... nik jarraitzen dut Jose Ignazio Ansorenak egin zuen metodoa. Txistu Gozoa. Badaude hor 4 liburuxka [danbolinean], eta oso ondo dago. E... bai, behar bada, igual, ya obra batzuk berritzeko daude, kanta berriak sortu dira orain... baina gero, hor daukagu, lan horietarako, txistulari elkarteak,

AI: bai.

MJG: badauzka aldizkariak.

AI: eta hor asko publikatzen dute.

MJG: 4, bai, 4 hilabetero, publikatzen dute aldizkari bat, eta hor ateratzen diren obra berriak, hor daude. Ordun, jarraitzen det, normalean, Jose Ignazio Ansorenaren metodoa, eta Txistulari aldizkaria.

AI: mhm.

MJG: eta gero, gaur egun, on line, ba bueno, badaude “partiturak.eus”, hor txisturako asko idazten dute ere bai... audioak ere, audioak nola baditun, hori erakargarria egiten zaie hurrei... gutxi gora-behera, hori.

AI: irakurtzen, o sea, musikaren hizkuntza... musikaren lenguaia irakurtzen ikasten dute txistuko klasea?

MJG: lehendabizi ikasten dute musika hizkuntza.

AI: bale.

MJG: bai, bai.

AI: eta gero, ya, aplikatzen dute...

MJG: hori ya aplikatzen dute txistuan, bai. Normalean ikasle gehienek badakite musika irakurtzen, e? Bueno, gehienek... denek.

AI: bale.

MJG: gero zenbat kostatzen zaien beste gauza bat da [pequeña risa].

AI: em... m... zuretzako txistulari on bat zer da, edo... adibidez...

MJG: txistulari on bat...

AI: zer euki, ze errextasun, edo... ez dakit, edo, ze jarduera klase, edo ez dakit.

MJG: ba... jo, ze galdera ona. Ba jotzea asko gustatzen zaiona. Ez du asko inporta nola jotzen duen.

AI: jarrera...

MJG: jarrera. Bai. Badago Beran gizon bat, e... beti txistua motxilan eramaten duena [pequeña risa].

AI: [pequeña risa]

MJG: bai, mendian topatzen dezu, ta esaten dizu: “zemuz, ondo? Hemen dut txistua, e? Gero nahi det jo, e... mendi puntara, eta jotzen egongo naiz”. Edo... hileta bat bada, ta badakizu beti berak zerbait joko dula. Eta pertsona horrek, igual ez du oso ondo irakurtzen, e... musika, paper batean, ez? Bere modura irakurriko du dana. Baina gero, sentimendu handiz jotzen du. Ni hiletan baten entzun nion jotzen, ta esan nun: “jo, ez dakit nik hain ongi joko nukeen, sentimendu horrekin, ta... gogo horrekin, ta... ez dakit”. Neretzat hori da txistulari on bat. Ta igual, bera, ez da kontsideratzen txistulari ona dala. Bai, niretzat hori inportantea da. Gustora, benetan, gustatzen zaizunean txistua. Eta hori ikasleengan transmititzea... zaila da.

AI: bueno, baino, behintzat...

MJG: bainan, bueno.

AI: praktika hori... jartzen... agian...

MJG: bai, praktika horrek ematen du...

AI: hazi bat.

MJG: bai, hombre, bai. Bai, ze, azkenian, tekinka, teknika, teknika, eta oso ondo, oso ondo, oso ondo jotzen dezu, eta badakizu Idiarenaren bariazio bikotea, taktakata, azkar-azkar-azkar, baina hori noiz erabiliko dezu? Oso gutxitan. Kontzerturen batean, bai, ondo, eszenatoki batean, erakutsi behar da, ez? Txistuakin ze birtuosismo egin daitezkeen, ba, adibidez, Garikoitz Mendizabalek, [incomprensible] du, eta birtuosismo handiak egiten ditu, eta... eta txistuaren mundua erakusten ari da. Euskal Herria,

azkenean, mundu guztitik ibiltzen da. Eta hori oso garrantzitsua da. Eta gainera asko gustatzen zaio jotzea. Bainon, ikasle guztiekin ezin dezu hori aplikatu.

AI: ya.

MJG: hori, eredu bezela erakusten diezu, bideo batzuk, nola jotzen dun, zer egiten dun, baino ikasleekin helburu hori lortzea... oso zaila da. Egin behar dezu, pues, behetik. Ba esan dizut, hileta, edo mendia, edo dantzariekin, edo... eta hor gustoa harrapatzea.

AI: mhm. Mm... suposatzen det, Berako txistulari horrek, e... gustoakin ta sentimenduakin jotzeaz gain, afinazio aldetik, edo, [chasquea] ez duela txirriatzen, edo, agian, ez? Es que, askok esan didate: "lehenengo-lehenengo, afinazioa, eta ondo jotzea", ze, igual dago kaleko txistulari baten ideia bat, nahiz eta sentimendu handiakin jo, ba bueno, musikari den batentzat, edo belarria oso, e... tenperatuta daukan batentzat, ba... ezin duela jasan [pequeña risa], [chasquea] parametroki, o sea, musikaren parametroen arabera, erritmoa, e... afinazioa... hori ere zaintzea oso garrantzitsua iruditzen zaiela. Ez dakit zuri ere, lehenik eta behin, jarrera, eta gustu hori, eta edozein eremutan txistua gustora eta besteei ere disfrutarazte hori, eta gero, ez dakit, beste maila batean agian egon daitekeen... [chasquea] e... afinazio aldetik, edo erritmoaren... e, zehaztasun aldetik, zeoze, bilatzea?

MJG: bai, a ver. Nik, hasieran esan dizutenean teknika asko lantzen detela, ba hori horretarako da.

AI: bai, karo.

MJG: afinazioa... txistua afinatzea, ba... ez da errexia. Ez da errexia,

AI: ya.

MJG: m... ba bueno, txistua nola egina dagon, horrek kondizionatu egiten du. Eta teknika horregatik, nik uste det, lantzen det, eta bueno, egin behar...

AI: erraminta bezela.

MJG: bai. Eta egia da, esan dezun txistulari heldu horrek, ba, karo, ahoz aho ikasi du, entzunez, ez? Eta... bueno, a ver, zaila egiten zaio beste txistulariekin batera jotzea zerbait. Beste modu batera afinatzen dutelako.

AI: bale.

MJG: ordun, askotan nahiago izaten du bakarrik jo, e... alde batetik, sentitzen da berak ez dula hain ondo jotzen bezela, gure ondoan, ez delako akademiako txistulari bat,

AI: ya.

MJG: eta bestetik, ba bueno, igual konturatzen da, pues afinazio aldetik, ba gurekin jotzerakoan ez dagoela berdina... ez duela berdina sonatzen. Eta hori garrantzitsua da, bai, baino... zer da garrantzitsuago, e... ondo jotzea, ondo-ondo afinatua, edo gustora jotzea, ez? Nik hor nere... zalantzak ere baditut. Ondo jo behar da... baino... a ver, academia batean, nik musika eskola batean saiatu behar det ondo erakusten, afinatzen, e... gauzak ondo egiten. Bainan, bere kontuz ikasi dun pertsona batez, adin bateaino, zer eskatuko diozu? Ezin diozu hori aldatzea.

AI: mhm. Ez, ez. Ezta beharrik ere.

MJG: ez, hori da. Ezta beharrik ere. Niretzat ez da inportanteena perfektu afinatzea.

AI: mhm.

MJG: badakit jende batzuk baietz, baino neretzat, ez da hain garrantzitsua.

AI: aipatu duzu kaleko eta akademiko. Banun galdera bat, e... e... agian, inpresioa ematen dit, irakurketak egin ditudanean, eta, txistua, e... irakaskuntza arautuan sartu zenean, agian, e... perfil desberdindu batzuk, edo, sortu ahal izan ote ziren, e, kaleko txistulariarena, eta txistulari akademikoarena. Agian jarduera desberdinak egiten dituzten, edo. Galdetu nahi dizut ea hori horrela izan zitekeen, edo etzaizun iruditzen hainbesteko desberdintasunik ematen denik.

MJG: bai, badaude desberdintasunak. Oraindikan mantentzen da, ba, lehenditik, e... ikasita... txistua ikasten zuten hoiek, orain, pues, e... talde bat dute. Mugarik gabeko ttuntuneroak [pequeña risa] sortu dute.

AI: ah, bai? Ze, Pasaian, edo Beran, edo...

MJG: e, horiek biltzen dira Euskal Herri mailan,

AI: ah, bai?

MJG: bai, bai, eta herri desberdinetakoak, e, elkartu dira, ba hori, jubilatuta daude,

AI: ah, ez nekien.

MJG: bai, bai, bai, eta ibiltzen dira herriz herri jotzen, ta alarde guztitan parte hartzen dute, eta hoiek belarriz ikasi zuten, eta beraien metodoa dute. Saiatu dira... batzuk sartu dira musika eskoletara. Donostiko musika eskolan sartu dira batzuk, eta hobetzen ari dira beraien teknika, eta bere gauzak, baino beste batzuk lehen ikasi zuten bezela jotzen dute. Eta mantentzen dute.

AI: mhm.

MJG: eta... gero daude, pues bueno, akademikoki hasieratik, e... ikasi dutenak. E?

AI: ya, mhm.

MJG: baino badago... badago, alderdi hori.

AI: bai. Eta, taldetxo horren eta hasieratik akademian ikasi dutenen artean, badago ezaugarri bereizgarri bat? Adibidez, agian, esan didazu, txistua jotzen ikasteko modua bera, beste...

MJG: m... belarriz ikasi zutela. Bai.

AI: mhm.

MJG: bueno, eta gero badago txistuan, ez dakit, jakingo dezu, badaude afinazio desberdinak, pieza desberdinak, badago, hori. Lehendik, lehendabiziko txistua sortu zan fa sostenidon, eta gero beste instrumentuekin jo ahal izateko, pianoakin, edo banda batekin edo hola, konplikatua zan sostenido horrengatik, ez? Tono erdi horrengatik.

AI: ya.

MJG: ordun, sortu zan fa pieza. Baina lehendabiziko txistulariek, claro, jotzen zuten fa sostenidorekin. Eta taldeetako askok, eta kalean jo behar dutenean, beste inungo instrumenturik gabe, fa sostenidoan jotzen jarraizten dute.

AI: mhm.

MJG: ta guk, akademiak, karo, afinatzen degu farekin, ba claro, edo audiok farekin jotzeko daude, edo...

AI: ya.

MJG: ta hori desberdina da.

AI: bale.

MJG: beraiek fan jo behar badute, jotzen dute, e? Baina ohitura dute fa sostenidon jotzeko.

AI: mhm. E... eta ze... zertan egin dezakete bat, akademiako txistulariek eta kalean...

MJG: ah, bai, egiten dute bat, e?

AI: bai. Ezaugarri bat, edo...

MJG: bai, jotzen dute elkarrekin, e... ezaugarri bat? Ez dakit...

AI: aktibitatea... kalean jotze hori, hori ere denek egiten dute.

MJG: aktibitatea, bai, jotzen dute, bai, bai, bai bai. Elkartzen gera noizbehinka, e? Bai.

AI. Mhm.

MJG: eta alardetan, e... jotzen degu, bai [akademikoak], eta baita beste... [3] hoiek ere bai.

AI: hm.

MJG: bai, bai, elkartzen gera ere bai, e?

AI: mhm.

MJG: bai, bai.

AI: eta suposatzen dut pertsona batengan ere bai, e... igual, hori, jarduera aldetik, gertatu daitekeela, bi perfil hoiek, edo, egotea pertsona bakarraren barnean, batek eman dezake kontzertu bat pianoarekin, eta gero igual hartu fa sostenidoa, eta erromeria bat egin [pequeña risa].

MJG: mhm. Bai. Bai, bai, bai. Bai, problemik gabe. Bai, bai, bai. Batez ere musika eskolatan sartu diran hoiek. Donostira sartu diran hoiek, hoiek den-denetik egiten dute [pequeña risa]. Orkestra bat dire.

AI: em... zu batean edo bestean sartuko zinake? Edo, pixkat denetarik?

MJG: ni gehio naiz akademikoa.

AI: mhm.

MJG: ikasi nun, Ansorenarekin ikasi nun kontserbatorioan,

AI: Donostian ikasi zenun?

MJ: Donostian, bai, Jose Ignazio Ansorenarekin. Han bukatu nun superiorra. Hasi nintzan Trintxerpen, orain irakasle nagoen musika eskolan,

AI: ah, bai?

MJG: hor hasi nintzan... eta gero superiorra iteko Ansorenakin, ta ordun, beti akademikoa.

AI: mhm.

MJG: bainon, kalean eta jotzen det ere, azkenean ez daukat problemarik. [Bietik... biekin, ez?] jotzea.

AI: mhm.

MJG: bai. Gehio gustatzen zait, e... akademiako, a ver... afinazioa, gustorago. Obra desberdinak egin daitezke... ez dakit, gustorago jotzen det. M... musikalki, esan dezakegu. Bainon kalean [incomprensible].

AI: mhm. Agian, akademiak kaleari ematen dio afinazioa, eta... musikako parametroen aurretik, ba, txukuntasun bat, eta kaleak akademiari ematen dio, ba beste jarduera mota bat, eta zuri oso garrantzitsua iruditzen zaizun jarrera hori, ba beti... alai, eta leku desberdinetara txistua eramate hori, adibidez.

MJG: bai. Oso ondo esan dezu.

AI: [pequeña risa]

MJG: horrela [risas]

AI: eta hori, ba, elkar... biek gizarteari ematen dioten gauza bat, ba izan daitekeela hori, ez? Bi aportazio horiek, eta, ez dakit, jardunbide desberdinak, txistua entzuteko leku desberdinak, agian...

MJG: ya, bai.

AI: beste zeozer gehituko zenuke?

MJG: ez... gehitu? Ez, ez. [pequeña risa]

AI: [pequeña risa] eta orokorrean, zure kasuaz gain, ba, ezagutzen baduzu beste adibide batzuk, edo, e... akademian musika... txistua jotzen irakasteko moduan, e... eredutzat hartu da, agian, lehen akademia egon aurretik [chasquea]... e, kalean txistua ikasteko modua, edo jotzeko modua, ba, diseinatzean aktibitateak, edo irakasteko modua bera...

MJG: ea nik egingo nuen? Programazio...

AI: ez, orokorrean, txistu munduan, akademian, txistua jotzen irakasterakoan, pues, m... diseinatu diren metodologia, edo aktibitateak, ea inspiratu diren, e... lehen, akademiaren aurretik, txistua jotzeko eta ikasteko zegon moduan, edo agian beste eredu bat hartu dute?

MJG: a! A!... nik uste det ezetz.

AI: ez?

MJG: karo, hor problema egondu zan... karo, txistua... hasieran etzegon kontserbatorioan, o sea, reglatuta sartuta. Ez?

AI: ya,

MJG: Ansorenak hor lan handia egin zuen, eta lortu zuen kontserbatorio... ofizialtasun bat [gehitzea] txistuari, ez? Orain, aurtan trikitixa sartu den bezela. Orain arte etzegola. Instrumento folkloriko bezela zegon, baina etzegon reglatua.

AI: bale.

MJG: ta karo, hor, inspiratzeko esan dezun hori, e... programazio asko hartu zan, ba... zeharkako txirularen programazioa, biolinaren programazioa, e... kanta klasikoak, izaten ziran, pues Mozarten gauzak, Vivaldiren gauzak, transportatu txisturako, eta... hor inspiratu zan, ze karo, parekatu behar zan pixka bat... kontserbatorioko programa batekin.

AI: mhm.

MJG: ordun, hor hartu zan, hori, beste instrumentu klasikoen programazioa. Ordun, guk superiorra egin genunean, Vivaldiren gauzak jotzen genitun... ba bueno, lan handiakin, e?

AI: [pequeña risa]

MJG: zen, hori bai, afinatzeko, ta... bueno, ta pieza berri bat sortu zan, sol pieza ere bai... ba, karo, ze txistuan 2 oktaba bakarrik dituzu. Ordun nota ezberdinak irabazteko grabeetan edo agudoetan, pues beste pieza bat sortu zan.

AI: pieza da, txistuaren beste pusketa bat gehitu...

MJG: bai, piezak dauka cabezala txistuarentzat, eta gero, beheko partea, e...

AI: bai.

MJG: izan daiteke fa sostenido originarioa, gero fa pianoakin [genuna], ta gero sortu zan sol.

AI: hor, luzera aldatu egiten zaio?

MJG: bai, geroz eta motzago. Tono erdiko diferentziakin, geroz eta motzago.

AI: ya.

MJG: eta ordun, ba hori, inspirazioa izandu zan klasikoa.

AI: bale.

MJG: klasikoa.

AI: mhm.

MJG: gero dago... dantzak ere sartu ziran, e? Programaziotan, bainon...

AI: ya.

MJG: karo, e... eskalak egiten ditugula, ba... ba bueno, bai, klasikoa izandu zan.

AI: orduan, dantza... [chasquea] dantzaren presentzia repertorio kontuan gelditu zen, agian, txistuaren programazioan.

MJG: bai, bai.

AI: gero, hori... barkatu, esan.

MJG: ez, ez, ez, hori, errepertorioan, eta bueno, eta eskerrak geratu zela hor, edo...

AI: eskerrak? Zeba?

MJG: hor geratu zela behintzat, ez dela desagertu, ez? Agertzen da, dantzak eta egin behar ziala.

AI: ya. Hm. Gero, hori, e... dantzaren inguruan zerbait sakonagoa, edo aktibitate praktikoa [pequeña risa] egin nahi baldin bada, ya, aisi aldean gelditzen dela.

MJG: bai, printzipioz bai.

AI: irakaslearen gomendioa, edo... izan daitekeela.

MJG: bai, bai.

AI: mhm. E... hori, berdina, akonpainamenduarekin... galdetu nahi dizut, ba, dantzarekin ikusi dugu erlazioa errepertorioan gelditu dela. Akonpaina... dantzarako akonpainamendu hori, o sea, dantzarako jotze hori, e... akademian islatzen da nolabait?

MJG: ez dago sartuta.

AI: mhm.

MJG: ez dago. E... kontserbatorioan egin genun, e... etziguten esaten joan behar genula dantza taldetara jotzera, ez.

AI: ya.

MJG: eskatzen ziguten, ba hori, e... asteburutan, edo... “dago emanaldi bat”, edo, “dantza talde batek txistulariak behar ditu. Badago norbait prest joateko?”, igual elkartzen ginan 2 edo 3, ta bueno, juten ginan jotzera, emanaldiren batean.

AI: ta gaur egun antzeko gertatzen da?

MJG: bai, nik... ikasle helduak, esan dizudan hoiei, ikusten detenean, ya, ba unibertsitatean sartzen badira, edo... eta ikusten dezu, ba ya musika uzten ari dirala, edo ez dutela jarraituko... esaten dezu: “jo, ba dantza talde batean sartu behintzat, ez? Hor jarraituko duzu txistu munduan”. Ta orain badauzkat ikasle batzuk Goizaldin.

AI: Goizaldin?

MJG: bai, Goizaldin daude. Ta neri ilusioa egiten dit, ze esaten dezu: “jo, behintzat ya musika eskolara ez dira etortzen, baina hor ikusten dituzu jotzen”.

AI: ze adinekoak dira? Unibertsitate inguruan dabilta?

MJG: bai, honek baditu 25 urte, besteak 23... bai, helduak ya, bainon... karo, ya musika eskola uzten dute, eta... ez badira musi... e... dantza talde batean sartzen, galdu egiten dute asko.

AI: mhm.

MJG: ze iten dezu? E... ez dago musika banda bat, edo orkestra bat non sartu, ez? Beste instrumentu batzutan bezela.

AI: ya.

MJG: txistu bandak... murrizak dira, bere plazak dituzte, hor ezin dituzu sartu.

AI: ya, o sea, profesionalizatuta dago oso...

MJG: claro, hor ezin dituzu ikasleak sartu.

AI: ya.

MJG: orduan, hasten zera pentsatzen, ta esaten: “a ver, hauek, ari dire txistua ikasten, zertako, nun sartuko dituzu, zer da helburua”, esaten duzu: “joe, pues... dantza taldetan. Dantza taldetan”. Ta ordun jarraitzen dute.

AI: mhm. Ta hori askotan gertatu zaizu? Txistu ikasle batek ya igual ezin duenean astero-astero joan, edo, dantza taldetara pasatze hori orokorra...

MJG: bai, ni saiatzen naiz. Batzuk esaten dute ez dutela nahi, ta bale.

AI: bale, bai.

MJG: bainan... bai, saiatzen naiz.

AI: mhm. Txistularien munduan arrunta da dantzarako jotzea? Aktibitate normal... edo, askotan egiten den... ohikoa izan daiteke?

MJG: a ver... nere inguruan, bai. Baina beste... eskolatan, ezin dizut esan. Nik pentsatzen det baietz, e?

AI: ikasleen artean ari zara esaten?

MJG: bai. Bai, bai.

AI: eta, gero, txistulari profesionalak, edo bueno, profesionala bukatu dutenak, edo superiorra bukatu dutenak?

MJG: pues... ez dakit. Profesional... es que, sartzen bazea ya irakasle munduan...

AI: mhm.

MJG: hor gelditzen zera ere bai.

AI: denbora asko hartzen dizu, agian, ez?

MJG: bai, bai. Ba hori, ni juten naiz ikasleak bultzatzeko.

AI: mhm.

MJG: ere, iristen da momentu bat ere, esaten duzula: "bueno, pues ya, nahikoa".

AI: igual horrek ere... hori ere eragiten du dantzarako jotzea [chasquea]... a ver, berriz hasiko naiz, ze...

MJG: a ver.

AI: dantzarako jotzea [pequeña risa] ez denez, agian, lanbide bat bezela ikusten, edo, horrek eragin dezake, ba igual presentzia baxua, aktibitate horrena...

MJG: dudarik gabe.

AI: bai?

MJG: dudarik gabe. Edo... egongo balitz, nolabait rekonpentsatua, jende gehio sartuko zan,

AI: bai?

MJG: edo, zure lanaren bitartez, ere [incomprensible] pues... jornadaren zati bat, hauekin jotzeko.

AI: mhm.

MJG: hori bezela, gauz... gero alardean zuzentzea, edo... gauza asko daude ez dagona [incomprensible]

AI: alarde bat zuzentzea ez dago...

MJG: neri behintzat ez didate ezer ordaintzen [pequeña risa]

AI: rekonozimendu puntu hori...

MJG: ez.

A: mhm.

MJG: qué va. Igual, beste... norbaiteri galdetzen badiozu, pues bai, ez dakit. Baina nire munduan, ez.

AI: eta, barkatu, alardea antolatzea, musika eskolaren barne egiten duzu?

MJG: bai.

AI: bale,

MJG: bai, bai, bai, bai.

AI: o sea, ez da norbanako txistulari bat, eta esaten du: “guazen kontzertu bat egitera”.

MJG: gure kasuan, Pasaiakoa, musika eskolak bultzatzen du, egin nahi duela,

AI: ya.

MJG: eta gero, ba, musika eskolako taldeak elkartzen ditugu, ta... ta ni musika eskolan nago,

AI: mhm.

MJG: [chasquea] baino, ez dago nire orduen barne.

AI: ya.

AI: e... ba, azkenekoz, e... galdetu nahiko nizuke, ea, gaur egun ikusten duzun, orokortasun batean hau ere, e... txistularien eta dantzarien munduan desberdintasun bat, edo... ez dakit nola esan, bereizketa, edo disoziazioa, edo... edo oso mundu... harreman... harremanduta dauden munduak diren.

MJG: txistua eta dantza?

AI: bai.

MJG: a ver, nik ikusten dut dantzariak funtzionatzen dutela modu batean, ez? Ta bere ensaioak dituzte, bere programazioak, bere aktuzioak, eta... gehienetan, e... musikariak abisatzen dituzte aste bat lehenago, eta... exigentziakin [pequeña risa].

AI: bai, e?

MJG: ta: “ah, hau da, joko duzu, ta...”

AI: ensaio orokorrerako?

MJG: bai, bai. E... eta askotan, gero arazoak dituzte, ez dutela musikorik aurkitzen.

AI: mhm.

MJG: ez daude zainduak musikariak.

AI: zer, barkatu?

MJG: zainduak. Dantza taldetan.

AI: mhm.

MJG: musikariak ez daude zainduak. Hori lortzen da, pixkanaka, harreman ona izan ezkerro, eta ensaio askotara jun, baino, klaro, txistulari batentzat, dantza ensaio batean egotea, karo, lehenengo esaldia jo, berriz,

AI: [pequeña risa]

MJG: pausua ez da horrela, berriz, berriz. Ba karo, aspergarria da musikarientzako.

AI: mhm.

MJG: eta ordun, e... ez diete deitzen. Bainon, gero nahi dute perfekto jotzea... eta ensaio batekin.

AI: ya.

MJG: eta gero, nahasten badira, bueno...

AI: ya [pequeña risa]

MJG: batzutan beldurgarria izaten da. Askotan ez daude zainduak. Askotan ez. Orduan, pf... nola konpondu? Ba saio gehiagotara juten, baina ensaioak arinagoak izaten...

AI: mhm.

MJG: z... edo... denboraldi luze batean dantza talde berdina jotzen badezu, badakizu nola funtzionatzen duten, eta lagunak dituzu gainera,

AI: mhm.

MJG: ta... a ver. Zaila da...

AI: hori, faltan botatzen duzu, agian, harreman puntu hori?

MJG: bai... baina nola lortu ere zaila da...

AI: ya, bai. Bilatzea... behintzat bilatu... bilatzen hasi behar [pequeña risa]

MJG: bai, bai. Bai...

AI: probak egin, ez dakit.

MJG: ez dakit. Gero, orain... emanaldia daukagu Lesakan, esan dizut, eta... aste hontan hitz egin dut, e? Ta 2 astean daukagu...

AI: joe, ba gurasoak lotzeko ta hori dena,

MJG: bai.

AI: azken momentuan egin beharra.

MJG: bai, ta bueno, ta orain WhatsAppkin errexa da.

AI: begira.

MJG: baina nik lehen, bua, zenbat telefono dei egin ditudan arratsalde batean... venga, ta honeri, ta honeri [pequeña risa]

AI: ah, bai, e?

MJG: bai, baina denbora gutxikin abisatzen dute.

AI: ya.

MJG: iruditzen zaie, ba egina dagola.

AI: ya.

MJG: bueno. Moldatzen gera, baino... baino harreman estu-estua askotan ez, funtzionamendua desberdina da.

AI: mhm.

MJG: eta lotzeko momentuan, batzutan zailtasunak daude.

AI: mhm.

MJG: m... ez bada, hola, ikasle heldu-heldu bat, ba esaten dizuten hori, medikua ikasten ari dana, unibertsitatean, eta hori... errextasuna dauka honek, ta jotzen du hemen, ta han, ba horri etzaio inporta, ba venga, guazen, hau badakit. Baina ikasle txikiak bultzatu nahi dituzunean, ta hoiek ez dakitela ondo, ta...

AI: ya [pequeña risa]

MJG: hori... ba nik ikusi behar det, zeinei bidali... neurria hartu.

AI: ya.

MJG: gertatu izandu zait, ba... agobiatu egin dirala, ze: “bua, enaiz bueltatuko. Ta hau, f... ez da neretzako, eta...”

AI: bueno, ya. Batzutan, bizipen bat izan daiteke ona, edo... edo ez hainbeste, eta bueltatzen zaila.

MJG: bai, bai. Gertatu daiteke.

AI: ya, batzutan... [pequeña risa]

MJG: [pequeña risa]

AI: ba nere aldetik, e... bukatu zaizkit galderak.

MJG: bai? [risas]

AI: beste zeozer komentatzeko?

MJG: nik orain dauzkat galderak.

Hemos conversado sobre mi recorrido académico y aspiraciones laborales.

VI.3.26. tr_TP8_HONDARRIBIA_Gaizka

Registro de la grabación: TP8_HONDARRIBIA_Gaizka

Contextualización

- Entrevista a Gaizka Sarasola, txistulari profesor de la escuela de música Hondarribiko Musika eta Dantza Eskola de Hondarribia.
- Fecha: 12 de marzo de 2025 entre las 15:02 y las 15:40 horas.
- Duración total de la entrevista: 42 minutos.
- Lugar: la entrevista se realizó en el aula de txistu de la escuela de música Hondarribiko Musika eta Dantza Eskola (Calle Denda 18).
- Tipo de entrevista: abierta semiestructurada.
- Tipo de transcripción: literal.

Transcripción

Amaia Irastorza: inporta zaizu elkarrizketa grabatzen badut?

Gaizka Sarasola: e... ez, ez, ez. Grabatu, lasai.

AI: bale, milesker [pequeña risa]. E... zu, e... Hondarribiko txistu irakasle izateaz gain, beste lanbideren bat, edo, uztartzen duzu honekin?

GS: ez, bueno, txistu irakaslea naiz, baino bai... Hondarrabin, hemen banaiz, eta baita ere Lesakako musika eskolan eta... Doneztebeko musika eskolan.

AI: horrela lortzen duzu, agian, lanaldi oso bat eukitzea?

GS: m... bai. Bai.

AI: e... zure aktibitate profesionalean, irakasle bezela, ez dakit irakasle izateaz gain beste zeozer egiten duzun...

GS: ez, irakaskuntza... bueno, antzerki tailer bat ere, baino bueno, dena irakaskuntza, azkenean.

AI: bale. M...

GS: ez, musika ez... berez, nire lanbidea da musika eskoletan irakastea.

AI: bale. Eta irakasle bezela, euskal dantzarekin harremanik izaten duzu? Ba, klaseetan, edo ez dakit ze modutan.

GS: bueno, harremana hasi zen... bueno, es que ni ere dantza taldean ibiltzen nintzen herrian, eta dantzari izan naiz...

AI: hara.

GS: 45 urte arte, edo, dantzan aritu naiz.

AI: Lesakan.

GS: bai.

AI: bale.

GS: eta... bere garaian ere dantza klaseak ematen nituen herriko taldean, eta...

AI: hori dena, aisialdiaren barruan sartuta, agian, edo... ze bizitzako esparrutan?

GS: m... bai, bai. Nire afizio bat izan da dantza, eta... eta, dantza... herriko taldean ere, pues behar zenean dantzak erakutsi, eta hor, Lesakako dantzak erakusten beti... aritu izandu naiz. Eta orduan, dantza beti egon da lotua.

AI: mhm.

GS: egia da musika eskola guttitan, edo, ez hainbertzetan, nahiko koxkorrak izan behar dira dantza talde... dantza ere bai musika eskola barrenean sartzeko, ze Hondarribian badago, baino... Donezteben, edo Lesakan ez, hori dire... herriaren aparte dagon bertze gauza bat.

AI: mhm, bale.

GS: baino dantzarekin lotura izan dut beti. Lehenagotikan, e? Ez da... umetatikan txistua jo dut eta dantzatu dut.

AI: mhm. Claro, ya, eta txistua dantzarako egite hori, naturalki, edo... sartu da zure bizitzan.

GS: bai. Bai, bai, bai, bai.

AI: e... txistulari baten lanbide nagusia zein da?

GS: m... ba [benetan], non, zertan zabiltzan lanean. Baldin bazaude... banda gutti daude orain, ez? Baino... Donostiko bandako txistularia edo Bilbokoa, edo, ba hori, pues igual lan nagusia da jotzea.

AI: hm.

GS: bai. Protokoloetan, edo, bueno. Ba bere lanbidek, bere banda horrek eskatzen dion egun hoietan jotzea. Eta horrekin batera, igual klase batzuk ematea. Baina normalean, nik, txistulari gehienak, irakaskuntzan daude.

AI: mhm. Eta, ikasle batek, txistua jotzeko... gogoia duenean, edo bertan sakondu nahi badu, zer izaten da aspirazioa, edo zer espero du? Irakasle bezela bukatzea espero du?

GS: [pequeña risa] hasten danean ez dakit ezer espero dun, e? Nik uste dut gustatzen zaiola musika, ta nahi dula musikan segitu.

AI: bale, mhm.

GS: hortikan, e... nora bideratuko den, ez dakit. Gaur egun zaila da... ez dago hainbertze jende... [chasquea] e... ba badaudenean ordezkapenak, edozein instrumentutan, e? Irakasle izan nahi duna, musika irakaslea... instrumentu batetako irakaslea nahi duna.

AI: ez dago hainbeste jende?

GS: ez dago hainbertze.

AI: mhm.

GS: ba jendeak ikasten du, bainon ez da [nahi bat]... ba musika gustatzen zaiolako, zen ta igual, ba, ez dakit, e... segun eta ze instrumentu den, ba igual, e... orkestra batean, edo banda batean jotzeko, edo... txistuaren kasuan, ba... ba hori, badaude Donosti... bueno, daude... kontatuak dire, holako bandak, bertan jotzeatikan bizitzen ahal zarenak.

AI: ya.

GS: ordun irakasle, musika eskoletara. Baina gaur egun ere, ba egia da, e... baldintzak diren bezela, ta jendeak nola segurtasuna gehiago nahi dun, ba... aunitzek gehiago tiratzen dutela, ba... e... Bigarren Hekuntzako irakasle izatera, edo... Lehen Hezkuntzako... DBH-ko irakasle izatera, ta... horrek tiratzen du gehiago, musika eskoletan aritzera baino.

AI: irakasle, e... o sea... [chasquea] tutorea, edo musika irakasle?

GS: bueno, musika irakasle, baina egiten dute gero masterra, irakaskuntzako masterra, ta...

AI: mhm.

GS: irakasle izateko institututan, edo, holako...

AI: zure kasuan arrunta da dantza egitea, dantzarako jotzea... ez? Zure bizitzan...

GS: izan da, gauza naturala.

AI: eta orokortasun batean, txistu komunitatean, arrunta da dantzarako jotze hori?

GS: uste dut hau baldintzatua dagoela, baldin eta nongoa zaren.

AI: aha.

GS: nongoa zaren, eta... herri batekoa bazera, eta bertako, gainera, bertako dantzak, pisu, eta... pisu dexente baldin badu herriko jaietan, edo folklorea, edo... ba orduan bai, gauza naturalagoa da. E... bertze herri handiago baten baldin bazaude... ba igual, ez da hain naturala. Jo dezagun Irun batera, edo... [Irun] baten egoten ahal da kontserbatorioan eta igual dantza taldearekin lotura [ez handia, ez izan]...

AI: mhm.

GS: edo, ni egon naiz bere garaian Donostin ere musika klaseak ematen, eta umeak, ba joaten ziren txistua ikastera, eta punto. Etzegen dantzarekin lotura hori.

AI: mhm.

GS: ordun, baldintzatua dago baldin eta nungoa... non jaio zaren.

AI: mhm.

GS: baina bueno, hori, horrek baldintzatzen du dena, ez? [pequeña risa]

AI: bertako kulturaren egoera, ez?

GS: bertako... bai, bertako dantza taldearen egoera zein den. Badagoen dantza talderik, lehenbizi. Ez badago dantza talderik herrian...

AI: ya.

GS: dantza talde horrek baduen indarrik. Jendea, mugimendua, mugitzen den, behar dituen musikariak... eta gero baitare inportantea da, ya badagon ritualki bertako dantzaren bat, edo, ba badun indar bat, eta presentzia bat herrian. Lesakan, ba zubigainekoak baduen bezela, edo... edo bertze... Oñatin badaude dantzak, edo, bueno.

AI: mhm.

GS: leku aunitzetan daude dantzak berezkoak, e? Baina bueno, hoiek baduten indarra, edo ez. Ordun, horrek dena... baldintzatzen du.

AI: dantzarako jotzea lanbide bezela ikusi daiteke, edo, agian, boluntariotza bezela, edo... nola ikusten da?

GS: lanbide bezela... dantzarako jotzea? ... ez dakit, igual norbaite... orain, e, zera, muxiko hauekin, eta plaza dantza hauekin, bueno, sortzen ahal dira taldeak, eta horrekin... erromeri, musika jotzen...

AI: mhm.

GS: hortatik bizi, edo hortik diru bat ateri... bai, badago jendea hortara... ba ez dakit. Niretzako ez da lanbidea, da gauza bat ikasten duzuna, ta natural egiten duzuna... bueno, natural, barneratzen duzuna, ta... ta nik disfrutatzen dutena horrekin [pequeña risa] ez dut... ez dut, e... nire lanbidea da txistu klaseak ematea. E... gero dagoenean edozein gauza, edo herrietan, edo, “ah, behar da txistularia”, edo ez dakit nondikan, ba bueno. Urteekin ikasten duzu dantzak jotzen, eta... eta gainera, dantzaria baldin bazera, ez duzu partitura behar, badakizu dantza, badakizu nola jarraitu, badakizu... zein den, jolasa, jokoa, badakizu. Ordun...

AI: zure beharra izatea da falta den guztia, dantzari batek, edo, zure beharra izatea.

GS: ah, bai, bai. Norbaitek behar baldin badu... [nonbaite], ba joanen naiz jotzera. [pequeña risa].

AI: e... hemen, zehazki, e... Do... e... Donostia ez, Hondarribiko musika eskolan, zenbat ikasle dituzu? Ze maila, edo?

GS: hemen daude ikasle gutti. Hemen daude 3 ikasle, txistuanak, txistukoak daude 3 ikasle. Daude 2 ume eta heldu 1.

AI: mhm. Zerk motibatu dituen, edo, txistua hartzera ba ote dakizun...

GS: e... bai, nik uste dut sonoridadea, curiosidadeak, ba bueno, musika... bueno, instrumentuak berak sortu die... piztu die zerbait.

AI: eta beraien helburua txistuarekin ez da izango agian bakarrik ikastea, ez? E... nonbait atera, edo...

GS: e... bueno, badaude kasuak. Badaude 2 gustatzen zaiena jotzea, eta proposatzen badiet, e... adibidez Lesakara etortzea jotzea, etortzen dire, edo agian jotzen... hemengo diana jotzera, eta badago bertze bat, ba bueno, kostatzen zaiona ateratzea. Maila ere ez du... bueno, langilea ere ez da [risas], baina hori, bueno. Berdin dio. Batzuei gustatzen zaie kanpoan jotzera, eta gustatzen zaie hori, eta beste batzuek nahiago dute beraiek jo, eta... eta punto.

AI: mhm. M... suposatzen dut haien instrumentu nagusia izango dela, edo agian besteren bat egiten dute, eta hau bigarrenko bezela hartu...

GS: e... ez. 2 umeek dute hau lehenengo, eta heldua dana... lehenagotik jotzen zun bertze bat, eta gero hasi zen hau, curiosidadez.

AI: mhm. E... beraien helburua, orduan, bueno, 1, esan didazu, nahiago duela klasera etorri, ikasi, eta... momentu hori ondo pasa eta listo.

GS: bai.

AI: ez dakit beste biek izango duten, igual, musikaren munduan gehiago sakontzeko grina, edo... aisialdirako erabiltzen duten...

GS: e... batek du... erabiltzen du aisialdian, gero bertze instrumentuarekin jotzen du bandan, o sea, gustatzen zaio. Musika gustatzen zaio. Ta ordun, hortan aritzen da... bueno, aritzen... afizioa du musikarako, eta aukera duenean aritzen da.

AI: bale, mhm.

GS: eta bertzea... umeagoa dena, ba bueno, gustatzen zaio musika, eta aritzen da, baina ez dakit, hortikan... ez du itxura... ez du, ez. Ez da hasiko... kontserbatorio batera, edo, pausua ez du emanen.

AI: mhm.

GS: horrek ez du erran nahi ez duenik bizi guztian... musikarekin, eta igual hasiko da, zea, instrumentu batekin... o sea, gustuko kontua duela? Ba bai. Irrika duela? Bai. Baina... ikasketa modun hartzeko bezela ez.

AI: aurtan dituzun 3-ak, horrela... egoera horretan...

GS: 3 hoiek, bai, bai, bai. Eta... orokorrin... orokorrin... e... zaila ikusten da jendea, hola... karo, ni gero egoten naiz, e... zera, e? Lana egiten dut herri ez handietan, kontserbatoriora joateak eskatzen duela desplazamendu bat... zailtasun bat.

AI: mhm.

GS: eta horrek... horrek baldintzatzen du ere bai, e? Ze erabaki hartzen duten. Ze, normalen, kostatzen zaie lehen baina gehiago, erabakitzea: "venga, segituko dut musika, jarraitu behar dut... bertze nunbaitera. Atera behar naiz herriko musika eskolatik eta segitu behar dut sakontzen".

AI: mhm.

GS: hori gero eta... kasu guttiagotan ikusten da, orokorrean, e? Ez txistuan, baizik orokorrean.

AI: mhm. E... 1 esan didazu prest ibiltzen dela eskolaz kanpo txistua jotzeko, beste giro batzuetan,

GS: bai, proposatzen zaionean, bai.

AI: kasu 1 daukazu halakoa?

GS: bai, bueno, heldua ere, proposatu ezker bai. Nik gehiago xixatzen dut umea dena, ba, bueno, ba... uste dut beretzako esperientzia bezela inportantea dela.

AI: hm.

GS: baina, bueno, helduari ere, hemen ere... alardea jo behar dela, jotzen du... bueno, bai, animatzen da.

AI: esan didazu diana, diana egiten da igande goizetako diana hori? Badauka Hondarribiak txistu talde bat.

GS: badago txistu talde bat, bai.

AI: bale. Udal txistu taldea ez da izango? Bai? Ez dakit...

GS: bueno, ez dire... e... nola... ez dire... ez dakit nola dauden beraiek... uste dut, elkarte bezela dire, eta udalak ematen diela diru-laguntza bat, egiten dituzten ekintzengatik.

AI: bale.

GS: ez dire udalak kontratatuak bezela, e?

AI: mhm.

GS: bai. Hauek dutena, igandeko goizeko... 8:00tan jotzen dute. Igandero.

AI: Mhm.

GS: ta hori, ume bateri konbentzitzeko: “venga, joko dugu igande honetan goizeko 8:00tan”...

AI: ya [pequeña risa]

GS: [prqueña risa] ez da errexia.

AI: hala ere, eskolaz kanpo egiten duten hori, e... dantzarekin erlazionatua dago gehienetan? Edo ez, edo...

GS: e... bueno, gero batzutan, e... jaten dire, zera... ah, eskolaz kanpoko?

AI: bai.

GS: nola eskolaz kanpoko?

AI: ba [chasquea], m... eskolan dauden... klasetik kanpoko aktibitateak,

GS: baino txistuarekin ari zera?

AI: bai, txistuarekin.

GS: e... bai, e... bueno, hemen, Hondarrabin badago... [chasquea] e, dantza klasek ematen dire, badago taldea, ta orduan egiten badut irteera bat... Dantzari Txiki topaketa bat, ba bueno, ahal baldin badut, eramaten ditut nerekin jotzera, bai. Jotzen dute. Eta... bertzela izaten dire dianak, edo... hoitako bat animatu nun iaz, e, zera. San Ferminetan Lesakan jo zuen, dantzetan.

AI: mhm.

GS: bai.

AI: esan didazu, hemen badaudela dantza eskolak,

GS: bai.

AI: beraz, eta egiten duzuela, elkarlan bat, e... dantza eskolaren eta txistu eskolaren artean.

GS: bai, bai, bai, bai. Solasten dugu zer dantzatu behar dun, horren arabera erakusten ditut dantza batzuk... bai, bai. Elkarlana badago.

AI: mhm. E.. dantza eskolak dituen kanporako emanaldietarako, edo. Bai, edo... hemen bertan egin behar dittuzten saioetarako, edo.

AI: ah, bai?

GS: bai, bai, bai.

AI: mhm. Bada hor, beraz, elkarlana. Eta... dantza eskolaz gain, e... inguruko dantza taldeekin, e... eskola... txistu eskolan bada harremanik?

GS: m... inguruko dantza taldeekin ez. Ez.

AI: mhm. Bale. Hori kubritzen da, agian, bertako dantza eskolako aktibitateetan, ez?

GS: bai. Eta gero nik uste dut, inguruko... ez, suposatzen... uste dut, e? Bai... e...
Kemen, ta, badaude txistulariak, badaude musikariak...

AI: bai.

GS: ez dutela behar bat, hemengo ikasleena. Bertzea izaten ahal zen joatea, e? Han...
[bere hartan] jotzeko.

AI: mhm. Sobera ez da inoiz gelditzen, e? [pequeña risa]

GS: ya, ya, ya, bai.

AI: e... zuk klaseetan bada abileziaren bat, edo konpetentziaren bat, edo, bilatzen
duzuna ikasleengan? Euki beharko litzakeela, ba, oinarri, edo?

GS: ... m... bueno... saiatzen naiz, e... tradiziozko erritmo... oinarrizko erritmoak
pixko bat lantzen.

AI: aha.

GS: ba kalejirakin hasi, zortzikoa... badire erritmo batzuk, bai, nere ustez inportantea
dena, pixka bat, ahalik... barneratzea. Danbolin... txistu ta danbolinarekin jotzeko.

AI: mhm.

GS: [aditzen] da puntu bat, ba, badittuztena zailtasun gehio, ba teknikoki, ba zailago
delakoz, e... erritmo bat, edo bertzea, baino bueno. E... normalean, e... Euskal Herriko
dantzetako erritmo oinarrizko... base bat, bai saiatzen naiz denakeri... ahal dela,
minimoki, hori lortzen.

AI: mhm.

GS: eta gero, zenbat eta... gero ikasle bakoitzak erakusten dizu ze... nondik eramaten
ahal duzun, noraino iristen ahal den, bueno, iristen ahal den... iristen ahal garen... hori
bai.

AI: eta erabiltzen duzun metodologia? Ez dakit, adibidez izan daiteke... ahozko
tradiziotik hartutako eredua, edo baden testu-liburu bat erabiltzen duzuna...

GS: bueno, normalin ibiltzen dut, e... partiturak eta, errepertorio tradizionaletik. Bueno,
bai, e... eta hori bai, e... kantu... Euskal Herriko kantuak, doinuak, e... partiturak,
bueno. Denetik hartzen dut, e? Denetik.

AI: mhm. Irakurketaren bidez ikasten dute, ez?

GS: ira... normalen, bai, irakurketa bidez.

AI: mhm. E... zerbait aipatu didazu, baina... bueno, berriz, e... komentatzeko...
garrantzitsua iruditzen zaizun klasean, txistuak dantzarekin izan dezakeen harremana
islatzea...

GS: e... bai... oinarri batzuk eman, zeintzuk diren dantza... oinarrizko erritmo batzuk,
eta hori landu bai, eta gainera, ahal baldin badute gainera, e... aukera, zortea baldin
badago, ba, kanpoko... dantzariekin jotzeko, hobeto.

AI: mhm. Aipatu didazu, gaztetxo hori, e... animatzen duzula parte hartzera, beretzako
garrantzitsua iruditzen zaizulako esperientzia hori eukitzea.

GS: bai, bueno, ta berak ere erakutsi didalako zirrika berexi bat. Ordun [chasquea],
azkenin, e... ze... ez da sokatik ibili behar, baino bueno, sortatzen badira aukerak, ba

bueno, inportantea dela, bueno, bakoitxak ze... ze kuriosidade ditun, ba hortikan, saiatu laguntzen.

AI: mhm. E... zuretzako txistulari on batek zer eduki behar du? Edo nola definitzen da txistulari on bat?

GS: on bat? Ez dakit zer dan txistulari on... e... ni ez dakit txistulari ona naizen. Niri, erraten badidazu: “zu zer zara?”, ni txistularia naiz. Ni bai, konsideratzen naiz txistularia, ba... nire ustez... tradizio... bueno, instrumentuaren, e... kontrol minimo bat, eta, badut, eta gero, tradizioarena... bai, badut holako... ba, almazan bat barrenen, eta gaitasun bat, ba eskatzen badidate, e... “dantzari hauek behar dute ez dakit zer”, bai, dantzariak laguntzeko, gehi... kalejira oinarritzko batzuk... bueno. Ez dakit. Behar duzu... holako... ez dakit nola esplikatu, baino...

AI: giro desberdinetan jotzeko gaitasuna?

GS: giro desberdinetan, eta giro... gaitasuna, eta... hori egiteko, ba, hori da, bai, gaitasun hori.

AI: teknikoki alde batetik,

GS: bai, bai, teknikoki. Gero, izaten ahal zera brillanteagoa, egiten ahal dituzu, e, birtuosismo gehiago edo guttiago, eta izaten ahal zera... hori da. Baina bueno, joaten bazera dantza talde batera, ta eskatzen badizute... ez dakit zer, ba bueno, ez baldin bada gauz bat agitz-agitz-agitz berexia, ba oinarritzko zerak, ba bueno, ba jo.

AI: mhm. Esan duzu: “ni, ez dakit ona, baina txistularia naiz”.

GS: bai, hori da.

AI: txistua jotzea eta txistulari izatea, bada hor desberdintasun bat?

GS: bai. Bai.

AI: ah, bai? Zertan... ze ezaugarri du txistua jo bakarrik egiten duenak, edo zer falta zaio *txistulari* izatera iristeko, adibidiez?

GS: ba, nik uste dut, hori da... e... hori... hori da. E... ez dakit non paratzen den muga, e? Binon...

AI: ya.

GS: bueno, ba nabaritzen da, txistulari... ez dakit. Badugu hau... m... txistulari izatea ez da bakarrikan instrumentua hartu ta jotzea, baizik eta badago horren atzetikan badago bertze zerbait gehiago.

AI: mhm.

GS: ba, txistulari, edo, bertze edozein instrumentu, edo... badago zerbait. E... eta bueno, ba, pixka bat hori... hori defendatzeko gai izatea.

AI: mhm.

GS: ez dakit defen... bai, defendatu. Hori da... bizitzan...

AI: adierazi...

GS: bai. E... bertsolari izan edo bertsoa kantatu? Bueno, badago jendea ikasi duena bertsoak egiten, eta badago jendea bertsolari dana.

AI: mhm.

GS: edo dantzaria izan, edo badaki dantza jakin bat egiten. Baina dantzaria da? Ikasi du dantza hori dantzatzen. Bai. Baina dantzaria da? Bueno.

AI: mhm. Agian jarrera... actitudinal zeozer dagon...

GS: ez dakit zen hori, edo nabaritzen den gauz bat... ez dakit.

AI: batek esan zidan, e... beretzako, hori, garrantzitsua dena dala, txistularia edozein eremutan egon daiteke presente, egon daiteke hileta batean, egon daiteke ezkontza batean, egon daiteke dantzarako jotzen, egon daiteke kontzertu formal, edo, batean... eta... eremu guzti hoietan, ba... [chasquea] asmatzen duena egoki jotzen, jotzeko modua, errepertorioa...

GS: mhm.

AI: elementu hoiek... bueno, aukeraketa horretan asmatzen duena dela beretzako ona, edo. Horrek... suskribitzen duzu, edo... bat egiten duzu?

GS: bat egiten dut. Ona esatea ez det... baina hori egiteko gai izan behar zera.

AI: mhm.

GS: gero dago ona, edo txarra, gustoak dire [pequeña risa]. Edo egunak ere bai.

AI: bai. E... irakurri dudanagatik, iruditzen zait, e... agian, txistua... txistuaren irakaskuntza, e... mundu arautuan sartu denean, edo akademizatu denean, e... ez ote den sortu... txistuaren bi profil desberdindu, edo... jardunbide desberdin. Bat akademikoa, eta bestea kalekoa. E... halako zerbait gertatu dela iruditzen zaizu, edo... ez da... ez da zuzena?

GS: ... e... m... bai ekartzen du, akademizatzeak bai ekartzen du bertze... transmisio zuzenek ez... e... ez akademiko horrek ekartzen zuen, e... ba musikari... libreago horren... galera bat. Hortan hau desagertu da pixko bat, bai. E... bertze... badago oraindik, baina bueno, horrek bai ekarri du... homogeneizazio puntu bat ekartzen du ere bai.

AI: mhm.

GS: akademizatzeak ekartzen du, azkenean, e... bueno, dantza taldeetan ere ematen da, azkenean, homogeneizazio bat, e... Dantzari Txikitan, eta... m... denek antzeko dantzak egiten dituzte. Kalejirak jotzen ditugu denak antzeko zeran. Ordun, akademizazioak ekarri du... ekartzen du eskola... ordun, bere, eskola horrek ekartzen du... ba, azkenean, denak gero ta berdintsuago izatea. Homogeneizazio puntu bat ekarri du. Mhm.

AI: libretasun hori, e... ze ezaugarri ditu, edo? Nola definitzen da? Iraganeko... akademizatua ez den libretasun hori?

GS: e... m... ba, e... jotzeko modu desberdin bat.

AI: mhm.

GS: ... bai. E... jotzeko modu desberdin bat, eta...[chasquea], normalen izaten da, bakarrikan jotzen du, edo ez lagun aunitzekin, eta bueno, ba aunitzez, e... librego aritzeko, eta ordun, e... nabaritzen zaio bertze zerbait ere badula.

AI: ah.

GS: e...

AI: e... txistulariak atzean daukan, aipatu didazun hori ba... ba ote duen? Edo...

GS: bai badu, aunitzez ere, zera, bere... bere eremura... lotuagoa.

AI: mhm.

GS: hori bai, [joaten] bada... ba ez dakit... a ver, [ze egongo dira gehien...] e... Baztango txistulari bat, lehenagoko bat, bueno, ta oraindikan ere badaude... etortzen bazaio Bizkaiko talde bat eta behar dute jotzea, ba igual, e... ez du... ez du asmatuko beraiekin jotzen. Berak, beraiek nahi dituzten dantzak. Baino bera, agitz kokatua dago bere horretan. Baino, bere horretan, askoz ere aberastasun handiagoa du.

AI: ze zentzutan aberastasuna?

GS: ba... bere doinuak joko ditu bere... bariazio desberdinekin, eta aunitzez... libreago. Ba nik, nire... ikasle bateri erakutsiko diot baztango dantza hori jotzen, baina joko du... aunitzez e... berdintsuago Baztango dantza hori eta Gipuzkoako bertze dantza bat, eta... faltako zaio denetan, faltako zaio zerbait, desberdintzeko.

AI: mhm.

GS: ez dakit, e... ulertzen didazun.

AI: bai... bai. Saiatzen naiz [pequeña risa]

GS: [pequeña risa]

AI: bai. Ez da errexa ere, hitzetan jartzea, sentsazio itxura hartzen duen hori.

GS: ez, ez da errexa. Hori da. Dantzatan ikusten duzu, e... Donostiko dantza talde bat. Dantzatzen du... ba... Iztuetaren... zerak, dantzatzen ditu Berastegiko soka bat, dantzatzen du banakoa, dantzatzen du... Nafarroako... mutil dantza bat, o Lesakako da... ta ikusten duzu, dantzatzen dute... bueno... [chasquea] berdintsua, dena azkenin badu... dantzatzeko modu berdintsuago bat. Eta hartzen baduzu lekuan lekuko dantzaria, ba egiten du berea, ba bertze modu batera.

AI: beren modura.

GS: bere modura. Baina ez... e... baina jotzen, dantzatan ibiliko da aunitzez ere galdugoa. Baino... badu bertze zerbait desberdintzen duena.

AI: mhm. Orduan, pixkat, laburpentxo bat egiteko, edo, esaidazu ea zuzen harrapatu dudan. E... igual, akademiak eman dio musikaren munduari, txistuaren munduari, e... mota desberdinetako elementuak dastatzeko aukera, ba hori, irakurtzeko...

GS: bai, eta gaitasun aldetik, eta bai, bai.

AI: baita ere, e... karo, gauza desberdinak, azkenean, modu bakarre... bueno, modu bakarrean egiteko unifikazio hori... o sea, modu berdinean.

GS: egiten duena da, hori da, modua berdintzen du.

AI: bai. Eta, igual, e... kaleko, edo herrikoi, edo deitu diodan.. jardunbide horrek ematen dio... txistu munduari, ba... bereiztasun... bereizitasun, e... [chasquea] aberastasun...

GS: bai, baino, bai... baino, bereixiko nuke, e... bai. Baino bereixiko nuke, zera, e... kaleko edo... *lekuko*. Lekuko txistulariak, ez kaleko... ze kaleko... jotzen dugunak beti... beti, *Ikusi mendizaleak* erromerian, eta, jotzeko hola... pues... batzuk, jotzen

dute kalean, edo jotzen du... e... jai-giroan, ba... horiek denak, azken finean, ere, berdintsua da.

AI: mhm.

GS: bertzea da, lekuko... lekuko txistulari... edo musikariak.

AI: bale, eskerrik asko. Em... eta... irakaskuntzan...

GS: ze, gainera, barkatu,

AI: esan.

GS: kaleko horrek, zera, baldin bada kalekoa, badakizkit 8 kalejira, ta jotzen ditut beti 8 kalejira hoiek, 8 doinu hoiek, ba horrek ere ez du aberastasun... horrek bai egiten du homogeneizazio bat. Azkenean, beti gaude kanta berdinak jotzen.

AI: mhm. Eta lekuan lekukoek, badaukate erreperitorio...

GS: ez, ez, seguraskina, seguraskina beraiena... ez dute hainbertze aldatuko.

AI: ya.

GS: baina egiten duten horrek badu bertze... badu bertze aire bat.

AI: mhm.

GS: hortan da desberdina.

AI: eta... aire hori... m... ezagutzearen esperientzia, edo, e... gero, eskolan klaseak emateko moduan, inspirazio iturritzat hartu daiteke, ba, ikasleengan zer lortu pentsatzerakoan?

GS: ... pues igual beharko genuke... saiatu beharko genuke hori gehio ekartzen klasera?

AI: ez dakit, e? [pequeña risa] Nik ez dut nahi esan...

GS: ez, ez, ez, ni nere... ni ari naiz galdetzen, e? Ba igual bai, beharko luke.

AI: zuri, agian, interesgarria irudit... dakizuke [pequeña risa]

GS: e... bai. Bai. Kontua da hori nola egiten dugun... ta... bai.

AI: baino, azkenean, hori. Tokian tokikoak badu bere esparrua, bere ekosistema.

GS: badu bere, hori da. Ta ordun, zaila da... ba hori

AI: lekutik ateratzea... ez dakit.

GS: ateratzea, ta ekartzea... bai.

AI: eta orokorrean, e... gertatu da? Zuk esaten duzunagatik, agian zure kasuan ez da asko eman, eta, agian, orokortua da... Ez dakit zer... ez dakit ea hartu den, e... akademizatu aurretik zegoen txistu praktika, irakasteko, ikasteko modua, ea eraman den hori akademian ikasteko modura. Edo beste... molde bati begiratu zaion... eskolan txistua irakasteko, eta jarduteko modua diseinatzerakoan.

GS: ... m...

AI: orokortasun batean, iruditzen zaizun...

GS: orokor... nik uste dut, ba... e... hartu dela, ere... ba... metodologia zein zen irakastekoa, eta azkenean, saiatu gara, txistuarekin ere bai, ba holako zerbait egiten, ez?

AI: metodologia zein zen?

GS: bueno, metodologia, metodoak, hartu ariketak, doinuak, eskalak... bueno.

AI: mhm.

GS: holako gauza... beste instrumentutan egin dena, azkenin... normalen pasatzen da, e... ez arautua, edo... [chasquea] egoera ez normalizatu [batean den] instrumentu bat sartzen denean egoera normalago batean, ba saiatzen da, egiten dena da, ba, lehendik ere, bertze, egoera arautan daudenei, beraien eredua jarraitu, ez? Ba bueno.

AI: mhm. Horrek ematen duenakin, eta kentzen duenakin.

GS: bai, bai, bai, karo, eta ez dut erraten ez dela holakorik egin behar, e?

AI: mhm.

GS: uste dut, e... nahiz eta homogeneizatu... aurrerapausu handia izan zela bere garaian akademizatzea.

AI: mhm.

GS: baditu horrek ere, berekin baditu galerak, ez? Baina bueno. [pequeña risa] Euskara batuak bezela, ez dugu ukatu behar euskara batuak dituen aberastasunak, eta ze tresna, ba bueno, funtsekoa den. Baina [chasquea], e... euskalkien, edo, batzutan, galera horrek, ba bueno, baina bueno, hola da.

AI: balioa, edo, ematen zaio, edo ez, bati, gehiago, gutxiago, pixkat...

GS: hori da.

AI: dena batera hartzea ere zaila da, zaila da.

GS: hori da.

AI: e... laburpentxo bat egiteko, edo zerbait gehiago gehitu behar bada, e... txistu munduak euskal dantzarekin izan dezakeen harremana izan daiteke, igual, alde batetik errepertorio aldetik, klasean ematen den erritmo mota ere dantzarekin oso erlazionatua egon daiteke. E... eta gero, praktikoki dantzarako jotzea, izan daiteke...

GS: bai.

AI: beste zeoze... bururatzen zaizu?

GS: e... bueno. Nik, txistulariei [pequeña risa]... ez diet inoiz aholkatzen, baina... txistulari bat dantzari izatea... baita ere gauza inportantea dela.

AI: bai?

GS: bai, bai, bai, bai, bai.

AI: eta eskolan, dantzarekin izan dezakeen harreman hori helarazten saiatu... saiatzen zara?

GS: e... ez, ez, azkenin, ez. O sea, ez dugu dantzatzen.

AI: bueno, ya.

GS: [pequeña risa] klasean. Ez, ez, es que gainera, ez da hori. Bino... txistulari on batek, dantzaria ere baldin bada, dantzatu behar du, dantzak ezagutzen baditu... ba beti... hobe.

AI: mhm. E... eta, dantzak ezagutu ez, baina dantzetarako jo, hori lantzeko modua, e... nola da? Klasean egin daiteke? Edo... edo praktikan izan behar du?

GS: bueno, hori klasean egiten da. Hau da, baldin eta... irakaslea dantzaria bada?

AI: bai?

GS: bueno. Laguntzen ahal diozu, “orain polikiago, orain...”, baino azkenean, egin behar dena da, hori... hori praktika kontua da.

AI: mhm. Eta, Hondarribiko kasuan, ematen da, ez? E... dantza eskolarekin batera harremana egiten da.

GS: bai, bai, jotzen dela, bai. Bai, ematen da. Baina hor, gero, falta dena da, beti... falta da hori, autonomia lortzea, ez? Ikasleak...

AI: mhm.

GS: eta hori, pasatzen zait, pasatu izan zait... bizi guztian, e... ikasleei... Lesakako dantzak jotzen, baina gero, falta dena da, autonomia hartzea, norbera bakarrik dagoenean jotzea. Hori gehiago kostatzen da.

AI: ziurtasun falta bat?

GS: bai... bai.

AI: mhm. Esan didazu, agian, normalean zu beti juten zarela beraiekin batera dantzarako jotzen. Eta horrek ematen die, igual, babes punttu bat...

GS: bai, noski.

AI: zure gida edukiko dutela...

GS: gero desberdina da ni ez banago, a ver zelan. [Non] jo. [pequeña risa]

AI: mhm.

GS: baina bueno.

AI: e... orokorrean, harreman estua dago txistularien eta dantzarien artean? Dantza taldeen artean?

GS... a ver, ni... e...

AI: lekuaren arabera?

GS: lekuaren arabera izango da. Ez dakit, nik uste dut... nik... bai. Nik uste dut baietz, badagola. Normalean, e? Baina bueno, es que ez dakit.

AI: mhm. Ta... e... ados zaude egoera horrekin, edo aldatuko zenuke, edo egokia iruditzen zaizu?

GS: e...

AI: zure esperientzia...

GS: ez... [nire ustez, e...] funtsezkoa da.

AI: mhm.

GS: txistularien eta dantzarien arteko harremana. Es que ez diot zentzurik ikusten, bertzela.

AI: mhm. Beraz, e... igual... dantza taldeekin harremana eduki edo ez, agian dantzarekin beste modu bateko harremanak izan daitezke... ez dakit... Orain galdetu nahi dizut ea dantzaren munduan eta txistuaren munduan ba ote den, m... disoziazio bat, edo bereizketa bat, edo... harreman handia egoten den.

GS: bueno...

AI: errepertorioan ikusten da, dantza... bai edo bai egon daiteke... egon... behar duela... alde praktikotik? Orokortasun batean, igual eskola konkretu batetikan aterata... ikusten dena...

GS: ez dizut ongi ulertzen.

AI: bale. Em... orokorrean dantzaren eta txistuaren artean... ea bi mundu desberdindu bezela ikusten diren, edo ba... badagoen... harreman estu bat. Gertatzen dena.

GS: nere... bai, bai, gertatzen dena?

AI: bai, o sea... espero daitekeena, edo, kenduta... ikusten dena.

GS: bai. E... nik uste dut bertze kontua da, 2... 2 esparru horiek badutela bertze... ez? Elkarrekin ikuitzen direnaz gain, badago bertze... bertze bide aunitz, e... esploratzeko, eta lanzeko.

AI: mhm.

GS: horrek batzutan eramango gaitu dantzataz ahanztera. Arrisku hori... arrisku hori badago. Ikusten da... bueno, ikusten da batzuen... bueno, batzuen kasuak ere, horiek joango dira, auskalo zergatikan, mila faktore egonen dire, baino... badaudela dantza emanaldiak, e... zera, musikaririk gabe. Egiten dela, zera, play eman, eta... holako gauzak. Baina bueno. Biño bai, badaude, dantzak badu esparru bat, ba bueno, txistuaz gain, ba, bertze instrumentukin, bertze soinu batzukin, bueno, esploratzeko gauza bat da.

AI: mhm.

GS: baino, uste dut elkarrekin dauden 2 kontu direla, e? Oraindikan ere...

AI: bai.

GS: nik uste dut oraindikan ere elkarrekin daudela.

AI: aipatu duzun tokian tokiko egoera desberdina izan daitekeela.

GS: bai, horregatik.

AI: baina... harremana...

GS: nik uste dut elkarrekin daudela. Harremana badute, ta badago. Ta pentsatzen dut izanen dula.

AI: mhm. Bale. [pequeña risa] Ba nere aldetikan bukatu dire galderak. [pequeña risa] Zeoze gehio komentatu nahi baduzu, edo...

GS: m... ez, ez, ez, egia esan.

AI: hori izan da dena nire aldetik.

GS: bale, bale.

Me ha preguntado por mis estudios y hemos conversado sobre mi recorrido académico, intereses y objetivos académicos y laborales.

AI: bueno, ba eskertzek dizut elkarriketa hau eman izana.

GS: ez, ez, ez da deus, ez da deus, plazer bat.

VI.3.27. tr_TR1_Aitor Urquiza

Registro de la grabación: TR1_Aitor Urquiza

Contextualización

- Entrevista a Aitor Urquiza, txistulari profesor del Conservatorio Pablo Sarasate de Iruña. Es miembro del grupo Oberena de Iruña, y ha participado también como txistulari en diversos grupos de dantza. Su Trabajo de Fin de Máster en estudios de Máster en Investigación Musical trata de ritmos de danzas como la habanera, la polka o la mazurca, aplicados a la técnica del tamboril.
- Fecha: 26 de marzo de 2025 entre las 12:25 y las 13:32 horas.
- Duración total de la entrevista: 1 hora y 7 minutos.
- Lugar: la entrevista se realizó a través de una videollamada de la plataforma Google Meet.
- Tipo de entrevista: abierta semiestructurada.
- Tipo de transcripción: literal limpia.

Transcripción

Aitor Urquiza: yo creo que está grabando.

Amaia Irastorza: sí, parece que sí.

AU: sí, está grabando. Bueno: cuéntame [pequeña risa]

AI: bueno, pues gracias por darme esta entrevista, que se... enmarca un poco en los trabajos de... Fin de Máster. E... y estoy haciendo el trabajo sobre el chistulari que toca para grupos de danza vasca en Gipuzkoa, e... pero bueno, aunque tú estés en Pamplona, creo que puede ser un contacto importante... ara tener un poco una idea general sobre la situación, e... y la que tú también vives, puede ser interesante para, fuera de Guipúzcoa, saber cuál puede ser la situación.

AU: mhm, vale.

AI: e... primero te quería preguntar, e... bueno, tú trabajas en el conservatorio Pablo Sarasate, que es un conservatorio profesional, ¿no?

AU: eso es. Sí, sí.

AI: vale. E... te quería preguntar si tienes un tiempo completo ahí.

AU: sí, tengo la jornada entera en el conservatorio. Bueno, hago un contexto de cómo está el asunto en el conservatorio. En el conservatorio, bueno, también trabajo en escuelas de música, ¿eh?, pero bueno, en el conservatorio... 6 años, creo que 6. Vale. Y sí, casi, casi, desde que acabé carrera, ya, enseguida ya empecé a trabajar. Pero bueno, escuelas de música y conservatorio. En el conservatorio, ahora mismo, hay 15 alumnos en grado profesional, en el conservatorio Sarasate, se llama.

AI: vale.

AU: y... eso, pues 15 alumnos, y de todas las edades, desde... más o menos suelen entrar, por norma general, suelen ir un poquito como... como con los estudios del...

instituto y tal. Entran en primero la ESO, o sea, 13 años por ahí, y... acaban los estudios cuando acaban la selectividad. Pero bueno, de todas formas, yo tengo también universitarios, incluso he tenido gente ya de 50 y pico [pequeña risa], que se ha metido en el conservatorio. No suele ser muy común, pero bueno, pero está abierto. Vale.

AI: ¿todos esos alumnos son alumnos de txistu, instrumento principal?

AU: sí, yo soy profesor de txistu y de conjunto de txistu, o sea... que conjunto de txistu, básicamente, es banda de txistularis, lo que sería una banda tradicional de txistularis.

AI: ah, vale.

AU: eso es.

AI: vale, gracias. E... ¿el oficio principal de un txistulari cuál es? Para dedicarse a tocar el chistu o a enseñar, no sé.

AU: bueno, ahora mismo, las salidas que nos encontramos en el cons... bueno, una vez acabada la carrera, porque desde hace ya, desde los... ¿80 puede ser? Bueno, existe la carrera de txistu en los conservatorios. Entonces... tendría que mirarlo, desde cuándo... [pequeña risa] debería de saberlo, pero bueno. E... y... sí, las salidas que tienes básicamente es: una, o dar... bueno, tienes 3 salidas, yo creo. Una, dar clase de txistu en escuelas de música o conservatorios, esa es una, o sea, docencia, escuelas de música, bueno, hay escuelas privadas, o lo que sea, academias. E... la segunda: ser txistulari como músico profesional, que puedes... ahí estarían las bandas, por ejemplo, las bandas municipales, ¿no? Pues la de Donosti, la de Tolosa, Bilbao, hay varias bandas municipales por todo Euskal Herria, entonces, e... eso sería otra opción. Que en muchos casos son funcionarios del Ayuntamiento,

AI: mhm.

AU: que entran por oposición, y también necesitan una titulación, claro. E... ¿y qué más? Ah, bueno, claro, [pequeña risa] y la otra salida, que para los músicos... pocas veces lo contemplamos, pero que está ahí, es... hacer tus proyectos. Puede ser txistulari profesional, tocando tus conciertos, tus proyectos y tal, pues como puede ser, a ver, los más conocidos, pues Garikoitz Mendizabal, podría ser, o... bueno, e... en Guipúzcoa, Jon Ansorena, tiene un trío que sobre todo se dedica a música de nueva creación o contemporánea, o sea... pero bueno, hay varias personas que están haciendo sus proyectos. Otra cosa ya es que te dé como para vivir, [pequeña risa] pero bueno. Es que es difícil.

AI: ya.

AU: pero bueno, esas son las tres salidas, ¿no? La de la docencia, e... ser músico profesional entrando en una banda municipal, y la tercera sería ya tus proyectos y... al final es... crearías tus proyectos, sí, tus proyectos, tus conciertos, tus...

AI: mhm. Que, tal vez, se pueden conjugar una con otra, o... para completar un poco la jornada, por ejemplo.

AU: sí, sí. A ver, en mi caso, por ejemplo, estoy en el conservatorio, pero también tengo otros proyectos, por ejemplo, e... tengo un dúo con otro chico, el dúo se llama Harribitxi, y ahí creamos nuestros temas y hacemos lo que nos da la gana. Luego también trabajo como músico, e... en otras formaciones o empresas, como puede ser Suakai, Suakai es otra empresa que se dedica a hacer espectáculos y conciertos y tal, y ahí también formo parte como txistulari, o lo que me digan [pequeña risa]. Y... luego,

pues, en otros taldes, por ejemplo, en Aiko también suelo tocar, en Karrika danza, bueno, y... hay varios taldes que puedo, o sea, que me suelen llamar, sí.

AI: mhm. ¿Y en Aiko, e... participas dentro de... lo consideras como un trabajo, o es más una actividad de ocio?

AU: Aiko, a ver, e... bueno, primero, estoy... suelo estar tocando con Aiko porque Sabin Bikandi, al final tengo confianza con él, ya nos hemos conocido de la banda de Bilbao, y de la vida, en general, como txistulari. Y bueno, al final Aiko para mí sí que es un trabajo, porque al final es remunerado, o sea, te pagan, y tal, pero... también es un aprendizaje, joder, porque al final estás con unos músicos increíbles, increíbles, que al fin... Aiko funciona mucho también, pues, por... no estás tocando un arreglo escrito y los mantienes tal cual, sino, tienes una partitura donde está la melodía, unos acordes y tú ahí juegas, ¿no? Es como una especie de interactuar con el otro músico. Y aparte de eso, e... con Patxi Laborda también y Sabin Bikandi, joder, para mí han sido... o Aiko han sido, ellos dos, han sido dos profesores, dos profesores de la calle [pequeña risa], dos profesores que me han enseñado fuera de cualquier educación reglada, ¿no? Sobre todo de danza. Sí, mhm, porque al final, bueno, yo... te explico un poco, bueno, no sé si está entre las preguntas, de... cómo empecé con la danza y todo esto...

AI: vale, si quieres.

AU: [pequeña risa] yo, pues es que estaba haciendo el grado superior de txistu y no tocaba para ningún grupo de danzas. Empecé, de hecho... bueno, a ver, de txiki sí que estaba en un grupo de dantza y tal, pero luego ya, e... como muchos chicos y chicas que se echan a perder y se van al fútbol [pequeña risa], pues yo lo dejé por la pelota y por el fútbol. Y luego ya, eso, cuando estaba haciendo grado superior, e... coincidí en un aurreku, que me llamaron para tocar en un aurreku, y en el mismo aurreku también había una actuación de un grupo de danzas, del grupo de danzas Oberena. Y ese... me vieron tocar y me dijeron: "Oye, ¿por qué no te animas a tocar para el grupo de danza Oberena?" Y yo: "Pues vale." O sea, nadie me había dicho nunca de tocar en un grupo de danzas, pues tal. Y, a la vez que empecé en el grupo de danzas de Oberena, por circunstancias, también empecé en el grupo de danzas de Amaur como txistulari y como dantzari, porque ahí empecé a aprender a bailar, y... luego también, con el grupo de danzas de Iribas, que... Basakitz, que enseñaban en Iruña, y estuve metido en esos tres grupos de danza [pequeña risa] durante... varios años, aprendiendo a bailar y... y también como txistulari, las dos cosas.

AI: cuando de pequeño has dicho que estabas en un grupo, ¿era como bailarín o como txistulari?

AU: no, o sea, como dantzari, o sea, sí, mis gurasos me metieron e... a bailar en el grupo de danzas de mi pueblo, de... sigo viviendo aquí, en Burlada, al lado de Iruña, Burlata, y... ahí empecé. Pero bueno, pero eso, al final, cuando somos txikis somos un poco tontos y, pues bueno.

AI: bueno, joe.

AU: [pequeña risa]

AI: [pequeña risa] que hay tanta oferta, que al final también influyen muchos factores. [péqueña risa]

AU: [pequeña risa]

AI: entonces, e... tu relación con la euskal danza en el ocio se ha dado desde pequeño, ¿no?

AU: s... ba, yo... igual no lo consideraría de peq... bueno, a ver, te cuento: e... desde pequeño sí que ahí ya empecé a conocer algunas cosillas, pero ya no por haber estado en un grupo de danzas, conozco lo que son las dantzas, más o menos. Porque, a mí de txiki, de hecho, al ser txistulari también estás muy hilado a la danza. E... aunque igual no toques para un grupo de danza, sí que tocas melodías de dantza en la escuela de música y tal. Aunque igual no te expliquen cómo se baila, que eso igual, para... yo creo que es un error, pero bueno, a la hora de tocar. Entonces, sí que siempre he estado unido a la cultura, sobre todo a la dantza. Y me encantaba ver, de hecho, en Burlata cuando bailaban y tal, me encantaba ver, siempre. Sí, sí, sí.

AI: mhm, vale. Entonces eso, en los estudios también de txistu, acabas de comentar que, a nivel de repertorio, es inevitable ¿no? encontrarse con la danza.

AU: hm.

AI: y... pero, comentabas que, tal vez, no explican cómo tocar centrándose en la persona que baila o, pensando que es *para bailar* la melodía, ¿no?

AU: sí.

AI: ¿eso te ha pasado a ti? Que no... que no te han explicado, o... no sé. Por ejemplo, hasta que te dijeron los de Oberena, creo que es

AU: Oberena, sí.

AI: Oberena, que tocases con ellos, e... durante los estudios de txistu, pues igual los profesores no te... animaron, por ejemplo, a... a participar en algún grupo, o no había prácticas de tocar en algún grupo.

AU: eso es, no había prácticas y de hecho, o sea, se ha dado el caso de que en una audición del conservatorio, he tocado yo en una audición una mutil-dantza, para que nadie baile. Como audición [pequeña risa]. Pero claro, sin explicarte un contexto ni nada. Al final, joe, es que es... y siempre lo pensé, digo. “Esto es raro”, porque, toco... imagínate: toco música barroca. Y jo, ya te están diciendo: “sí, porque el estilo, el no sé qué, y esto es una no sé qué, y esto es una no sé qué... entonces tienes que tener en cuenta este lenguaje, tal, tal, tal.”. Vale. Luego, yo qué sé, clasicismo, lo mismo. Música contemporánea: “sí, porque el autor ha buscado no sé qué”, o sea, muy, e... se habla del contexto. Pero, de repente, llega una danza, y [pequeña risa]: “esto es una danza”. Y ya está. Y tócala. Y dices: “ya, pero hay un contexto ahí, joe”. Y lo mismo se debería de hacer con ese tipo de... Es que, a ver, entiendo, es que... es un poco... complicado explicar, porque... al final el txistulari, hasta que... antes de que surgieran los conservatorios, e... estoy pensando, ¿eh?

AI: sí, sí.

AU: incluso antes. A ver, nada, voy desde el comienzo, un resumen súper rápido. Aquí en Euskal Herria pasó que... desde la Ilustración, más o menos, en la Ilustración cogieron... bueno, ya, e... a partir de Iztueta y todo esto se sentaron las bases de la danza. De la danza que... de ahora ¿no? Iztueta fue la primera persona que... recogió las danzas que se bailaban. Otra cosa es qué recogió, ¿no? Y qué consideraba dantzas propias o no danzas...

AI: ya.

AU: bueno. Y a partir de ahí pasó lo mismo con los txistularis. Los ilustrados cogieron, bueno, el conde Peña Florida... bueno, esto ya es historia... pero bueno, e... cogieron el txistu como representativo de la cultura vasca, el instrumento, y dicen, bua, “el instrumento vasco es este”, punto. Entonces, ¿qué pasa? Que los ilustrados cogieron y dijeron: e... “Vale, vamos a... coger la música tradicional, porque nos gusta, porque nos parece súper guay”, pero la llevaron un poco a su terreno, al terreno de lo académico, lo ilustrado, ¿sabes? Entonces, ahí, ya, pum, empezó un perfil de txistulari más, e... más ligado a como si fuera la música, entre comillas, “culto”. No me gusta llamarlo música culta, pero bueno... música... música más de estudio, ¿no?

AI: mhm.

AU: y a partir de ahí surgió otra vía como del txistulari académico, hasta llegar al conservatorio, y... en el conservatorio tocamos Bach, tocamos Vivaldi, tocamos de todo, ¿no? Y... pero también tenemos otra parte, y hay otros txistularis que están ligados a la tradición y a la danza, ¿no?

AI: mhm.

AU: y mucho... y en el conservatorio sí que, e... muchas veces se ha querido como desprestigiar a lo que es el txistulari, e... tradicional, ¿no? Porque, al final, no está afinando, no está siguiendo esos parámetros que la música culta seguía, ¿no? Pero... yo creo que... que la cosa está cambiando, y... y de verdad se está valorando, ¿no? Al final toda la música, incluso la música tradicional, y... y ya no hay esas dos vertientes de decir eso: “el txistulari de conservatorio o el txistulari tradicional de calle, chunchunero”. ¿Sabes?

AI: mhm.

AU: entonces, se está... bueno, yo creo que se está valorando. Bueno, yo, por lo menos, hago el esfuerzo [pequeña risa] de que la gente lo... se valore eso también, porque también muchas de las obras que tocamos, “cultas”, entre comillas, de compositores de *renombre*, están basadas en música tradicional, al igual que hacían los ilustrados: “yo me baso en la música tradicional, pero claro, a mi manera”. Entonces, pues la meto dentro de un compás que... igual estaba de... pues eso, los clásicos, pues... “esto qué es, un zortziko”, “pues vale, pues lo voy a meter en un 5/8, lo voy a meter en un... 2/4”. “¿Por qué?”, “Porque yo creo que es así”. Pues que igual no está ni en uno ni en otro, porque la escritura, e... digamos, tradicional, e... la escritura tradicional de los conservatorios es incompleta. ¿Sabes? Bueno... [risas]

AI: ya. Sí, sí.

AU: pero bueno, entonces, ahora, eso, el conservatorio, al final, había como dos vertientes, y se seguía un poquito lo que es el txistulari “culto”, pero siempre... muchas veces se olvidaba de lo que era, e... la música tradicional. Entonces, tú llegabas al conservatorio y decían: “Bueno, vamos a tocar una mutil-dantza, por que tal”, “Pero ya, ¿pero qué es eso? Si no he tocado nunca para dantza, si es que...” ¿Sabes? me faltan datos ahí para poder hacerlo.

AI: ya, tal vez igual porque sea de aquí, se puede dar por hecho ese contexto, no sé.

AU: sí. Pf... sí, sí, sí. Pero es que... yo por lo que veo... en muchos... en la mayoría de los casos, no en todos, claro, en las escuelas de música y en los conservatorios, e... no... no se trabaja lo que es la música para danza desde el punto de vista de la danza, que es lo que debería ser, claro. Al final estás mezclau con otro arte, música y danza, y

están ligaus. Entonces, tienes que entender también el paso de danza para saber cómo tocarlo, o sea, es que es clave.

AI: ya, vale. Porque la forma de tocar, pues eso, puede ser distinta, igual más articulado, por ejemplo, o, bueno, no sé.

AU: sí, sí. Luego también están los estilos, claro. E... eso también... mira [pequeña risa], es verdad, cuando toqué la mutil-dantza, me pusieron una grabación de Maurizio Elizalde, que fue una de las personas que empezó a rescatar el tema de las mutil-danzas, y me decía: “Tienes que tocar como él, tienes que transcribir como hace él”. Y le digo: “Ya, pero él es él y yo soy yo”.

AI: [pequeña risa]

AU: o sea, que sí que hay un lenguaje. Igual tendría que entender la danza y saber cómo tocar para ayudar al dantzari a bailar, pero bueno, cada uno somos diferentes, y hemos crecido interactuando con diferentes personas, luego nuestra personalidad es diferente, y nuestra forma de tocar, obviamente, es diferente. Al final tocar un instrumento y actuar es bastante parecido. Tú tienes diferentes papeles, pero... los actores no actúan igual, da igual, aunque hagan el mismo papel. Porque son diferentes personas.

AI: mhm.

AU: [pequeña risa]

AI: e... Hablando sobre de calle-académico, has dicho que... hasta un momento sí que se diferenció mucho eso en la propia escuela o en el conservatorio, y que ahora ves que igual eso se está difuminando un poco, que se están, no sé, acercando los distintos papeles, o... ¿me podrías decir el cambio que notas, o... en esa cuestión?

AU: sí. E... yo creo, bueno, sobre todo... yo, es un trabajo que lo hago, porque... o sea, y estoy convencido de que tenemos que ir por el camino de valorar la música tradicional y, de hecho, e... yo apuesto a que la música tradicional y... sea la base para el desarrollo técnico del txistulari. En vez de unos ejercicios fríos, o sea, es que hay muchas posibilidades para desarrollar la técnica. Entonces, en vez de unos ejercicios fríos podríamos trabajar, e... yo qué sé: “Vamos a trabajar la memoria”. Vale, pues mutil-danza. Mutil-danzas que... hay mutil-danzas por puntos que se van sumando y restando, como el zazpi jauzi. Pues... vamos a trabajar la agilidad mental con eso. Y no solamente desarrollo la técnica, e... y, bueno, los contenidos que quiero trabajar, sino que, además, el txistulari está aprendiendo un repertorio. Joder, ¿qué más? O sea, más pájaros de un tiro no se pueden matar [pequeña risa].

AI: [pequeña risa]

AU: Entonces, e... pero sí, yo creo que... se está poco a poco valorando, ¿e? Yo creo que ya esa... esos dos txistularis tipo, el académico y el tradicional, yo creo que... que ya... se está... no hay tanta... como si fueran aficiones, “yo soy de esta”, o “yo soy de otra”, no, no, no. Yo creo que se está juntando, y se está valorando, al final. Muchas obras, por ejemplo, te hago un ejemplo: la obra Txoria, que es una obra de Olazarán que se suele tocar en los conservatorios, está basado en mutil-danzas, en inguruaundis, o sea, en música tradicional. Y muchísima de la música que tocamos, que supuestamente es “cult”, entre comillas, está basada en música tradicional, entonces, joder, *necesitas* saber tocar para música tradicional, y sobre todo para danza, porque, al final, muchas de esas músicas están basadas en danza. Entonces, yo creo que se está juntando y al final se está valorando, y en el conservatorio también pasa, ¿e?

AI: vale. Mhm. O sea, tú tienes una parte de esa labor y otros compañeros, profesores, también ves que van hacia ese camino.

AU: sí, antes veía que no, que, de hecho, eso... la música tradicional la veían como, f... para los txistularis que no son *buenos*, pues que se dediquen a eso. Pero no, ahora yo creo que sí, que... con toda la gente que estoy... que interactúo, que hablo y tal, profesores, sí que lo están valorando. Pero me he juntado, ¿e? me he juntado en la carrera, y cuando hablaba con otros profesores, cuando era alumno, que sí que pensaban eso, y lo decían. Y no poca gente, ¿e?

AI: cuando tú eras alumno?

AU: sí. Y precisamente, gente que igual... bueno, y esa gente, muchas veces, sí que habían tocao para grupos de danza, pero nunca... no sabían cómo eran los pasos de danza, no entendían bien la danza.

AI: vale. E... sobre los rasgos, igual, característicos de cuando se separaban más las dos vertientes, has comentado antes que, e... se veía mal el del de calle, que desafinara, por ejemplo, bueno... o sea, ¿cuáles serían los cánones cultos a los que persigue el txistulari académico de un momento? ¿Puede ser la afinación temperada? ¿Puede ser igual una articulación de algún tipo en concreto?

AU: sí, e... al final, sí que pasaba, estoy... de hecho, para contestarte a esto, estoy pensando en los comentarios que he escuchado por allá, o sea, por mi vida. Y, eso, una de las cosas que sí que los académicos achacaban a los no académicos, sobre todo era el tema de la afinación, o... el tema de no medir bien, aunque, igual, lo que hacían los músicos, los txistularis tradicionales, era... no, o sea, sí que usaban igual la misma partitura que había en los académicos, pero ellos, como entendían la danza, utilizaban algunos... bueno, por ejemplo, algunos trinos, o algunas notas que acentuaban lo que son los pasos de la danza, ¿sabes? Y el tiempo también lo ajustaban depende de la danza. “Es que no mantiene el tiempo”, ya, es que igual el dantzari necesita que le esperes, o lo que sea.

AI: es que igual la transcripción no respeta el objetivo principal de la melodía, ¿no? Lo que has comentado antes de que es 6/8, 2/4? Que no sabes, al final, bueno. [pequeña risa].

AU: sí, al final el lenguaje... tradicional... musical de los conservatorios, es un lenguaje incompleto. Bueno, de hecho, también es bonito eso, porque, vas a escuchar una sinfonía, y no la tocan igual esta orquesta que esta orquesta. ¿Por qué? Porque ahí está la mano, si fuera un lenguaje muy... pues todas las orquestas tocarían igual. Pero bueno, sí, no sé.

AI: vale, gracias. Sobre... la academización reglada de los estudios de txistu, según he visto, sí, antes has comentado que podía ser hacia los 80... e... yo sé el caso de la Comunidad Autónoma Vasca, Navarra no entra ahí, no sé si... se da una situación distinta, [pequeña risa] e... pero bueno, según yo sé, e... sobre todo en Donostia se hizo esa labor, e... estuvo ahí José Ignacio Ansorena en los 80, fue a inicios de los 80. Que antes de que eso sucediera, e... la forma principal de aprender a tocar el txistu sería la tradición oral, o academias o escuelas, ¿no?

AU: sí.

AI: pero, cuando entró en los años 80 a la educación reglada, se considera que es un hito para la... educación instrumental, y... quería preguntarte por qué se tomó esa decisión de reglar los estudios, ¿cuál era el objetivo?

AU: sí, a ver, eso gran culpa, o sea, culpa, hablando bien, como has dicho, tiene José Ignacio Ansorena, incluso Isidro Ansorena, el abuelo, con métodos, Hilario Olazarán en Navarra también, Estella también, tenía su método a principios del siglo XX, ahí empezaron los métodos, y... al final, pues, e... ¿por qué? Pues, al final, es un instrumento... bueno, es que... también, viendo el contexto que tenemos, de que... la Ilustración lo tomó como representativo y ya, pues lo metemos... en vez de tocarlo en la calle, igual lo metemos en las fiestas de los ilustrados, en una sala cerrada, y ahí toca el txistulari, y tal, ya es un contexto diferente, ¿no? A partir de ahí, si seguimos los pasos, es que tenía que entrar en el conservatorio [pequeña risa], pero también está bien que entre en el conservatorio, porque al final eres un músico mucho más completo. ¿Por qué? Porque dedicas tu tiempo, tus estudios, a desarrollarte como músico, como txistulari,

AI: mhm.

AU: no solameten txistu, sino que, pues historia de la música, que también está muy hilada a la música tradicional, obviamente, y armonía, análisis, también... bueno, en mi caso, por ejemplo, en Navarra, también tenemos en superior asignaturas como etnomusicología, estudio de la música de las diferentes culturas, entonces está muy bien, porque te das cuenta de que... no es que seamos especialísimos aquí en Euskal Herria, de que tenemos una cultura súper guay, y dices: “a ver, a ver”... es que, si te fijas, vas a Po mismo, un poco más arriba, incluso, o vas para el sur, joe, y es que, incluso las melodías son las mismas de la música, lo que se llaman melodías errantes, que al final, ahora sí que tenemos muy marcado lo que es las mugas, “soy Euskal Herria”, tal, pero... claro, antes de la industrialización, cuando empezaron a venir gente de fuera aquí, decías, era tu vida, normal: “sí, es mi danza, ya está”, y no comparabas con que “va, pero es que la de La Rioja es así, la mía tiene que ser así, porque”... no, no, lo vivías como algo muy natural. Luego ya empezaba a venir gente de fuera, industrialización y tal, y ya decías, “joe, tengo que guardar lo que es mío, lo que es mío”, y entonces, luego ya... se desembocó en los grupos de danza, [más allá de la danza], y... entonces ya he perdido el hilo [risas].

AI: e... sobre la razón, o así, de que entrara en la reglada, no sé si querías hilar con lo nacionalista, no sé, con la identidad...

AU: sí, hay muchas cosas que... se tienen en cuenta, al final, el txistu es un instrumento muy importante en nuestra sociedad, porque ha sido, eso, lo que te he dicho, ha sido el representativo de la cultura, como lo cogieron, incluso... el txistu... o la sociedad, pide unas necesidades a los txistularis, como puede ser que toquen las bandas municipales, que necesitamos bandas municipales para que toquen los protocolos, y no sé qué, no sé qué. Y txistularis para que toquen las danzas del pueblo, no sé qué. O sea, ya la sociedad te pide que toques ahí, ¿no? Y, entonces, y no solo eso, sino que... ya es que derivó, incluso géneros como el minueto, aquí empezó a llamarse Alkate soinuua, los Alkate soinuas eran utilizados para los protocolos, y tal, y... es que, al final, que se academice el txistu, es que es normal, porque también, es una forma de que una persona pueda dedicarse totalmente a... estudiar ese instrumento. Y a desarrollarse como profesional de ese instrumento.

AI: mhm.

AU: el que se academice el txistu está muy bien, cualquier instrumento... bueno, está bien, otra cosa es lo que estudies [pequeña risa] dentro de esas carreras, ¿no?

AI: mhm.

AU: o... si vas perdiendo el norte, por ejemplo, como ha pasado alguna vez.

AI: ¿como ha pasado, perdón? No he escuchau.

AU: alguna vez. [pequeña risa]

AI: ¿alguna vez?

AU: sí... yo no había sentido, por ejemplo, en un conservatorio que un txistulari sepa tocar... Bach, barroco, clasicismo, o... obras de txistu... pero es que, joe, lo que te digo, la sociedad te reclama unos deberes que tienes que hacer, ¿no? Entonces, jo, es que esa es nuestra base, yo creo que es nuestra base. Y puedes decir: “ya, pero es que... yo puedo ser txistulari profesional sin tener que tocar danza ni nada”, y digo: “Bueno, cuidado, porque muchas de las obras que se crean ahora mismo están basadas en lo que es danza, música para danza y música tradicional”, es que está muy-muy hilado todo, entonces igual sí que necesitas. Entender el contexto.

AI: ya, para estar más completo, ¿no? Para entender el contexto de lo actual también.

AU: claramente, claramente. Sí.

AI: según lo que me has comentado, a ver si estas afirmaciones... estás de acuerdo, o las matizarías.

AU: venga, a ver.

AI: e... en el ingreso del txistu a la educación reglada, pudo haber una búsqueda de reafirmación identitaria, o... el [chasquea] tener el txistu como un símbolo de la... identidad vasca, ¿influyó o... tuvieron otras razones?

AU: yo creo que como... para... que estuviera, bueno... no creo que Ansorena tuviera esa idea en la cabeza. No, sino que... es el desarrollar el instrumento.

AI: mhm, vale.

AU: que muchas veces... yo creo que es el desarrollar el instrumento, desarrollarnos como instrumentistas, ver que, claro, e... para tener un txistu académico, había que desarrollar la tecnología del txistu, y eso ya lo hicieron, eso... Ansorena también lo hizo, y más gente lo ha hecho, y han hecho txistus más afinados, e... mejoran, un sonido más “limpio”, entre comillas, sin tanto armónico, igual, sonido... “sucio”, entre comillas, que se puede decir, pero yo creo que es una búsqueda de un paso más, darle al instrumento tradicional... es que, al final, la tradición evoluciona. Es que la tradición tiene que evolucionar, ¿por qué? Porque la tradición y la sociedad son uno, si la sociedad evoluciona, la tradición evoluciona, es que tiene que evolucionar, porque si no serías un museo andante, [pequeña risa] y no tiene sentido. Toda tradición que no evoluciona con la sociedad, se muere, y claramente en estas últimas décadas hemos visto cómo ha evolucionado, o sea... incluso... sí, ni quiero decir el tema del género, por ejemplo, ¿qué sentido tenía el separar por géneros? No tiene sentido, que se bailaba antes así, pues vale, tuvo su razón de ser en un momento concreto, vale. Pues ahora estamos evolucionando, la sociedad está cambiando y nosotros estamos cambiando, y hay cosas que no tenían sentido, claro.

AI: por ejemplo, otra afirmación, como... bueno... para que me comentes,

AU: sí, sí.

AI: e... ¿al inicio de esa academización se miró hacia un modelo de instrumento de la “tradición occidental culta”, entre comillas, para diseñar, igual, los estudios, el currículo, el contenido, las prácticas que fueran a hacerse con el txistu?

AU: sí. Todo. Al final, todo, y la técnica también. Al final, ¿qué es la técnica? Es una forma e... fácil o lo más ergonómica posible de hacer algo, eso es la técnica. Me da igual que sea en lanzamiento de jabalina o lo que sea, la técnica es esta, ¿por qué? Porque es la forma más fácil, que menos esfuerzo te va a costar y más beneficio o lo que sea, vas a sacar, lo mismo en el instrumento. Vale. El txistu, ¿qué es? el txistu es una flauta de pico, de tres agujeros. Vale. Existe ya la flauta en el conservatorio. Pues venga, vamos a estudiar un poquito lo que es la técnica, así lo hizo Ansorena, en el conservatorio. Vamos a estudiar un poquito cómo trabaja la técnica, los estudios que trabajan... de hecho, en el conservatorio, trabajamos con estudios de flauta de pico, tocamos obras de flauta de pico. Al final, somos otra flauta de pico, un poquito peculiar, pero... es lo mismo y es que es normal. Y mucho del planteamiento que se tiene con el instrumento, claro, lo tendrás que adaptar a la realidad del instrumento, pero está bien fijarse en otros instrumentos. Es que, al final dices: ¿para qué voy yo a investigar algo que ya está investigado?

AI: mhm.

AU: digo: “lo entiendo, lo estudio y veo si funciona. ¿Funciona? Pues joe, ya está, un trabajo que no he hecho, y... solamente con fijarme en otro instrumento.

AI: igual puedes adaptar las cosas que no funcionan del todo, y así, partes de algo. Vale, tenía una pregunta que se me acaba de olvidar [pequeña risa]... ya me ha venido, perdón. Que... igual está bien aplicar o basarse en otras... otros ejemplos que ha habido de otros instrumentos, igual, como has comentado, siempre que no se... superponga uno a otro o se menosprecie uno ante el otro, ¿no? Que haya un equilibrio al final, ¿no? Igual en un principio se menospreció un poco la... situación que había del txistu en el momento y los que seguían utilizando ese txistu, que no fue, igual, por decirlo así, refinado... se menospreciaron, pero luego, pues igual se ha llegado a otro equilibrio en ese sentido.

AU: sí, pero es que... eso también ha pasado en los propios conservatorios, entre instrumentos, ha pasado, ha pasado. E... por suerte... bueno, a ver, aún sigue habiendo ese concepto de instrumentos de primera división y de segunda, ¿no? [pequeña risa] en la orquesta. Pero... y lo mismo instrumentos, pues, cuando... pues en muchos casos ha pasado, porque lo he vivido yo también, de... profesores de otros instrumentos que menosprecian al txistu, ¿no? Incluso txistularis que han tenido un complejo de no ser... músicos [pequeña risa] entre comillas “de verdad”, de conservatorio. Pero... luego, con el tiempo, te das cuenta de que... la gente que de verdad es buena en la música, son gente que sabe valorar, e... ya no sólo a cada instrumento, sino que la música que escuchamos, ¿no? O sea, cualquier música, ya puede ser la tradicional. O sea, cada una tiene... al final, es que la música es un arte, ¿no? Y hay infinitas formas de arte, entonces, porque no sea de un arte concreto, un estilo concreto, que es la música e... que llamamos “culta”, entre comillas, pues, ¿qué?, ¿es menos buena? Pues no. De hecho, en la historia, e... vemos compositores, joe, pues, por ejemplo, Sarasate, que hacía jotás, e... incluso zortzikos también, Ravel también, o yo que sé, o Bértok, que mucha de su música estaba basada en la música tradicional. O sea, hay gente que sí que lo ha sabido ver, y esa gente que lo ha sabido ver, son gente que de verdad e... tienen,

no sé cómo decirte... inquietudes y... y valorar la música, e... como lo que es, ¿no? Un arte en sí.

AI: mhm. Vale. Sin prejuicios de otro tipo, social o de lo que sea, ¿no?

AU: eso es.

AI: ya me has comentado un poco en qué influyó el ingreso del txistu en la educación reglada, a nivel organológico, ¿no? Hubo ahí una modificación, por ejemplo, en el tipo de prácticas que se hacían también, pues igual entró un poco la idea de hacer recitales, que igual antes no se veía tanto, igual antes era más banda tradicional y grupos de danza, e... ¿algo más que se me haya quedado, o que quieras remarcar? La influencia del ingreso a lo reglado.

AU: e... bueno, sobre todo... pues, empezaron a aparecer el txistu ya en la orquesta, en las bandas de música también, como instrumento solista, e... música para cámara, sobre todo... eso, tenemos, de hecho, un pianista repertorista, una persona que acompaña a los alumnos, entonces se suele tocar música de cámara, txistu y piano, muchas veces, bueno, nosotros y en casi todos los instrumentos. Entonces, sobre todo, desde la entrada del txistu en el conservatorio, lo que ha ayudado es a... subir un peldaño más en cuanto al nivel técnico del instrumento, y al nivel de capacidad también del instrumento, ¿por qué? Pues básicamente, pues, si una persona se dedica [pequeña risa] 10 años a estudiar un instrumento, y... joe, pues es normal que el instrumento se evolucione, evolucione y se vaya desarrollando.

AI: mhm.

AU: entonces, sobre todo, sobre todo a eso ha contribuido, el academizar, sí, el instrumento. Al final lo que ves, eso, es, dar oportunidades a la gente para que se dedique a tocar ese instrumento, incluso a investigar.

AI: eso, dentro del mundo del txistu, y... en la relación del txistu con la danza, ¿ha tenido alguna... repercusión o alguna aportación, o...?

AU: ¿académicamente? Yo no he visto nada, cero, cero. E... bueno, sí, las únicas cosas buenas, por ejemplo, es que... al final del... grado de txistu, la carrera de txistu, haces un TFG. Entonces, ese TFG puede ser una investigación en torno a la danza. Puede ser interesante, y muchas compañeras y muchos compañeros míos lo han hecho, y entonces puede ser interesante. Pero... tal y como está estructurado... en los conservatorios, ahora mismo, es un poco complicado, sobre todo... estudiar un poco lo que es la música para la danza, la danza en sí, para entenderla bien, es un poco complicado por cómo está estructurado, ¿eh? Incluso más hacerlo... hacer prácticas, por ejemplo, sería un poco complicado. Pero bueno, puede ser un proyecto interesante, por ejemplo. Mhm, sí, sí.

AI: mhm, vale. Y supongo que, el hecho de que haya txistularis que hayan, e... trabajado mucho sobre su técnica, repercute en... el resultado de una actuación de danza, por ejemplo, en que... seguramente, ese txistulari, si ha pasado por los estudios de... conservatorio, tocará mejor para la danza, entonces supongo que... la calidad mejorará.

AU: a ver, supuestamente, porque también, [pequeña risa] un txistulari que está todos los días, o todos los fines de semana tocando para un grupo de danza, si no está en el conservatorio, jo, ya te digo yo, que, seguramente, pueda desarrollar buena técnica, y toque muy bien para la dantza. Igual, Bach no toca, pero toca para la dantza,

AI: mhm.

AU: y uno de conservatorio sí que tendrá buena técnica, pero es que, joe, al final, hace falta entender el lenguaje. Es como... a ver, un ejemplo así un poco... a ver si funciona. Vale: está tu cua... tú tienes tu cuadrilla, y las bromas que haces con tu cuadrilla es como muy fácil, es como que entiendes todo, ¿no? Entiendes todo, lo no verbal... todo. Lo entiendes y sabes, sabes cómo... interactuar ¿no? Yy hasta qué punto hacer las bromas. Pero de repente, pum, te juntas con otra gente que no conoces de nada, y empiezas a... pues eso, hacer bromas, y tal. Es como que estás un poco en tierra de nadie, y no controlas mucho. Sí que sabes hacer bromas, y sabes cómo, más o menos, leer el lenguaje, pero, jo, hasta que entiendes, cómo funciona de verdad, te cuesta. Lo mismo pasa con la música de danza, sí que... puedes ser muy sociable y tal, pero, al principio, cuando estás con otras personas, es como que... otras, es un terreno pantanoso, que dices: “Uf, aquí me puedo caer, no sé, no sé, no sé si lo entiendo”. Eres capaz, sí, eres capaz, pero poco a poco tienes que ir conociendo. Cuando conoces ya, de verdad, sabes hacer esas bromas, y expresarte sin problema ninguno.

AI: dominas la comunicación, ¿no?

AU: eso es, dominas la comunicación. Y lo mismo pasa con la danza, tú eres txistulari, cuando has tocado mucho para danza, dices, por ejemplo: “A qué velocidad se toca... e... el launako”, y dices: “Em... depende”. “¿Cómo que depende?” Pues sí. E... por ejemplo: “Si bailan en la calle y está el suelo mojado, ya te digo yo que lo tocaré bastante diferente a en un teatro, un suelo liso, y tal. Lo tocaré seguramente diferente, según vaya viendo, según vaya interactuando con el dantzari. Voy viendo y voy sabiendo qué pasa. De hecho, en una misma actuación no tocaría seguramente el launako, si es la primera de las danzas, a si es la última de las danzas, porque ya sé que mucha gente está cansada. [pequeña risa] Entonces, ya no va a ser la misma energía, y eso lo tienes que ver, lo ves y lo sientes, ¿no? Al final, mientras estás tocando tú sientes, e... cómo está funcionando y ahí te tienes que ir a ver cuándo. Sí.

AI: mhm. Em... sobre... antes has comentado que tocar el txistu es como actuar.

AU: sí.

AI: e... no sé si ahí hay algo que... puedo hilar con esto: a ver si... tocar el txistu o ser txistulari es algo distinto, o tampoco dirías que se pudiera decir algo así.

AU: a ver, f... sí, te puedes ir un poco a lo... a lo metafísico del txistulari, el txistu... el txistulari es el que toca el txistu [pequeña risa]. Y... pero, al final, lo que he comentado de... actuar es, e... yo les explico a los alumnos... pero no solo el txistulari, el músico en general. O sea, y tiene que ver con la danza también. E... mira, te explico: yo cuando les digo una partitura, les digo: “Mira, aquí esto es la una partitura, esto es como si fuera el guión de la película, la película del teatro. Y aquí pone arriba, e... yo qué sé, e... ‘andante, tranquilo’. Vale, y dices: ‘vale, pues aquí el texto te está diciendo, pues que voy a ir a casa, me voy a hacer un bocadillo y luego estudiaré un poco euskera’. Y lo tienes que decir tranquilo, porque ya pone ‘tranquilo andante’”. Vale, entonces yo puedo tocarlo y decir: “voy a casa, me voy a hacer un bocadillo y luego estudiar euskera” [lo dice pausadamente], pero de repente, e... Jon, alumno mío, diría, porque es así: ‘va, pues yo voy a ir a casa y me voy a hacer un bocadillo’ [lo dice más animadamente]. Vale, sí, ¿es tranquilo? Oye, igual te estás pasando, ¿vale? Un poco menos. “Voy a ir a casa...”, pero más alegre, ¿por qué? porque él es así. ¿Entiendes? Entonces, e... la música es eso también, y tú tienes la partitura, tú tienes el guión, y te dicen cómo tienes que tocar, sí, tranquilo, no sé qué, no sé qué. Ya, pero ¿cuántas formas de tranquilidad hay?

AI: matices, ¿no?

AU: matices, una burrada. Y lo mismo pasa con la danza, tú dices: “Va, ezpata dantza, vale”... Más, e... bueno: “dantzari dantza. Vale, e... launako. Vale, launako, bien. Ya sé cómo hay que tocar”. E... “Me pone el metrónomo, incluso. Vale”. Aunque eso también, que... un compás no se mantiene el tiempo, pero bueno, eso hay que ver con los dantzaris también, si levantan pata, igual le cuesta más, bueno... si se mueve, seguro que va más rápido... bueno, eso tienes que mirar. Entonces tienes que... pensar cómo tienes que *actuar* en esa danza. Y para saber cómo tienes que actuar, tienes que interactuar, además, con otra persona.

AI: mhm.

AU: o sea, ya no es un monólogo, es una conversación. Entonces, dependiendo del registro que tenga esa persona, al igual que si tú estás actuando con otra persona. Dices: “vale, los dos estamos contentos”, pero tienes que ver qué nivel, o qué tipo de contento está la otra persona, ¿no? O está cabreado. Ya, pero ¿qué forma de cabreo tiene la otra persona? Depende de cómo me contesta, yo actuaré también, e... para entender el contexto de esa escena, ¿sabes?

AI: mhm.

AU: porque, si estamos en diferente cabreo, es como: “Jode, qué escena más rara”. El que está viendo de fuera, diría: “No estoy entendiendo nada de lo que pasa aquí. Aquí está un tío cabreado, pero es que está sonriendo, el otro está súper triste, digo... es que no entiendo qué pasa”. Pues algo así podría pasar, no? Digo que... el actuar y la música, y la danza, es muy parecido. Sí.

AI: mhm.

AU: muy parecido.

AI: un buen txistulari, supongo que, e... debería igual beber de... las dos vertientes que hemos comentado antes, pues de una buena técnica, e... no sé, también, tener un repertorio amplio, también ayudará, saber contextualizar lo que toca... y también, e... no sé si con eso estás de acuerdo, si añadirías algo de atributos, de... lo que te parece a ti que es un buen txistulari, un buen artista, en el caso del txistu. [pequeña risa]

AU: sí, un buen txistulari, a ver, jo, el txistulari ideal sería, obviamente, tienes que saber tocar para danza, y tienes que saber lo que es la base del txistulari, lo que ha sido históricamente la base del txistulari, eso seguro. O sea, eso lo tienes que saber. Y a partir de ahí, ya desarrollarte técnicamente. Pero, al final, incluso en la música tradicional pasa mucho que... sí que está escrita, sí que se conocen las melodías, pero, históricamente, el txistulari de la plaza del pueblo que ha tocado para... e... para dantza, él mismo, incluso ha improvisado las melodías. ¿Sabes? Porque igual cuando empezaron los grupos de danza, bueno, incluso antes, a transcribir las músicas tradicionales para guardarlas, “¡Hay que guardarlas! ¡Y hay que guardarlas como se hacen! Increíble, no puede ser otra forma, no puede cambiar la tradición”. Entonces, la escribían y tal, tal, tal, tal, tal, y tal cual, nota por nota, nota por nota, nota por nota, y dices: “Pero a ver, a ver, a ver.” Es que igual este txistulari, pues bueno, pues puede aportar su... y puede hacer diferentes adornos, conforme el día... que está más contento o más triste. O si ve... que los dantzaris están bailando con fuerza, y dice: “pues yo también voy a tocar con más fuerza”, o dice: “Joe, qué elegantes están, pues yo también me adecuó un poco”. Pues, yo creo que... tiene que tener también esos registros, ¿no?

De saber leer también, es el lenguaje no verbal, no verbal y de la situación, en sí. Y eso también es importante en la música. Lo mismo en un concierto, ¿eh? Lo mismo en un concierto. Tienes que saber, e... notar lo que... el público está... las sensaciones del público, para tú poder jugar con las sensaciones del público. ¿No? Eso, me pasa [pequeña risa], a mí, acabo de venir ahora de tocar del cementerio, de un entierro, que me han llamado a... un auresku, y, de txiki, que también solía ir bastante a tocar, siempre, en bodas, en funerales y tal, y cuando tocaba el Agur jauna, me daba cuenta de que, depende de cómo tocaba yo la Agur jauna, los pobres familiares, [pequeña risa] les afectaba más o menos el mal trago, ¿no? Y depende de cómo hacía yo, y además lo tenía comprobadísimo: “Aquí, en esta parte, si hago esto, es como que lo sienten más, no sé qué”.

AI: uau.

AU: entonces, [pequeña risa] el buen txistulari tiene que ser capaz de tener buena técnica, de la base que hemos dicho de los txistulari, en el caso del txistu, de la base que tenemos de la música tradicional, obviamente, eso aquí es indispensable. Y luego, también, el buen músico tiene que gestionar muy bien las emociones. Y... saber leer esas... emociones, ¿no?

AI: mhm.

AU: es como... es como... e... muchas veces... otro ejemplo: en clase les digo, cuando... me dicen: “Jo, es que me estás venga a corregir lo mismo, porque, es que, nunca lo... o sea, hay cosas que no llegas a hacer”, y le digo: “Ya, es como... si yo te enseñara a ti a ser graciosa” Imagínate. Dices: “vale”. Pues es que... Y le digo: “Bua, pues, si tú usas esta ironía, seguro que te va bien, no sé qué tal, tal”. De repente llega una persona y la usa, y digo: “Jo, es que la he usado y es que no la he pillado”, y le digo: “Ya, es que igual tienes que saber leer mejor el contexto, para poder usar una cosa u otra”, lo mismo pasa en la música. Entonces, el buen músico, el buen txistulari, tiene que saber también interpretar esos contextos o esas emociones que están ahí, que sea a la vez, que el txistulari y el dantzari tocan a la vez, entonces tienes que saber leer, ¿no?

AI: mhm. Em... ¿entre los txistularis es algo habitual tocar para danza?

AU: e... a ver... sí, al final, o sea, entre comillas, “sí”, porque... casi todos los txistularis han acabado tocando en algún punto para danza, porque les han llamau, o porque... otra cosa es que... lo hagan, e... continuamente, incluso vayan a ensayar casi todos los días... a mí por ejemplo, mi grupo de danzas de... Oberena, me gusta mucho, si mi vida me permite, el ir a ensayar, y ensayar con los dantzaris. Siempre. O sea, que los dantzaris no ensayen con radio caset, bueno, con MP3 [pequeña risa], e... sino con música en directo. Porque, también, así se adecuán a que pasan mucho los dantzaris, que al final están escuchando una versión, una versión de uztai, y luego llega el txistulari y, Bua, se sienten como... dices: “bua, es que no entiendo, no sé qué pasa aquí, no funciona, no funciona.”. También puede ser porque el txistulari no... sepa leer bien lo que está pasando, pero el dantzari también tiene que... al final es una conexión mutua, ¿no? Entre los dos. Entonces, los txistularis, sí que ahí... sí que, para danza sí que casi todo el mundo toca, pero... poca gente lo hace de continuo. Muy poca. Yo creo que muy poca gente lo hace.

AI: mhm. Em... entre los estudiantes, e... no sé si... claro, en el profesional ya puedes tener una proyección un poco más profesional en el sentido laboral con el instrumento. No sé cuál puede ser la aspiración que tiene un estudiante, una de esas 3 variables que

has comentado al principio del todo, enseñar, o... banda, o la tercera, pues ser músico un poco...

AU: proyectos.

AI: eso es. ¿Eso es un poco lo que buscan?

AU: esa tercera, muchas veces, hasta los que están haciendo el superior, la carrera, no lo contemplan, pero porque es algo que... tampoco... O sea, hay pocos referentes, lo primero, y... no se contemplan... en los conservatorios, pocas personas se lanzan a hacer un proyecto, ¿eh? Muy pocas. Pero, bueno, también es complicado. Al final, pf... es mucho más fácil trabajar de profesor, porque tienes un sueldo todos los meses, que hacer tus proyectos. Ahí ya... te la juegas. Pero, bueno, por lo general... bueno, si te digo la verdad, los alumnos que vienen a mi conservatorio, que vienen con 13-14 años, hasta los dieci... bueno, a partir de los... 15-16 ya pueden empezar a pensar, pero es que tú... piensa que ellos están también estudiando Bachiller... la ESO, Bachiller... y luego tienen la posibilidad de la carrera. Y esas personas, siempre, toda su vida, han tenido como un... una carretera que seguir, ¿no? En los estudios. Pa, pa, pa, pa, pa, llegas, y de repente tienes diferentes direcciones, ¿no? Que es, de repente, pum, aiba, te plantas en... bueno, ya antes, en la ESO, luego Bachiller o FP, lo que sea, y luego ya, e...selectividad, universidad, o qué hago, ¿no? O sea... pero más o menos es un camino, es una línea recta todo el rato.

AI: mhm.

AU: y... ¿qué pasa? Que... los que... en esa línea recta, los que estudian conmigo, están con una carretera paralela, donde tienen que llevar el doble de peso [pequeña rsa], que es los estudios más el conservatorio. Entonces, en muchos casos, e... a nada que ven dificultad, sobre todo los que... tienen un mérito increíble. Bueno, en la ESO, bueno, puedes llevarlo, pero en Bachiller... un mérito increíble. Y... es que enseguida pueden tender a decir: "F... pues dejo la música". Porque ya tienen el camino ese que te he comentado. Y dices: "Va, lo fácil es seguir ese camino", ¿no? Y en muchos casos, pues, sí que... hay gente que apuesta por la música, y... no se preocupan de si ser futuros txistularis profesionales o profesores. Supongo que la gran mayoría verá que ser profesora es más o menos la salida fácil, ¿no? Pero... pocos lo tienen clarísimo, ¿eh? Muy pocos.

AI: mhm.

AU: tenemos el camino marcado, y... y los que... y es que es, pf... un esfuerzo increíble, los que siguen en el conservatorio. Pero bueno, sí. [pequeña risa]

AI: vale, gracias.

AU: [risas]

AI: e... ya para empezar a terminar, [pequeña risa]

AU: sí.

AI: e... un poco de resumen sobre todo lo que hemos hablado, e... sobre la relación en el mundo txistulari con, concretamente, el acompañamiento de danza. A nivel educativo, según tú has observado, o conoces, igual no se da demasiado, e... no se aprecia, o no se trabaja, tal vez. A nivel profesional, te quería preguntar a ver si... el hecho de tocar para danza se considera un trabajo, o una actividad de ocio, voluntario, o... cómo se considera.

AU: lo primero, e... tocar para danzas es ocio. O sea, claramente.

AI: vale [pequeña risa]

AU: claramente, porque... pocas personas pueden vivir de ello, incluso que les paguen... puede ser. Pero bueno, al final, es ocio, y yo creo que también es una forma de crecer como txistulari, necesaria. Además, necesaria. De hecho, mira, pasa que... yo creo que podría, te lo juro ¿eh? Que podría, escuchando a un alumno de conservatorio que no conozca, decir si... si toca para danza... Una, o si toca para danza, dos, o si normalmente toca con los txistularis de su pueblo. En... gigantes, en dianas, en bailables... Seguro. Te lo puedo decir. Por cómo toca, sobre todo por cómo toca el tamboril, es otra parte, pero es que eso te lo puedo decir. O sea, a lo que voy, el txistulari que toca en un grupo del... pueblo, las dianas, tal, o sea, que suele tocar en la calle, toca bastante más con soltura y... y suele tener más facilidad. Al final, es que está estudiando el txistu, pero en la calle. Está metiendo una de horas de estudio, porque la calle al final te hace mejorar. Y los grupos de danza, igual. Igual. El músico, bua, es que mejora muchísimo. Y es que, yo siempre animo, ¿eh? Porque, al final, ir a un grupo de danza sí que es ocio, es ocio. Claro que es ocio. Pero, joe, lo que te aporta... pf... no solamente ya a nivel para avanzar como txistulari, sino... la gente que conoces, ¿no? Y... las vivencias que te llevas. Fuera totalmente de la danza, ¿eh? O sea, es que eso se lo recomiendo a todo el mundo. A los alumnos les suelo decir: “O sea, si tenéis... si podéis ir a un grupo de danza, venga, adelante, o sea... pf, a saco”. Y... luego ya, lo que hemos dicho de tocar en el grupo del pueblo, todo txistulari que tiene posibilidad de tocar en el grupo del pueblo, le digo: “tx, vete al grupo del pueblo, porque, entre comillas, también tienes un ‘deber’ para la sociedad”, y... yo siempre he dicho, en las escuelas de música, “jo, es que tenéis que salir a la calle”, porque muchas escuelas de música son públicas y hay un dinero que la sociedad está aportando ahí, unas subvenciones, y dices: “Joe, eso tiene que revertir en la sociedad. Pues venga, que los músicos de las escuelas de música salgan a la calle”. Y así, un círculo que se cierra. [pequeña risa]

AI: mhm. Ya. [pequeña risa] Has comentado que sabrías diferenciar si toca en la calle o no, pero, e... ¿También, si toca un Bach, un Vivaldi, también? O sea, con un repertorio que no tenga nada que ver con el tradicional, y que venga de una transcripción de... otra obra, o... ¿también dirías? ¿O te ceñías más a ese tipo de repertorio?

AU: a ver, por cómo toca... o sea, ¿qué ha podido tocar en su vida, o qué ha podido estudiar según cómo toca? Pues, hombre, por ejemplo, el barroco, o sea, Bach o Vivaldi se podría ver, porque... la forma de tocar, o la articulación que se usa en ese estilo es muy característica, que luego se puede emplear también en otros tipos. Entonces, una persona que utiliza una articulación de ese estilo y la usa... muy solvente, pues sí, podría decir: “Mira, este seguro... o ha trabajado muy bien el tema de la articulación o ha trabajado este género”. Lo mismo con el tamboril. Es que... y, bueno, también pasa una cosa que no hemos comentado, que es que... sí que ha habido un desarrollo en cuanto al instrumento, el txistu, pero el tamboril se ha quedado un poco atrás. El tamboril siempre se ha quedado atrás. Sí que en los métodos de txistu había apartados del tamboril, pero no ha habido un método que desarrollara lo que es el tamboril, la técnica del tamboril. La técnica del tamboril se ha quedado atrás con respecto a la del txistu. Eso sí. Y que, probablemente, esa técnica la tuvieran mejor gente que tocaba siempre para la dantza que los del propio conservatorio. Ya te digo.

AI: mhm.

AU: y... qué más te puedo decir... sí, pues... y entonces, joe, también eso, al ver cómo toca el tamboril, también podría decir si toca en la calle, si suele tocarlo, ¿no? y qué suele tocar. Sí.

AI: tú, sobre el tamboril, has hecho una tesis, ¿puede ser?

AU: el trabajo fin de máster...

AI: el trabajo fin de máster. Si me pudieras hablar un poco de eso... Perdón.

AU: sí, a ver... Espera, ¿eh? Te voy a hacer un resumen rápido, rápido. Vale. E... yo que... me encontraba como profesor que... bueno, me encontré 2 cosas. Una como profesor y otra como txistulari que tocaba para romerías, y así. Que... resulta, una, que no había un método como tal del tamboril. y que la técnica del tamboril no se desarrollaba al igual que la del txistu, o tan elevada como la del txistu. Y digo: “Vale, pues, algo hay que hacer”. Punto número 1. O un método, o propuestas didácticas. Punto número 1. Punto número 2. A mí me gusta mucho la frase esa que se dice... no sé si es muy adecuada: “matar 2 pájaros en un tiro”, ¿no? O 3, o 4, o 5. O hacer... Vale, punto número 2. E... sí que, a partir de Aiko, Patxi ta compañía, y más grupos así, han resurgido las romerías. Las romerías. Sobre todo para los txistularis que tocan. Y hay géneros que... igual los txistularis no conocen tanto, o no conocían tanto, porque hasta ahora, sí que el lenguaje... al final del boca a boca es como hemos aprendido sobre todo los ritmos de tamboril. Pues, sí que fandango, arañar, zortziko, minueto... estos sí que los teníamos bastante interiorizados. Pero, por ejemplo, la polca no demasiado, los jauzis, *muy* poco, yo qué sé... e... yo qué sé... el schottis, las mazurcas... hay géneros ahí que muchas veces, en muchos casos, son los géneros agarrados, que en su día se prohibieron, y a los txistularis les prohibieron tocar esos géneros. Entonces, por eso, también, e... se ha roto un poco la cadena de transmisión de cómo tocar esos géneros. E... entonces, muchos txistularis en esos géneros no tenían la misma soltura que un fandango, por ejemplo. ¿Y qué pasa? Que ahora, joe, se ha vuelto a poner de moda lo que es el tema de las romerías. Con grupos como Aiko, tal, tal, tal. Y la gente lo pide: “Toca un jauzi, toca una... habanera”. “Jode, ¿cómo se toca una habanera?”... mucha gente no sabía. Entonces, ¿qué dije yo? Y dije: “Vale, pues vamos a hacer propuestas didácticas, e... para desarrollar la técnica del tamboril, pero me voy a basar en estos géneros de danza que la gente... que igual los txistularis no conocen tanto, por esa ruptura de la conexión que ha habido”. Y... me puse en el proyecto a analizar los pasos de danza, pues todos los pasos de jauzi, cómo se baila una habanera, cómo se baila una mazurka, una polca... y, a partir de ahí, ver cuál es el esqueleto de esa danza, lo que hace que... por ejemplo, una polca se sube a escribir en 2/4, ¿vale? Un arin-arin también. Vale. ¿Qué diferencia hay entre una y otra? ¿Vale? Pues, entonces, ver cuál es el esqueleto que diga el estilo de una a otra. Y, a partir de ahí, sacar diferentes ritmos de tamboril para poder tocar. Y, a partir de esos ritmos, ir a hacer propuestas más difíciles técnicamente. Más difíciles, más difíciles, más difíciles. E ir al extremo. Tocar, yo qué sé, una habanera [pequeña risa] con una técnica de tamboril que dices: “vaya infierno”. Pero, bueno, que puede ser teórico.

AI: mhm.

AU: y, luego, a partir de ahí, e... eso, “matar páginas de un tiro”. No solo eso, sino que la técnica la desarrolla, el repertorio, e... tiene más repertorio, porque les hacía aprender de memoria las melodías de esas mazurkas, fandangos, tal, tal, tal. E... y, luego, también, una vez que ya tienen la técnica suficiente y han visto diferentes ritmos que se pueden hacer, que tienen que tener sentido, por eso lo del esqueleto de cada género.

¿Entendido? Entonces, tienes la posibilidad de diseñar diferentes ritmos para poder tocar esos géneros. Una polca, por ejemplo. Pues... “ahora, diseñame tú un ritmo que tenga que ver con el esqueleto de la polca”.

AI: mhm.

AU: o, incluso, “improvísame tú, incluso viendo al dantzari, lo que haga el dantzari, puedes improvisar también tú e... el ritmo del tamboril”. Entonces, mi propuesta es esa, propuestas didácticas para desarrollar la técnica del tamboril, basándome en repertorio de danza, y así, el alumnado conoce mucho el repertorio de danza, tiene más literatura del instrumento, y rescata, pues, e... ritmos que también estaban olvidados.

AI: mhm. ¿Ritmos olvidados? No sé si de nueva creación, o propuestas de ritmos de nueva creación...

AU: no, a ver... es que... ya en el proyecto... en el, claro, tengo que explicar un marco teórico, un contexto que pasó, y explicar por qué los txistularis de ahora desconocen ciertos tipos de danza. ¿No? Entonces, ahí... ya te metes, pues eso, con las instituciones religiosas, o el propio Ayuntamiento, que iba donde el txistulari, porque, claro, bailar agarrado se veía como algo... que no era muy... no sé, [pequeña risa] moral.

AI: moralmente, eso.

AU: y, entonces, “¿qué hago yo? No voy a ir multando pareja por pareja, tengo una solución más fácil: vas a donde el txistulari y le dices: ‘como toques esto, te multo’”. Y ahí se han encontrado un montón de multas históricamente. Entonces, ahí parece que fue lo que... cortó esa transmisión oral en el mundo de los txistularis.

AI: mhm. Vale. ¿Y tú has podido recuperar los ritmos de tamboril que había... en aquel momento, más o menos?

AU: e... no, recuperar, es que, tampoco... o sea, yo lo que he hecho son, e... propuestas a partir del análisis de la danza.

AI: vale, mhm.

AU: porque puede pasar... de hecho, pasa mucho que... he visto en txistularis, y alguna vez lo he hablado con Sabin Bikandi, con Patxi Laborda, e... de cómo toca el tamboril un txistulari para danza. Y a veces te quedas pensando y dices: “Joder, si está haciendo...” e, imagínate... yo qué sé... e... mira, el caso de... aquí lo llaman [Igitai]. [tararea]. Pues, en algunos grupos, hacían el paso que era: “bat-bi, hiru, bat-bi, hiru”. Y en otros grupos, al revés: “bat, bat-bi, bat, bat-bi”. Eso ya... o dantza luze, me da igual, como empieces... diferente forma, ¿no? Entonces, veía que, joe, muchas veces, igual, el txistulari está tocando el ritmo al contrario del dantzari. El “bat-bi”, lo hacía en donde está el “bat”.

AI: ya.

AU: y yo decía: “Joe, pero... y... sí, que, bueno, y que, históricamente, te lo habrán enseñado así, pero, joe, pero no es lo mismo que está pasando... que lo que está bailando ahí”. Entonces, lo que he hecho yo son propuestas a partir del análisis de lo que es la danza. Supongo que lo tocarían, e... también así, bajo esos... ese esqueleto de danza que comentaba antes. Supongo que sí, no sabemos tampoco.

AI: vale, muchas gracias. ¿Y este trabajo lo hiciste en... no sé, en una universidad o en el máster, de cuál era, o de dónde era?

AU: es el Máster en Investigación Musical, y lo hice... en la Universidad Internacional de Valencia.

AI: ah, vale, gracias.

AU: sí.

AI: em... Vale. Para terminar tengo una última pregunta... que, bueno, es un poco redundante ya, con todo lo que me has dicho ya tú, [pequeña risa] pero... bueno,

AU: dime, dime.

AI: em... una pequeña pregunta: e... ¿hay una relación estrecha entre grupos de danza y txistularis, en general? ¿O no? O... bueno, a ti, por ejemplo, te vino un dantzari y te dijo: “Ven a tocar con nosotros”. ¿Eso lo consideras una relación estrecha, o si se da en muchas ocasiones, o... si no?

AU: bueno, me lo dijo un músico. [pequeña risa]

AI: ¿un músico?

AU: pero, de todas formas, sí que he notado, ya hablando ya de lo que es la... a ver, no voy a generalizar, porque... pero sí que es lo que he vivido en muchos casos ¿eh? Y es lo que he visto, y... he tocado para grupos de dantza, pues desde Vizcaya, en Guipúzcoa también, en Donosti, bueno, en Bilbao también, grupos de danza, en Zaya, bueno, en muchos sitios. En Araba también... y sí que en muchos casos me daba cuenta de que... el grupo, que también es, entre comillas, normal. El grupo... pero porque el txistulari no va a ensayar, muchas veces. Entonces, el grupo de dantzaris sí que tenía un grupo, o sea, sí que había hecho una cuadrilla, una piña, y luego estaban los músicos, como apartados.

AI: mhm.

AU: y siempre, muchas veces, he notado ese... esa desconexión entre uno y otro. Y, de hecho, e... que a mis grupos de danza, y así, les he hecho muchas veces la bronca, de que... porque a muchas veces dicen: “Es que no tenemos txistulari” o no sé qué. Le digo: “Ya, pero es que cuando haya un txistulari, intenta que... se meta en el grupo, y así lo tendrás más fácil. O sea, más fácil... que se metan en la *cuadrilla* de dantza, ¿no? Seguro que lo tendrán más fácil para que... continúe”. Al final, ¿conexión? Pf, yo lo que he visto, e... poca conexión. Eran como... dos mundos... que se tienen que... condenados a entenderse. [pequeña risa]

AI: [pequeña risa] vale, gracias. ¿Y cómo lo valoras tú eso? ¿No? Pues, supongo que tú abogas más por el que se... unan, ¿no? A nivel social, esos dos mundos.

AU: sí, hombre, o sea... mira, al final es que los grupos de danza, muchas veces, es, e... una excusa, ¿no? Para [pequeña risa]... para quedar, y estar, y hacer viajes, o cenas o lo que sea. En muchos casos, muchos dantzaris, de hecho, siguen ahí por cómo se encuentran. Y, bueno, y pasa que, es normal. Joe, al final no es un trabajo, en muchos casos.

AI: mhm.

AU: no es un trabajo el grupo de dantza. Entonces, ¿qué pasa? Pues tú estás, y estás a gusto. En el momento en que tienes disgusto, pues, ¿para qué vas a estar? ¿Sabes? Y... al final, si un grupo de dantza tiene buen ambiente, seguramente, tendrá buena salud, y habrá gente, y... lo mismo con los músicos. Si tiene buen ambiente con los músicos, si

el músico se siente arropado, va a pasar eso, que... que va a... seguro que tendrá músicos, seguirá el músico, y, de hecho, la actuación irá mejor, en cuanto a que el músico, si tiene complicidad con la danza, con los dantzaris, seguro que esa actuación funciona mucho mejor.

AI: mhm.

AU: por lo que te he dicho antes, al final es una conexión de emociones.

AI: ya.

AU: hm.

AI: la parte... la calidad de la parte social repercute directamente en la calidad de lo técnico, ¿no? De la ejecución, de la...

AU: sí, sí.

AI: [pequeña risa] vale, pues hasta aquí mis preguntas, ha sido un placer, e... hablar contigo.

AU: un placer, un placer.

AI: si quieres comentar algo más... te has quedado, así, con las ganas, o lo que sea... bien.

AU: no, en principio no, ya, más o menos, hemos comentado todo. Sí.

AI: vale, pues muchas gracias.

AU: vale. Ya... eso, te mando en la grabación de esto, ¿vale?

AI: vale, muchas gracias.

AU: pues nada, y cualquier cosa que necesites, me dices, ¿vale?

AI: vale.

AU: pues nada.

AI: pues que te... que sigas estando bien [pequeña risa].

AU: igualmente.

AI: y hasta la próxima. [pequeña risa]

AU: vale, venga, agur.

AI: agur.

VI.3.28. tr_TR2_Jose Ignazio Ansorena

Registro de la grabación: TR2_Jose Ignazio Ansorena

Contextualización

- Entrevista a Jose Ignazio Ansorena, txistulari antiguo miembro de la Banda Municipal de Txistularis de Donostia-San Sebastián y antiguo profesor catedrático de txistu del Conservatorio Francisco Escudero de Donostia-San Sebastián.
- Fecha: 17 de marzo de 2025 entre las 10:26 y las 12:34 horas.
- Duración total de la entrevista: 112 minutos.
- Lugar: la entrevista se realizó en el local de ensayo de la Banda Municipal de Txistularis de Donostia-San Sebastián (Plaza Constitución 1).
- Tipo de entrevista: abierta semiestructurada.
- Tipo de transcripción: literal.

Transcripción

Amaia Irastorza: e... inporta zaizu grabatzen baldin badut elkarrizketa?

Jose Ignazio Ansorena: ez zait inporta, eta konforme nago.

AI: bale, milesker. Bueno, ba... jo, zuk txistuaren munduan lan handia egin duzu, postu askotatik pasa zara, eta ez dakit zaila izango den, ba, esatea zer eman dizun txistuan lan egiteak, edo... asebate zaituen...

JIA: bai... egia esanda,

AI: mhm.

JIA:e... enuen aukerarik egin txistuan sartzeko.

AI: etorri egin zitzaizun.

JIA: bai, nolabait erori nintzen txistuaren ondoan. Esan nahi dut... tira... ni hemen, plaza honetan bertan, gauden plaza honetan, Plaza Berrian jaioa naiz, 88. balkoian.

AI: mhm.

JIA: gure ama ere hor jaioa zen, eta bere amaren, o sea, nere birramonaren izeba ere bai. Eta orain nere bilobak eta hor bizi dira. Ordun, plaza hontan oraindik ere txistulariak ibiltzen dira, baino garai batean, honi donostiarrek esaten zioten Ttunttun plaza.

AI: hm?

JIA: hemen jotzen zen igandeetan, goizean diana, eguerdian kontzertu eta dantza batzuk, eta atsaldean erromeri giroko dantzak ere bai. Hor, ni... txikitandik, eta aitona txistularien zuzendaria izanik, ba igandero-igandero hor nengon, balkoian aitona agurtzeko,

AI: [pequeña risa]

JIA: eta aita pontekoa neukan, aitona. Agurtzen nun, ta bera jotzen ari zala, agurtzen gendun... [chasquea], ordun... txistua txikitatik eta horren inguruko dantzak [sumatu, a

ver], txikitan hemen, dantzan, eta abar, e? Etxean aita... aita, batez ere orkestra eta koruen munduan ibili da, baina txistulari ere bazen. Eta ibili zen txistulari, dantzari taldeetan eta abar. Eta txistuak baziren etxean, noski, eta... gure familiako, e... jai guztietan beti dantzatu egiten zan, txistua jotzen zen. Ordun, giro hori, barneratua izan det oso-oso txikitatik.

AI: mhm.

JIA: ta gero, gu genbiltzan hemen, e... garai batean ez zan acción católica... justu, baina, elizaren babesean zeuden gazteentzako lokaletan, Kresala zen hoietako bat. 14 urtetik beherakoentzat zan, submarino esaten ziotena, eta hor sortu zan Kresala Dantzari Taldea. Lehendabiziko egunetik sortzaileen artean nago. Hor izan nintzen dantzari.

AI: mhm.

JIA: eta... giro hortan, ba... ordura arte enuen lortu, baino... giro hortan, ba... gogoia eman zidan txistua hartzeko, hori. Etxean bazegoen, ta... hartu nun, ta hasi nintzan saltseatzen. Amak eraginda ere bai. Eta egun baten aitona etxera bazkaltzera etortzen zen sarri, ta, amak: “ea, Joxe, jo zazu aitona aurrian”. Nik 2 pieza koxkor, ikasi [nun], eta aittonak: “ondo, ondo. Etorri nerekin kontserbatoriora ikastera”. Eta hasi nintzen, gustura. Ze, neri, ikastea, gustatu zait, eta edozein arlotan. Pianoa ere ikasi nun, saxofoia, baina beti... ertzeko kontu bat.

AI: aisialdia, edo.

JIA: horixe, aisialdia, edo. Eta gero dantzari taldean, nahiz eta dantzari nintzen, baino, hango nagusiak, e... ya saioak hasi zirenean, esan zidan: “hemen txistularia behar deu. Hik txistua badaukak, txistua jotzen badakik, Ansorena deitura daukak. Hi txistulari”. “Jo, baina ni...” Karo, 15-16 urtekin, gorputzak esakatzen du dantzan egitea

AI: mhm.

JIA: e? eta, gainera, pues, bueno, neska eta mutilen arteko harremana, eta, dantzan askozaz zeagoa zan, ez? Eta han egotea, geldirik, jotzen, pues... ez zitzaidan hainbeste gustatzen. Beste gauzetan bai, baino...

AI: ya...

JIA: baina, behartuta. Hori, batetik. Hala ere, beti jarraitu zun niretzat aisialdia izaten.

AI: mhm.

JIA: egin nituen, burutu nituen ikastetxeko ikasketak, eta hori eta beste. Eta, gertatu zan, e... aitonaren ondoren, aitona ya... zaharra, ta... jarraitu zuen jotzen ia-ia hil arte, e? 80 urtekin utzi zun hemengoa.

AI: mhm.

JIA: eta... baino ya etzan zuzendaria, ta, tarteka etortzen zan, kobratu gabe, baino afizioz.... Ni bezela, baino ni gazteagoa.

AI: [pequeña risa]

JIA: eta... hartu zuna, Javier Hernández Arsuagak,

AI: aha,

JIA: ba... hark asmo berritzaileak bazitun.

AI: e... txistu taldeko zuzendaritza?

JIA: bai, hartu zun, baina... [chasquea] gaixotasunak ere bazitun. E... ez dakit... ez dut inoiz jakin zehazki zer zen, alergia modukoa edo zer zen, edo asma tankerakoa. Zerbait gertatzen zitzaion, eta bajak hartzen zitun...

AI: arnasketan, agian, eragina, eta jotzeko zail, agian.

JIA: ez, jo ondo jotzen zun harrek, e? Garbi, eta abar, baino... izaten zituen krisiak, eta garai batean, gero, hemen geratu da, baino, garai batean, medikuak esan omen zion: “jun beharko duzu beste inguru batera, Alicante, edo ez dakit nora bizitzera”. Iruñean izan zuen pisu bat, hango giroa zala... arazokin ibili zen. Eta gero, eta ya, berak nahi zuen txistu ikasketako ofizializatzea, ofizialtzat hartzea, baina... haserretu zan Escuderorekin, harrek ez zuelako egin nahi, eta utzi zun dana. Eta berak sortu zun Donostiako txistulari... txistu talde esperimentalala.

AI: hara, bai.

JIA: gauza berriak egiteko, eta... jendea bilatzen ari zen, eta neri deitu zidaten. Lehendabiziko bi saiotan ez, baina gero deitu zidaten, eta hasi nintzen jotzen. Eta honek haserrea izan zuen Escuderorekin, eta dana bertan, ta... berak pentsatu zun: “bueno, onena dena bertan behera uztea da”. Eta nola ikasle asko zeuden ordun txistua ikasten, ia 100. Ta, [claro], txistua eta abertzaletasuna eta dana nahastuta zegoen, ezta? Giro abertzaleko jende asko txistua ikastera joaten zen, eta ordun erruz joaten ziren ikasleak.

AI: mhm.

JIA: eta... “onena uztea da. Arazoa sortu dute eta amore eman beharko dute”. Baina esperimentalean elkartzen ginen beste guztiak, eta... ba, hango gehienak ez zeuden konforme horrekin, Escuderok egin zuelako mehatxu bat: “bueno, pues kendu egingo ditut, e? Txistu ikasketak kontserbatoriotik”.

AI: kontserbatoriotik.

JIA: bai.

AI: eta... barkatu, e... talde esperimentalala kontserbatorioaren baitan sortu zen, edo... aparteko zerbait izan zen?

JIA: ez, hori sortu zun Javier,

AI: bai.

JIA: Hernándezek, eta... [chasquea] gauzak ez zeuden oso ondo definituta, ze Javier zan kontserbatorioko irakaslea,

AI: mhm.

JIA: aitonak utzi zuenean, eta baita ere Udalaren Txistulari Taldeko zuzendaria.

AI: ya.

JIA: aitonak utzi zuenean. Eta 2 kontu horiek beti batera joan ziren.

AI: bai, azkenean...

JIA: bai. Eta...

AI: pertsona horiek zebiltzan hor, pil-pilean.

JIA: bai, oso egoera laboral ez regularrean,

AI: mhm.

JIA: etzirelako langile... kobratzen zuten... ordun izaten zan libramientoz.

AI: ah.

JIA: libramiento da, e... bueno, erderazko hitz arraroa horretarako. Ba, langile batek derrepente: “aizu, etorri linterneroa, edo arotza, hau konpondu behar da”, eta pasatzen zan faktura bat, e... ba ez dakit... ordun pezetak ziran, ba... 2.000 pezeta. Ba ordun egiten ziguten *libramiento*. Libraban del presupuesto una cantidad, pues, imprevisto bezala, ta... Baina udaletxea beti txantxulloak asmatzen, eta txistulariak bezela, beste batzuk ere kobratzen zuten hilabetero diru bat libramientoz.

AI: pixkat, e... ya, aurretiaz jarrita zegoen diru kopuru bat.

JIA: bai, bai, e, hilabetero... oso diru txikiak ziren,

AI: bale.

JIA: oso kantitate txikiak, baina ez zegoen ez kontraturik, ez seguridade sozial edo antzekorik, ez paga estrarik... hilabetero kantidade bat. 200 pezeta. Holakoak ziren kasuk. Ai, barkatu.

AI: bai, bai.

JIA: Joxe Mari, zer da?

AI: [pequeña risa]

Jose Ignazio ha recibido una llamada telefónica y he interrumpido la grabación para preservar la privacidad de la conversación.

JIA: zegon, bueno, sistema hori... xelebrea, ez?

AI: bai, txistulariaren lanbidea ez zela oso egonkorra... diru aldetik zaila...

JIA: zan txapuza bat, Donostian behintzat, txapu... garai horretan estaen dizut, e? Ordun... jendea bilatzeko oso errex. Ez etorri hurrengoan, eta ya está, ale.

AI: [peueña risa] nola?

JIA: ez etorri.

AI: txistua jotzera?

JIA: bai.

AI: mhm.

JIA: e... Jon... Jon, oraintxe...

Ha recibido otra llamda y también he interrumpido la grabación.

JIA: esaten ari nintzan nola Javierrek erabaki zuen, e... uztea, eta... mehatxu zan: “bueno, ba uzten baduzu, kendu egingo det irakasgintza, eta ez da txistua”... Danak bat egiten genun asmo hortan, ofizializatu beharran,

AI: mhm.

JIA: bestela, nik egin nitun ikasketak txistuan, egin nun karrera osoa kontserbatorioan, eta, gainera, atera nuen karrera amaierako premioa, baina ez zuen balio ofizialik.

AI: ya, zen igual eskolak ateratako ikasketa batzuk...

JIA: bai, bai. Gauza... jartzen zun... “academia de txistu sin valor oficial”.

AI: bai. Mhm

JIA: ordun, etzuen... hori, eta gainera, horrek arazoak ematen zitun gero beste... asignaturalak ikasteko. Ikasi nahi bazuen, esate baterako, zuzendaritza aurkitzen nintzen... nola eskatzen zan tresna baten karrera edukitzea, eta horrek ez zuen kontatzen, ordun, ezin genuen beste zerbait ikasi.

AI: beste batzuk bazuten balio ofizial hori?

JIA: claro, saxofoia ikasten zenun? Bazuen.

AI: bai.

JIA: baino honek ez. Bueno. Hor... istilu hori, edo, liskar hori zeon, eta... bilera batera deitu gintuzten, Martín Rodríguez Mirandan etxean, txistulari bat, eta txistugile oso, oso pertsona ona, eta txistularia, Erreterikoa, baina... urte askon Donostian bizitua, eta... txistulari talde esperimentalean ere zutabeetako bat. Eta bilera, Javier Hernández de Arsuaga, baina beste guztiak ere bai. Dozena bat, 15 bat. Eta Javier tematu zan, ez, utzi egin behar zala kontserbatorioa. Eta denak esaten: Javier, ez zara konturatzen, mesedez, ez zara konturatzen, bestela, dana galduko deu. Hoi, ataka hoi [hemen] daukagu.”. O sea, Escuderok esaten zun: “zuek nei konpondu hau. Jarri irakasle bat txistu eskolak emateko, eta hitz egingo degu ofizialtasunerako. Baino, ez badidazue lortzen irakasle bat,

AI: ez da ezer...

JIA: bai, ez da izango.” Bueno. Eta... hor, Javier haserretu zan bastante. Nahi zuen danak berarekin bat egitea, baina beste guztiak ikusten genun beste modu batean.

AI: hm.

JIA: eta... horixe. Ba, azkenean erabaki zan nolabait, e... klase horiek ematen hastea.

AI: mhm.

JIA: eta... bueno, baino zeinek? Ta betikoa, ez? Zeinek jarri behar txintzarria katuari?

AI: [pequeña risa]

JIA: eta... denek? Eta danak esaten genuen: “bueno, nik lan asko daukat”. E? Nik ere bai. Orduan irakasten neon, karrera bukatu berriya, eta...

AI: irakasle... zertan?

JIA: bueno, literatura, e, lengua, ta [Arizmendi] ikastetxean nengon irakasle.

AI: mhm.

JIA: COU-n. Eta, oso gustora, oso gustora. Eta, bueno, nik nire... bizitzan, e... ideia neukan literatura aldetik jotzea. Gustatzen zitzaidan... oso gustora. Eta... normala, ez? Ba: “nik ere ezin det, ez dakit zer, besteak”... inork ezin zun.

AI: ya,

JIA: “nolabait erantzun behar zaio honi”. Eta ordun erabaki zan eskaintzea irakasle bat asteko egun bakoitzeko.

AI: hara.

JIA: 5, 5 irakasle. Bueno, niri ere presioa egin zidaten, ta: “egun bat hartuko det, baina gehiago ez”. Martin horrek ere beste egun bat hartu zuen, Iñaki Sagastumek beste bat, Olegario Izaguirrek beste bat, eta Joxean Altunak beste bat. Hola. Ta Escuderori ondo iruditut zitzaien: “bueno, neri... betetzen badidazue” Txapuza izugarria,

AI: [pequeña risa]

JIA: baino...

AI: bueno, behintzat, bakoitzak ikasle berberak, edo, eramaten bazituen... [pequeña risa]

JIA: bai, bai, bai, bai. Etzan beti... bai, bai. Eta... baino [kurtsoa] hastera zijoala, etorri zitzaidan Iñaki Sagastume. Lagun handia, [apartekoa], txistularia, oso jatorra, ta: “jo, Piter, mesedez, mesedez. Mesede bat... jo, es que” hura zan, González Díaz-ko administrazio langilea. Coñac Soberano eta hoiek? Ta... igo zuten postuz, ez dakit ze... erregio osoaren, e... ordezkaria zen... “konprimatu nintzen, baina ezin izango det. Mesedez, nerea bete beharko duzu”.

AI: [pequeña risa]

JIA: “joe, Iñaki!” Ta... “Joe... venga”. Pues... ez egiteagatik, 2 egun hartu nitun.

AI: ya.

JIA: ta hola egin genun urtebete. Hurrengo urtean, Martin Rodriguezek esan zuen: “jo, ni ez naiz mailarekin sentitzen, e? Mesedez... gehiago hartu behar duzue”. Eta: “ba, nik ezin det, e? Nik ezin det”. Eta Joxean Altunak hartu zun bestea. Eta, 2 ginan 2 egunekin, ta bestea. Hurrengo urtean Olagariok, berak utzi behar zuela. Nik 3 egun hartu nitun

AI: oraindik ere bazinen ikastetxean lanean.

JIA: claro, horixe nintzela. E? Eta tarte guzti horretan gertatu zan, karo, Javierrek ere utzi zun taldea, txistulari taldea, utzi zun dana.

AI: ah.

JIA: dana. Eta ordun, hemen jotzen zuten, Joxean Altunak, horrek eta Olagariok hemen jotzen zuten, ta txisturi baten bila zebiltzan, eta... eta a ver nor, eta... inork ez zuen nahi [pequeña risa], claro, es que... kriston faena zan, igandero jo behar zan.

AI: bai.

JIA: e? igandeko... 09:00etan diana,

AI: goizean goiz...

JIA: goizean goiz, eguerdia arte, eta gero arratsaldean, igandero, dantza saioa. Ni ezkondu berria, eta... bueno, eta bestelako potaje, eta pailazoekin, batera eta bestera genbiltzan. [Nazka], nengoan [kokoteraino]. Han, ikastetxean lan egiten, kontserbatoiyoan, eta gero Kresalan ere direktiboa nintzan, presidente, eta... mila potaje. Pailazoekin... ze fundamentu da hau?

AI: [pequeña risa]

JIA: azkenean, [incomprensible] eman nuen, eta hemen hasi nintzen, baita, batera, jotzen.

AI: txistu taldean.

JIA: txistu taldean, 2. txistularia.

AI: mhm.

JIA: ta hola. Hor sartu nintzen, baino... beti behartuta, behartuta.

AI: bai.

JIA: eta... urtebete egin nuen hemen txistulari taldean... ez dakit badagon, baina nonbaiten... egongo da. Ez dakit. Gero deituko diot berriz ere Jon Ansorenari, a ver... o deitzen badu... badago liburu bat gure historieri buruz, eta... *Hiru txulo*... polita. Eta, han argazki bat ikusten... ni hasi nintzenean, hasi nintzan 2. boza jotzen, ez lehendabizikoa, 2.a. Baina urtebete pasa eta Joxean Altunak esan zun: “jo... ni ez naiz gauza hau dirigitzeko, ta...” beti bera... Javier zegoenean, beti 2.a zan. Baina ni sartu nintzenean, ba bueno, beteranoa zan... zuzendari izatera pasatu zen, baina esan zun: “ni ez naiz gauza horretarako. Piter, mesedez, pasa hi lehendabizikoa izatea”. Ordun...

AI: eta hortxe hasi zinen.

JIA: hortxe hasi nintzen, ya... lehendabiziko, zea, ez? Ta, zuzentzen... eta gero, bueno. E... prozesu guztia. Bueno, “ofizializatu behar da”. Izan zan...

AI: eta berriz hartu zenioten... ideia horri, ez?

JIA: bai, bai, bai, bai, ez, hori, asmo hori bagenuen hor, hasieratik.

AI: bai, baina Escuderok alde batera... utzia zuen...

JIA: ba, bueno, ez... berak esan zuen: “bueno, baina hau egiteko, egin behar dezue metodo bat, homologablea”. Kaguen la puñeta. Egingo diat.

AI: ah, bai?

JIA: hombre, claro.

AI: hala izan zan zure metodoaren sorkuntza?

JIA: horixe baietz.

AI: mhm. Hori ere galdetu nahi nizun, ea... zerk motibatu zintun sortzera, ze ikusi zenuen...

JIA: egin beharra. Egin beharra [pequeña risa].

AI: bai. Aurrekoek, ez... hutsuneren bat zeukaten? Aurretik zeuden...

JIA: bai, bai, bai, bai, e... hola, txistua krisis handian zegoen.

AI: mhm.

JIA: oso krisi handian zegoen. Eta... bueno, alde guztietatik. Eta hark esan zuen: “gainera, txistuak, oso gaizki sonatzen dute”. Eta ordun... ikusi nun garatu behar zala teknika zorrotza. Jotzeko, eta txukun entzuteko.

AI: bai.

JIA: e?

AI: bai. Instrumentua bera ere, egon zineten...

JIA: bai, claro.

AI: Urretxura joan eta...

JIA: bai, orduan txistuak afinatu beharra.

AI: mhm.

JIA: ordun, ezin degu horrela jo... begira, esate baterako... precisamente, egun hauetan, e... non utzi nun? Ez dakit. Ba... m... ez dakit ze... zerbait esan behar nun... [ha estado buscado en algunos documentos que había sobre la mesa, y ha tomado el teléfono para chatear con alguien] a ver... a ver badan libururuk, zuri emateko.

AI: hara.

JIA: orain entzungo dit, a ver badagon, non dagon. Ba... non neon?

AI: txistua zegoela krisi garai batean...

JIA: bai, arlo guztietan.

AI: jo, es que... atentzioa deitzen dit, ze, frankismo garaian 60, 70, hor egon omen zan... berpizkunde bat, eta gero...

JIA: ez dakit [zer egin zen], baino, txistuak zatarrak ziran, txar-txar- txarrak.

AI: ya.

JIA: eta hemen begira, hau da lagun bat, dantzari eta txistularia, Iurretakoa, Bizkaian, eta orain... pixka bat patata ematen ari zait... Hau da, apaiz bat zahar-zaharra, 95 urte, eta omenaldia egin nahi diote, eskatu zidan, fotokopiagailu gainean... bai... omenaldi bat, eta a ver moldaketa bat egingo nion, bea... txistularia izan zela gaztetan, ta hau... eta *Uso zuria* jotzen hasiko zala... eta bueno, egin diot moldaketa...

AI: omenaldirako?

JIA: bai, 92. Eta, nola jo zun bere txistuakin.

Me muestra un vídeo de esa persona tocando *Uso zuria* al txistu.

JIA: hau da txistu zahar bat.

AI: berea.

JIA: holako txistuak zian. Ikusten duzu ze lotsa?

AI: bai.

JIA: zatarra...

AI: haize askorekin...

JIA: haize askorekin, e? Nik esaten nun, *negar* egitea, txistuakin.

AI: [pequeña risa]

JIA: baina hola, afinazioa, desastrosoa. Holakoak ziren txistuak. Zatarrak... gero, oso gogorrak, ez zen hori, esku... oso gogorrak ziren.

AI: mhm.

JIA: nik erregalatu nitun, baina banitun, holako txistuak asko... e... ekarri zizkiatelako, garai batean. Eta gainera, txistuen artean zegon holako harrotasun bat: “hauspoa behar da jotzeko, eta...” o sea, kasi zan, harri-jasotza bezala?

AI: meritu bat, txistua jotze... jo ahal izatea.

JIA: bai, eta indarra beharra, eta...

AI: [pequeña risa]

JIA: baina... musika tresna bat da. Ez? Ta txistua, flauta bat da.

AI: ya.

JIA: flauta bat da, flauta berezi bat. Bueno, berezi, danak dira bereziak, modu batekoak. Mota asko, mota asko daude, ta flauta mota bat da. Hor egon behar da, bestela egiten dugu berezko egitura deskojuntatu. Edozein tresnak... zuk jotzen duzu tresnarik?

AI: bai.

JIA: zein jotzen dezu?

AI: pianoa.

JIA: ah, baino pianoak ez du horretarako balio.

AI: orokorra [pequeña risa]

JIA: baino, e... haizezko edozein gailuk, e? Behar du bere... bere punttua. Eta hori esparru bat da. Ez da *hauxe*, justu. Ez, ez, ez. Aukera dago pixka bat gogorrago jartzeko, xuabeago jartzeko, baino, e? Margen bateraino. Hortik ateratzen baduzu, ya ez du hots onik ematen.

AI: mhm.

JIA: gogorregi, zakarregi, harmoniko gehiegi... biguntzen baduzu gehiegi, ba, contrario, igual, e... hortxe, harmoniko gutxiegi, mehetu, gehiegi ere egiten da, e?

AI: mhm.

JIA: eta gero, afinazio aldetik, bueno, zer esanik ez. O sea, bai hotsaz kalitatea eta bai [afinazioa desastre]. Orduan, hor, kontu grazioso izan zan. Ez zegoen modurik, baina nik sartu nahi nun hortan, ya bagenun experimentalean erosita frekuentziometro bat, traste bat. Gaur egun pila daude, edozeinek dauka horrelako afinadore txiki bat.

AI: bai.

JIA: baina orain dela 40 urte... bueno, pues lortu genun makina bat, mikrofono bat jartzen zendun, han aurrean, edozein jo, eta gero konektatuta makina batekin, traste... dextentekoa zan, eta hark hertzioak neurtzen zituen. Hertzioak. Ez zizun esaten afinatuta zegoen, ez zuen hotsik ematen... ez, baino hertziotan neurtzen zuen.

AI: noski. Hori interpretatzeko, gero.

JIA: bai, horixe. Ta, lanean hasi nahi. Baino behar nun txistugile bat, eta ez zegon. Aitona izan zan, baino, ya... hilda. Gutxi batzuk zeuden, eta egiten zituztenak oso txarrak. Oso txarrak txistuak. Ta... egun baten ume bat etorri zen jotzera talde batean eta txistu batekin. Ui... nik denak kontrolatzen nituen, txistugile guztiak.

AI: [pequeña risa]

JIA: “hori ez dut ezagutzen”.

AI: hemen inguruan egiten zirenak, ezagutzen zenituen?

JIA: ez, Euskal Herriko guztikoak ezagutzen nituen.

AI: ah. [pequeña risa]

JIA: Amurrión, beste... Aranburu izeneko bat zegoen, e... Bergaran, Bonifacio [Askuaín]-ek bertan eginak zitun... Ahalegin zegoen beste bat... ez naiz goatzen nola zan... baino bueno. Baina... zatarrak.

AI: mhm.

JIA: ta, ume hori etorri zan, ta, ui... desberdina. “Utziko didazu probatzen?”, “Bai”. Probatu nun. Orduan izan zan egun hori, txistulariak, Santa Zezilia, ta, elkartzen gea mordoxka bat, ez? Eta ikasleak ere etortzen dira, eta horrelako batean: “Ui, eta nondik atera duzu txistu hau?”, “Ez dakit ba. Amak erregeratu zidan”. Bueno, amarekin hitz egin nun, eta amak: “ba badakizu non erosi deten? Felipe IV.aren kolean, hor, e... Amaran, jostailu denda batean”.

AI: hara.

JIA: “Jostailu denda batean?”

AI: [pequeña risa]

JIA: “Eta non da denda”, “Halako lekuan”. Bueno, ba, joan, joan nintzen galdetzera. Kurioso xamarra hau ere.

AI: txistu horren arrantzan.

JIA: bai. Eta hango dendakoak esan zidan: “Bai, etorri zen gizon bat, ezagun baten bitartez, eta... ekartzen zian batzuk, saltzeko”, eta... “Baina ez daukat haren berririk. Badakit deitzen dela Jesus Segurola, baina ez dakit zein dan”.

AI: [pequeña risa]

JIA: “ta ez dakizu?”, “Zumarragakoa omen da, baina ez dakit...”. Bueno. Hasi nintzan Zumarraga Urretxun bila, e, Jesus Segurola baten bila... Telefonoan listina ordun aitzen zan... arrastorik ez. Ez baitzeukan telefonorik.

AI: [pequeña risa]

JIA: joe. Total, Segurola guztiei deika, bati, besteei...

AI: joe...

JIA: bai. Ta azkenean, gainera, [jota segura] jartzen zun, batek hartu zidan, eta esan zidan: “ez, ez naiz ni, baina ezagutzen det, lehengusu txikia detelako”. “Kontxo. Ba aizu, hitz egin nahi nuke berarekin”. Eta, orduan, “esaiozu, bira, nire telefonoa, eta deitzeko, mesedez”. Ta ordun proposatu nion plana zan: “Bira, Jexus, ni holakoa eta holakoa naiz, galdetu horko txistulariei, ni ezaguna naute-eta”. Eta hango inguruko txistulariekin hitz egin nuen, eta inorrek ez zuen ezagutzen hau.

AI: ah, ez?

JIA: ez. Hasi zelako... ez dakit, umeentzat, edo ez dakit zer arraio ari zen egiten.

AI: ya.

JIA: bera zen tornerua, eta hasi zan bere gixa. Baino, txistu txukunak egiten zitun, hots aldetik.

AI: mhm.

JIA: finak, erregularrak, eta. Eta, “Begira, zure txistua gustatu zait, uste det hobetzeko asko daukala, eta nahi baduzu, guk lagunduko zaitugu, e... hori egiten”.

AI: gu, e... esperimentalak? Txistu taldea?

JIA: ez. Donostiako Txistulari Taldea.

AI: mhm.

JIA: ordun gertatzen zen gauza bat. Txistuari taldean, [chasquea] udaletxearentzat egiten genitun lanaz gainera, nola gure harreman laborala da oso, esan dizuten bezala, oso... airean zegoen, ba... beste gauza batzuk egiten genituen, eta tarteka dirutxo batzuk lortzen genituen.

AI: udalaren barne, esan duzuna: “Hemen hau konpondu behar da”, edo, gauza horiek egiten zenituzten?

JIA: ez, ez, ez. Hori... udalak pagatzen zigun modu horretara, baino, udalarentzako funtzio guztiez gainera,

AI: bai.

JIA: tarteka, ba ematen genuen kontzertu bat herri batean, edo...

AI: udalarentzako txistulari bezala bakarrik zineten langile, edo beste lan bat ere bai?

JIA: bai, bai, bakarrik txistulari, txistulari.

AI: bale.

JIA: e? Baita ya que talde bat ginan, beste gauzetara joaten ginan, egun baten deitzen ziguten: “etorriko zarete hona, edo hara?”. Eta batez ere, hori kontzertu batzuk... eta batez ere, orduan txistulari taldeen lehiaketa ugari zeuden, eta aurkezten ginan, ta danak irabazten genitun. Eta, bueno, premioa guretzat zan. Eta, gure asmoa haxe izan zen. Esan: “Bueno, hau ez dugu banatuko. Poltsa bat jarriko de, eta, e... inbertituko de, txistuaren mejoan”.

AI: aha.

JIA: eta orduan, nik honi egin nion proposamena. Ya elkartu ginan, etorri zan baten erakutsi nion frekuentziometro hori, eta: “nik proposatzen dizut plan hau: larunbat goizetan”... larunbat atsaldet gehienak nik hartuta nitun, txistuakin ez bazan, pailazoekin, edo... “Larunbat goizetan”... karo, emaztea... bueno, poz-pozik....

AI: [pequeña risa]

JIA: oain... igandea hartuta, larunbat arratsaldeak ere bai, eta orain, larunbat goizak, ez?

AI: ya...

JIA: “hemen elkartuko gara, nere gelan, kontserbatorioan, eta probak egingo ditugu. Eta zuk nere agindutara, egin eskatzen dizutena. E? Eta hor, tarteka, nahi baduzu, ni joango naiz Zumarragara. Guk pagatuko dizugu viajetan gastatzen duzun guztia”, gizon oso jatorra zen, eta, bueno, oso adiskide bukatu genuen, baina, bueno, lege zaharrekoa. Gutxi kobratzen zun bere lanagatik, baina, hori behar zun, ez? Bueno: “guk pagatuko dizugu, eta baita materiala ere, ta, guretik pagatuko dugu. Eta, gainera, lortzen dugunean prototipo bat, modelo bat”, m? Hori hasieratik esan nion: “utziko dizugu denbora batean, ikusiko duzu nola saltzen diren txistu hauek, askoz hobeak izango direlako, eta

mundu guztia horren zain dago, e? Eta utziko dizugu pare bat urtez zuk egiten. Baina, gure asmoa ez da bakar batek egitea, baizik eta beste... txistugile guztiei erakustea. Eta 2 urte pasata, orduan nik, e... neurriak eta dana emango dizkiet beste txistu [egileei]”.

AI: ados?

JIA: bai. Adostu genuen hori, eta ondo iruditu zitzaion. Gainera, beste arazo bat zegoen. Ordun, txistua zegoen... jendeak esaten du: “txistua dago afinatuta fa sostenidon”.

AI: mhm.

JIA: badakizu, instrumentu transpositorea,

AI: bai.

JIA: do, deitzen... txistulariak deitzen dugun nota jotzean, ateratzen zana zan fa sostenido, ustez. Etzan egia.

AI: aha.

JIA: hoi zan.. hortaz idatzita daukat..., eta, e? Jendeak esan zun: “fa sostenido”. M? Baina ez zan horrela, zan fa brillante deitzen zana. Ordun... altuagoa fa baino, baina fa sostenido baina pixka bat beheraxeago.

AI: aha.

JIA: e? Eta zan, garai batean erabiltzen zan modu baten herentzia. Nola txistua geratu zan musika klasikotik aparte,

AI: mhm.

JIA: ba, diapasoa, hor geratu zan, izoztuta bezala.

AI: [pequeña risa] bai.

JIA: e? Eta... esate baterako, anekdota politta dago Pablo Sorozabalekin, egin zuenean *Gernika*, ezagutzen duzu, ez? [tararea]. Hileta doinu hori. Izan zan bere momentuan la bomba, e? Ba, egin zuen tronpak, bueno, txistueterako eta tronpan laguntzeko. Eta etorri zan Donostiara grabatzera, eta Colombia estudiotara, txistuak hemen bilatu behar zitun. Elkartu zitun, [incomprensible] Andrés... lagun asko han jun zian, ni oraindik haurra nintzan, e? Eta tronpak, hemen tronpak oso txarrak ziren.

AI: aha.

JIA: Donostian, bueno, izugarri txarrak.

AI: [pequeña risa]

JIA: egia da, tronpak, instrumentu zailak direla, e... apenas dauka, e... giltza, ta...

AI: ya.

JIA: hemen, eta... diafragmakin lan handia egin behar da, ta... eskola zaharrean ez zuten lantzen. Eta erotu egiten zen, ez zuen lortu. Azkenean haserreru egin zan, jeinio bizikoa zan Pablo Sortzabal, oso jatorra hura ere, baina jenioa zeukan... txinparta bezalakoa zen. Hartu zun, grabatu zitun txistuak bakarrik, eta Madrilera jun zan, eta hango orkestra nazionaleko tronpekin grabatu zuen. Orduan horrelako gauzak egitea kasik marabilla iruditzen zitzaigun.

AI: bai, bai.

JIA: orain... normala da bandaka eta pistak grabatzea, baina ordun...

AI: ya.

JIA: hola grabatu zun. Eta ordun, galdetu zion entrevista batean periodista batek: “maestro, usted que ha trabajado con los txistus, ¿cómo está afinado el txistu, en fa, o en fa sostenidk?” Betikoa, “no, es que está afinado, está...”. “El txistu está finado, ¡en fu!”

AI: [prqueña risa]

JIA: esan zula. Bueno, ordun, nire apustua, pertsonala, eta txistulari, eta taldeko lagunena izan zan: “orain, atera ditzagun fa soileko txistuak”. Horrek arazo handiak zitun, gero, kontserbatorioan nahi gendun sartu, ofizialki, eta beste tresnekin batera jotzeko,

AI: ya.

JIA: bestea, egiten... behartzen zenuen beti jotzera do sostenido menor, eta holako tonutan, ez?

AI: ya.

JIA: sei sostenido, eta hola. Batez ere haizezko tresnentsat, kriston putakeria zan. E? Ta horrelaxe egin genun. Lan egin genun Seguiolakon, ta... nik uste dut eredu politak atera genituela, bai fa sostenidon, eta baita fa soilean ere, eta silbotea ere handiagoa ere atera genun, do, eta si bemol, eta... Orduan, nik idatzi nitun obra batzuk txistu eta pianorako, ta, eraman genitun, ensaiora, esperimentalaren ensaio batera, Olegariok, harek pianoa jotzen zun, ta, ni txistua jotzen, ta, berak pianoarekin. Jo genitun, denen aurrian, ta geratu ziren denak txundituta. “Ta ze gozo entzuten den txistu hau, eta...” Egin ditteke, e? Ordun hasi zitzaizkion Seguiolari danak txistuak eskatzen.

AI: mhm.

JIA: ta, bueno, negozio ona sortun zun, txistu asko saldu zittun, oso txistu politak, e? Oso. Baina, 2 urte pasa zianean, utzi nion pixka bat gehiago... 2 urte ta erdi, hola, esan nuen: “Jexux”... Nik jarraitu nuen lan horiekin, gero, txilibitua, txikitxo egiten,

AI: aha.

JIA: meioratzen, eta hau eta bestea. “Bueno, Jexux. Bueno, akordatzen zea ze hitz egin genun? Ta orain hasiko naiz erronda bat, beste txistugile guztiekin, eta emango diet prototipoaren neurriak, gero berak landu izateko, baina... oinarritzkoa, bakoitzak hobetu... hobetu dezala nahi duena”. Ta... muturtu zan pixkat.

AI: [pequeña risa]

JIA: “Jo, baina nik in deten lana”, eta ez dakit zer. “Bai, egin dezu lana, baino, kontxo, ta pusketa bat daukazu. Eta hauek gainera, hasten direnerako egiten, oraindik ere faltako da, [o sea...]. Hasieran pixka bat muturtu egin zan.

AI: [pequeña risa]

JIA: ah... beti kostatzen da karamelua uztea, ez? Eta... baina gero, horrek [incomprensible] bai, bai, bai. Arazoia zenun. Zuk esan zenun, eta leial jokatu dezu. Eta jarraitu genun oso adiskide, bizitza osoan, hil zan arte. Hil zenian, han eon nintzan, tanatorioan, txistua jotzen. Lagun handia nuen. Eta... hori bai izan detela suertea bizitzan. Lagun hauundiak izatea. Eta zenbat. Asko joan dira ya. Bueno.

AI: Kepa de Miguelekin egon nintzen.

JIA: zeinekin?

AI: Kepa de Miguel.

JIA: ah, bai.

AI: orain irakasle dagoena.

JIA: bai.

AI: eta esan zidan berak atera zuela... ez dakit nola esan... nola izan zan, e... auxiliar de Cátedra, edo... adjunto, edo. Eta katedra... zu ibili zinela ere, ba baldintzak, edo, sortzen kontserbatorioan. Horri buruz galdetu nahi dizut. Zer da katedra bat egitea?

JIA: bueno. Esango dizut. Hor... ordun... txis... dena den, guzti hauetaz artikulua badira. Nahi baduzu, bilatuko ditut eta bidaliko dizkizut.

AI: bale, milesker.

JIA: e... hitzez gauzak ez dira hain ondo zehazten.

AI: hm.

JIA: bueno, ordun, ofizialtasuna lortzeko, e? Pues ya, hasten juan ginan, hori, nik metodoa idazten, e... pixkanaka-pixkanaka, baina bueno, azkenean [hobeto egon dira], garatzen, eta ariketa asko sortzen, estudioak... Txistuak sortu genitun, eta hasi ginan kontzertuak jotzen. Hortaz idatzi det ere, orain dala gutxi, txistu eta organoa, nola hasi ginen, eta hor lagun handiak izan nitun, baita ere kontserbatorioan bertan. Asko kontrara ere bai, e? O sea... atzurak ere [badie mundun], baino... Tomás Aragüés, zan... orain dala 2 urte hil zan, eta lagun izugarri ona, izugarri gizon humanista, eta bueno. Asko, beti pronto laguntzeko, beti pronto. Eta [Luitxi] Mancisidor, pedagogia katedraduna izan zan, eta klabezinista eta pianista zoragarria. Eta hoiekin danakin, hasi nintzan, bai ikasleekin eta baita neuk ere, ezagutzea emateko kontzertuetan. Eta obra berriak sortuarazten, kristo guztiai ematen nion patata: “Aizu, mesedez, idatzi txistu ta piano, txistu ta organo, edo...”

AI: [pequeña risa]

JIA: Guillermo Lazkano, zer esango det... Luis Aranburu, [Iturikoa]... mundu guztiari. Eta Tomás Aragüés, konpositorio handia. Eta, esan: “Tomás, egin behar dek txistu ta... orkestrako kontzertua”. Orduan, bueno: “Jo, ez dakit...”. “Egin, eta ikusiko dezu ze ondo ateak odan”, ta: “Jo, bai, baina kokoteraino nago, idatzi ta gero ez dute jotzen”. “Jo egingo da. Jo egingo da”.

AI: [pequeña risa]

JIA: bueno, pixkana-pixkana, baino... eta ni gainean, esaten nion: “nik nahi detena da txistua luzitzea”. Idazten... gaur egun, zoritxarrez, askotan, hasten gara: “ez, txisturako egingo det obra”, baina ez badezu tresna ezagutzen...

AI: ya.

JIA: gaixki egiten dezu. Bira, Haydn-ek egin zuen tronpeta eta orkestra kontzertua, mi bemolen uste dut dagola. Zoragarria, oraindik ere mundu guztiak harrituta entzuten du. Zergatik? Ba... orduan zegoen tronpeta solistarik onena Haydnen lagun mina zelako. Harentzat idatzi zuen, eta hark esan zion: “Hau bai, hau ez. Honek ez du luzitzen, hau bai”

AI: mhm.

JIA: eta hor geratu da, eredu, historian.

AI: eta zuk egin zenun tronpeta horren papera txistuarekin eta Tomás Aragüésekin?

JIA: klaro! Etortzen zen: “Hau idatzi det”. “Ez, Tomás”.

AI: [pequeña risa]

JIA: “ni pentsar. Bestela.” “Hau, da...”, “Ez, ez, asmoa, hau dek? Buelta emango det”. Pin, pan, ta: “Ah, bueno”. “Berdin zaik”. “Bai.” “Hola, luzitu iten dit, besteak ez”.

AI: mhm.

JIA: ordun, hori inportantea da. Bereziki holako instru... porque... biolina? Danak dakite, aparte... kriston dohainak dauzkala biolinak berak, baino, ya ezagutzen dute, baina txistua ez dut ezagutzen.

AI: ya.

JIA: bueno, ordun, holaxe. Ta prozesu horretan hasi ginen, luze, baina hasi ginan txistua jotzen, kontzertu... hamaika lekutan jo ditut, nik ez dakit... munduko bazterrik txikienean ere. Dibulgazioa. Baina, dibulgazioa ere lana zan.

AI: mhm.

JIA: eta hasi ziran ikaslek gero eta gehiago etortzen. Eta ordun, lortu gendun Ministerioaren orden bat, nun esaten zuen, e... errekonozitu egiten zala, gainera, ez zuela aparteko ezer behar, programa bat, berezi prestatu programa bat, eta kontserbatorioak onartzen bazuen, ya onartua zegoen.

AI: mhm.

JIA: holaxe izan zan, eta hasi ginan [fitxatzen]. Ordun, Escuderok ya, gauza askorengatik utzi behar izan zuen zuzendaritza kontserbatorioan, eta gu sartu ginan, bereziki Tomás Aragüés zuzendari, este... jefe de estudios José Antonio Medina, subdirektore Cristóbal Elizondo, eta ni idazkari. Oso lagunak ginan, eta, jendea, orduan, jendeak aukeratzen gintuen. Klaustroak.

AI: mhm.

JIA: ni aurkeztu ere enintzen egin, baina, egiten zan [terna] bat, aukeratzen zun... bueno, ez zen inor aurkezten. Klaustroak ere bultzatzen zituen izenak, eta orduan, boto gehien zituzten 3rak proposatzen zitzaizkion udaletxeari. Orduan munizipala zan kontserbatorioa, eta hark aukeratu zezakeen 3retatik nahi zuena. Normalean aurrenekoa aukeratzen zuen, baina zerbaitengatik ez bazuten nahi, ba, aukeratu zezakeen 2.a, eta ordun, Tomásék atera zuen gehiena.

AI: zuzendarirako.

JIA: bai, eta ordun egin zan beste klaustro bat, e... beste postuak irabazteko. Eta Tomásék esan zuen: “Bueno, nik nahi ditut hauek”. Botazioa egin zen, eta neri egin zidan kriston faena, batez ere,

AI: eta zuk, suposatzen dut ya hor sartu zinenean, e... literatura pixka bat alde batera utziko zenuela.

JIA: ez.

AI: ez? jarraitu zenun.

JIA: oraindik jarraitu nun eskolak ematen.

AI: ah, bai?

JIA: bai, jarraitu nuen, ordu gutxiago, baina ez nuen utzi nahi. Eta, gainera, ikasleekin oso gustura nengoen. Oraindik ere, pentsa ya, ba... 45 urte edo... ez 40... 40 urte utzi nuela hura... 42 urte, utzi nula ikastetxea, eta oraindik ere, nere ikasleekin, gehienekin behintzat, amistade handia daukat, deitzen didate, geratzen gara zerbait hartzera... bazkariak egiten dituzte eta gonbidatzen naute, baina... oso-oso, baina bueno, nik, suerte handi horretan. Oso ikasle onak izan nituen.

AI: ze poza.

JIA: bai, ez dakit nola esan, es que... niretzat pozgarria zan. Oso pozgarria da, ikustea etortzen zaizunean gazte bat, etortzen zaizunean, laguntzeko modua daukazula. Zorrotza nintzan, e? Ez pentsa, ta danak esaten didate, e? Zorrotza nintzan, eta ez nintzan txotxolokerietan ibiltzen, baina nik uste dut jabetzen zirela: “Bueno, honek, ez du nire kalterako egiten”. Zorrotza, eta... solemnidadetik gabe, esan nahi dut, bueno, natural, e? Baina... hemen gaude bizitzari aurre egiteko. Nereztzat oso pozgarria zen, oso. Eta... bueno, hor hasi nintzan. Eta ordun, ya, ofizialtasuna lortuta, gu ya bakarrik ginan kontserbatorioan eskolak ematen Joxean Altuna eta biyok. Eta esan genun: “bueno, hau txukundu behar da, egoera profesionala, txapuza bat da, ze egoeran gauden”. Eta Escudero esan zun: “Bai, baino... 2 irakasle ez, bakarra ya behar dugu”.

AI: baino ikasle asko zenituzten, ezta?

JIA: bai.

AI: bueno... [pequeña risa]

JIA: eta... bueno, baina hala ere zan jornada bat, e? Ziran asko, baina jornada bat.

AI: bale.

JIA: eta partekatu egiten genun. Eta Joxeanek, esan zun: “A... nik ez dut nahi, hik hartu zak”, eta: “Joe, nik ez det nahi!” Bueno, baina...

AI: [pequeña risa]

JIA: berriz ere, bultzatu ninduten.

AI: bai, bai. Eta, atera zan oposizioa. Baina atera zan como profesor especial. Orduan zegoen gauza bat, arraroa. Ez bakarra, txistua, e? Baita oboe, ta... profesor especial... [Altuna], atera nun oposizioa, ta batera, ta [esan genun ordun]: “bueno, bai, conforme, baina ordun, txistulari taldekoak ere, oposizio bat, eta, fundamentuz jarri behar da. Ordun, venga, ez, ez, hau, txapuza hau, ni [incomprensible] mantentzerik. Ordun, dana bat egin zan.

AI: mhm.

JIA: eta nire plaza izan zan txistu kontserbatorioko irakasle eta taldeko zuzendari, eta besteak taldeko jotzailek. Atera genitun, oposizioak. Orduan gogorak zian, e? Astebete, han, ariketak egiten, gelditu gabe. Han eskatzen zan... denetarik, análisis musical, formas musicales... harmonizatu hau, primera vi... bueno... etortzen ziran Madrilgo kontserbatorioko [incomprensible] batekin, hango... zan Pedro [Lerma] zen, hango Madrilgo kontserbatorioen subdirektorea, eta horrelako jendea, bermatzera gauzak ondo egiten zirela. Baina, bueno, atera genitun problemarik gabe. Eta gero, Tomás sartu zenean zuzendari, eta gu taldean, esan zun: “Bueno, a ver, hemen... kontserbatorioan, batasun bat jarri behar da, hau ezin daiteke izan. Zer arraio da hau? Profesor especial... Venga. Titularrak diren guztiak katedratikoak dira”. Eta ordun, katedratiko [izaten ginan]. Nere plaza hasiera batean zan profesor especial. Gauza arraro bat.

AI: bale.

JIA: baina titularra zen. Ordun, e... hor ginan, lan egin genun asko, zuzendaritzan, orduan kontserbatorioa zegon desastre eginda, eta... momentu batean ya Tomás, oso maitagarria eta osoa, baino... [chasquea] jendearen miseriak aguantatzeko ez zeukan kapazidade handirik. Desplomatu egiten zan. Fraile izandakoa zan, La Sallekoa, pertsona zintzoa, eta... ezin zuen ikusi jendea ze gaiztakerietan ibiltzen ziran, e? Gaixtakeri asko zegoen.

AI: bai, e?

JIA: bai. Eta azkenean esan zun: “Dimititu egiten dut. Nik ezin dut”. Eta dimititu egin zun. Eta orduan, esan genun: “Pues danok dimititzen dugu”. Klaustroa egin zan beste [terna] berri bat aukeratzeko, eta hara non, nere sorpresarako, ni ateratzen naiz lehendabizikoa. “Ez, nik ez. ya hor egon naiz, ez det zuzendari izan nahi, badakit zer den hori”.

AI: o sea, dimititu egin det [pequeña risa], esan nahi det... ez?

JIA: bueno, dimititu genun... danok bateara.

AI: bai, hori da. Orain jartzen banauzue, ba... dimititu egin det.

JIA: ta tematu ziren, ta tematu ziren.

AI: bai?

JIA: eta udaletxetik ere bai, lehendabizikoa nintzan.

AI: ya.

JIA: eta diferentzia handiarekin, ez dakit, nik 30... ez dakit zenbat boto neukan, eta 2.ak zeuzkan 12, eta 3.ak 7.

AI: ya.

JIA: eta...

AI: eta hortxe.

JIA: bainon presioa egin zidaten, bainon nik ez nuen nai, banekien zer zen eta, gainera, oso estu nengoen, eta... claro, neukan hori. Beste lana, oraindik eskolak ematen, ta enun literatura utzi nahi. E... txistulari taldea, nere eskolak kontserbatorioan, pailazoak, beste berrehun mila potaje, eta... ezetz, ezetz. Eta aurrena, hementxe, txistularik ta danak komentatzen, hau ere batu zen: “Ez, es que, guretzat oso interesgarria izan daiteke”, ez dakit zer, eta... hor bazegoen, hemen zegoen arazo bat, Donostian, deitzen zian los txistularis de barrio. Auzoetan, tradizioz, hemengo talde zentralaz gainera, zegoen auzo bakoitzean, danbolintero bat eta atabalero bat. Igeldon, Loiolan, Astigarragan, Altzan.

AI: mhm.

JIA: baina, hua, claro... garai batean jotzen zuten, goizean, atsaldean... atabalariak egiten zuen pregoilariarena ere, baina oso gauza antigualekoa zan. Kobratzen zuten mixeri bat...

AI: kobratzen zuten?

JIA: bai.

AI: udaletik?

JIA: udaletik, baino bai, libramento [de causa]. Mixeri bat, baino mixeri-mixeria, o sea...

AI: ya.

JIA: eta, baino, ya etzuten jotzen. Kobratzen dute, ez dute jotzen... Ze desastre da hau? Iritsi zan... iritsia zan... demokraziaren garaia, ez dakit zer, ta... Alkainekin behin komentatzen, esan nion: "Hau, desastre bat da. Hau, txukundu beharko da". Ta, Alkain zan lehendabiziko alkatea.

AI: hm.

JIA: eta... deitu zidan, bere despatxora jutea. Ta ze nahiko du honek, ba? "A ver, aipatu didazun hori. Kapaza zinake plan bat proposatzeko ta hori ordenan jartzeko?". "Bai". Ta ordun, lan hori egin nion, banda pasatu zan... kendu auzoetako txistulari guzti horiek eta jarri, e... beste 4 txistulari. Eta 8 ginan, eta 8 horiek, aukera gendun, batzutan elkarrekin jotzeko, beste sonoridade, beste gauza... beste helburu musikal batekin. Baino, baita ere auzoetara jotzeko, hori dena betetzeko.

AI: mhm.

JIA: ondo iruditu zitzaion, eta onartu zuten, eta horrela egin zen. Eta orduan hasi ziren Kepa, Juanxo, pa, pa, pa. Eta hasi ziren txistulari taldean. Hura zen jornada erdia, jornada erdia, jotzen.

AI: mhm.

JIA: hori pixka bat lehentxeago [gertatu zan]. Eta, ordun, zuzendari jarri nindutenean, hemen, txistulari taldean, Olegario, batez ere, eta Joxean: "joe, hartu behar dek". "Eta, zergatik hartuko det?". "Bai, bai, guretzat ona izan daitekeelako. E... Trukean eskatu zerbait". Eta ordun, esan nien: "Bueno, prest nago zuzendari izateko, azkenean. Baino, 3 baldintza. 1: nik ez dut nahi nire asignaturak sufritzea. Horregatik, orduan, laguntzaile bat behar dut. Deitu behar da laguntzaile postua. 2: -esan nien- zuzendaria naiz, zuzentzeko. Eta ez pentsatu hona etorriko naizenik konpintxe bat, ez, ez, ez. Hau egingo dut, eta 3: ez ni aukeratu zuzendari, esanez, 'hori, gustatzen zait, hau sinpatikoa da'. Ez naiz oso sinpatikoa, gainea, e? Nik programa bat prestatuko dut eta horri atxikituko natzaio, e? Eta... eta hori betetzen detenean, martxa egingo det. Ez naiz bizitza osoan geratuko. Programa bat, eta programa hori aprobatu behar duzue, claro". Bueno, prestatu nuen programa bat, oso anbiziosoa zan. Zuk ezagutu zenuna zer zen irakaskuntza librea?

AI: ez... dakit.

JIA: bueno, pues, zuk, por ejemplo, pianoa ikasi behar zenun, eta ikasten zenun irakasle pribatu batekin.

AI: bale.

JIA: baino kurtso amaieran, aurkeztu zinan, eta azterketa egiten zenun. Eta hori zan sekulako negozioa. Hor zegoen tresna guztik, ta bueno...

AI: hori hizkuntzetan egiten da orain, Hizkuntza Eskola Ofizialean sar zaitezke azterketara libre bezala.

JIA: bai. Bai. Baina ordun zan, negozioa zan... urtero-urtero esaminak egiten zituztela. E... sarrera. Pianoa, esaterako, lehendabizikoa, 2.a, 3.a, 4.a, 5.a, pan, pan, pan. Solfeon ere bai. Horrek suposatzen zun, kurtsoa kontserbatorioan bukatzen zan maiatza

amaieran, eta uztailaren hasieratik geunden irakasle guztiak goiz eta atsalde, azterketak egiten. Baina milaka irakasle... ikasle. Bai. Gauza bat... kontserbatorioarentzat ona, diru asko lortzen zuelako.

AI: ya.

JIA: garai hartan, uste zirela 15.000.000 inguru, ezta? Dirutza. Eta, gurasoak engainatzeko sistema ona. Zergatik? Umeak juten ziren eskola partikularretara, eta gero, kurtso amaieran, ta... “ha aprobau solfeo, ha aprobau...” Papeleta batekin juten ziran.

AI: konserreko papeleta? Kontserbatoriokoa?

JIA: bai, ofiziala. Claro, baina, nik esan nuen: “hau astakeria bat da. Astakeri bat da, gastatzen dugulako energia pila bat tontokeria baten, gurasoak dirua, eta ez, energia gastatu behar dugu irakasle onak izaten, ikasle onak ateratzen”.

AI: mhm.

JIA: eta, legeak berak bazeukan figura bat, orain izango da... eskola hor... esaten dana examen de suficiencia, deitzen zan. Zer zen hori? Ba, zuk, momentu baten, irakasle pribatu batekin ikasia delako, zure kabuz, edozein, hola... esaten duzu: “Nik uste det pianoko 3.aren maila badaukatela. Eskatzen det zuzenean 3.eko maila”.

AI: mhm.

JIA: egiten zenun, eta hortik aurrera, bazenun berriz ingresatzea kontserbatoriora.

AI: hori da.

JIA: e? Ta oso ondo. Baina, kontserbatorioak zeuden behartuta legez, e... azterketa librean aukera ematen.

AI: hm.

JIA: eta nik uste nuen: “Hori mantentzen badeu, jarraituko dute”, irakasleek bultzatu egiten baitute.

AI: ya...

JIA: ordun egin nuen... bueno, etzan txantxulloa, e? Guztiz legezkoa zan, baina zer zan? Zegon Ministro, Hezkuntzan, Iñigo [Cabero], potolo bat, Donostiarra. Bai. Ez nuen ezagutzen, e? Baina [heldu nintzan], ta eskatu zun zita bat, egon nintzan, eta esplikatu nion: “Bueno, a ver, nik”... Txosten bat, eta beakin, ta tekniko batzuekin aurretik, ta esplikatzen naiz: “Hau astakeri bat da”. Eta noizbait, eta laster, egin beharko duzue kontserbatorioen lege bat. Eta hau, seguro, pedagogo onak badauzkazu, kendu egingo da. Ordun, nik proposatzen dizut... esperientzia piloto gisan, edo, guria onartzea. Baimena emate hori egiten da, esan dudana: legeak hola markatzen du, baina, probatzen ari gara aldatzeko, eta baimena daukazu esperientzia pilotu gisa beste sistema bat erabiltzeko.

AI: sufizientziaren sistema hori?

JIA: e?

AI: sufizientziaren sistema nahi zenuen jarri?

JIA: ez. Sufizientziaren sistema legean zegoen.

AI: bale.

JIA: irakasgintza librea kentzea.

AI: hori da.

JIA: karo, hori, irakasgintza librea, horregatik esaten dizut. Sufizientziarena bazegon.

AI: ya.

JIA: baina librea, behartuta geunden eskeintzera.

AI: ya.

JIA: eta nik esan nuen: “Ez, nik hori kendu egin nahi det”

AI: kontserbatorioan ikas dezala jendeak?

JIA: ez, kontserbatorioan, edo bestela ikasi nahi badu, baina etortzea, ya maila bat daukanean. Ez, klaro, gurasoek esaten dute: “Baino, a ver, nire semeak, behintzat, uzten badu, paper bat dauka esaten duena solfeoko 3.a probatu duela”. Baina ez du ezertarako balio.

AI: ya.

JIA: zertarako balio dio bizitzan? Baina ez zuten ulertzen. Beti... mentalitate berdinez.

AI: iritsi behar da bukaeraraino, ez?

JIA: klaro.

AI: balioa izateko.

JIA: gehienez... 5.erako, edo, bueno. Kontua zan irakaskuntza librea kentzea, legalki oso gaizki zegoen. Zaila. Ordun, hark eman zidan permiso esperientzia pilotu gisan egiteko. Eta holaxe egin genuen, atera zen prentsan, eta Bilboko kontserbatorioak... bazegoen idazkari bat... ta salatu egin gintun.

AI: ah, bai?

JIA: eta atera zan, legala zala.

AI: ya.

JIA: juiziora deitu ere egin ziguten, baina, ikusi zuenean abokatuak: “baimena daukagu ministerioa”, ta: “A, ez genekien”. “Galdetzea zenuten”.

AI: energia gastu bat, izan zen...

JIA: bai, galdetzea zeukaten. Eta ordun, kenduta, bueno... hori, hor nintzan direktorea. Eta bueno, aldatu nuen gauza pila kontserbatorioan,

AI: mhm.

JIA: programa guztia.

AI: eta metodo hori sortzeko, eduki zenuen babesik, edo... erakunde publikoena?

JIA: egon, itxoin, bukatzeko hori,

AI: bai, esan.

JIA: ez, 2 urte neramazkinean zuzendari, hura lan gehiegi zan, ta batez ere diruk, porque, sortu nun kontserbatorioko orkesta, kontserbatorioko banda sinfonikoa, txistuarena handitu egin genuen, eta hori sortzea konplexua izan zen, eta orduan eman nuen irakasgintza auzoetara, deszentralizazioa, auzo guztietara. Oso gauza konplejua eta presupuestoa ere, handitu egin zen. Eta, ikusi nun: “nik ezin det denetara iritsi”.

Ha explicado cómo fue el proceso de selección del personal contable, y en qué circunstancias dimitió como director del conservatorio, una vez cumplido el programa que propuso.

Tras su dimisión se generó un muy mal ambiente entre el profesorado del conservatorio, y unos compañeros le propusieron que volviera a tomar el puesto de director. Él se negó, y a pesar de la presión recibida, consiguió mantenerse en su negativa. Finalmente, se fue del conservatorio.

Este suceso coincidió con otros eventos conflictivos de su compañía de payasos, y también ha explicado algún problema que tuvieron con el contenido de un espectáculo, y cómo terminaron siendo vetados.

Había dejado de dar clases de literatura, dejó también el conservatorio y su compañía de payasos fue vetado. Así que se quedó sin casi ninguno de todas las ocupaciones que tenía hasta el momento. Pero estaba seguro de que saldría adelante. Pasaron unos años un poco apurados, pero se arreglaron.

AI: txistua, e... akademian sartu zenean, edo, ofizializatu egin zenean, galdera neukan ea... txistua euskal identitatearen sinbolo izate horrek, ze postu, edo, izan duen akademizazio horretan, ea bultzatu zuen, edo ez... Egia da, esan didazula krisian zegoela txistua, agian kontrakoa...

JIA: bueno, horretarako, gertatzen da... hor ere artikulua bat daukat idatzita, txistuaren historiaz,

AI: hm.

JIA: ni gazte nintzenean, eta abar, erabiltzen zen diskurtsoa zen: “Txistua da euskaldunen tresna bat”, e? Eta, gainera, [incomprensible] ziran. Bueno, [zuen asmoak, osatu] zun, halako bertsio bat, euskaldunak borrokalaria, ta, indartsuak, [garaian], ez? Ba, txistuaren... “sonido bravío, txistuarena”, esaten zuten.

AI: ya.

JIA: ez, baina nire... nere lanen artean, beste bat hartu buena izan zan: “Bueno, nik... jakin nahi det hau nola dan, nundik gatozen.” Eta norbaitek: “Ez, leize-zuloetako antzinako euskaldun horietako batek aurkitu zuen hegaztien hezur bat, eta frogatzen aterako zion hotsa, gero egingo zizkion zuloak...”. Ostra... eta bueno, hasi nintzen ikertzen, inbestigatzen, eta, bueno, pues... inundik ere ez da holakoa, e? E... XII-XIII. mendean sortzen da,

AI: Europa osoan, zabaldua.

JIA: Europa osoan, bai. Tambourin. Tambourin.

AI: bai.

JIA: nondik? Ba... ziur aski, baten batek, txiribitari batek deskubrituko zun: “Ui, 3 zulo bakarrik eginda, nahiz eta zulo gehiago izan, -flabiola bezala, Katalunian-, zulo gehiago ditu, baina hiru bakarrik erabilia, ba, lortu ditzaket nota guztik. Eta horrela daukat eskuetan zerbait jotzeko”. Eta, batez ere, merkeagoa zan, merkeagoa zan. Nik 2 musikari beharrean, 1-ekin, [incomprensible] dantzarako.

AI: hori da, bai, bai.

JIA: ordun, nun? Ez dakigu. Ez dakigu. Irudieri kasu egin ezkerro, Europa osoan.

AI: bai.

JIA: XIII. mendean daude, f... Europa osoko katedralen kapitaletan ateratzen dira soka-dantzak eta danbolinteroak.

AI: mhm.

JIA: Cántigas de Santa Maria, Alfonso X.a Jakintsuak, Espainian, liburu lodikote hori,

AI: bai.

JIA: han badira Ilustrazioak, eta han agertzen dira danbolinteroak.

AI: bai.

JIA: eta bueno, beste leku askotan, e... Probentzan, noski, [egin behar izan delako], Belgikan... leku guztietan ateratzen dira, direla tapizak, direla kapitelak, direla koadroak, direla Ilustrazioak... orduan, Europa osoan zegoen.

AI: bai.

JIA: ez dakigu nondik sortu zan, dakiguna da, gainera, gero ematen zaion antigualeko kutsu hori ez dela, momentu hortan da modernitatea, m? Gauza berria da. Ordura arte, ez da inun agertzen. Horregatik dakigu ordun jaio zela, ez dagoelako... lehenago ere, badakizu, bibliak nola egiten zituzten monastegietan, eta abar,

AI: bai.

JIA: eta Ilustrazioekin, hor, “iluminar” esaten zutena, ez? Hor ez da agertzen.

AI: beste instrumentu batzuk bai, baina hori ez.

JIA: bai, ta hori ez. Ordun, hor jaioa izan behar du. Ez dakigu ez nun zehatz, ta ezta noiz, baino, hor nonbait.

AI: arrakasta handia izan zuela bai.

JIA: bai. Bai, bai. Leherketa bat bezala izan behar zuen, e? Baina ya XIII. mendearen erdian, ya normalizatuta baldin badago, hasi-hasi XII.ean hasiko zan, edo, ta.

AI: mhm.

JIE: eta ordun, gero, [egingo dizut] pixkat prozesua. Hemen, zer gertatzen da? Hori, tambourin, Europa osoan, eta Europa, gero hasten da Ameriketara zabaltzen, eta, eramán zuten beste lekuetara. Hemen, ta artíkulu asko daude Txistulari aldizkarian hortaz: “Huelvan jotzen dute antzeko zera bat”. Tamborileros de Huelva.

AI: eta harrituta, eta, baino... [pequeña risa]

JIA: “Ah, euskaldunak hara joango ziran”. Dana zan, e... euskozentrismo hori, ez?

AI: ya.

JIA: ez, ez, ez da holakorik.

AI: ya.

JIA: e? Eta... hemen gertatzen dena da, m... ya XVIII. menderako, leku askotan makaltzen ginen. Eta hemen, bueno, Iztuetak esaten du: “Ez da sortu eta asmatuko euskaldunentzat hoslankai instrumentu pozgarriagorik, nola diraden txilibitua”. Orduan

txilibitua, oraindik txistu izena ez zen erabiltzen, eta danbolina. E? Ba, zerbaitengatik, ez dakit, hemengo dantzekin, edo, auskalo zergatik, lotzen zelako, bueno, ba arrakasta mantendu zun. Beste lekuetan pattalaldian zegoen garaian,

AI: ya.

JIA: hemen ez. Eta, beste gauza bat gertatzen da. Ordun, ziur aski, arrakasta horren ondorioz, ilustratuak, m? Los Caballeritos de Azcoitia, hemengo ilustratuak, Seminario de Bergara, eta horiek, ba, landu egiten dute tresna hori.

AI: mhm.

JIA: eta, beren erreforma asmoetan, hoiek, erreformak alde guztietan egin nahi zituzten, ba, sartzen dute gure tresna. Eta sartzen dute gure tresna, eta ya, [chasquea], tresna horiek zeuzkaten aukera guztien artean, handiak, txikiak... modelo bat sortzen dute, ontzat emateko. Eta horixe zabaltzen da. Hor sortzen da, egiturari dagokionez, txistua, berez. XVIII. mendearen lehengo danbolin zaharraren eta unibertsalaren moldatze bat,

AI: mhm.

JIA: moldatze bat da, aukera bat egiten da, izan ditezkeen guztien artean, hau aukeratzen dugu,

AI: eta pixkat estandarizatu, edo.

JIA: bai, eta... estandarizatu dute, eta oso musikari onak daude. Garai hartan, musikariak, baino, danbolinak eta Madrila joaten dira jotzea, eta errege aurrera, eta bueno, kriston arrakasta. Hilario [Bengoa], e... Baltasar de Manteli, Francisco de Javier [Etxabarria].

AI: hoiek bat edo beste izango ziren,

JIA: a, bai, bai.

AI: gehiengoa, seguruenik, ez.

JIA: ez, baino bueno, badira, eta sortzen da, dantza, herri-dantza kontrolatzeko asmotan, udaletxeetan kontratazioa... lehendik hasita zegoen, baina hor ya zabaltzen da, eta orduan, udaletxeak esan zioten danbolinari: “Zuk, hau jo dezakezu, hola, hemen, ordu hontan, eta nolabait gobernatzen zan.

AI: mhm.

JIA: hor, dantzarekin errezelo handia zegoen, jendea desmadratzen ote zan, ez?

AI: ya.

JIA: eta, horrek, giroa sortzen zuen, gero, matxinadarako. Eta... kontrola nahi zan. Ordun, zan, kontrol sozialaren osagarri bat zan.

AI: erraminta bat.

JIA: bainon, baita ere, jotzailearentzat bizimodu bat. Ze, lortzea... etziren izugarritzko soldatak, baina familia osoak mugitzen ziren horretarako, esan nahi dut, e... hori konprobatua dago, historian. Asko kontrolatu dugu, baina gure aitona bezela, eta beste txistu asko. Halako herri batekoa izan, baina ateratzen du txistuari plaza... bueno, nire aitona aitona txistugilea zan, baina gaixotu zan gazterik, eta Hernanin geatu zan, baino, 3 anaiak, 1 joan zan txistulari Balmasedara. Tokitan dago, gure herritik. Ta postua sortu zun: “Kontxo, soldata bat”. Gero, igual, zapatagina zan, igeltseroa,

AI: mhm.

JIA: e... beste zer bait, eta beste lan osagarri batzuk egiten zituen, baino, hoiek ya ematen zion... kontxo, soldata finko bat edukitzea asko zan. Gaur egun ere bai, baina orduan asko zan. Beste anaia joan zen, Joxe Inazio, ni bezela izenez, Ansorena, Castro Urdialesea. Ordun Castro Urdiales, erdi Bizaia zan... en fin, hor ez zegon [incomprensible] garbi, eta, danbolinteroa zeukaten. Eta aukeraketa proban aureskua joarazten zioten, han egiten zelako aureskua.

AI: mhm.

JIA: gaur egun Kantabria da, eta argitaratu dauzkat artikuluak. Eta bestea Erreterira. Erreterira, eta han izan zen txistularia, e? Orduan, bueno, pues hori, alderdi txarra... bueno, txarra, edo, kontrol hori ezarri nahia, baino, ofizio bat zan, eta ordun, lehia handia beren arte, eta ordun ikasten dute, asko. Baina hori, zer gertatzen da? XIX. mendean, ya hasieran, ba... hasi dira, XVIII. mendean, ya hasten denean, e... [chasquea], zera... la rueda de sucesión deitzen dana, Borboiak ekarri zituna Espainiara, egin zan, e... Austrian burutu ziren [incomprensible], nor izango da errege, etorri ziren Ingalaterrakoak, eta azkenean tratatu bat egin zuen Borboiak, Felipe, conde... duque de Anjou,

AI: mhm.

JIA: zera, Frantziako [erregean], e... semeak. Ez semeak. Felipe... IV.a izan zen hura? Ez, Felipe V.a izan zen. Felipe V.a. Tratua egin zuten, hori... barregarria da. Ez dezu ezagutzen historia hori?

AI: ez.

JIA: el tratado de Utrecht. Ba, Borboiak Espainian errege jartzeko, tratadoa egin zuten Ingalaterrakoekin, el infante Carlos de Orleans, e? Eta, hark uzten zien hemen errege izaten, gerra eta gero, claro, jende asko akabatu eta gero. Baina, trukean ematen zieten, Napolesekko erresuma, ez dakit Sizilia... hainbat gauza, ya está, eta, Gibraltar.

AI: ya.

JIA: orain ya, gaur egun, espainola izateko Gibraltar aldarrikatu behar da, pues... Hori eman zitzaion Ingalaterrari Borboiak jartzearen truke, e?

AI: ya.

JIA: e? Eta, hori, historia ondo ikasi dun edozeinek badaki ondo, horrela dala. Historiaren miseriak, gero... Bueno,

AI: bai.

IA: ordun, baina horren ondorio, ze izan zan? XVIII. mendean, eta gero XIX.ean ere bai, Euskal Herria, Gipuzkoa, batez ere, hemendik pasatzen zirelako... beti etortzen ziren kanpoko armadak. Gerrak, Napoleon, bestea, ba hemendik.

AI: ya.

JIA: eta horiek ekartzen zituzten modak, Europako modak.

AI: bai.

JIA: eta hasten ziran zabaltzen baltsa, polka, gero [redoba], ez dakit zer... eta, hor, lehengo dantza modua... zaharra, ba, pixkanaka-pixkanaka uzten dijoaz, e? Segun ze lekuetan, ba mantentzen dira, baino... [chasquea], gero eta makalago. Eta txistua ere ya,

pixkat baztertzen hasten da. Eta baztertzen dan neurrian, eta diru iturri txikiagoa den neurrian, pues dana jexten da. Jendeak ez du hainbeste interes ikasteko, txistugileek egiteko ere ez, makaltzen da dana. Eta ofizioa, eta torpeagoak dira jotzen... eta, pues hori, gertatzen da, prozesu bat, oso polita. Nik, askotan esaten det, ez dakit ezagutzen dezun txiste hau: tipoa badijoa hola kalean [camina con cogera], m? Eta lagun batekin topatu: “Ui! Ze zabiltza, kojuka?”, “Ez, ¡chulo que es uno!”

AI: [pequeña risa]

JIA: e? Zea, erdaraz esaten da, bastante, hacer de la necesidad virtud.

AI: aha.

JIA: pues, txistuakin horixe egin zuten batzuk. Okerrago entzuten zen txistua. Ya hasi ziren txarangak, este... [murgak] esan dizutena, rondallak... zabaltzen. Hirietan, hasiera batean, herrietara geroago iritsi ziren, noski. Eta arrakasta handia bazuten.

AI: mhm.

JIA: e? Ordun, “zer egingo deu?” Hor, aldarrikatu, Karlismoarekin hasiera batean, gero abertzaletasunarekin, “Bai, bai, baino hau *guria* da. Okerrago entzungo da, ez dakit zer, bai, baina... bainon *guria* da.” Beste... beste balio *erantsi* bat jartzen zaio, e?

AI: ya.

JIA: e? Beste balio erantsia. Eta... hoixe gertatu zan. Eta orduan, hor, ba, abertzaletasuna, bereziki, e... XIX. mendean amaieran, esaten nun, “sonido bravío del txistu”. Lehenago zan, txistuaren “hots *gozoa*”, danbolinaren “hots *gozoa*”. Iztuetak *gozoa* esaten du, gure aittonak, lehengo lege zaharreko danbolinteroak, esan zuen: “ez, ez, txistu *gozoa*”.

AI: mhm. Bai.

JIA: ordun, nik nire metodoari jarri nion *Txistu gozoa* izena. Baina bestea, jartzen zan, e... bueno, horixe.

AI: mhm.

JIA: eta ordun, nik, bueltatu nahi nun hortara, jatorrizko modutara, e?

AI: aha.

JIA: patata handia sartu dizut, e?

AI: ba ez dakit, denak dauka lotura, bat, beste... ez dakit.

JIA: bai, horregatik... e? Bueno, hainbeste rollo.

AI: mhm.

JIA: bueno, segi.

AI: bale.

JIA: baina nik uste nuen zure lana dantzari buruz zela.

AI: bai, bai, baino... ez, da, dantzarako jotzen duen txistulariari buruz. Eta horretarako, txistulariaren hezkuntza nola bideratu den, edo...

JIA: hezkuntza?

AI: jakin nahi dut, eta asko esan didazu horri buruz.

JIA: bai, bueno.

AI: gero daukat, hola, hipotesi bat, edo galdera bat, ea txistua akademizatzea sartzen dan txistuaren sinbolismo horri indarra emate horretan, edo. Baina nik uste dut lehenengo helburua, zuena zela, instrumentu bezala, musika instrumentu bezela,

JIA: bai, bai, bai, bai, bai.

AI: txistua... pisua ematea, edo, ez dakit nola esan... hobetzea, goxotasun horren bila, esan duzuna oraintxe bertan,

JIA: hau dana, prozesu bat izan da, kontatu dizuten guztia,

AI: bai.

JIA: nahastu egiten dira gauza batzuk bestearekin, ezta? Eta... ezjakinak ginan. Eta ordun, hasi ginen deskubritzen. Eta ni, hortan bai izan naiz, bai, makina xamarra. O sea, juten nintzan, e... Madrila, Bartzelonara edo Parisa, eta... eta ibiltzen, juten nintzan musika dendetan gauzak bilatzen. Hor konturatu nintzan: “kontxo, zenbat gauza dauden barroko garaian eta gero ere, gurea bezalako flautaetarako idatzita”.

AI: aha.

JIA: hori bakarrik ez. Parisen, e... nola ematen zuten probentzako danbolinak, eta gustatzen zitzaaien, ta originala zan, eta operetan... opera barrukoaren deskantsuetan, danboliteroak joaten zian, eta jotzen zuten... eta entzun... beti doinu biziak ziren, erritmikoak, gustatu egiten ziren. Eta ordun, horren ondorioz, konturatzen naiz... ez dago inon idatzita, baina kontatzen naiz, ikusiz, hemen sortu da genero bat: tambourin.

AI: ya.

JIA: igual jo dezu inoiz. [recita] mi fa sol fa mi, si, si. Ez duzu? Rameau.

AI: ez...

JIA: ba, da, tambourin.

AI: mhm.

JIA: pieza asko daude, musikari handiek eginda, tambourin.

AI: ya.

JIA: danbolinteroan estiloa imitatzen. Klaberako, edo pianorako, eta, kontxo. O sea que, historia musikalean utzi dugu gure arrastoa. Nik egin ditut tanborin horietako asko, berriz txistura itzuli, transkribatu txisturako eta jo. Oso egokiak diralako.

AI: mhm.

JIA: eta, ordun, dana, hori, e... azkenean, bukatu nuenean, nolabait, historia guztia ulertzen, lasaitua hartu nuena.

AI: bai.

JIA: “kontxo, honek badu logika”.

AI: aha.

JIA: eta gogoratzen naiz artikulua batean kontatu nula, a ver bilatzen dizuten... hainbat artikulua... ba... [chasquea], lehen, hasi ginenean txistu eta organo kontzertuak jotzen, lehendabiziko batean izan zan [Arrigorriaga]. Ta ordun, txistu ta organo kontzertua zan: “bueno, [ze trasteak] etorri dira?” Ez? Txistularien artean.

AI: mhm.

JIA: eta bueno, ba batzuk ezagutzen genitun, elkartzen ginelako batera eta bestera. Han kuadrilla bat aurkeztu zen, txistularien inguruko... ingurutako txistulariak, eta: “Hombre!”. Danak oso jator, gehienak oso jatorrak. Baina bazegoen bat, mutur beltzean, enuen ezagutzen ezeatik. Eta hasi... han, gero, kontzertua eta gero, joan ginen baso erdi bat hartzera, eta galderak egiten: “Eta hau, nola egiten duzu? Eta hau? Eta zeatik?”. “Ba honela”... eta horrela. Eta... baina hura muturtuta, eta hurreratu egiten zaigu: “Ya, pero eso no suena a txistu. ¡Eso suena a flauta!”. Eta esan nion: “Bueno, es que el txistu es una flauta”. Sututa jarri zan: “¿Cómo que un txistu una flauta? ¡[Esto es] el txistu!”. E?

AI: ya... Ez dakit... Ikuspegiak, agian, estetika tarteko... ez dakit.

JIA: ez, iruditzen zitzaien berezitasun hori aldarrikatu behar zala. “¿Cómo que es *una* flauta? ¿Eh? ¿Una flauta?”. No es un tronbón. E? No es un saxofón, no es [ukelele], es un... una flauta. Eta zenbat flauta tankera daude munduan?

AI: ya.

JIA: pila bat. Ta bueno, pues, hoitako bat da.

AI: aha.

JIA: e? Ez da *bat* ere, ba familia bat da, familia bat da. Txikiak, handiak eta abar. Eta honen inguruan, ba bueno, Michael Praetoriusek bere trataduan, Errenazimendu garaian ya agertzen ditu. Eta... e... [Mary Rose]-en... badakizu... barku bat zan. XVI. mendekoa, o ez dakit. Zea, ondoratu egin zana,

AI: ah.

JIA: eta agertu ziran flautak, ta... holako flauta hartu ziran, ingelesa zan, Amerikatik honuntza zetorren.

AI: ya.

JIA: flautak ziren, beste flauta bat, eta ikusten dira irudi askotan, nola jotzen duten beste flautistekin batera.

AI: eta...

JIA: margen handia daukazu. Por tzierto, ez dut esan *txistu* izena XIX. mendean amaieran sortzen dala.

AI: bai. Bai. Pixkat, gainea, igual, e... alde erritmikoari... igual, garrantzia kenduta, edo... [chasquea] birtuosidade melodiko horri... eman zitzaion... horregatik, danbolinari garrantzia ematetik txistuari garrantzia ematera?

JIA: egia da, XVIII. mendean, Ilustrazioarekin sortzen direnean danbolintero berri hauek, e... neurri handi batean arbuiatu egiten dituztela herri dantzak, Iztuetak hori esaten du, eta badirudi horrela dela, eta, e... berek nahiago dutela jo saloietan,

AI: mhm.

JIA: ordun deitzen ziran bigirak, bigirak dira, vigalias.

AI: ah.

JIA: alegiya, gauetan, palazioetan-eta egiten ziran dantzak.

AI: bai.

JIA: eta hoietan txistua hartu... e, danbolina hartu beharren, egiten zuen, ttun-ttuna.

AI: hm.

JIA: goxoagoa zalako, eta horrekin jotzen zuten. Eta... bueno, beste tresnakin batera, eta, hoiek ematen diote garrantzi handia txistuari, flautari.

AI: mhm.

JIA: aldiz, beste danbolinteruak, ematen diote danbolinari, erritmoa: ttun, ttu-ttu, ttun, ttu-ttu, ttun, ttun, edo, ton, ttun-ttu, ttun-ttu, ttun, ttun. Eta jendeak dantzatzeko du, eta entzun, bueno.... builarekin ezer gutxi entzungo zuten. E?

AI: ya.

JIA: eta Iztuetak hori jasotzen du. Lehengo danbolina, es que ze garrantzi ematen zioten danbolinari, eta....

AI: bai, hori da.

JIA: bueno... Seguro grabatzen ari dala hau?

AI: bai. A ver? Hortxe dijoa. Bueno.

JIA: baina... hori ere, gero, askok erabili izan dute esateko... e... bueno, txistulari [mota jarduteko, baina bueno]. [chasquea] Denetarik egon da beti.

AI: mhm.

JIA: denetarik. E? Nik uste... es que, erritmoa... Nik ezagutu ditut, e... nola esango nuke... beti dantzari taldeekin ibili izan diren txistulariak, eta izugarri txarrak

AI: [pequeña risa] bai?

JIA: izugarri txarrak. Ez dute ezer ikasi.

AI: o sea, praktika hutsak ere, agian ez du balio.

JIA: karo. Es que... sukaldari txar asko daude beti sukaldari izan diranak.

AI: mhm.

JIA: eta... eta... apaizaren artean ere, 80 urtekin oso txarrak ere badira. Ta, kazetari txarrak ere... urte [askokin].

AI: ya.

JIA: txarrak txarrak dira. Edozein gauzan. Ta, erritmoa, hori egia da... esplikatzen det, [hainbat] aldiz idatzi det hortaz. Gaur egun erritmoak zentzu mekaniko bat du, historian barrena izan ez duena. Gaur egun oso ohituta gaude klaketakin grabatutako gauzak. Ta! Ta! Ta! Nik gorrotatu egiten det. Gorrotatu. E? Gainera, gaur egun, o sea, reggaetón, eta holako moda askotan, es que, entzun eta dena egiten da klaketa.

AI: ya.

JIA: grabazio asko daude, klaketa izan dutenak grabatzeko garaian, pun-pun-pun, baina gero, ken

AI: bai.

JIA: ze etorri gea, tailer batera edo zer?

AI: [pequeña risa]

JIA: e? Claro, es que dantza beste gauza bat da.

AI: ya...

JIA: dantza da, nere ustez, e? Nik nola sentitzen dudan dantza. Momentu batzutan izan leike tipo hortara, indarra emateko, baino momentu batzutan, momentu konkretu batzutan. Baino bestela da, gehiago, gorputza bezela, elastizidadearen eredu. Bueno... ez dakit... txisturik dauden... hauek... bueno. Edozein gauza jotzeko: [tararea]. Zuk hartzen baduzu hori, eta batzuk, nik uste dut, mozolo, saiatu dira azterketak egiten erritmoan makinakin. Eta uste dute, hori, klaketa dala eredu. Ez! Da, *bizitza* da eredu.

AI: mugimendua...

JIA: mugimendua. Eta jendeak, saltoak eta egin behar ditunean, danak ez dute iraupen bera.

AI: ya.

JIA: ta ordun, nik jotzen badet, karo... jotzen... a ver, mozoloak beti mozolo. Orduan hasten dira esaten: “Txistulariak partiturakin ezin jo, ordun ezin du dantzatu”. Hori tontokeri bat da. Nik jartzen badut hemen partitura bat jotzeko, e? Ez dut zertan partitura guztia begiratzen egon beharrik.

AI: mhm.

JIA: igual esaten dut: “ba, segurantzagatik, a ver ahaztu zaiten...”. Por ejemplo, hemen jotzen nuenean, txistulari taldean, askotan ibiltzen nituen partiturak, ez notak jakiteko, baizik eta kantu gidakin jotzen genun, dantzari talde ezberdinekin, eta klaro, bakoitzak bere trikimailuak dauzka,

AI: mhm.

JIA: eukitzeko apuntatuta, edo: “honek hemen 3 aldiz errepikatzen du, honek ez du batere errepikatzen, honek...”. Eta, hori, nola 7 aldaerakin jotzen degun, ba, jakiteko zein jo behar dudan orain, ez?

AI: bai.

JIA: eta, horretarako.

AI: gida bezala.

JIA: bai, gida bezala. Ez besterako. Eta seguridadea eukitzeko. Baina, nik partitura hemen daukat, eta tarteka begiratzen dut, eta, gainera, bueno, zuk musika badakizu... musikari onak ez du... ez du zea hartu behar notaka. [Txistulari on] bat jotzen ari da, eta ya hurrengo bi konpasetan dago, normalean.

AI: bai.

JIA: irakurketa bezela. Irakurtzeko, nik hau egin behar badet: [lee una palabra de la guía de preguntas que tenía sobre la mesa, orientado hacia mí, por lo que la estaba leyendo del revés] “Goizak... Goizaldik.” Goizaldik, hori igual, “Goi-zal-dik”, orain, kontrara irakurrita, bai behar detela hitzeka irakurri.

AI: [pequeña risa]

JIA: baino, hemen, buelta ematen badiot, hitz hau esaten ari naiz eta hemen nago ya irakurtzen [señala la siguiente palabra del texto con un dedo]. Begirada luzeagoa. E? Hori, tontokeria bat da, partiturarena. Beste gauza bat da: “es que, musikari txarra da,

eta ez dakit behar bezala irakurtzen”. A, baina problema ez da partitura edukitzea, problema da musikari txarra izatea.

AI: ya.

JIA: e? Eta, o... [chasquea] beste gauza bat: “es que, karo, ritmo [horri] ez, dantzari jarraitu behar zaio”. Aizu, baino, 12 dantzari, edo 8 dantzari talde bat baldin badaukat, zeinei jarraitzen diot? E? Pues, jarri behar da ritmo egokia denentzat, eta hor, beraiek ere behartu beharko dute pixkat. Erabat desberdina, baina oso gutxitan gertatzen da, banaka dantzatzen danean. E? Banaka dantzatzen danean, bai hoixe. Baina, zeri jarraitu behar diogu? Dantzarien ederrari, eta... egin behar duen exhibizioari, nolabait esateko? Edo dantzariaren eskaxeri? Batzuk uste dute, e... txistulariak jarraitu behar diola dantzariaren eskasa konpontzera. Hori zaila da. Esaten det, nik, jotzen det dantza bat. Jon Maiarentzat, edo Aiert Beobide, edo hainbat dantzari eder, zoragarri. Hasten dira izugarrizko buelta ematen saltoakin, ta murrirka egiten batera. Ta luzatu egiten dira. Bueno, nik, bilatu behar det musikalki modu bat hori ondo betetzeko, hori ondo geratzeko. E? Kontrapas batean, ez? [recita] “Trolaaa, drola...” Baina ezin detena da ibili: “Trolaaaaaaa, trolararariteto rorirerori... taaaaaaa tarararitetori”. Ez, ez. Honek hemen denbora gehiago behar du. Eta nik jarraitu behar diot, baina jarraitu behar diot dantzaren zentzua eta musikalearen zentzua, porque, bestela, entzuleak esango du: “Jo, ze dantzari ona eta ze jotzaile txarra”.

AI: biek jarraitu behar diotela dantzari estaten duzu.

JIA: horregatik esan izan dut askotan, eta gero batzuk: “baten batek esan zun”, ez, ez, hoi nik esan nun.

AI: [pequeña risa] bai.

JIA: biek ala biek *dantzari* jarraitu behar diote. Ez txistulariak dantzari, ezta dantzak... dantzariak txistulariari. Biek ala biek dantzari. Zer dantza egin behar dugu? Eta orduan dantzariak esaten dizu, eta ikusten duzu ensaioan: “Ez, ez, nik hemen luzitu nahi det, nik egiten det jesukriston guraizea”, eta... o esan gabe, ze ikusten dezu. Ordun, nik hori *lagundu* behar dut.

AI: dantzak ematen duenaren barne.

JIA: karo, baino, *ematen* duena. Esan nahi det: “Ba, jo, pues... beste modu bat bilatu behar deu, porque... [chaquea] gehiegi behartzen ari zera musika hemen, eta ez da ondo geratzen. Eta jendeak *ikusi*, eta *entzun* egiten baitu”.

AI: bai.

JIA: biak. Eta badira mugak... egin daitezke, baina momentu batean, hainbeste tirata, hautsi egiten da.

AI: mhm.

JIA: e?

AI: justu irakurtzen ari zinen: “Goizaldik”, [pequeña risa] apuntatuta neukan Goizaldik 1998an atera zuen liburu horretan, 50 urteurrenaren... e... harira, zezoe aportatu zenuela hor, zerbait idatzi zenuela, eta... esaten zenuen txistulari hori, beti profesionala zen garai batekoa.

JIA: bai.

AI: e... taldeetan garrantzia zuela dantza irakasteko eta saioak lantzeko.

JIA: bueno, gehien... askotan, txistularia dantza maisua zen.

AI: mhm. Bai, orain ya, e... gertatzen ez den hori.

JIA: ez, eta, gainera, nik dantza maisuekin, ez det esango harreman txarra izan detenik, baina askotan tirantea. Eta zergatik? Pues... karo, txistularia gutxitan joaten da. Lehenago ez, lehenago zan... baina, orduan, dantza maisua jainkotxo bat bihurtzen da.

AI: mhm.

JIA: m? eta, bueno, dantzari gehienak ez dute agintari handirik behar bizitzan, eta sinesten diote. Claro, zu juaten zara aktuazio bezperan, jotzea, eta konturatzen zea: “Jo, hemen zer kaka egin duten”. Baina modu xuabea esanda ere... batzuek onartzen dute, nolako pertsonak diren, baino beste batzuk: “Nola? Hau datorkit kanpotik niri erakustera?”

AI: . Bai, holako gauzak kontatu dituzu, eman zenidan liburuxka hartan.

JIA: ah, bai, bueno. [incomprensible] txistulariak eta dantzariak, ez?

AI: bai.

JIA: pues claro, eta... hainbeste urtetan, maisu askorekin oso harreman ona euki det.

AI: aha.

JIA: [Mungia] hil zan, baino, ze pertsona jatorra, eta... askotan oso... Gene Yurre... oso harreman ona, eta beti... Ni beti ikasteko prest egon naiz, eta beraiek ere ikasteko prest egon dira. Baina beste batzuk, bueno... astakeriak.

AI: ya.

JIA: e?

Me ha contado una anécdota que vivió con un maestro de danzas que rechazó su ofrecimiento de tocar el txistu para una ezpata dantza, y que prefería que se tocara con el dúo de violín y acordeón.

Comenta que el ritmo de zortziko fue creado para el txistu-tamboril, y que eso no es de casualidad, por lo que, rítmicamente, sería más difícil que el conjunto de acordeón y violín se luciera. Entonces, Ansorena no entendía el rechazo de su ofrecimiento, teniendo en cuenta, además, que históricamente era más acertado optar por el txistu en vez de por el dúo.

AI: aipatzen duzu, e... garai bateko danbolinteroen falta dagoela. Duela 25 urte hori esaten zenuen, praktikan eskas xamar gabiltzala oraindik...

JIA: bai.

AI: e... ze... ze... Nola aldatu da, edo, kontua 25 urte hauetan? Dantzarako jotzen duten danbolinteroen...

JIA: baina, orain dala 25 urte esaten nun, ez?

AI: bai, bueno, 98, hor inguru.

JIA: bai. Zertxobait hobetu dela esango nuke, orain azkeneko urte hauetan... baina, egia da, nik, e... kontserbatorioko programa egin nuenean, lehendabiziko momentutik jarri nitun danbolin dantzak programan.

AI: mhm.

JIA: eta *ikasi* egin behar zen. Eta nerekin ikasi zuten guztiak *ikasi* egiten zituzten. Nik aitonarekin bezela, e? Inportantea da. Baino gero, ez dakit zergatik, pues... handi uste xamarra, badakizu. Gehiago izan nahia... Iztuetak ere aipatzen du, haiek, garai hartako... danbolin famatu horiek ez zutela *danbolin* izena ematea nahi.

AI: hor hasten da igual *txistu* deitze hori, ez dakit.

JIA: ez, geroxeago. Hori geroxeago zan. Ez, baino, Iztuetak aipatzen du: “silbo primero”

AI: bai.

JIA: “músico mayor” deitzea, eta horrelako gauzak.

AI: bai.

JIA: eta ordun, txistua, nik uste... [chasquea] Bakoitzaren izaera ere bada... ba, nahi zuten: “Ez, ez. Ni beste maila batekoa naiz. Nik jotzen det kontzertu-musika”. Kontzertu-musika dantzarako baino gehiago balitz bezala, ez?

AI: ya,

JIA: ez dakit nundik ateratzen duten hori, baina bueno. Baino hoi, egon da. Fenomeno hori egon da.

AI: bai.

JIA: o sea, ofizializatu egiten da, eta bueno. Nik uste, danbolinteroetan, denetarik egon behar dula, eta ondo dagola espezializatzea, eta batek esatea: “Ez, ez, nik abangoardiako musika joko det. Ni kontzertuan”. Bale, baina beste guztia ere egin daiteke. Atzo, Jon Ansorenarekin mintzatu naiz. Orain hemen dago. Ez da nire semea, e?

AI: [pequeña risa] Ansorena daukanez abizena, familiakideren bat, edo...

JIA: bai. Da... jende askok esaten dit: “Ah, zure semea?”. Ez, ez, ez.

AI: ya.

JIA: hain xuxen, nik ezagutu nun hona jotzea etorri zenean. Oso jatorra eta izugarri musikari ona. Da lehengusu txiki baten semea. Ta hori... nik, lehengusu txiki hori ezagutzen nun, baina gutxitxo. Baina hau, inundik ez.

AI: ya.

JIA: eta, aizu, honek daukate, este... Zukan taldea. Zukan taldea, bueno, mundu osoan dabilta. Ginebran, Kanadan, banguardia musika egiten. Kriston arrakasta. [Eta etzait gehiegi] gustatzen, baino bueno, aitortu behar dut izugarri ondo egin dutela.

AI: [pequeña risa]

JIA: izugarri ondo egin dute. Eta pozgarria da. Gero, gaur egun, badago Fermín Goñi, txistulari bat, bueno, Iruñako ez? Este... Nola da? Iruñan ondoko zera batekoa. Bueno. Potolo-potolo-potolo bat. “Ache pa ti” da. Musika latino a egiten dute.

AI: ah.

HIA: Peio Irigoyenek ere,

AI: bai.

JIA: Basque Latin Jazz taldean,

AI: bai.

JIA: e? Ze ondo egiten duten gainera, e? Baino, normalean... [gauza polita]... beste gauza asko, Iñaki Palacios dago, gasteiztar bat, ibiltzen dana diskoak eta kontzertuak ematen, eta gehien bat... musika irlandesan antzekoa egiten du. E... Alfonso Iturria, ikasle izandakoa ere bai, Iruñakoa, ba horrek dauka talde bat deitzen dana Danserie Ensemble. Barrokoko musika egiten dute,

AI: txistuakin.

JIA: txistuakin, edo txistuan antzeko flauta barrokokin.

AI: ah.

JIA: e? [incomprensible] izugarri ondo. [Juantxok ere horrelakoa] dauka, bueno. Badago Juan Ramón López de Iribarri, ikasle ohi bat, hemen gurekin jotzen ibili zana bandan. Gaur egun Luxemburgon bizi da eta mundu guztia kubritzen du, e... antigualeko flautak jotzen, e? 3 zulotakoak. Ta kontratatzen dute, ba, edozein orkestan jotzeko, eta...

AI: mhm.

JIA: ordun, neri ondo iruditzen zait edozein gauza, baino, normalean, normalak direnak, nonbaite, tresna... ba, tresnaren alderdi guztiak lantzen dituzte. O sea, Jon, hemen ikusten duzu Zukan talde horrekin, baina gero ikusten duzu dantzari talde bateri jotzen, edo dantza sueltoan, edo Peiok ere bai zuekin jotzen du...

A: hori da.

JIA: ba, tresna bat da. Eta tresna bat zer da? Pues mailua bezela, edo alikatea bezela, ez? Zerbait egiteko da. Eta zer da? Nere... nere barrua adierazteko, besteekin komunikatzeko. Komunikabide bat da. Komunikazioa, eta ordun, bai, nik aukeratu dezaket: “Nik bakarrik hitz egingo det bertsoz, poesia egingo dut bakarrik”. Bueno, aukeratu nahi baduzu, baina nik nahiago dut poesia, hitz laua eta dena. Hoixe.

AI: mhm.

JIA: eta egia da, nik uste dut, momentu batzuetan, ya... jendearen konplejuengatik, eta, ba... batzuk dantza, nolabait... “Hau beste maila batekoari, eta beste batzuentzat”.

AI: mhm. Eta eredu “kultoari”, edo, begiratu, eta horren... horregana hurbildu, edo.

JIA: bai, bai. Badakizu, bada esaera polit bat euskeraz. Putza izan nahi... ui, ez, puzkerra izan nahi eta putza izan ez. Erderaz ere esaten da, e? Quiere ser pedito y no llega a cuesco.

AI: ah. Ya.

JIA: pues, ez, aizu... [geanak] gea.

AI: aipatu duzu txistua erraminta bat dela, eta...

JIA: bai, dana bezela.

AI: esan zenidan, e... Santa Zezilia beharrean, San Isidro egiten dezutela.

JIA: hori brometan egin genun, e?

AI: e... artisauak zaretelako, edo. Zertan datza txistuaren artisautza hori?

JIA: ez, esan genun, ba, ba, ba. Santa Zezilia jarraitzen dugu ospatzen.

AI: bale [pequeña risa].

JIA: eta egiten degu, eta kontzertua, [nun dekoru] batekin.

AI: *txistuen* eguna... e...

JIA: bai. Bueno, esan nahi nun, ze... hainbeste histori, ta. Nik esan nion Xabier Muñoz: “Hasi behar deu... gu gera euskal musikaren nekazariak. Baserritarrak. Hasi behar deu ospatzen baserritarrak bezela, San Isidro”. Eta bueno, aitzaki bat lehenago elkartzen ginan urtero Santa Zezilian, eta orain, bitan.

AI: [pequeña risa]

JIA: e? Eta, broma bat da, baino, horixe egiten dugu. Esan nizun, Honyarbira jutekoak generala.

AI: bai, bai. 15ean.

JIA: maiatzaren 15ean.

AI: enteratuko naiz, ea juterik badudan, edo... zer den.

JIA: bueno, bueno. Han, kalez kale batzuk jotzea, baino, orain, e... hitzalditxo bat ematen degu, aurretik.

AI: mhm. Eta esan didazu, e... [chasquea] txistu akademikoak, edo, hasi zinetenean handitzen ere, txistu taldea, eta... hor, desagertu egin zirela, e... ya egiten ez zuten kaleko, edo herrikoi txistulari horiek. Bueno, es que, ya etzutela egiten, e... goizetan ateratze hori auzoz auzo.

JIA: bueno, hori, [chasquea] desagertu ezin da esan.

AI: bale.

JIA: makaltze bidea, ez?

AI: makaldu.

JIA: eta... hemen, Donostian, por ejemplo, Donostian, barriotako hoiek, hoiek ez zuten jotzen.

AI: hori da, hori da, ez zutela egiten. Eta galdetu nahi nizun ea...

JIA: eta hor, txistulari bakar bat atabal batekin ikusten zuten.

AI: ya.

JIA: gainera, es que, garaiak asko aldatzen dira...

AI: aha.

JIA: eta orduan... gaur ez bezela, gaur igual... atzera egiten ari gera hortan, baino, garai hartan zan, automobilen, eta, gorakada.

AI: bai.

JIA: eta ordun, kalean txistulari bat jotzen, eta atabal bat, eta autobusa, eta... ez zan entzuten, arriskua zeukan...

AI: ya.

JIA: “utzi egiten degu”, baina bueno, jarraitzen zuten kobratzen. “Eta, esaten badigute, egingo deu”.

AI: ya.

JIA: e? Donostian hori utzi zuten.

AI: mhm.

JIA: baina hor egon zen krisi handi bat, bai.

AI: bai. Eta galdetu nahi nizun ea ikusi den txistulari akademikoaren figura bat eta kaleko txistulariaren beste figura bat, edo, sortu ote diren. Edo, gelditu den hor...

JIA: zeinek? Edo, bueno, es que... f... zeinek sortu dun? Bai... bueno, denetarik gertatu da. Ni oso gaztetik ibiltzen nintzan kalean jotzen, kuadrilla handirekin. Orduan... erromeri guztik bukatzen zuten manifestazioa izaten. Ordun, ba, kriston bronkak. “[incomprensible], bizi bedi”, gazte ginan, ta denak kantari, ta, polizia etortzen zan arte, hori probokatzen zan.

AI: ya.

JIA: ni, hor ibili naiz, txistua hartu nuenetik. O sea, 15 urte nituela, hartu nuenean, berehalaxe. Romerita juten ginan, dantza egitera, baina nik ere txistua ematen nuen, eta han ibiltzen ginan. Txistu asko ezagutu nitun hor, giro hortan. Baina horrek ez dit eragotzi bestea.

AI: ya.

JIA: ta bestea asko, gauza asko da. Ez dit eragotzi, ba dantzetan jotzea, garai batean egiten ziran herri mezak girotzeko, e... kontzertuak... Nik dana batera ikusi det. M... gero, ze ikusi det? Oain, gazte garai hartan nerekin kalean zebiltzan asko, akordatzan naiz, etorri zan Joxepo Gurrutxaga, por ejemplo, nirekin ibiltzen zana, 20 urte bitartean kalean jotzen, horretan geratu direla. Bizitzak... claro, berak beste lan batzuk, eta ez du jarraitu musikan. Eta pixka bat... nik topatzen nuenean: “Etorri gurekin jotzea”. “Joe, nola jungo naiz?” Lotsatuta. “Baina etorri, besterik ez bada kalejira jotzera”, ta, animatzen ari dira orain. Badira batzuk, hori, erretiroa hartu eta gero animatzen ari dira.

AI: mhm.

JIA: baina... bizitzak leku desberdinetatik eramaten du, eta, batzuk lotsatu ere egiten zian, m?

AI: gaizki egingo zutela, edo?

JIA: bainon... e?

AI: okerrago egingo zutelako?

JIA: bai, ba esaten zuen: “Jo, nola joango naiz ni horrekin?”

AI: ya.

JIA: e? “Horrek askoz hobeto jotzen du”

AI: ya.

JIA: bai. Eta gero, bueno. Harroxkoak leku guztitan daude.

AI: mhm.

JIA: baten batzuk izango ziran arroxkoak.

AI: ya.

JIA: batzuk, izan dira. Nik ezagutu ditut.

AI: e... akademian, eta bestean igual ere bai, bere...

JIA: bai.

AI: bai. Azkenean... Ordun, zuk, pronostiko ona ematen diozu dantzarako... akonpainamendua, edo dantzarako jotzen duten txistu hoiien kalidadeari, edo... gaur egun. Esan duzu pixkat hobetzen ari dela. Igual akademian, e... [chasquea] ofizializatzeko horrek eragin du kalitatea orokorrean ere hobera egitea.

JIA: hombre, a ver, hori ez da... hori objektiboa da. Ez da iritzia. Peio bezalako txistulariya ez zegoen lehenago.

AI: mhm.

JIA: zuk... Peiok jotzen dunen, entzungo duzu ondo jotzen duela. Ondo jotzen dula, eta hobeto jo lezake, nahi izan ezkerok, igual libertade gehiago uzten bazaio. E? Ta hori, bera bezela, beste asko. Hobetu duela, ez dago dudarik. E? Baina... pronostiko egitea... Zuk ezagutzen duzu beste txiste hura? Tipo bat ari dela garbitzen, e... zea... etxeorratz horietako batean, 100. pisuan, e... kristalak garbitzen, eta ikusten du terrazara doan bat, de repente, bum! Erori egiten dala behera. Iuuuuuu... Pasatzen denean esaten dio: "kriston ostiya hartu behar dek!", eta bestea, erortzen dan bitartean: "¡Me joden los adivinos!".

AI: [pequeña risa]

JIA: pues hori, neri ere, me joden los adivinos.

AI: ya.

JIA: gorroto ditut igarleak.

AI: [pequeña risa] bale.

JIA: ez daukat esaterik zer gertatuko dan, porque, bizitza hain da aldrebesa...

AI: ya...

JIA: eman dezagun derrepente kriston krisia dagoela mundu osoan, eta, izan liteke: "Hemen, hainbeste traste eta hainbeste energia gastatzea musika egiteko, venga. Tresna ekologikoak". Txistua ta danbolina, derrepente, pum. Hoixe dala, kriston arrakasta.

A: ya.

JIA: fenomenoak izango da, beraz.

AI: auskalo, beraz, auskalo.

JIA: auskalo. Baina bueno, a ver, kontrakoa ere gertatu daiteke baitare.

AI: mhm.

JIA: ezin jakin. Nik esan dezaketena da, eta hori askotan esan izan det, txistu-danbolinak ematen ahal dula era pozgarrian bizitzeko aukera. Neri eman dit, eta, uste dut, beste askori ere bai.

AI: mhm.

JIA: ordun, merezi du denbora, ahalegina... lana eskeintzea. Etorkizunean? Ba gure esku izango da, seguraski.

AI: mhm.

JIA: baina, e... hasten danean jendea beti... [chasquea] zurruntzen gauzak, edozein [arlotan] zurruntzen, ta: “Honek hola behar du”, eta beste... Malo. Bizitza ez da, ez, hola.

AI: mhm. Artikulatzeko zail, eta... denak, azkenean, artikulazioa behar du.

JIA: bai, malgutasuna behar da gauza guztitan.

AI: hori da.

JIA: eta... intentzio makurrik ez.

AI: ya...

JIA: askotan, asmo makurrak ibiltzen dira, jendeak... O sea, hau hartzen dut nik, baina zertarako? *Ni* goraipatzeko. Hori ere askotan esaten deten esaldia da, eta idatzi ere egin det: “Hegoak behar ditugu. Baina hegoak h-rekin”.

AI: [pequeña risa]

JIA: hegan egiteko.

AI: mhm.

JIA: hegan egiteko benetan. Ez, bestelako egoak ez ditugu behar.

AI: ya.

JIA: aparte... fantasia txar bat dala, eta ez dala errealitatea. Hoixe.

AI: eskertzen dizut.

VI.3.29. tr_TR3-TA11_Peio Irigoyen-KEMEN_Peio

Registro de la grabación: TR3-TA11_Peio Irigoyen-KEMEN_Peio

Contextualización

- Entrevista a Peio Irigoyen, txistulari miembro de la Banda Municipal de Bilbao y del grupo grupo Kemen Dantza Taldea de Irun.
- Fecha: 18 de marzo de 2025 entre las 18:00 y las 19:00 horas.
- Duración total de la entrevista: 60 minutos.
- Lugar: la entrevista se realizó en el local del grupo Kemen Dantza Taldea de Irun, en el Frontón Uranzu (Calle Juncal 1).
- Tipo de entrevista: abierta semiestructurada.
- Tipo de transcripción: literal.

Transcripción

Amaia Irastorza: inporta zaizu grabatzen badut elkarriketa?

Peio Irigoyen: grabatu dena, grabatu dena.

AI: [pequeña risa] bale.

PI: [suspira]

AI: e... Bilboko Txistulari Bandan zara kide, lanaldi osoan, ezta?

PI: bai, hori da.

AI: eta gainera, Basque Latin Jazz deitzen den talde batean zabilta.

PI: Aldapeko Basque Latin Jazz.

AI: Aldapeko Basque Latin Jazz.

PI: hori da.

AI: ta gustora zaude zure lanbideakin? Zer ematen dizu?

PI: hombre, bai, noski.

AI: [pequeña risa]

PI: [pequeña risa] e... kriston zortekoa naiz, egia esan, e... orain 3 urte egingo ditut Bilboko Udal Txistulari Bandako kide bezela, e... ordezkapen bat egiten ari naiz bertako zuzendaria den... e, bueno... *zen*, Garikoitz Mendizabalek kargua utzi zuelako, eta, hantxe nago, badirudi luzerako, baina bueno, ikusiko da.

AI: mhm.

PI: eta... eta hau ez da izan nere lehenengo hautua, como tal. Bai? Nik ingenieritza ikasi nun, beste lan esparru bat, e... garatu nuen, eta esan nun: “bueno, musikarekin zerbait egin nahi dut”. Eta órdago a la grande egin ondoren, Musikenen ikasi nun, e... ba goi-mailako ikasketak egin behar izan nituen, gaur egun titulazio hori gabe, ba, ezer gutxi egin dezakezulako, eta... suerte izan nuen, urte batzuk, e... Oiartzunen, Bergaran eta beste zenbait lekutan irakasle egon ondoren, hango aukera hori suertatu zela, eta lujo bat

da. Pribilegio bat da jotzeaz, gure mundilloan, txistuaren munduan, jotzeaz bizi ahal izatea.

AI: mhm.

PI: hori bai. Eta Aldapekorena, ba hori da... bueno, esango dut berez inizatiba etzan neria izan, baino gaur egun Imanolek eta biok, Imanol Iribarren, pianista, tronbonista, bueno, mila fazeta dituen, e... pertsona oso interesante batek sortu zuen talde hau, bere gradu amaierako... master amaierako lan bezela, eta esan zidan, bueno, nahi zuen egin euskal kutxua, edo euskal doinuetatik abiatuz, ba latin jazz-erako [chasquea] gerturatzen bat, eta... guk urte asko eman ditugu txaranga elkarrekin jotzen, tronpetarekin nire kasuan, eta esan zidan: “bueno, Peio, ekarri dituzun euskal instrumentu guztiak, eta etorri Holandara, eta ikusiko dugu zer egin”. Ze... joan nintzan partiturarik gabe, deus gabe. Hantxe iritsi eta, bueno, moldatu genitun 4 edo 5 kanta, funtzionatzen ari zan, eta orduan ya, ba pixu gehiago hartzen joan naiz taldean, eta, ba... bueno, garatu dugu gaur egun arte sortu den Aldapeko Basque Latin Jazz hori.

AI: mhm. Moldaketak sortzen, eta.

PI: hori da. Bai, bai. Egin izan... [chasquea] egin ditugu 2 esparru, ez? Azkeneko 2 disko hauetan, e... [chasquea] dantzaren errepertorioak, edo dantzen doinuek hartu duten pixu handiago horretan, ba banatu dugu pixka bat, e... 2 diskotan dago banatuta, Irigoyenetik eta Iribarrenetik. Iribarrenetik da, ba beste... euskal giroko hainbat doinu, baina ez dantzari zuzenki lotuta daudenak, eta Irigoyenetik, pues hor ikusten da nere [pequeña risa] nere persuasioa, edo, ez? Hor hartu nituen, pues bai soka dantzako... hemen, Irunen egiten dugun soka dantzako, e... bizkarrezur guzti hori hartu eta moldatu, eraldatu, e... bueno, eta beste hainbat doinu, e?

AI: hori, gainera, zure TFG-aren... pixkat aldetik hartuta, ez?

PI: hori da. Bai, bai, hortikan juan zen zuzenean. E... nahi nuen, bere garaian, e, pues... probetxuzko zer bait izan zedin, hartutako lan guzti hori. Eta orduan, esan nuen: “bueno, pues, saiatuko naiz punta ateratzen honi”, eta gero, pues, suertea izan genun, aukera eman zela ere diskoa grabatu ahal izateko, kanta guztiak sortu ahal izateko, mila buelta emateko, eta gaur egun, ba gure lan fisikotxo hor dago.

AI: mhm. Eta zu ingeniero izanda, zer espero zenun egitea... ez dakit, bizitzakin, eta nola bukatu dezu txistua ikasten?

PI: bua... bueno, a ver. E... dena esan behar da. Atta txistularia zan. Bai? Bertako... Etxalarren jaioa, baina hemen Bidasoa alde inguru honetan txistua jotzen zuen. Eta berak oso argi zekan... bueno, gurasoek oso argi zuten txikitatikan, ba behintzat musikaren munduan muturra sartzeko aukera emango zidatela. Hantxe joan nintzan, e... musika eskolara, konserrera,

AI: txistuakin? Txikitan?

PI: nere lehenengo aukera tronpeta izan zan.

AI: mhm.

PI: baina, gertatu zitzaidan, e... instrumentua aukeratzeko garai horretan, aparatoa jarri zidaten. Eta orduan, se fastidió. Ezin nuen tronpeta ganoraz jo, ze bracketekin, ba mina hartzen nuen. Eta orduan esan zidaten: “bueno, ba hartu beste instrumentu bat bitartean”. Ze nere ametsa zan hemen, Santiagoko... Irungo Santiagoko jaietan egiten den polken kontzertuan jotzea. Ni auzokoa nintzan, atetzen nintzan, eta joe, ikusten nun

tipo bat tronpeta jotzen hor, Eduardo, Eduardo... ba Irungo tronpeta ospetsu bat zena, eta esaten nun: “jo, nik hori nahi dut”. [pequeña risa] Eta lortu ere bai, e?! Hortikan urte batzuetara.

AI: [pequeña risa]

PI: baina... hoixe, eta ordun hasi nintzan txistuari. E... suerte handia izan nuen, Jon Irazoki zegoen garai horretan, gaur egun Donostiko bandan dagoen txistularia, e... Irunen irakasle, eta engantxatu ninduen, eta... ze horrek asko iten du [pequeña risa]

AI: [pequeña risa]

PI: eta horixe, eta orduan, jarraitu nuen txistu eta... eta tronpetarekin. Ba, gutxi gora behera... 15 urte, 15-16 urterekin, en la edad del pavo total, hor esan nuen... nazkatuta nago ya musika eskolaz, beti esaten didate...

AI: musika eskolan zeunden?

PI: musika eskolan, eta tronpetarekin konserrean.

AI: aha.

PI: bai. Eta... egin nituen, ba, lehendabiziko 3-4 urteak, edo holako zerbait.

AI: erdi-mailako...

PI: erdi-mailakoak.

AI: mhm.

PI: erdi-mailakoak. Eta... tronpetak geroz eta gehiago eskatzen zidan, ez dakit zer, eta... egia da, [chasquea] beti oso saltxero izan naizela, eta mila taldetan egondu naizela. E... ibiltzen nintzan bizpahiru txarangatan, gure talde propio batean, elektrotxarangan, eta ez dakit zer. Baina... f... nengon pixkat, Haydn eta horrelakoak jotzeaz, ba... momentu hortan etzidan gorputzak hori eskatzen. Eta orduan, irakasleak berak esan zidan, e? Miguel Etxeparek, tronpeta irakasleak esan zidan: “ah, Peio, utzi zazu. Utzi zazu, ze ikusten zaitut...”, eta orduan hasi nintzan geroz ta gehio jotzen.

AI: tronpeta?

PI: bai tronpeta, eta... bai eta bestean, txistuan ere bai. Bai, hasi nintzan buru belarri. Baina nere buruak esaten zuen... bueno, nere aitak esaten zidan: “zergatik ez duzu txistuari zeozer egiten, o tronpetarekin, gustora baldin bazabiltza orain, eta...” eta nik: “ezetz, etetz. Kuadrillakoek ingenieria egin behar dute batzuek, eta ez dakit zer, eta...”. Da mundillo bat oraindik ere asko gustatzen zaidana, e?

AI: mhm.

PI: eta orduan... hasi nintzan... bueno, ingenieritza egin nuen, hasi nintzan lanean, eta... eta ondo hasi ere. 2-3 urtetan sartu nituen nere bizitzan egin ditudan lan-ordu gehienak. Gehiegi. Eta orduan, ikusten nuen, e... hogeita... pf... ez dakit zenbat urtekin, 25ekin? Bai, 25 urterekin nere burua guztiz ataskatuta hor, soldata majoarekin, lan txukun batekin, baina... ari ninduen irensten, eta esan nun: “bueno, venga. Saiatuko naiz Musikenerekin zeozer egiten”. Eta banekien gustatzen zaidan mundillo bat dela, e... urte hortan ya banebilen, e... tronpetakin, pf... esango nuke, bai, elektrotxarangan, Tolosako beste txaranga pare batean, txistuari hemen, inguruko txistulari alarde guztietan, Donostiko bandarekin ere ibili izandu naiz pinito batzuk egiten, baino karo,

ez neukan titulaziorik eta ez neukan ezer! Ta esan nun: “venga, Musikene [golpe de puño en la mesa]”. Eta...

AI: “txistuarekin hemen”, “hemen” hori zer da?

PI: dantza taldean, Kemen dantza taldean, hori da.

AI: Kemenekin? Bale.

PI: eta... eta, bai, ordurako ya, ps, karo, ni hasi nintzan 16 urtekin hemen, o sea, imajinatu.

AI: aha.

PI: 16? Hama... 16-rekin izan zen lehendabiziko bidaia, bai, esango nuke. Horixe.

AI: [pequeña risa]

PI: jo, urte batzuk pasa dira... Eta... eta horixe, eta órdago a la grande, garai hartan Etxalarren nengon bizitzen, eta... bueno, aukera eman zan ere, pues diru pixkat banuen, ze, karo, ez nekien berehala lanean hasiko nintzan edo ez, edo...

AI: mhm.

PI: eta suerte izugarria izan nuen, e... ba, Oiartzungo... Musikaren Txokoakin harremanetan jarri eta irakaslea behar zutela eta ez dakit zer, eta orduan egin nuen lan eta ikasi. Claro, ya etxetik kanpo nengon. Diru-iturria ere behar nuen, eta hantxe hasi nintzan, eta bueno, pues hoixe. Askoz ere gustorago orain, e?

AI: orain, nola, noiz orain? Ze egoeratan?

PI: bueno, berdín du. Ingenieria lana utzi nuenetikan, beste bizitza mota bat da.

AI: mhm.

PI: beste problema mundanoak, eta, jendearekin, eta, buf, beste rollo bat. Bai, bai. Eta gero ere, [chasquea] orain, adibidez, Bilbon jotzen nagola, eta horrela, pues, e... egia da, igual, rutina batean sartzeko arrisku hori badagoela, ? Baina... baina bueno, esan nahi dut, askoz ere rutina handiagoa da tornilloak jartzen egotea egunero 8 orduz.

AI: eta egin zenun musika eskolatik zuzenean goi-mailara.

PI: bai, hori izan zan pixat, e...

AI: sarrera proba in zenun,

PI: bai.

AI: nolabait landuko zenun...

PI: bai, pues, a ver, honekin, e... tematu nintzan, pf... oker ez banago frogak izan ziren maiatz inguru hortan.

AI: mhm.

PI: ez dakit noiz izaten diren.

AI: ekaina erdialdean.

PI: bai, hori da. Justo Irungo jaien aurretik. Eta honi ekin nion, f... urtarrila inguruan, horrela, jarri nintzan, e... a tope ikasten, ze klaro, banituen oinarri batzuk, ba, armonia, eta gauza batzuk ikasiak nituen, baina, adibidez, historia de la música eta historia guzti hoiek, uste dut 4. mailatik aurrera, horrela, ikasten direla, holako zerbait. Hortaz ez

nekin ezer, orduan lagun asko ditut mundilloan, eta eskatu batari, besteari, ba egurra sartu, eta... eta bai, hoixe.

AI: o sea, praktika bazenun landua, baino teoria pixkat gelditzen zitzaizun.

PI: bai, egia da, a ver, txistua jotzen, e... bizitza guztian egondu naiz. Eta gainera, [chasquea] nahiz eta musika eskolan, e... musika eskolan mantentzen nintzen, e... txistuarekin, jo, gelditzen nintzan Jon Ansorenarekin, gaur egun beste txistulari potente horietako bat, eta.. Diego de Vera, Irungo beste txistulari bat, orain pista galdua diot aspaldi... baina oso fina zan, oso-oso fina. Ta juntatzen ginan 3-ak, Aitor Arozenarekin, eta egurra. Etzan musika eskolako repertorioa jotzea.

AI: ya.

PI: o sea, zan... hartzen genun aldizkaria, txistularien aldizkaria, tomo interesateenak, kriba bat egiten zuen irakasleak, eta: “gaur hau, gaur hau, gaur hau”. Eta, bua, de lujo.

AI: mhm.

PI: oso ondo.

AI: esan duzu tronpeta ere jotzen duzula.

PI: bai.

AI: txistua eta tronpeta jotzen dituzu, besterik? [pequeña risa]

PI: bueno, [pequeña risa] esan dizut, saltxero bat naizela, eta gustatzen zait, ba... azkenean beharrak sortuta ere ikasi ditut, e... Kemenengatik, beste hainbat herri-instrumentu. Pilo bat. Dultzaina, alboka, dultzaina metalikoa, e... bueno, txistuaren munduan beti txirularekin eta ttun-ttunarekin ere salseatu izan dugu beti... baina bueno, horrela, hoiekin, esan dezaket txukun moldatzen naizela.

AI: mhm.

PI: eta gero, ba... e... a ver, haizezkoak diran instrumentuak, eta tronpetaren familiakoak, handiagoak diren prácticamente denekin trasteatu dut. Tronboiarekin, bonbardinoarekin, tubarekin... bai, hoiekin, bai, moldatzen naiz. Moldatzen naiz. Eta gero, pues... eskolan ere erakusten dizkizuten 4 nota pianoarekin ta hola, baino ezin dut esan pianoa jotzen dudarik. Eskuarekin plaf-plaf egiten dut, eta... ikasleak, eta, nituenean beraiei laguntzeko bai, baina besterik ez.

AI: mhm. Txistulari baten lanbide nagusia zein da? Txisua jotzen lan egiteko.

PI: nola, nola?

AI: txistulari baten lanbide nagusia.

PI: txistulari baten lanbide nagusia? Bueno, esango nuke, lan... hasteko, txistulari mota asko dago.

AI: bale.

PI: e... ez dut esango hobe edo okerragorik, baina mota asko daudela. Badaude, e... esparru ezberdinetan ibiltzen diren txistulariak. Adibidez... eta nik horietako asko ere pasa ditut, eta gaur egun ere jorratzen ditut. Izan Dantzari Txikitara joaten zareneko txistulari troteroa, e... behar bada, técnicamente, edo, ez dizuna asko eskatzen, baina, izugarrizko erreperitorioa izan behar duzu, dantzariak laguntzen jakin, askotan dantza bera ere ezagutu behar duzu lagundu ahal izateko, gero... pf... e... txistu banda profesionalaren funtzioa, ba esango nuke, beste bat dela, gaur egun. Bai, nahiz eta

dantzariekin eta hainbat, e... saio elkar... elkar partekatzen diren, eta hoiek, e, txukun landu behar diren, ba eskeintzen dira beste kontzertuak, protokoloa, e... auzoak, eta, alaitzeko kalejirak, eta hor daude, ez dakit, funtzio ezberdinak. Adibidez gure kasuan, Bilboko bandaren kasuan, esango nuke, banatuta dagoela gure kontzertu temporada osatzeko behar diren entsegu eta historia guzti hoiekin, e... bueno, eta horren antolaketa guztia, ez dela dena jotzea. Azkenean ere, e... gonbidatu berezi bat dagoela, partiturak sortzea, ez dakit zer... e... gero, e... esan genezake, ba esan dut kontzertuena, gero, kale animazioa, astero egiten ditugun dianak, kale jirak, e, jaietan suertatzen direnak, jaietakoak, ez dakit zer, eta gero, protokolo, edo, deitzen ditugunak dira, azkenean, udalak, e... eskeintzen dituen, e... zerbitzu askotan, edo harrera ofizialetan, edo [arlo horietan] presentzia bastante nabarikoa da gure kasuan, behintzat. Eta orduan, horiek ere antolatu behar dira, bertan egon behar zera, txukun jantzita... pues hoixe, pomposidade hori pixkat ematen.

AI: hm, protokolo punto batekin.

PI: hori da, bai, bai, protokolo guztiz, guztiz. Guk horrela deitzen ditugu gainera, e? [o sea, hala da,] juten zea, eta, bueno, ematen dio berezitasun bat. Egia da Bilbok daukan magnitude horrekin kanpoko jende askori harrera egiten zaiola, eta horrela, eta izaten da beraiek eskertzen duten puntuetako bai.

AI: mhm. Arrunta da dantzarako jotzea txistularien artean?

PI: arrunta? E... geroz eta gutxiago. Nere ustez, geroz eta gutxiago. E... nik uste, beharko lukeela horrek izan, e... nola esan... e... bai ala baiko bat. E... bai musika eskolatik hasita. E... bai, konserran, e... ez dakit, uztartu beharko lirakekeen gauzak direla. E... repertorioaren berezko, jatorrizko erreperitorioaren zati handi-handi-handi bat dantzaren munduarekin zuzenki lotuta dagoelako.

AI: mhm.

PI: baina egia da, eta nik hori ikusten dut, izugarrizko galerak daudela gaur egun, e... ez dakit zeinena den errua, igual ez zaio inorri bota behar errua, baino, e... musika eskolan ETS-ren moldaketa kaxkar bat jotzen ari den ikasle batek ez duela sekula dantzari batekin makil txiki bat jo.

AI: hori ikusi duzu? Egoera hori?

PI: bai. Bai, bai, ikusten da. Eta neri gertatu zait, eta: “ostra, no puede ser!”.

AI: mhm.

PI: o sea, nola da posible? E... noski, eta erakargarri diren beste zenbait doinu eta historiak landu behar direla, baino es que, igual egin behar da ere erakargarri, e... dantza taldearekin harreman hori... nere kasua izan da guztiz horrelakoa, e? Neri Oihan, hemen, dantza taldeko, Kemen dantza taldeko txistulari nagusia zana, gaur egun ere oraindikan jarraitzen du gurekin jotzen, baina bueno, ez ditu holako aginte paperik, eta... nik dantza egiten nuen, eta esan zidan: “Peio, 15 urtekin, venga, txistua hartu eta etorri”, ze ni ya dantza uzteko neon, eta ez dakit zer, eta, nahiz ta kuadrillako batzuk oraindik ere baziren, baina, karo... txistua hemendik kanpora, tronpeta, ez dakit zer... o sea, en la edad del pavo, esan nuen: “buf, ya está”. Dantzarekin [ere, baina esan zidan:] “Eh, tx-tx-tx, etorri honera, txistua jotzera”. Eta izan da gertatu zaidan gauzarik onenetako bat, e? Egia da.

AI: mhm, joe.

PI: bai, egia da. Baina, [cahsquea] nik ordura arte, aurreko... aurretikan izandako irakasleekin, eta horrela, repertorioaren zati handi bat ezagutzen nuen. Baina ez jotzeko modua. Nola esan... Oihan lagun handia dut eta txistulari bikaina da, e? Baina ez dut esango, [chasquea] kontserbatorio batetik pasatako teknika fina duen e... txistulari bat dela. Baina berak erakutsi dit jotzen dantzarienezako.

AI: mhm.

PI: eta hori oso inportantea da, jakitea momentu batzutan, e... pues dantzariak oin egiten duenean, hor behar duela punto fuertea, e... adi egotea, estrukturak oso aldakorrek direla: “es que partituran 3 aldiz jartzen du errepikatzeko”. Ya, baina igual dantzaria ez da iritsi bere lekura. O sea,

AI: ya.

PI: beste zenbait gauza, ez? Hartu behar direnak kontuan, eta hori, nik eman ditut klaseak Bergaran, Oiartzunen, Donostin, e... baten bat ahaztuko zait, seguro, eta gainera inportantia, baina bueno. Eta... eta bai topatu naiz, adibidez, e... Bergaran egondu nintzela, e... bertakoek dantz... bertako dantza eskola egonda, ez zuten harremanik beraiekin.

AI: mhm.

PI: esan nun: “nola da hori posible?”. Hasi ginen beraiekin atetzen, eta ez dakit zer. Oiartzunen beste kontu bat zan. Aurretik ere Aitor handik zebilen, eta orduan, [chasquea] ahal zen guztietan egiten zen halako uztartze lan hori, ez? Baina... baina... bai, bai. Baina bueno, gaur egun gertatzen dela, e... ni saiatzen naiz Irungo musika eskolako ikasleekin harremana pixka bat, e... lantzen, e... dantza taldera ekarri ahal izateko, edo horrela, eta... askok eta askok ez dute sekula jo dantzari batekin.

AI: eta interesa, edo?

PI: f... interesa beraiena... igual... es que interesa sorrarazi beharko litzake. O sea, esan nahi dut, ez da proposatu ere egiten momentu askotan.

AI: ya, mhm.

PI: esaten dezu: “Joe”.

AI: eta gaur egun txistu ikasle batek ze... espero du egitea etorkizunean txistuekin? Ze aktibitate klase, edo?

PI: puf... ba hori ya... hori ya ez dakit esaten.

AI: igual kasuaren arabera.

PI: e... joe, nik, orain ya klaserik ez dut ematen, baina... ni gogoratzen naiz Oiartzunen, adibidez, bazen gazte bat etzuna deus ikasten, ba... gehiengoak bezela [pequeña risa], baina esaten zun: “Nik argi daukat jaietan atera nahi dudala txistua jotzen intxisuekin”. [Ta nik]: “Bueno, joder, pues ya está, guazen 4 doinu hoiek ikastera”, eta behintza badauka parte hartze bat, ez?

AI: mhm.

PI: e... ez dut uste asko... ez dakit, e? Igual erratzen naiz, eta espero dut, baina... nik uste Irungo txistu ikasleetatik inork ez duela baloratzen, edo prespektiba daukanik, ba ez dakit, soka dantza batean parte hartuko duenik, edo... ez dut uste.

AI: mhm.

PI: igual, Amaiaiko saioan beraiek iten duten kurtso bukaerakoan ahalik eta txukunen jo, eta Santa Zezilian a ver tortilla pintxo bat eramaten duen, baina...

AI: mhm [pequeña risa]. E... hala ere, dantzarako jotzea lanbide bat bezela ikusten da, edo... edo boluntariora bat bezela?

PI: hm...

AI: ordaintzen da, orokorrean? Zuri nola gertatzen zaizu Kemen dantza taldean?

PI: f... a ver, nik uste daudela, e... nik gauza ezberdinak egon daitezkeela, ez? E... nik, adibidez, dantza taldearen partaidetzan, nerea, nere kasuaz hitz egingo dut, e? Porque bestena ez dakit. Baina... nik sentitu dut, e... eta bai gogoan dut, e? Bere garaian ezberdintze txiki bat egiten zela, baina bueno, e... txistularia dela, edo txistulariak direla dantza taldeko bat gehiago. Nola esan. Eta ordun da familia handi bat, eta denon artean atetzen da zerbait, eta... eta kontrataren, e... paper hori nik ez dut ikusten.

AI: bale.

PI: hemen, dantza taldean, neri etzait sekula hori gertatu, eta gainera, ez dakit, minduko ninduke. O sea, esan nahi det: "hartu 30 euro jotzeati...". A ver, ez, tío. E... orduan, dantzariari eman ere 50 euro, esan nahi dut, ez dela... baldin eta taldearen parte sentitzen bazera. Baina, gero ere, egia da, ba nik zer dakit, zenbat eta zenbat egin ditut nik, e? Dantzari Txiki egunak eta horrela, por la papilla, ezagutzen dituzulako, gustora joaten zarelako, baina... baina bai, badakit badagola jendia, ba... pus hori: "Hartu, ez dakit nun, Abaltzisketako dantza taldetikan deitzen dizugu, ez dugu txistularirik, etorriko zea? 50 euroren truke?". Pues... pues igual bai. Izan? Bah... baina ez lanbide bezela. Esan nahi dut, gasolina pagatzeko.

AI: mhm, ya.

PI: ez dut uste horretikan inor aberastu denik, eta aberastu bada, ba... bejon deiola, baina.. ez dut uste [pequeña risa]

AI: ez da... ya.

PI: ez dakit... bueno, egondu dira horrela, auresku.com, eta horrelako historiak, eta hor jendea juten zen diru truke jotzea... inor ezagutzen ez duzun pertsona batekin, eta ez dakit eta no sé cual, eta... nik ezkontzaren bat egin izan dut ere, bastante, e... ez dakit noren lengusuak deituta, eta: "Etorriko al zea? Eta ze pagatuko dizugu?", nik zer dakit, tío. Ez dakit.

AI: igual ezagutza maila batekin bai gertatzen da, ba... mesede bat bezela edo benetako kide bat bezela desberdintzea.

PI: bai, hori da. Nik uste, hor dagoela... nire kasuan, behintzat, desberdintasuna.

AI: mhm. Kemen dantza taldean jotzen duzu, beste talderen batean edo, ibiltzen zara, edo ibili zara?

PI: e... ze, txistuarekin?

AI: bai.

PI: puf... txistuarekin, pues, e...

AI: kide bezela?

PI: kide bezela...

AI: edo maiztasun puntu batekin.

PI: bai, a ver, egondu naiz Irungo txistulari bandan urte dexente,

AI: ez, dantza talde... beste dantza taldetan.

PI: dantza taldetan, kide bezela ez. Jotzen, beste, pf... 100 batekin bai, egongo nintzan. Batekin edo besteakin... bai, bai. Pues hori, egun batean etorri, eta Irunen bertan ditugun dantza taldekin. Ba Eraikin: "behar duela ez dakit zer". Ba bueno, pues hori. Egun baten. Ahal den neurrian, noski.

AI: ya.

PI: beste konpromesu mota batekin, sin duda, baino bai, bai.

AI: Kemen dantza taldean musikari talde batzuk daude kide bezela, ezta?

PI: aha.

AI: iraganean... etzen horrela, ala betidanik egon dira musikariak dantza talde barruan?

PI: ez, a ver... egia da musikariak beti nahiko... a nuestra bola jun garela kasu honetan, dantza talde honetan, baina nik uste dut azkeneko, ba... ni dantza taldean sartu nintzela dira 17 urte. Bai, 15. 15-16, 17, bai. Nik uste dut prozesu bat eman dela, e... musikaria taldekide sentitzeko bide horretan.

AI: mhm.

PI: nik uste dut baietz.

AI: esan duzu lehen bazela bereizketa puntu handiago bat.

PI: bai, hori da. Adibidez, kasu bat... bueno... hemen... dantza taldean... bereizketa dantzarien artean ere ematen da. Hau da, harrobiaren eta talde nagusiaren artean, orain harrobi deitzen bazaio ere, Adaxka-Kemen lehen zegoen bereizketa askoz ere handiago bat.

AI: mhm.

PI: eta ni gogoratzen naiz sartu nintzela, ba... garai hortan Aritz, e.. Lopusek, e... jotzen zuela eta horrela, Kemeneko saioetan impensablea zen, baina Adaxkako saioan jotzeagatikan 20 euro edo hola pagatzen zirela.

AI: hm.

PI: eta orduan zen zerbait, nik uste dut hori nik ez dudala bizi, baina bai entzunda daukadala. Orduan zen zerbait oso... baina, egondu dira gorabeherak musika... musika lantaldean, edo, musika talde horretan. Jende asko egotetik jende gutxi egotera, eta gero berriro ere beste berpizkunde bat, edo horrela, eman zan. Ba, hain zuzen, Oihan, e... bertako xuxendari lanak, edo, neri eman zizkidanetikan, karo... nik beste esparru asko ditut: txaranga, bestea, ez dakit zer, eta orduan, pues nere lagunak gonbidatu ditut sartzera, Eta hor sartu ziran Diego, Oscar, Antton, besteak, o sea, denak. Gaur egun aktiboan dagoen jende asko, aktibo, noski, maila ezberdinetan, e? Baina... baina garai hortan sortu zan, eta orduan, [chasquea] fanfarriaren, e... ez dakit, talde... talde jendetxu hori, ba garai horretan sortu zen. Baina aurretik ere bazegoen, e? Nik ez nituen ezagutu, baina, e... Arantxaren garaian, eta, klarinetearekin, Marta, e... soinuarekin... jende dexente ibiltzen zan. Pasa que, bueno, haiek utzi zuten, gelditu ziran bizpahiru hortxe, en la pelea, eta gero, izaten dira, boladak izaten dira.

AI: mhm. E... esan duzu Oihanek dantzatik txistura pasatzeko gonbidapen hori, gertatu zaizun gauza hoberenetakoa izan dela? Zergatik? Zer eman dizu? Edo... Zergatik aitortza hori.

PI: ez dantza uzteagatik [prqueña risa], baizik eta...

AI: ez, dantzatik txistura pasatze hori.

PI: ez, ez.

AI: ez?

PI: izan zen, más que nada, eman zidalako aukera bat taldearekin jarraitu ahal izateko, bai?

AI: mhm.

PI: e... taldearekin jarraitu ahal izateko, eta taldekide sentitzeko.

AI: mhm.

PI: e... ni dantzan nengon harrobiko taldean, Adaxkan, eta de repente pasa nintzan 15 urterekin, ba... helduen taldeko bat gehiago izatera, gainera... joe, ba funtzionatzen zuen. Garai horretan Lorentxo, bueno, Lorentxo beti egondu da, nere [pequeña risa] bizitza guztian, atabala jotzen dantza taldean, e... infallable horietako bat da, eta orduan, Lorentxo, Eñaut [Leunda] zegon, e... Oihan, eta ni. Osatzen genun banda. Hortik oso gutxira Antton sartu zan ere bai jokoan, eta... baina horrek eman zidan... [resopla] pues hoixe, familia handi bat.

AI: mhm.

PI: e... urte hoietan... dantza... dantzaz gain, e... pues, e... eman zidan bikote bat, e... lagun sare oso-oso-oso potente bat, oso-oso potentea, gaur egun mantentzen duguna, edadez oso ezberdinak izanda ere, e? Ze, Oihanekin kasi 10 urte eramaten ditut, Lorentxorekin 20, e... beste hainbat eta hainbat pertsona ezagutu nitun garai horretan gaur egun lagun min ditudanak, eta, eta... da zerbait, pues hori, igual kuadrillan denak gera kintakoak eta ez dakit zer, baina dantza taldean ginen denak bat,

AI: mhm, anitzak.

PI: adin alde izugarriarekin, anitzak zeharo, bakoitza bere lanbidearekin, eta... eta hori eman zidan, ba txistuari jarraitu ahal izateak hemen. Eta nire lekutxo egitea, hemen ere.

AI: mhm. E... Kemenek urtean zehar dituen saioetan bada dantza motaren bat edo, gehien eskatzen dizuetena txistulariei? Edo askotariko dantzak egiten dituzue?

PI: e... bueno, hori, egia esan, e... normalean izaten da planifikatutako dantza blokeen arabera.

AI: mhm.

PI: hau da, dantza taldeak, e... urte hortan edo urte hoietan hartzen dituen erabakien baitan, pues... edo indarren baitan ere, ze... dantza batzuk egiteko, ostras, muskuloa behar da. Eta orduan, hartu, eta venga: “Hauxe, hauxe eta hauxe egiteko aukera dago. Musika aldetikan ze esfortzu ekar dezake, edo ze behar berezi daude? Eta, egiteko aukera dugu?” Bai. Pues aurrera.

AI: bale. O sea, Gipuzkoa, vizcaíno...

PI: bai. Bai, bai. Adibidez, hor suertatu zan, pues garai batean dultzainerorik ez zegoen gure taldean.

AI: mhm.

PI: eta dultzainarekin egin behar bazen, nik zer dakit, izan Kortés, izan Murchante, edozer gauza, kontratatzen ziran, e... uste dut Lizarrakoak zirela, baina ez dakit nundikan etortzen ziren, egia esan. Nik ez dut kointziditu. E... gaiteroak. Ordun, saiorako genun presupuestoaren erdia beraiek eramaten zuten. Holaxen. Ta normala da, beraiek boloka bizi zirelako.

AI: mhm.

PI: esan nahi det, igual, txistulariek hainbeste izan ez dugun hori, lehen aipatu duzuna, e... jun da... dultzaineroak dira... gainera, familia ezberdinak daude, ta bakoitzak bere territorioa du, eta hori da... uau.

AI: mhm.

PI: e... eta orduan esan genun: “Pues venga, dultzaina ikasiko degu”. Eta hasi ginen dultzaina ikasten, eta ez dakit zer, ta no sé cual, ta bueno, pixkat autodidakta, baina... baina, gure beharrei, ba erantzun bat ematen.

AI: zuk dantza talde barruan txistua, dultzaina, beste zeozer?

PI: bai, albokarekin...

AI: bueno, esan duzu, ttun-ttuna, xirula, hoiek denak erabiltzen dituzu.

PI: bai. Bai, behar dena.

AI: mhm. E... beste instrumenturik? Hoiek dira dantza taldean daudenak orain. Aipatu duzu lehen akordeoi bat egon zela... orain?

PI: bai, a ver, soinua... e... soinua, berez, egon, bada. E... [chasquea] a ver, kontua da, e... nola esan. Aktibo, guztiz aktibo, e... ez dakit zenbat izango garen... 8-10 lagun? Gutxi gora-behera.

AI: guztira. Eta tartean txistulariak?

PI: txistulariak, ba... esango nuke, Antton, Ander, e... Lorentxo, sartuko dut txistularitan nahiz ta atabalaria izan [pequeña risa], e... Aizpea hasi da orain txistua jotzen, e... eta ni ere, 5, 5 bat?

AI: mhm, 5 bat.

PI: 5 bat. Ez dagola batere gaizki, e? Gure mundillo hontan, ostra, jende pila bat da. Jende pila bat da.

AI: bai, bai. E... bale. Eta noiztik jotzen duzuten talde hontan, ba... bueno, zuk, pf... esan duzu 17 bat urte, 15...

PI: bai, nik ditut orain 33, eta 15ekin hasi.

AI: besteak zurekin sartu zirela batzuk...

PI: bai, e... Lorentxo... ba, esango nuke... prácticamente... ez dakit zenbat urte, ez dakit esaten, baina hasiera-hasieratikan.

AI: mhm.

PI: bueno, hasiera-hasieratik, taldearen hasieratik ez, porque, pañaletan jo beharko zun, baina esan nahi dut, Eraikiko dantzaria zan, eta hasi zan hemen jotzen, ba ez dakit, mínimo hogeta hama luze urte errax, errax. Oihanek ere, beste hainbeste. Gutxixio, baina... baina ni hasi aurretik, ez dakit zenbat urte eramango zituen, pila bat. 10 gehiago igual bai.

AI: talde honetan gertatu dela urte luzez egon izana txistulari berdinak.

PI: bai, hori bai.

AI: eta txistulari harrobirik bada?

PI: txistulari harrobirik ez dago.

AI: [pequeña risa] lehen aipatu duzu,

PI: hori da, es que mus... pf...

AI: e... saiatu zinela, ere, musika eskolakoekin harremana...

PI: bai, baina... [chasquea] baina ez da... eta saiatzen gera gaur egun ere, e? Egia da ikasleetako asko helduak direla ere. Musika eskolen errealidadea aldatzen ari da. E... lehen umez beteta egoten zena orain, e... jende heldu asko egoten da klaseak jasotzen. Eta orduan, interesantea da? Ba noski baietz, e? Eta apuntatzen dena apuntatzen da, eta oso... baina, baina... joe, azkenean, e... energia frexkoa, e... jende gaztea sartzea gogo berriekin, eta hori... hori, eskertzekoa litzake, baina... egia esan, ba... baina esango nuke ez hemen eta ez inguruko dantza taldetan, e? Ez dagoelako... ez dakit.

AI: dantzariak erregulariki biltzen dire urtean zehar.

PI: mhm.

AI: zuek, txistulariak behar baldin badituzte, nola uztartzen dezute saio baterako dantza eta musika...

PI: bai, a ver, e... f... [chasquea] gure kasuan, Kemen dantza taldeko kasuan, e... erregulariki biltzen geranak,

AI: mhm.

PI: gera dultzaineroak.

AI: bale.

PI: bai? Horietako asko, ez esateagatik gehienak [pequeña risa]... o sea, bueno, txistulari guztiak dultzaineroak gera ere bai.

AI: bale.

PI: ordun han ere juntatzen gera, baina ez gera gelditzen txistua jotzeko, hori egia da.

AI: mhm, bale.

PI: gelditzen gera, ba pixkat talde zabalagoa dugulako, eta horrela. Orduan, e... ensaiatzeko, como tal, ez gea gelditzen. Baina egia da igual behar askorik ez dagola... noski, juntatu ezker eta findu ezker, pues hobeto joko genula. Baina bueno, ya [chasquea], da... taldetxo bat gara... ba oso ohituta gaudela elkarrekin jotzen, eta...

AI: txistularietaz ari zera orain?

PI: txistulariez, bai. Orduan, e... hori galdetu didazu, ez? A ver txistularik?

AI: bai.

PI: bai. Ordun, e... hau edo bestea egin behar dela? Hor problema izaten da, e... ba bloke bereziren bat, edo... osatu behar baldin bada, eta aspaldi jo gabekoa, edo holako zerbait,

AI: adibide bat?

PI: izan... *Ttun-ttuna*, adibidez.

AI: mhm.

PI: ez? e... f... karo... daude moldaketa batzuk eta partitura batzuk, ba... igual aldizkariekin eta artxibo orokorrekin hainbesteko harremanik ez neukanean, ba igual, lotxagatik ere, ez eskatzeagatik dena Aitorri edo Piterri bere garaian, ez dakit zer, hartzen nitun, fusilatzen nituen nik belarriz, prrata-ta-ta, egiten nitun moldaketak, eta orduan: “ah... hemen bazegoen moldaketa bat, eta ez dakit zer”. Karo, ni, 16 urtekin, moldaketatxo bat egin, eta... salbatzen zan, ta de puta madre zegoen, zelako... zegona baino hobea etzegolako deus. Baina... baina, jo, gero esaten dut: “ostias, hori, noizbait jo genun”. Eta juten zera bideotara, eta ez dakit zer, eta: 2018. Entzuten dezu, eta... puf... venga, honi buelta bat eman behar zaio.

AI: mhm.

PI: ordun, [chasqueo] horrek eskatzen du, igual, gaur egun, lan... lan nagusia. Nola esan, e... ikustea a ver bere garaian egin zena, ilusio guztiz, eta... eta fede on guztiaz egin zela, baina bueno, a ver, gauza batzuk, pus... gaur egun... eta moldatzen ditugunak ere, e... gaur egungo taldera, [ez dakit nola] esan.

AI: mhm, ya.

PI: hori izaten da. Baina bestela, bai egiten dugula... hor, elegante jotzea gustatzen zaigulako, e... jaietako soka dantzan eta ezpata dantzan aurretikan ensaiotxo bat guk gure aldetik, gauzak pixkat fintzearren, baina... dira urtero jotzen diren doinuak. Orduan, normalean, bakoitzak bere papera izaten du. Aurten ezberdina izango da, ze neri lana jarri didate Bilbon [golpe de puño en la mesa], baina bueno.

AI: paperak aldatu egingo direla talde barruan, mhm.

PI: bai ba, bai ba. Pues hartuko du Oihanek lehenengoa, edo Anderrek, edo nahi duenak, moldatuko gera gure arten, eta... eta horixe.

AI: mhm. Eta dantzariekin azken egunean, edo... azken ensaio egunean elkartzen zarete? Egiteko...

PI: bai. Hor pixkat konplikatua izaten dugu. Egia esan, e... ez dugu izan inoiz, e... dinamikariki asteroko ensaio hoietan elkarrekin egoteko.

AI: mhm.

PI: e... askoz ere hobea izango litzakeela? Zalantzarik gabe. Baina, e... esan nahi dut, naturalago izango litzakeelako gure arten, baina ez da ematen. Orduan, izaten da ensaio orokor bat, edo holako historia bat,

AI: mhm.

PI: e... aurretik, behar bada, ba nik bere garaian egiten nituen, bakarrik etorri, igual dantzariekin dena zehaztu, beraiekin hitz egin eta gero denak juntatu, ta... eta gero, cerveza bat hartu.

AI: mhm [pequeña risa]. Badago talde barruan aldi berean dantzari eta musikari denik orain?

PI: e... bu... bueno, Aizpeak, uste dut ere dantzatu dantzatzen zuela, edo dantzatzen duela, edo jotzen zuela, edo jotzen duela, ez dakit, batean eta bestean ibiltzen da, eta Lorentxo ere dantzari izandakoa da.

AI: mhm.

PI: eta... eta hoixe, esango nuke.

AI: oraintxe musikaria denak musikari da, eta dantzaria denak dantza egiten du, ez da hainbeste nahasten, edo.

PI: bai, esango nuke ez dagoela... ez dagoela halako... nahaste...

AI: eta arduradunik bada dantzariengan musikariekin kontaktuan jartzeko, eta musikariengan, ba dantzari ei ez dakit zer galdetzeko, edo? Arduradun figura bat ba ote den, harreman hori...

PI: bai... a ver, azkenean dago zuzendaritza junta bat, eta junta horretan, bueno, e... Aizpea dago, e... azaltzen denean, eta bera da gure lotura bertakoekin.

AI: mhm. Bale.

PI: baina, a ver, gauzak diren bezela. Hemen, pues, e... nere bikotea ere dantzaria da, e... bestea ez dakit zer... hor, denok ezagutzen dugu elkar, eta zerbait behar baldin bada, ez da...

AI: mhm. Eta gustora zaude musikariak eta dantzariak, ba harremantzeko dagoen modu horrekin?

PI: ... bai.

AI: esan didazunagatik baietz esango nuke.

PI: bai, naturala iruditzen zait. Bai, bai. Beste modu batekoa izan daitekeela? Pues seguraski baietz. Baina, bueno. Bai.

AI: aipatu didazu garrantzitsua dela txistulari batek dantzarako jotzen jakitea, edo praktika hori edukitzea...

PI: mhm. Bai. Bai, jotzeko modua asko aldatu daitekeelako.

AI: mhm.

PI: ba esan nahi dut, e... [chasquea] ez da berdin, e... kanturako... jotzen den zortziko bat, edo dantzarako jotzen dena, edo... izan El Caserío-ko orkestak egin dezakeen zortziko bat... hori dantzatzen ikustea, normalean izaten da hartu eta zainak irikitze modukoa. E... beste, beste... beste puntu batzutan fokatu behar da, ez? Nola esan... e... dantzariari egin behar zaio, askotan lagundu, eta... eta, eta... bueno, nik uste dut, elkarren arteko, e... lan bat dela, e? Ez dela... ez du behar egon denbora guztian txistulariak dantzariaren atzetikan, baina igual bai, joe, e... aipatzearekin bakarrik, gauzak asko aldatu daitezke. Hau da: jota ta porru bat. Edo... edo fandango huts batean, e? Hartu eta, ta! Ondo markatzea lurrean, ixtea pausuak, e... e... jo, zenbat eta zenbat aldiz, ematen dut ya pixkat abuela cebolletas, ta 33 urte dauzkat, baina... hemen ensaioak egiten ditugunean, makilekin eta brokelekin, eta krin-krin!, krin-krin! krin!, joe, musika entzun behar da pixka bat.

AI: mhm.

PI: eta hartu, eta... oso ezberdina da, oso ezberdina da. Eta segun eta ze dantzatan, pues, e... jauzi batzuetan, jauzia... ondo ixten jakitea, hori.. nik, orain Xabinekin egiten dudala lan, eta, jakin badakit berarekin ere hitz egin duzula [pequeña risa] e, harek ere... mila saltsatan egonda, eta... eta, asko erreparatzen dio dantzaren... izan daitezke, e... o sea, gauza batzuk nik jaten dizkiot eta beste batzuk ez, ez? Baina... baina... bai arrazoia, eta eskarmentu handia duela, ba... jauzi batzuk dantzatzerakoan, horrela, ba danbolinarekin, ze hori, beste... txistulariaren parte inportantea da.

AI: mhm.

PI: eta askotan ikusten da txistularia txistuakin eta beste eskuarekin, e... orrazten. Eta, bueno... [chasquea] egia da eskarmentu pixkat behar dela, baina... danbolina oso instrumento potentea da, e, danbolinteroaren figuran, o sea, izenak esaten du, ez? Eta... eta jakitea pausua ondo ixten, e... askotan dantzarietzako lagungarri izan daitekeelako.

A: mhm.

PI: tambaran, pa pam! Ban, baran, baran, batan, pa pam! Eta orduan, gelditze horrek, dantzaria konsziente baldin bada, behintzat, hori horrela dela, esaten dizu: “joe, es que askotan ez dut guztiz ikasi behar ere pausua, ya eramaten nau, e... erritmikak berak”.

AI: mhm. Bien arteko lanketa bat gertatzen da, edo.

PI: karo, hori da, hori da. Ordun, oso ezberdina da. Ez du berdin joko, ba nik zer dakit, bazkaloste baten, e... Maitetxu Miaren zortzikoa kantatua, [tararea], hor ez duzu guztiz erritmiko joko, baino... jakin behar da. Baina jakin hori egiten da... pues, e... egiten. O sea, dena. Nik zenbat eta zenbat, e... txurro egingo nituen, eta egingo ditut oraindik, baina... baina hortxe, hortxe ikusten dira... o sea, azkenean, ikusten duzunean, e... ostras, bira, hori, argi eta garbi ikusten da hemen Irunen egiten dugun soka dantza... e... egoten da momentu bat banaka-banaka alpargatak eta pasatzen direnak, eta hor... hor,

AI: mhm.

PI: jende ezberdinak dira dantzan. Eta batzuk oso helduak, besteak oso gazteak, besteak eskarmentu handikoak, beste batzuk egun hortarako prestatu dutenak dena eta dena ematen dute... denantzako igual jotzen baldin baduzu, %90-ari eguna izorratzen diozu. Ze ez du gustora dantzatu.

AI: mhm.

PI: batek salto asko egiten dulako, besteak gutxi, besteak ez dakit zer, besteak eman dula buelta bizkor... hor moldatu behar duzu pixka bat. Eta orduan, atetzen da dantzaria esaten: “joe, ze ondo dantzatu dudan”.

AI: [pequeña risa]

PI: pues noski. Noski baietz. Baina hori lagundu behar da, ta hori [chasquea], e... dantzariekin jotzen ohituta ez dagoen batek ez dio jaramonik egiten.

AI: lehen aipatu duzu, dantz... e... dantzari ez, txistulari troteroa eta, igual, bandako txistularia. Troteroarekin barruan esan duzu dantzarako jotze hori badela. Bandarakoan dantzarekin agian beste erlazio bat izan daiteke, agian, ez *zuzenean* dantzarako jotze...

PI: ez. Nik esango nuke, e... beharko lukeela, behintzat, e... e... trotero esan dudanean, ez dut modu despektiboan esan, e? Nola esan. O sea, ni banaiz troteroa.

AI: esan duzu, dantza... txistuaren...

PI: baina, baina... baina, nik uste dut banda profesionaletan trotero asko behar duela.

AI: bale.

PI: nola esan, prozesu hori eginda beharko duela. Normalean hala izaten dela.

AI: bale.

PI: hasi, dantza talde guztiak, ez dakit zer, turururururu [dibuja una espiral en el aire con el dedo], hartu, eta bukatu, ba, gauzak pixkat fintzen.

AI: mhm.

PI: eta hor ya, uztartzen dira bi gauzak, teknika aldetik eta, eta kamara aldetikan lan txukun bat, baina, jakintza bat ere bai, dantzari talde bat jarraitzeko. Noski, dantzariak finak baldin badira. Baldin badira potroso batzuk, pues, aizu, hemen milagrorik ezin da egin, ez?

AI: galdetu nahi nizun ea akademizazioak eragingo zuen, edo ez,

PI: bai?

AI: e... txistulari... profil desberdindu batzuk, edo... ba... nere... ez dizut zu... ez dut zure ahoan jarriko, e? Baina... txistulari troteroak eta txistulari akademikoak.

PI: bai.

AI: bai?

PI: nik esango nuke baietz.

AI: hara.

PI: eta... bai, eta... eta gainera... e... da diferentziazio bat ematen ari dena, ba... probablemente, akademizazio horretan, goi-mailako akademizazio horietan, e... sartzen delako jendea, e... ikasten, bere borondate on guztiarekin,

AI: mhm.

PI: aurretikan fase batzuk saltatu dituela. Eta enaiz ni egokiena hori esateko, ze kontserbatorioa saltatu nuen.

AI: baina zuk beste fase batzutaz ari zera.

PI: baino es que hori, justo, hortaz ari naiz. O sea, nik igual, zati akademikoa saltatu nuen, ez bestea.

AI: mhm.

PI: bai? Orduan iristen da jende asko, e... ba... e... ba... musika kontenporaneoan, eta, aditua dena, edo ibilia dena, e... musika garaikidean hainbat obra bakarkako eta lenguaje experimentalekin, eta, landu dituen, guztiz zilegi iruditzen zaidala, eta oso aberasgarria, o sea, ni hortik pasa naiz, e? Eta... baina falta zaiona grazia puntu bat fandangoa txukun jotzeko.

AI: mhm.

PI: eta esaten duzu: “nola da posible hori?”. Bai. Bai. Eta... e... nik ez dut hala sentitzen, baina esango nuke badagola diferentziazio, hola...: “bai, bai, zuek dantzak jotzen dituzue, baina guk hau eta hau eta hau egiten dugu”. Bueno, ba ez dakit. E... pf... nola esan. A ver, nola azaltzen naizen...

AI: jerarquía puntu bat? ... Ez.

PI: enuke esango jerarquía. Da, bi eskola egongo balira bezela? Bai? Bata oso... e... akademikoa eta... eta esperimental, eta...

AI: eta musika garaikidea...

PI: eta puntakoa, puntakoa, eta bestea, meh, eta... zer nahi duzu esatea? Bi gauzak txukun egitea oso zaila da.

AI: mhm.

PI: o sea, bai batak eta bai besteak izugarrizko bagajea eskatzen dizute txukun egiteko, eta...

AI: hori da, agian, biek, e... horretan egiten dute bat.

PI: bai. Horretan, eta ya está [pequeña risa].

AI: [pequeña risa] serio?

PI: ez, a ver, baina...

AI: ah [pequeña risa], a ver, a ver...

PI: ez, egia da, e... nik uste dut hor, e... bereizpen handi bat... o sea... dibergentzia bat eman dela azken urtetan, eta... eta ez txistuaren onerako. Eta ni mundillo hortan nago sartuta, e? Bai batean ta bai bestean, e?

AI: eta gero egongo da jendea bi mundilloetan ibiltzen dena.

PI: noski baietz, noski baietz. Eta jende oso ona, eta ilusio guztiarekin egiten dituen gauzak, eta historiak, baina... baina... nik uste dut bai, e... batak zein besteak behar dute. O sea...

AI: elkarren behar dute?

PI: ez, ez, *egon* egon behar dutela, o sea,

AI: ah, egon behar dute.

PI: e... bide berriak irekitzen dituelako batek, eta besteak [chasquea], erroa, edo oinarria, edo, mantentzen duelako. O sea, pixkat lotura hori, ez?

AI: mhm. E... lehen aipatu duzu: “guk egiten dugu hau, eta garaikidea, eta ondo, eta teknika, eta... besteak, bah”. Hori, nik uste dut, esaten... izan daitekeela akademiko baten diskursoa.

PI: bai, izan daiteke.

AI: eta beste aldetik ze diskurso izango litzake? “Nik erroa mantentzen dut, eta... eta... zuek zerate...”

PI: bai, eta “nerian jendeak kantatzen du, eta zuenean ezin da kantatu ere egin”.

AI: adibidez.

PI: izan daiteke holako zerbait, e? Bai

AI: [pequeña risa]

PI: bai.

AI: pixkat sartuta pike... batean, ez dakit.

PI: bai, pikea? Ba noski, pikea, o sea, astakeriak botatzen, abilak gera, gainera.
Txistulariak? Joe.

AI: [pequeña risa]

PI: baina... bai, hoixe, hoixe.

AI: txistularia... ui... txistua jotzea eta txistulari izatea desberdina da? ... Edo etzenuke esango?

PI: hori da euskalduna izatea edo euskeraz egitea bezela, ez?

AI: adibidez.

PI: bai. E... bueno, pf...

AI: txistulari on batek zer behar du? ... Bi mundu hoietan pixkat ibilia izan, edo... edo, prozesu konretu... bueno, konkretu, edo... zuk proposatzen duzun hori pasa izan?

PI: txistulari on batek behar du enpatia minimo bat,

AI: pertsona on baten bezela.

PI: e... azkenean, taldean ibiliko zarela denbora gehiena, e... batekin ta besteekin, eta jakin behar da pixka bat moldatzen.

AI: bai. Egoera desberdinetara.

PI: hori da. E...

AI: mhm.

PI: baina hori edozein musikari bezela. Eta...

AI: mhm.

PI: eta askotan egoten da... ego... karrera bat hor, e... terrible izaten dena, eta azkenean, gure lana askotan, gehiengoetan, gehientxuetan, taldeko lana izaten da.

AI: mhm.

PI: baino horrela da.

AI: zuk badakizu zergatik sartu zen akademian, edo... arautu zen txistu ikaskuntza? Zerk bultzatu zezakeen erabaki hori?

PI: zergatik? Ba suposatzen dut, e... errekonozimendu bat bezela, estabilidade... akademiko bat, edo... edo... edo kurrikulum bat sortzeko asmoarekin, hor, e... saiakera ezberdinak izan zirela badakit... e... eta... azkenean, pues, e... pues hori pixkat, e, fundamentu batzuk zehazteko, e... ematen duelako. E... estabilizatuta egotea, eta... eta kontserbatorio baten barruan egoteak ere ematen diolako, e... nola esan, kredibilidade bat... e... aspekto... burokratikoan, e? Esan nahi dut, e? Eta... orain trikitixarekin ere uste dut holako zerbaitetan daudela. Ez dakit, e?

AI: mhm.

PI: eta... eta aukera bat, bide bat ere irekitzen duelako. Hori nik ikusten dut, ez dakit, e... besteei [gehiegi] ikusten duten, baina... espezialidade desberdinekin nahasketak sortu ahal izateko.

AI: mhm.

PI: zu, konbibentzia bat baldin badaukazu zure ikaste prozesu horretan beste mota batetako musikariekin, beste instrumentuekin, beste musika motekin, jazzarekin izan, bestearekin, bestearekin, hor nahasteko aukera badago, oso interesgarria izan daiteke.

AI: mhm.

PI: eta akademia batean bakarrik baldin bazaude, bueno, azkenean da zure... zure nicho-a, eta...

AI: akademia, musika eskola itxuran.

PI: bai, bueno, akademiak, pues garai batean horrela zirelako... etzegoen musika eskolarik.

AI: ez ofizial.

PI: orduan, gehien-gehiengoak ziran akademiak. Akademia partikularrak, e... baten eskolakoak, bestearen eskolakoak, baina... baina hoixe. Horrela... horrela... eta gaur egun baten bat ere oraindik ere mantentzen da, e? Jakin badakit, Bilbon baten bat badagoela.

AI: akademizatu izanak, e... dantzarako jotze horretan eragin bat izan du txistuarengan?

PI: bai. Bai.

AI: nolakoa?

PI: bueno, nik esango dut neregan.

AI: bale.

PI: e... gauza asko 16 urtekin, lehen esan dudan bezela, Oihani ikasi eta amen-amen egin nizkion bezela, ba... gero, gerora, bueltatzen zarenean, e... dantza hoietara, baina beste... beste prespektiba batekin, esaten dezu: “bale, oso ondo. Hau oso ondo da... baina bueno, honek ezin du izan.” Edo... edo... ez dakit, beste estetika bat eman behar zaio honi. Edo... edo... karo, berak akaso ere, ikasi zuelako modu autodidaktan, edo bati entzunda ez dakit zer, eta... eta danbolinarekin laguntzeko garaian, edo... edo... pues bira, kasu... esto bat izandu zan hemen, egin genuen, e... zinta dantzaren trentzadoa eta destrentzadoa, e... zortzikotikan, e... ternariora pasatzea.

AI: hori duela gutxi egin zenuten, ez?

PI: bai, bueno... bai, saiakerak egondu ziren lehenago, baina kasu egin zidaten duela gutxi.

AI: [risas]

PI: [risas] bai [pequeña risa], ya bigotea atera zitzaidanean.

AI: [pequeña risa]

PI: ez, ez. [pequeña risa] Kontua da... e... eta hori da pixka bat ere, dantza... dantzan, e... fijatzearen ondorioetakoa.

AI: bai.

PI: e... zuk ikusten baduzu pausutan egiten dutela dantzariak: “pam-pam... pam, pam-pam... pam”, ba orduan, zentzua izan dezake zortzikotan jarraitzea trentzado-destrentzado hori. Baina entzuten baduzu lurrean... [golpes en ritmo regular sobre la mesa con la mano, acentuando uno de cada tres], esaten dezu: “ez da posible gu horren gainetik egotea, dantzariak ‘bat-bi-hiru, bat-bi-hiru, bat-bi-hiru’, eta a ver, a ver, nola da

posible? Guazen zentzu pixkat ematea”. Eta orduan, igual, akademizatze horrek ematen dizu, ba justifikazio bat. Ematen dizu, e... esatea: “aizu, hau eta hau horrela izan daiteke, hau moldatu daiteke...”, arrazonamendua, ba gero erabaki batzuk hartzeko.

AI: mhm.

PI: nire kasuan horrela izan da, desde luego.

AI: bale. Pixkat, e... sartu nahi det, e...

PI: sartu, sartu, beldurrik gabe.

PI: bueno... behatza, galdera batean. Ea, e... txistua akademizatzeak era... e... hor atzean egon zan... ez dakit, abertzaletasun historia bat, edo ez, edo trabak izan zitun. Ez dakit ezagutzen duzun historia hori.

PI: f... a ver, nik ezagutzen dudana da, e... bata eta besteak kontatutakoa.

AI: bai.

PI: ordun, e... nola izan zan... akademiazioa como tal, abertzaletasunarekin,

AI: mhm.

PI: ez dakit nik lotuta egon den. Baizik eta... igual, instrumentuaren, hau da, txistuaren eta txistulariaren figura hori, e... instrumentu estandarte egiteko prozesu hortan. Hortan, esango nuke baietz.

AI: estandarte?

PI: nola esan... Hau gure instrumentua da. Ta guk txistuakin ospatzen ditugu festak, eta besteak, eta ez dakit zer, eta no sé cuál, ta no sé cuál, eta ez... dultzainarekin, edo trikitixarekin.

AI: mhm.

PI: hor, puntu hortan, esango nuke baietz. E... eta horren ondorio izan daiteke, e... gaur egungo... esto protokoloetan, eta historietan, e... ba... txistu bandaren demanda, e... egotea. Akademizazioan, enuke esango abertzaletasunak eraginik izan duenik. Nik uste izan dela gehio, txistulariren baten egoskorkeria, hori aurrera atera ahal izateko.

AI: horrek zekartzan onura hoiengatik, agian, errekonozimendu aldetik.

PI: bai, bai. Bai, esango nuke.

AI: mhm.

PI: esango nuke, ze saiakera ezberdinak egondu ziran garai baten, eta esango nuke palo ezberdinetakoak, ideologia ezberdinetako jendea zegoela sartuta bertan. Esan nahi dut...

AI: mhm, bai. Eta... bueno, musika kultuko beste instrumentuek zeukaten programazioaren edo praktiken eredia hartu zen, e... programazio... akademikoa sortzeko? Txistuan.

PI: pf...

AI: edo lehenagoztikan egiten ziren praktikak ere, inspiraziotzat hartu ziren irakaskuntza ordenatzeko, edo... irakasteko modua antolatzeke?

PI: mhm. Nik uste dut hor, e... a ver, curriculum bat eskatzen dizuten momentutikan, seguraski, hor, e... ez dakit nola izan zan prozesua, e? Nik esaten dizut nik nola bizi dudana, baina... baina... e... hartzen dira estandarretik, musika klasikoko edozein beste

instrumentutikan hartutako oinarri batzuk, eta pixkat moldatu gurera. E... gertatu dena da, repertorio aldetikan ere, e... asko konpatibleak direla. Ba, nola esan, tronpan, e... goi-mailako ikasketetan egiten den bezela. Ez da bakarrik jotzen tronparako musika originala.

AI: mhm.

PI: hartzen dira hainbat eta hainbat, e... transkripzio, batetik eta bestetik, e... bueno, ez tronpan, e? Beste edozein instrumentutan.

AI: bai.

PI: tronpetan guk asko egiten dugu ere bai. Eta, [incomprensible] repertorio dagola tronpetantzako, e? Uf. Orduan, bai osatu zela asko, e... nola esan, musikan... beste hainbat esparru lantzeko, ba, hartu barrokoa, eta... flauta de pico-rako, edo trompeta en si bemolerako erreperitorioa hartu, ta fusilatu.

AI: mhm.

PI: eta horrek ematen dizu beste... beste material pila bat, teknikoki ere... pixkat haratago joateko, artikulazio ezberdinak lantzeko... e... ez dugu ahaztu behar flauta bat dela.

AI: mhm.

PI: 3 zulokoa, baina flauta bat. Ta artikulazioan, e... flautarako dauden lanak dira, itzelak eta infinito.

AI: mhm.

PI: ordun, joe, barrura ekartzea ere, e... Piterrek eta Juantxok, eta Txomin Agirregomezkortak, eta... egindako lanaren zati handi bat, esango nuke, dela oinarrituta, e... beste... beste hainbatetan, beraiek ikasitakoarekin. O sea, nola esan, beraiek, e... Juantxok, adibidez. Hori adibide argi-argia da. Bera flautista da. Flautista eta txistulari. Eta... berak artikulazioaren inguruan egindako artikulazio guztiak eta historia guztiak dira, nola berak txistua jotzen duen, baina aldi berean flautista dan, batetik eta bestetik hartutako ideiak, hartu eta inplementatuta txistura, bere... iritziak emanez, eta bere... puntu hori emanda, ez? Eta, pues, Piterrek ere, dauka, beste... bagaje oso zabal bat, Txominek ere bai, azkenean [chasquea], pues momenturen batean bide hori jorratzen egondu direnak nik uste dut bai baliatu dutela...

AI: mhm.

PI: bai.

AI: hala ere gaur egun, e... musika eskolan faltan botatzen duzu dantzarako akonpainamendua praktikoki, agian, lantzea.

PI: ... bai. Bueno, a ver, e... egin nahi duenak egiten du.

AI: bale. Eta esaten duzu, igual, animatzea dala falta dela, azkenean.

PI: bai, eta ez animatzea ikasleak, ze ikasleei esaten diezu: “hau eta hau egin behar da”, eta egiten da. [incomprensible] irakasleak. Azkenean lana suposatzen du, eta hori horrela da.

AI: mhm.

PI: eta... gainera, lana suposatzen duen bezela, trikitixakoekin batera hartu eta kalejira batean atetzea, tonu guztiak arraroak direlako. Hori ez da egiten. Eta orduan, “e... es

que ikasi behar dute edoz...”, Pues ikasteko! E... nola esan. Nik uste dut dagola musika eskolatan eta... pandem... bueno, munduan, orokorrean, pandemia bat, epidemia gigante bat, dela alperkeria. Es así.

AI: mhm.

PI: eta orduan, ez baldin bada xixatzen, ba... ez da egiten.

AI: mhm.

PI: ez da egiten. Eta... egitearen ondorioz, gero sortzen dira gauza politak. Bergaran eta Antzuolan, ni han ibiltzen nintzela, joe, ibiltzen ginen dantzariekin batera eta bestera, eta ez dakit zer, eta... gaur egun, jakin badakit, aurrekoan etorri zirelako Aldapekon kontzertu batera nere 2 ikasle, han ibiltzen direla Antzuolan jaietan jotzen txistuarekin da, estaten dezu: “pues ya está!”. Ez da gehio behar. Baina, horrek suposatzen du irakaslea juatea, e, bere jardunetik kanpo, larunbat batean, por la geló, e... ez dakit nora, jotzera, eta egotera. Pues bueno, es lo que hay. Ez dakit, bokaziotikan ere euki behar du honek zerbait, bestela, akabo.

AI: mhm. E... bukatzeko, orokortasun batean, e... ea nabaritzen duzun edo ez, txistularien eta dantzarien artean, ba... desberdintasun edo bereizketa bat munduen artean, edo harreman estua dagoen, edo ezin den generalizatu, edo zer esango zenuke?

PI: ... eh... [pequeña risa], e... gu, normalean azkarrago aldatzen gera, ta orduan zerbait hartzera [risa], azkarrago joaten gera. Ez, ez, bromak alde batera utzita, e...

AI: ez pentsa, e? Mundu guztiak esaten du hori [pequeña risa]

PI: nik ikusi ditut mundillo ezberdinak, baina... baina... a ver, alde bat badagoela, e... gure dantza taldean, esango nuke. Egon badagoela. Nahiz eta taldekide sentitu, ta ez dakit zer, baina bueno, beste dinamika batean sartuta gaude, hori egia da. Baina, adibidez, duela gutxi egondu naiz, e... saio bat egin du, e... bueno, esango dut Lezokoak, baino... ez dakit, leku guztietako, e... dantzariak eta musikariak daude, Tioteronen Semean... e... bueno, Tioteronen Semeak dira bere garaian, hemen, eskualdean, e... [chasquea] dantza taldeetan ibiltzen ziren mutilak geroz eta exkaxagoak izanik, hasi ziren, e... “aizu, bata ta, e... mutilak falta ditugu hau iteko, hau iteko”, ta, sortu zen halako lagun sare bat, eta haiek sortu zuten espektakulo bat, Tionteron, [tararea], izena duena, bueno, pues, e... egin dituzte... urtero egiten dute, eta hor egoten da Lezoko Aritz Salamanca da, pixkat, e, horren sortzaile, eta hor, ikusi nun jesukriston konplizidadea zegoela dantzari eta... eta musikarien artean. Ta, eman nitun 2 egun beraiekin bakarrik, e? Baina bai zirela bat bezela.

AI: mhm.

PI: baina ere, egia da ez dela talde bat al uso.

AI: mhm.

PI: egiten dute halako... dantzan oinarritutako antzerki bat, e... dantza saio bat, baina antzerkitik asko duena, eta orduan, bueno. E... gainontzeko dantza taldetan? Pues, bai, dela pixkat bereizita. E... ez dakit ze gehio galdetu didazu, a ver, e... ikusten duzun hori egokia den, edo holako zerbait? Ez dakit zer...

AI: ez... bueno, nahi baduzu aipatu, egokia iruditzen zaizun edo ez.

PI: ez, ez, ez. Es que da, nik da, ikusi dudana orain arte, e? Orduan, ez dakit, modu natural batean, e?

AI: mhm.

PI: e... nik uste dut hori aldatzeko... e... ensaioen dinamikak izango... izan beharko lirateke en paralelo. Baina ez da errealidade bat. Ezin da. O sea, esan nahi dut, e... musikari bati, e... doinu hoiek lantzeko eskatzen dizkion berezitasuna, eta, eta entsegu motak ez direlako dantzarien igualak.

AI: mhm.

PI: orduan, harreman hori guztiz homogeneo izateko, partekatu beharko litzateke dena. Baina orduan aldatu beharko lirateke bai batzuen ensaioak eta bai besteenak.

AI: mhm.

PI: eta ez diot zentzu askorik ikusten. Orduan, pues hoixe, jarraituko dugu azkarrago aldatzen, ertze bat hartzen, ta gero denak konten.

AI: denak batera ertze-ra joatea, igual, da beste aukera bat [pequeña risa]

PI: hori da, bueno, hori... hori... horrela, bai, izan daiteke, izan daiteke.

AI: bueno, ba nire aldetikan, listo. Hau da elkarriketa.

PI: oso ondo.

AI: beste zeozer komentatu nahi badezu...

PI: ez, ez. Ederki, plazer bat, bai.

AI: earki. Bai, berdin.

PI: elegante.

VI.3.30. tr_TR4_Xanti_Nazabal

Registro de la grabación: TR4_Xanti_Nazabal

Contextualización

- Entrevista a Xanti Nazabal, txistulari miembro de la Banda Municipal de Txistu de Tolosa, y de Udaberri dantza taldea de Tolosa, como txistulari y como dantzari.
- Fecha: 24 de marzo de 2025 entre las 17:50 y las 18:30 horas.
- Duración total de la entrevista: 50 minutos.
- Lugar: la entrevista se realizó en la asociación Lizardi de Tolosa (Calle Kale Nagusia).
- Tipo de entrevista: abierta semiestructurada.
- Tipo de transcripción: literal.

Transcripción

Amaia Irastorza: inporta zaizu grabatzen badut elkarrizketa?

Xanti Nazabal: ez, ez, lasai. [pequeña risa]

AI: a, bale, eskerrik asko. [pequeña risa] Bueno, ba, zu, e... Udaberri dantza taldean zabilta. Bai dantzan, bai musika aldean, eta... baita Tolosako Udal Txistulari Bandan ere.

XN: bai.

AI: bertan lanaldi osoa daukazu, edo beste lanen batekin uztartzen duzu Tolosako Bandarena?

XN: bai. Bueno, guk Tolosako Bandan daukagu oraingoz errekonozituta % 16-eko lanaldia, eta ni, bestela, ni lanbidez, e, ingenieroa naiz. Beasainen lantegi batean egiten dut lana, eta gero bestea... musika... eta Udaberritikan, aparte, hori, bestela

AI: Udaberrikoa, aisialdi bezala.

XN: Udaberrikoa, hori da, aisialdi bezela, ta... eta azkenean ordu pila bat kentzen dittun... kendu edo eman, bueno, hori da betiko zea, baino...

AI: [risas]

XN: hori da, aisialdi bezela planteatzen da.

AI: mhm. Bale. Eta... zergatik sartu zinen txistulari bezala txistulari bandan? Ingeniaria izanda eta beste lanbide bat edukita?

XN: bai, ba, bueno, hemen, txistulariak ez gaude asko, egia esan, e... Tolosa inguruan, eta hola, eta... bueno, ba txikitatik beti txistua jotzen eta txistulari bandakoak, eta, hor... nire maisua ere txistulari bandan ibiltzen zen, Xabier Zelaia, eta da beti... zerbait hor ikusi duguna eta hola, eta gero, aukera suertatu zen. Horiek jubilatzen joan dira, orain dela 50 bat urte... sortu zuen Udalak, atera zuen deialdia, eta orduan sartu zirenak

orain jubilatzea tokatu zaie, eta orduan, horien atzetikan plazak, eta, atera zituen. Eta animatu ginen. Eta horrelaxe.

AI: mhm.

XN: e... aurrena, lan poltsa bat ireki zuen, horrelako... azterketatxo bat bezala pasa genuen, lan poltsa bidez, ordezkapenetan sartu ginen, eta gero, orain, lanpostua egonkortzeko... ba deialdi berri hauekin, ba hor ya egonkortuta gelditu gea.

AI: mhm. Gera, zu eta zure lagunen bat?

XN: bai, hori da, bai, e... ba bueno, hor sartu geranak izan gera... txistulari bezala Iñigo Azkue eta biok. Iñigo Azkue, baita ere beste bat, e... biok elkarrekin, txiki-txikitaz... ni, gainera, hasi nintzen bera jotzen ikusita, bera ni baino 2 urte zaharragoa, eta... bueno, nik beti ikusten nituen helduk, nire aitona, ta, txistua jotzen, eta... horrela, kuadrillan. Hemen, Lizardi elkarteko, e... txistulari kuadrilla, eta gero bandako jendea, eta beti ikusten nuen, ta zerbait helduekin, ez? Gurasoak ere bai dantzan ibiltzen ziren Udaberrin, eta beraien lagunak, eta horrela. Eta beti zerbait, txistua, edo, musika jotzea, asoziatzen nuen zerbait... helduagoekin. Eta txikitan, txikia nintzela, balleten ibiltzen nintzen, 4 urterekin hasita, eta nire balleteko gelan ibiltzen zen Leire Azkue, eta Leireren anaia, Iñigo. Eta Iñigok, orduan, e, txistua jotzen hasita, ba zeukan ohitura kaletikan txistua jotzen ibiltzeko. Kaletikan, edozein ikastolako patioan, edo edozein momentutan, ikusten zenuen 8 bat urteko mutikoa txistua jotzen.

AI: edozein momentutan, edo jai giro batean, edo edozein momentutan.

XN: ez, ez, ez, edozein momentutan. Ba, gaur, astelehen bat, arratsaldean, eta Leiren bila etortzen zen amarekin, e... balleteko klasea kanpora, Kultur Etxea, eta hor, Kultur Etxean jotzen aritzen zen. Eta nik ikusi nuen aiba, nire kidea, inguruko mutiko bat txistua jotzen, eta, aiba, ba umeek ere txistua jotzea daukate.

AI: [risas]

XN: ez dakit. Ideia etorri zitzaidan eta gurasoei esan nien: “Txistua jotzen hasi nahi dut”, eta horrelaxe. Gaur arte. [risas]

AI: mhm, joe, bai, bai. Eta...

XN: baina ez ginen asko, eta Iñigorekin... betidanik, txikitatikan, eta... eta horrelaxe gero. Biok egin genuen azterketa eta sartu zen Mikel Zelaia, e, perkusio jole bezala, atabalari bezala. Justu, kasu honetan, Mikel Zelaia da nire txistulari maisua izan zenaren semea.

AI: maisua esaten duzu... nola ikasi duzu zuk txistua jotzen? Ez dakit, musika eskolan, edo, maisuarekin...

XN: ez, nik Musika Eskolako... zea, arautu horretatik kanpo ikasi dut, maisu partikular batekin, eta bera, Xabier Zelaia, Txirrita, hemen... berak, e... Beasaingo Musika Eskolan ematen zituen klaseak, eta gero aparte hemen, Tolosan, partikular bezala, ba, ikasle batzuk, eta, zeuzkan. Eta, bere metodoarekin, eta aparte. O sea, ez nuen aurrena solfeorik, ea, ikasi. O sea, ya, zuzenean 6 urterekin hasi nintzen. E... 6 urte, 7 betetzera nindoala, eta berakin. Zuen lehenengo egunetik ya erreminta eskuan, eta... holaxe, berak notak erakusten zizkidan, solfoa erakusten zidan, edo dena, [chasquea] ikasteko behar zena, beti... baina beti soinu tresnekin.

AI: soinu tresnekin, eta egin duzu trikitixaren gestoa bezala, iruditu zait. Edo txistuaren gestoa?

XN: ez, ez, ezkerre, txistuarena.

AI: ah, bale. Barkatu. Bale, bale.

XN [risas]

AI: es que *soinua* ere, trikitixa itxurakoarekin ere lotzen da, baina ez, ez.

XN: bai, tresna, edo... erreminta, txistua.

AI: bai, txistuarekin batera. O sea, era praktikoa, ez dakit belarriz kantak ikasi eta gero...

XN: bai, berak jartzen zizkidan arbelen notak, eta hau da nota hau, eta hau jo behar da horrela, eta posizioak, zuloak, eta, zer tapatu behar ziren, eta marrazkiekin egiten zidan. Eta gero, nik txikitatik bai eduki dudala belarri fina, edo erraztasuna harrapatzeko gauzak.

AI: mhm.

XN: eta orduan, nahiko azkar, eta gainera, erakusten zizkidan abestiak, eta, denak ezagunak ziren, nire abesti ezagunak. Tarteka ariketak sartzen zizkidan, horiekin ez nintzen... hola, bueno... behin eta berriz jo behar, baina nik, hola, ezagunak nituenak, eta, segitutik harrapatzen nion.

AI: mhm.

XN: orduan, behin notak ikasi, eta gogoratzen naiz, lehenengo klasetik, lehenengotik edo bigarrenetik, lehenengo melodia bat jotzen, ezagunen nuena, lehenengo melodia jotzen atera nintzen, eta gurasoengana jun, eta emozionatuta, eta... hola, bai.

AI: mhm.

XN: bera saiatu zen, hori, lehenengotik, eta bide batez, ba, ezagutzen nituen abestiak hartu zizkidan, eta... gero, ba, “nota horrela irakurri behar da”, ta zea, eta... horrela.

AI: mhm.

XN: [pequeña risa]

AI: e... txistulari baten lanbide... nagusia txistulari bezala zeozer egiteko, zein izan daiteke?

XN: a ver, guk, hemen, Tolosako Udaletxeko taldean, dauzkagu urtean, ba, e... gure zereginak, ez? Horietako bat da igandero diana jotzea, igandero diana tradizionala, orduan Alde Zaharren zortzikoa joz buelta ematen dugu, eta gero auzo bakoitzean kalejiratxo bat. Eta gero, ba, bueno, hilabetero edo hola, musika bandarekin batera kontzertutxon bat edo beste daukagu, eta urtero... eta da agenda bat urtetik urtera, ba, ohiko agenda. Eta gero, ba, herriko festetan, ba inauteritan, eta San Juanetan ere bai, gure funtzio... protokoloak eta, zea, funtzio horiek dauzkagu. Eta da egutegi bat, hasieratik bukaera markatuta dagoena.

AI: mhm.

XN: hori Udal Txistulari Bandako langile bezala. Gero, txistulari bezala, ba bueno, e... dantza taldeetan jotzea, edo... ba, beste protokoloetarako, eta, adibidez, ezkontzatan ere bai ibiltzen gara dezente. Eta... horrelako gauzak ateratzen diranean, gauza puntualak, baina hori ya aparte deitzen digute, jendeak gure kontaktua pasata. Edo...

AI: mhm. Norbanako bezala pixka bat.

XN: hori da.

AI: eta ikasle baten... txistua ikasten duen baten aspirazioa, edo, zer izan zaiteke? Badu helburu bat pertsona batek txistua jotzerakoan, etorkizunean, ba... erabilera bat emateko txistuari nolabait.

XN: ba, nik, egia esan, ez dakit. Nik ikusten nituenak ziren umetan eta hola, ba, hoi, aitona, ta, jotzen... eta kalean jotzen ta hola. Orduan, kalera pixka bat ateratzea. Gero, egia da, nik Xabierrekin ikasita, Xabierrek ez zeukala banda bat edo talde bat. Aparte erakusten zuenez, ba, igual hemen Musika Eskolakoak eta, bai egiten zutela, aurren kalejira bat, edo zera. Nik pixka bat, hori ez neukan. Orduan, ateratzen nintzen Santa Aguedako horretan, aitonak gonbidatuta, beraien taldean, eta gero, bestela... kalera ta hola ez nintzen ateratzen. Eta hor bai, igual, pixka bat, zera... batzuetan, ikasi, eta gero zertarako, ez? Eta batzuetan... horrela, ez? Eta gero, Xabierrekin, hor, e... urte batzuetan Hernaniko Txapelketa atera zuen, txistulari gazteen txapelketa, uste dut oraindik egiten segitzen duela, eta hor aurkeztu ginen. Eta horrek horrelako gauzak ematen zidaten motibazioa baita ere, ba hori. Eta gero, ya, Xabierrek beti edukitzen zuen, ba hori, melodia ezagunak, eta, hasieratik erakutsi, baina gero, dantzak ere bai, asko sartzen zizkidan, eta baita ere gurasoak eta osabak ere, bueno, gure etxean Udaberrikin lotura handia izan da. Orduan dantzak, eta, sartzen zizkidan, eta aita ere bai, Berastegin dantza maisu bezala ibiltzen zen. Eta... ordun, ba bai aitarekin Berastegira joaten, ta, dantza jotzea, eta bai... hemen bestelako dantzak eta ikasten, ta zea, ba, hoi. Dantza mundura dezente bideratuta ibili naizela txikitatik.

AI: mhm.

XN: orduan, ba pixka bat hori, etxe inguruko giro naturala, dantza mundura begiratuta zegoena, eta pixka bat horrekin. Eta gero aitonarekin, eta hemen... kalejirakin.

AI: zure kasuan hala izan da, baina ez dakit orokorrean txistulari batentzat dantzarako jotzea gauza arrunta izan daitekeen.

XN: ba... bira, nire inguruan bizi dudana esango dizut. E... hemen, Tolosako Musika Eskolan, Iñakik Letamendiak eman zituen klaseak, eta... e... Iñaki Letamendian ikasleetatikan, orain txistua jotzen jarraitzen duenak, nolabaitte, hola... ba gure kintako jendea, e? O sea, gure belaunaldiko jendea, bere ikasleak izan zirenak eta oraindik txistuarekin harremana mantentzen duenak, gehientsuenak dira, e... izan dira gero Udaberrin jotzen hasi zirenak, edo dantzariei jotzen hasi zirenak.

AI: mhm.

XN: gainerakoak, ba berarekin kalejiratan-eta ibiltzen zirenak, baina igual, hori, ba... dantzako bide hori hartu ez duenak, ba, gehienak txisturekin harremana etenda daukea.

AI: a bai, e?

XN: hori da hemen inguruan ikusi dudana, e? Badaude kasu solte batzuk, ba musika eskolako, e... taldeen edo, txistularien taldeen segi duenak, eta harek joaten, edo bestelako, baitare, ba, adibidez, bandako baten semea zena, ba, oraindik, pues, e... tarteka silbotea jotzera etortzen denak, nahiz eta Udaberrin ez ibili eta zera, baina bestelako lotura batzuekin, baina bai, gehienak, hola, esan zagon, gure kintako txistularik, edo... mantentzen dienak, Udaberrin hasi zirenak, eta Udaberrin ibili direnak.

AI: mhm.

XN: orduan bai, badago txistua eta dantzaren artean lotura hori, ba, berezkoa, edo... ez? Baita ere, azkenean, a ver, e... gauza jakina da, ez? Txistularian tradizion beti, dantza mundura, dantzariei jotzeko... eta txis... danboliteroa, dantzarekin daukan lotura hori, ezta?

AI: mhm.

XN: hori... errepertorioa ikusi besterik ez dago. Errepertorio handiena, fandango, arin-arinak, e... baltsak, mazurkak, bestelako... kalejirak bai [pequeña risa].

AI: halere, nik komentatu nahi nizun, ea... ikusten den dantzarako jotzea lanbide bat bezala.

XN: e... pf... a ver... gure kasuan, claro, es que... dantza tradizionala, ya, hasteko, lanbide bezala ikusten ahal da? Ez? O sea, hemen, e... dantza, baita ere, ba zerbait profesionalagoa, edo, ikusten duguna, eta mundu guztiak beti asoziatzen du garaikidearekin, eta... beste espresio batzuekin.

AI: mhm.

XN: orduan, tamalez, e... dantza tradizionala, e... zerbait profesionalari... o sea, profesionaltasunarekin lotzen ez den bezala, ba dantzarako jotzen duen txistulari tradizionalaren papera ere, ez da... lanbide bezala ikusten.

AI: mhm.

XN: ordun... nire kasuan ere, lanbide bezala gehiago, ba, protokoloa, edo udaletxeko txistu taldearen paperetik, hori bai, dagoela lanbide bezala, baino, e... dantza taldean txistulari bezala betetzen dudan papera, ba ez.

AI: agian txistu irakasle izatea ere izan daiteke beste irtenbide bat...

XN: hori da, hori da.

AI: zuk aipatu didazu aisialdian, behintzat, harremana baduzula dantzarekin.

XN: bai, hori da.

AI: eta esparru profesionalean, e, ba... zure kasuan, txistulari bandan dantzarekin izan daitekeen erlazioa errepertorio alean ikusten da, edo nola izan daiteke?

XN: txistulari bandan dantzarekin daukagun erlazioa, o sea, dantzariei zuzenki jotzen zaie urtean behin, esango nuke. Eta da, San Juan eguneko, e... Zumardi Handiko soka dantza. Hor txistulari bandak aureskua jotzen du, eta hor bordon dantzariek aureskuek dantzatzen dute. Ordun, zuzenki, dantzariei dantza batzuk, edo dantza errepertorioa jotzeko, hori. Gero, Udal Txistulari Bandan, urteroko funtzio horietan, badago, esate baterako, inauterietako alborada. Hor, e... errepertorio finkatu bat jotzen dugu, Miguel Martinez de Lezeak jaso zuena, eta alboradako pieza gehienak dira, ba, erromeria batean aurki ditzakezunak. Ba, e... jotak, fandangoak, arin-arinak, idiarenak, e... zortzikoak ere bai... eta, inkluso, dantzarekin lotutako piezak dira, kantuak ere badirenak, baina hor jendeak dantza egiten du.

AI: mhm.

XN: e... ordun... dantza, edo behintzat, bai, gorputza mugitu. Orduan, repertorio hori bada erromeri moduan. Baina gero, gehiago, txistulari bandaren funtzioa, zea soil horietatik aparte, bai geratu dela gehiago, ba, kalejiratar, edo kale animazioetara, edo dianak, edo horrelako kale bueltatar. Eta bai galdu duela, igual, ba, erromeri zera hori.

Garai batean, adibidez, txistulari bandak parte hartzen zuen igandero egiten ziren, bailablek, o... dantzaldia egiten zen hemen, e... Zumardia Txikian uste dut egiten zela. Plaza Berrian ere bai, musika banda, orkestina batek girotuta, eta udal txistulari bandak girotuta.

AI: mhm.

XN: eta hor, ba bai, hoik, dantzaldiak eta horrela egiten ziren. Baina bai, egia dena da, dantzaldi horiek desagertzearekin batera, eta, ba igual txistulari banda gehiago geratu dela zerbait protokoloetako eta horrela, dantzarako baino gehiago.

AI: mhm. Lehen aipatu didazu, ez dakit nahiko duzun pixka bat gehiago... zehaztu, edo, zer esan nahi zenuen... Ez zarela musiko-musiko, zarela txistulari. [pequeña risa].

XN: ah, bai, bueno... nik hoi, ez... esaten nizun, e... zergatikan, ez? Nik ez ditudalako musikari ikasketak horrela...

AI: reglatuak, edo?

XN: bai, hoi da. O sea, horregatik esaten nizun.

AI: zuk egin duzu azterketa bat, postu batera sartzeko, eta gainditu.

XN: bai, hori da. Bai, hori da, bueno, nik, e... txistulari bezala, Xabierrekin pasa ditut ikasle bezala... e, urte pila bat, eta Xabierrekin ikasi nuen, ba musikaz eta beste... zeraz, eta... bainon... ez dut nire ibilbide profesionala horretara bideratu. Horregatik zen, besterik gabe, ba zuk esa... gure inguruan, Musikenen ta hola, ta ezagutzen dituzun e... ba... musikariak eta, ba horiek bezala, ez dudala egin ibilbide akademiko bat, ez kontserbatorioan, eta ezta ere... zea, horregatikan. Musiko, ba lanbidez bezala, ez naizela musikaria. Bestela, afizioz. [pequeña risa]

AI: es que justo hau nahi nuen pixka bat lotu galdera batekin, ea baden edo ez den desberdintasunik txistua jotzearekin edo txistulari izatearekin... baden zeozer hor atzean.

XN: ba, bueno, txistularia edo zera baino, hor artikulua interesgarria atera zuen Xabin Bikandik. Pentsatzen dut irakurrita edukiko duzula, danbolinteroaren inguruan, ezta? [pequeña risa] Eta... bai, danbolinteroaren figura, hori, lehen esan dugun bezala, historikoki, igual, dantzarekin, edo dantzariet jotzeko, e... horrekin e... lotuta dagoela, ezta? Orduan, e... hori, o sea, txistua jotzea, edo interpretatzea, edo gero txistularia izatea, ba... ez dakit. Badago, nik uste, salto bat, ez? Ya... ez dakit nola esan [pequeña risa].

AI: adibidez, ez dakit, e... abileziaren bat, erraztasunen bat, e... aktibitate motaren bat, edo non eroso ikusi, edo...

XN: a ver, e... nik uste dut, baita ere, musika pixka bat bizitu egin behar dela, eta... e... baita ere, o... musika da barruan daramazuna, ez dela bakarrik partitura baten aurrean jarri eta exekutatzea, ez? Gero, baita ere, ba bueno, o sea... abilezia... ez da bakarrik hor erakusten. Gero, ba... joe, ba, dantzari batzuei jotzen diezuenean, adibidez, ba dantzariak ze feedback ematen dizuten, edo... edo askotan, baita ere, ba, igual, e... joe... minutu batean 200 nota joko dizun txistulari batek, gero, igual ez da kapaza akordeoi bat hasten baldin bada pieza bat jotzen, berari belarriz tonua harrapatuta segitzeko... ez?

AI: mhm.

XN: ba, bueno, o sea... txistularia, esango nuke, ba berak, e... jo nahi duen hori, edo, erreminta dominatu eta, erremintarekin batera, ba, berak, e... guk ahoarekin [silba] kantatzen dugun bezala, o zea, pues, erremintarekin ere gaitasun hori edukitzea, ez?

AI: mhm.

XN: hori esango nuke, txistulari oso bat bezala.

AI: eta dantzarako jotzeko gaitasuna txistulari osoaren barne ikusten duzu? Edo agian ez du zertan.

XN: ba, nik uste, karo, gero ere baitare daude, e... ba... karo, txistuak ere bai, ba... akademia barruan egin duen, ba txistu... asko eboluzionatu duen instrumentua da, o sea, ya ez da eztare... ba lehenago igual txistularia, esan duguna, ez? Errepertorio aldetik eta, edo... funtzio aldetik baita ere, ba dantzara, edo bailabaletan jotzea, edo... gero txistuarekin, e... ikerketak eta afinazio aldetik, eta ikasketa arautuak ere bai, e... diseinatu diren momentutikan ere bai, azkenean, bueno, txistuak beste ibilbide bat ere bai egin du. Orduan, joe, gaur egun, txistulari batek posible du, igual, dantzariet jotzen behin ere ez aritu, baina txistuarekin orain, esan dudana hori, e... erreminta, eta berak esan nahi duen, ba beste... espresio artistiko batzuk bilatu txistuarekin, nahiz eta dantzarietkin lotura ez izan, ez? Txistuak asko eboluzionatu, eta gaur egun txistuarekin mila gauza egin daitezke.

AI: mhm.

XN: orain dela ehun urte, ba, e... pentsaezinak zirenak. Orduan, bueno. A ver, txistuak hainbeste eboluzionatu duen honetan, ba txistulari bati ere bai, orain txistua ikasten ari den bati ere bai, bideak ireki egin zaizkio. O sea, lehenago hau zen gehiago, igual, horixe, edo dantzariri, edo udaletxeren batean sartu, edo irakaskuntzan... aukera horiek, ez? Orain, ba bueno, txistuekin esperimentatu egin daiteke, eta beste gauza batzuk bilatu baita ere. Orduan, bueno. Horretan, eboluzio horrek, ba begira. Ikuspegi hori ireki du.

AI: mhm. Justu galdetu nahi nizun, e... txistua hizkuntza arautuan sartzeak, ba... zer eragin izan duen txistuen munduan. Esan duzu bide gehiago ireki dituela.

XN: hori da.

AI: aspaldian imajinatu ezin ziren bide batzuk

XN: hori da.

AI: eta gero, konkretuki, dantzarekin duen harremanean ere izan dezake eraginen bat.

XN: ba, nik hor kontrakoa pentsatzen dut nik. Nik hor pentsatzen dut, dantzariet jotzeko, ezagutu egin behar dela dantza, o sea, dantza ezagutu egin behar dela. Orduan... eta hori, iruditzen zait... lagun batek esaten du, Udaberrin urte askotan txistulari ibili zen batek, harek esaten du zuk behin dantzan dakizula, zure partitura dantzaria bera dela, ez? Bueno, hori pixka bat ponposoa da, e? Esaldia, baina... [risas] baina bai, neurri batean, egia da, zeatikan, e... jolin, iruditzen zait, e... bueno, zuk partitura bati goitik behera segiz, eta dantza bat ikasi dezakezula txistua jotzen, baina gero, dantzari bat aurrean jartzen zaizunean, ostra, dantzariak jarraitu behar dio, ez? Ba, bien arteko harreman bat da. Dantzaria eta... o sea, dantzarako jotzea ez da bakarrikan partituran jartzen duena segitzea. Dantzarako jotzea da... dantzariarekin harreman bat daukazu. Dantzariarekin, dantza taldearekin, e... jarraitu egin behar duzu, energia partekatu bat dago, eta hor, ba... askotan, ez? Ba igual zortziko bat, ostra, partituran horrela idatzita dago, baina gero dantzariak jotzen dion danbolinteroak beste modu

batera markatzen du. Igual nota bat motzaxegoa egiten du, eta beste, e... puntua beste era batera markatzen du, edo... hemen daude partituran jartzen ez dituen gauza batzuk, gehiago markatuta, eta ez dakit zer, eta... badaude detaile batzuk, partiturak inoiz markatuko ez dituenak. Eta igual danbolintero batek, baita ere, dantzariari egun batean horrela joko dionak, edo beste egun batean dantzariak beste nolabaiteko puntu bat sartu behar baldin badu denbora berdinean, edo zea, ba igual mantsotu egin beharko duenak, edo dantzariak eskatuko duena pixka bat azkartzeko, ordun, e... dantzan badaude konponente batzuk, ba, igual, e... o sea, akademikoki, edo musika idazteko moduan, edo, igual, ondo errepresentatu ezin direnak, eta baita ere, pues egun batetik bestera ere aldatzera daudenak.

AI: mhm.

XN: orduan, dantzariei jotzeko, nik uste, ya puntu bat... beste... beste zerbait dela.

AI: mhm.

XN: beste ezagutza batzuk eduki behar dituela txistulariak ere.

AI: mhm. Pixkat, hori, elkarren arteko harreman hori lantzearena batez ere, ez? Agian.

XN: hori da, hori da. Eta, elkarren arteko harreman hori, eta, behintzat, txistulariak jakin dezala e... dantza hori nola dantzatuko den, o... behintzat, e... dantzariak nola dantzatuko duen, edo puntua nola hartuko duen, o pixka bat ezagutu zala, eta orain datorrela, ba... hanka altxatze bat daukala, eta orduan denbora gehiago behar duela konpas horrek, eta gaitasun hori edukitzea, ba momentuko... e...

AI: erritmo ñabardura horiek harrapatzeko.

XN: hori da. Eta hor oso ondo, esaten nizuna, segurua irakurrita daukazula. Xabin Bikandiren artikulua hori, e... desafinazio erritmikoarena, eta [risas]

AI: bai... bai, es que hala da.

XN: ondo zegoen, bai.

AI: mhm. E... gero galdetu nahi nizun ea... txistua hezkuntza arautuan sartzean, e... sortu ote zen, agian, e... kaleko txistulariaren eta txistulari akademikoaren arteko desberdintasun bat, edo ez duzun hainbeste... horrelakorik ikusi.

XN: ba, bai... nik esango nuke, hori da, bide horiek banantze horrekin, ba, igual bide batean erabat zentratzen dena, ba beste bidearekin harreman hori galtzea, eta orduan, ba, bueno, beste estilo batekoa. Eta, gero... ba dantzariei jotzea, edo, etortzen denean, edo kalean jotzea, edo, pixka bat bere burua, igual, ostra... es que kaleko zera horrek, beste... ez? Ez dakit nola esan, baina bai, nik uste, zu zentratzen baldin bazara % 100 akademikoan, gero kaleko zera hori, e... kaleko... ba kalean jotzeko... jakituri hori, edo, beste zerbait eskatzen duela kalean jotzeak, beste abilezia batzuk, edo, e... ezagutza batzuk eduki behar direla baita ere, kalean jotzeko. Ba, igual, mundu akademikoan erakutsi ezin direnak, edo... ez?

AI: ezin direnak?

XN: edo, igual erakutsi daitezke, baina praktika falta [risas]

AI: agian, hori, prak... kaleko praktika... dena batera ezin delako hartu, edo denbora mugatua delako, baino kaleko praktika falta.

XN: hori da. Hori da, hori da. Nik uste, kalean jotze... o sea, kalean eroso jotzeko eta txukun jotzeko, kalean ere jo egin behar dela.

AI: mhm.

XN: orduan, proba akademiko bat pasatzeko etxean estudiantu behar den bezala, edo paperaren aurrean, eta ibilbide akademiko bat egin behar duzun bezala, ba adibidez, nik orain ezingo nuke ez dakit zer azterketa gainditu, kontserbatorioko ez dakit zenbatgarren kurtsoa. Ez naiz gai. Baina bai, kalean ibili naiz, eta orduan banaiz gai kalean jotzeko. Eskatzen didazuna, ba partitura begiratu eta partiturarekin, edo partitura buruz ikasi, eta... edo dantzari bati jotzeko edo, ez?

AI: mhm.

XN: orduan, nik uste, ba bueno. Landu egin beharreko zerbait dela. Dena bezela.

AI: pixka bat... ez da erraza, badakit, baina... hitzetan zehazteko, esaten duzun ibilbide akademiko hori eta kaleko hori zertan... zetzan, edo, e... Adibidez, akademian asko lantzen da hatzak ondo... guri-guri edukitzea, eta teknika, eta afinazioa, adibidez, eta... ez dakit oholtza gaineko aktibitatea izaten den gehien ematen dena, adibidez, ez dakit, pixka bat... deskribatzeko bi ibilbide mota horiek... Igual garaikidea ere sartu daiteke akademian, musika garaikidea,

XN: hori da.

AI: teknika extendida, edo, esaten dena, edo teknika berriak, edo...

AZN: mhm.

AI: eta kalean, ba dantzarako, eta kalejirak eta horrelako gauzak egiteko. Pixka bat hori izan daiteke... ezaugarri bereizgarriak?

XN: bai, e... bai, nik uste... mundu akademikoa... ze esaten duzu, deskribatzeko bezala, edo? Nik uste, kalean inportanteena dela, kaleko musikariaren inportanteena, jendearekin harreman hori, jendearekin gertutasuna, eta beste musikariekin, eta jendearekin partekatzea eta hola, eta orduan, igual, teknikoki, eta gaitasun aldetik, igual ez duzue hainbeste eskatuko, baina bai belarriarekin, eta momentuak eskatzen duena, eta, e... ba igual, hasten denean akordeoia jotzen ta, ba... partitura beharrik gabe, zuzenean jotzen hasteko, eta igual, nota batean, afinazioa joango zaizu, edo bestean, baino bueno, hor, momentu horietan sortzen diren gauzak, hori da kaleak daukana, eta nik, kaleko txistulari oso bat bezala, ba, hori faltako banu, e? Gaitasun hori faltako banu, ba joe, pena emango zitena, edo, ez? Zerbaiten faltan bezala. Eta, ibilbide akademikoan... ba, igual gehiago, hori. O sea, dagoela bideratuta, ba... exekuzio... ba arau batzuen azpian exekutatzea, eta... eta proba batzuk pasatzea, ezta? Pues, e... kurtsoaz gainditzeko, azterketa batzuk pasa behar direla, eta zera, ez?

AI: pixka bat errezialaren itxura hartzen...

XN: hori da, errezialarena, eta... beste... ba igual beste publiko batentzat edo, ez? Pixka bat norberarentzako baino, ba igual beste batentzat, edo... ez dakit. Ez dakit nola esan [pequeña risa]

AI: hemen gaude, pixka bat pentsatzen.

XN: bai, bai, bai.

AI: em... zuk esango zenuke hezkuntza arautuaren kurrikuloa, edo, diseinatu zenean, beste tradizio kultoko instrumentu batzuen eredua hartu zela agian? Ez dakit, e? Edo ez.

XN: bai, bai, hori da. Azkenean, e... o sea... ba txistuarekin beste posibilitatea... egia esan, txistuarekin beste posibilitate batzuk bilatzeko horretan, pues, e... teknikak landu, txistuaren e... hori da, pues, e... afinazioarekin hobetu... teknikak, tartean danbolina ere bai, danbolinakin zer posibilitate dauden, eta horiek denak, joe, dudarik gabe, e... jorratu beharreko bideak dira, txistuak eboluzionatu dezan, eta zera, ez? Baina bai horrekin joaten zarela, ba, igual, ba... biolin baten... zeratara, eta igual, ba orkestra batzuetan jotzeko... beste instrumentu batzuekin, beste errepertorio bat... Eta... bai... [pequeña risa] [ez] dakit, egia esan.

AI: nik galdetu nahi nizun... hau ez dakit jakingo duzun, gazte samarra igual izango zarelako, baina [pequeña risa]

XN: bai [pequeña risa]

AI: ea garai hartan, e... 80-ko hamarkadan, edo, sartu zenean txistua akademian, ea badakizun egon zen hor... txistua euskal identitatearen sinbolo bezala ikusi izan denez, ba, hori, e... identitate horri bultzada bat emateko modu bezala, txistua akademizatzea izan ote zitekeen? Edo ez zuen zerikusirik.

XN: e... f... bai, izango zen. Ez dakit. Hor Piter eta hauek ibili ziren, ezta? Peter Ansorena, eta.

AI: bai.

XN: eta, bueno, Piterrek ikaragarritzko lana egin du. Hori, berak hobeto esango dizu nik baino, e? [pequeña risa] Baino... e... bai, hombre, a ver, e... txistuari beste bultzada bat eman ziola, hori... esan beharrik ez dago, ez? Beste instrumentu batzuekin jotzeko aukerak, bueno, geroztik, ba... txistuak ze ibilbide egin dun, ta, herri musika akademizatuta dagoen... o sea, Musikenen, e... herri musikako soinu tresna bakarra dela esango nuke, ezta?

AI: bai.

XN: orduan, ba bueno, joe, hor, e... eman zaio beste bultzada bat, eta... eta mundua ere bai, ba zabaldu da. Gero, Garikoitz Mendizabalek berak, e... orkestra sinfonikoekin, eta, grabatu ditu, eta diskoak, eta kontzertuak eman, eta...

AI: mhm.

XN: bai, bai.

AI: e... aipatu dugu ezaugarri bereizgarriez, baina ez dakit nahi duzun zeozer aipatu edo, ba... bai, kalean bai, akademian, txistulari batek, 2 esparrutan daukan zeozer, ezaugarriren bat, edo... zerbaitetan bat egiten duten.

XN: ... ba, ez dakit, e... esan nahi dut, f... ba... a ver, hemen... harrapatzen nauzu, baino...

AI: es que ez dira galderarik ere, hola, bat-batean etortzen zaizkizunak, baino...

XN: [risas]

AI: bueno, ez bazaizu ezer bururatzen, ba ez du inporta.

XN: a ver, bat, joe, azkenean, e... berdinetik gatozela, esan nahi dut, berdinetik gatozela, eta... eta bueno, askotan denak ezagutzen dugula elkar baita ere. Txistulari guztik... txistulari askok elkar ezagutzen dugu, eta... bat... ez dakit. Ez zait okurritzen ze erantzun hori.

AI: [pequeña risa] eta pertsona bat, agian, izan daiteke... egun batean errezital batera joan, eta bihar kalera...

XN: bai, bai, bai. E, dudik gabe, dudarik gabe. O sea, esan nahi det, ta, gainera, hor Musikenen dabiltzan jendea, gero kalean ibiltzen den jendea da.

AI: mhm.

XN: neri ez zait adibide bakar bat okurritzen, e, Musikenen ibilbide akademikoa egin duena, eta beste ezer ez. O sea, Musikenen... hori eta horretara joan dena. O sea, gehienak, horra iritsi direnak, beste guztia ere, ederki ikasitakoak.

AI: mhm.

XN: orduan, esaten nuena zen, batek bestearekin, o sea, mundu batek bestearekin, ba, ez daukala zerikusi handirik, o sea... ba hori, errezitaletarako, eta, prestatzeak, gero, ba, kaleko zera horrekin, dantzariet jotzeko, ba, leku bakoitzetan, ba gauza desberdinak, e... o sea, gaitasun desberdinak behar direlako. Ba dantzari bati jotzeko, edo errezital bati, ez? O sea, gaitasun aldetik gauza desberdinak dira, baino, joe, errezitalera joan den jendea ere ibili baldin bada, eta nik ezagutzen ditudan kasu guztiak horiek dira, ba... hori, o sea... zea, [chasquea] Musikenen ikasketak egin dituenak, gero Donostiako Udal Txistulari Bandan dabilta, edo dantza taldeak jotzen ikusten ditut, edo... Leire gurekin dabil, Leire Rretegui. Orduan... joe, Leirek ere Leitzen dantzariet jotzen die, e... kalean dabiltzan, e... jendea da. Orduan, horiek ere, gaitasun horiek landuta dauzkatela.

AI: mhm.

XN: orduan, lantzen baldin badituzu, ba, claro, txistulari, e... osoagoa izango zara, ez? Azkenean... Nik, adibidez, begira, osotasun horretan, ni ez naiz gai errezital bat emateko. Ordun, ba bueno, niri hori falta zait, baina beraiek ez. Bainon, akademiako mundutik aparte ibili dira. Plazan, eta, zean. Ordun, nolabait ere, akademian, aseguraturako balitz, txistulariak beste hori ere egin dezan, ba, begira, hor lortuko duzu txistulari osoa. Baina lehen esan dizudana, akademian bakarrik ibili diren kasuak ezagutu ditut, ez Leire ta bezala, bukaeraraino iritsi direnak,

AI: mhm.

XN: baina bai tarteko kasuan gelditu direnak, eta beste mundu hori, o sea, kaleko mundua eta dantzako mundua, e... ezagutu ez duenak, esperimentatu ez duenak, eta hortxe gelditu direnak.

AI: mhm.

XN: eta hortxe bukatu zaienak, eta... orain txistuarekin harremanik ez daukatenak.

AI: hauspoa ematen du, agian, kalean ibiltzeak.

XN: hori da, hori da.

AI: mhm. Eta akademiak ematen du, ba teknika aldetik, ba... fintasun bat, agian.

XN: hori da. Bueno, o sea, dudik gabe.

AI: mhm. E... ya, bukatzeko, galdetu nahi nizun, e... pixka bat laburpen bezala, m... txistulari munduan dantzarako akonpainamenduarekin dagoen erlazioa, pixka bat, m... lotzen dela aisiarekin, ez? Eta gero, agian, e... modu profesionalean, ba... errepertorio puntual batean, edo urtean kasu pare batean. Esan didazu, adibidez, hemengo bandan gertatzen dela.

XN: mhm.

AI: beste edozer gelditu baldin bazaigu komentatzeko... Nik ideia hori hartu dut pixka bat, dantzaren akonpainamenduarekin txistu munduan esparru horiek direla: aisia, kaleko esparru hori,

XN: bai, mhm.

AI: eta modu profesionalean, ba errepertorio aldetik, ikasketetan bai agertzen da, nahiz eta agian ez praktikoki,

XN: mhm, hori da.

AI: eta...

XN: bai. O sea, hori da. Bai. Laburpena hori izango litzateke. Azkenean, e... guk, aisia eta... baina, e... o sea, guk dantzak, e... akademian, ikasten dira, o sea, metodotan daude dantzak, e... fandangoak, arin-arinak, hoiek txistuko ikasketetako metodotan daude, eta... baina gero, o sea, Musika Eskolan ikasitakoa, edo... hori, gero, dantzariarekin, e... bilatu behar da, ba, kasu honetan aisian... baina profesionalki ere izan daitekeela. Profesionalki ere izan daitekeela, baina inportantea dela... dantzarako jo behar duzunean dantzariarekin partekatzea momentuk, dantzariarekin ikastea eta dantzariarentzako... ezagutzea dantza. O sea, partituraz aparte, dantza ezagutzea ere bai.

AI: mhm.

XN: eta gero... niri erreparatuta, ba bai, nik, e... dantzariei jotzeko, eta, nik garapen guztia dantzariei nola jo, ba, o sea, nik orain kontsideratzen dut nire burua dantzariei jotzeko txistulari egokitza, baina... dantzaria ere banaiz. Orduan, dantzak ikasi egin ditud, dantzak menperatu egiten ditut, eta dantzatzen dakit. Orduan, nik badakit dantzariak zer behar duen, e... musika jotzen diodanean,

AI: mhm.

XN: txistu bat hartzen dudanean. Baina hori... hori da, esan duzuna. Aisi garaietan ikasi dudana zer baita da,

AI: mhm.

XN: eta, e... gero, ba, bueno, horrek bandako obligazioetan dantzariri jotzea, e... behar dutenean, ba... egokio jotzea, e... bultzatzen nau.

AI: mhm.

XN: [pequeña risa]

AI: e... harreman estua dago txistularien eta dantzarien artean? Komunitate bezala. Dantzari komunitatea, txistulari komunitatea, zure kasuan, eta orokortasun batean?

XN: nire kasuan, e... nik bizi dudana, Udaberrin, bai. O sea, guk etxean, nik hemen inguruan ezagutu dudana, bai.

AI: mhm.

XN: e... batez ere, bueno... e... dantzarko, hemen inguruan dantzarako jo izan duten txistulariek dantzarekin eduki duten harremana, hori oso-oso estua izan da. E... nire aitona Udaberrin ibiltzen zen txistulari bezala, eta gero nire gurasoak eta Udaberrin dantzari bezala ibili ziren, aitonak jotzen ziren beraiei, e... gero, ni ere, ba hori, txikitatik bai dantzan eta bai txistulari bezala, orduan, nire kasuan, [pequeña risa] ni pertsona berdina naiz, bai dantzaria eta bai musikaria. Eta Udaberrin ibili diren txistulari

guztiak, nik ezagutzen ditudanak, oso-oso harreman estua dantzariekin. Eta egunerokotasunean. Udaberrin musikariak taldeko partaide dira.

AI: mhm.

XN: orduan, e... taldean dauzkate ardurak, ba beste edozein dantzarik bezala. Etortzen dira entseguetara, bueno, musikarientzako arregloak idazten dituzte, paperak eta zerak, eta dantza taldearen parte dira. Orduan, nire kasuan, bai. Eta, gainera, hala sinesten dut. O sea, dantza taldea egoki joateko, niri iruditzen zait musikariak ere dantza taldearen parte izan behar duela.

AI: ez da beti gertatzen.

XN: ez musikari taldea, eta ez dantzari taldea. O sea, dena batera.

AI: mhm.

XN: eta, batera egon, eta ikasi, eta... gainera, orain gure taldean musikari dezente sartu dira, ez txistularik, baina guk fanfarriatxo bat daukagu, eta orduan, nahi det horiek ere, e... pixka bat, dantza basiko batzuk ezagutzea, eta... inportantea iruditzen zait. Eta gure taldeko musikak izan direnak, ia denak, dantzariak, dantzan badakite. O sea, orain sartu diren berri horiek ez dakite, baina ia denak dantzariak izandakoak baita ere.

AI: mhm.

XN: [ikastoletan] dantzan ibilitakoak, edo bordon dantza dantzatzan ibiltzen direnak, edo... Beti saiatu izan gara horretan, hemen, Tolosan, taldean.

AI: mhm. Eta Tolosatik at, ezagutzen duzu pixka bat errealitatea, egoera?

XN: Tolosatik at, ez dakit gehiegi. Beasainera joanda, Beasaingoak badakit, e... musikaririk taldearen parte direla, asko, baita ere dantzarien bikoteak, eta hola... hori, nik uste dut dantza talde askotan gertatzen den zerbait dela. Gero, egia da Tolosaldean, ba beste dantza... talderen batzuk, edo, badaudela, ba, bueno, o sea, ba... igual txistulariak baita ere, ba txistulariak, edo musikariak dantzari jotzeko aurkitzea, ba... ez da erraza izaten.

AI: mhm.

XN: ba, bateko eta besteko, ba, hori CD-ekin, eta, jotzen ari direnak. Eta hori, ba, bueno. Geroz eta gehiago ikusten den joera bat da hori. Niri pena pixka bat ematen dit horrek... Txistularien gremioari ez dakit zenbateko mesede egiten digun horrek. Egia da, baita ere, ba... hori da. Zenbat eta txistulari gehiago egon dantzari txikietan jotzen, adibidez, ba, bueno, e... ume bat dantzari txiki horietara dijoan ume batek, ba... ume batentzat erreferente gehiago direla, ez?

AI: mhm.

XN: ba, zenbatetan musika kasete gehiago entzun, orduan da txistulari gutxiago, ez?

AI: mhm.

XN: azkenean... batek bestea dakar.

AI: mhm.

XN: bainon... bai.

AI: mhm. Eta... azkenekoz, ba pixka bat, hori, aurrekoarekin nahiko erlazionatuta dagoen galdera, baino... e... galdetu dizut lehen ea txistularien eta dantzarien artean

harreman estua dagoen... Neukan azken galdera zen, e... txistularien munduan, orokorrean, ea dantzarako baden lotura bat, edo... harreman bat, edo... edo bereizketa bat ikusten den hor. Ya... nahikoa esan didazu. Lehen ere, akademian, agian, pixka bat alde batera utzia izan daitekeela kaleko giro hori praktikan ikastea,

XN: mhm.

AI: eta... pues, garaikideari eta errezitalari ematen zaiola garrantzi handia. Baina, badela txistulari munduan dantzarako eta kalean jotzeko ohitura hori, eta... eta igual, txistua egiten jarraitzen duena bertan dagoelako, kalean dagoelako, izan daitekeela, horrek ematen diolako, ba... helburu bat, edo... edo komunitate bat, edo.

XN: bai. Gero, baita ere, asko... ikasleak berak, edo, e, maisuak berak txistularin... zein, baita ere, daukan inguruan ere bai, ez? Niri, adibidez, etxeko inguruak, eta, asko lagundu dit, ba, erabat dantzara lotuta egon naizelako etxetikan.

AI: mhm.

XN: eta... eta nire lagunak ere bai, txistua jo duenak, eta, ba, adibidez... ba Iñigo bera, e, txistu ibilbidea bakarrik egiten ari zen, eta... ingurukoak ere txistulariak, baina bere gurasoak ere bai Udaberrin atzeadantzann ibilitakoak ziren. Orduan, Iñigo ere, ba ya puntu batean Udaberrira etorri zen. Bai. Iñigo ere Udaberrin urte askotan ibili da txistua jotzen.

AI: mhm.

XN: eta orduan, ba bai, kasualitatea, horrela da. Hemen, txistuarekin harremanen jarraitzen duen txistularik, dantzarekin lotura izan duenak. Eta... kasu horietan, ikaslearengatik izan da. Ze, adibidez, hemen, Musika Eskolako irakasleek-eta, [chaquea] ez zuen hainbeste bideratzen txistu ikasketak dantzara begira, baino... bera ere dantza taldean ibili ez zelako.

AI: mhm.

XN: baina nire irakaslea, Xabier... Xabierrek, beti, asko sartzen zizkidan niri dantzak. O sea, ikasten ari nintzenean, ba, ariketa bezala, dantzak sartzen zizkidan. Nik ezagutzen nituen, e... melodiaz aparte, eta melodia ezagunaz aparte, dantza asko sartzen zizkidan. Ba bazekielako, baita ere, ezagutzen zuelako nire ingurua zein zen, eta bera ere, Udaberriko txistularia izan zelako gaztetan. Orduan, berak ere bere ikasle guztiak prestatzen zituen... asko erakusten zien... Udaberriko erreperitorio guztiak erakusten zien.

AI: mhm.

XN: erakusten zigun, eta bere ikasle guztiari saiatzen zen erakusten hori. Orduan, Udaberritik pasa diren txistulari asko, bere ikaslek izandakoak dira.

AI: irakasleak, agian, asko egiten duela, ez?

XN: irakasleak ere, nire ustez, irakasleak ere asko egiten du, ba, ze erreperitorio bideratzen diren, edo ze... erakusten dion ikasleei. Orduan bai, baino baita ere, ikaslearen motibazioarekin ere, eduki beharko du berak, e... zera. O sea, azkenean, Xabier oso bizkorra zen irakasle bezala, eta orduan, ba, ni ikusten ninduen, ba, hori, ba... dantza mundu batekin lotura neukala ya familiarik, eta... dantzan ibiltzen nintzela, eta orduan... guk taldean, ikastaroetan dantzatzeko genituen dantzak erakusten zizkidan niri. Orduan ya bazekien, eta... orduan, horretara bideratu ninduen asko. Ba ordun, ba

bueno, berak ikusten zuen nik non eduki nezakeen motibazioa, eta horretara bideratzen ninduen.

AI: mhm.

XN: eta gero, ba... berak ikusiko balu beste ikasle bat daukala gehiago, ba, gustatzen zaiona, ba, ez dakit... oholtza gainean jotzea edo errezitaletara, edo, ba, bueno, ni ere seguru nago Xabierrek bista edukiko lukeela, eta horretara bideratu. Eta orduan, irakasleak ere, nik uste, garrantzi handia daukala.

AI: mhm.

XN: eta igual ez dela... hori, curriculum esaten zaio, ez? E... urtero... hau ikasi behar duzu, eta... hau, ze, ba... hori baino gehiago, ba, igual, ikasleak... o sea, irakasleak begiratu behar duela, ikaslea... [zer, ze]...

AI: mhm.

XN: eta... nire kasuan asmatu zuen. Asmatu zuen, bete-betean. Nik berari eskertzen diot, e? Eta gero berarekin bukatu nuen txistulari bandan jotzen, bera jubilatutik aurretik. [risas]

AI: a, bai, e? Ze polita.

XN: bai.

AI: e... Tolosan ez dut begiratu... Ez dakit badakizun ematen den, e... oinarrizko maila, profesionala...

XN: Tolosan, garai batean...

AI: Musika Eskola...

XN: bai, Musika Eskola dago.

AI: ah.

XN: garai batean kontserbatorioa egon zen, baino... begira, azkenekoa da... lehen esan dizut, ba, esaldia... E... txistulariak dantzan jakin behar du, eta gero dantzaria da bere partitura, eta... ba hori esaten duzuna uste dut izan zela azkenekoetakoa hemen titulua atera zuena.

AI: mhm, bale.

XN: bai.

AI: eta orain Musika Eskola dago.

XN: orain Musika Eskola, bai.

AI: bale. Eta irakaslea zein da?

XN: Musika Eskola, irakaslea Ion Garmendia,

AI: mhm.

XN: eta... Ion Garmendia [Garbo], bera da, e... Musika Eskolako... irakaslea, txistu irakaslea, eta Udal Txistulari Bandako zuzendaria. Gure jefia [risas].

AI: bale, eskerrik asko. Eta... berak bideratzen ditu, agian, Donostiako profesionalera, edo?

XN: a ver, berak, oraindikan, ba, tamalez, e... gaur egun, hemen, Tolosako Musika Eskolako... bueno, tamalez, a ver, o sea... umerik, ia-ia, o sea, oso ume gutxi dauzka.

AI: txistuan?

XN: bai, txistuan. Ez dakit, e... esku batekin kontatzera, e... iritsi daitekeen. Gehiena ikasleen perfila da, ba jubilatutakoak, noizbait, igual, umetan txistua jo zuenak, ba, jublatu eta gero, bueno, orain ya, adinean aurrera, ba berriz ere, e... txistua hartu, eta... erremintakin, berradiskidetzen ari den jendea [pequeña risa]. Eta horiek, bai. Orain Ionek, adibidez, ba, hori, aurreko joerak zeatu, buelta bat eman, eta *denak* kalera bideratzen ditu. Egin du... o sea, ta... [chaquea] lehenago, ba, bueno, [Lizardiko] txisturarik, eta bandan bueltako txisturarik, eta hor, bueno, aspaldi egon ziren... saltsan batzuk, eta, hor, bueno, zeuden talde desberdinak bezala, eta orain berak egin ditu: “venga, e... lehenago gertatutakoak dia, pasatutako gauzak dira, eta hemen denak batera ibili behar dugu, dena batu behar dugu, eta txistua mesederako herri honetan”. Eta orduan, ba, bueno, herriko... txistulari guztik, o ezagutzen geanak, talde bat daukagu, WhatsApp talde bat daukagu, herrikoak eta inguruetaoak.

AI: mhm.

XN: eta... buo... 50etik gora gera. Eta, bueno, hor, e... jartzen ditugu gauzak, edo daudenak, eta ez dakit zer, eta... azkeneko, bueno, atzo bertan, igandean, hemen, fibromialgiaren kontu batekin bat korrika asteasuar bat, eta zea, eta hor ere bai, atera ziren tropa bat, eta bueno. Orduan, behintzat, orain, txistularik, eta, kalera ateratzen gara. Orain, a ver, ea gazteak animatzen diren atzetikan.

AI: mhm.

XN: eta...

AI: adina, gutxi gorabeherakoa, zein da, ba, talde horretan?

XN: ba... f... a ver, gazteak garenak, eta, gu gara. Eta... umeak, eta... pf... ba, hori, esku batekin kontatzea ere, juxtu-juxtu. Eta, gehiena, ba, hori, esan dizudana,

AI: hogeita asko...

XN: 50 urtetik gorako jendea.

AI: mhm.

XN: ta, jubilatutako jendea, eta hola. Ordun, ba a ver... adin media, pixka bat, guk jaisten dugu [risas]

AI: bueno, bai, jakitearren pixkat, eta...

XN: baino, bai. Tolosan horixe da, e... daukaguna, eta a ver, pixka bat horri buelta ematen diogun, eta... [pequeña risa].

AI: lehen aipatu dituzu... e... aipatu duzu errepertorio aldetikan dantzak... egoten direla metodo guztietan, e...

XN: bai, bueno, nik ibili ditudanak, e? Erdi-maila arte.

AI: bale, zeintzuk dira metodoak? Edo badute izena, edo?

XN: ah, bai, bueno, *Txistu gozoa*.

AI: mhm.

XN: e... hoi, Piterrek, e... ateratako metodo horiek. Ya horiek urte batzuk izango dituzte, eta gero bere aitonarenak.

AI: bale.

XN: bere aitonarenak... o sea, Piterren aitona zenak, e... Isidro Ansorenak atera zuen metodoa, eta gero Piterrek ateratako... nik horiekin ikasi dut.

AI: bale, bale. Besteren bat ba ote zen, edo, ez dakit.

XN: gero, hortik aurrera, kontserbatorioan ya ze metodo ibiltzen diren, ya nik ez dakit. O sea, ze obrak, eta...

AI: zuk maisuarekin bi horiek erabili dituzu.

XN: bai. Nik ibili ditut, e... Isidrona, eta, zea, eta gero erreperitorio bat ere bai, e...

AI: irakasleak prestatua?

XN: bueno, Laskuraindarren erreperitorioa.

AI: hm?

XN: liburue dau, ba... fandango eta arin-arinak dira gehienak. O sea, dago... Laskuraindarren, e... erreperitorio bat, eta hor dira zortzikok, fandangoak eta arin-arinak, eta hola. Eta horixe. Laskuraindarrak, ba, hori [pequeña risa], garai batean jotzen zen erreperitorioa.

AI: mhm.

XN: eta gero... pf, ba, ez, gero ya, berak ateratzen zituenak, ez? *Txistulari* aldizkarietatik, eta horrela, obra desberdinak, eta hola, eta bai. Baina metodo-metodo bezala, nik horiek ibili ditut.

AI: hm. Bale. Ba musika eskolan eta profesionalean ere,

La conversación ha sido interrumpida porque alguien ha entrado a la sala en la que nos encontrábamos, y he detenido la grabación, porque había dado por terminada la entrevista.

VI.3.31. tr_TR5-TA12_Aitor Arozena-OLARRI_Aitor

Registro de la grabación: tr_TR5-TA12_Aitor Arozena-OLARRI_Aitor

Contextualización

- Entrevista a Aitor Arozena, txistulari miembro de la Banda Municipal de Txistularis de Donostia-San Sebastián y del Lartaun Txistulari Taldea de Oiartzun. En ocasiones ha tocado para Olarri Dantza Taldea de Oiartzun.
- Fecha: 2 de abril de 2025 entre las 16:52 y las 18:00 horas.
- Duración total de la entrevista: 68 minutos.
- Lugar: la entrevista se realizó en el local de ensayo de la Banda Municipal de Txistularis de Donostia-San Sebastián (Plaza Constitución 1).
- Tipo de entrevista: abierta semiestructurada.
- Tipo de transcripción: literal.

Transcripción

Amaia Irastorza: inporta zaizu grabatzen hasten banaiz?

Aitor Arozena: ez, ba, ondo, ondo.

AI: bale, milesker.

AA: espezial

AI: [pequeña risa] bale, ari zinen kontatzen nola hasi zinen zu, pixkat,

AA: bai, gu hasi ginan, e... attakin hasi ginan txistua jotzen Oiartzunen. Bai?

AI: mhm.

AA: solfeoak hasten ginan 7-8 urtekin, ordun, txistua 9kin. Attak behartzen zigun 2 urte solfeo egitea.

AI: musika eskolan, o...

AA: ez zen musika eskolarik. Orduan zen gizon bat, partikularrak ematen zitun, solfeo, Felipe Azpiroz izena zun. Gero Iruñe Arbide hasi zen baitare, eta gu Felipekin hasi ginan. Berak 2 urte... bueno, berak solfeo ematen zun, eta 2 urte, eta ya solfeaten, notak bagenekizkin zer zen bakoitza, ba ordun hasten ginan txistua jotzen. Eta, e... garai haietan, pixka bat beranduago, 82 inguru hoitan, [Maritxu] hasi zen, e... poxpolinak osatzen berriz. Eta gu haiekin hasi ginan jotzen. Gero, [Maritxuk] erdi utzi-edo egin zun, eta ikastolan hasi zen. Dantza talde bat osatu zen, 80 hamarkada bukaeran uste dut, eta ordun guri deitzen ziguten, eta guri aitak erakutsi zigun. O sea, guk mamatu deguna Oiartzunen izan da, e... txistua herriari ematen diogun servicio bat bezala, bai? Eta orduan, e... eskatzen bazuten txistulariak nonbait jotzeko, ba guk saiatu behar genun, e... erantzuna ematen eta txukun ematen. Ordun ikasle mordoxka bat ginen, orain ez bezala, eta ordun, ba, bueno, dantzariak zila, auzoko jaiak zila, herriko jaiak zila... edozer gauza zela, txistulariak behar bazittuzten, ba, gu saiatzen ginen jotzen. Joten hara, eta jotzen, eta txukun jotzen. Eta saiatzen ginen, gainera, talde bat jotzen, gutxienez 4, edo hola, ez txistulari bakar bat. Eta horrela hasi ginen dantzariakin jotzen,

AI: mhm.

AA: eta gero, garai haietan, ez zen oan bezala, Dantzari Txikiak, ziren intereskolarrak.

AI: intereskolarrak?

AA: intereskolarrak izaten zen txapelketa bat, Dantzariaren Biltzarrak uste det antolatzen zula, eta, pues pixkat, gaurko Dantzari Txiki egunak bezala, baino, zea, halako... konpetiziyo antzeko bat. Eta ordun ibiltzen ginan, karo, pentsatuko duzu ba zuk: “pues gaurko problema bera”. Gutxi gora-behera, e... joaten ginan 14-15-16 urteko mutil kozkor batzuk, 5. Eta, jode, Oiartzungo txistulariak. Eta: “hi, inporta al dik gukin jotzea?”, eta: “ez, ez, joko diagu”, eta: “Inporta al dik gukin?”, “Joko diau”.

AI: [pequeña risa]

AA: eta hola. Pues, e... joaten ginea toki guztitan, batzutan, “hi, nahi bazute guk joko diau zuekin, e? Bakarrik baldin [ba haiz], guk atabalera badiau, nahi baldin baduk, e... atabala lagu...” A, bai, bai. Lagundu, lagundu”. Orain bezala.

AI: mhm.

AA: e? Eta horrela hasi ginen, batzuekin eta besteekin, eta [izaupirik] itten, ta... Hondarribira juten, Irungo Euskal Jira, nola da?

AI: bai. E... abuztuan, edo...

AA: abuztuan lehendabiziko igandea, ez?

AI: bai, holako zeeze.

AA: hor ere parte hartu genun, nik gogoan daukat. Hondarribian ere bai, mutil kozkorra nintzela. Argazkiak ikusi genituen duela gutxi. Eta... pues, gero Errentian eta gero, e... f... batera eta bestera. Eta gero hasi ziguten Erreteritik deitzen, baita ere. Erreteriko Ereintzatik deitzen. Han txistulariekin halako... bueno, ba ez dakit, etzin ailletzen, o... dena delakongatik, guri deitzen hasi ziguten, eta gu joan egiten ginen. Guk nola esango genuen ezetz? Guk ezin genuen esan ezetz.

AI: hola hezita... zeundeten.

AA: hola hezita ginan. Eta ahal genun, eta, jo, eta gazteak ginan, denbora bagenun, ondo jotzen genun, prest ginan, gustatzen zitzaigun, eta... eta joan egiten ginan. Hola, Ereintzako dantza taldekin, batez ere Ereintzako haurkin. Porque egiya da, garai haitan, ni ordun... izango nitun... 8. maila, edo, lehendabiziko BUP-en... 15 urte, edo. Hor hasi nintzen, eta, atabalerua faltaz, eta atabala ikasi nun, eta atabalakin laguntzen nion. Eta deitzen zioten gure taldeko batei, Joxe Mariri, eta, akortzen naiz, e... claro, Ereintzakok dantzatzen zuten, herritiko auzo guztietan.

AI: hm?

AA: eta, karo, pila bat dira. Ta akortzen naiz, larunbatean, edo, deitzen, edo ostiraletan, edo: “E... Aitor Joxe Mari da”, eta “Hombre, Joxe Mari, arratsalde on. Eta, zer da? Notizi onak edo txarrak? “Txarrak, txarrak”. “A, bai? Non eta ze ordutan?”

AI: [pequeña risa]

AA: porque ya, astebukaeraro, zen.

AI: bai, e?

AA: bai, iritsi zen momento bat ya esajeratua zela. Baina, bueno, gu horrela ginen eta, eta nik atabala ikasi nun hola.

AI: esan duzu “gure taldetik”, e... Oiartzungo txistulari talde hortatik?

AA: bai. Bai.

AI: zure aitaren ikasleek...

AA: Lartaunen ginan, 13-4, gutxi gora-behera. 13-16 buelta horretan ibili... garai hortan. Bai, aitarekin juntatzen ginen larunbatero, 12:00etan. Atta hasi zen, taldea berrosatu zun, 79, 80 inguru horretan, eta gu ere hasi ginen. Horixe, 10-11 urtekin. E... bueno, nik 10-11, beste batzuk gehio eta beste batzuk gutxiyo. Eta horixe. Ba, 2 urte solfeo eta 2 urte txistu eginda, ya taldean sartzen ginen. Berak sartuarazten zigun. Larunbatetan, 12:00etan. Eta gaur da eguna oraindikan. Larunbatetan 12:00etan elkartzen gara entsaiatzera.

AI: jarraitzen duzu bertan egoten?

AA: bai, bai, bai.

AI: eta esan duzu berrosatu zuela, ez dakit gerra garaian aurretik existitzen zen zerbaitez.

AA: ez, hau sortzen da, e... 61. urtian,

AI: hm.

AA: e... Juanitok, e... bueno, bera exiliatua zeon, erbesteratua, eta bere... gurasok betetzen zittuzten... Bueno, hau dena idatzia do, revista, Oiartzungo aldizkarian. Bere gurasok urrezko eztarriak betetzen zittuzten, eta ordun etorri egin zen, utzi zioten etortzen nonbaitte, eta osatu zun taldia. Eta ordun sortzen da Lartaun Txistulari Taldea. Ez txistulari talde bat, asteroko entsaioko dinamika batekin, baizik eta, bueno, beharren baitan elkartu eta egiten zuten. Edo, hamarkada hortan horrela funtzionatu zun. Gero, 70. hamarkadan pixkat, e... ordun bazun talde munizipal bat, udaleko talde bat, 66 arte, ta hor desagertzen da, e... txistulari munizipalan [chasquea] ofizioa, irudiya. Joxe Mendizabal izan zen azkena 66an, eta ez dira deitzen txistulariak berriz. Ordun, egiten dena da, txistulariekin kontatzen da udalak behar ttunin, txistulariak, ba, Xanistebanetakoko meza nagusira joateko, eta holako gauza solemne, edo gauza ofizialak, esan dezagun, deitzen diote herriko txistulari batzuri. Eta haik osatzen dute, esan zigun, banda munizipala. Baina bueno, banda horretako txistulariek Lartaunen ere bai jotzen zuten, e? Eskatzen zenin. Ordun Juanito puri-purian zeon, eta hasi zen, korua ere bai sortu zun, Lartaun abesbatza, eta bere ikuskizunak sortzen hasi zen. Ba, dela *Euskal Show*, eta holako hainbat ikuskizun egin zittun, ta, e... hartzen zun Lartaungo korua, Lartaungo txistulariak eta igual Udaberri, Tolosako dantzariakin, ta osatzen zun halako... [chasquea] euskal irudi batzukin, ez?

AI: bai.

AA: egindako ikuskizun bat. Hori 60 hamarkadan. 70. hamarkadan ere bai, baino ya gutxiyo.

AI: eta orduan, 80an, berriz, e... osatu.

AA: ze gertatzen da 70... ba, ez, ya inorek ez du erakusten txistua. Eta hor, Juanito hasten da, uzten du, berriz hasten da, berriz uzten du... karo, gizon okupatua izaki nonbaitte. Eta ordun atta, nere atta hasi zen, 70. hamarkadan, eta, e... enegarren aldiya

hasi zena, ya lortu zitun ikasle batzuk nahiko... bueno, e... fin ibili zirenak: Iñaki, Pello, Patxi eta Joxe Mari. Eta... haik 77-78 buelta horretan. Eta hasi zen berriz taldea, baina ya asteroko dinamika batekin. Eta ordu ezkerotikan, gaur egun arte.

AI: mhm.

AA: e? Eta ordun, ba gu dantzariakin hasten gara, pues, txistulari bezela, eta batera eta bestera jotzen, eta alardeetara jotzen, eta abar. Eta [izaupirik] egiten, eta deitzen ziguten. Ta hola egin dugu... gu, azkeneko 40 urte hoitan, 40... bai, 40... gaur 25a... bai. 30-40 ute hoitan, gehienbat aittu ga, Haurtzaroko dantzariekin.

AI: mhm.

AA: ezkerotikan, sortu da Elizalde ikastetxin baitare, beste dantza talde bat, eta haiekin ere bai jotzen dugu.

AI: mhm.

AA: o sea, guk beti... guk planteatu dugu, gu ez ga, e... nola esango nizuke... dantza talde bateko txistulariak. Gu ga txistulariak. Guk dauzkagu gure eginbeharrak. E... eta haietako bat da, pues dantzariari jotzea. Ta dantzariak behar badute txistularia, ahal dugun neurrian... lehen ez genuen planteatzen joan edo ez joan. Joan egin behar zen, bai ala bai. Ya edadea aurrera dijula, urtiak ere bai. Beste 20, hogeita piko urterekin, ya 90. hamarkadatikan aurrera, gure taldea ere bai pixkat dekadentzian hasten da, jendeak [chasquea] gutxiago ya... batzuk utzi egiten dute, eta abar... eta inertzia horrekin aguantatzen dugu, prácticamente gaur arte, ez? Eta inertzia pixkat baretzen hasi da, pandemiak zisko egin digu,

AI: bai.

AA: jende asko, ya, bueno, pues urtebete egon zen entsaiatzera etorri gabe, eta gero, pues ez da berriz hasi. Eta hor juntatzen gara jende gutxi. Momentu puntual batzutan, ba, ze esango zaitut nik, e... inauterietarako edo Xanistarenetarako, edo, hola, pues bai, juntatzen gara mordoxka bat, baina asteroko dinamikan 3-4 lagun kontatzen gara gehienbat.

AI: mhm.

AA: eta ordun, esan bezala, e... batera eta bestera mugitu behar genun, eta, gero ere bai, guk, txistuko ikasketetan, orduan ofizialdu ziren. Bai? 80. hamarkadan ofizialtzen da,

AI: bai.

AA: eta attak bidaltzen digu denoi Errenteira. Errenteiko, sortutako Erretereria Musikal kontserbatorioa. Gaur, e... arte eta ez dakit ze eskola den hura.

AI: bai, e... Herri Arte Eskola.

AA: Herri Arte Eskola. Eta ordun, han hasten ga, eta bueno, hasten ga, garai hortan egiten zena, zela, pues, hasten zara, segitzen duzu solfeokin, segi, segi, eta grado medio-a ateratzen duzu. Irakaslea zara.

AI: Bale.

AA: gure... taldeko... gradu-medio ez badira ailletu, desde luego, 4 eta 5. mailara arte, bai. Eta denak pasa ziren Errenteiko kontserbatoriotik.

AI: mhm.

AA: bai? Batzuk Donostira ere joan ginen, eta batzuk baita karrera bukatu ere bai. 2-k. 3-k, hobeto esanda. 3-k txistuko karrera egina daukagu.

AI: goi-mailakoakin.

AA: goi mailako superiorra, ateria daukagu.

AI: mhm.

AA: orduan, esan dezagun, jende asko ginan, eta, gainera, onak. Txistulari txukunak. Karo, jendia tontoa ez da, deitu egiten ziguten. Eta gu, gure mentalidadeangatik, joan egiten ginen. Baina esan nahi dudana da, ez ginen Haurtzaro dantza taldeko txistulariak,

AI: bai.

AA: edo Olarrikoak, edo Ereintzakoak, edo garai haietan, Iraultzakoak. Edo... zer esango zaitut ba... Alkartasunakoak, edo Kresalakoak, edo Goizaldekoak. Denakin jo dugu.

AI: mhm.

AA: gutxiago, gehio, ia denakin jo dugu. Baina berak beharra dutenin. Edo, zeozerren faltan, ordun deitzen ziguten

AI: hori da.

AA: eta guk posibilitadea bagenun, joan egiten ginan.

AI: mhm.

AA: hori ziren gure zeak. Ordun, Olarrikin, jo dugu, baino... e... txistu... ba, Fernandok, adibidez, gehio jo du guk baino, ze Fernando bai kontsideratu daiteke Olarriko txistulari.

AI: bai?

AA: ez Olarriko txistulari bakarra, baina Olarriko txistularia zein da? Pues Fernando da. Bera... ezin baldin badu, ba deitzen digute guri, noski.

AI: zure kintakoa da Fernando?

AA: ez ni baino gazteagoa.

AI: gazteagoa, a, bale. Baina...

AA: ez asko, baino gazteagoa.

AI: Lartaun hortan... ezagutu zenuten elkar?

AA: ez. Fernando, zea da, e... Andoaingoa da.

AI: Andoaingoa da.

AA: bai, gehio ezagutzen dugu Hernaniko txistulariakin jotzen zulako, eta gero Oiartzuar batekin ezkondu da, ta...

AI: bale, Fernando ere badaukat... [chasquea] kontaktatua, así que berekin ere hitz egingo dut.

AA: hori da.

AI: bale. Bueno, ba hori. Zuek badituzuela zuen eginbeharrak, edo deitzen dizutela udaletxetik, alde batetik...

AA: bai, gure dinamikak baittugu, batzugin jo, eta bestekin jo, kontzertuk, e... auzoetako jaiak, dianak eta horrelako gauzak.

AI: mhm. Zuek ere proposatzen dituzuela ekintzak zuen aldetik.

AA: bai, bai. Dantza taldeena da bat, eta...

AI: noski.

AA: momento batin, e... zer gertatu da? Batez ere 2000. urtetik honea, ez? Ailletu dela momentu bat, ba, e... hornitzaile batzutan... sentsazioa euki dugu batzuetan, ez? Ze gu, txistulari bezela, e... jende gutxi ginan, ta momentu batin disponibilitadea ere murriztu da, ba, jendea heldua, o sea... jendeak urteak betetzen ditu, ezkontzen da, familia eukitzen du, ta... disponibilitade hori pixkat... pixkat ez, dexente murriztu da. Ordun, guk gure kontzertuk, eta holako zeak gero eta gutxiago egiten ditugu, baino dantzariak deitzen digute, eta joaten gea, eta ordun ari gera hornitzen txistularitaz dantzariak. Eta, gure... aktibidadea, oraintxe bertan, batez ere Haurtzarok itte dittun... dantza taldeak itten dittun Dantzari Txiki kopuruari esker [pequeña risa]

AI: bai?

AA: kopuruei esker, edo behintzat kopuruengatik, gehiago jotzen dugu haiekin gure zea, gure proiektu partikularra baino.

AI: ya...

AA: bai. Baina bueno, hor gabiltza. Hasta que el cuerpo aguante. Nola esaten da erderaz?

AI: [pequeña risa] gero, galdetu nahi nizuen, ea lanbide bezela ikusten den dantzarako txistua jotzea, edo boluntariotza bezela.

AA: bueno, guk, hori da bestea. Gu hezittu ga garai batin, non, o oso gutxi zeon, edo ez zeon ezer. Orduan, egin behar zunak, berak itten du. Bai? Ordun, diru-kontuk, eta, ez dugu inoiz...

AI: mhm.

AA: ez da oztopo bat izan. Aldrebes.

AI: ya.

AA: momentu batin, oztopo izanda, ez genekilako zer kobratu, zenbat... porque, ez genekigun. Batera joaten ginen, eta: “Zenbat kobratzen zute?” “Ez dugu, guk ez dugu kobratzen. Ez dugu kobratzen.” O sea... normalin... eta gaur egun oraindikan, dantza taldeari eta bat: “Baina kobratu beharko zute, lan bat itten tzute”... bitu, ya arrotza itten zaigu kobratzea. Hori da, garai bateko mentalidadetik gatozelako.

AI: mhm.

AA: gaur egun ya ez da hainbeste horrelakorik. Gaur, e... bueno, lan bat egiten ari zara, dirua badago. Ordun ez zeon... eta, ordun, esan dezagun, e... txistularitza pixkat apaldua zegon, baita ere. Oiartzunen bereziki ere bai. Orduan, guk nahi baldin bagenun txistularitza berriz berpiztu, edo nolabait, “hemen gaude” esan, guk egin behar genun, bainon ezin genun udalaren menpe egon, edo ez dakit zeinen menden egon. Beste batzuk esaten zuten, e? “Ez bada abetik, ez da errapetik”. Hori ulertzen da, ez?

AI: ... ez dakit.

AA: si quieres, e... “si quieres que cante, la pasta por delante” esaten dute beste batzuk. Ez da gure filosofia inoiz izan hori. Alderantziz. Eta momentu batean, arazoa izan da. Eskatzen zigutenin: “Bueno, zenbat kobratuko zute?”, eta: “Ezer ez”. “Nola ezer ez?”

AI: [pequeña risa]

AA: “hi, hemen, kobratzen denaren baitan balio dik”. Hori ere adittu degu. O sea, enion... masaileko bat eman... aguantatu in nun.

AI: ya.

AA: Baino... bueno, guk ez dugu hola funtzionatu. Ya ikusi dugunin, ya koxkortu genin, 2000. urtea, eta abar, iristen da momentua esaten duzuna: “Bueno, hemen...” hemen gutaz aprobetxatzen ari diren sentsaziyua izatea... euki genun.

AI: bueno... ya...

AA: eta ordun, ya, esaten tzu: “bueno, pues ya jarri behar dugu betoa”. Orduan hasi ginen esaten: “ahal baldin badugu jungo gara, ezin badugu ez”.

AI: ya.

AA: eta ordun, pues ya hasi ginan batzutan ezetz esaten.

AI: mhm.

AA: gu ere ez ginen 18 urteko mutil kozkor batzuk.

AA: ya 30 urte, 35, 25. Esan nahi det, bueno: “ez daukat inongo obligaziorikan zurekin jotzeko”. Porque, gu... ailleatu izandu da: “aizu, zuek txistulariak zeazte, eta gu dantzariak. Etorri egin behar duzute jotzea”. Hori entzutea ailletu naiz ni, e? [pequeña risa] O sea, zuk antolatzen duzu txapelketa bat sudurraren puntan jartzen zaittulako, eta guk obligazioa daukagu jotzeko? “Bai, herriko txistulariak zeazte”. O sea, “zuk koordinadak oso-oso gaizki dituzu”

AI: Oiartzunen bertan gertatu zaizu?

AA: bai, bai, bai. Eta ordun, ya, hasi ginan: “Bueno, hemen, gauza hau aldatzen ari da”

AI: mhm.

AA: ya ez da, e... “atera beharra dugu, euskal kultura, e... gure zea, gure... gure izaera nolabaitte kalera atera behar dugu, eta... lan egin beharra do, porque bestela...”

AI: eta lankidetzat batean...

AA: bai, bai. Hori bukatu da. Hori ya, gaur egun, ez da existitzen. Ikusi beharra dago, bueno, pandemian zer gertatu den. O sea, profesionala baldin bazara, badaukazu aukera, eta ez bazara, ez. Nola? Eta zein da profesionala? Eta zein da ez? Eta kriterioak ikusten dittuzu, eta bueno, hemen... euskal kultura... kontzeptua, gurea, garai batekoa, oso-oso distortsionatua dago, e?

AI: hori administratibotik iristen da?

AA: beste histori... bai, bai. Joe, ez al zea akortzen zu?

AI: o sea, ez dakit, e... pandemian guk ez genun... e...

AA: zuk jo zenun, ez? Ez?

AI: zer?

AA: zuk jotzen zu?

AI: bueno... txistua ez.

AA: ez, bino, ze jotzen tzu?

AI: ah, bueno, pianoa, ez, baino...

AA: baino talde baten jotzen tzu kalin, ta hola?

AI: ez. Nik dantza egiten dut.

AA: bale. Pandemia garaian, 2020an, e... zeinek ahal zun jotzea kalin?

AI: es que, nik ez nuenez egiten, ez dakit, e?

AA: baina nik esango dizut.

AI: bai.

AA: profesionalak zirenak.

AI: ya.

AA: zein ziren profesionalak? E... orkestak, e... koro batzuk. Zergatik? Aurreko urtean subventziyoa eskatu zutelako, hori zen kriterioa. Adibidez, Landarbaso, o adibidez, Orfeoia. [Gainerako] koru guziyak ez.

AI: hm.

AA: a, kontxo. Eta ordun esaten tzu: “gu ez ga profesionalak, baina musikaz hornitzen ari gea herriya”. Eta zuk ari diguzu bide hoi galarazten. Eta esaten duzu: “Ostras. Hemen zeozer aldatu da. Hemen zeozer aldatu da”. Ez hori bakarra. Hasi ziren ere bai: “Ez, es que profesionalari lagundu egin behar zaio”. Bale, baina profesionalaz bakarra ez da hornitzen herria. Gehio dira ez direnak profesionalak, eta, bueno, zirkunstantziengatik, ezin da profesionalizatu, eta lan hori hornitzen, edo betetzen ari direnak. Eta horiek denak, fuera. Esaten duzu, ordun: “Hemen zer pasa da?”

AI: ya.

AA: hemen 30, 40 urte horietan gauza ederki aldatu da, e? Eta gu nola ginen Oiartzunen ez profesionalen... Donostian profesionalak gera.

AI: mhm.

AA: eta, gainera, e... aurpegiratu ziguten: “Zuek ari zerate izorratzen, ze zuek jotzen zute eta besteek ezin dute jo”. Eta horrelako gauza batzuk entzun genittun. Eta ordun esaten tzu: “Bueno...” Nik zer egin nun? Hemen ezin genun jo... e... bueno, jo, posible genun, baina maskarilakin, eta ez dakit zer, ta badakit zer. Talde bezela, ez? [Juaki ginen]... maskara batekin jotzen genun, igandero, eta kalez kale ibili behar genun, distantziyak mantenduz, ta bata ta bestea. Eta Oiartzunen, nik galdetu nuen: “Aizu, hemen jo al leike?”, eta: “Jo, jo... kalez kale? Zu pertsona normal bat za, oinez zoaz kaletik, nik ezin zaitut ukatu, ezin zaitut galarazi jotzea txistua. Ezin duna da taldin, eta abar. Hoi galarazia do, txistuko zea, edo... edo orkestak, edo... taldik ezin dute kalin jo. Bueno, ba, ezin dutelako, ez dira profesionalak, eta abar.” A, bai? Pues holaxe joan nintzan. Auzo guztietako jaiak iritsi zirenean, kalez. Ba, nik diana jo nun.

AI: bakarrik.

AA: claro.

AI: [pequeña risa]

AA: ba, bueno, irtenbide bat bilatzen tzu. Etzen bate bidezkoa. Eta ordun, gure filosofiakin talka egiten du horrek.

AI: mhm. O sea...

AA: ostras, qué jeta. Eta orduan esaten tzu: “Bueno, ba igual hasi beharko dugu... gure neurriyak jartzen”, ta egin genun hitzarmen bat udalakin, 2006an egin genun, e? Eta ordun ya hasi ginan... Gero ikusten genun, baita ere, sortzen ari zirela herrian makina talde, eta, joño, ez baldin bazuen lokalik, edo dirua, edo subventzioa, ez dakit zer, ez zen ezerre. Ta guk esaten dugu: “Joder, guria aldrebes izandu duk”, gu hasi gaittuk, eta ikusten dugunean zeozer, orduan hasi gaittuk eskatzen dirua.

AI: ya.

AA: deittu egiten digutelako, eta... berak deitzen digute, servicio bat ematen ari ga.

AI: ya.

AA: eta ordun hastea, baino, hemen jendia ez, hemen, e... “Hi, aitzak, hau eta hau egiten ari nauk. Pagatukiak.” M... ostras, mundua aldrebes.

AI: bai.

AA: eta guk, horrei, ez dakit lortu dugun buelta ematea. Ez dut uste. Hor gabilta.

AI: saiatu bai?

AA: ez, saiatu ere askoik ez.

AI: ah.

AA: porque, gure filosofian kontra dijua.

AI: ya.

AA: eta ordun, sartu behar genuke kontu administratibo batin, inundik inora interesatzen ez zaiguna. Ez zitzaigun interesatzen orain dela 25 urte?, ba orain, oraindik eta gutxiyo. Ze, administrazioa da, oraintxe bertan, mastodonte bat. Guri lana behartzen digu egitea, egin nahi ez dugun lan bat, profesionalak ez geanak, eta ematen digute diru-laguntza bat momentu batin ordaintzeko administrazio lanak egin behar dittunai. Guk ez dugu kobratzen.

AI: e... Lartaunen?

AA: bai.

AI: ya...

AA: Lartaunen, eta orokorrin, talde guztitan.

AI: ez direnak dedikatzen, batzuk oso bizkorrak dira, eta liberatu egiten ditzuzte batzuk.

AI: ya.

AA: karo, hoik ez dira 3.000 euroko subventzioekin lan egiten. Ya, beste kopuru batzutako diru-laguntzak jasotzen dituzte, eta dedikatu posible dute momentu batin, ba gauza horietan eta beste batzuetara. Ez da gure kasua.

AI: ordun, 80-ko hamarkadatik gaur egun arte asko aldatu dela... administratibotik euskal kulturarekiko dagon... babesa, agian, ez? Eta ikuspegia, eta..

AA: dena, dena. Eta aktoreak ere bai.

AI: aktorek?

AA: o sea, alegiya,

AI: a...

AA: euskal kultura... nolazbaitte... kultura hori, e...

AI: gorpuzten dutenak...

AA: beti jokatu dugu era altruista batin. Guk taldean bertan ez dugu kobratzen, taldekideak. Fraide bezela da. O sea, e... los frailes somos pobres, el convento proveerá. Konbentua aberatsa da. Guk badugu dirua. Urteetan, e... hitzarmen bat egin genun, hainbat, e... ekitaldi egiteko, hirukoiztu ditugu ekitaldi horiek, berdina... ez, gutxiyo kobratzen jarraitzen dugu, baina ez dugu banatzen gure artean dirua. Diru hori da gehiago, fotokopiak, materiala... eta hori ere bai... f... momentu batean afari kozkor bat inoizen behin. Hori ezin dugu egin. Berez.

AI: a, ez?

AA: ez, porque ez da... diru-laguntza hoi bideratua do gauza batzuetan, eta ez da afarietarako. Danbolinak erosteko,

AI: ya.

AA: txistuk erosteko, eta abar. Ezin dugu erabili afariarentzako. Teorian, klaro.

AI: ya... bueno... [pequeña risa] konplikatu jartzen dizuetela.

AA: gauza konplikatu in da.

AI: mhm.

AA: nahi baldin baduzu zorrotza, eta zintzoa izan nahi baldin bazu... ostras, ez dute batere errexa jartzen.

AI: ya... txistularien artean arrunta da dantzarentzako jotzea, suposatzen dut.

AA: bai. Nahiko arrunta, bai, bai.

AI: em...

AA: hor egon zen momentu bat... ikasketakin, dantzariak jotzea ez zala... dantzariak eskatzen dute gauza bat, eta txistulariak dantzaz aparte beste mila gauza egiten dittugu.

AI: bai.

AA: orduan, bueno, irixten da momentu bat, e... dantzariak jotzea, garai batin garrantzitsua, edo garrantzi handiko kontua zena, ba guk bizitu dugu, gure ikasketetan, 80. eta 90. hamarkada horietan, ikusi ditugu txistulari asko dantzariak jotzen ez dakitenak. Eta ez dutenak jo, eta inungo interesik ez dutenak, ezta ere. Gehiago dedikatu dira musika aldera. Musika soilik. Ez musika dantza itteko.

AI: mhm. Eta esan duzu...

AA: eta, barkatu... eta dantzari jotzea ez du esan nahi dantza talderi jotzea, e? Dantza talderi jotzea bai, baina bestelako... dantzatan jotzea, ba bazkalondore batin, edo... diana baten ondoren, edo kalejira bat itten tzu, eta kalejiran kalin sortzen dira, pues, dantzatzeiko aukerak, eta... hori jotzea bai.

AI: mhm.

AA: porque askotan konfunditzen da, dantza taldeari jotzea dela dantza jotzia, eta hori ez da hola ni por el forro.

AI: mhm.

AA: eta dantza talde askok konfunditzen dute txistularia berari jotzeko daola. Bueno, bai. Eta beste gauza asko ere bai. Eta, gainera, zuk dantzatzun duzuna da, zuk dantzatzun duzuna eta dantzatzun duzun eran, zure ikuskizun hortarako. Baina jabetu zaitte zer dan, zure ikuskizun hortan. E... herriya askotaz ere zabalagoa da. Gu nola izan ginan herri guztia hornitzeko ikuspegiyakin, ba bueno, bai, jo izan dugu dantzariarentzako. E... brokel saileko Gipuzkoako dantza, Bizkaiko dantza, bai, baina bestelako dantzak ere bai, e?

AI: mhm.

AA: e... eta askotan talka egiten dute. Ez dakit fijatu zean zu, baina ni... oso gauza kuriosoa. Konturatzen ari naiz. Eta da, Erromeriak egiten ditugunin, herriaren aurrean, herriari jotzen diogu. Ez, e... dantzari batzuri, baizik eta herriai. Bai? Dantza taldeetako dantzariak ez dira etortzen.

AI: [pequeña risa]

AA: eta... e... oan, hain zabaldu den moda hau, muxikun moda hau, igande eguerditakua, bueno, ba guk jotzen degunin, eztare, asko ez dira etortzen. Ez daude ados guk egiten ditugun dantzak jotzen ditugunakin. “Hau ez da euskal erromeriya, hau da, - e... nola... aittu izan dut nik...- hau da, *berbena*”. Hola, ez? Desprezio batekin... izugarriya. Hoi aittu egin behar da, e?

AI: jotzen dezuten edukiangatikan?

AA: bai, bai, bai. Pasodobleak egiten ditugulako... es que bueltatzen gara gure aittaren garaitara. E? Jaxinto Galarza Segurako txistulariak jotzen zittun, e... pasodoblik, eta, Seguran.

AI: mhm.

AA: eta jendeak, e... 40. hamarkadan, eta klaro, txistua, “ez, es que txistua zan... purua. Fandangoa, arin-arina, e... Iztuetan dantzak, eta... ya está, ez? Baino, a ver, nola jo posible dezu pasodoblea, hain gauza espainola” Ez?

AI: ya.

AA: eta ez zen ondo ikusia. Nik gogoan daukat attak nola esaten zun: “Segurako txistua jotzen zuen, hola eta hola. Eta ez, ez zen batere ondo ikusiya, e?”

AI: ya...

AA: hori hala zen.

AI: eta hori, orain ikusi duzu, berriz ere holako zeoze.

AA: bueno, nik ikusi dut hemen, Donostian: “Hau ez da erromeria, hau da *berbena*”. Uf...

AI: ya...

AA: hemen gauza... todo cambia para que todo siga igual, edo zer da hau? Klaro, batzuk eta besteak. Baino bueno, azkenin, f... ezer ez da aldatzen.

AI: mhm.

AA: lehenoko ezinikusiak... ez dakit, ez dakit.

AI: aipatu duzu akademia inguruan, 80, 90... ba omen zela agian inor kalerako-edo jotze hori ez duena ondo ikusten, edo, beste maila baterako...

AA: ez, ondo ikusten ez, ba berak ez zuela gogorik.

AI: bale, bale.

AA: beti izan den bezela, edo zu pianista bezala, jendearen aurrean jo nahi ez duen musikoa. “Aittu, e... halako tokitan, zea, deitu digute jotzeko”, “A, ez, ni enijoaz.” “Zeba?” “Ez, nik jendin aurren ez dut joan nahi. Nik jotzen dut niretzako”.

AI: baina gero jendearen aurrean, oholtza baten gainean, bai egingo luke?

AA: ezta.

AI: ezta? Ah.

AA: ez. Batzuk bai, bestik ez.

AI: ah, bueno.

AA: eta txistulari batzuk, esaten dute: “Nik, dantzariakin, paso”. Aparte, dantzariakin, inkomodoa da. Etxetik atera behar duzu, denbora pila pasa behar duzu, ensaiatu egin behar duzu, eta, gainera, dantzariak nahiko egoskorak dira. Nahi dute, berak nahi duten bezela, hola, ez dakit zer, pan, pan. Eta gainera, etortzen dira batzutan: “Ez, ez al dakizu txirula jotzen?” Eta, “Ez al dakizu alboka jotzen?” Eta, a ver, ni txistularia naiz, e... esan posible dut: “Bai, badakit jotzen, baina ez daukat gogorik”.

AI: [risas]

AA: gero ere bai, dantzariak.... [chasquea] dantzariak ere, formazioa... Hortaz luze hitz egin genezake. Igual beste egun batin. E... Ziegoko dantzak egin behar dittugu: a, gaita behar da. Iparraldeko dantzak egin behar dittugu: a, akordeoia behar da, eta txirula. Hori ezin dira txistuekin, edo biolinarekin, edo ez dakit zeinekin jo. Hombre... noiztik da hola? Ikerketa bat egin duzu dantza horiei buruz esateko esaten ari zeana? Porque, igual zuk ikusi zuna, betikoa, da zure bizitzakoa. Orain dela 40, 50, 60 urtetik honea. Igual dela 80 urte ez zen hola. Ez? Horregatik esaten dut... nik lagundu niezazuke hona, honaino, eta honekin egin genezake. “Ez, ez, es que... bueno, bilatuko dugu gaitero bat”. Orain gaitero asko dago, garai baten inorrek ez zuen jotzen.

AI: ya.

AA: eta gero, akordeonista, eta txirula, eta ez dakit zer, ba bueno, kolore aldetikan, interesantea izan daiteke. Zer gertatzen da? Dantzariak, e... exijitzen dute dinamika nahiko itxi bat. Eta gero, bueno, berak ikuskizuna daukatenean, futboleko ekipo bat... bueno, futboleko asko dira, badaukate erreserbak eta, aldatzeko. Baina imajinatu, arrauneko cuatro sin, edo trainera bateko kide za. Eta egunero ateratzen zazte botekin, txalupakin, egunero ateratzen zeazte entrenatzera: “Ba, gaur enijuz”. “Nola detzoazela? Es que, ezin dugu atera, zu ez bazara joaten”. “Joe. Ez al dago beste inor?” “Ekipoa osatua do, 13 arraunlariak joan behar dugu, elkarrekin joan behar dugu, *beti*”. Esan nahi det, lotura handia dela.

AI: dantzarien artean, dantza ta txistu?

AA: ez, dantzariak dinamika batin sartzen dinin,

AI: elkarren artean.

AA: bai, eta txistularia edo dantza... taldin jotzen den musikori,

AI: bai.

AA: ordun, dantza taldeak exijitzen dio dinamika... nahiko...

AI: ya.

AA: bueno, txistulariak esan lezake: “ni me va ni me viene”. Hori hala da, edo akordeonistak, edo gaiterok, edo... Bai?

AI: hori, zuk 80-ko hamarkadan, etzitzaizuen ezta okurritu ere esaten ni me va ni me viene esatea.

AA: claro.

AI: karo, baina aldatu egin da.

AA: gu behin, e... zea, este... Ereintzakoekin jun ginan, e... zea, beste... festibal bat zen, [Villablinon], Leonen. Eta, claro, txukun egin behar zen. Joder, ia egunero entseatzen.

AI: mhm.

AA: esaten dezu “bueno, ikuskizun baterako...”

AI: ya...

AA: ostras, hori... ia egunero 4 lagun, eta gainera, dantzariak errepikatu hau, eta hau, aillegatzen da momentua esaten tzuna: “Bueno, dantza ikasten zutenin, orduan etorriko gara jotzea”. Baina ez zen hola. Entsegu bat zen, eta kristo guztik han egon behar zun. Eta, jo, horrek musiko asko...

AI: ya...

AA: aio, Pelaio. Gero baita ere gertatzen da, txistulariak, edo musiko asko, ez dute deus jakin nahi urtean zehar, baina dantza taldik daukate festibal bat... Moskun, o... ez dekit non, o badakit non, eta, ah, ordun txistulariak azaltzen dira. Eta hori ere bai gertatu izan zaigu: “a, kontxo, hemen urte guztian ari gara gu jotzen, eta derrepente viaje bat atera denin...” Ez dakit, e... Holandara, o... Pragara, ordun: “Txistulariak, lehenoko txistulariak etorri dira”, eta... eta dantzariak haikin. Itsuskeri hori ere egin digute.

AI: mhm.

AA: e? Eta ordun: “A, bai? Oso ondo, eskerrik asko. Aio, Pelaio”.

AI: ya... Nik galdetu nahi nizun ea akademizatu zenean, edo... arautu zenean txistuaren irakaskuntza, ea sortu ote ziren, edo... egon zen baten bat izan zuena ikuspegi hori, e... kaleko txistularien profila eta akademikoaren profil desberdinak sortu ote ziren.

AA: nik ez dut uste. Hori, igual, sortu ziren, baina ez, e... aurrez horrela planteatuta.

AI: ya.

AA: baizik eta jardunak eraman digu, igual, momentu batin, ba, e... hiriko txistularia eta nekazal giroko txistularia bereiztea bezala, ez?

AI: mhm.

AA: e... hori hola pentsatua dago? Ez. Hola atera... bai, gertatu leike hola atera izana.

AI: aktibitate mota bereizgarriren batengatik?

AA: baino ez... bai, bino ez... bueno, ez, jarduna, “ba nik ez dut jo nahi dantzariakin”

AI: mhm.

AA: edo “nik jo nahi dut dantzariakin”. “Ez, ni dedikatzen naiz txistua, baina musikara, kontzertuk eta horrelako gauzak. Dantzariakin, eta, ez daukat zerikusirik”. Ba, organistek inprobisatzen dutenak dauzten bezala, eta inprobisatzen ideiarik ez daukatenak bezala.

AI: mhm, ya.

AA: organista batzuk badira kontzertuetara dedikatzen direnak, ez dira gai meza bat ematekoa. Zergatik? Ez dakitelako tonua hartzen, adibidez, eta ez dakite segitzen tonu hortan.

AI: ya.

AA: ez dakite inprobisatzen.

AI: eta txistularietan...

AA: hemen, txistulariak ere bai, batzuk, dantza mundu hoi erabat arrotz gertatu zaie, zirkunstantziengatik, e? Hori askotan izaten da... gu zergatik gera, heme, e... zergatik izandu da, edo hezittu digute erlijio katolikun? Bueno, hemen hori zelako zabalduna. Bittartin, beste toki batin, musulmanak izandu dira. Ez, aukeraketa bat... konszientea izandu da, “ez, nik, honetan sinesten dut, eta hau ikasiko dut, eta fedea honetan daukat aukera honen denan aurrin”, ez. Inertziak eamaten digu. Gizarte hau izan da horrelakoa, eta eamaten digu. Eta ordun, ez da kontzientea. Momentu batin, zuk imajinatu, Donostian ez dakit zenbat dantza talde daudela, eta txistulariak bideratzen dituzu, baina denak ez dute dinamika horretan sartu nahi.

AI: mhm.

AA: edo Oiartzunen ez zeon dantzaririk, eta ordun, pues txistulariak ez dute jo dantzariarekin. Hortikan deduzitu leike txistulariak eta dantzarian mundua ezberdina... “Es que, Oiartzungo txistulariak ez dute dantzariarekin jotzen”. Bueno, es que zirkunstantziangatikan, hola izandu da. Beste zirkunstantzia batzuk izan baldin bazin, akaso beste era batea izango zen.

AI: mhm.

AA: guk... bizittu izan dittugu denak. Kontserbatorion, musikara... bideratua musikara bakarra, irakaslik, eta baita ere irakasle batzuk: “bueno, hau oso ondo do, baina hau ez dute ahaztu behar”. Karo, denerako ez du ematen.

AI: mhm.

AA: urte batzuk dedikatzen diozu musikara, eta beste batzuk, ikasketak bukatzen direnin. Bueno, a ver, orain txistulari bezala, zer? Ba, ostras, dantzariak hor daude, eta zure eguneroko jarduna ez doa hainbeste musika garaikidea jotzetik, baizik eta fandango eta arin-arinak eta biribiketak.

AI: eta erdi-mailan eta goi-mailan, esango zenuke asko bideratzen dela... musika bide hori, eta... garaikidea, eta... jotzera?

AA: gaur egun ez dakit, baina bere garaian... ez dut uste bideratzen zenik, erakusten ziren gauz batzuk, eta hori, askok ulertu dute bide bakarra balitz bezala. Nire irakaslik,

erdi-mailako irakasleak eta goi-mailakoak, eta... ez naute inoiz esan: “Hau da bidea eta bestea utzi”. Aldrebes. O sea: “Beste hau badakik itten, orain beste hau egingo diau. Nik erakutsikoik hemendikan, baina hau hire kontura geratzen duk”. Eta askok itten zuten nire konturako hau, [hace una pedorreta]... paso, eta hau bakarra. Hori esaten det. Eta orduan, askotan, ulertu izandu da, edo gertatu da, goi-maila bat bukatzea fandangoa jo... fandangoa danbolinakin txukun jotzeko gaitasunik gabe. Kontxo, hori.. oan, musika garaikidea jotzen, perfekto.

AI: ya.

AA: ordun, esaten tzu: “m... hemen zeozer gertatu da”.

AI: eta hor, igual, uztea... ikaslearen borondatearen... arabera,

AA: ikaslearen borondate... o sea, a ver... txistularia ez da irakasleak esaten duena bakarra. Dena da, e? Bakoitzak berea egin behar du, edo pianistak irakasleak esaten duena bakarra egiten du? O bere kontura ez du ikasten gauzak?

AI: ya.

AA: ordun... eta gero asko egiten du, ea txistulari talde batin zauden... o sea, inguruak. O sea, bakarra baldin bazara, ba bueno... zaila da... bidia... gogorra da. Baina talde bat baldin badaukazu inguruan, kontxo, lagunakin, eta abar, ba ya beste gauza bat da, eta horrek eramaten zaittu, baitare... ez da berdin kontserbatorioko txistulari talde bat, non kontserbatorioan txistulariak kontzertuetako, batez ere, elkartzen diren, edo herri bateko txistulari talde bat, non deitzen zaituzten edozein auzotik, eta biribilketa batzuk jotzeko, buru handiyakin, edo diana bat, edo... zer dakit ba nik zer. “Ez, mezaren ondoren, egingo al zute... zea, halako... kalejiran bat”. Pues, horrek eramaten zaittu erreperitorioa zabaltzea.

AI: bai.

AA: esan nahi dutena da, ez dago... aurretik pentsatutako ildo bat.

AI: ez.

AA: baizik ildoak asko dira, baina bakoitzaren esku dago. E... bater... denak batera eramane, edo 1 edo 2, edo denak.

AI: mhm. Bai.

AA: eta, gero, segun non zauden, eta zer-nolako egoeratan aurkitzen zean, horrek markatzen du, baitare. Nik... baldin badaukazu inguru bat, eszena bat, txistuzalea, txistua esaten dut, baina balio du edozer gauzetarako. Uste dut, ez bada musika... ingurua, zuria, eta... bueno, oso... oso... pertsona [chasquea] izaera handikoa behar duzu... zuria aurrera ateratzeko.

AI: mhm.

AA: eta gurasoek lagundu zaitzakete, neurri bat arte. Bittartin, beste toki batin tokatzen baza, jo, talde bat do... do lider bat, irakaslea, deittu nahi zun bezela, baina lider bat, joño, ba, ingurun dazka jende pila... gure atta zan bezela, haur pila bat zun, guraso pila zeuzten, haurrak eramaten zittuztenak, eta harek egiten zitun... argazkiak dittugu, igual 15-16 txistulari, denak 16 urtetik beherakuk

AI: mhm.

AA: eta, e... guk familiyan... gurea saga bat da, baitare, zea... eta lehengusuk, anaiak, denak. Ez?

AI: mhm.

AA: eta ordun, hor, ba bueno, ibili ginanak euki dugu aukera hori. Aukera horrek esan nahi duen guztiyak. Beste batzuk ez dute aukera hori izan. Hemen gehienak ez dute... ez dira goi-mailako txistulariak izatera iritsi.

AI: hemen, non?

AA: gure taldean.

AI: Lartaunen?

AA: bai.

AI: mhm.

AA: baina, joe. Zeukaten disponibilidade bat eta gogo bat jotzekoa... ba, igual, bestik... joe, es que... m... "Aizu, joko al zenuke boda batin?" Hori da bestea, dantzariakin.

AI: bai.

AA: klaro, dantzariak hornitzen dira diruz bodatan, bueno, garai haitan, orain ya, ez dakit, ez dakit hainbeste. Baina... garai hartan bai. Larunbatero boda 1, 2 eta 3. Esaten duzu: "Aio, Pelaio. Nik ez dut deus jakin nahi dantza talde honekin". Zertikan? Porque larunbata... guk entseatzen genun larunbatin,

AI: ya.

AA: ta boda bat joteko entsaioa utzi behar genun. "Aizu, ez, guk boda ya ez dugu joko". Saiatzen ginen jotzen: "Bueno, 1 joango da, hurrengoan hi jun hai, eta hurrengoan bestea, eta ze", ta hola.

AI: ya.

AA: alternatzen genun, bino, bueno, heltzen momento bat, eta, gainera, moskeatu egiten zian: "Txistularirik ez do!", Normala. Ostra, larunbatero zeuden lata ematen.

AI: ya.

AA: jode.

AI: gero, galdetu nahi nizun ea, egon zen, txistua akademizatze horretan, arrazoi bat izan ote zitekeen edo ez, e... txistua beti esan da, dela euskal identitatearen sinbolo bat, edo, e... ba, sinbolo hori bizirik mantentzeko, edo... e... [chasquea] helburua izan ote zen akademian sartzea, edo arrazoia gehiago zan musikala eta teknikoa

AA: bueno, hor denetik egongo da, toki guztitan bezela.

AI: bale.

AA: batzuk izango dira horregatik sartu direnak, horregatik sartuarazi dutenak, eta beste batzuk, ba ez. Guk txistularien arten ezagutu ditugu anarkistak, komunistak, abertzalik, e... abertzalik, kolore guztietakoak, e? E... f... karlistak, asko, bere garaian. Gaur egun ez hainbeste, baina bere garaian, bueno. Eta... eta ezagutu dittugu, baita ere, bueno, historiyak. Txistulariak bando batean eta bestean, gerran.

AI: bai.

AA: eta txistulari bat baino gehiago, pena, hil. Errenteiko Lizaso.

AI: a, ba ez dakit zein dan historia, baina ezaguna dut bat.

AA: “Eta hori negatiboa hil zuten, porque ni ari nintzan beakin, eta tiro bat eman zioten ordun”, ta, barrenen zekan arra sartua.

AI: bai.

AA: zeako... ez dakit Elduaiezen zen edo Alduntzezen zen. Leitzako txistularia.

AI: bai, hoietakoa bat, bai.

AA: eta, horrek arra zeukan, baina demostratu da gero ez duela zerikusirik. O sea hil zuten, bala batek hil zuen, frentean hil zen, baina ez... [chasquea] batek ez zuen errua bestina.

AI: ya.

AA: baina berak eduki zuen arra, esan nahi dut, eta lagunak ziren. Gerran horrelako gauzak gertatzen dira. Hemen ez da kontua... nola esan... ikuspegi bat... momentu batean bai egondu da hoi hola zela ikustarazteko intentzio bat.

AI: zer, nola?

AA: alegia: “euskal sinboloa txistua da”, ta ez dakit zer, eta intentzio bat. Baina, gainera, egondu da intentzio bat: “Heh! Euskadi de txistu y tamboril. De kaiku, txistu y el PNV, de toda la vida”.

AI: eta...

AA: hori... eta hori era despektibo batean ere bai. Nik bizittu dut hori.

AI: hori 80-ko hamarkadan, igual, hasi zen horrela ikusten, ez?

AA: Bai. Nik... ordun ez nintzan... bost ajola zitzaidan. De hecho, ni joan izandu naz...

AI: iristen zitzaizun nonbaitetik ideia hori... ikusi...

AA: esango zaitut nik zer egin nun. Etortzen zin San Juango txistulariak Oiartzunera, e... gestorak antolatzen zuten Olentzerokin jotzea, eta gu aritzen ginan Olentzerua jotzen elizako... bueno, ordun, elizan zen... tiempo libreko zerak, antolatzen zuten Olentzeroren etorrera. Eta... etorri zitzaidan, gu... txistularian lagunak ga, betitikan. San Juanekua: “Hombre, zera, Kepa, zer moduz”, ta horrela. “Hi... kaguen sos. Ba al dakik ze egin behar diagun: San Juanen jotzeko etorri behar dugu honea”, eta ez dakit zer, ta: “zuek ez al zute jo behar?” Guk jo? Ni harritua nago nola etortzen zeazten zuek”.

AI: [pequeña risa]

AA: “ze, Oiartzunen 14 txistulari gaittuk, eta inoiz ez digute deitu, e... hemen jotzeko”. Ulertu zazu... Abertzalik, kolore batekuk, bestekuk, ez dakit zer. Eta guk, aittak beti esan digu: “Gu, hemen, herriyai zerbitzatzeko gaude. Batzutan daude batzuk, bestetan daude beste batzuk... guk ez dugu nabarmendu behar. Bakoitzak eukiko du bere zera, baina ez dugu nabarmendu behar. Denarekin jo behar dugu. Gu txistulariak ga. Ez ga hoin txistulaiya, hain txistulaiya, eta ez dakit zer, ez. Txistulariak ga, eta herri guztiyai jotzen diogu.”

AI: mhm.

AA: eta hori oso argi genun. Beste gauza da, beste batzuk nola ikusten ziguten guri.

AI: ya, ya.

AA: hori ya ezin tzu... “Hi, gu txistulariak gaittuk. Guri deitzen badigute, etorriko ez gaituk ba? Hemen egingo dugu ahal degun guztiya. Lehen esandakoa. Banatuko gaituk 2-tan, moldatuko gaittuk, deittuko deu honei... baina nola utziko dugu ba, jo gabe? Harritua nauzena da nola etortzen zeazten... ez digute guri deitzen, zuei deitzen zaittuzte, ez dakit. Hori hola da.” “Nola?” “Hombre hola dela”. “Egon hadi pixka bat”, eta joan nintzan hoiri, deitzen zioten txistulariangana. Bere garaian nere aittakin joan. Oso laguna, e?

AI: ya, baina...

AA: eta: “Hi aizak, hik jakingo duk, ba, txistulariak, guretzako, hemen, politika beste gauza bat dela, e? Gu txistulariak gaittuk. Gu, hemen herriai... herriaren eskariya, ahal den neurriyan, nolazbaite erantzuteko gaude. Eta politikak ez du hemen tarteik, e? O sea que...” “Ah, enekiken! Ba eskerrik asko abisatzetik!”

AI: baina hori politikariari esan zenioten? Edo..

AA: politikariari ez, txistulariak gestorekin ekartzen zittun pertsonari.

AI: ah, bale. Ya.

AA: ta ezkeoztikan, San Juangok geatu dira San Juanen, geratu zin, ez ziren iristen behar bezala, porque, [pequeña risa], Olentzero egunin, imajinatu, 16:00tan Oiartzunen, 18:00tan han, ez dakit zer, ez gaittuk iristen... Eta gu, Oiartzunen izaki. Ez ziguten deitzen, usten zutelako... ez dakit zer.

AI: ya.

AA: pues, ezkeroztikan, jun ginan.

Ha seguido explicando cómo era tocar en Oiartzun la llegada de Olentzero, y el grado de implicación que exigía.

Además, ha comentado que en algunas ocasiones, Lartaun se ha visto en la obligación de decir que no, y que a veces una negativa no es bien recibida.

Ha dicho que parte de ser txistulari entre el hecho de estar alrededor del poder, por lo que se viven los lados buenos y malos de esa posición. En ocasiones, el poder en ocasiones escoge txistularis de su agrado, o beta txistularis. Pero cree que eso no es exclusivo del mundo de los txistularis, sino que son consecuencias de una dinámica de poder.

Asegura que en Oiartzun, si un txistulari de Lartaun no ha podido acudir a un evento en el que se ha solicitado su presencia, ha sido porque no ha podido, no por capricho.

AA: ni Lartaungo txistularia naz 9 urtetatik. Oan, Donostian, Donostiko txistulari profesional bat naiz 93. urtetikan.

AI: mhm.

AA: urtebete Gasteizen egin nun. Txistulari profesional bezela, baita ere, e?

AI: mhm.

AA: o sea, 23 urtetik, oan 55 ttut, e... 9 urtetik 55 urtera arte Lartaunen noz. Eta Donostian 23, 24 urtetatik.

AI: ze ordu dan...Bera da.

AA: bai.

AI: bale, bale. A ver, a ver.

La grabación ha sido interrumpida, porque ha tenido que atender a una persona. Arozena tenía una cita concertada a las 18:00, y ha llegado la persona que esperaba. Esta persona se ha mostrado favorable a concedernos unos minutos para finalizar la entrevista, por lo que se ha retomado la grabación.

AI: bale, bueno, gaia pixkat, hola... buelta bat emateko, [Arozena da una vuelta sobre la silla giratoria] zure alderdi [pequeña risa] profesionalean, euskal dantzarekin dagoen harremana, e... txistulari taldean, repertorio aldetikan, suposatzen dut gertatzen dela, edo... igual inoiz dantzarako jotzen dezute?

AA: txistulariaren lanik inportanteena dantzarako jotzea da.

AI: a bai?

AA: bai. Gure erreperorioa dantzaz, e... josia baino gehio esango nuke. Gehiena dantzako gauzak dira. Dila, fandangok, arin-arinak, biribilketak, habanerak, pasodobleak, e... f... baltsak, polkak, mazurkak, e... gero, bakoitzak esaten dion izena, ba jota ta porrue, e... mutil dantzak, e... hori herri dantzak, baina ya jotzen baldin baza ya dantzari dantzara, e... Bizkaian, Lekeitioko dantzak, Baztango dantzak, Gipuzkoako... Iztuetak jasotako soinu zaharrak, Brokel saileko dantzak, gehi herri bakoitza berak... Adunako Axei dantza, Altsasuko Momotxorrana. O sea.

AI: bai, bai.

AA: gehienak dantzako gauzak dira. O sea, guk, lotura, dantzako erreperorioekin, lotura zuzena ez, es que, gure erreperorion oinarria, esan zigun, hoi da. Bai? Gero bestelako gauzak ere badittugu, ez? Ba... ze esango zattut ba nik... e... jendia esnatzeko erabiltzen dittugun zortzikoak, dianatan, e... ekitaldietako, ba, XVIII. mendetik batez ere, e... e... jotzen ttugun alkate-soinuak, ez? Heraldok lanak egin behar dittugunin, edo... ekitaldi protokolarioetan badaukagu erreperorio zabal-zabala, ikaragarria: kontrapasak, alkate-soinuak, minuetuak, e... f... zer gehio esango nizuke? M... bitu, orain, oso... gero eta gehiago gertatzen ari zaiguna, funeraletan jotzen ari gara: doinuak...

AI: hm.

AA: esan nahi dut, solemnidadea ematen duten ekitaldirako badugu erreperorioa. O sea, gure erreperorioa zabala da, eta dantzana, zer esanik ez.

AI: mhm.

AA: baino, hori da, ez konfunditu, lehen esan dut, e?

AI: mhm. Es que...

AA: eta gure erreperitoiun igandero jotzen ttugu dantzak. Egia da, gero eta gutxigo dantzatzen dela, pues kantak bezela.

AI: bai.

AA: gero eta gutxiyo kantatzen da.

AI: mhm.

AA: ba, ez, kanta... pues, soka dantzari gertatzen zaiona, oain hari entzuten...
Piterrekin hitz egin zenun,

AI: bai.

AA: soka dantzan inguruko zea bat nola itten ai den,

AI: bai.

AA: eta, joe, irakurtzen baldin bazu, dire... publikatzen denin, ikusiko zu. Ezin tzu ima... ez genun pentsatzen hola izan posible zunik. Igual batzuk bai, pentsatuko zuten, nik, desde luego, ez. Ta izugarrizko sorpresa eraman dut. Zer da soka dantza bat? Ez? Zer zen soka dantza bat... Ostras, guk bizittu dugu soka dantza coñazo bat bezela. Luzia, e, f... berek bakarrak dantzatzen due, eta, joe, XIX. mende hasiera arte, dantza nazionala zen, peleatu itten zin berak ere soka dantzara atetzeko.

AI: mhm.

AA: eta hola izan da ia 3 mendetan.

AI: ya.

AA: [pequeña risa] baino, guk dakagu idea bat, eta gero, dantza taldetan askotan ere bai, ze gertatzen da? Idea bat do, hau jaso dugu, eta hau hola da. Hau hola izan da, eta hola izango da. Alegiya, kristalizaziyo bat, ez? Eta ordun, ba bueno... zenbat eta gehio irakurri, eta, e... ikertu ez nuke esango, baino, jo, informatzen juten zea, eta ordun, e... zea, zertezak eta egitate guztiak dantzan jartzen ttuzu. Bueno: “esto es así, pero, igual no tanto”.

AI: o no desde siempre.

AA: bueno, eso, por supuesto.

AI: [pequeña risa] ez, hori. Ya, baina es que pentsatzen dunantzako... karo, karo.

AA: “de todo la vida”, ¡de toda tu vida! Si tienes 40 años, ¿qué hablas de toda la vida?

AI: [risas]

AA: “esto toda la vida”... beste batek hala esan zun, nire lagun batek, [Piratak]: “toda la vida hemos tocado así”. “Pues toda la vida lo has tocado mal”. Hola esan ziyo... erantzun zion, e? “Toda la vida lo has tocado mal. Eso está mal.” “Cómo? si lo hemos tocado toda la vida así”. “¡Mal!”.

AI: [pequeña risa] bueno.

AA: esan nahi dut, eta askotan holakoak gertatzen dira. Ez dakit, galdera ya jun zait.

AI: ea alderdi profesionalean dantzarekin zer erlazio duzun, eta esan duzu errepertorio asko dagoela, eta esaten zenun desberdintasuna dantza talde konkretu bati jo, edo, edo dantza...

AA: ez konkretu, gauza bat da herriko dantzak jo, herri dantza batzuk jo,

AI: bale.

AA: alegiya, plaza, agerikoa esaten duena Iztuetak, ez?

AI: eta espazio batean...

AA: plazan jo, eta beste gauza bat da, e... dantza talde baten koreografia batzutako jo.

AI: ya.

AA: bai? Diferentia da. Ta gu, por supuesto, bi gauzak egiteko gai gara, eta gehiago ere bai. Profesionalak ga, eta gure lana neurri handi batean hori da. Bai, batzuei eta besteei.

AI: mhm. Igandeetan eguerditan egiten duzuen horietan,

AA: bai.

AI: igual, eliza barruan ez, baino... plazan...

AA: baitare.

AI: bai?

AA: bai, ze, zuk pentsazazu, azkenean, guretzako hori materiala da, laneko materiala da. Eta guk dantza doinu hoik,

AI: bai, bai.

AA: dantzaz aparte, balio musikal handia daukate.

AI: bai. Nik esan nahi nuen ea igande eguerdiko emanaldi horietan espero dezuten, zuen aldetikan, jendeak, edo... aukera izan daitekeen, jendeak jotzen duzuten hori dantzatzea.

AA: bueno...

AI: edo gehio dan...

AA: garai batin bai.

AI: garai baten?

AA: orain gehigo ta gutxigo

AI: baino gutxigo gertatzen da, baino, aukera ematen dezute plazan jotze horrekin.

AA: bai, claro.

AI: hombre, igual eliza baten barruan, ikusleak ere igual ez du... gainera, eseri... esertzeko dago lekua, ta, baino bueno.

AA: ez, pero bueno, kantatu, ta, itten dute.

AI: mhm. Ya.

AA: elizan barrenin egin dittugunak, hori gauza berriya da, e? 3 o 4 urte dira egiten dugula.

AI: ya, bai. Bai. Bai.

AA: gure... toki naturala, hau da

AI: bai.

AA: arkupe hau, gainera. Ta, ordun, hemen [en la arcada de la Konstituzko Plaza], garai batin fandangoa jotzen zenun, eta igual kuadrilla bat hasten zen dantzan. Orain gero eta gutxiyo. Inoizik behin norbaitte hasten da.

AI: kontua da gaur egun dantza... dantzatzea dala dantza talde baten barneko kontua.

AA: hortan, nik uste, lehen esan dutena.

AI: bai.

AA: hortara iritsi nahi nuen, alegiya, lehen zena denana, orain da gauza batzuna, o sea, bertsolaria bezala, lehen edozein tokitan hasten zin, eta, ez orain izan behar tzu bertsolaria, eta, gainera, txapelketakoa. Beste bertsoa bizitzeko erarik ez dago?

AI: mhm.

AA: ba, batzuntzako ya ikusten da ezetz

AI: ya.

AA: ez? Eta bitartin beste batzuk, azkeneko gauza da, nahi dutena da konpetittu, bertsokin. Nahi dute ondo pasa.

AI: ya.

AA: afalondoren, ba bueno, ba... batzuk daukate erraztasun hoi, eta kantatzen dute bertsoa, ez? O botzen dute bertso bat, eta kitto, eta ya está. Eta gainera, “ez, ez, nik behar dut entornu konkretu bat bertso bat botatzeko. Isiltasuna, atentziyoa jendina”, ta ez dakit zer, ta lehen ez zen hola.

AI: kobratze-ez kobratze historia hori sartzen da tartean, igual... profesional-ez profesional...

AA: pf... bueno, hor, gauza asko sartzen dira.

AI: bai, bai.

AA: horiek ya ur handiak dira

AI: bai [pequeña risa]. Ni ez naiz murgilduko hortan.

AA: eta dantzarekin berdin. Dantza talderi jotzea da... dantza jotzea dantza taldeentzako jotzea da? Nik uko eitten diot horrei. Eta gero eta gehiago, gainera.

AI: hori bakarrik bada?

AA: hori bakarra baldin bada, ze ikusten dut dantza talde bakoitzak bere interes partikularrak dittula. Ulertu nazazu, e?

AI: bai.

AA: interesa ez dut esan nahi, e... gauza espureo bat, eta gutxiagorikan, ez. Berak ikasi dittu gauza batzuk, gainera ikasi dittu, seguraski, dantza maisu horrek erakutsi dittun bezala,

AI: jotzeko era...

AA: ez, jotzeko era baina, nahi du era hontara. Errepikaketa hauekin, eta belozidade hontan, eta, igual ez da konturatzen hori dela, ba 70. hamarkadan beste maisu batek egin zun montaje bat, egoerak eraman ziona. Hori, txistea bezela, ez dakit ezagutzen zun. “Ama, zertikan moztu diozu sardinai isatsa?” “Hobeto prejitzen delako.” “Nola? A, bai? Hobeto prejitze al dia?” “Hoixe, zure attak hola egiten zun, eta, hola... eta ezkerotzik guk hola ikasi dugu, eta hobeto prijitzen dira.” Eta attarengana joaten zea, eta: “Atta, zuk, isatsa mozten diozu, ba, sardinari prejitzeko garaian.” “Bai”, “Zertikan?” “Es que zartaian etzin kabitzen.”

AI: [pequeña risa] ez ziren gehitzen? Eta guk ze jaso degu? “Ez, isatsa moztu behar zaio, bestela ez da behar bezela prejitzen”.

AI: mhm.

AA: nun geatzen da, ordun gauza?

AI: ya. Bai, bai.

AA: hori ere kontutan hartu behar da, eta profesionalak garen neurriyan, horrei eman behar diogu, alegiya, e... ikasi behar dugu zer egiten ari gean. Igual, ignorantzia handia daukagu, denak, e? Txistulairiak, dantzariak, o sea... mundu hori bizi dugunak, eta mundu horrek... interesa duenak, eta usten dugunak baliyo ikaragarria duela gizarteantzeko, eta guretzako, pertsonalki, noski... nik uste dut, egin behar genukeela ahalegin bat, batez ere oraintxe bertan, generazio hontan, ze informazioa atetzen ari da. Ya badauzkagu non kontsultatu, dantzarian revistak txistularian revistak, pertsonak, Irigoyen, Piter, e, f... Vallejo, Sarriegi... e... hainbat dantzari, ez?

AI: mhm.

AA: e... Sabin Bikandi bea... eta txistulariak ere bai. Txistulariak, gertatzen ari dena da jende asko, o sea, generazio bat jun zen, nere aittaren maisuk, 80.-90.erako ya hil ziren denak. Ziren azkeneko profesionalak, esan zigun. Bai? Lehenoztik ez bazen. Eta orduan orain dauztenak zin, gerra ondoren txistua bultzatu zuten txistulariak, altruista... e... eta ez txistulariak bakarra, baizik eta euskal gizartean... zenbat jende, ze borondate onakin, eta ezeren truke, zenbat ordu, zenbat famili, zenbat saiakera eman duten, e... Euskal Herriko kultura honen alde. Muxu truk eta esker txarrakin askotan. Ba hori, generazio hori bukatzen ari da ya.

AI: mhm.

AA: eta orain, gu gara generazio bat, hoin seme-alabak. Eta askotan sentsazioa duzu: “Joe, makina lana egin dute hoik, eta gu, zilborrei begira bizi gaittuk. Emango zigutek... [inpor]tantziyak beste batzuk dira, eta, nik uste dut... baino, e... hau, esaten ari naizen hau, igual gertatzen ari da beste gauza batzutan. E... oso ondo bizi ga, eroso bizi ga... Larre motzekoak etorriko dira eta garbitu egingo digute. Eta hori esaten ari dia. Eta, hori etortzen denin, betikoa, ez? “E! Hoik, beltz zikin horiek, ez dakit zer, etorri dira, lana kentzen ari zigutek, eta ez dakit zer”. Eta bueno, hoi [chasquea], magma hori dena,

AI: mhm.

AA: e... guk bizitzen dugu gizarte guztian, eta gu gizartean parte garen neurriyan, baita ere.

AI: mhm.

AA: ordun, txistulariak... o sea, dantzariak etortzen direnean: “hau horrela egin behar da, ez dakit zer, badakit zer”... Bueno, lehen, igual, bai. Baina oraintxe bertan, nahi baduzu, hola egingo dugu. Baino ez esan hola denikan, eta hola izan denikan, eta hau hola *denikan*.

AI: mhm.

AA: ze hori ez da hola. Beitu, hemen daukazu: “rra, rra, rra, rra”. Nahi baduzu, zuk nahi duzun bezala egingo dugu, e?

AI: ya, ya.

AA: baina ez esan ez den gauzikan. Eta hori esateko, momentu honetan, badugu zera bat, e... ikasteko aukera. Eta ez da egiten ari. Bakarra dedikatzen gara, “ez, entrexata

hola egin behar tzu. Ez, pausua honeaino egin behar tzu, edo... ez, ligadurak ez in. Edo... belozidade honetara. Danbolina jo ezazu horrela”. Baino... a ver, zein da filosofia honena? O sea, eterno... zea, ez? Diskusioa. Zeinek segitu behar diogu? Txistulariak dantzari edo dantzariak txistulariari? Ez? Eta... hombre, pues... dantzai.

AI: mhm.

AA: ze, batzuk azkarrago egiteko gai dira eta beste batzuk ez. Eta txistulari batzuk azkar jotzeko gai dira eta beste batzuk ez. Eta ordun, bakoitzan baliabideen baitan, gauza elegante bat, edo polit bat, edo atsegin bat, edo, deitu nahi duzun bezala, entretenigarri on bat egin behar dugu.

AI: mhm.

AA: eta gaur egun badaude zumintzak hoi hola iteko. Eta ez da, igual, gatozen garaitik gatozelako, ba, ez gea itten ari. Akaso hurrengok egingo dute. Zuek.

AI: [pequeña risa]

AA: ni ya zahartu naiz.

AI: ni gelditzen naiz, e... txistularien eta dantzarien arteko erlazioa, edo harremana...

AA: ni contigo ni contigo.

AI: ezagutzeko, edo, baita ere jakin behar dela zer kontsideratzen den txistulari izatea eta zer dantzari izatea gaur egun ere. Hori... eguneratu behar dela, igual, ideia, edo...

AA: pf...

AI: ze, lehen, esaten zenuna, dantzari mundu guztia izan zitekeen, herria zan... baino orain: “ze dantza taldeko zera?” Eta hori aldatu dela. Eta hori... kontuan edukitze hori...

AA: baino hori... f... hori, esan dezagun... ni enaiz konforme horrekin. Hoi badago.

AI: mhm.

AA: lehen ez zen,

AI: hori.

AA: baina orain bai. Bale. Baina bestea ez da desagertu, e? Herriko dantzariak badira, e?

AI: mhm.

AA: eta dantzatzen dute.

AI: ... de hecho, juten ez direnak erromerietara dantza *taldeetakoak* dira.

AA: efectivamente. Hori bai dela gauza bat, e... ikertzeko modukoa.

AI: mhm.

AA: o sea, que, za, dantzaria, dantza talde baten dinamikan sartzen zara, entseguetakoa, asteen 2-3 entseguetakoa, eta, gainera, aste bukaerak okupatuak egoteko prest zaude zure dantzaren alde, eta, e... aukera daukazunin plazan dantza egiteko, ez zara joten.

AI: ya.

AA: gehio esango dizut.

AI: a ver?

AA: beste hau ere igual bizittu zu. Oango modan, astean zehar muxikuk, eta, itten dituztenak.

AI: mhm.

AA: bai? Bale. Ia astero-astero biltzen dira, eta orain, orain da egun, edo, bai, ia astero, igandero, herri diferentetan egiten dituzte, eta elkartzen dira, ez? Hilabeten behin zen. Bai?

AI: mhm.

AA: bueno. Nik badakit, dantzari batzuk, ondo dantzatzen zutenak, bere gaztaroan dantza ikasi zutenak. Sartu dira korroa, eta astero ikasten ari diren etorri berriak, porque asko dia, ya jubilatua dia, eta hasi... ikasi dute dantzan, eta... bueno, hoik dia okerrenak. Esaten dutenak zer, nola eta noiz. "Hau ez da, hau bada". Horiek ez dira 18 urteko haurrak, e?

AI: ya.

AA: hirurogeita...-kok dia. Jendeai gaizki beitu! Alegiya. Baina zuek zer ari zarete, herriarentzako dantza egiten? Hemen, igande eguerdiko hau, zer da? Herri denak parte hartzeko, edo zuek astian zehar ikasi zutena plazan egitteko? Baina zuek. Zer gertatzen zen? Hobeto dantzatzen zutela hoik. Eta ordun, gaizki beitzen zieten. Konplejua.

AI: [pequeña risa]

AA: bai, hoi re bizittu dugu.

AI: zuek beste aldean zeundeten bitartean, txistulari aldean zeundetela.

AA: absurdo bat da! Ez, ez, igande batin. Joten da: "Hi, zea, Muxikoa". [tararea] "Ederki, nik ederki dantzatu dut. Es que txupatua dago. Dantzari batentzako gauza senzilloagoikan, gutxi. Joder, atzeko aitona, eta, niri begira, porque, claro, bera bere artrosisakin... o ez dakit zer den... Pues... hau zer, [agurea] ridikulu uztea? Eta hola, beitura txarrakin, eta hola. Erretiratu, ta, ni enaiz gehio etorriko honea.

AI: [pequeña risa] bueno. Eskertzen dizut.

AA: hori ere bai gertatu da. Pena bat da, absurdua da, baino gizakiya da den bezalakoa.

AI: bai, bai.

AA: ordun, dantza taldiak eta ez dakit zer. Ba beitu, f...[fuego] cerratu con llave y candau? Ni enaz horren alde.

VII. Bibliografía

- Ansorena Miner, José Ignacio. 1983. "Algunas Notas Previas al Estudio de la Obra de Juan Ignacio Iztueta." *Cuadernos de Sección. Folklore* 1: 47–68. <https://euskotikaskuntza.eus/es/publicaciones/algunas-notas-previas-al-estudio-de-la-obra-de-juan-ignacio-iztueta/art-10664/>.
- Ansorena Miner, Jose Ignazio. 1998. «Euskal Danbolina: Atzo, Gaur eta Bihar». En *Gipuzkoa 50 urte dantzan: Goizaldi 1948-1998*, editado por Goizaldi Dantza Taldea, 16-21. Donostia-San Sebastián: Goizaldi Dantza Taldea.
- Ansorena Miner, Jose Ignazio. 2020. «Juan Ignazio Iztueta (1767-1845). “Bizarra urdina, baina txit arina”». *Revista de lenguas y literaturas catalana, gallega y vasca* 25 (noviembre): 149-86. <https://doi.org/10.5944/rllcgv.vol.25.2020.28904>.
- Ansorena Miranda, José Luis. 1983. «La Trayectoria del Txistu». *Musiker: cuadernos de música* 1: 39-47.
- Ansorena Miranda, José Luis. 1996. *El txistu y los txistularis*. Donostia-San Sebastián: Sociedad Guipuzcona de ediciones y publicaciones.
- Aranburu, Mikel. 2008. *Niebla y cristal: una historia del txistu y de los txistularis*. Pamplona: Pamiela.
- Aranzabal, Faustino. 2024. «Dantza erbestean». *Dantzariak* 69: 52-72.
- Araolaza, Oier. 2020. *Genero-identitatea euskal dantza tradizionalaren eraikuntzan*. Bilbao: Udako Euskal Unibertsitatea.
- Becker, Howard S. 2008. *Los mundos del arte. Sociología del trabajo artístico*. Traducido por Joaquín Ibarburu. Buenos Aires: Bernal. Publicado originalmente en 1982.
- Bidador, Joxemiel. 2005. *Dantzaren Erreforma Euskal Herrian*. Bilbao: Ayuntamiento de Bilbao, Área de Cultura y Euskera.
- Bikandi, Sabin. 2009. *Alejandro Aldekoa: Master of Pipe and Tabor Dance Music in the Basque Country*. Reno: Center of Basque Studies.
- Conservatorio Profesional de Música Francisco Escudero. s. f. «Historia». Acceso el 19 de mayo de 2025. <https://conservatorioescudero.eus/es/historia/>.
- Dantzagunea. s. f. «Grupos de danzas de Gipuzkoa». Acceso el 22 de abril de 2025. <https://dantzagune.eus/dantza-taldeak/grupos-de-danzas-gipuzkoa/>.

- Enríquez Fernández, José Carlos. 2005. «Las metamorfosis del tamborilero y sus publicísticas». *Sancho el Sabio: Revista de cultura e investigación vasca* 23: 89-104. <https://www.gipuzkoa.eus/es/web/aintzinako-lanbideak/fabricacion-txistus>.
- Gandara Sorarrain, Ana. 2020. *Euskal kultura berreraiki zen garaia: 60ak eta 70ak*. Bilbao: Servicio Editorial de la Universidad del País Vasco.
- Ginesi, Gianni. 2018. *Seguir el discurso. La entrevista en profundidad en la investigación musical*. SIBE- Sociedad de Etnomusicología.
- Hernández Arsuaga, Javier. 1975. «La familia instrumental del Txistu». *Cuadernos de etnología y etnografía de Navarra* 7 (19): 31-44.
- Iribar Ibabe, Alexander. 2001. «Txistu y danza: un mundo hecho dos». *Txistulari* 185: 26-30.
- Juntas Generales de Gipuzkoa. s. f. «Las comarcas guipuzcoanas». Acceso el 22 de abril de 2025. https://www.bngipuzkoa.eus/WAS/CORP/DJGPortalWEB/territorio_historico_de_gipuzkoa.jsp?id=05&idioma=es.
- Labayru Fundazioa. 2024. *Dantza taldeak Bilbon 1940–1975 bitartean*. Bilbao: Labayru Fundazioa.
- Okiñena, Josu, ed. 2019. *The History of Basque Music*. Reno: Center for Basque Studies Press.
- Rodríguez Suso, Carmen. 1999. *Los Txistularis de la Villa de Bilbao*. Bilbao: Bilbao Bizkaia Kutxa.
- Sánchez Ekiza, Karlos. 1998. «Del “Danbolín” al “Silbo”: transformaciones sociales y musicales del txistulari del siglo XVIII». *Actas del III Congreso de la Sociedad ibérica de Etnomusicología: Benicàssim, Villa Elisa, 23-25 de Mayo de 1997*, 331-42. SIBE- Sociedad de Etnomusicología.
- Sánchez Equiza, Carlos. 1999. *Del danbolín al silbo: txistu, tamboril y danza vasca en la época de la Ilustración*. Pamplona: Euskal Herriko Txistulari Elkarte.
- Sánchez Ekiza, Karlos. 2005. *Txuntxuneroak: narrativas, identidades e ideologías en la historia de los txistularis*. Tafalla: Altaffaylla.
- Sánchez Ekiza, Karlos. 2007. «Música y danza tradicional vascas en la época posmoderna». *Jentilbaratz* 9: 345-353. <https://eusko-ikaskuntza.eus/es/publicaciones/musica-y-danza-tradicional-vascas-en-la-epoca-posmoderna/art-17232/>

- Sánchez Ekiza, Karlos. 2010. «Músicas populares, tradicionales y folclóricas en la sociedad vasca contemporánea». *Jentilbaratz* 12: 95-109. <https://euskotikaskuntza.eus/es/publicaciones/musicas-populares-tradicionales-y-folcloricas-en-la-sociedad-vasca-contemporanea/art-20161/>
- Sánchez Salsamendi, Josetxo. 2023. «El Padre Hilario Olazarán de Estella (1894-1973): trayectoria y contribución a la vida musical de su tiempo». *Terra Stellae* 14: 36-69.
- Sarriegi, Mikel. 2023. *Gipuzkoako dantza-maisuen puntuak eta aldairak. Oinordetza ezkutua*. Donostia-San Sebastián: Aranzadi Zientzia Elkartea.
- Soinuenea. s. f. «Flautas rectas de embocadura de una mano». En *Enciclopedia de los instrumentos en la música popular vasca*. Acceso el 19 de diciembre de 2024, <https://www.soinuenea.eus/es/enciclopedia/esku-bateko-ahokodun-flauta-zuzenak/er-94/>

